Rimska obitelj na grobnim natpisima iz Donje Panonije tijekom principata

Parat, Josip

Doctoral thesis / Disertacija

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

https://doi.org/10.17234/diss.2022.204548

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:776433

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-18**

Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu

Repository / Repozitorij:

ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Josip Parat

RIMSKA OBITELJ NA GROBNIM NATPISIMA IZ DONJE PANONIJE TIJEKOM PRINCIPATA

DOKTORSKI RAD

Zagreb, 2022.

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Josip Parat

RIMSKA OBITELJ NA GROBNIM NATPISIMA IZ DONJE PANONIJE TIJEKOM PRINCIPATA

DOKTORSKI RAD

Mentor:
izv. prof. dr. sc. Dino Demicheli

Zagreb, 2022.

Sveučilište u Zagrebu

Faculty of Humanities and Social Sciences

Josip Parat

ROMAN FAMILY IN FUNERARY INSCRIPTIONS FROM LOWER PANNONIA IN THE PRINCIPATE

DOCTORAL THESIS

Supervisor:
Associate Professor Dino Demicheli, PhD

Zagreb, 2022

Bilješka o mentoru

Izv. prof. dr. sc. Dino Demicheli rođen je 22. ožujka 1980. u Splitu, gdje je završio osnovnu školu i klasičnu gimnaziju. Godine 2005. diplomirao je arheologiju te latinski jezik i rimsku književnost na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

Na Odsjeku za arheologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu zaposlen je u rujnu iste godine kao znanstveni novak na projektu *Rimski vojni logori u Hrvatskoj: Tilurij*, (voditeljica prof. dr. Mirjana Sanader). Od 2014. do 2017. surađivao je na projektu *Between the Danube and the Mediterranean. Exploring the role of Roman military in the mobility of people and goods in Croatia during the Roman Era* (voditeljica prof. dr. Mirjana Sanader, Hrvatska zaklada za znanost). Sudjelovao je u izradi zbirke latinskih natpisa Hrvatske na projektu *Corpus inscriptionum Latinarum quae in Croatia repertae sunt* (voditeljica prof. dr. Marina Milićević Bradač). Na Odsjeku za arheologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu 2012. godine obranio je doktorsku disertaciju *Dalmatinci u Rimskome carstvu izvan matične provincije prema epigrafskim spomenicima* pod mentorstvom prof. dr. Marine Milićević Bradač.

U znanstveno-nastavno zvanje docenta izabran je 2016, a u zvanje izvanrednog profesora 2021. godine. Drži nastavu iz klasične arheologije, epigrafije i latinskog jezika za arheologe te proučava antičke natpise iz Dalmacije i Panonije. Sudjelovao je u arheološkim iskopavanjima legijskog logora Tilurij na Gardunu te u drugim istraživanjima u Hrvatskoj i Italiji. Od 2018. vodi sustavna arheološka istraživanja u Saloni u suradnji s Arheološkim muzejom u Splitu. Od 2020. vodi znanstveni projekt *Novi životi antičkih natpisa: epigrafski spoliji na području srednje Dalmacije* (HRZZ). Član je Odbora međunarodnog udruženja za grčku i latinsku epigrafiju *Association Internationale d'Épigraphie Grecque et Latine* (AIEGL).

Predgovor

Studije o rimskoj obitelji prema grobnim natpisima načinjene su za razne dijelove nekadašnjeg Rimskog Carstva. Odatle proizlazi potreba istraživanja ove teme na građi iz provincije Donje Panonije. Epigrafska kultura pojavila se nakon uspostave rimske vlasti i brzo se širila među donjopanonskim žiteljima. Mada u skromnijoj količini nego na jadranskom priobalju, natpisi uklesani u kamen rabili su se usporedno u civilnom i vojnom okruženju s ciljem čuvanja uspomene na pokojnika. Letimičan pregled građe pokazuje da su ih uglavnom podizali članovi obiteljskoga kruga.

Znanstvena obrada ove teme podrazumijeva ovladavanje metodologijom latinske epigrafije. Uvid u temeljna metodološka načela dobio sam na kolegiju *Epigrafika* na preddiplomskom studiju arheologije. Svakovrsna natpisna građa često se obrađivala na nastavi antičke arheologije, stare povijesti i klasične filologije. Osnove grčke epigrafije svladao sam na radionici u Delfima. Na terenskom istraživanju u Apoloniji došao sam u doticaj s grčkim natpisima na kovinama. U Saloni sam svjedočio otkriću niza natpisa tijekom iskopavanja u sklopu znanstvenog projekta *Novi životi antičkih natpisa: epigrafski spoliji na području srednje Dalmacije*. Uklanjanje tragova zemlje s netom otkrivenog natpisa i prvi pokušaj čitanja teksta predstavljali su jedinstven znanstveni užitak.

Zahvaljujući digitalnim zbirkama danas smo u stanju pretraživati natpise iz udobnosti vlastite radne sobe. Unatoč tome napredna pomagala teško će sasvim nadomjestiti izravan uvid u fizička svojstva spomenika. Premda je svjetska pandemija otežala pristup građi pohranjenoj u inozemstvu, uspio sam vidjeti natpise iz Mađarskog narodnog muzeja i Muzeja Akvinka te istraživati u Mađarskoj akademiji znanosti u Budimpešti. Hrvatske knjižnice raspolažu skromnim fondom za temeljito epigrafsko istraživanje. Tu poteškoću otklonila su tri jednomjesečna boravka u Rimu, u bibliotekama Francuske škole i Njemačkog arheološkog instituta. Pribavivši nužne naslove i stupivši u kontakt s brojnim kolegama, vratio sam se bogatiji na profesionalnom i ljudskom planu.

Disertacija se sastoji od osam poglavlja. U uvodnom poglavlju naznačeni su predmet i ciljevi istraživanja. Poslije sažeta pregleda rimske uprave u Panoniji skicira se analizirana građa i tumače se metodološka načela. Slijedi pregled izvorne uporabe rimskih grobnih natpisa. U općim crtama razlaže se arheološka slika glavnih donjopanonskih naselja i rekapituliraju se dosadašnja istraživanja. Drugo poglavlje bavi se terminima za iskazivanje obiteljske pripadnosti. Oprimjeruju se vrste međuljudskih zajednica prema literarnim i epigrafskim vrelima. Tumače se glavne odredbe rimskog obiteljskog prava. Treće poglavlje

nudi analizu sabranih epitafa prema njihovim fizičkim svojstvima, uvodnim formulama, pokojnikovu imenu, podrijetlu i dobi, komemoratorima i trećim osobama, zabilježenim službama i zanimanjima, epitetima, datacijskim kriterijima i jezičnim osobitostima. U četvrtom poglavlju ispituje se učestalost podataka o srodnicima, nasljednicima i na ostale načine povezanim pojedincima iz Donje Panonije. U petom poglavlju ocrtava se učestalost obiteljskih i izvanobiteljskih odnosa na funerarnoj građi. Zasebno se raščlanjuju civilni i vojnički epitafi, potom natpisi običnih vojnika, časničko-dočasničkog kadra i veterana te natpisi iz većih gradova i vojnih utvrđenja. Šesto poglavlje posvećeno je podacima o dobi i spolu prema analiziranoj građi. U sedmom poglavlju opisuje se uloga pojedinih obiteljskih veza s obzirom na načelo nasljeđivanja imena. Osmo poglavlje čine zaključna razmatranja o rezultatima provedene analize.

U Katalogu je sabrana građa prema mjestu nalaza. Kataloške jedinice obuhvaćaju podatke o fizičkim obilježjima spomenika, okolnostima nalaza, dataciji, današnjem smještaju i literaturi. Tekstovi natpisa sastavljeni su prema epigrafskim konvencijama. U pravilu su popraćeni fotografijama. Na kraju rada priloženi su popis priloga te bibliografija s rastumačenim kraticama i popisom literature. Upute iznesene u bibliografskoj jedinici Mandić 2005. poslužile su kao orijentir za pisanje imenâ naseljenih mjesta u Mađarskoj u Katalogu. Prijevodi s klasičnih jezika su moji ako nije drugačije naznačeno.

* * *

Najveću zahvalnost dugujem mentoru Dinu Demicheliju. Njegovi savjeti i nadasve profesionalan pristup znatno su mi olakšali rad. Komentari i prijedlozi ostalih profesora i vanjskih suradnika na poslijediplomskom studiju također su unaprijedili pojedine odjeljke ovog rada. Zahvaljujem osoblju *École française de Rome*, osobito Nicolasu Laubryju, čijom sam se pomoći okoristio boraveći u Rimu. Feđa Milivojević zadužio me izradom geografske karte. Zahvalu upućujem i kolegama s Hrvatskog instituta za povijest – Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, a napose Stanku Andriću na ukazanom povjerenju i poticajnoj radnoj okolini. Hvala Mariji i Ivanu što su mi oslonac u svemu.

Disertaciju u znak zahvalnosti posvećujem roditeljima Petru i Senki.

Sažetak

Cilj ovog rada jest vrednovati obiteljske i izvanobiteljske odnose zabilježene na grobnim spomenicima koji su pronađeni na tlu rimske provincije Donje Panonije i potječu iz razdoblja principata. Pored kronološkog i geografskog, glavni kriterij za izbor građe jest utvrdiv odnos između pokojnika i dedikanta. Evidentirano je i kataloški obrađeno 585 epitafa iz donjopanonskih civilnih i vojničkih naselja. To su tipološki različiti, uglavnom djelomice očuvani spomenici. Istraženi su autopsijom te pregledom građe u tiskanim i digitalnim zbirkama i pojedinačnim objavama. Tekstovi analiziranih grobnih natpisa sadrže 1031 odnos dedikanta i pokojnika. Gotovo dvije trećine odnosa komemorirano je u jezgrenoj obitelji. Na proširenu obitelj otpada po prilici svaki deseti odnos, dok se ostatak odnosi na izvanobiteljske odnose. Natpisna građa pokazuje da je epigrafski zabilježeno stanovništvo Donje Panonije gajilo snažne obiteljske veze, po čemu rezultati ne odstupaju znatno od rezultata dobivenih za ostale provincije latinskog jezičnog izraza. Donjopanonska je posebnost razmjerno visok udio vojničkih natpisa. Oni pokazuju nešto nižu zastupljenost unutarobiteljskih odnosa nego civilni natpisi, no ipak znatno višu u usporedbi s pojedinim ranije istraženim graničnim pokrajinama Rimskog Carstva. Vojnički natpisi podijeljeni su u podskupine na obične vojnike, časničko-dočasnički kadar i veterane. Zastupljenost jezgrenoobiteljskih odnosa ujednačena je po pojedinim skupinama i kreće se oko 70%. Osim Akvinka i Intercize, donjopanonska naselja zasebno ne pružaju dovoljan broj evidentiranih međuljudskih veza za pouzdanu ocjenu njihove uloge u obitelji i izvan nje. Rezultati analize spolne i dobne zastupljenosti pokazuju da su posvete primali obično dobrostojeći muškarci srednje i starije dobi, najčešće nastanjeni u gradskim sredinama. Posebna pozornost posvećena je značenju obiteljskih veza u prenošenju imena među krvnim srodnicima. Imena su se obično prenosila s oca na sina i kćer, djeda na unuka i majke na sina.

Ključne riječi: Donja Panonija, obitelj, rimsko društvo, nadgrobni spomenici, epigrafija, natpisi, civili, vojnici, onomastika.

Summary

This thesis is a study of the Roman family in the province of Lower Pannonia. It investigates the importance of familial and non-familial relationships attested on funerary inscriptions. All known tombstones set up during the Principate (1st to 3rd century CE), with clear relationship between the deceased and the dedicator are included. The final sample is made up of 585 epitaphs from a variety of civilian and military settlements in Lower Pannonia. The full catalogue is given at the end of the dissertation. Inscriptions originate from Aquincum, Intercisa, Mursa, Syrmium, and other settlements in the vicinity of the Roman border along the Danube. In terms of their typology, the bulk of monuments consists of stelae, plaques, fragments of sarcophagi, and funerary altars. Sometimes it was impossible to determine typological features, either due to the fact that a monument had been lost, or because a text was provided exclusively from earlier transcriptions. The vast majority of surviving epitaphs came from secondary use. As is known, the original graves gradually became completely bereft of their sculptural decorations as early as in late antiquity. In addition to that, the local population continuously used stone material as spolia in domestic and public buildings. Whenever possible, I examined the monuments by autopsy. Otherwise, they were studied from printed corpora, individual publications, and digital databases. Occasionally, I revised previous readings offered by digital databases.

The funerary texts usually contain the name of the deceased and of the commemorator, their personal relationship, terms of endearment, and the lifespan of the deceased. In our sample, 1874 individuals are mentioned, with the names mostly partially preserved. Some inscriptions record relationships without giving the names of the persons involved. Altogether, 1031 acts of commemoration have been attested. Fourteen inscriptions are composed in verse. Almost every fifth was set up when the dedicator was still alive (*se vivo* / *viv*a). About half of them begin with an invocation of the spirits of the departed (*Dis Manibus*). It seems that the formula was rarely recorded when the dedicators were still alive. The introductory formula is followed by the name of the deceased, mostly in the dative case. Sometimes the origin of the deceased is referred to by a toponym or an ethnonym. As an individual's place of origin (*origo*), Aquincum is the most frequently mentioned among the Pannonian towns, while the Syrian city of Emesa tops other extra-Pannonian settlements. The latter corresponds well to the fact that a numerous Syrian detachment was stationed in Intercisa after the Marcomannic Wars (166-180). The precise age at death often occurs on children's epitaphs, but it is also found elsewhere. The rounding-up of ages to numbers that

terminate in 5 or 0 is evident on more than half of the inscriptions. Ignorance of the exact age at death can be attributed to widespread illiteracy. Every fourth epitaph contains the formula *hic situs est* after the deceased's name.

Along with the commemorator and the deceased, some inscriptions mention other individuals who took care of setting up the monument. The epitaphs rarely reveal circumstances of death or reasons for erecting a monument. Out of sixteen monuments that record the costs of funerary commemoration, six give precise information on the spent money. The highest confirmed cost is 15,500 HS, which roughly corresponds to the annual salary of lower officers of the time. It is not clear whether these figures relate to the construction of the monument or to all funeral services. Two inscriptions address a passer-by, thus providing a link between the monument and its audience. Only one epitaph ends with a spiritual sanction in the form of a curse. The most common ending formulas are *hic situs est* and *sit tibi terra levis*. Almost half of the inscriptions from Lower Pannonia include epithets that describe the deceased or the dedicator. The formulaic nature of the epithets means that they provide little information about real emotional ties and family bonds. They mostly appear in marital commemorations, or between freed slaves and their patrons. The terms *piissimus* or *pientissimus* (“most devoted”) appear to have been used mainly among spouses, *dulcissimus* (“sweetest”) for sons and daughters, and *bene merens* (“well-deserved”) for patrons.

In Lower Pannonia inscribed tombstones were chiefly found outside of their original context. The vast majority of them cannot be precisely dated. Most of the inscriptions are only approximately dated, usually based on the combination of various criteria, such as the occurrence of the epigraphic formulae, monument typology, onomastics, and paleographic features. In our sample, only one tombstone bears a consular date. The monuments with the formula *hic situs(-a) est* (“lies here”) are generally dated to the 1st and 2nd centuries, while others, bearing the dedication *Dis Manibus*, mostly pertain to the 2nd and 3rd centuries. Neither of the two formulas can point to an exact date, and they somewhat chronologically overlap.

All relationships are broken up into nuclear family, extended family, heirs, friends, and servile relationships categories. Brothers (*fratres*) constitute the closest kin. On eight occasions the brothers were testamentary heirs. Fellow soldiers are sometimes referred to as brothers. On only three occasions, their name patterns have been preserved enough to distinguish the differences in gentile names, i. e. that they were not born brothers. Sisters (*sorores*) were usually participating in group commemorations. The term *coniunx* in the meaning of husband is more often attested than *maritus*, while *compar* and *virginius* appear

sporadically. As a term for wife, *coniunx* was more frequently used than *compar*. Remarriage is rarely attested, as when a dedicator recorded the name of both a former and a current spouse on a same inscription. The most common kinship relations are sons (*filii*) and daughters (*filiae*). Children were sometimes born into relationships without *conubium*, in which cases they were described as *filii naturales*. As for the extended family, a range of blood relatives and in-laws occur: grandparents (*avi*), grandmothers (*aviae*), fathers-in-law (*soceri*), mothers-in-law (*socrae*), uncles (*avuculi*), aunts (*amitae*), nephews (*nepotes*), sons-in-law (*generi*), daughters-in-law (*nurus*), *cousins* (*nepotes*; *consobrini*). Unrelated heirs have been confirmed by a number of examples. They are prominent on military epitaphs, where fellow soldiers (sometimes referred to as *fratres*) appear as heirs to the deceased's property. Furthermore, friends (*amici*) and freedmen (*liberti*) are regularly recorded. Although they sometimes took care of setting up a monument on their own, friends are usually listed together with members of the nuclear family. Freedmen appear more often in the role of dedicators than the deceased. Some inherited the patron's property and left a statement about it. Some freedwomen married their former patrons, while others had their own freedmen. Foster children (*alumni*), guardians (*tutores*), and slaves (*servi*) occur very sporadically.

The main body of the thesis offers an analysis of funerary commemoration and family relations in order to assess the relative importance of familial and non-familial relations. I have collated the data using the method of Richard P. Saller and Brent D. Shaw. In the paper "Tombstones and Roman Family Relations in the Principate: Civilians, Soldiers and Slaves" (1984), they focused on individual acts of commemoration, and counted them on epitaphs from Italy and the western provinces. Following their methodology, I divided the data into civilian and military samples, counting 299 and 286 inscriptions, respectively. A total of 1,874 individuals occurred, of whom 945 were on civilian and 929 on military stones. More than three-quarters of civilian relations belong to the nuclear family. This fits in with the results obtained by Saller and Shaw. The commemoration patterns show that the members of the nuclear family – and not the extended multigenerational family – mostly took care in perpetuating the memory. If the result had emphasized relations between extended and multigenerational families (i. e. the ones ruled by the *pater familias*), they would have been far frequently dedicated to agnatically connected individuals, especially to paternal grandparents. However, the grandfathers are markedly underrepresented in the sample from Pannonia Inferior. Only five commemorations between grandparents and their grandchildren have been confirmed, accounting for only 0.5% of civilian dedications.

On military inscriptions, two-thirds of all ties belong to the nuclear family. However, in comparison to the civilian sample, fewer people are connected by way of kinship, and more by heirship and friendship. The most common individual relationship is husband-to-wife (13%), followed by dedications among unrelated heirs. The differences in commemorative patterns between civilians and soldiers seem to stem from the military way of life. In addition to the fact that they often served far from their homelands, soldiers were subject to the marriage ban during most of the Principe. The lack of familial relationships was somewhat compensated by an increased number of dedications among friends. The extended family is particularly poorly confirmed on military epitaphs, weaker than ties to unrelated heirs. In other words, in the absence of the nuclear family, soldiers were more often commemorated by fellow soldiers, friends, and unrelated heirs.

The military commemorations from Pannonia Inferior are divided into three major subcategories (common soldiers, officers, and veterans). All subcategories exhibit similar distributions of nuclear family relations (68-70%). However, there occur significant differences in the frequency of basic relations, especially between common soldiers and veterans. For example, among ordinary soldiers marital dedications account for 14%, among officers 24%, and among veterans 23% of all relationships. These differences can hardly be attributed to the modest sample because all subcategories are attested by a relatively large number of inscriptions (between 80 and 125 inscriptions per category). Low marriage rates among ordinary soldiers are perhaps due to the legal ban on entering marriages. The relations between siblings also show differences by categories. For example, siblings are substantially less represented among veterans than among common soldiers. Commemorations between brothers, some of which fall in the category „fellow soldiers“, are confirmed by twice as many examples among common soldiers as among veterans, although veterans are represented by a much lower number of inscriptions than common soldiers. This phenomenon seems to be associated with freedom to enter marriages, too. In addition, veterans outnumber common soldiers. Even when they were not married, the veterans' siblings were seldom alive or close-by in order to set up a monument. Furthermore, strong patron-freedmen ties for officers are also indicative. Thanks to relatively high incomes, which in the 2nd century amounted to between 10,000 and 100,000 sesterces a year, they were able to have a significant number of slaves, and consequently freedmen clients. The freedmen at times returned gratitude for that benefaction by erecting tombstones.

Only Aquincum and Intercisa provide us with a sufficient number of epitaphs for reliable conclusions about family ties in a given town. In contrast, Mursa, Senandria, Syrmium,

Gorsium, and Sopianae offer just a handful of relationships, with the result that only one new inscription could significantly change their distribution. To illustrate this, 440 types of relationships between the commemorator and the deceased were recorded in Aquincum, while only 22 in Mursa. In the latter, only half of all relationships fall into the nuclear family category. In Mursa and many other settlements, the low distribution of the nuclear family is actually the consequence of a small number of inscriptions, and is therefore an unreliable indicator of commemorative practice.

In addition to the Saller and Shaw method, I reanalysed the funerary commemoration from Pannonia Inferior by using the method established by Dale Martin. In his study of tombstones from Roman Asia Minor, Martin decided not to split up multiple acts of commemoration into a series of individual relationships. Instead, he counted every tombstone as a single act of commemoration. For instance, he counted several different relationships in an extended family as one relationship within an extended family. The results that I obtained by using this method in the sample from Pannonia Inferior differ slightly from the results obtained by the Saller and Shaw method. However, the main features do not show significant deviations. The nuclear family is represented by two thirds of all relationships, while the extended family accounts for less than 10% of all relationships. Friends and heirs also show a very similar distribution as obtained by the first method. In order to further estimate the strength of individual and collective ties, I investigated joint burials and joint acts of commemoration. Altogether 206 joint burials and 144 joint acts of commemoration have been confirmed. In both cases, members of the nuclear family predominate. They occur in 80% of joint burials and 69% of joint acts of commemoration. Several joint multi-generational commemorations have been confirmed. The cases are obviously not numerous enough to suggest that extended family ties were widely commemorated.

The gender and age distributions were investigated as well. The biggest gender differences between civilian and military commemorators were expected in the conjugal line. Among civilians, there are 22 male per 10 female commemorators, while among soldiers, only 8 male per 10 female commemorators. The results are quite different from those in other Western provinces. The differences are probably due to the fact that in the Lower Pannonian sample, common soldiers and officers predominate over veterans. Namely, in the first two subcategories, more commemorations of women to husbands were recorded than vice versa. In the descending and ascending nuclear family, men more often erected tombstones in both civilian and military sample. As for the deceased, women predominate in the conjugal and descending lines among civilians. In the ascending line and in all three lines in the military

sample, the deceased are mostly men. The results coincide with the general principles of gender representation in Roman epitaphs.

Age analysis showed that men were more likely to record age. The attested age among civilians ranges from 9 months to 100 years, with the average about 37 years of age. Almost every fifth civil epitaph was set up for those under 10 years of age. With the exception of Italy and part of Dalmatia (Salona), this is the largest share of epigraphically attested children at the Empire level, and resembles the share in Gaul and Carthage. If we look at commemorations of the parents to their children, the vast majority (88%) apply to small children and adolescents, while the rest fall to adult children. The low distribution of parental dedications to adult children is perhaps related to the fact that the deceased mostly received new commemorators, namely their spouses. Furthermore, many parents were probably not alive at the time of the death of their adult children. Finally, when the parents were not around, the spouse's parents sometimes used to take part in the commemoration. If we look at conjugal commemorations, the average age of commemorated women is 34.7, and men 58 years of age. By the age of 40, women received almost 10 times more epitaphs than men in the same age group. After reaching the age of 40, men received almost twice as many dedications as women in the same age group. From this we may conclude that husbands and wives erected tombstones for each other according to the expected gender roles. Women of reproductive age and men of older age were more likely to receive funerary inscriptions than other age groups.

Finally, the role of the family in transmitting names has been examined. The father's name was usually inherited in the form of filiation, which is best attested on the *peregrini* and the auxiliary soldiers' tombstones. The role of agnatic kinship is best seen in the cases of sons or daughters bearing their father's name. Although three generations of the same family rarely appear on the inscriptions, it occurred that several grandsons inherited their grandfather's names. Some inscriptions suggest that the grandfather's name was inherited even in cases where he was not mentioned at all. Furthermore, one example of filiation in the form of a matronymic as part of a personal name has been confirmed. Peregrines and citizens sometimes inherited the mother's full name. Descendants born in a community without conubia regularly inherited their mother’s *gentilicium*. An affiliation a wider kinship grouping (*cognatio*) occurs only once.

The main conclusions derived from this research essentially coincide with the conclusions of studies conducted for other areas in the late 20th and early 21st centuries. It turned out that the epigraphically attested inhabitants of Pannonia Inferior displayed the Roman model of

family organization, similar to Italy and western provinces. Judging from epigraphic evidence, the Roman family in Lower Pannonia was essentially organized as a community of parents and their children. All other relationships based on kinship occur too rarely to be considered characteristic of the local population. Unlike literary or legal sources, the epigraphic material does not convey an image of the Roman family as a patrilineal and patrilocal multigenerational community, ruled by an almost almighty *pater familias*. Is rather seems that the family changed over time by birth, death, divorce, remarriage, or change of social status. It should be stressed out that conclusions based on tombstones apply only to epigraphically confirmed inhabitants. The results do not reflect demographic reality nor the actual family structure, but point to the strength of relationships in this province during the Principate.

Key words: Lower Pannonia, Roman family, Roman society, funerary monuments, epigraphy, inscriptions, civilians, soldiers, onomastics.

SADRŽAJ

1. UVOD 1
1.1. Predmet istraživanja 1
1.2. Rimska provincija Donja Panonija 2
1.3. Natpisna građa 6
1.4. Metodološka načela 11
1.5. Metodološke poteškoće 15
1.6. Izvorna uporaba rimskih grobnih natpisa 21
1.7. Donjopanonski grobni natpisi i arheološki kontekst 25
1.7.1. Akvink 25
1.7.2. Interciza 28
1.7.3. Ulcizija 29
1.7.4. Gorsij 30
1.7.5. Sopijane 30
1.7.6. Mursa 31
1.7.7. Sirmij 32
1.8. Stanje istraživanja 33

2. RIMSKA OBITELJ I EPIGRAFSKA KULTURA 43
2.1. Pojmovno određenje i izvori 43
2.2. *Familia* 44
2.3. *Domus* 48
2.4. Ustroj rimske obitelji: literarne i epigrafske potvrde 51

3. SADRŽAJ ANALIZIRANIH NATPISA 58
3.1. Fizička obilježja spomenika 58
3.2. Uvodna formula 59
3.3. Pokojnikovo ime i podrijetlo 61
3.4. Pokojnikova dob 62
3.5. Dedikanti i treće osobe 63
3.6. Službe i zanimanja 65
3.7. Ostali dijelovi natpisa 68
3.8. Epiteti 71
3.9. Datacija 75

3.10. Jezične osobitosti 79

4. MEĐULJUDSKI ODNOSI NA GROBNIM NATPISIMA 82
4.1. Srodnici 82
4.1.1. Jezgrena obitelj 82
4.1.2. Proširena obitelj 87
4.2. Nasljednici 90
4.3. Bližnji 91

5. ZASTUPLJENOST OBITELJSKIH ODNOSA 94
5.1. Uvodne napomene 94
5.2. Analizirana građa 100
5.3. Civilni komemorativni obrasci 102
5.4. Vojnički komemorativni obrasci 108
5.5. Podskupine vojničkih odnosa 116
5.5.1. Časnici, dočasnici i nižerangirani službenici. 117
5.5.2. Obični vojnici (*milites*; *equites*) 119
5.5.3. Veterani 122
5.6. Komemorativni obrasci po naseljima 126
5.6.1. Akvink 126
5.6.2. Interciza 128
5.6.3. Mursa 129
5.6.4. Ulcizija 132
5.6.5. Sirmij 132
5.6.6. Sopijane 133
5.6.7. Gorsij 133
5.7. Skupne komemoracije i skupni ukopi 137

6. DOBNO-SPOLNI USTROJ I OBITELJSKE VEZE 142
6.1. Civilni epitafi i životna dob 142
6.1.1. *Mors immatura*: dječja i mladenačka dob 143
6.1.2. Dob bračnih drugova 146
6.1.3. Starija dob 147
6.2. Vojnički epitafi i životna dob 148
6.3. Epitafi i rodne uloge: hijerarhija odnosa u jezgrenoj obitelji 151

6.4. Spol komemoratora 152
6.5. Spol pokojnika 156

7. IMENSKI OBRAZAC I OBITELJSKI ODNOSI 160
7.1. Nasljeđivanje očeva imena 163
7.2. Nasljeđivanje djedova imena 170
7.3. Nasljeđivanje majčina imena 172
7.4. Nasljeđivanje imena izvan obitelji 175

8. ZAKLJUČAK 176

9. KATALOG SPOMENIKA 186

10. POPIS PRILOGA 448
10.1. Popis slika 448
10.2. Popis karata 448
10.3. Popis grafikona 448
10.4. Popis tablica 448

11. BIBLIOGRAFIJA 450
11.1. Popis kratica 450
11.2. Popis literature 453

1. UVOD

1.1. Predmet istraživanja

U ovom radu proučavaju se odnosi među žiteljima rimske provincije Donje Panonije. Rad se zasniva na analizi grobnih spomenika s natpisom podignutih tijekom principata, to jest od uspostave rimske vlasti početkom 1. stoljeća kršćanske ere do izmaka 3. stoljeća. Na temelju odnosa postavljača spomenika i pokojnika raščlanjuju se obiteljske i izvanobiteljske veze. Zasebno se analiziraju odnosi na civilnim i vojnim natpisima te odnosi među časnicima, običnim vojnicima i veteranima. Posebnu kategoriju čine objedinjeni civilni i vojnički natpisi iz šest donjopanonskih gradova. Određuje se udio pojedinih veza. Pokušavaju se protumačiti razlozi njihove veće ili manje zastupljenosti. Dobiveni rezultati uspoređuju se s rezultatima ranijih istraživanja ovog tipa i sa slikom rimske obitelji koju posreduju druge vrste izvora.

Najprije je priređen katalog građe. Tvori ga 585 kataloških jedinica poredanih po mjestu nalaza. Katalog u tipološkom smislu sačinjavaju stele, nadgrobne ploče, sarkofazi, nadgrobne are, žare i grobne građevine. Spomenici su uglavnom načinjeni od vapnenca i manjim dijelom od mramora. Gotovo polovina grobnih natpisa potječe iz provincijalnog središta Akvinka. Količinom natpisâ slijede Interciza, Ulcizija, Sirmij, Mursa, Sopijane, Gorsij, Jovija i Bölcske. Ostatak građe otpada na niz pojedinačnih nalaza iz vojnih uporišta u Podunavlju i iz okolice spomenutih gradova.

Sveobuhvatnost i preglednost temeljni su kriteriji za odabir građe. To znači da su uključeni svi grobni natpisi iz čijeg se sadržaja razaznaje odnos pokojnika i ožalošćenog. Tome se pridodaju epitafi na kojima je dedikant namjerno izostavio svoje ime. Koliko je moguće, revidira se čitanje i datacija natpisa. Usporedno s katalogom izrađena je tablica u računalnom programu Excel. U tablicu su upisani tekstovi natpisâ, osobe i njihovi odnosi. Raščlanjeni su podaci o pojedinačnim imenskim obrascima, godinama života, podrijetlu i dužnostima.

Epigrafska analiza provodi se kombiniranim kvantitativno-kvalitativnim pristupom. Kvantitativnom metodom određuju se udjeli pojedinih vrsta međuljudskih odnosa. Srodnički odnosi sagledavaju se u okviru jezgrene ili nuklearne i proširene obitelji. Zasebno se vrednuju izvanobiteljski odnosi: prijateljstvo, klijentsko-patronski odnos, veze među oslobođenicima i robovima. Na isti način sagledavaju se i tumače podaci o spolnoj i dobnoj zastupljenosti u obiteljskom krugu.

U kvalitativnom smislu nastoji se protumačiti uloga obitelji na osnovi imenâ zabilježenih na natpisima. Uporište za takav tip istraživanja jest činjenica što se u samom obliku rimskog imena odražava familijarna pripadnost i nazire se društvena uloga obiteljske skupine.

Nedostatak ove metode jest u tome što se tumačenje raspoloživih primjera nekad svodi samo na pretpostavke i analogije, pa zato i zaključci dobiveni onomastičkom analizom imaju ograničen doseg.

Svrha rada jest ustanoviti u kojoj je mjeri rimski model obitelji bio prihvaćen u Donjoj Panoniji i izdvojiti osobitosti koje se susreću na natpisnoj građi. Očekuje se da će rezultati pridonijeti razumijevanju ustroja rimske obitelji i vrednovati njezinu ulogu u provincijalnom društvu. Konačno, moći će se procijeniti podudarnosti ili odstupanja u odnosu na krajeve u kojima su istovjetna istraživanja već provedena.

1.2. Rimska provincija Donja Panonija

Razmatrani prostor u antici je predstavljao jedinstvenu teritorijalno-upravnu cjelinu. Ukupno uzevši, predjeli između Dunava i Jadrana dospjeli su pod rimsku vlast na smjeni dviju era.[1] U početku je čitavo područje nosilo ime Ilirik. Sudimo li po epigrafskim vrelima, pokrajina Panonija s objedinjenom civilnom i vojnom upravom uspostavljena je za Vespazijana (69–79).[2] Nalazila se na povoljnom geografskom položaju između Dalmacije, Italije, Norika, Mezije i Dunava. Granična rijeka dijelila je Carstvo od njegova kontinentalnog susjedstva. Istodobno je zajedno s pritocima povezivala udaljene predjele, olakšavajući prijevoz dobara od Alpa do Crnog mora. Vojska je počela uređivati limes za cara Tiberija (14–37), no glavninu utvrđenja izgradila je tijekom Domicijanove (81–96) i Trajanove vladavine (98–117).

Nedugo po zaposjedanju sjevernoga dijela Panonije Rimljani su podigli vojni logor Druge legije Pomoćnice (*Legio II Adiutrix*) u Akvinku. Uz to su sagradili niz gusto posijanih utvrda s promatračnicama u Podunavlju. Ovamo pripadaju Ulcizija (*Ulsicia Castra*, d. Szentendre), Kampona (*Campona*, d. Budimpešta), Matrika (*Matrica*, d. Bata, mađ. Százhalombatta), Vetus Salina (*Vetus Salina*, d. Džankutaran, mađ. Adony), Interciza (*Intercisa*, d. Pentela, mađ. Dunaújváros), Teutoburgij (*Teutoburgium*, d. Dalj), Kukcij (*Cuccium*, d. Ilok), Bononija (*Bononia*, d. Banoštor), Akumink (*Acumincum*, d. Stari Slankamen), Taurun (*Taurunum*, d. Zemun) i drugi. Pripadnici Druge legije Pomoćnice dobili su najveću količinu sačuvanih natpisa. Pristigavši u Donju Panoniju tijekom Domicijanovih ratova s Dačanima, utvrdili su se u Akvinku i ondje ostali do kraja principata. Sudeći po najučestalijim imenima tih legionara,

[1] Za rimsko pokoravanje ovog područja v. Mócsy 1974, 31-52; Nagy 1991; Domić Kunić 2006.

[2] Provincija Panonija prvi se put spominje 80. god. na vojničkoj diplomi iz Klosterneuburga (Lőrincz 2001, 154, br 3). Za osnutak provincije Panonije v. Mócsy 1962, 583, Tóth 1980, 84; Šašel Kos 2010, 125-130. s bibliografijom. Za raniji datum (Neronovo doba) v. Kovács 2007. Za širenje rimske vlasti sjeverno od Drave i uspostavu stabilne uprave v. Kovács 2018.

čini se da su u početku pretežno novačeni u Italiji (napose u italskim regijama Transpadani, Liguriji te Veneciji i Histriji), Gornjoj Panoniji, Noriku i Dalmaciji.[3] Od sredine 2. stoljeća pristizali su gotovo odasvud, najviše iz Donje i Gornje Panonije, a u manjoj mjeri iz Dalmacije, Trakije i Afrike.[4] Donjopanonske pomoćne postrojbe (*auxillia*) u početku su uglavnom novačene u Siriji, Trakiji, Dalmaciji, Hispaniji i dvjema Germanijama. Lokalno je novačenje, doduše u skromnom opsegu, potvrđeno još pod Julijevcima i Klaudijevcima, no tada je uglavnom bilo ograničeno na područje južno od Drave (npr. *Cohors Pannoniorum, Varcianorum*). Od prijeloma prvog na drugo stoljeće vojnici su novačeni i u prekodravskim krajevima. Prema očuvanim vojničkim diplomama domaći žitelji – napose Azali i Eravisci – sačinjavali su veći dio auzgilijarnih kohorta.[5] Lokalna se konjica novačila za postrojbe *ala Pannoniorum* i *ala II Pannoniorum*. Konačno, razmjerno brojan sirijski garnizon popraćen civilnim pridošlicama boravio je u Intercizi potkraj 2. i tijekom 3. stoljeća.

Upravitelji provincije povezali su vojna uporišta cestom uz limes i osigurali plovni put Dunavom. Uspostavivši prometnu mrežu, vlast je krenula u preustroj naselja na starosjedilačkom tlu.[6] Lokalne zajednice Boji, Eravisci, Arabijati, Andizeti, Latobici, Varcijani, Breuci, Kornakati i Amantini ustrojene su u teritorijalne općine (*civitates peregrinae*) sa svim pravima i obvezama koje je predviđao rimski provincijalni ustroj. Predvodili su ih domaći prvaci (*praefecti gentis*), mahom ljudi s rimskim građanskim pravom. Glavninu pučanstva činili su peregrini, slobodni žitelji Carstva. Peregrini nisu bili ni rimski ni latinski građani i pripadala su im prava po *ius gentium*. Drugi dio pučanstva s civitetom činili su veterani i italski trgovci. Rimljani su od samog početka novačili keltsko-panonsko stanovništvo u pomoćne postrojbe. Sav taj raznolik domaći i strani svijet postupno je oblikovao pokrajinsko društvo.

Civitates peregrinae s vremenom su uklopljene u municipalni sustav tako što su fizički srasle s municipijima i kolonijama. Gledajući čitavu Panoniju, Savarija (*Savaria*, d. Szombathely; Subotište) prva se uzdignula na rang kolonije za cara Klaudija 45. godine. Sirmij (*Sirmium*, d. Srijemska Mitrovica) i Siscija (*Siscia*, d. Sisak) stekli su taj status za careva flavijevske dinastije (69–96. g.), Petoviona (*Poetovio*, d. Ptuj) pod Trajanom (103. g.), a Mursa (*Mursa*, d. Osijek) pod Hadrijanom (133. g.). Ove naseobine predstavljale su žarišta gradskog života i iz njih se municipalizacija širila na ostale dijelove provincije. Posljedica tog

[3] Ferjančić 2020, 166.
[4] Forni 1953, App. C, 217-218.
[5] Mócsy 1974, 154-155.
[6] Za urbanizaciju Panonije v. Šašel Kos, Scherrer et al. 2003; Šašel Kos, Scherrer 2004. Za gospodarski razvitak v. Mócsy 1974, 112–182; Kovács 2014a, 68–112.

procesa jest uspostava razvijenih civilnih središta u pograničnom pojasu nedaleko od Dunava. Do sredine 2. stoljeća sedam donjopanonskih naselja steklo je obilježja autonomnih gradova s upravnom, društvenom i gospodarskom smislu. To su Akvink (*Aquincum*, d. Budimpešta), Gorsij (*Gorsium*, d. Tác), Sopijane (*Sopianae*, d. Pečuh), Mursa, Cibale (*Cibalae,* d. Vinkovci), Sirmij i Basijana (*Bassiana,* d. Donji Petrovci). Unatoč tomu, Panonija je ukupno gledajući bila znatno manje urbanizirana od Italije ili istočnojadranskog priobalja. U tom smislu Géza Alföldy procijenio je da je svega jedna desetina panonskog stanovništva živjela u gradovima.[7]

Arheološki materijal pokazuje da su istodobno s razvojem gradskog načina života oživjeli trgovina i obrt.[8] Mada je akvilejska roba pristizala u južnu Panoniju još uoči rimskog zauzimanja ovih predjela, čini se da je uvoz raznovrsnih proizvoda dobio na snazi tek za Flavijevaca.[9] Rimski građani, u pravilu iz sjeverne Italije, isprva su razvijali trgovinu na rubnom jugozapadu savsko-dravskog međuriječja. Nakon podizanja stalnih vojnih uporišta na dunavskom limesu počeli su zaposjedati i istočne predjele. Gospodarske razlike između zapadnih i istočnih krajeva Panonije u početku su bile uvjetovane zemljopisnim položajem, no čim se početkom 2. stoljeća konsolidirala granica, uslijedilo je razdoblje ravnomjernog razvoja provincije.

U početku jedinstvena, Panonija je doživjela dvije teritorijalne diobe. Car Trajan proveo je prvu diobu 106. god. osnutkom Gornje Panonije (*Pannonia Superior*) na zapadu i Donje Panonije (*Pannonia Inferior*) na istoku. Donja Panonija, površinom upola manja od Gornje, obuhvaćala je pogranični pojas od dunavske okuke nadomak Akvinka do utoka Save u Dunav. Na zapadu je graničila s Gornjom Panonijom istočno od Blatnog jezera (*Lacus Pelso*). Upravno središte pokrajine nalazilo se u Akvinku.

Markomanski ratovi (166–180) prekinuli su povoljne društveno-gospodarske prilike. Neposredna ratna opasnost i kužna epidemija istodobno su pogodile Donju Panoniju nanijevši joj ljudske i materijalne gubitke. To je dovelo do gospodarskog slabljenja. Oporavak je nastupio pod dinastijom Severâ (193-235). Očitovao se u obnovi i adaptaciji gradova i prometnica te u utvrđivanju starih i podizanju novih vojnih uporišta.[10] Podjela Panonije na Gornju i Donju ostala je na snazi do 295. godine. Car Dioklecijan tada je na području Gornje Panonije sjeverno od Drave utemeljio Prvu Panoniju (*Pannonia Prima* ili *P. Superior*) sa

[7] Alföldy 1995, 32.
[8] Za arheološke tragove rane trgovine i obrta v. Bárkoczi 1992; Bezeczky 1995; Zaccaria 1995; De Salvo 2010.
[9] Za trgovinu s Rimljanima uoči osvajanja v. *Strab.* V, 1, 8; IV, 6, 10; VII, 5, 2.
[10] U starijoj literaturi gotovo svi tragovi gorenja u nataloženim slojevima iz 2. stoljeća pogrešno su pripisivani Markomanskim ratovima. S time u vezi, Paula Zsidi pokazala je na primjeru Akvinka da je grad pretrpio ograničena razaranja i da su pod Severima uglavnom adaptirane postojeće građevine (Zsidi 2002).

središtem u Savariji, a na prostoru južno od Drave Savsku Panoniju (*Pannonia Savia* ili *P. Ripariensis* ili P. *Interamnensis*) s centrom u Sisciji. Istodobno je dao podijeliti Donju Panoniju na Panoniju Valeriju (*Pannonia Valeria*) sa sjedištem u Sopijanama i Drugu Panoniju (*Pannonia Secunda* ili *P. Inferior* ili *P. Sirmiensis* s centrom u Sirmiju.

Povjesničar i rimski dužnosnik Apijan iz Aleksandrije (2. st.) autor je jedinog sačuvanog literarnog navoda o društvenom ustroju stanovnika ovih krajeva. U preglednoj kompilaciji o rimskim ratovima u Iliriku – u velikoj mjeri načinjenoj na temelju Augustovih memoara – Apijan je zabilježio da Panonci nisu nastavali gradove, nego polja ili sela, prema srodstvu.[11] Antički su pisci obitavanje u selima (οἰκεῖν κώμας ili κατοικῆσθαι κατὰ κώμας) često pripisivali barbarskom načinu života.[12] Apijanov izraz κατὰ συγγένειαν („prema srodstvu“) izričito potvrđuje da su Panonci živjeli u rodovskom uređenju. Ono je prevladavalo u ovim krajevima u kasnom željeznom dobu, a mjestimice se zadržalo pod rimskom upravom.[13] Iako se Apijanov navod prvenstveno tiče krajnjih zapadnih područja provincije Panonije, takvo je uređenje zacijelo prevladavalo i drugdje. Najistaknutiji pripadnici ratničke aristokracije predvodili su pojedine rodove. Stupivši u trgovačke odnose s italskim građanima, počeli su prihvaćati rimske tekovine i širiti ih na lokalno pučanstvo.

U takvim okolnostima stala se širiti i epigrafska kultura. O njezinoj pojavi u rodovskom društvu svjedoči kenotafij iz Putinaca u istočnom Srijemu (CIL III 3224). Od izgubljenog spomenika sačuvao se samo prijepis s posvetom malodobnom rimskom taocu lokalnog podrijetla.[14] Dječakova smrt bila je povod da mu rođaci (*cognati*) podignu spomenik s natpisom. Na prijepisu se čita pokojnikovo ime s patronimikom (*[S]cemaes(?) Liccau[i] / f(ilius)*), pripadnost rodu (*gente Undius*), etnija (*Amantinus*), centurija (*centuria secunda*) te imena komemoratora. Navod *gente Undius* potvrđuje da je pokojnik živio u rodovsko-plemenskoj zajednici utemeljenoj na krvnom srodstvu. Krvno srodstvo po muškoj i ženskoj liniji (*cognatio*), na koje upućuje natpis (usp. *cognati*), odgovara Apijanovu terminu συγγένεια. U literaturi se nude različita tumačenja termina *centuria, cognatio, gentilitas* i dr. (npr. *decuria*).[15] Centurija zabilježena na ovom natpisu obično se tumači kao rodovska

[11] Po izvorniku: Οὐ πόλεις ᾤκουν οἱ Παίονες οἵδε, ἀλλ᾽ ἀγροὺς ἢ κώμας κατὰ συγγένειαν (*Illyr*. 4, 22). Apijanov odlomak odnosi se na stanovnike s kojima su se Oktavijanove legije obračunale nakon slamanja japodskog otpora, a uoči opsade Segeste, buduće Siscije. S druge strane, Apijan drugačije oslikava prilike u susjednoj Segesti, razlikujući puk i plemstvo.

[12] Na primjer, još je pisac poznat pod pseudonimom Pseudo-Skilak u 4. st. pr. Kr. zabilježio da Iliri, Haonci, Tesproćani, Mološani i drugi, za razliku od Grka, stanuju po selima (κατὰ κώμας; *Ps. Scyl*. 22-32).

[13] O srodstvu kod Panonaca v. Mócsy 1959, 131-133.

[14] Pobliže o ovom spomeniku v. Šašel Kos 2016, 213-214.

[15] Za pregled ranijih mišljenja (na primjerima iz rimske Dalmacije) s literaturom v. Kurilić 1995, 55-57. Novije tumačenje nudi Čače 2010, 63.

podskupina koju čini stotinjak pripadnika (satnija ili stotina) i koja tvori dekuriju. Prema drugom viđenju centurija je označavala skupinu talaca koje su lokalni žitelji morali predati Rimljanima. Pokojnikov pak gens (lokalni autohtoni rod) ovdje valja razlikovati od rimskog gensa, o kojem će više riječi biti idućem poglavlju. Sve u svemu, uporaba ovih termina na natpisu iz Putinaca pokazuje da se srodstvo na natpisima nije iskazivalo samo u okrilju jezgrene obitelji, već i u okviru šireg rodovsko-plemenskog okupljanja. Prežici takvog okupljanja zadržat će se dugo tijekom rimske uprave u Panoniji.

Osim kratkog osvrta na rodovsko uređenje, izvori ne sadrže podatke o ustroju panonskih obitelji. Različiti tipovi natpisa posredno govore o obitelji. Dedikanti su podizali počasne natpise caru ili lokalnom magistratu uz čije su ime često navodili ime njegova oca. Očevo ime često se navodilo i na zavjetnim natpisima. Ponekad su se zavjetovali božanskim zaštitnicama obiteljskog života i zdravlja (*nutrices*).[16] Međutim, obiteljske i rodbinske veze među dedikantima i pokojnicima redovito su potvrđene samo na grobnim spomenicima. Zbog toga i radi mogućnosti usporedbe s ranijim istraživanjima provedenima na istim metodološkim postavkama počasni i zavjetni natpisi izostavljaju se iz ovog istraživanja.

1.3. Natpisna građa

Raznovrsni natpisi na kamenu, kovini ili keramici dragocjeno su sredstvo za istraživanje antičkog svijeta. Natpisi ilustriraju niz pitanja, od političkih ustanova i društvenog ustroja do svakodnevice i privatnih starina. Po naravi su neposredniji tip izvora od literarnih vrela jer bilježe međuljudske odnose koje antički pisci često prešućuju. Uzevši u cjelini, istraživačima je na raspolaganju golema količina epigrafske građe. U znanstvenoj publicistici navode se različite brojke. Lawrence Keppie procijenio je da se broj sačuvanih rimskih natpisa kreće oko 300,000.[17] Prema nedavnim istraživanjima raspolažemo s približno 600,000 natpisa na grčkom ili latinskom u rasponu od 8. st. pr. Kr. do 8. st. kršć. ere.[18] Za usporedbu, digitalna zbirka *Epigraphik-Datenbank Clauss-Slaby* (EDCS) premašuje brojku od 530,000 natpisa na latinskom.[19] Suvremeni istraživači objavljuju toliku množinu natpisa da je praktički nemoguće pratiti svaku objavu. Na primjer, samo *L'Année épigraphique* godišnje donosi otprilike 1,800 novih natpisa. Ipak, urednici te zbirke napominju da prednjače fragmentarni

[16] Njihov kult s pripadajućim svetištem epigrafski je potvrđen u Petovioni (*Poetovio*, d. Ptuj) u Gornjoj Panoniji. Razmjerno velik broj takvih spomenika (potvrđeno ih je barem 40) daje naslutiti da su dojilje imale bitnu ulogu u životima tamošnjih obitelji. Za pojedinosti v. Šašel Kos 2016a.
[17] Keppie 1991, 9.
[18] Bodel 2001, 4; Beltrán Lloris 2014, 135.
[19] https://db.edcs.eu/epigr/epi_ergebnis.php (pristup ostvaren 28. kolovoza 2021). Neki su natpisi onamo dvaput uneseni, pa ta brojka nije posve točna.

natpisi i natpisi na uporabnim predmetima (*instrumenta domestica*), dok su novootkriveni natpisi spomeničkog tipa slabije zastupljeni.[20] Autori prvih korpusa (npr. Mommsen u CIL-u) u pravilu su izostavljali manje ulomke sa svega nekoliko slova. Ubrojimo li u natpisnu građu sve otkrivene ulomke s uklesanim slovima, njihov broj praktički je nemoguće ustanoviti. Prema tome, stvaran broj natpisâ sigurno premašuje brojku od pola milijuna.

Epigrafski spomenici susreću se tijekom cijele antike, ali najvećim dijelom potječu iz prvih triju stoljeća kršćanske ere. Istraživači su ispitali njihovu kronološku rasprostranjenost u više navrata i na različitim uzorcima. Ramsay MacMullen, autor temeljne studije na tom polju, ustvrdio je da rimski natpisi većinom dolaze iz carskog doba, ali da su neravnomjerno zastupljeni u pojedinim odsječcima te epohe.[21] Ne bi li precizno prikazao količinu natpisâ u pojedinom razdoblju, MacMullen je načinio tzv. epigrafsku krivulju (*epigraphic curve*). Izradio ju je na osnovi korpusa datiranih natpisa i služeći se Lassèreovim i Mrozekovim rezultatima. Obojica su prethodno objavila studije datiranih natpisa, jedan na temelju afričkih, a drugi na temelju italskih i afričkih natpisa.[22] MacMullenova krivulja pokazala je da je zastupljenost natpisâ rasla tijekom 1. i 2. stoljeća te da je doživjela vrhunac pod Severima (193–235). Otprilike u trećem desetljeću 3. stoljeća količina natpisne građe naglo je počela padati.

Ovo su ipak okvirne procjene i valja ih uzeti s oprezom. Naime, MacMullen je obradio tek manji dio spomenika, u pravilu iz Italije i Afrike. To su većinom spomenici koji izmiču preciznoj dataciji i svrstavaju se u razmak od više desetljeća ili čitavo stoljeće.[23] Zbog toga rezultati njegove analize nisu sasvim pouzdani. U budućim istraživanjima ovog tipa valja voditi računa o tome da se običaj postavljanja natpisa nije širio svuda jednako i da su njegova pojava, vrhunac i opadanje u velikoj mjeri ovisili o lokalnim društvenim i kulturnim osobitostima.[24]

Natpisi na kamenu pojavili su se u Panoniji netom po rimskom zaposjedanju ovih krajeva. Pojava epigrafske kulture načelno se vezuje uz širenje napredne kulture sa snažnom pisanom tradicijom. Za razliku od jadranskog priobalja koje je poznavalo grčku pismenost stoljećima uoči uspostave rimske uprave, međuriječje Save i Dunava upoznalo je pismo tek s dolaskom Rimljana. S time u vezi rimski časnik i povjesničar Velej Paterkul (1. st. pr. Kr. – 1. st. po Kr.) zabilježio je zanimljivu opasku. Ocrtavajući prilike uoči Batonova ustanka (6–9. g.),

[20] AE 2008, 16. str.
[21] MacMullen 1982.
[22] Lassère 1973; Mrozek 1973.
[23] MacMullen 1982, 242-243; Meyer 1990, 74-96. Na tom tragu uslijedile su kritike Lassèreove epigrafske krivulje (npr. v. Cherry 1995. na temelju sjevernoafričkih natpisa).
[24] Za prostorno i vremensko širenje rimske epigrafske kulture v. Beltrán Lloris 2014, 136-141.

Velej je naveo da su svi Panonci poznavali ne samo rimski način života, nego i jezik, te da su vješto pisali i rukovali oružjem (II, 110). Čini se da izraz *omnibus Pannoniis* nije uputno pojmiti doslovno, jer je pisac njime ciljao uzdići Tiberijeve bojne pothvate u Panoniji. Međutim, Velejev odjeljak ipak potvrđuje da su neke italske tekovine ovdje pale na plodno tlo još uoči podvrgavanja rimskoj vlasti. Italski doseljenici i vojnici na službi u međuriječju Save i Drave prvi su postavljali natpise, a potom se njihova uporaba proširila na predjele sjeverno od Drave.[25] Rimski građani i domaće pučanstvo bez građanskog prava njegovali su taj običaj sve do kraja rimske uprave potkraj 5. stoljeća.

Premda količinom i kronološkom rasprostranjenošću zaostaju za građom iz sredozemnih provincija, panonski zapisi na trajnoj podlozi ipak pružaju mogućnost proučavanja *en masse*, gotovo poput modernih izvora serijalnog tipa. Raspolažemo s preko osam tisuća epigrafskih spomenika s područja obiju Panonija, a broj novootkrivenih natpisa stalno raste.[26] Najčešće su posrijedi kratki prozni sastavci, no potvrđena su i 22 stihovana natpisa.[27] Uz golemu većinu natpisa na latinskom evidentirano je i gotovo 200 natpisa na grčkom jeziku.[28]

Procjenjuje se da grobni natpisi tvore oko tri četvrtine ukupnog broja sačuvanih natpisa na latinskom.[29] Na njima su zastupljeni ljudi različita spola, dobi, pravnog i društvenog položaja. Odatle su i vijesti koje iz njih iščitavamo prvorazredan izvor za proučavanje antičkog društva. Za razliku od većine zavjetnih ili počasnih natpisa, funerarna građa sadrži opširnije navode o obiteljskim i drugim vezama. Iz njezina sadržaja doznajemo da su ih u obiteljskom krugu podizali očevi, majke, supružnici, djeca, braća, sestre i drugi članovi. Izvan kruga krvnih srodnika zastupljeni su nasljednici, klijenti, patroni i prijatelji.

Okosnica ovog istraživanja jest verbalni aspekt grobnih spomenika, to jest tekst epitafa. Sačuvani u cijelosti ili u ulomcima, donjopanonski epitafi obično sadrže ime dedikanta i / ili pokojnika, naznaku njihova odnosa, društveni položaj i dob. Sporadično se mogu iščitati podrobniji životopisi (u pravilu na epitafima u stihu), slijed časti ili bilješke o okolnostima smrti (npr. kat. br. 292). Tekstovi sadrže uobičajene epigrafske formule po rimskom običaju čuvanja uspomene na pokojnika.

[25] Najstarija stela potječe iz Siscije i potječe iz prve polovice 1. st. kršć. ere (v. Migotti, Šašel Kos, Radman-Livaja 2018, 157, S. 1.1).
[26] Beltrán Lloris 2014, 138. Na primjer, Kovács 2018, 98-99. bilježi da je samo u Mađarskoj od 2012. do 2017. god. objavljeno stotinjak natpisa, od čega 41 na kamenu i 58 na uporabnim predmetima.
[27] EDH (pristup ostvaren 22. kolovoza 2021).
[28] CIGP 7–47.
[29] Saller, Shaw 1984, 124. Ovi istraživači procjenjuju da je sačuvano između 170,000 i 190,000 natpisa. To je znatan broj, no valja ga gledati u odnosu na cjelokupan broj stanovnika Rimskoga Carstva između 1. i 5. stoljeća. Također treba računati s time da nepoznat broj spomenika nije preživio naredna stoljeća.

Grčkim pridjevom ἐπιτάφιος isprva su se opisivale radnje povezane s pogrebom, npr. pogrebne svečanosti, pogrebne igre ili pogrebni govori. S vremenom se tom riječju uglavnom počeo označavati nadgrobni natpis u prozi ili stihu. Enciklopedist Izidor iz Sevilje (6/7. st.) ovako je protumačio pojam: „Grčki epitaf, latinski nad grobom. To je natpis za mrtve koji se nalazi na počivalištu onih što su netom preminuli. Ondje se, naime, bilježi njihov životni put, osobine i dob.“[30] Izidorov ulomak odaje da su dedikanti postavljali natpise radi čuvanja uspomene na pokojnikov život. S tim se slažu i drugi navodi. Slavni Trimalhion, junak Petronijeva romana *Satirikon,* čitatelju daje uvid u svrhu spomenika. On, naime, jednom prilikom moli klesara neka mu načini spomenik da „po njegovu dobročinstvu živi poslije smrti“.[31] Uloga spomenika u kulturi sjećanja možda je najjezgrovitije iskazana u Justinijanovu *Zborniku civilnog prava,* koji na jednom mjestu tumači: „Spomenik je ono što služi čuvanju uspomene“.[32] Štoviše, klesanje spomenika u trajnom materijalu zacijelo je povezano s nadom u vječno sjećanje na pokojnika. Pored komemorativne uloge epitafi su služili kao zalog budućeg života pokojnikove obitelji. Ciceron (1. st. pr. Kr.) jednom je prilikom na tom tragu zabilježio: „Što znači rađanje djece, što prenošenje imena, što usvajanja sinova, što briga o oporukama, što sami spomenici i nadgrobni govori, ako ne to da mi mislimo i na budućnost?“[33]

Na ukupan dojam grobnog spomenika djelovali su njegov smještaj, materijal, tip i sadržaj. Premda je radi rasvjetljivanja svih pojedinosti o pokojnicima i ožalošćenima poželjno ispitati sve moguće sastavnice, u ovom se radu prvenstveno istražuje njihov sadržaj.[34] U tom smislu govorimo o spomenicima s natpisom i / ili s likovnim prizorom.[35] Dakako, dvije sastavnice nisu uvijek zajedno zastupljene. Neki su spomenici podignuti bez likovnog prikaza, dok je na drugima izostavljen tekst. Na nekima se sačuvala samo jedna sastavnica. Primjerice, na vapnenačkoj steli iz Akvinka nalazi se prikaz rimske obitelji, no spomeniku nedostaje gotovo čitav natpis koji je bio uklesan na njezinu donjem dijelu (TitAq 843). Kad su na natpisnom i

[30] *Epitaphium Graece, Latine supra tumulum. Est enim titulus mortuorum, qui in dormitione eorum fit, qui iam defuncti sunt. Scribitur enim ibi vita, mores et aetas eorum* (*Etym.* I, 39, 20).
[31] *Aedificas monumentum meum... ut mihi contingat tuo beneficio post mortem vivere* (*Petr. Satyr.* 71).
[32] *Monumentum est, quod memoriae servandae gratia exstat* (*Dig.* XI, 7, 2, 6).
[33] *Quid procreatio liberorum, quid propagatio nominis, quid adoptationes filiorum, quid testamentorum diligentia, quid ipsa sepulcrorum monumenta, elogia significant nisi nos futura etiam cogitare*? (*Cic. Disp. Tusc.* I, 31). Slično i povjesničar Kasije Dion (2/3. stoljeće): „Zar nije blagoslov da, rastajući se sa životom, ostavimo vlastita i od nas rođena nasljednika i baštinika roda i imutka, te ljudskom prirodom umremo, a živimo u nasljedniku toga?“ Πῶς δ᾽οὐ μακαριστόν, ἀπαλλαττόμενον ἐκ τοῦ βίου, διάδοχον καὶ κληρονόμον οἰκεῖον ἐξ ἑαυτοῦ γεγονότα καὶ τοῦ γένους καὶ τῆς οὐσίας καταλιπεῖν, καὶ τῇ μὲν φύσει τῇ ἀνθρωπίνῃ διαλυθῆναι τῇ δὲ ἐκείνου διαδοχῇ ζῆσαι; (*Cass. Dio*. LVI, 3, 5).
[34] O nužnosti sveobuhvatna pristupa u tumačenju rimskih grobnih spomenika v. Hope 2001, 7-8; Carroll 2006, 142-146; Corbier 2006; Zaccaria 2016, 262-265; Migotti 2019, 234-235.
[35] Prema Valerie Hope, natpis je verbalni izraz spomenika, ikonografski prizor je njegova slikovna dimenzija, tip spomenika je fizička dimenzija, dok je izvorni smještaj njegova prostorna dimenzija (Hope 2001, 7).

likovnom polju zastupljene obje sastavnice, one se mogu odnositi na iste pojedince (kat br. 97), mogu se djelomično preklapati (kat. br. 411), ali i biti u očitom neskladu. Iako mnogi obrađeni spomenici sadrže ikonografske elemente, njih ćemo se dotaknuti samo u mjeri koja je nužna za rekonstruiranje obiteljskih odnosa ili datiranje, no bez opširne rasprave o pojedinim primjercima. Ona bi podrazumijevala ikonografsku analizu svakog pojedinog spomenika i primjernu odgovarajućeg znanstvenog aparata.

Glavni razlog ovakva pristupa jest mogućnost usporedbe ustroja rimske obitelji i izvanobiteljskih skupina u Donjoj Panoniji s već provedenim istraživanjima za druge krajeve. Dosadašnje analize zasnivaju se na obradi teksta natpisa, to jest odnosa postavljača spomenika i pokojnika.[36] Da bi rezultati ovog rada bili usporedivi s tim studijama, valja provesti analizu na istim temeljima. Istraživanje se, dakako, moglo provesti i samo na osnovi ikonografskih prikaza, no tada bi bilo teško odrediti vrstu odnosa između komemoratora i pokojnika, a rezultati ne bi bili usporedivi s postojećim analizama za ostale provincije.[37] Osim toga izbor je dijelom određen praktičnim razlozima. Građa od koje polazi proučavanje obiteljskih odnosa vrlo je opsežna i usporedna raščlamba svih karakteristika svakog pojedinog spomenika premašila bi okvire doktorskog rada.

Istraživači su objavljivali i katalogizirali donjopanonske natpise u specijaliziranim tiskanim i digitalnim publikacijama. Urednici monumentalne zbirke *Corpus inscriptionum Latinarum* (CIL) evidentirali su više od 1000 donjopanonskih natpisa u trećem svesku i njegovim dodacima. Godišnjak *L'Année épigraphique* (AE) obuhvatio je gotovo 1300 spomenika. Edicija *Inscriptiones Latinae quae in Iugoslavia repertae et editae sunt* (ILJug) sadrži više od 170 natpisa, dok ih višesveščani niz *Die römischen Inschriften Ungarns* (RIU) donosi oko 750. Za potrebe ovoga rada osobito je bila korisna zbirka *Tituli Aquincenses* (TitAq), čiji drugi svezak obuhvaća malo manje od 1000 epitafa s teritorija glavnoga grada provincije. *Corpus Inscriptionum Graecarum Pannonicarum* (CIGP) broji 65 donjopanonskih natpisa na grčkom jeziku.

Opće je prihvaćeno uvjerenje da su digitalne baze znatno olakšale pretraživanje natpisa i unaprijedile mogućnosti njihove obrade. *Epigraphische Datenbank Heidelberg* (EDH) prednjači kakvoćom obrade podataka. Ta zbirka obuhvaća natpise na latinskom iz gotovo cijeloga Carstva i sastoji se od tekstualne (o. 75,000 natpisa), bibliografske (o. 15,000 bibliografskih jedinica) i slikovne baze podataka (o. 38,000 fotografija). Uz tekst natpisa,

[36] To su Saller, Shaw 1984; Kurilić 1995. i Edmondson 2005.
[37] Za istraživanje društvenih odnosa na rimskim grobnim spomenicima na temelju ikonografsko-tipološke analize v. Mander 2013.

katkad popraćen revidiranim čitanjem, opisuju se fizička obilježja spomenika i arheološki kontekst. EDH se sastoji od 3,136 spomenika iz Donje Panonije, od čega trećina (1,135) otpada na epitafe.[38] Već spomenuti *Epigraphik-Datenbank Clauss-Slaby* (EDCS) najopširniji je mrežni arhiv. Sadrži više od 500,000 natpisa i omogućava jednostavno pretraživanje natpisa. Na stranici se obično prikazuje samo tekst natpisa, podaci o tiskanim objavama i ponekad fotografije. EDCS sadrži 4,344 donjopanonska natpisa, od čega epitafi tvore četvrtinu (1,182).[39] Pretraživanje ove zbirke zahtijeva oprez jer su pojedini tekstovi neprecizno ili nepotpuno transkribirani, a nekad se, kako je već istaknuto, isti natpis evidentira dvaput. Napokon, podatkovna baza *Ubi erat lupa* uz ostalo donosi bogat slikovni materijal.

1.4. Metodološka načela

U radu se primjenjuje metoda arheološkog zaključka i interpretacije. To znači da se obrađuje građa koja je iskopana ili prikupljena na druge načine te već razvrstana na osnovi zajedničkih obilježja. Radi što pouzdanijeg tumačenja u istraživačkom postupku oslanjamo se na metode drugih disciplina (društvene i pravne povijesti, klasične filologije i statistike) prilagođavajući ih materijalu koji podliježe analizi.

U prostornom smislu uzimaju se u obzir svi objavljeni grobni natpisi nađeni unutar granica rimske provincije Donje Panonije. Na potezu južno od dunavskog koljena civilnim naseljima pripadali su Akvink, Gorsij, Sopijane, Mursa, Cibale, Sirmij i Basijana. U naselja vojnog tipa uvrštavaju se Ulcizija, Akvink, Kampona, Matrika, Interciza, Vetus Salina, Anamatija, Bölcske, Ad Statuas, Ad Militare, Ad Novas, Teutoburgij, Kornak, Kukcij, Bononija, Akumink, Ritij, Burgena i Taurun. Uz natpise s ovih lokaliteta potvrđen je niz pojedinačnih nalaza pronađenih podalje od spomenutih lokaliteta, u zaleđu dunavskog limesa, ali uglavnom na područjima gradskih agera. Ovamo pripada i epigrafska građa koja potječe s tla ove pokrajine, a prethodi Trajanovoj diobi Panonije na Gornju i Donju 106. godine. Budući da granica dviju provincija nije precizno utvrđena, u literaturi se ponekad pod mjestom nalaza jednog te istog spomenika iz pograničnog pojasa navodi čas jedna čas druga pokrajina. Radi otklanjanja te poteškoće za potrebe ovog rada preuzet je zemljovid digitalne zbirke EHD. Po njemu se granica Gornje i Donje Panonije protezala od Ostrogona na sjeveru, preko najistočnije točke Blatnog jezera. Dalje je produživala niz istočne obronke Požeškog gorja do Posavine i tromeđe s Dalmacijom u sjevernoj Bosni. Izostavljeni su natpisi iz pogranične zone

[38] https://edh-www.adw.uni-heidelberg.de/home (pristup ostvaren 7. listopada 2020).
[39] http://db.edcs.eu/epigr/epi_ergebnis.php (pristup ostvaren 7. listopada 2020).

s vanjske strane limesa iako ih pokoji korpusi ubrajaju u donjopanonsku građu. Isključeni su i natpisi iz Brigecione (*Brigetio*, d. Komárom / Szőny). Taj grad i vojni logor najvećim dijelom principata pripadao je Gornjoj Panoniji, da bi ga car Karakala priključio Donjoj Panoniji u sklopu teritorijalnog preustroja 214. godine.

Karta 1: Donja Panonija s brojem analiziranih grobnih spomenika po naselju

Kronološki gledano, uvršteni su svi grobni natpisi datirani između uspostave stabilne rimske vlasti 9. po Kr. i Dioklecijanova stupanja na prijestolje 284. godine. U uzorku se nalaze i natpisi koji se ne daju usko kronološki odrediti, no čija okvirna datacija makar djelomice zahvaća razdoblje principata. To su, recimo, spomenici koji se svrstavaju u zadnja desetljeća 3. i početak 4. stoljeća (kat. br. 5; 9; 71; 115 i dr.). Epigrafski posvjedočene odnose, poput uostalom svih formalnih i sadržajnih dijelova natpisa, valjalo bi istraživati na dijakronijski način. Tako bi se lakše uočile promjene i osobitosti obiteljskog ustroja od 1. stoljeća do kasne antike. To je u Panoniji nemoguće jer glavnina grobnih natpisa izmiče preciznom datiranju. Ta se poteškoća dijelom pripisuje fragmentarnom stanju građe, a dijelom manjku preciznih kronoloških pokazatelja (arheološki kontekst ili izričiti navodi o vremenu postavljanja natpisa). Datacija se stoga u ovom radu uglavnom temelji na pojedinačnim zaključcima autora navedenih uz svaku katalošku jedinicu. To su ponajviše Alföldy, Fehér, Lőrincz, Mráv, Németh te priređivači digitalne zbirke EDH. Natpisi se uglavnom datiraju u rani ili kasni principat, a nisu rijetke datacije ni u prva tri stoljeća kršćanske ere. Sve zajedno znači da se donjopanonska građa otima preciznoj kronološkoj klasifikaciji, zbog čega je nemoguće istražiti obiteljske i izvanobiteljske odnose na dijakronijski način.[40]

S pravnog stajališta, u obzir se uzimaju rimski građani (*cives*) bilo civili ili legionari, slobodni ljudi bez građanskog prava (*peregrini*) bilo civili ili pripadnici augzilijarnih odreda, oslobođenici (*liberti*) i robovi (*servi*). Osnovni uvjet za odabir građe jest jasno utvrdiv odnos pokojnika i ožalošćenog na epitafu.

Proučavanje komemorativnh obrazaca zabilježenih na natpisima počiva na kvantitativnoj i kvalitativnoj metodi. Kvantitativnu metodu ili metodu statističke raščlambe prvi su primijenili Richard Saller i Brent Shaw 1984. godine. Ovi znanstvenici prikupili su i raščlanili više od 12,000 natpisa u sklopu studije „Tombstones and Roman Family Relations in the Principate: Civilians, Soldiers and Slaves".[41] Cilj njihova istraživanja bio je ustanoviti tipove i inačice odnosâ među komemoratorima i pokojnicima temeljem građe iz Italije i izabranih provincija. Pretpostavljajući da se stvarne međuljudske veze djelomice zrcale na natpisima, nastojali su ustanoviti učestalost potvrđenih veza i procijeniti njihovu važnost u stvarnosti.

Nekoliko znanstvenika kasnije se poslužilo njihovom metodom pri istraživanju grobnih natpisa.[42] Ne bismo li što pouzdanije usporedili rezultate dobivene u Donjoj Panoniji s

[40] Datiranje analizirane građe razmatra se u zasebnom poglavlju (v. pogl. 3.8).
[41] Saller, Shaw 1984, 125, bilj. 8.
[42] V. pogl. 1.8.

rezultatima koje su na svojem uzorku dobili oni i njihovi nastavljači, preuzeli smo njihova metodološka načela. Saller i Shaw najprije su podijelili sepulkralnu građu prema pravnom položaju epigrafski zabilježenih pojedinaca. To znači da su zasebno sagledali slobodne civile, vojsku i robove. Odnose među civilnim stanovništvom istražili su prema epitafima iz Rima, Ostije i ostatka Lacija, potom XI. Italske regije i iz provincija Narbonske Galije, Hispanije, Britanije, obiju Germanijâ i Afrike. Robove su pobrojali na osnovi građe iz Rima, Kartage i Norika. Analizu vojničkih natpisa proveli su na epitafima iz Rima, Britanije, Germanijâ, Norika, dviju Panonijâ, Hispanije i Afrike.[43] Izostavili su kasnoantičke i kršćanske natpise.[44]

Među zabilježenim tipovima odnosa razlikovali su obiteljski, prijateljski i patronsko-klijentski odnos. Pri kvantitativnoj analizi građe nisu zbrajali natpise nego tipove odnosa između postavljača spomenika i pokojnika. Rezultati su pokazali da prednjače odnosi u jezgrenoj obitelji. U 19 uzoraka civilnog stanovništva prema pokrajinama i gradovima Saller i Shaw pobrojali su 5957 međuljudskih odnosa, od čega između 72 i 91% pokrivaju supružnici, roditelji, djeca i braća i sestre. Gledamo li ukupan civilni uzorak, 85% potječe iz jezgrene obitelji. S druge strane, tek nešto više od 4% svih posveta pripada proširenoj obitelji.[45] To znači da je jezgrena obitelj predstavljala temeljnu jedinicu komemoriranja međuljudskih odnosa, bilo da se komemoracija obavljala iz dužnosti, emocionalne bliskosti ili zbog preuzimanja brige o nasljedstvu. Prema njihovim zaključcima, natpisi ničim ne potvrđuju nekoć uvriježenu pretpostavku da je rimska obitelj bila višečlana i višegeneracijska skupina.[46]

Saller i Shaw prikupili su, kako vidimo, dio panonskih natpisa. Međutim, njihov uzorak temeljio se isključivo na građi objavljenoj u prvom i drugom dijelu trećeg sveska CIL-a (1873) i u studijama Haralda Hofmanna (1905) i Arnolda Schobera (1923).[47] Drugim riječima, nisu uzeli u obzir nijedan panonski epitaf katalogiziran nakon 1923. Iz netom spomenutih korpusa preuzeli su isključivo vojničke natpise, posve izostavivši odnose među panonskim civilima. Uzgred, njihov materijal izričito se odnosio na obje Panonije (eng. *Pannonias*), pri čemu nisu razlikovali ni dijelili gornjopanonsku od donjopanonske natpisne građe.[48] Na analiziranim panonskim natpisima pobrojali su ukupno 330 odnosa.[49] Budući da

[43] Saller, Shaw 1984, 147-155.
[44] Gleda li se broj natpisa razmjerno broju ukopa u gradu Rimu, kršćanski natpisi podrijetlom iz katakomba razmjerno su brojniji od natpisa na nekršćanskim nekropolama. Za razliku od Vatikanske nekropole ili Nekropole Isola Sacra, natpisi u katakombama ponajviše obilježavaju pojedinačne ukope izvan obiteljskog konteksta (V. Eck 1996, 269, bilj. 104).
[45] Saller, Shaw 1984, 147-151, Tab. 1-19.
[46] *Ibid.*, 145-146.
[47] CIL III (1873. i dva nadopunjena sveska iz 1902.); Hofmann 1905; Schober 1923.
[48] Saller, Shaw 1984, 153; 156.
[49] *Ibid.*, 153, T. 26.

nisu brojali spomenike već međuljudske odnose zabilježene na njima, nismo u stanju ustanoviti točnu količinu panonskih epitafa koju su uzeli u obzir. Sudeći po okvirnom broju zabilježenih pojedinaca na natpisima, smijemo pretpostaviti da su analizirali između 100 i 200 natpisa iz Gornje i Donje Panonije. Istraživači su objavili mnoštvo novih epitafa iz Donje Panonije tijekom stotinjak godina koliko je proteklo od posljednje objave koju su Saller i Shaw uključili u istraživanje (Schober, 1923). Dio građe dolazi iz arheoloških istraživanja, a dio je identificiran u muzejskim i drugim zbirkama. Objave su dostupne u dodacima CIL-a (1902) te u recentnim zbirkama i pojedinačnim studijama.[50]

Ne bismo li pouzdano ocijenili ulogu obiteljskih i drugih odnosa u rimskom provincijalnom društvu, nužno je sabrati i analizirati što veći broj pojedinaca na natpisima. Donjopanonski epitafi sadržajno su veoma raznoliki i poželjno ih je svesti na zajedničke vrijednosti u svrhu lakše usporedbe podataka. Sadržaj natpisa stoga ćemo svesti na osnovne tipove odnosa između postavljača spomenika i pokojnika. Valja još jednom istaknuti da brojčane vrijednosti dobivene raščlambom podataka s epitafa ne iskazuju broj spomenika, nego broj zabilježenih tipova odnosa među dedikantima i pokojnicima. Svi pobrojani tipovi odnosa tvorit će mrežu obiteljskih i izvanobiteljskih odnosa. Detaljna metodologija obrade građe za kvantitativnu analizu obiteljskih odnosa ocrtava se u uvodnom dijelu 5. poglavlja. Ista metoda rabi se pri analizi dobi i spola pojedinaca koji su podizali spomenike u obiteljskom krugu.

Osim kvantitativne u radu ćemo primijeniti kvalitativnu metodu. Njome se nastoji protumačiti uloga obitelji na osnovi imena ljudi zabilježenih na natpisima. Uporište za takav tip istraživanja jest činjenica da se rimskim imenima zrcali familijarna pripadnost i donekle se nazire društvena uloga obiteljske skupine. Nedostatak ove metode jest u tome što se tumačenje raspoloživih primjera nekad svodi samo na pretpostavke i analogije, pa zato i zaključci dobiveni onomastičkom analizom imaju ograničen doseg. Pregledom izabranih primjera nastojat ćemo pokazati da onomastika može upotpuniti kvantitativnu metodu i pomoći u poznavanju ustroja rimske obitelji.

1.5. Metodološke poteškoće

Znanstveno obrađivanje natpisa radi prikupljanja podataka o rimskom društvu podložno je metodološkim ograničenjima. Osnovno ograničenje tiče se pitanja je li dopušteno iznositi demografske procjene o antičkom stanovništvu temeljem epigrafske građe. Neki istraživači

[50] Za najvažnije zborke donjopanonskih natpisa v. pogl. 1.9.

vjerovali su u potvrdan odgovor na to pitanje. János Szilágyi svojevremeno je sistematizirao golem broj rimskih natpisa. Na temelju oko 43,000 navoda o životnoj dobi Szilágyi je nastojao procijeniti očekivani životni vijek u antici.[51] Sakupljeni korpus vrijedan je pothvat jer se može upotrijebiti za istraživanje rimskih nazora o životnoj dobi. Međutim, Szilágyijevi ciljevi naišli su na opravdane kritike.[52] One se svode na to da je antička demografska slika nedokučiva jer epitafi nisu reprezentativan pokazatelj cjeline rimskog društva.[53] Nekoliko dokaza potkrepljuje takvu ocjenu.

Epigrafski zabilježeni pojedinci predstavljaju samo djelić antičkog stanovništva. U gradu Rimu, recimo, do prije tridesetak godina pronađeno je oko 35,000 sepulkralnih nekršćanskih natpisa.[54] U novije vrijeme broj natpisa iz prijestolnice popeo se na približno 95,000 evidentiranih primjera s izuzetkom natpisâ na uporabnim predmetima.[55] To jest velika količina spomenika, no vodimo li računa o procjenama da je Rim u svakom trenutku za ranog principata brojio oko milijun žitelja, nema sumnje da epigrafski zabilježeni ljudi tvore vrlo nizak udio cijelog stanovništva.[56] Sigurno je da mnogi Rimljani uopće nisu postavljali grobne natpise. Izbor je vjerojatno bio uvjetovan društvenim i kulturnim razlozima: neki ljudi po vlastitom su nahođenju birali ukop bez pisanog obilježja. Velik dio pučanstva uslijed ograničenih materijalnih mogućnosti nije si mogao priuštiti grobni spomenik. Bilo bi neutemeljeno tvrditi da su samo najimućniji postavljali natpise, no obilježavanje počivališta natpisom jamačno je iziskivalo nemala sredstva.[57] Komemorativni troškovi mogu se donekle ocrtati na osnovi podataka s natpisa. S time u vezi Richard Duncan-Jones istražio je 91 spomenik sa zabilježenim troškovima. Građa potječe iz Italije i sjeverne Afrike i pretežno se datira u 1. st. kršć. ere. Izračun pokazuje da je medijalna cijena spomenika u Italiji iznosila 10,000 sestercija, a u sjevernoj Africi 1380 sestercija.[58] Cijene su međutim bile izrazito neujednačene. Primjerice, u Italiji je zabilježeno 10 spomenika čije je postavljanje koštalo više od vrtoglavih 100,000 sestercija. Za usporedbu, u Augustovo doba pripadnici senatorskog staleža raspolagali su imetkom u vrijednosti od barem milijun sestercija. Za drugu usporedbu, legijski prefekt, najbolje plaćen vojni dužnosnik u Augustovo doba primao

[51] Szilágyi 1961-1967. Etienne 1959, 420. je također zauzimao stav da se životni vijek u antici može procijeniti na temelju natpisa.
[52] Za kritiku v. Hopkins 1987.
[53] Za reprezentativnost podataka s rimskih natpisa v. Eck, 2007.
[54] Eck 1987, 61.
[55] Beltrán Lloris 2014, 138, Tab. 8.2.
[56] Za procjene broja žitelja grada Rima v. Lo Cascio 1994, 39.
[57] Osim toga, jeftiniji natpisi podrazumijevali su klesanje kraćeg teksta i / ili izostanak likovnog polja. Zbog toga nude manje podataka za epigrafsku analizu.
[58] Duncan-Jones 1974. 128.

je godišnju plaću od 60,000 sestercija.[59] To također znači i da je medijalna cijena grobnog spomenika u Italiji (10,000 sestercija) predstavljala znatan izdatak i zapravo je bila povlastica ograničenog broja ukupnog stanovništva Carstva. S druge strane, bilo je i slučajeva gdje su troškovi iznosili svega stotinjak sestercija. Ove procjene ipak valja uzeti uvjetno jer ne znamo odnose li se na postavljanje spomenika ili na ukupne troškove pogreba. Naime, podrazumijevalo se da će ožalošćeni platiti pripremu trupla za ukop, njegov prijevoz (ponekad u udaljene krajeve) i uređenje ukopnog mjesta. To znači da su troškovi mogli premašivati netom iskazane vrijednosti.

U svakom slučaju iskazani troškovi govore da znatan dio rimskog stanovništva nije raspolagao sredstvima za postavljanje kamenog spomenika. U zamjenu za to pokapali bi se u rake natkrivene kamenim pločama, tegulama ili bez njih, ili spaljivanjem i polaganjem pepela u žare, ovisno o vrsti ukopa. Gradska sirotinja pokapala se zasebno na dijelu suburbija predviđenom za tu svrhu, u pravilu na neobilježenim mjestima.[60] Zbog toga je nemoguće odrediti udio ljudi koji su postavljali grobne spomenike. Također je nemoguće ustanoviti jesu li epitafi sakupljeni u ovom radu vjeran pokazatelj cjelokupnog stanovništva Donje Panonije ili samo njegova imućnijeg dijela. Spomenike u provincijama isprva su uglavnom postavljali članovi lokalne elite ili romanizirani žitelji, što su često zapravo jedni te isti ljudi. Odatle slijedi da ni epigrafski potvrđeni žitelji Panonije ne predstavljaju prosjek stanovništva, a zaključci doneseni u ovom istraživanju smiju se odnositi samo na pojedince zabilježene na natpisima.

Osim toga, nismo u stanju odrediti udio očuvanih u odnosu na sve nekoć postavljene natpise.[61] Taj je udio nedokučiv zbog neistraženosti pojedinih gradova i nekropola, zbog slabije kakvoće lokalnog kamena, njegove naknadne uporabe ili zbog preslojavanja rimskih tragova modernom gradnjom. Valja također voditi računa o tome da se makar dio grobnih natpisa urezivao ili oslikavao u propadljive materijale poput drva i stoga nam danas nije dostupan.[62] Štoviše, neki istraživači skloni su tumačiti izostanak epigrafskih nalaza na inače bogato opremljenim nekropolama pretpostavkom da su tamošnji ukopi bili obilježeni natpisima u drvu. Na Vatikanskoj nekropoli smještenoj pod današnjom bazilikom Sv. Petra

[59] Le Bohec 1990, 227.
[60] O tome govori ulomak iz *Zbirke rimskih mjeritelja zemljišta* (*Corpus agrimensorum Romanorum*): *Sunt in suburbanis loca publica inopum destinata funeribus, quae loca culinas appellant* (LXVII, 4-14).
[61] Prema procjenama, udio očuvanih rimskih kamenih spomenika mogao bi se kretati između 2.5% i 5.1% (Harl 1991, 12–13).
[62] O tom fenomenu v. Eck 1998.

svega 1% pokojnika dobilo je kameni epitaf.[63] To također govori da epitafi nisu reprezentativan pokazatelj cjeline rimskog društva.

Geografska rasprostranjenost natpisâ također ne dopušta pouzdane demografske procjene. Sačuvani natpisi nisu jednoliko raspoređeni, već su gusto posijani na pojedinim mjestima, a drugdje ih gotovo uopće nema. Znatno češće susrećemo se u napučenim nego u ruralnim sredinama. Građa obuhvaćena ovim radom to potvrđuje. Golema većina donjopanonskih natpisa potječe iz pograničnih utvrđenja i iz obližnjih gradova. Gotovo zanemariv broj raspršenih pojedinačnih spomenika dolazi iz ruralne unutrašnjosti, uglavnom s imanjâ na periferiji gradskih agera. Usporedimo li njihovu rasprostranjenost s već iznesenim procjenama da je tek oko 10% Panonaca živjelo u gradovima, razlika između epigrafske i sveukupne populacije još je uočljivija.

Dodatni nesrazmjeri očituju se u dobnoj i spolnoj zastupljenosti zabilježenih ljudi. Većina komemoriranih preminula je u adolescentskoj ili mlađoj odrasloj dobi (između 16. i 30. godine), dok su djeca i novorođenčad slabo potvrđeni.[64] Manjak djece na spomenicima još je zamjetniji uzme li se u obzir visoka stopa dječje smrtnosti u antici. S tim u vezi prevladava načelan stav, zasnovan na modelskim tablicama smrtnosti Coale-Demeny, da četvrtina ili čak trećina živorođene djece nije preživjela prvu godinu života te da bi gotovo polovica djece preminula do desete godine.[65] To se, međutim, ne odražava na natpisima: među 16,000 natpisa iz Rima i Italije na kojima se registrira životna dob, tek 1,3% odnosi se na djecu od nepune godine dana, a 13% na djecu mlađu od 4 godine.[66] Za literarnu usporedbu možemo navesti stihove rimskog satiričara Juvenala (XV, 138-140): „Priroda tjera nas na plač kad sprovod sretnemo djeve / odrasle ili kad zemlja se kopa za maleno dijete, / sitno za lomačin oganj.“[67] Odatle slijedi da se smrt male djece dolično oplakivala, ali se njihova ukopna mjesta u pravilu nisu obilježavala natpisom. Napose su se rijetko komemorirala djeca robovi i djeca oslobođenici. Svega 1.6% robova i 0.6% oslobođenika komemorirano je do napunjene godine života, premda je broj preminulih u toj dobi bio znatno veći.[68] Odatle možemo zaključiti da je u načelu bilo uobičajenije komemorirati osobe koje su dovoljno živjele da ostvare svoje društveno prihvatljive uloge nego novorođenčad i djecu. Konačno, opažaju se regionalne

[63] Eck 1996, 262; 2007, 61.
[64] Dixon 1992, 100.
[65] Za procjene v. Hopkins 1966, 252-253: Saller 1994, 22-25; Bradley 2005, 68-69; Mander 2013, 1. O podzastupljenosti djece i novorođenčadi na natpisima v. Burn 1953.
[66] Hopkins 1983, 225.
[67] Prev. Šimun Šonje.
[68] Shaw 1991, 69, tab. 4.1.

osobitosti pri komemoriranju djece: u nekim sredinama znatno su rjeđe komemorirana nego u drugim.[69]

I starije osobe javljaju se različitom učestalošću. Pojedina područja kriju mnoštvo natpisa s izuzetno visokim udjelom ljudi komemoriranih u dubokoj starosti. Njihova dob znatno odstupa od vrijednosti očekivanog životnog vijeka u predindustrijskim razdobljima. Za usporedbu, među nešto više od 18,000 pojedinaca na sjevernoafričkim natpisima, čak 28% otpada na ljude koji su živjeli više od 70 godina. U tom uzorku nalazi se čak 636 stogodišnjaka, što govori da se sigurno manipuliralo pri iskazivanju dobi.[70] Također, dob se na natpisima učestalo iskazivala brojevima koji završavaju nulom ili peticom, čime je procjena prosječne životne dobi dodatno otežana. Zaokruživanje godina potvrđeno je diljem Rimskog Carstva, a mjestimice se javljalo i kasnije, ponegdje sve do 20. stoljeća.[71] Ta je pojava zacijelo više plod neznanja nego nebrige. Možemo je povezati sa slabom pismenošću te dedikantovim ili pokojnikovim niskim društvenim položajem. Uz natpise, i rimski su arhivi krili podatke o nevjerojatno dubokoj starosti i zaokruživanju godina. Tako Plinije Stariji bilježi da je cenz proveden za Vespazijana na prostoru jedne italske regije evidentirao ljude koji su tobože doživjeli 120, 130 i 140 godina života (*NH* VII, 162—63).

U pogledu spolnog udjela, muškarci se znatno češće javljaju na natpisima. Tijekom 1. stoljeća u gradu Rimu je zastupljeno oko 50% više muškaraca nego žena na epitafima (ili 34% više ako se isključe vojnici). U drugom stoljeću ta se razlika povećava na 63%, a u trećem se smanjuje na 23%.[72] Navedene razlike očito ne odgovaraju demografskoj stvarnosti. Vrlo slična zastupljenost muškaraca u odnosu na žene susreće se i na natpisima iz sjeverne Afrike.[73] Ovi podaci pokazuju da veća ili manja učestalost pojedinih vrsta komemoracije ne predstavlja temelj za procjenu očekivane životne dobi antičkog stanovništva, a još manje za udio muškaraca i žena u ukupnom stanovništvu.[74]

Neke se društvene skupine češće susreću na natpisima u odnosu na njihov stvaran udio. Ponekad je društveno-pravni položaj odlučivao o tome hoće li se osoba komemorirati natpisom. Tako se aktivni vojnici i veterani u pograničnim provincijama razmjerno češće javljaju na natpisima nego civili u odnosu na njihovu stvarnu zastupljenost. Razabire se i to da su oslobođenici u gradu Rimu (osobito u obiteljskim grobišnim građevinama) kudikamo

[69] Wiedemann 1989, 16-17; Shaw 1991.
[70] Hopkins 1987, 128; 122; Khanoussi, Maurin 2002, 84–90.
[71] Usp. Scheidel 1996, 53. Na primjer, na popisu stanovništva u Republici Turskoj 1945. god. čak 58% popisanih navelo je godine života koje su djeljive s 5 (Duncan-Jones 1977, 337; Piftor 2013, 88).
[72] Scheidel 2012, 115.
[73] Clauss 1973, 415-417; Tab. X.
[74] Pobliže o metodološkim problemima istraživanja natpisa za demografske analize v. u Parkin 1992, 5–19.

učestaliji na natpisima u odnosu na njihov udio u cjelokupnom stanovništvu.[75] Visok udio nekadašnjih robova uglavnom se objašnjava njihovom željom da ovjekovječe svoja postignuća i obavijeste čitatelja da doista pripadaju rimskom društvu.

Sve navedeno pokazuje da podaci s natpisa dokumentiraju dio rimskog stanovništva koji je bio voljan i u stanju priuštiti sebi kameni spomenik, ali ne odražavaju demografsku stvarnost. Samo unutar tog epigrafski posvjedočenog odsječka rimskog društva moguće je donositi zaključke o odnosima koje ispitujemo. Ti su odnosi po definiciji pristrani jer su sami postavljači spomenika birali koga će navesti na natpisu a koga izostaviti. Iz toga slijedi da zaključke smijemo ograničiti na većinom gradski, razmjerno dobrostojeći ali šarolik sloj ljudi s dovoljno sredstava za podizanje grobnog spomenika s natpisom.[76]

Neke se poteškoće odnose na specifična pitanje reprezentativnosti epitafa pri istraživanju rimske obitelji. Prva se tiče izostanka arheološkog konteksta. Epitafi se malokad zatječu *in situ* i velikim dijelom su odvojeni od počivališta osobe čije ime navode. Doduše, ponekad se nalaze u obližnjoj grobnoj cjelini, ali to ne znači da odgovaraju ostacima arheološki potvrđenog pokojnika. U donjopanonskom uzorku takva je stela Gaja Valerija Macera, pronađena uz grob br. 7 na zapadnoj nekropoli Akvinka (Ulica Bécsy; kat. br. 35).[77] Uz urnu koja sadrži sagorene ostatke odrasle ženske osobe položena je velika količina grobnih priloga (keramičko posuđe, svjetiljke, geme, koštani materijal, čavli). Grobni prilozi potječu s kraja 2. stoljeća. Macerova je stela bila položena 1.5 m od groba s natpisom prema dolje. Unatoč blizini ukopa stela jamačno ne pripada dotičnoj grobnoj cjelini i sudeći po spomenu vojne postrojbe, potječe iz prvih godina 2. stoljeća.[78]

Čak i kad se nađu na mjestu ukopa, poput već naznačenih spomenika s nekropole Isola Sacra, natpisi često donose imena samo jednog dijela ljudi iz iste grobnice.[79] Mnoštvo natpisa pronađeno je u ulomcima i moguće je iščitati samo dio zabilježenih osoba i njihovih odnosa. Kad su pak sačuvani cijeli, nismo u stanju ustanoviti jesu li navedeni svi ili neki članovi obitelji. Iz njihova sadržaja proizlazi da je postavljač svjesno birao koje će odnose dati zabilježiti a koje izostaviti. Na primjer, sinovi mlađe dobi češće su komemorirani nego kćeri

[75] McInerney 2019. Na primjer, na temelju dvjestotinjak epitafa iz prvog sveska CIL-a (CIL I, 2, 1226–1422), koji obuhvaća najstarije natpise iz grada Rima ustanovljeno je da su triput češće zastupljeni oslobođenici nego slobodno rođeni ljudi (Taylor 1961, 118). Ove procjene treba uzeti uvjetno jer onomastičke analize na kojima se zasnivaju tumačenja građansko-pravnog statusa katkad počivaju na nepouzdanim metodološkim postavkama. Na to primjerice upozorava Chioffi 2014, 629.

[76] Keith Hopkins to je najjezgrovitije izrazio riječima: „Commemorative practice is useful for analysing Roman commemorative practice." (Hopkins 1987, 115).

[77] Topál 1993, 11, Pl. 6.

[78] *Ibid.*, 11.

[79] Eck 1996, 227.

iste dobi. Muževi su češće komemorirali svoje supruge nego obratno. Dobna zastupljenost pokazuje slične crte: mlađe žene, preminule uoči udaje, češće su komemorirane nego žene nakon reproduktivne dobi.[80]

Nadalje, natpisi podignuti u obiteljskom krugu katkad sadrže neodređene formulacije poput *sibi et suis* (kat. br. 239), *natibusque suis, suis liberis, libertis libertabusque posterisque eorum* (npr. kat. br. 237; 281), *ceteri fratres* (kat. br. 482) ili *optamus cuncti sit tibi terra levis* (RIU 1271). U ovakvim slučajevima nemoguće je ustanoviti na koga se uopće odnose ove naznake, a kamoli koliko je točno ljudi obuhvaćeno posvetom i u kakvim su međusobnim odnosima. Ovi primjeri daju naslutiti da je vrlo teško rekonstruirati pojedinu obitelj samo na temelju natpisa, zbog čega slika o rimskoj obitelji mahom ostaje nedorečena.

Iako se doima da štošta otežava grupno istraživanje natpisa, sve navedeno ipak ne umanjuje praktičnu vrijednost epigrafskih vrela. Naprotiv, metodološke poteškoće mogu se otkloniti istraživanjem onih dijelova društva koji su raspolagali dostatnim sredstvima za podizanje spomenika: razmjerno dobrostojeće stanovništvo, ponajviše žitelji gradova i vojska. Osim toga, kao što su raniji istraživači istaknuli, valja prilagoditi istraživačka pitanja mogućnostima koje pružaju epitafi.[81] U glavnim crtama to znači da ćemo, vodeći računa o metodološkim problemima, pokušati odrediti vrste komemoracije i objasniti njihovu učestalost unutar i izvan obiteljske skupine.

1.6. Izvorna uporaba rimskih grobnih natpisa

Grobni spomenici sabrani u ovom radu u najvećoj su mjeri nađeni mimo svog izvornog smještaja. Žitelji Panonije često su sekundarno upotrebljavali postojeće spomenike postavljajući ih na nova ukopna mjesta još u kasnoj antici. Znatan dio građe ugrađivali su kao spolij u utvrde, crkvene podove, zidove i zvonike tijekom srednjega i ranoga novog vijeka. Spomenici su danas većinom pohranjeni u javnim ili privatnim zbirkama. Manji dio dostupan je u izložbenom prostoru, dok se većina nalazi u depoima. Sami spomenici ostavljaju malo mogućnosti za određivanje njihova izvornog smještaja. Neki su do te mjere oštećeni da ne podliježu tipološkoj razdiobi. Ne bismo li makar donekle razumjeli njihovu izvornu funkciju, ukratko ćemo skicirati osnovna obilježja njihove izvorne uporabe.

Rimljani su postavljali epitafe u sklopu komemorativnih svečanosti. One su uključivale oplakivanje pokojnika, pogreb i prinošenje svečanih žrtava. Pokojnikova obitelj (*familia*

[80] Čini se da su i druga sredozemna društva obično pribjegavala toj vrsti komemoracije. Primjerice, u staroj Sparti samo su muškarci pali u boju i žene preminule u porodu imale pravo na grobni spomenik s natpisom (Robert 1961, 455).
[81] Bodel 2001, 36.

funesta) ili pogrebno društvo (*collegium funaticum*) skrbili su za odvijanje tih radnji. Troškovi pogreba obično su se namirivali iz ostavine. Zakon je propisivao da se roditelji i djeca starija od šest godina smiju žaliti godinu dana, mlađa djeca mjesec dana, muževi deset mjeseci, a bliski krvni srodnici osam mjeseci (*Paul. Sent*. I, 21, 10). Oplakivanje pokojnika usko je povezano s nazorima o sudbini čovjekove duše nakon smrti. Smatralo se, naime, da se pokojničke duše skiću naokolo dok ih bližnji ne oplaču i pokopaju. Ovidije u *Metamorfozama* jadikuje: „Nema ih, koji će plakat; neoplakane se zato / duše matera, snaha, mladića i staraca skiću; / nema za grobove mjesta ni drva za lomače nema (VII, 611–613).“[82]

Razumije se da grobni spomenici, oprema i prilozi najbolje potkrepljuju pogrebne rituale.[83] Inventar otkriven u grobovima ne krije samo predmete materijalne kulture, već donekle rasvjetljuje društvene odnose uspostavljene za pokojnikova života.[84] Budući da epitafi evociraju uspomenu na pokojnika, odnosi zabilježeni na njima uglavnom pouzdano odražavaju stvarne međuljudske veze. Iz toga proizlazi pretpostavka da tumačenje natpisa može ilustrirati društveni ustroj.

Radi boljeg osvjetljenja uloge grobnih natpisa u tumačenju antičke obitelji valja prikazati glavne značajke rimskih ukopa. Zakonik dvanaest ploča (sred. 5. st. pr. Kr.) izrijekom je branio pokapanje unutar grada.[85] Umjesto toga posmrtni ostaci polagani su u nekropole. Ukopi su se prostirali nadomak naseljenih mjesta, u pravilu duž prometnica (*Gräberstrasse*) ili uz raskrižja na gradskom ageru.[86] Porast broja stanovnika s vremenom je doveo do manjka građevinskog zemljišta u gradovima. Stanovnici gradova zbog toga su počeli preuređivati javne površine izvan grada u građevinska zemljišta. Tako su prigradska groblja (*sepulcreta*), već otprije smještena na tom prostoru, počela dijeliti prostor sa svetištima, kupeljima, prenoćištima i drugim javnim sadržajima.[87] Dakako, i same su se nekropole s vremenom širile i zauzimale nove dijelove gradskog agera. Uzevši u obzir ovakav prostorni raspored, može se ustvrditi da je veliko mnoštvo ljudi – ne samo pokojnikovi bližnji – bilo upućeno na nekropole i moglo je čitati natpise.

Posljednja počivališta različito su se uređivala.[88] Zakonske odredbe propisivale su način održavanja i zaštitu grobova. Samo mjesto sahrane (*locus religiosus*) nije se smatralo privatnim vlasništvom i kao *res extra commercium* nije moglo biti predmetom prodaje (*Paul.*

[82] Prev. Tomo Maretić.
[83] Za pogrebne rituale v. Toynbee 1971, 43–72; Morris 1992; Lindsay 2000.
[84] Morris 1992, 1-30; Hope 2001, 6.
[85] O tome govori navod: „*Hominem mortuum in urbe ne sepelito neve urito*.“ (*Tab*. X, 1).
[86] Von Hesberg, Zanker 1987. Za gradska groblja u južnoj Panoniji v. Leleković 2012, 339-341.
[87] Purcell 1987,29-33; Carroll 2006,1-3.
[88] Za tipologiju i obilježja rimskih grobnica v. Von Hesberg, Zanker 1987; Morris 1992; 42-58; Von Hesberg 1992, 55-201.

Sent. I, 21). Imućne obitelji, osobito u Rimu i Italiji, znale su se pokapati u društvu robova i oslobođenika u prostranim zidanim grobnicama (*sepulcra*; njem. *Grabhaus*; eng. *house-tomb*). U njih su pohranjivali kamene žare (*urna cineraria*), a u njih pak staklene ili keramičke posude (*olla cineraria*) s pepeonim i koštanim ostacima. Među grobnim prilozima česte su svjetiljke, manje staklene posude (balzamariji i lakrimariji), toaletni pribor, predmeti za igru i nakit. Uz grobišne građevine postavljali su stele i are. U unutarnje i vanjske zidove ugrađivali su natpisne ploče.[89] Činjenica da su takve grobnice veoma nalikovale stambenim objektima i velika količina pripadajućih natpisa govore nam da su dedikanti nastojali čuvati obiteljsko zajedništvo i nakon smrti. U istu svrhu uređivali su i kolumbarije, grobna mjesta izdubena u zidu i katkad također obilježena natpisima. U njima su mahom pokapani članovi društava (*collegia*) ili robovi.

Dobrostojeći provincijalci većinom su se pokapali na pojedinačnim ili skupnim grobnim parcelama. Obiteljski poglavar za života bi kupio česticu namijenjenu pokopu članova obitelji ili su je zajedničkim sredstvima priskrbila udruženja (*collegia*) za svoje članove. Obrubljeni zidovima i zasađeni vegetacijom (*sepulcrum in horto*), takvi areali obuhvaćali su grobno mjesto (*locus*) i spomenik (*monumentum*). U Donjoj Panoniji takav je ambijent potvrđen na fragmentarno očuvanoj steli, na čijem natpisnom polju stoji da je pokojnik pokopan na parceli (*qui et ipse [hic habit]at in hor[tis --- s]epult[---]*; kat. br. 13). Izvorna površina grobne čestice određuje se temeljem navoda o dužini pročelne strane uz cestu i dubini poprečne strane (*in fronte pedes „tot"; in agro pedes „tot"*). Svega tri natpisa s područja rimske Panonije nose terminacijske formule, no svi potječu iz Gornje Panonije.[90] Vlasnici parcela obično su postavljali nadgrobne are i stele, ali zastupljene su i grobne komore, građevine i druge vrste objekata.[91] Spomenici su ponekad dosezali monumentalne razmjere i odlikovali se vještinom izradbe. Kad je ogradni zid parcele bio niži ili kad bi izostao, spomenici su postali lako vidljivi i privlačili su poglede. To se posebno odnosi na parcele imućnijih obitelji, uređene neposredno uz cestu, *extra muros*. Vlasnici tih čestica nerijetko su postavljali natpise čiji se tekst izravno obraćao prolazniku (v. pogl. 3.7).

Iako su natpisi u kolumbarijima, grobišnim građevinama ili u udaljenim dijelovima parcela bili skriveni od pogleda prolaznika, i oni su bili namijenjeni čitanju. Ljudi su obično pohađali

[89] Najočuvanije grobišne građevine nalaze se na nekropoli Porto (*Portus*). Smještena na riječnom otoku Isola Sacra na ušću Tibera, nekropola obuhvaća dvjestotinjak očuvanih građevina s natpisima. Epitafi se dijelom nalaze s vanjske strane nadvratnikâ, a dijelom na zidovima i podovima u unutrašnjosti. Pobliže v. u Baldassarre et al. 2018.

[90] AE 1978, 638; CIL III 4083; 4107. Samo drugi natpis, podrijetlom iz Petovione, donosi dimenzije. Prema tim dimenzijama površina parcele iznosila je 35 m^2.

[91] Valja napomenuti da su provincijske stele, za razliku od italskih, uglavnom arhitektonskog oblika i ukopavane su u zemlju.

nekropole više puta godišnje, primjerice na rođendan preminulog ili u prilici religijskih svetkovina.[92] Osobito su častili Mane, nadnaravna bića obiteljskog i kućnog kruga, napose za Lemurije, Rosalije i Parentalije. O Lemurijama su priređivali bdijenja i obredna tjeranja zloduhâ, dok su Rosalije obilježavali polaganjem ruža na počivališta.[93] Premda ne pripada grobnom ambijentu, jedan donjopanonski natpis svjedoči o toj svetkovini. U natpisu izvorno postavljenom na zgradu udruženja (*schola collegii*) govori se da je stanoviti Kvint Ulpije Felik vlastitim sredstvima kupio građevinu *ad rosalia(s) an[nua(?)] itemque ad sepulc[hrum]* i posvetio je kolegiju (CIL III 11042).[94] Napokon, Parentalije su se slavile devet dana počevši od februarskih Ida. Bližnji su posljednjeg dana svetkovine nosili žrtvene prinose (*sacrificia*) dušama pokojnika, na primjer cvjetne vijence, žito, sol ili kruh umočen u vino.[95] Okupljeni u takvim prigodama, posjetitelji su čitali grobne natpise, čuvali uspomenu na pokojnika i obnavljali obiteljske veze.

Postavlja se pitanje kome su bili namijenjeni rimski epitafi i tko ih je uopće mogao čitati. Prema procjenama, udio pismenih ljudi među odraslim muškarcima u zapadnim provincijama iznosio je svega 10%.[96] Taj je postotak zacijelo bio nešto veći u Italiji i u velikim urbanim središtima. Unatoč ovako skromnim brojkama, naslućuje se da su mnogi ljudi – čak i funkcionalno nepismeni – mogli razumjeti makar neke dijelove natpisa. To se prvenstveno odnosi na formulaične izraze i kratice poput *D.M.* (*Dis Manibus*), *H.S.E.* (*hic situs est*) ili *H.M.H.N.S.* (*hoc monumentum heredem non sequetur*). Čak i kad ne bi mogao pročitati cijele retke na latinskom, promatrač je vjerojatno bio u stanju razaznati značenje ovih pokrata jer ih je redovito susretao. Osim toga, likovni dio spomenika olakšavao je nepismenom promatraču shvaćanje poruke. Reljefi pokojnika i drugih članova obitelji često su na jednostavniji način obavještavali prolaznike i tumačili sadržaj natpisa. Na taj način mnogo veći broj ljudi od pokojnikovih bližnjih bio je u prilici protumačiti njihov sadržaj, a natpisi su nadilazili privatno-obiteljski krug i obraćali se široj društvenoj zajednici. U tom smislu epitafi pokazuju podudarnost s javnim natpisima.

Jednako je zanimljiva bliskost nadgrobnih i počasnih natpisa. Podsjetimo, Rimljani su u početku podizali počasne natpise radi obrednog štovanja predaka u grobnom kontekstu. Za primjer možemo uzeti znamenitu grobnicu obitelji Scipionâ (*hypogaeum Scipionum*),

[92] Von Hesberg, Zanker 1987, 58; Carroll 2006, 4.
[93] Pjesnik Ovidije u *Fastima* je opisao obrede upriličene o Lemurijama (V, 421-438). Po njegovu navodu, *pater familias* izašao bi iz kuće u pola noći i bosonog hodao natraške, bacajući bob i govoreći: „Ovo bacam da sebe i svoje otkupim bobom."
[94] Natpis se po konzulskom datumu datira u 220. godinu. Podsjetimo, Brigeciona je nekoliko godina prije toga bila pripojena Donjoj Panoniji.
[95] Dixon 1992, 136–138; Toynbee 1971, 63.
[96] Harris 1989, 259, 272.

smještenu nedaleko od Apijeve ceste u Rimu. U lijepo izrađene sarkofage uklesani su natpisi koji govore o slijedu časti i vojno-političkim zaslugama slavnih predaka (*CIL* I^2 6–11=*ILS* 1–4, 7). Kad ne bismo poznavali arheološki kontekst, ove bismo natpise mogli uvrstiti među počasne natpise. Dakako, u carsko doba grobni i počasni natpisi jasno su se razlikovali. Počasni natpisi obično su se klesali u postolja s kipom i podizani su živoj osobi. No, sadržaj nekih epitafa i u carsko je doba podsjećao na počasne natpise. Jedna djelomice sačuvana stela iz Intercize pokazuje da je taj obrazac bio zastupljen i u Donjoj Panoniji (kat. br. 271). Umjesto zazivom bogova Mana, natpis počinje pokojnikovim imenom u dativu (*Publio Aelio Proculino*).[97] Nakon toga se nižu njegove dužnosti i počasti. Najveći dio posvećen je Prokulinovim vojničkim uspjesima, dok se na koncu epitafa iščitava da ga je komemorirala obitelj. Sadržaj natpisa daje naslutiti da je spomenik podignut više kao priznanje za pokojnikove zasluge nego radi promicanja obiteljskog života. Izgleda da je ta sadržajna bliskost s počasnim natpisima blagotvorno djelovala na popularnost epitafa: upečatljivim sadržajem grobni su natpisi lakše privlačili pažnju šire zajednice od pokojnikove obitelji.

Glavni motivi podizanja epitafa, dobro dokumentirani u Italiji i provincijama, u Panoniji se razaznaju još od uvođenja epigrafske kulture. Rimski vojnici i trgovci nerijetko su dali prvi poticaj postavljanju natpisa, a potom je civilno stanovništvo prihvatilo običaj. Najraniji spomenici datiraju iz Augustova doba (27. pr. Kr. – 14. po Kr.).[98] Autohtoni panonski žitelji i italski doseljenici sve do druge polovice 2. stoljeća imali su različite pogrebne običaje.[99] Lokalna tradicija ponegdje se čuvala sve do 3. stoljeća, osobito izvan gradova i vojnih područja. Usprkos navodima u literarnim vrelima prihvaćanje latinskog jezika odvijalo se razmjerno sporo.[100] O tome, recimo, svjedoče nehotice uklesane jezične greške ili oblici koji odudaraju od književnog latinskog izraza na kamenim spomenicima.

1.7. Donjopanonski grobni natpisi i arheološki kontekst

1.7.1. Akvink

U ovom odjeljku ocrtat ćemo arheološku sliku lokaliteta s kojih dolazi većina donjopanonskih natpisa. Netom nakon zauzimanja srednjeg Podunavlja Rimljani su osnovali peregrinsku

[97] Ipak ostaje mogućnost da je posveta bogovima Manima bila upisna u neočuvani dio grobne instalacije.
[98] U najstarije sačuvane natpise ubrajaju se CIL III, 3224; AE 1935, 162 i CIL III 4060 = 10869. Pobliže v. u Parat 2020.
[99] ARP 161.
[100] Literarna vrela nude različita tumačenja. Kreću se od Patrekulova uopćavanja da su svi Panonci znali latinski jezik (*Vell.* II,110) do Frontonovih procjena o neuglađenosti Panonaca (*Princ. Hist.* 13) ili navoda Aurelija Viktora da su se ilirički carevi isticali manjkom uljuđenosti (*Aur. Vic. Caes.* XXXIX, 26).

zajednicu (*civitas Eraviscorum*) na brežuljku Gellért na desnoj obali Dunava (d. četvrt Tabán u Budimpešti). Lokalitet tvore dvije cjeline: vojni logor s pripadajućim civilnim naseljem (*canabae*) i civilni grad Akvink. Vojska je najprije sagradila tabor pomoćnih jedinica na području Starog Budima, a potom pod Flavijevcima legijski logor uz koji se razvilo civilno naselje. Grad pak Akvink smjestio se oko 2 km sjeverno od logora. Sustavna arheološka istraživanja potvrdila su tri nekropole uz logor i četiri uz grad. Grobni prilozi potječu iz široke epohe od 1. do 4. stoljeća (Slika 1).[101]

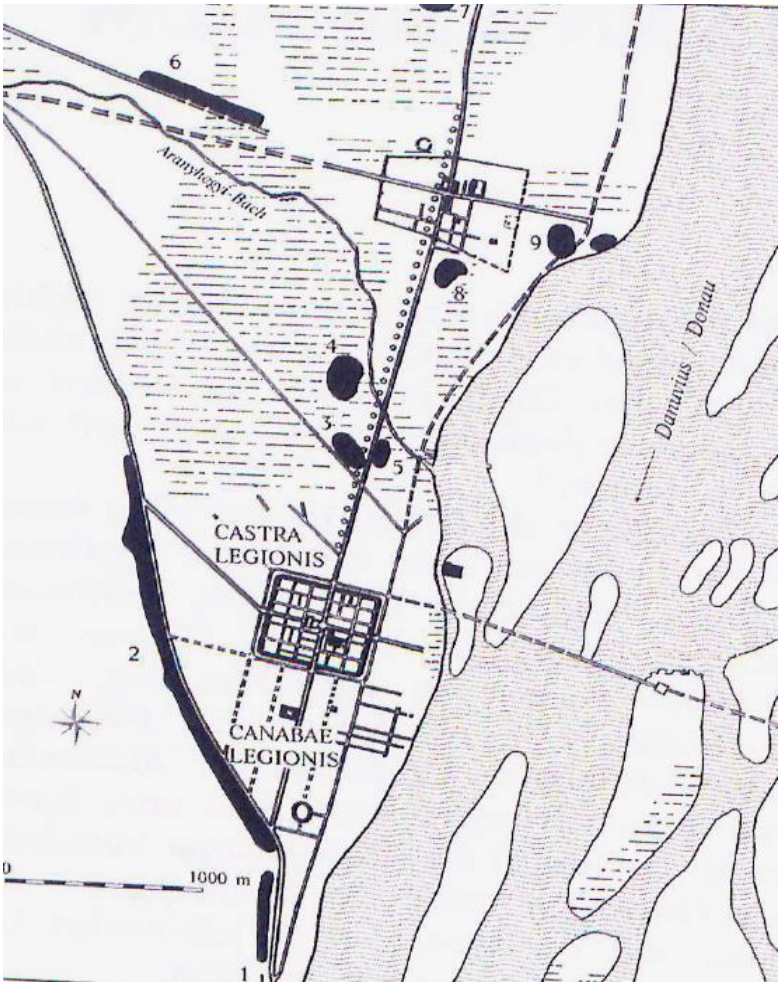

Slika 1. Nekropole u Akvinku: 1) Nekropola uz limesku cestu (1-2. st.), 2) Zapadna nekropola uz Bečku ulicu (1-4. st.), 3) Sjeverna nekropola vojničkog naselja (2-4. st.), 4) Sjeverna nekropola vojničkog naselja (1-4 .st.), 5) Privremena nekropola vojničkog naselja (1-2. st.), 6) Privremena zapadna nekropola civilnog naselja (1-2. st.), 7) Nekropola sjeverno od civilnog naselja (2. st.), 8) Južna nekropola civilnog naselja (2-4. st.), 9) Istočna nekropola civilnog naselja (2-4. st.) (prema Topál 2003a, 162).

Najranija nekropola civilnog naselja uz logor (*canabae*) pružala se s obje strane limeske ceste, na potezu južno od logora do današnjeg Margaretina mosta (mađ. *Margit híd*).

[101] Za topografiju civilnog i vojnog naselja, nekropole, društvo i umjetnost u Akvinku v. Zidi 2003; Zsidi 2014.

Tamošnje spomenike podizali su pripadnici konjičkih trupa iz flavijevskog doba, vojnici Druge legije Pomoćnice i civilni žitelji.[102]

Velika zapadna nekropola pružala se uz Bečku ulicu (mađ. *Bécsi út*) u dužini od 2.5 km i širini između 40 i 80 m. Na njezinu južnom dijelu prostirali su se vojnički paljevinski grobovi i civilni skeletni ukopi pretežno iz 1. stoljeća. Sjeverni dio zapremali su paljevinski grobovi, grobovi obrubljeni tegulama ili kamenim pločama iz 2. stoljeća te sarkofazi iz 3. i 4. stoljeća. Mjestimice se susreću obje vrste ukopnog obreda (incineracija i inhumacija) u istoj grobnoj jami. Arheolozi su istražili dodatnih 700 ukopa na zapadnom dijelu nekropole, od čega je dio tvorio ograđene grobne parcele.[103]

Sjeverna nekropola civilnog naselja uz logor sastoji se od petstotinjak grobova duž današnje Ulice Kaszásdűlő. Prevladavaju skeletni ukopi na obiteljskim grobnim česticama koje obrubljuju popločani prolazi (*itinera*). Na jednom dijelu tog groblja pokapali su se doseljenici iz Murse.[104]

Iskopavanja provedena od 1967. do 1974. iznjedrila su 700 grobova zapadno od limeske ceste i sjeverno od sjeverne nekropole. To su uglavnom spaljeni ostaci sa zagrobnom popudbinom i prilozima koji se datiraju u 2. stoljeće. Potvrđeno je nekoliko paljevinskih grobova tipa *bustum* s jednostavnim četvrtastim i ovalnim rakama.[105]

Na zapadnoj gradskoj nekropoli istraživači su još koncem 19. stoljeća otkrili nekoliko epitafa postavljenih pokojnicima italskog i noričkog podrijetla. Sadržaj nekih natpisa potvrđuje da je Akvink dobio status municipija za Hadrijana (124. g.).[106] Kasnije su otkrivena još 422 groba s prilozima iz 1. i 2. stoljeća. Dokumentirano je pedeset obiteljskih grobnih parcela s prilozima iz flavijevskog doba.[107] Na ovoj nekropoli nalazile su se jedine akvinške javne spalionice (*ustrina publica*).[108]

Nešto skromniji nalazi dolaze iz sjeverne i južne nekropole. Smještena u okrugu Csillaghegy, sjeverna nekropola djelomično je istražena. Suvremena gradnja otežava daljnja iskopavanja. Pronađeno je svega deset grobova sa stelama i žrtvenicima (npr. kat. br. 254; TitAq 925).[109] Nekropola smještena uz južne gradske bedeme rabila se tijekom 3. i 4. stoljeća i sadrži skromnije priloge nego ranija groblja.[110] Istočna nekropola prostirala se na spoju

[102] Topál 2003, 162-163; Hable 2002, 270; Zsidi 2014, 80.
[103] Topál 1997, 307.
[104] ARP 170.
[105] Zsidi 1997, 142-143.
[106] Nagy 1942, 465-468; Zsidi 2014, 80.
[107] Nagy 1942, sl. 12, 13, 14.
[108] Topál 2003a, 165.
[109] Zsidi 2014, 83.
[110] Topál 2003a, 166.

gradskih bedema i rijeke Dunav. Najraniji istraživači evidentirali su nekoliko sarkofaga i epitafe u sekundarnoj uporabi (npr. kat. br. 12; 188). Početkom 20. st. arheolozi su otkopali 100 kasnoantičkih grobova pokrivenih kamenim pločama i tegulama. U nekim su grobovima zatekli stele i sekundarno upotrebljene nadgrobne ploče, vjerojatno prenesene sa zapadne nekropole.[111] Kasnoantički ukopi uglavnom potječu iz neposredne blizine gradskih bedema.

Akvinške su nekropole iznjedrile stotine epigrafskih i anepigrafskih spomenika (kat. br. 1-259). Stanovnici su uglavnom postavljali epitafe s unutrašnje strane ograde koja je obrubljivala grobnu parcelu. Početkom 3. stoljeća počeli su graditi obiteljske grobnice unutar grada. Pored gradskih i prigradskih groblja, uređivali su grobne parcele i ukopna mjesta na ladanju u gradskoj okolici. Najveći dio natpisa ne dolazi s izvornog mjesta ukopa, već iz sekundarne funkcije u kasnoantičkim grobljima i bedemima. Sporadična epigrafska građa pronađena *in situ* posredno potvrđuje da se romanizacija odvijala brzo ali nepotpuno. Na primjer, domaće pučanstvo prihvatilo je epigrafsku kulturu, ali je tijekom čitavog 1. stoljeća većinom čuvalo sebi svojstven običaj inhumacije.[112] Ako je suditi po onomastičkim i ikonografskim pokazateljima, na natpisima se uz domaće Kelte spominju doseljenici iz drugih dijelova Carstva. Razmjerno mnogo pokojnika pripadalo je društvima (*collegia funeratica* i *collegium fabrum et centonariorum*).

1.7.2. Interciza

Smještena 60 km južno od Akvinka, Interciza zauzima drugo mjesto po broju očuvanih natpisa u Donjoj Panoniji.[113] Poput Akvinka, lokalitet je također obuhvaćao augzilijarni logor sagrađen pod Julijevcima i Klaudijevcima. Manje civilno naselje (*vicus*) isprva se prostiralo južno i zapadno od logora, a kasnije se iz tog naselja razvio samostalan grad.[114] Četiri nekropole (sjeverna, zapadna, južna i jugoistočna) protezale su se uz pristupne ceste.[115] Glavnina natpisa iz Intercize potječe s južne i jugoistočne nekropole duž limeske ceste te iz kruga civilnog naselja. Južna nekropola uglavnom je obuhvaćala paljevinske grobove, koji su prevladavali do Markomanskih ratova. Nekropola se potom proširila na istok i obuhvaćala je velik broj skeletnih ukopa.[116] Na istraženom dijelu jugoistočne nekropole potvrđeno je osamstotinjak ukopa, od čega tri četvrtine čine skeletni (grobovi obrubljeni kamenim pločama

[111] Topál 1997, 309.
[112] *Ibid.*, 306.
[113] Za povijest istraživanja v. Fitz 1972, 17–19.
[114] Fitz u RIU V, str. 11.
[115] Teichner 2011, 24.
[116] *Ibid*., 24–25.

ili tegulama), a ostatak paljevinski ukopi.[117] Okolno stanovništvo odnosilo je natpise iz Intercize još pod Severima (193–235) i ugrađivalo ih u objekte na lokalitetu *Vetus Salina*. U moderno doba vlasnici okolnih imanja ugradili su dio građe u stambena zdanja.

Na sačuvanim natpisima dobro su zastupljeni domaći Kelti. Sudeći po tekstovima natpisa i likovnim prizorima, oni su pod rimskom vlašću djelomice preoblikovali vlastit identitet. Prihvatili su rimski običaj postavljanja epitafa, no dosta često su zadržali lokalna imena i tipičnu nošnju.[118]

Interciza je lokalitet s najvećom količinom vojničkih natpisa u Donjoj Panoniji. Uglavnom se datiraju od Markomanskih ratova do kraja 4. stoljeća. Tada je u Intercizi boravio odred novačen u sirijskom gradu Emesi (*Cohors I Hemesenorum equitata milliaria sagittaria civium Romanorum*). Dobivši posjede, časno otpušteni vojnici nastanili su se nadomak logora. Sudeći po pokretnom arheološkom materijalu, ta je skupina vjerojatno živjela odvojeno od starosjedilaca.[119] Vojnički i civilni natpisi sačuvani su u velikom broju jer su u kasnoj antici ponovno upotrebljeni pri gradnji novih grobnica.

1.7.3. *Ulcisia Castra*

Arheološki lokalitet Ulcizija smjestio se neposredno uz limes, nekoliko kilometara sjeverno od Akvinka, na području današnjeg grada Szentendre (Senandrija). Tvorili su ga logor pomoćnih jedinica i obližnje civilno naselje (*canabae*). Logor izgrađen početkom 2. stoljeća pretrpio je razaranja tijekom Markomanskih ratova. Na razvalinama starog logora vojnici su podigli novi logor ugrađujući ulomke postojećih grobnih spomenika u njegove bedeme. Ako je suditi po natpisno potvrđenim imenima, u 1. i 2. stoljeću većinu stanovništva činili su autohtoni Kelti (Eravisci). Obično su podizali spomenike s likovnim i natpisnim poljem. Na likovnom polju prikazivao se lokalni puk sa sebi svojstvenom nošnjom, nakitom i frizurom. Od 2. stoljeća zamjećuje se veći broj spomenika veteranima na službi u Akvinku (npr. kat. br. 352 i 355). Dio ovdašnje građe pripadao je obiteljskim grobnim parcelama s ogradom od zidanih blokova (npr. AE 1965, 165 = RIU 910). Od 3. stoljeća uvriježio se običaj pokapanja u sarkofazima. Često na meti pljačkaša, sanduci sarkofaga mijenjali su namjenu još u kasnoj antici. Osim toga, kasnoantički su žitelji dopremali brojne natpise s nekropole civilnog naselja i polagali ih u nova groblja.[120]

---

[117] *Intercisa I*, 121–123.
[118] Garbsch 1965, 25–117; Fitz 1972, 5; 34. Rothe 2012, 222. upozorava da nošnja ne upućuje na precizno određenu etničku pripadnost pokojnika, već na inačice koje odražavaju kulturni i eventualno plemenski identitet.
[119] Fitz 1972, 152–166.
[120] Maróti 2003, 5-6.

1.7.4. Gorsij

Smješten na cesti koja se spuštala od Akvinka k Blatnom jezeru, Gorsij se razvio početkom 2. stoljeća na temeljima ranijeg vojnog utvrđenja.[121] Uz uobičajene privatne i javne sadržaje, u gradu se nalazilo donjopanonsko svetište carskog kulta.[122] Gorsij je pretrpio razaranja tijekom sarmatskih napada sredinom 3. stoljeća. Nekoliko desetljeća kasnije Rimljani su podigli novo naselje pod imenom Herkulija (*Herculia*) na istom mjestu. Potvrđeno je više kasnoantičkih i ranosrednjovjekovnih groblja sa stotinama ukopa omeđenih tegulama ili zidanim kamenjem.[123] Jedina poznata nekropola iz razdoblja principata pružala se sjeveroistočno od grada, duž prometnice prema Akvinku. Grobovi datirani između 2. i 4. stoljeća pokrivaju površinu od oko 15 ha.[124] Sačuvani natpisi ne potječu s te nekropole, već su otkriveni na druge načine. Jedan dio slučajno je pronađen pri poljskim i građevinskim radovima. Drugi dio otkriven je u sklopu arheoloških iskopavanja, uglavnom u sekundarnoj uporabi u bedemima, temeljima stupova i podovima kasnoantičkih građevina. Treći dio dospio je u obližnji Stolni Biograd, gdje je ugrađen u gradsku baziliku i druge građevine.[125]

1.7.5. Sopijane

Nekropole i manje grobne cjeline pokrivale su sjeverne i istočne prilaze Sopijanama. Zastupljeni su grobovi s konstrukcijom (zidane grobnice i grobovi s pokrovom načinjenim od tegula) i s elementima konstrukcije (grobne rake obložene tegulama).[126] Svega nekoliko paljevinskih grobova datira se u ranocarsko doba. Većina kosturnih ukopa potječe iz zidanih grobnica s bogatim prilozima. Grobni natpisi uglavnom su sačuvani zahvaljujući kasnoantičkim intervencijama u gradsko tkivo. Velik dio epigrafske građe prenamijenjen je tijekom gradnje katedrale i biskupske palače. Među grobnim spomenicima s natpisima prevladavaju lapidarno očuvane stele i nadgrobne ploče (kat. br. 427-440). Na natpisnoj građi brojčano prednjače vojnici, dok su lokalni keltski žitelji, doseljenici i oslobođenici potvrđeni sa samo pokojim natpisom.[127]

[121] Sama identifikacija arheološkog lokaliteta s Gorsijem i kasnijom Herkulijom (Fitz 2004) nedavno je dovedena u pitanje. Naime, ime grada ne navodi se ni na jednom predmetnom izvoru s lokaliteta Tác. Pobliže v. u Tóth 2008.
[122] Alfoldy 1997, 229-230; Fishwick 2000.
[123] Schilling 2011.
[124] Fitz 2004, 45.
[125] *Ibid*., 67.
[126] Fülep 1984, 148.
[127] Gábor et al. 2004, 273.

1.7.6. Mursa

Stupanj istraženosti onemogućuje donošenje opsežnih zaključaka o stanovništvu u južnom dijelu provincije. Razmjerno mala količina dostupnih natpisa ponekad je u proturječju s važnošću pojedine naseobine u antici. U donjopanonskim okvirima ovaj je nesrazmjer možda najizrazitiji na primjeru Murse. Rimska veteranska kolonija smještena na strateški važnom mjestu uz desnu obalu Drave prije njezina utoka u Dunav – shodno tome vjerojatno dobro napučena – do danas je iznjedrila svega 36 grobnih natpisa iz čitave epohe principata.[128] Velik broj spomenika zbog različitih razloga nije se sačuvao.

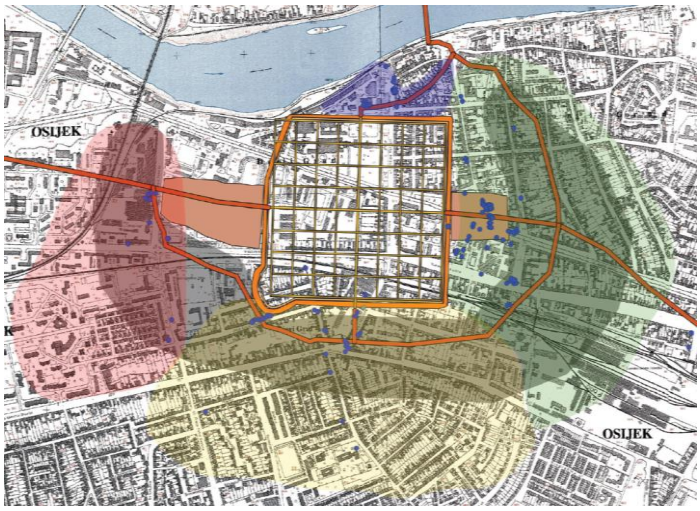

Slika 2. Rekonstrukcija Murse koncem 2. i početkom 3. st. Groblja su označena plavom, zelenom, žutom i crvenom bojom (prema Leleković 2020, 119).

Antička Mursa pokrivala je nekoliko gradskih četvrti današnjeg Osijeka. Nedavna istraživanja potvrdila su uličnu mrežu, bedeme, suburbij i gradska groblja (Slika 2).[129] Premda su raniji istraživači na temelju natpisne građe pretpostavljali da je vojni logor prethodio koloniji, arheološka iskopavanja nisu potvrdila takvu građevinu.[130] Potvrđeno je da su se mursijska groblja pružala uokolo gradskih bedema.[131] Javni objekti mjestimice su dijelili prostor s ukopnim mjestima, što se može vidjeti i na sjeveru provincije. Od 3. stoljeća pojedine obitelji pokapale su se na manjim parcelama unutar naselja, za što također postoje analogije sjeverno od Drave (npr. Akvink). Otkriveno je nešto manje od tisuću grobova, od

[128] Prema https://edh-www.adw.uni-heidelberg.de/ (pristup ostvaren 4. prosinca 2020). Pinterović 1978, 78. otklanja mogućnost da se išta kaže o brojčanom sastavu stanovništva Murse. Za smještaj, topografiju i urbano tkivo i groblja v. Leleković 2020. Pretpostavka o napučenosti grada temelji se na procijenjenoj površini arheološkog lokaliteta Osijek/Mursa (2.57 km^2) koji se sastojao od gradskog središta *intra muros* i barem dvaju suburbija s grobljima u dužini od 1 km oko gradske jezgre.
[129] Leleković 2020.
[130] Za logor u Mursi v. Filipović 2004, 157; Lőrincz 2001, 82; Marin 2018, 41–45.
[131] Leleković 2020, 119–130. S druge strane, Göricke-Lukić 2011, 16–25. razlikuje četiri odijeljene nekropole (sjeverna, istočna, zapadna i južna) i dislocirane nalaze.

čega gotovo 40% otpada na raspršene pojedinačne nalaze.[132] Najraniji grobovi nalaze se u istočnom suburbiju. Paljevinskog su tipa i prethode osnutku kolonije pod Hadrijanom. Potvrđeni su i kosturni ukopi, datirani od osnutka kolonije do sredine 3. stoljeća[133] Groblja su se otada prostirala u neposrednoj blizini bedema i oko glavnih prometnica koje su s istoka, zapada i juga vodile u grad. Pokapanje na sjevernom potezu do Drave također je počelo sredinom 3. stoljeća.

Na mursijskim epitafima susrećemo se vojnici pomoćnih postrojbi, slobodno civilno stanovništvo, italski trgovci i oslobođenici te stanovništvo orijentalnog podrijetla, uglavnom doseljeno nakon Markomanskih ratova (kat. br. 390-403)

1.7.7. Sirmij

Sirmijska groblja zapremala su gotovo cijeli suburbij osim poteza duž Save na jugu (Slika 3).

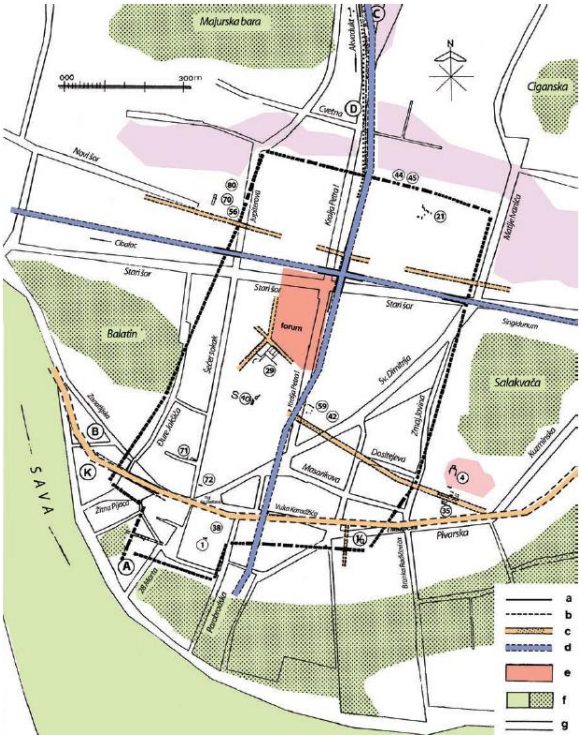

Slika 3. Sirmij u 2. i 3. st. Sjeverna, istočna i sjeverozapadna nekropola naznačene su ljubičastom bojom (prema Jeremić 2012, 202).

Topografija i kronologija djelomice se razaznaju. Načelno se može reći da se zapadna nekropola pružala uz cestu prema Cibalama, sjeverna prema Bononiji, a istočna prema Basijani, to jest Singidunu. Uz ostali pokretni materijal, jugoistočna nekropola obuhvaćala je paljevinske grobove sa staklenim i kamenim žarama te ulomke kamenih spomenika s

[132] Leleković 2020, 119.
[133] *Ibid*., 129.

natpisima ili anepigrafske.[134] Zapadna nekropola uz gradske bedeme jedina je sustavno istražena. Utvrđeni su paljevinski ukopi pretežno datirani u 2. i 3. stoljeće. Na istočnoj su nekropoli utvrđena oba ritusa pokapanja.[135] Od 4. st. uz starije nekropole javljaju se kršćanski skeletni ukopi. Većina grobnih napisa iz Sirmija potječe iz 2. i 3. stoljeća (kat. br. 404-425).[136] Potvrđeni su časnici i obični vojnici različitih postrojbi. Kao i u drugim donjopanonskim naseljima, najraniji epigrafski potvrđeni žitelji Sirmija uglavnom su vukli podrijetlo iz Italije. To su, na primjer, legionari gentilnog imena *Caecilius, Licinius, Praeconius* i *Maecius*, koji su na spomenicima dali zabilježiti Sirmij kao mjesto rođenja.[137] Natpisi potvrđuju i useljavanje u Sirmij iz obližnjih pokrajina Dalmacije i Mezije, te iz udaljenijih krajeva na zapadu (Galija) i istoku Carstva (Sirija).[138]

1.8. Stanje istraživanja

U ovom odjeljku daje se dvostruki *Forschungsstand*. Prvi se odnosi na istraživanje grobnih natpisa iz Panonije, a drugi na studije o rimskoj obitelji.[139] Korijeni proučavanja antičkih natpisa sežu u humanističko doba. Područje nekadašnje Donje Panonije tada je pripadalo Ugarsko-Hrvatskom Kraljevstvu. Kralj Matijaš Korvin (15. st.) okupljao je europske učenjake na budimskom dvoru. Zanimajući se za antičko naslijeđe, oni su prepisivali natpise, tumačili ih i sastavljali priručne zbirke. Francesco Giustiniani, János Megyericsei i Antonio Bonfini prikupili su desetke danas većinom izgubljenih natpisa. Nov istraživački zamah uslijedio je po oslobođenju Ugarske i Slavonije od Turaka. Tijekom 18. stoljeća djelovao je kardinal Christoph Migazzi. Njegov epigrafski korpus čini jezgru današnjeg lapidarija Mađarskog narodnog muzeja.[140]

Valpovčanin Matija Petar Katančić (1750–1825) znatno je doprinio razvitku epigrafske discipline. Raspravom *Dissertatio de columna milliaria ad Eszekum reperta* (Osijek, 1782) Katančić je utemeljio znanstveno bavljenje antičkim natpisima u sjevernoj Hrvatskoj. U mnoštvu njegovih radova ističe se prvi hrvatski epigrafski priručnik *Geographiae epigraphicae proemion*, dio studije *Istri adcolarum geographia vetus e monumentis epigraphicis, marmoribus, numis, tabellis eruta et commentariis illustrata* (Budim,

[134] Milošević 1985, 182–184.
[135] Popović 1971, 123.
[136] Mirković 1971, 23.
[137] Za Cecilije i Licinije v. Schober 1923, 108; za Prekonije v. CIL III 14358; za Mecije v. CIL III 4189
[138] Mirković 1971, 24.
[139] Monografije se navode u kurzivu, a radovi u časopisima i zbornicima u navodnim znacima.
[140] Za pregled najranijih istraživanja donjopanonskih epitafa v. Mommsenov komentar u CIL III str. 413; Kovács 2019.

1826/1827). Obavivši terensko istraživanje, priredio je zbirku zasnovanu na metodi autopsije. U svojim tumačenjima redovito se pozivao na druge vrste izvora.[141]

Od 20. stoljeća mogu se razlučiti tri načina prezentacije epigrafske građe. Prvom pripadaju zbirke natpisa ili monografski pregledi u kojima je sabrana građa iz cijele Panonije. Harald Hofmann prvi je temeljito pisao o grobnim spomenicima iz Podunavlja. U korpusu *Römische Militärgrabsteine der Donauländer* (1905) Hofmann je obradio veću količinu panonskih natpisa. Između 1903. i 1911. Josip Brunšmid objavio je u *VHAD*-u seriju radova pod naslovom *Kameni spomenici Hrvatskoga narodnoga muzeja u Zagrebu*. Istražio je glavna obilježja natpisâ i popratio raspravu slikovnim prilozima. Arnold Schober nastavio je rad na tom polju objavivši studiju *Die Römischen Grabsteine von Noricum und Pannonien* (1923). U metodološkom smislu nadovezao se na Brunšmidove radove. Nakon pregleda datacijskih kriterija Schober je raščlanio 356 stela, ara i nadgrobnih medaljona. Stele je tipološki podijelio s obzirom na odnos natpisnog i likovnog polja. Posebno se osvrnuo na formalna obilježja i analogije. Viktor Hoffiller i Balduin Saria priredili su knjigu *Antike Inschriften aus Jugoslavien* (1938). Katalogizirali su 608 noričkih i gornjopanonskih natpisa prema mjestu nalaza. Zajedno s prethodnim dvjema zbirkama, djelo i danas predstavlja polazište za istraživanje rimskih spomenika iz Gornje Panonije i Norika.

Nakon Drugoga svjetskog rata mađarski znanstvenici objavili su golemu većinu rasprava. Nekoliko autora obradilo je grobne natpise u sintetskim radovima o provinciji Panoniji. András Mócsy sastavio je dvije studije velikim dijelom zasnovane na epigrafskoj analizi. To su *Die Bevölkerung von Pannonien bis zu den Markomannenkriegen* (1959) i *Pannonia and Upper Moesia. A History of the Middle Danube Provinces of the Roman Empire* (1974). Uz prikaz ustroja panonskog društva prva knjiga sadrži katalog natpisâ i prozopografsku bazu. Mócsyjev korpus pouzdan je orijentir pri traženju analognih primjera za novoobjavljene natpise. Oslanjajući se na arheološke, epigrafske i literarne vijesti, u drugoj knjizi obradio je političke, društveno-gospodarske i duhovne prilike u srednjem Podunavlju. Mócsy je ujedno autor obimne natuknice „Pannonia“ u *Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft* (1962). Kronološki se nadovezujući na prvu Mócsyjevu sintezu, László Barkóczi objavio je rad „The Population of Pannonia from Marcus Aurelius to Diocletian“ (1964). Barkóczi je istražio etničko-društveni ustroj u panonskim naseljima civilnog i vojnog

[141] Theodor Mommsen ovako se osvrnuo na Katančićev rad: „Općenito govoreći, Katančić je pristupao radu marljivo i stručno, na temelju vlastita uvida, kao u slučaju osječkih spisa (…) i izvadaka s putovanja. Oni se mogu rabiti s pouzdanjem. (...) U *Geografiji* je ponudio cjelovit pregled njemu poznatih istraživača kamenih spomenika iz podunavskih pokrajina. U tome se očitovao golem istraživački mar. Koristio se velikim zbirkama, što nije lako naći u drugih provincijskih istraživača.“ CIL III str. 414.

tipa, čemu je priložio prozopografski katalog. Napokon, Péter Kovács i Bence Fehér objavili su sedmosveščanu zbirku *Fontes Pannoniae antiquae – The Sources of Pannonian Antiquity* (2005-2012), koja uz literarni materijal uključuje i izabrane natpise.

Drugoj skupini pripadaju zbirke natpisa s pojedinačnih lokaliteta ili dijelova provincije. Natpisi iz Akvinka sabrani su i obrađeni u više navrata. Valentin Kuzsinszky prvi ih je objavio u radu *Aquincum: Ausgrabungen und Funde* (1934). Njegov rad nadopunili su András Alföldi, Lajos Nagy i Gyula László u ediciji *Budapest az ókorban* (1942). Grobnim spomenicima iz provincijskog središta bavili su se Tibor Nagy (*Kőfaragás és szobrászat Aquincumban*, 1971) i Gizella Erdélyi (*A római kőfaragás és kőszobrászat Magyarországon*, 1974). Péter Kovács i Ádám Szabó nedavno su uredili već spomenuto izdanje *Tituli Aquincenses*. Uz izvorni tekst i pregled literature obradili su morfološka i ikonografska svojstva spomenika te paleografska i antroponimijska pitanja. Edicija nudi pregledan tekst po načelima prezentacije natpisne građe. Éva Maróti katalogizirala je 54 spomenika iz Ulcizije (*Die römischen Steindenkmäler von Szentendre*, 2003). Skupina urednika priredila je dvotomnu zbirku *Intercisa I* i *II* (1954. i 1957). Unatoč mjestimičnim greškama pri lekciji natpisa, sabrani materijal solidan je temelj za istraživanja društvene fizionomije ovog lokaliteta. Jenő Fitz u knjizi *Les Syriens à Intercisa* (1972) uspješno se nadovezao na *Intercisu I* i *II*. Zasnovavši analizu na 500 spomenika iz razdoblja nakon Markomanskih ratova, Fitz je ponudio nova čitanja i analizirao društvene odnose sirijske kohorte u Intercizi. Zsolt Visy revidirao je građu i ažurirao korpus (*Intercisa feliratai*, 2016). Ádám Szabó i Endre Tóth okupili su epigrafski materijal iz utvrde na mjestu današnjeg naselja Bölcske (*Bölcske. Römische Inschriften und Funde*, 2003). Serija *Studia Epigraphica Pannonica* (ur. Péter Kovács i dr.) s građom iz panonskih gradova do danas je izašla u dvanaest svezaka. Natpisi iz glavnih urbanih središta djelomice su analizirani u izdanjima *Pannonia I* i *II* (2003. i 2004). Autori su među inim uz pomoć natpisa ocrtali topografska obilježja dotičnih gradova.

Autorice studijâ o Mursi i Sirmiju obradile su natpisnu građu iz južnog dijela provincije. Danica Pinterović prikupila je i raščlanila osječke spomenike u monografiji *Mursa i njeno područje u antičko doba* (1978).[142] Miroslava Mirković sabrala je 113 sirmijskih natpisa u poglavlju *Sirmium: Its History From the Ist Century A.D. to 582 A.D.* (1971). Obje studije predstavljaju podlogu za istraživanje ovih gradova u antici. Napokon, donjopanonski grobni spomenici s natpisom dio su edicije o rimskoj skulpturi iz međuriječja Dunava, Drave i Save,

[142] Godine 2014. otisnuto je drugo, dopunjeno izdanje te monografije (v. Pinterović 2014).

koju je objavila Velika Dautova-Ruševljan (*Rimska kamena plastika u jugoslovenskom delu provincije Donje Panonije*, 1983).

U treću skupinu ulaze epigrafski korpusi načinjeni po tematskom ključu. Barnabás Lőrincz prikupio je natpise augzilijarnih odreda na službi u Panoniji (*Die römischen Hilfstruppen in Pannonien während der Prinzipatszeit*, 2001). Sabrao je 510 natpisa uključujući vojničke diplome i opeke s pečatima. Opremio je tekst kartografskim prilozima, izostavljajući pritom slikovne reprodukcije građe. Na tragu istovjetnih izdanja za druge rimske provincije objavljivali su se stihovani natpisi. Bruna Kuntić-Makvić sakupila je i komentirala donjopanonsku građu (*Carmina epigraphica latina Panoniae Inferioris*, 1976). Paolo Cugusi i Maria Teresa Sblendorio Cugusi okupili su sve poznate panonske natpise u stihu (*Carmina Latina epigraphica Pannonica*, 2007). Uz izvorne tekstove uspostavili su kritički aparat s jezičnim, povijesnim i realnim komentarom. Dakako, više autora dali su pojedinačne priloge istraživanju donjopanonskih natpisa u raznovrsnim izdanjima. Njihovi radovi nalaze se u bibliografskom pregledu na kraju rada.

U ovim radovima i drugim istraživanjima zasnovanima na epigrafskoj građi mnogo se pisalo o društvenim i kulturnim promjenama koje su nastupile s uspostavom rimske vlasti u Panoniji. Istraživanja pokazuju da su se raznorodne panonske zajednice, poput drugih protopovijesnih skupina diljem Carstva, postupno preoblikovale u rimsko društvo. Odnos rimskih osvajača i pokorenog stanovništva ipak je bio obostran: lokalni žitelji načelno su prihvaćali rimsko-italske običaje, no nerijetko uz preinake i brzinom po vlastitoj navadi. To se među ostalim vidi u širenju građanskog prava, primjeni građevinsko-umjetničkih dosega, prihvaćanju religijskih učenja i konačno, u širenju epigrafske kulture. S druge strane, u literaturi se malo piše o društvenim aspektima života u rimskoj Panoniji, napose o obiteljskom ustroju. Budući da je rimska obitelj predstavljala osnovnu društvenu skupinu i temelj svih društvenih odnosa, postavlja se pitanje kako je bila ustrojena u ovoj pograničnoj provinciji i u kojoj su mjeri domaći žitelji prihvatili rimski model obitelji.

Većim dijelom 19. stoljeća, tijekom formativnog doba arheološke znanosti, rimska se obitelj promatrala u sklopu privatnih starina ili svakodnevice. Pisanje o njoj mahom se svodilo na učene antikvarske rasprave o stanovanju, braku ili odgoju. U nedostatku analitičkih studija autori su posezali za sociološkim teorijama. Po njima, obitelj koju tvore roditelji i djeca (jezgrena ili nuklearna obitelj) dobila je na važnosti tek nakon prve industrijske revolucije i zapravo je rezultat modernizacijskih kretanja.[143] Francuski sociolog Frédéric Le

[143] Za literaturu v. Huebner 2011, 73.

Play (1806–1882) snažno je utjecao na takva tumačenja. On je razlikovao patrijarhalnu (franc. *famille patriarcale*), matičnu (*f. souche*) i nestabilnu obitelj (*f. instable*, jezgrenu obitelj). Po ovoj razdiobi patrijarhalna obitelj obuhvaćala je oca, majku i njihove odrasle sinove. To višeobiteljsko kućanstvo karakterizirao je srodnički suživot niza pokoljenja pod očinskom vlašću. Matičnu obitelj, smatrao je Le Play, obilježavao je zajednički život najstarijeg sina i njegove obitelji s roditeljima pod istim krovom.[144] Konačno, jezgrenu obitelj činili su isključivo roditelji i njihova djeca. Kasniji autori na tom su tragu zagovarali tezu da je jezgrena obitelj predstavljala iskorak iz patrijarhalnog i višeobiteljskog kućanstva k modernoj individualiziranoj zajednici.[145]

Međutim, istraživanja provedena u 20. st. poljuljala su netom prikazane nazore o predmodernoj obitelji. Tome su najviše pridonijeli znanstvenici okupljeni oko francuskog časopisa *Annales* (Lucien Febvre, Marc Bloch, Fernand Braudel i Emmanuel Leroy Ladurie). Napustivši do tada prevladavajuća istraživanja krupnih političkih događaja, počeli su proučavati društvene i gospodarske teme. Uglavnom su primjenjivali kvantitativnu metodologiju. U nastojanju da objasne društveno-obiteljski ustroj rabili su nove žanrove izvora (npr. popise stanovništva, župne matice, ženidbene ugovore i oporuke). Vodeći se tim načelima, Peter Laslett proveo je prva istraživanja obiteljskog ustroja. Prikupio je popise stanovništva i župne knjige iz engleske unutrašnjosti iz razdoblja od 16. do 18. st. i objavio ih u studiji *The World We Have Lost* (1965). Laslettova raščlamba pokazala je da je i predindustrijska obitelj bila uža zajednica bračnih drugova i njihove djece. Umjesto pod zajedničkim krovom s muževim roditeljima, bračni su drugovi nakon sklapanja braka obično stanovali u zasebnim domaćinstvima. Pokazalo se da ranija sociološka tumačenja imaju slabu podlogu u izvorima.

Uslijedili su slični prilozi po pojedinim europskim regijama. Uglavnom se ispostavljalo da ustroj obitelji i veličina kućanstva ovise o lokalnim datostima. Primjerice, obiteljski ustroj u ranonovovjekovnoj Engleskoj razlikovao se od istovremenog obiteljskog ustroja u južnoj, istočnoj i jugoistočnoj Europi. Za razliku od Laslettovih rezultata, u tim su europskim regijama u predindustrijsko doba prevladavala veća kućanstva s više jezgrenih obitelji koje su obitavale pod istim krovom.[146] Odatle se daje zaključiti da su društveno-obiteljska pitanja u velikoj mjeri kulturno i geografski uvjetovana. O tome treba voditi računa pri tumačenju podataka s antičkih natpisa.

[144] Le Play 1874, 11.
[145] Huebner 2011, 73.
[146] Istraživanja su primjerice provedena za južnu Francusku (Le Roy Ladurie 1966), kontinentalnu Grčku (Du Boulay 1974) i Tursku (McCarthy 1979).

Istraživanja predmoderne obitelji pobudila su zanimanje za istovjetna pitanja u antici. Odmah je izašla na vidjelo temeljna poteškoća: u antici ne raspolažemo izvorima serijalnog tipa poput rečenih popisa ili župnih matica.[147] Do osamdesetih godina 20. stoljeća većina priloga o rimskoj obitelji temeljila se na čitanju pravnih spisa.[148] John A. Crook sastavio je klasičnu studiju *Law and Life of Rome* kojom je potaknuo istraživače da na empirijski način istraže obiteljske odnose. Autori su se zanimali za ulogu pojedinih članova obitelji (*pater familias*, žena, djeca, oslobođenici robovi), zaruke, sklapanje braka, pravne posljedice i njegova prekida, upravljanje mirazom i naslijeđenom imovinom.[149] Priređeno je više zbornika s pojedinačnim prilozima o ovim pitanjima u Rimu i Italiji, uglavnom na temelju izvadaka iz rimske jurisprudencije.[150] No, pravni se spisi po naravi bave pitanjima zakonskih propisa, prijestupima i njihovim posljedicama. Stvaran ustroj i uloge pojedinih članova rimske obitelji i dalje su ostali neistraženi.

Naredni istraživači počeli su usporedno rabiti raznovrsne izvore.[151] Suzanne Dixon sastavila je temeljnu monografiju *The Roman Family* (1992). Uvidom u epigrafske i pravne dokumente autorica je pobliže ispitala ulogu obitelji u rimskom društvu. Posebno se usredotočila na značajke braka, položaj djece i dijakronijske promjene obiteljskih odnosa. Richard Saller u knjizi *Patriarchy, property, and death in the Roman family* (1995) istražio je smrtnost, doba stupanja u brak i reproduktivnu dob. Na sinkronijski način sagledao je različite definicije obitelji, ocijenio ulogu oca i mjesto žene u rimskom braku. Saller dvoji oko toga je li se rimska obitelj ikada preoblikovala iz višečlane zajednice pod autoritarnom vlašću oca u jezgrenu obitelj koju karakterizira bliskost svojstvena suvremenoj obitelji.[152] Položaj djece istraživao se najviše temeljem ikonografskih prikaza. Beryl Rawson skicirala je glavna svojstva dječjih spomenika iz 1. i 2. stoljeća.[153] Jason Mander opširno se bavio fenomenom djece i djetinjstva. U monografiji *Portraits of Children on Roman Funerary Monuments* (2013) katalogizirao je gotovo 900 spomenika, od čega 126 iz Donje Panonije. Svjestan teškoća pri proučavanju emocija na natpisima, iskazao je učestalost komemoracija i dobnu zastupljenost za djevojčice i dječake. Opet se pokazalo da epigrafska praksa odudara od

[147] Izuzetak je samo Egipat. Mnoštvo očuvani papirusnih svitaka sadrži navode o popisanoj imovini u porezne svrhe. Odande se donekle razaznaju ustroj domaćinstva, bračna zastupljenost, stope smrtnosti i rodnosti, dobno-spolni ustroj i gospodarska kretanja. Široko su zastupljene jezgrena, proširena i višegeneracijska obitelj, doduše uz velike razlike između grada i sela. Za analizu v. Bagnall, Frier 2006, 57–74, osobito 67, Tab. 3.2.
[148] Za rimsko obiteljsko pravo s bibliografijom v. Dixon 2016.
[149] Za literaturu v. Rawson 1986, 4–5.
[150] Andreau Bruhns 1990; Rawson 1991; Rawson, Weaver 1997; George 2005; Dasen, Späth 2010; Harlow, Larsson Loven 2012. Za knjigu autorskih priloga v. Rawson 2011.
[151] Za pregled najutjecajnijih radova o rimskoj obitelji nastalih do početka 21. st. v. Curchin 2000/2001.
[152] Saller 1994, 225.
[153] Rawson 1997.

demografske stvarnosti. Gotovo dvije trećine posveta odnosi se na dječake, a mala djeca susreću se na manje od trećine dječjih spomenika. Po Manderovu sudu obitelj nije bila statična zajednica, već se mijenjala u prostoru i vremenu.

Jedini dovoljno sačuvan izvor za razumijevanje rimske obitelji po područjima i razdobljima jesu epigrafski spomenici, poglavito grobni natpisi. Richard Saller i Brent Shaw ostvarili su prve rezultate na tom polju u studiji čiju smo metodologiju i rezultate predstavili. Na civilnom uzorku iz 19 teritorijalnih cjelina (provincije, italske regije i grad Rim) evidentirali su 5,957 međuljudskih odnosa, od čega između 72% i 91% pripada jezgrenoj obitelji (supružnici, roditelji, djeca, braća i sestre), prosječno na cijeloj građi 85%. Komemorativni obrasci u proširenoj obitelji (djedovi, bake, stričevi, tete, rođaci i *alumni*) rjeđe se javljaju i kreću se oko 4%, čak i manje isključe li se *alumni*.[154] Servilna populacija pokazuje vrlo slične udjele u komemoraciji pokojnika.[155] Jezgrenoobiteljski odnosi rjeđe su potvrđeni samo u slučaju vojnika u pograničnom pojasu, napose u provinciji Britaniji.[156] Prema autorima, zastupljenost pojedinih vrsta odnosa pokazuje da je rimska obitelj carske epohe rijetko bila višegeneracijska skupina kako se ranije domišljalo.[157]

Saller i Shaw više su puta upozorili na bitno ograničenje vlastite metode: natpisi nisu reprezentativan pokazatelj cijelog društva, već jednog njegova dijela. Računajući s time da se veze na epitafima ne moraju preklapati sa stvarnim ustrojem rimske obitelji i kućanstva, oni zapravo nisu kanili istraživati obiteljski ustroj u cjelini već potvrđene obiteljske odnose. Njihov rad i danas je temeljno djelo za proučavanje obitelji prema rimskim epitafima. Ipak, pregled literature nastale na tragu njihove analize pokazuje da mnogi kasniji istraživači olako shvaćaju Sallerove i Shawove primjedbe o ograničenjima kvantitativne metode, uopćeno pišući da su Rimljani u pravilu živjeli u jezgrenim obiteljima.[158] Međutim, već naznačeni metodološki problemi vode do zaključka da podaci s grobnih natpisa pružaju nepotpunu sliku rimskog društva. S time u skladu, istraživačima izmiče precizna slika rimske obitelji i svih njezinih osobitosti.

Brent Shaw objavio je rad „Latin funerary epigraphy and family life in the later Roman Empire“ (1984). Na temelju 1,816 kršćanskih natpisa uglavnom iz Italije, datiranih od 4. do 7. stoljeća, pratio je podudarnosti i razlike u ustroju pretkršćanske i kršćanske obitelji. Pokazalo

[154] Saller, Shaw 1984, 147–151, Tab. 1–19.
[155] *Ibid.*, 151, Tab. 17-19.
[156] *Ibid.*, 133, 139–145, 152–155, Tab. 20–32.
[157] *Ibid.*, 125; usp. Saller 1994, 96–101.
[158] Za takva tumačenja v. Kertzer, Saller 1991, 10; Gallivan, Wilkins 1997, 240, bilj. 4; Sigismund Nielsen 1997, 172; Treggiari 2005, 376.

se da oko 95% odnosa dolazi iz jezgrene obitelji.[159] Prema njegovim zaključcima jezgrena je obitelj ostala prevladavajuća društvena jedinica stoljećima nakon sloma rimske vlasti na Zapadu.[160]

Istraživači se u posljednje vrijeme manje bave općenitim pitanjima o braku i djeci u rimskoj obitelji ili o njenom odnosu s kršćanskom tradicijom. Radije se nastoji osvijetliti ustroj obitelji zahvaćajući uži prostor na užem tipu izvora u mjeri u kojoj je moguće osloniti se na njih. Sallerov i Shawov rad potaknuo je epigrafičare na obradu obitelji prema provincijama ili njihovim dijelovima. Objavljena su četiri takva rada. Anamarija Kurilić primijenila je kvantitativnu metodu u studiji „Obitelj u ranorimskoj Liburniji" (1995). Grobnim natpisima priložila je arheološku građu i dostupne literarne vijesti. Pokazalo se da liburnijske epitafe obilježava razmjerno visok udio žena u ulozi komemoratora. Najviše su zastupljeni roditelji i djeca, što se uglavnom podudara sa Sallerovim i Shawovim rezultatima. Autorica je zasebno analizirala autohtono i doseljeno pučanstvo. Obje skupine pokazale su slične vrijednosti. Također se potvrdilo da se obiteljski odnosi kudikamo rjeđe susreću na vojničkim natpisima. Njih su u najvećoj mjeri postavljali suborci ili oporučni nasljednici.[161]

Dale Martin potom je objavio raspravu "The construction of the ancient family: methodological considerations" (1996). Nastojeći dokazati da Sallerova i Shawova metoda ne pruža zadovoljavajuće odgovore na pitanja o obiteljskom ustroju, Martin je sakupio i analizirao 1,161 grobni natpis iz sedam maloazijskih gradova.[162] Podsjetimo, dvojica autora brojili su veze pokojnika i ožalošćenog, a ne same natpise. Svaki odnos rasporedili su u skupine prema jezgrenoj obitelji, proširenoj obitelji, prijateljskim odnosima, itd. Vođen mišlju da takva metoda iskrivljuje dojam o obiteljskom ustroju, Martin je brojio spomenike a ne odnose. Na primjer, u slučaju kad bi komemorator postavio natpis ocu, majci, supruzi, rođaku i oslobođeniku, Saller i Shaw brojili su tri odnosa u jezgrenoj obitelji i dva odnosa izvan nje, dok ih je Martin svrstao sve u jednu proširenu obitelj. Zbog toga su dvije metode u konačnici pokazale različite ili čak protuslovne rezultate. Uzmimo za primjer samo deset epitafa iz pokrajine Likije (TAM XI, 950-959). Prvom metodom ustanovljeno je da 74% odnosa pripada jezgrenoj obitelji, a drugom da 70% odnosa na tim istim spomenicima pripada proširenoj obitelji.[163] Mada je s pravom upozorio na neke nedostatke Sallerova i Shawova rada (npr. povremeno poistovjećivanje epigrafski zabilježenih odnosa i stvarnog obiteljskog

[159] Shaw 1984, 497, Tab. 7–14.
[160] *Ibid.*, 466.
[161] Kurilić 1995, 78–79.
[162] Martin 1996, 41–42.
[163] *Ibid*,, 44.

ustroja), Martin zapravo nije osporio valjanost njihova pristupa. U cjelini, njegov je rad vrijedan jer potvrđuje da su maloazijski komemoratori i komemoratori u zapadnim provincijama različito vrednovali pojedine obiteljske odnose.

Paul Gallivan i Peter Wilkins istražili su učestalost obiteljskih veza u Italiji od 1. do poč. 4. st. Njihov uzorak sačinjavaju raznorodni natpisi, skulptura i literarna vrela. Dobivene vrijednosti podupiru Sallerove i Shawove rezultate. Gallivan i Wilkins ipak uopćeno tvrde da je rimska obitelj u Italiji bila u osnovi ustrojena u jezgrenu zajednicu, zanemarujući pritom metodološke ograde koje priječe takve zaključke.[164]

Jonathan Edmondson na primjeru Luzitanije pisao je o mogućnostima regionalnog istraživanja („Family Relations in Roman Lusitania: Social Change in a Roman Province?“, 2005). Zasnovavši istraživanje na usporednom kvalitativno-kvantitativnom pristupu, Edmondson je podijelio 1586 natpisa po sudbenim okruzima (*conventus*). Pokazalo se da su obiteljski odnosi komemorirani različitom jačinom prema regijama. Uz manja regionalna odstupanja prednjače veze u nuklearnoj obitelji. Zanimljivo je da se zajednica roditeljâ i djece češće susreće u ranim rimskim naseobinama u Luzitaniji (npr. *Augusta Emerita*, d. Mérida), dok su drugi tipovi odnosâ (npr. proširena obitelj i veći udio žena) zastupljeniji u kasnije romaniziranim predjelima. Autor je proveo onomastičku analizu i ustanovio da su u nekim krajevima šire srodničke veze prevladavale nad jezgrenom obitelji dugo nakon uspostave rimske vlasti, gdjekad sve do 4. stoljeća. Svjestan različitih teorijskih pristupa, Edmondson je analizirao jedan dio spomenika Martinovom metodologijom. Pokazalo se da rezultati ne odstupaju znatno od rezultata što ih je na istom uzorku dobio Sallerovom i Shawovom metodom.[165] Manje od 10% odnosa odnosi se na širu srodničku mrežu. Radovi koje potpisuju Kurilić, Martin, Gallivan / Wilkins i Edmondson pokazuju da su epigrafski posvjedočeni pojedinci najčešće komemorirali jezgrenoobiteljske veze. Po njihovim zaključcima, *pater familias* rjeđe je odlučivao o čuvanju uspomene na članove obitelji nego što su pretpostavljali raniji pobornici tog tumačenja.

Valerie Hope bavila se društvenim odnosima i obiteljskim ustrojem na grobnim spomenicima iz Akvileje, Mainza i Nimesa.[166] Izvorni doprinos ove studije sastoji se u tome što je svaki epitaf istražen kao cjelina. Hope je nastojala obuhvatiti različite sastavnice spomenika: podatke s natpisnog polja, fizionomijska obilježja portretiranih pokojnika, tipologiju i – gdje je bilo moguće – izvorni smještaj. Građa posložena u katalogu ispitana je s

[164] Gallivan, Wilkins 1999, 240.
[165] Edmondson 2005, 215-217, Tab. 7.9, Tab. 7.1.
[166] Hope 2001.

obzirom na podatke o pokojnikovu spolu, dobi, društveno-pravnom statusu i službama, zasebno za civilno i vojno stanovništvo obrađenih gradova. U zasebnom odjeljku dotaknula se pitanja pojedinačnih i obiteljskih grobnica s natpisima te nekim pitanjima rimskih pogrebnih običaja.

Ponukane zamahom u istraživanju antičke obitelji, dvije su se autorice dotaknule ove teme na prostoru koji pokriva Donju Panoniju. Maureen Carroll istražila je odnose civilnih i vojnih obitelji na grobnim spomenicima s likovnim prizorima iz područja dunavskog limesa.[167] Raščlanivši građu iz Ulcizije, Intercize, Avinka i Gorsija (D. Panonija) te iz Savarije (G. Panonija), zaključila je da se rimska obitelj uglavnom prikazivala kao široka i raznolika zajednica, što upućuje na to da se razlikovala od tradicionalne jezgrene obitelji. Taj je zaključak na tragu Martinove kritike Sallera i Shawa, i njemu ćemo se vratiti kasnije.[168] Napokon, Mary Boatwright objavila je studiju „Children and Parents on the Tombstones of Pannonia" (2005). Usredotočivši se na ikonografiju prikazanih likova, ustvrdila je da likovni prizori roditelja s djecom pružaju uvid u snažno zajedništvo među krvnim srodnicima. Široku rasprostranjenost takvih spomenika donekle je pojednostavljeno objasnila nesigurnim životnim prilikama u Panoniji zbog blizine limesa i neprijateljske prijetnje.[169]

Znanstvenici su uglavnom istraživali rimsku obitelj temeljem natpisâ iz grada Rima i Italije. Rjeđe su se doticali provincijske građe iako ona predstavlja dobar temelj za usporedbu sa središtem rimske države. U provincijama se očituje miješanje rimsko-italskih i lokalnih tekovina. Rezultat tog miješanja je romanizirano društvo s djelomice sačuvanim tragovima predrimskih tradicija. S tim u vezi, očekuje se da donjopanonski grobni natpisa mogu donekle ocrtati odnos dviju tradicija i pružiti zaključke o osobitostima obiteljskih veza na danom području.

[167] Carroll 2015.
[168] Martin 1996.
[169] Boatwright 2005, 317–318.

2. RIMSKA OBITELJ I EPIGRAFSKA KULTURA

2.1. Pojmovno određenje i izvori

Prije analize donjopanonskih epitafa valja ocrtati pravne temelje na kojima su počivali rimski obiteljski odnosi. Obitelj je naizgled samorazumljiva pojava jer je gotovo svima iskustveno bliska. Unatoč tome ne postoji njezina općevažeća definicija.[170] Precizno određenje obiteljskog ustroja ovisi o vremenu i prostoru koji se proučavaju. Suvremena obitelj temeljna je društvena skupina, sazdana na braku i zajedničkom životu roditelja i njihove djece. Strogo uzevši, ta se definicija odnosi na nuklearnu ili jezgrenu obitelj. Obitelj katkad podrazumijeva širi krug krvnih i nekrvnih srodnika (tazbina ili svojta), i tada govorimo o proširenoj obitelji. Danas prevladava stav da se suvremena obitelj temelji na snažnim čuvstvenim vezama, dok se u antici uglavnom zasnivala na gospodarskim odnosima i podjeli rada.[171] Ovo ćemo mišljenje pokušati preispitati analizom vokabulara na rimskim natpisima iz Donje Panonije.

Kućanstvo je u uskoj vezi s obitelji. To je istodobno osnovna stambena jedinica i ljudi koji u njoj žive. U potonjem smislu kućanstvo se donekle podudara s obitelji. Dva su termina istovjetna kad jedna obitelj stanuje pod istim krovom. Pritom valja razlikovati prošireno obiteljsko kućanstvo i višestruko obiteljsko kućanstvo. Prvo se odnosi na jezgrenu obitelj i druge srodnike u istoj kući (npr. djed, baka i neoženjeni rođaci), a drugo se sastoji od niza rodbinski povezanih jezgrenih obitelji u istoj kući. Napokon, kućanstvo i obitelj dva su različita pojma kad ukućani nisu ni u kakvu srodstvu.[172]

Istraživanje rimske obitelji počiva na uvidu u djela antičkih pisaca, napose u pravničke spise, te na analizi grobnih natpisa i papirusnih svitaka. Usporedbom raznorodnih vrela može se razaznati na koji se način pravnička tumačenja ogledaju u natpisno potvrđenom obiteljskom ustroju. Među rimskim pravnim piscima obiteljsko su pravo najviše izučavali Domicije Ulpijan (2/3. st.), Gaj (2. st.) i Julije Paulo (2/3. st.).[173] Car Justinijan (6. st.) dao je

---

[170] U Preambuli Konvencije o pravima djeteta Ujedinjenih naroda iz 1989. god. navodi se da je obitelj „temeljna društvena grupa i prirodna sredina za razvitak i dobrobit svih njenih članova, osobito djece“ (prema http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/multi-org-inicijative/ujedinjeni-narodi/konvencija-o-pravima-djeteta, pristup ostvaren 31. kolovoza 2021). Tumačeći tu stavku, Odbor za prava djeteta UN-a dodao je 2005. god. da se termin obitelj odnosi na „različita uređenja koja su u stanju osigurati djeci skrb, prehranu i razvitak, što uključuje jezgrenu obitelj, proširenu obitelj te druge tradicionalno i moderno uređene zajednice, uz uvjet da su usklađene s pravima i interesima djeteta“ (prema https://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/AdvanceVersions/ GeneralComment7Rev1.pdf, pristupljeno 31. kolovoza 2021; prijevod J. P.).

[171] *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje.* Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Pristupljeno 11. prosinca 2020. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=44557>.

[172] *Ibid.*

[173] Najvažnija Ulpijanova djela su *Komentar pretorskoga edikta* (*Ad edictum praetoris*), *Mazuriju Sabinu* (*Ad Masurium Sabinum*) i *Regule u jednoj knjizi* (*Liber singularis regularum*). Temeljno Gajevo djelo su *Institucije* (*Institutiones*), utjecajan antički priručnik o rimskom privatnom pravu. U opusu Julija Paula ističu se radovi za

ekscerpirati njihove zabilješke i skupa s ostatkom antičke pravne stečevine objediniti ih u *Zborniku civilnog prava* (*Corpus iuris civilis*). U okviru obiteljskog prava najvažniji dio tog korpusa su *Digesta* (grč. Πανδέκτης), opsežna zbirka rješidbi rimskih pravnika republikanske i carske epohe. Gotovo trećina te zbirke otpada na odlomke iz Ulpijanovih djela. Pored pravnih zapisa, dragocjene podatke o obitelji sadrži Ciceronov opus, naročito *Pisma Atiku (Epistulae ad Atticum)* i *Pisma prijateljima* (*Ad familiares*) te filozofski spis *O dužnostima* (*De officiis*), potom Senekini etički spis *Polibiju, o utjesi* (*De consolatione ad Polybium*) i korespondencija *Ćudoredna pisma Luciliju* (*Epistulae morales ad Lucilium*), Tacitovi *Anali* (*Annales*) i epistolografski korpus (*Epistulae*) Plinija Mlađeg.

2.2. *Familia*

Pregledom navedenih izvora može se ustanoviti da Rimljani nisu imali riječ koja semantički odgovara našoj riječi obitelj. Kad su mislili na jezgrenu obitelj, koristili bi se opisnim izrazom „žena i djeca“ (*uxor liberique*). Ciceron bilježi da njegov prijatelj Roscije ima kuću, ženu i djecu (*Ad fam.* XIII, 23, 1). Seneka pak navodi da su muškarčeve najveće nesreće izbjeglištvo, neimaština i pogibelj žene i djece (*liberos coniugem*; *Prov.* 3.2).[174] Kao nadomjestak naše riječi obitelj Rimljani su upotrebljavali pojmove *familia* i *domus*.[175] I jedan i drugi termin imali su više značenja od današnjeg značenja riječi obitelj. Ulpijan je dao pregled definicijâ riječi familija, lučeći slučajeve u kojima se pojam odnosio na stvari (*res*) od slučajeva u kojima se odnosio na osobe (*personae*).[176]

Prvo značenje riječi familija odnosilo se na obiteljsku imovinu. To značenje slabo je potvrđeno u izvorima. Za primjer možemo navesti *Zakonik dvanaest ploča* (*Leges XII tabularum*), prvu kodifikaciju rimskog civilnog prava (451. pr. Kr.). Zakonik je jednom odredbom propisivao da u slučaju bezoporučne smrti čovjeka koji nema nasljednika, baština (*familia*) ima pripasti najbližem agnatu (V, 4).[177]

---

nastavu *Institucije* (*Institutiones*), *Regule* (*Regulae*) i *Priručnici* (*Manualia*) te zbirka o civilnom pravu *Komentar uz Sabina* (*Ad Sabinum*) i pretorskom pravu *Komentar uz pretorov edikt* (*Ad edictum praetoris*).

[174] Za ostala mjesta na kojima se navodi izraz *uxor liberique* u smislu jezgrene obitelji v. *Cic. Phil*. XII, 5; *Quinct*. 54; *Quint. Decl*. 337.

[175] Kad se dalje u ovom radu javi kroatizirana inačica „familija“, ona nije nadomjestak hrvatske riječi „obitelj“ već stručni termin rimskog prava (*familia*). Isto vrijedi i za temin *domus*.

[176] *Dig.* L, 16, 195. Za pojedinosti v. Saller 1984, 337-339.

[177] Za ostala vrela u kojima se pojam *familia* javlja u ovom značenju v. *Dig.* L, 16, 195; *Cic. De orat.* I, 56, 237.

Drugo, mnogo učestalije značenje riječi familija odnosilo se na monogamnu zajednicu svih osoba pod vlašću iste glave obitelji.[178] Ovamo su pripadali obiteljski poglavar (*pater familias*), njegova zakonita djeca (*liberi*), unučad (*nepotes*), kućni robovi (*servi*; *vernae*) i drugi pojedinci s kojima poglavar nije morao biti ni u kakvu srodstvu. To je u osnovi agnatska obitelj ili građanskopravno srodstvo rimskog građanina s pojedincima koji su o njemu ovisni. Na agnatskim vezama temeljila se pripadnost familiji, skrbništvo, nasljeđivanje imena i imovine te ispunjavanje preuzetih obaveza. Agnatski odnosi ostvarivani su rođenjem po muškoj liniji od zajedničkog pretka ili pravnim poslovima (npr. posvajanjem ili sklapanjem braka *cum manu*). Djeca rođena u zakonitom braku (*liberi*) nisu imala pravnu osobnost ni imovinu dokle god je obiteljski poglavar bio na životu. Nakon njegove smrti djeca su postajala njegovi zakoniti nasljednici (*sui heredes*). Ako bi *pater familias* umro bez oporuke, sukladno pretorskom ediktu (*edictum praetoris*) ostavinu bi najprije dijelila njegova djeca, bilo u njegovoj vlasti ili emancipirana. U slučaju njihova izostanka imovinu su nasljeđivali najbliži agnati (*legitimi*), potom drugi krvni srodnici i tek na kraju supruga. Odraz pravnog položaja supruge u procesu nasljeđivanja imovine nalazimo i na donjopanonskim epigrafskim spomenicima.

Samo su rimski građani imali mogućnost uzimanja supruge u skladu s pravom (*conubium;* usp. *Ulp. Reg.* V, 3-4). Sklapanjem braka ozakonili su vezu kao muž (*coniunx*; *maritus*; *compar*) i žena (*uxor*; *coniunx*; *marita*; *compar*). Građani su smjeli sklopiti valjani brak (*matrimonium iustum*) i sa slobodnim ženama bez građanskog prava, no samo s posebnom dozvolom (*Gai. Inst.* I, 56). To se napose odnosilo na veterane i augzilijare koji bi netom nakon službe pored drugih prava stekli konubij s peregrinkama. Djeca rođena u takvim brakovima rođenjem bi stekla građansko pravo. Peregrini nisu smjeli uzajamno sklapati pravovaljane brakove, sastavljati oporuke ni stjecati vlasništvo osim u posebnim slučajevima. Tek kad je car Karakala 212. god. dodijelio građansko pravo svim slobodnim žiteljima Carstva, njihove su obitelji postale rimske familije u juridičkom smislu.

Osim zakonitog braka, postojale su i druge vrste trajnih zakonitih zajednica. To su kontubernij (*contubernium*), životna zajednica roba i ropkinje ili slobodne osobe s robom, te konkubinat (*concubinatus*), životna zajednica slobodnih osoba bez namjere da žive kao muž i žena.[179] Potonju su zajednicu u pravilu sačinjavali pojedinci kojima nije bio dostupan zakoniti brak, no njihova je veza ipak bila pravno priznata. Potomci rođeni u konkubinatu smatrani su

[178] Rimsko pravo razlikovalo je dvije inačice ovako shvaćene familije. To su *familia iure proprio* i *familia communi iure*. Prva se sastojala od oca, majke, sina, kćeri, unuka i svih koji su u vlasti poglavara obitelji bilo rođenjem bilo pravnim poslom. Drugu su tvorili svi agnati (usp. *Dig.* L, 16, 195, 2).
[179] Za takve zajednice v. Rawson 1974; Dixon 1992, 90–95.

izvanbračnom djecom (*liberi naturales*) i slijedili su majčin pravni položaj (*Isid. Etym*. IX, 5, 19).

Obiteljski poglavar imao je potpunu vlast nad životima svoje djece (*ius vitae necisque*) i robova (*dominium*). Supruga je u tako zasnovanoj zajednici mogla imati različit položaj, ovisno o načinu stupanja u brak. Kćeri su do udaje pripadale očevoj familiji. Pri sklapanju braka imale su na raspolaganju dvije mogućnosti: brak *cum manu* ili brak *sine manu*. U prvom bi slučaju potpale pod muževu vlast, dok bi u drugom ostale u vlasti dotadašnjeg poglavara, obično svog oca ili djeda. Prema tome, familija u braku *cum manu* obuhvaćala je sve članove obitelji u današnjem smislu riječi: oca, majku i djecu. U braku pak *sine manu* žena pravno gledano nije pripadala familiji vlastitog supruga i djece, nego je zajedno sa svojom braćom i sestrama i dalje tvorila familiju iz koje je potekla.[180] U braku *sine manu* žena je zadržavala pravo na nasljedstvo u familiji svog oca.

Brak *cum manu* prevladavao je do kasnorepublikanskog doba kad ga je, osim u rijetkim patricijskim obiteljima, posve istisnuo brak *sine manu*.[181] To znači da žene u carsko doba mahom nisu pripadale familiji svoje rođene djece i muža. Ovu kronološku odrednicu valja uzeti u obzir pri istraživanju natpisne građe iz doba principata. Naime, afirmacija braka *sine manu* kronološki se poklapa sa širenjem epigrafske kulture. Iz toga slijedi da su rimske građanke s donjopanonskih epitafa u pravilu ulazile u brak *sine manu* i da u pravnom smislu nisu pripadale familiji svog muža i djece.[182]

Treće značenje riječi familija odnosilo se na širi srodnički krug. Na primjer, zasebne obiteljske zajednice koje bi sinovi osnovali nakon očeve smrti često su i dalje tvorile jednu familiju. To proizlazi iz pisanih navoda po kojima svi potomci zajedničkog pretka pripadaju istoj familiji.[183] Na taj se način familija *de facto* počela poistovjećivati s rodom (*gens*) iako su to strogo gledano različite zajednice. Rod je zajednica više obitelji koje vuku podrijetlo od jednog zajedničkog pretka i povezane su istim gentilnim imenom (*nomen gentile*). Ciceron je definirao rod riječima: „Članovi roda su oni koji međusobno nose isto ime“.[184] U drugim pisanim vrelima nalazimo samo jednu potvrdu izričitog razlikovanja pojmova *familia* i

[180] Povjesničar Tacit piše da Augustova supruga Livija nije ušla u julijevsku familiju sklapanjem braka, već posvojenjem netom nakon careve smrti 14. god. (*Tac. Ann*. V, 1; VI, 51). Za slične primjere v. XII, 1; XV, 22.
[181] Za razvojni slijed načina sklapanja braka v. Saller 1984, 338, bilj. 6; Treggiari 1991, 16-34.
[182] Usporedimo li, dakle, ovako shvaćenu rimsku familiju i današnju obitelj, izgleda je prva mogla biti veća ili manje od druge. Rimska je familija bila veća od suvremne obitelji jer je mogla obuhvaćati desetine članova kućanstva u vlasti glave obitelji, no istodobno je bila manja zajednica jer je isključivala majku ili suprugu.
[183] *Cic. Att.* IV, 12; *Ulp. Dig.* L, 16, 195.
[184] *Top*. 29: „*Gentiles sunt inter se qui eodem nomine sunt*.“

gens.[185] Dio autora nije uvijek razlikovao ta dva fenomena, o čemu govore literarne kovanice u kojima se pogrešno poistovjećivao termin familija s terminom gentilno ime (npr. *familia Aemilia* ili *familia Fabia*).[186] Već odatle vidi se raskorak između slova zakona i društvene stvarnosti.

Četvrto značenje riječi familija odnosilo se na robove nastanjene u kućanstvu rimskih građana.[187] Kod Ulpijana to je najučestalije značenje riječi familija. Niz epigrafskih spomenika, napose iz kolumbarija u Laciju, sadrži termin familija u značenju zajednice robova (npr. ...*libert(orum) et familiae L(ucii) Arrunti L(ucii) f(ilii)*; CIL VI 5931). Strogo govoreći, zakoniti muž i žena držali su u svojoj vlasti po jednu ropsku familiju. Međutim, u svakodnevnoj su praksi i muževi i ženini robovi tvorili jednu familiji. Za razliku od familije rimskih građana, ropska familija nije imala pravnu osobnost i njeni članovi nisu imali priliku sklopiti zakonit brak.[188] To znači da rimsko pravo nije priznavalo odnose robova s njihovim roditeljima, djecom i rođacima, već isključivo s vlasnicima. Ipak, kao što je naznačeno, robovi su uzajamno ili sa slobodnim ljudima mogli sklopiti kontubernij. Izvori u više navrata pružaju uvid u brojčano stanje ropskih familija.[189] Robovi na ladanjskim imanjima (*familia rustica*) uglavnom su bili zaduženi za poljske radove. Gradski su se robovi (*familia urbana*) obično bavili uslugama i obrtom. Nekima su bili povjereni nadstojnički poslovi u carevoj službi (*familia Caesaris*). S natpisâ doznajemo da su ropkinje hranile ili dojile djecu svojih gospodara (*nutrices*) i nerijetko prema njima gajile prisne odnose.[190] Takav je slučaj u našem uzorku potvrđen na steli iz Gorsija (kat. br. 448). Patron i njegova supruga dali su podići spomenik bivšim robovima i Aureliji Suri, najodanijoj dojilji (*nutrici pientissimae*). To znači da je Sura i nakon stjecanja civiteta barem neformalno pripadala patronovoj familiji.

Konačno, riječ familija odnosila se i na oslobođene robove. Napunivši trideset godina, najnižu propisanu dob za stjecanje slobode, oslobođenici bi uz slobodu dobili predime i obiteljsko ime bivšeg vlasnika (usp. *Ulp.* L, 16, 195).[191] Na natpisima se susreće množina pojedinaca i parova koji su po oslobođenju sklopili brak. Tako je Lucije Marcije Felik iz

[185] Na primjer, rimski gramatičar Sekst Pompej Fest (2. st.) napisao je: „Emilijevski rod tako se zove jer se sastoji od više obitelji." (*Fest. Ep. P.* 94).
[186] Za primjere v. *Tac. Ann.* VI, 27 (*Aemilium genus… eadem familia*); *Liv.* VI, 40, 3 (*Claudia familia*); *Val. Max.* IV, 1, 5. (*Fabiae genti… in una familia*). Za primjere v. Ciceronove spise *Pro Sc.* 111; *Verr.* II, 2, 51; *Pro Mur.* 12; *Pro Lig.* 20.
[187] Npr. Fest 87.
[188] O tome svjedoči Ulpijan: *cum servis nullum est conubium* (*Reg.* V, 5; usp. *Ulp. Dig.* XXXVII, 10, 10, 5).
[189] Tacit primjerice navodi da je gradski prefekt Pedanije Sekund u Neronovo doba držao četiri stotine robova pod istim krovom (*Ann.* XIV, 42-43). Plinije Mlađi također je imao više stotina robova (usp. CIL V, 5262).
[190] Za literarne potvrde v. *Aul. Gell. NA* XII, 1; *Tac. Germ.* 20; *Dial. de orat.* 28–29; *Sor. Gyn.* II, 19–22.
[191] Uz ostale odredbe, *lex Aelia Sentia* (4. po Kr.) određivala je najnižu dob za stjecanje slobode s ciljem ograničenja broja oslobođenika. Zakon je ipak u određenim slučajevima (npr. sklapanje braka s vlasnikom) dopuštao manumisiju prije tirdesete godine života.

Akvinka, suprug i suoslobođenik (*coniunx et conlibertus*), dao podići stelu supruzi Marciji Etali (kat. br. 221). Bivši robovi i bivši gospodari nerijetko su njegovali bliske klijentsko-patronske odnose tijekom više naraštaja. Rimski pjesnik Publilije Sirijac (1. st. pr. Kr.) svjedoči da su neki patroni smatrali oslobođenike *de facto* sinovima mimo krvnog srodstva. I sam oslobođenik, Publilije je među ostalim mislima zabilježio: „Dobar je oslobođenik sin mimo prirode.“[192] Ulpijan bilježi sličnu usporedbu: „Oslobođenik i sin dužni su osobu oca i patrona uvijek držati časnom i svetom.“[193] Premda bi ustrojili vlastito kućanstvo, često su i dalje dugovali obaveze bivšem gospodaru. Među takvim primjerima možemo izdvojiti natpis na žrtvenoj ari iz Sirmija, koju su oslobođenici podigli zaslužnim patronima (*patronis bene merentibus*; kat. br. 422). Kad po manumisiji ne bi sklopili brak i osnovali vlastitu obitelj, oslobođenici bi nerijetko i dalje ostajali u patronovoj kući, čime su se također jačali stari odnosi.[194]

2.3. *Domus*

Termin *domus* također nosi više značenja. To je najprije privatna kuća u fizičkom smislu.[195] Posjećenost kuće odražavala je vlasnikov društveni položaj. Što je krug ljudi vezanih za nju bio veći, to su vlasnici zauzimali istaknutiji položaj. U tom je smislu rimska kuća imala važnu privatnu i javnu ulogu. Uz stambene prostorije kuća je obuhvaćala svetište sa žrtvenikom penatima, obično smješteno na ognjištu u atriju. Pojmovi *domus* i *dii penates* toliko su se isprepletali u rimskom imaginariju da ih u izvorima katkad susrećemo kao sinonime (npr. *Val. Max*. V, 6; IX, 1, 6; 15, 5; *Sen. De clem*. I, 15, 3; *Tac. Hist*. III, 70; *Ann*. XIII, 4). Napose su se štovali lari, dobrohotni duhovi predaka, zaštitnici kuće i zemljišta (*lares familiares*). Zanimljiv primjer poistovjećivanja lara s obitelji i roditeljskim domom vidi se na natpisu sa sarkofaga iz Akvinka (kat. br. 60). Isluženi legijski prefekt Elije Elijan dao ga je postaviti roditeljima po povratku u očinski dom (*regressus ad Lares patrios*). Ma gdje se nalazili, članovi obitelji štovali su iste kućne lare. Jedna Ciceronova napomena u *Zakonima* daje naslutiti da su svi stanovnici kuće ili imanja neovisno o društveno-pravnom položaju štovali lare. Ciceron piše: „Ne smijemo potisnuti ni običaj štovanja lara: preci su ga smjestili

[192] *Probus libertus sine natura est filius* (*Sent.* 1).
[193] *Liberto et filio semper honesta et sancta persona patris ac patroni videri debet* (D. XXXVII, 15, 9).
[194] Na primjer, Ciceronov oslobođenik Tiron (*Ad fam*. XI, 22; XVI, 23) ili oslobođenici Pedanija Sekunda (*Tac. Ann*. XIV, 42-43).
[195] Za literarne potvrde u kojima *domus* znači fizički prostor v. *Cic. Cat*. IV, 12; *Verr*. II, 5, 80; *Cael*. 60; *Mil*. 64, *Phil*. II, 91; *Val. Max*. V, 7, 3; *Col. Re rust*. IV, 3, 1; *Sen. Cons*. XII, 2; *Ep. Mor*. XLI, 7; *Quint. Decl*. 337; *Plin. Ep*. VII, 27; *Tac. Ann.* XIII, 18; XV, 38; 41; 43; 50; 52; *Hist*. III, 33; *Suet. Aug*. 5; 72; *Cal*. 22; *Ner*. 16; *Dom.* 1.

naočigled na imanju i ladanju, i predali ga kako gospodarima tako slugama.“[196] Štujući, dakle, iste obiteljske lare, gospodari i robovi iskazivali su pripadnost istoj obitelji. Konačno, *domus* je bila važna odrednica rimskog državnog identiteta, o čemu svjedoči bojni poklič *patria domusque* iz carskog doba.[197]

Domus je zatim kućanstvo koje čine bračni drugovi, njihova zakonita djeca, robovi, oslobođenici i katkad klijenti.[198] Poglavito se cijenilo višečlano kućanstvo s dobrim društvenim vezama. U izvorima se navode izrazi *domus frequentata* i *domus numerata*. Izraz *domus frequentata* označavao je razgranatu patronsko-klijentsku mrežu između vlasnika kuće i posjetitelja. Seneka Mlađi zabilježio je na jednom mjestu da je sreća pomilovala ljude koji su za života imali posjećene kuće (*Ep. mor*. XXI, 6). Izraz *domus numerata* odnosio se na brojnost članova kućanstva. Plinije Mlađi osvrnuo se jednom prilikom na to značenje poručivši svojem adresatu: „Znaj koliko ćeš se imućnom i brojnom kućanstvu obvezati jednim dobročinstvom“ (*Ep*. IV, 15, 4). Iz Ciceronovih pisama doznajemo kako su neka kućanstva obuhvaćala toliko mnoštvo članova da su naizmjence stanovali u više gradskih i seoskih kuća. Skromnija pak kućanstva teško da su imala robove i služinčad, i pretežno su nalikovala današnjim zajednicama roditeljâ i djece. Pjesnik Ovidije opisao je takvu zajednicu u *Fastima*. Pripovijedajući o žiteljima jedne nastambe, zabilježio je: „Cijelo je kućanstvo sretno, to jest majka, otac i kći. To troje bijahu cijelo kućanstvo.“[199] Iz pjesnikova navoda proizlazi da ovako ustrojena obitelj nije bila posve svakidašnja stvar, barem ne među pripadnicima njegova društvenog sloja. Uzgred, ponavljanjem izraza *tota domus* na početku i na kraju stiha Ovidije otkriva sklonost da gotovo s podsmijehom gleda na male obitelji bez kućnih robova i oslobođenika. *Domus* se naposljetku mogla sastojati i od svega dvaju članova, na primjer braće. Tako Seneka Mlađi na jednom mjestu opisuje skladan suživot dvojice braće riječima *optimorum adulescentium domus* (*Ad Polyb*. III, 4).

Treće značenje riječi *domus* odnosilo se na zajednicu krvnih srodnika. Tako shvaćena *domus* obuhvaćala je sve agnate i kognate. Kognati su osobe vezane krvnim srodstvom po očevoj i majčinoj liniji. Tu pripadaju svi preci i potomci (srodnici po uspravnoj liniji) te osobe

[196] *Neque ea quae a maioribus prodita est cum dominis tum famulis, posita in fundi uillaeque conspectu, religio Larum repudianda est* (*Leg*. II, 11).
[197] *Sil. It*. XVI, 593. Slično i Vergilije opisuje Eneijin dolazak u Italiju: *hic domus, haec patria est* (*Aen*. VII, 122).
[198] Za literarne potvrde v. *Cic. Ad fam*. XIII, 23, 1; 46; *Sen. Ira* III, 35, 1; *Ep. Mor*. XLVII, 4; *Plin. Ep*. VIII, 14, 16.
[199] *Tota domus laeta est, hoc est, materque paterque nataque: tres illi tota fuere domus* (*Ovid. Fast*. IV, 543-544).

koje vuku podrijetlo od zajedničkog pretka (srodnici po pobočnoj liniji).[200] Tako shvaćena *domus* obuhvaćala je i suprugu glave obitelji, to jest majku njegove djece i značenjem je bliska familiji u smislu agnatske zajednice.[201] Bitna pak razlika između pojma *domus* i familije (agnatske zajednice) leži u tome što je *domus* uz agnate zahvaćala i kognate. Usporedimo li je s definicijom današnje obitelji, *domus* je pokrivala sve članove današnje obitelji, dok je familija u carsko doba u pravilu izuzimala suprugu to jest majku. Važno je napomenuti da je termin *agnatus* svojstven prvenstveno pravnim, a *cognatus* epigrafskim izvorima. Potonji termin čita se triput u korpusu donjopanonskih natpisa (kat. br. 293; 314; 464). To također ide u prilog tumačenju da je u carsko doba prevladavalo kognatsko nad agnatskim načelom nasljednog prava.

Termin *domus* ponekad se upotrebljavao kao sinonim za familiju.[202] Primjerice, carska familija Julijevaca i Klaudijevaca katkad se oslovljavala kao *domus luliorum Claudiorumque* ili *Claudia et lulia domus* (*Tac. Ann*. I, 16; VI, 8).

Konačno, carevi bližnji iz prestiža su nosili naziv *domus Caesarum* ili *domus Augusti*. Povjesničar Tacit tako navodi da je car Tiberije postao članom zajednice *domus Augusti* u svojstvu Oktavijanova pastorka, kad je njegova majka Livija stupila u brak s Oktavijanom. U Augustovu je pak familiju primljen tek naknadno adoptivnim putem (*Ann*. VI, 51; usp. *Suet. Aug*. 25). Na isti je način i mladi Neron postao članom zajednice *domus Claudia* pošto je car Klaudije uzeo dječakovu majku Agripinu Mlađu za ženu. Termin *domus* u značenju carske dinastije rabio se pod carevima flavijevske dinastije (*domus Flavia*) i kasnije (*Tac. Hist*. II, 101; III, 75).

Riječ *domus* imala je, dakle, više značenja i u pravilu je teško odrediti odnosi li se na kućanstvo ili zajednicu krvnih srodnika. Iako ni familija ni *domus* sasvim ne odgovaraju jezgrenoj obitelji, pojam *domus* često je služio za označavanje srodnika po uspravnoj i pobočnoj liniji. Obrisi takve agnatsko-kognatske zajednice (*domus*) možda se najbolje razaznaju u ulomku Ciceronove rasprave *O dužnostima* (*De officiis*). Obrađujući redoslijed međuljudskih odnosa, Ciceron je napomenuo: «Ali za neku usporedbu ili stupnjevanje onoga čemu najviše valja iskazati poštovanje, prvi su domovina i roditelji, čijim dobročinstvima najviše dugujemo. Slijede djeca i cijela obitelj [*domus*] koja upire pogled samo u nas i ne može imati nijedno drugo utočište. Na kraju su rođaci s kojima se dobro slažemo i ponajviše

[200] *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje.* Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Pristupljeno 16. prosinca 2020. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=32238>.
[201] Za primjere u kojima *domus* obuhvaća ženu to jest majku v. *Cic. Cat*. I, 14; *Phil*. V, 11, 22; *Ad Att*. IV, 12.
[202] Usp. *Tac. Ann*. II, 37: *Sen. De ben*. III, 33, 4; *Ad Heren*. IV, 51; *Liv*. XXII, 53, 11; *Curt*. X, 7, 15; *Petron. Sat.* 64, 7.

dijelimo sudbinu.»[203] Iako nisu imali riječ koja bi odgovarala današnjem poimanju obitelji, iz navoda se dobro ocrtava da su Rimljani smatrali odnos roditelja i djece okosnicom svih društvenih odnosa. Ciceronov ulomak predstavlja jedino pisano vrednovanje redoslijeda obiteljskih veza i može poslužiti kao polazište za usporedbe s podacima na grobnim spomenicima.

Kronološki uzevši, terminom familija češće su se služili pisci republikanskog doba, napose Ciceron. Taj termin u republikansko je doba uglavnom označavao agnatski povezan nobilitet s istim obiteljskim imenom. Međutim, literarna i pogotovo epigrafska vrela svjedoče da je takva agnatska zajednica (*familia*) u carskoj epohi ustupila mjesto agnatsko-kognatskoj (*domus*). Na primjer, pisci 2. stoljeća (Tacit i Plinije Mlađi) rabili su termin *domus* gotovo bez izuzetka za sebi suvremene zajednice, dok su riječ familija obično upotrebljavali u vezi sa drevnim republikanskim obiteljima.[204] Širenjem građanskog prava na provincijske žitelje i ulaskom širih slojeva u upravni aparat drastično je oslabio prestiž republikanskih nomina. Slabljenje agnatskih veza jasno se vidi u nadijevanju imena koja su zasvjedočena na natpisima. Umjesto jednog agnatski naslijeđenog nomena, imena su se u carsko doba nasljeđivala i s očeve i s majčine strane. Drugim riječima, obiteljske su spone ostvarivane krvnim putem po muškoj i ženskoj liniji ili brakom.

2.4. Ustroj rimske obitelji: literarne i epigrafske potvrde

Vrlo je teško empirijski odrediti veličinu prosječne obitelji carskog doba. Na temelju natpisâ nemoguće je ustanoviti broj članova pojedinog kućanstva ako to nije izrijekom navedeno. Podaci kojima raspolažemo svode se na pokoji sporadičan komentar u literarnim vrelima. Antički pisci katkad pružaju uvid u brojčano velike obitelji, iz čega se može pretpostaviti da su takve zajednice prije bile iznimka nego pravilo.[205] U prilog tome govori činjenica da je rimska država u nekoliko navrata nastojala pospješiti sklapanje brakova i stvaranje pomlatka. Ne bi li potaknuo demografsku obnovu senatorskog i viteškog staleža, car August donio je zakone *Lex Iulia de maritandis ordinibus* (18. pr. Kr.) i *Lex Papia Poppaea* (9. pr. Kr).[206]

---

[203] *Sed si contentio quaedam et comparatio fiat, quibus plurimum tribuendum sit officii, principes sint patria et parentes, quorum beneficiis maximis obligati sumus proximi liberi totaque domus, quae spectat in nos solos neque aliud ullum potest habere perfugium, deinceps bene convenientes propinqui, quibuscum communis etiam fortuna plerumque est.* (*Cic. Off.* I, 58).

[204] Za točna mjesta v. Saller 1984, 348-349.

[205] Na primjer, Augustova kći Julija u braku s Agripom rodila je petero djece. Agripina Starija u braku s Germanikom rodila je šestero djece. Car Marko Aurelije imao je barem dvanaestero potomaka s Faustinom, no svega ih je nekoliko preživjelo prvu godinu.

[206] Pjesnik Horacije opjevao je Augustove zakone u Stoljetnoj pjesmi (*Carmen Saeculare*), sastavljenoj na carev nagovor prigodom Stoljetnih igara (*Ludi saeculares*) 17. pr. Kr. Stihovi kojima se pjesnik obraća božici Dijani

Zakoni su predviđali šira politička prava očevima s više djece te novčane namete neženjama i bračnim drugovima bez djece (*Tac. Ann.* III, 28). Neoženjeni muškarci (*caelebes*) bili su prisiljeni odreći se baštine koja im je ranije pripadala. Bračni drugovi bez djece (*orbi*) mogli su raspolagati samo polovicom nasljedstva. Druga polovica imanja imala je pripasti sunasljednicima s djecom, a ako ih nije bilo, plijenila ih je državna blagajna. Zakoni su također dali prednost oženjenim pred neoženjenim muškarci pri izborima za javne dužnosti, kao i očevima više djece pred očevima jednog djeteta. Država je izlazila ususret oženjenim kandidatima za magistrature tako što im je skratila razdoblje između obavljanja pojedinih dužnosti za jednu godinu po djetetu.[207]

Premda ove odredbe daju naslutiti da su u višim slojevima prednjačile zajednice s manje od troje djece, teško je dokučiti jesu li careve nakane doista urodile plodom. Tacit navodi da ih je August proglasio „kako bi pooštrio kazne protiv neženja i ojačao državnu blagajnu“ te napominje da „ženidbe i odgajanje djece nisu zbog toga postajali učestaliji, jer su preoteli mah brakovi bez djece“.[208] Ako odgovor na gornje pitanje potražimo na epigrafskim spomenicima, moramo računati s već naznačenim poteškoćama pri istraživanju rimskih natpisa (v. pogl. 1.5). Nema sumnje da se obitelji s brojnom djecom opetovano susreću na spomenicima julijevsko-klaudijevskog doba u Italiji i provincijama, no rasprostranjenost tih primjera više je, čini se, vezana s općim širenjem epigrafske kulture nego s tobožnjim uspjehom Augustovih mjera. Dapače, u literarnim zapisima iz ranog principata češće se bilježio nestanak pojedinih drevnih familija nego porast rodnosti.[209]

Otprilike stoljeće nakon Augusta car Trajan proširio je državne povlastice na civilne obitelji iz nižih slojeva. Epigrafski i narativni izvori pripisuju mu osnivanje zakladâ (*alimenta*) za sirotinju i siročad u seoskim predjelima Apeninskog poluotoka.[210] Trajanovi nasljednici Hadrijan, Antonin Pio i Marko Aurelije novčano su potpomagali takve zaklade u sklopu demografske obnove.[211] Zaklade su ipak bile ograničena dosega jer su uglavnom skrbile o djeci rođenoj u brakovima rimskih građana. Dobar dio slobodnih stanovnika u provincijama ostao je uskraćen za poticaje. Skromniji slojevi antičkog stanovništva živjeli su u teškom materijalnom stanju, bez odgovarajuće zdravstvene skrbi i s visokom stopom dječje smrtnosti.

---

glase: „Djevo, podaj pomladak i pospješi / pređa naših propis o nužnoj bračnoj / vezi, ko i zakon o braku, jamstvo / poroda novog.“ (prev. Šimun Šonje).

[207] Za literaturu o Augustovom obiteljskom zakonodavstvu v. Ferrerò Raditsa 1980.

[208] Prijevod J. Miklić u Tacit 2006, 213.

[209] Rawson 1986, 10 s bibilografijom.

[210] CIL IX 1455, XI 1147; *Plin. Ep*. VII, 18. Rimski povjesničar Sekst Aurelije Viktor (4. st.) navodi da je zaklade zapravo ustanovio Trajanov prethodnik Nerva (*Epist. de Caes.* XII, 4).

[211] *SHA Hadr*. VII, 8; *Ant. P*. VIII, 1; *Marc*. VII, 8; XI, 2.

Pored vlastite biološke djece ili kad ona ne bi doživjela mladenačku dob, obiteljski poglavar mogao je posvojiti djecu (*adoptio; adrogatio*). Razumije se da žene nisu imale pravo posvajanja. Štoviše, nisu imale vlast ni nad svojom rođenom djecom (*Ulp. Reg.* VIII, 8a). Pored altruističkih motiva (npr. pružanje zaštite i krova nad glavom), očevi bi se odlučili na taj pravni posao prvenstveno da spriječe utrnuće obiteljskog imena i osiguraju prijenos imovine u nedostatku biološkog muškog potomka (npr. *Dig.* XLV, 1, 132). Posvajanje se djelomice poticalo i netom spomenutim zakonskim povlasticama. Većina adoptivnih sinova usvajala se u odrasloj dobi. Očevi su najčešće posvajali djecu iz vlastite proširene obitelji, obično bratove ili sestrine potomke.[212] Usvojenik bi došao u vlast glave obitelji u koju je bio posvojen i time se ostvarivala zakonski potvrđena i društveno prihvatljiva srodnička veza. Građani bez političkih ambicija i pojedinci sa skromnom imovinom rjeđe su posvajali djecu nego vodeći društveni sloj.

Poseban vid obiteljskog života bilo je skrbništvo (*tutela*). Skrbnik se dodjeljivao temeljem zakona ili oporuke nedoraslim muškim osobama (do navršenih 25 godina života; *tutela impuberum*) te nedoraslim i odraslim ženskim osobama (*t. mulierum*), potonjima do Klaudijeva vremena. Posrijedi su u pravilu bili agnati, to jest najbliži rođaci s očeve strane (braća, stričevi, rođaci po stricu). Skrbnik je štitio vlasništvo i obavljao pravne poslove u ime maloljetnog štićenika (*pupillus*) i štićenice (*pupilla*), te davao pristanak za poslove punoljetnih žena pod svojom zaštitom (*Ulp. Dig.* XI, 25). Skrbnici se na donjopanonskim epitafima najčešće navode kao osobe koje su pripomogle podizanju spomenika. Na primjer, na nadgrobnoj ploči iz Murse stoji da je skrbnik omogućio postavljanje spomenika pokojnoj majci djece o kojoj je skrbio (*curante Aurelio Sabino tutore puerorum*; kat. br. 402).

Uz biološku ili posvojenu djecu obitelji su ponekad pripadali i hranjenici (*alumni*). To su mogla biti izvanbračna djeca, djeca iz tuđeg pravovaljanog braka, siročad ili robovi. Hranitelj ili odgojitelj (*nutritor, educator*), u načelu pripadnik šire obitelji, pružio bi im dom i zaštitu i mimo formalnog čina posvajanja. Primjerice, ujak se tradicionalno držao očinskom figurom i u nedostatku oca preuzeo bi ulogu svojevrsnog zaštitnika obitelji. Takav je slučaj zabilježen na steli iz Veréba na području Donje Panonije, koju je nasljednik Septimije Vibije podigao sestri Konstantini i njenom sinu Konstantinu (kat. br. 581). Robovi rođeni u kućanstvu svojih vlasnika nazivani su *vernae* i često su primali odgoj zajedno s djecom svojih gospodara. Sudeći po natpisima, kućni robovi i hranjenici zastupljeniji su u dobrostojećim obiteljima.

[212] Corbier 1991, 127–146. Za ilustraciju može poslužiti primjer cara Augusta. Premda je triput sklapao brak, kćer jedinicu Juliju dobio je iz braka sa Skribonijom. Ne bi li održao obiteljsko ime, dao je posvojiti Julijine sinove, svoje unuke Gaja i Lucija. Imućne familije kasnije su oponašale te postupke.

Teško je reći jesu li češće živjeli u gradskim ili seoskim obiteljima. Naime, rimski epitafi ponajviše dolaze iz urbanih sredina. Nereprezentativan uzorak onemogućuje preciznu procjenu stvarnog omjera hranjenika u gradu i na selu.[213] U donjopanonskom uzorku primjer takve posvete jest stela Marka Ulpija Januarija iz Akvinka, koju je komemorator i nasljednik posvetio preminulom i njegovoj kućnoj ropkinji Saburtili (kat. br. 50).

Mada često navode pojmove *familia* i *domus*, literarna vrela sporadično izvještavaju o obiteljskom ustroju i hijerarhiji obiteljskih odnosa među širim slojevima. To je posljedica same prirode takvih izvora: anegdotalne su naravi i uglavnom se odnose na najimućnije Rimljane. Ni u kronološkom smislu nije lako odrediti podudarnosti i razlike u ustroju obitelji i kućanstva od republikanskog do kasnoantičkog doba. Može se naslutiti da su se izgled i društvena uloga obitelji s vremenom ponešto mijenjali. Dijelom je na to utjecala država (npr. Augustovo zakonodavstvo) ili šire društvene okolnosti (npr. afirmacija kršćanstva u kasnoj antici). Druge su pak pojave, primjerice promjena u sklapanju braka *cum manu* u *sine manu*, potaknute ne posve jasnim društveno-gospodarskim razlozima. Na slične poteškoće nailazimo i u geografskom smislu: vrlo je teško usporediti urbane i ruralne obitelji unutar pojedinih provincija.

Izloživši pravnička poimanja rimske obitelji, valja ukratko ocrtati njihov odnos s obitelji na epigrafskim spomenicima. Rimski natpisi u Italiji i izabranim provincijama mogu poslužiti kao temelj za usporedbu. Postavljači spomenika rijetko su izrijekom bilježili termine *familia* ili *domus*. Svaki od dvaju termina javlja se na nekoliko desetaka grobnih spomenika, najviše u Italiji, Hispaniji i Africi.[214] Na donjopanonskim epitafima ne spominju se ni *familia* ni *domus*. Odatle se nameće pitanje što uopće istražujemo baveći se rimskom obitelji. Koji epigrafski zabilježeni odnosi nepobitno dokazuju obiteljske veze? Odgovor na to pitanje podrazumijeva da se prethodno definira obitelj. Međutim, to je praktički nemoguće jer u antici ne samo da nije postojao termin istovjetan obitelji u današnjem smislu, već nije postojala ni općevažeća definicija svakog od dvaju termina bliskih današnjoj obitelji. *Familia* i *domus* tumačili su se, kako je pokazano, na više načina. Sudeći po tim tumačenjima, ustroj rimske obitelji u knjiškim izvorima dijelom se podudara s mrežom odnosa na grobnim natpisima, ali dijelom i odstupa od nje. Razlike proizlaze iz same naravi literarnih vrela i epigrafske kulture. To znači da ne postoji formula po kojoj se mogu strogo lučiti unutarobiteljski od izvanobiteljskih odnosa u današnjem smislu na natpisima. Zbog toga se u ovom istraživanju najprije sabire sva moguća epigrafska građa s utvrdivim odnosom komemoratora i pokojnika. Potom se utvrđuje

[213] O kućnim robovima i hranjenicima u rimskoj obitelji v. Rawson 1986, 173-195; Corbier 1998, 101-152
[214] Prema EDCS, pristup ostvaren 4. ožujka 2021.

zastupljenost pojedinih vrsta odnosa, ne bi li se što preciznije ustanovilo u kojoj mjeri se odnosi podudaraju s hijerarhijom odnosa o kojoj govore literarna vrela.

Vidjeli smo da su po jednom pravnom tumačenju familiji pripadali svi srodnici u vlasti obiteljskog poglavara. On i njegova djeca po definiciji su uživali rimsko građansko pravo, što znači da su među krvnim srodnicima familiji pripadali isključivo rimski građani. To ujedno znači da peregrini pravno gledajući nisu činili rimsku familiju. Međutim, epigrafska građa upućuje na društvenu stvarnost i svjedoči da su svi pojedinci s dovoljno sredstava neovisno o društvenom ili pravnom položaju postavljali natpise. Među njima bio je i velik broj slobodnih ljudi bez građanskog prava te nezanemariv broj robova. U krvnom srodstvu ili izvan njega, uzajamno su podizali spomenike. Unatoč tome što njihove zajednice nisu tvorile familiju u juridičkom smislu, na svojim spomenicima bilježili su iste tipove odnosa kao i rimski građani. Iz toga proizlazi da su *de facto* živjeli u familijama.

I druge naznake na natpisima govore da je obitelj bila ustrojena na različite načine i često je izmicala slovu zakona. To se najočitije vidi na spomenicima podignutima u obiteljskom krugu, na kojima se redovito susreću supruge koje su ulazile u brak *sine manu*, što znači da pravno gledano nisu pripadale familiji svog muža i djece. Osim toga, neki ljudi nisu živjeli u nuklearnim već u jednoroditeljskim obiteljima. Često se javljaju žene u ulozi postavljača spomenika. U najvećem broju slučajeva one su preuzimale ulogu komemoratora nakon suprugove smrti. Ponekad bi postavile spomenik za suprugova života prešućujući njegovo ime. U tim slučajevima vjerojatno su preuzimale ulogu glave obitelji premda takav običaj nije bio zakonski kodificiran.[215] Katkad su jednim te istim spomenikom komemorirani odnosi krvnog i nekrvnog srodstva ili srodstva po tazbini. Srodnici u tazbini formalno gledano nisu padali pod vlast istog obiteljskog poglavara, no svejedno im podizani spomenici zajedno s krvnim srodnicima.

Vojnici su također izvrsno potvrđeni na rimskim grobnim natpisima. Epitafe posvećene vojnicima na razini Carstva najčešće su postavljali članovi jezgrene obitelji i nasljednici (*heredes*). Vojnici su razmjerno često postavljali uzajamne posvete, pritom se oslovljavajući kao suborci (*commilitones*; kat. br. 149), prijatelji (*amici*; kat. br. 405), braća po oružju (*fratres*; kat br. 29) ili drugovi u službi (*collegae*; kat. br. 404). Veteranska pak udruženja (*collegia veteranorum*; kat. br. 43) i vojnička društva (*schola centurionum*; kat. br. 404) skrbila su za skupne posvete.[216]

[215] Za ulogu žene na obiteljskim natpisima v. Martin 1996, 55-56.
[216] V. pogl. 1.4.

Legionari su se obično novačili iz redova rimskih građana na službu između 16 i 25 godina.[217] Augzilijari su većinom pripadali peregrinima (iako su postojale i pomoćne postrojbe rimskih građana) i nakon 25 godina služenja stjecali građansko pravo.[218] Uzevši u obzir duljinu službe i životni vijek, otprilike polovina ljudstva zacijelo nije doživjela kraj aktivnog služenja.[219] U načelu, vojnici na službi u matičnim provincijama obično su primali obiteljske posvete skupa s drugim srodnicima. Vojnici na službi u udaljenim područjima većinom su komemorirani izvan obiteljskog kruga.[220] Kronološki gledano, veći dio vojnog osoblja sve do sredine 2. stoljeća uglavnom je boravio izvan matične provincije.

Obično se uzima da je car August zabranio sklapanje vojničkih brakova tijekom aktivne službe. Zabrana nije zahvaćala cijeli vojni stroj nego samo obične vojnike.[221] Ne raspolažemo podacima o možebitnim kaznama zbog kršenja odredbe. Augustovi nasljednici postupno su dopunili ovu odredbu. Car Klaudije aktivnim je vojnicima dao određena prava koja su dotad uživali samo oženjeni muškarci (*Cass. Dio* LX, 24, 3). Hadrijan je djeci bezoporučno preminulih vojnika dao pravo na nasljedstvo u slučaju izostanka druge priznate djece (BGU 140). Naposljetku je Septimije Sever koncem 2. stoljeća dokinuo Augustovu odluku dopuštajući vojnicima da „stanuju sa ženama“ (*Herod*. III, 8, 4: ἐπέτρεψε γυναιξὶ συνοικεῖν). Rimska pravna vrela izvještavaju da je brak bio zabranjen i višim vojnim dužnosnicima u provincijama. Primjerice, pravnik Papinijan (2/3. st.) napominje da se časnicima neće priznati brak (*matrimonium non erit*) sklopljen unatoč zabrani tijekom njihove službe u provincijama (*Papin. D.* XXIII, 2, 63). Pod časnicima Papinijan izrijekom navodi prefekte kohorte ili konjice te tribune. To isto vrijedilo je i za više civilne dužnosnike u provincijama. Jednom kad su okončali službu u provinciji, sklapanje braka bilo im je dozvoljeno.[222] Uzmemo li da su navedeni dužnosnici na različitim viteškim pozicijama ukupno službovali desetak godina, njihova je zabrana ipak trajala znatno kraće nego zabrana običnim vojnicima. Pripadnici pak augzilijarnih postrojbi uredno su sklapali veze i tijekom vojne službe. Premda su mahom bili peregrini i prema tome nisu imali konubij, svoje su zajednice ipak komemorirali natpisima. O tome primjerice svjedoči stela koju su sinovi dali postaviti četrdesetogodišnjem ocu, pripadniku konjičke postrojbe (kat. br. 263).

---

[217] Valja ipak napomenuti da su neki legionari novačeni među peregrinima, na primjer tijekom Građanskoga rata 68/69. g. kada su mornari carskih flota unovačeni u legije I. i II. *Adiutrices*.

[218]

[219] Za ove procjene v. Scheidel 2007, 417.

[220] Saller, Shaw 1984, 139-145.

[221] Sudeći po izvorima, car je kanio obnoviti moralne principe u rimskoj državi (*Suet. Aug*. 24; 25). Suvremeni istraživači tumače da je uveo mjeru ne bi li uspostavio red nakon građanskih ratova, uveo strožu disciplinu i odvojio vojsku od civila. Pobliže v. u Phang 2001, 16-52, 86-133, 326-383.

[222] Za ova pitanja v. Fayer 2005, 162-167; Phang 2001, 119-124.

Zabrana vojničkih brakova utjecala je na nasljeđivanje imovine. Na primjer, djeca vojnikâ rođena tijekom očeve službe nisu bila zakonski priznata i nakon očeve smrti nisu mogla naslijediti imovinu, osim ako im je otac ne bi oporučno ostavio. Odluku o nasljeđivanju dokinuo je Hadrijan. Djeca augzilijarâ dobila bi građansko pravo nakon svršetka očeve službe. Njihove supruge bile su izuzete od tog prava i u slučaju bezoporučne smrti svojih nezakonitih muževa nisu smjele naslijediti njihovu imovinu.[223]

Sve upućuje na to da neki natpisno potvrđeni civili i vojnici nisu bespogovorno poštovali zakonske odredbe. Neke srodničke skupine zabilježene na natpisima, i to među osobito brojnim društvenim skupinama (npr. srodnici peregrinskog ili ropskog statusa, što je praktički većina rimskog stanovništva), uopće nisu podlijegale obiteljskom zakonodavstvu.[224] Na natpisima je teško precizno lučiti unutarobiteljske od izvanobiteljskih odnosa jer ih ni Rimljani nisu precizno razlikovali. Nisu imali specifičnu riječ za obitelj ne zato što obitelj nije postojala u društvenom ili emocionalnom smislu (o tome uostalom svjedoči spomenuta Ciceronova hijerarhija odnosa), već zato što nisu smatrali važnim imenovati te vrste odnosa.

To su, dakle, razlozi zbog kojih se *rimska obitelj* na određenom području ne može definirati prije sagledavanja dostupnih natpisa. Tek će analiza svih međuljudskih odnosa na građi pokazati kako su antički žitelji vrednovali pojedine veze. Stoga u obzir valja uzeti natpise s najširim mogućim krugom pojedinaca koji su mogli tvoriti obitelj, zapravo sve natpise na kojima se razaznaje odnos dedikanta i pokojnika. Raščlanivši njihov sadržaja ustanovit će se jesu li se te veze uklapale u sliku obitelji koju baštini rimska pravna stečevina i u kojoj su mjeri odstupale od nje.

[223] Phang 2002, 363.
[224] Za metodološki problem izostavljanja čitavih društvenih skupina iz rimskog obiteljskog zakonodavstva v. Martin 1996, 49-51. s literaturom.

3. SADRŽAJ ANALIZIRANIH NATPISA

3.1. Fizička obilježja spomenika

Jean-Marie Lassère u svojem epigrafskom priručniku dao je pregled temeljnih sastavnica grobnih natpisa.[225] Tom smo se podjelom služili pri tumačenju ustroja donjopanonskih epitafa.

Analizirana građa obuhvaća različite tipove spomenika. Zastupljeno je 315 stela, 99 nadgrobnih ploča ili titula, 95 natpisa na sarkofazima, 12 nadgrobnih žrtvenika ili ara, 1 grobna građevina, 1 urna i 62 spomenika nepoznata tipa. Spomenici nepoznate tipologije mahom se odnose na nesačuvanu građu čiji su tekstovi poznati jedino iz prijepisa i zbog toga se otimaju klasifikaciji. U natpise na sarkofazima ubrojili smo natpise uklesane u sanduke te natpise na pločama koje su izvorno bile ugrađene u sarkofage (*tabulae ansatae*), ali su često otkrivene mimo njih. Osim sarkofaga i urni, svi preostali tipovi spomenika mogu upućivati na obje vrste ukopnog obreda, inhumaciju i incineraciju.

Grafikon 1. Tipologija analiziranih spomenika

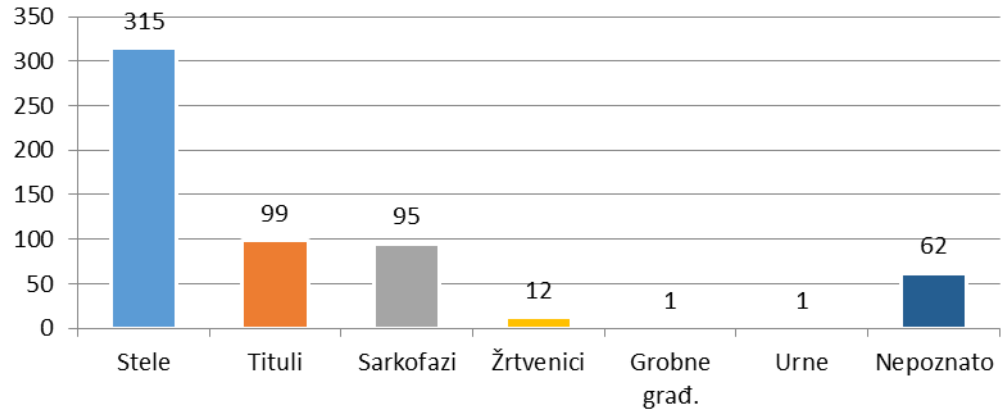

Gledamo li vrstu kamene podloge, 485 analiziranih natpisa načinjeno je od vapnenca, 25 od mramora, 19 od pješčenjaka, 4 od andezita, 2 na trahita, 1 od opeke. U 49 navrata nemoguće je odrediti vrstu kamena jer natpisi nisu očuvani, već su poznati samo iz prijepisa.

Najbolji učinci postižu se usporednim proučavanjem epitafa i ostale funerarne građe iz iste grobne cjeline.[226] Međutim, već je spomenuto da očuvani grobni natpisi rijetko dolaze iz originalnog konteksta. Obično su premješteni s ukopnog mjesta i iznova upotrijebljeni još u antici. Uvid u donjopanonsku građu pokazuje da natpisi otkriveni u arheološkim

[225] Lassère 2005, 220-264.
[226] Primjerice, Morris zagovara sveobuhvatan pristup pri istraživanju ukopa i grobnih spomenika. Zalaže se za istraživanje svih rituala, od sastavljanja oporuke i pripreme pokopa, do obreda pokapanja i godišnjih svetkovina na pokojnikovu počivalištu. Za pojedinosti v. Morris 1992, 157.

istraživanjima dobrim dijelom dolaze iz kasnoantičkih grobova. To se naročito odnosi na stele i nadgrobne ploče. One nerijetko potječu iz 1. i 2. stoljeća, a otkopane su u grobnicama iz 3. i 4. stoljeća (njem. *Steinkistgräber;* npr. kat. br. 42; 101; 388). Natpisi su katkad uzidani u srednjovjekovne građevine u kojima su preživjeli do danas (npr. kat. br. 66; 430; 439). Gdjekoji dolaze iz izvornog arheološkog konteksta, ali ih je zbog nepotpune ili neprecizne dokumentacije teško tumačiti (npr. kat. br. 54; 60; 68; 73; 92; 130; 404). Takav je velik dio građe otkriven tijekom 18. ili 19. stoljeća. Opisi tih natpisa jedva da sadrže išta izuzev mjesta pronalaska, dok pojedinosti o njihovu izvornom smještaju ostaju nepoznate. Dodatna se poteškoća sastoji u tome što su dedikanti podizali neke spomenike mnogo prije pogreba osobe kojoj su bili namijenjeni. Ovamo primjerice pripadaju natpisi postavljeni za života i obilježeni izrazom *se vivo*. Drugi su pak dedikanti postavljali spomenike davno preminulim ljudima. Treći su ih postavljali u izostanku osobe kojoj su bili namijenjeni (npr. kenotafiji). Zbog ovakvih okolnosti često nije moguće tumačiti natpise zajedno s podacima o pogrebu i grobnim prilozima, već ih preostaje istraživati mimo njihova izvornog konteksta.

Gotovo svi epitafi sastavljani su na latinskom jeziku. Dva su natpisa u cijelosti uklesana na grčkom (kat. br. 250; 425). Susreće se jedan bilingvalni natpis, klesan latinskom i grčkom slovima (kat. br. 37). Latinski dio natpisa donosi pokojnikovo ime, slijed časti i pjesnički oblikovanu napomenu da je u braku dobio sva sina (*duo pignora cara coiugii antiqui*). U grčkom dijelu natpisa navodi se njegovo podrijetlo i potvrda da su natpis postavila njegova dva sina, pripadnici rimske konjice (υἱοὶ ἱππικοὶ β’ πατρὶ χρηστῷ).

3.2. Uvodna formula

Na donjopanonskoj građi susreću se uobičajene formulacije svojstvene grobnim natpisima. Tekst natpisa obično počinje posvetom bogovima Manima (*Dis Manibus*). Uklesana na vrhu natpisnog polja, posveta u pravilu prethodi pokojnikovu imenu. U jednom ga slučaju okružuje (*D(is) T(iti) Fl(avi) Crispini M(anibus)*; kat. br. 117). Katkad stoji nakon pokojnikova imena ili na kraju natpisnog polja (npr. (...) *h(ic) s(ita) e(st) D(is) M(anibus)*; kat. br. 480). Na stelama se ponekad nalazi izvan natpisnog polja, primjerice na ikonografskom polju (kat. br. 569), u trokutastom zabatu (kat. br. 411), na frizu (kat. br. 128) ili u niši oblika edikule (kat. br. 259). Kad su posrijedi sarkofazi, formula je obično stajala na tabuli (kat. br. 59), na bočnoj strani sanduka (kat. br. 68; 83) ili na ugaonim akroterijima na poklopcu (kat. br. 46; 88).

Posveta Manima bilježila se na različite načine, ali najčešće kao pokrata *D(is) M(anibus)*. Tako skraćena formula javlja se 290 puta u donjopanonskom uzorku. Rjeđe su zastupljeni oblici *D(is) M(anibus) S(acrum)* (kat. br. 128), *Dis Mani(bus)* (kat. br. 560) i *D(is) I(nferis)*

Ma(nibus) (kat. br. 520), *Manibus* (kat. br. 412) ili jednostavno *MM(anibus)* (kat. br. 555). Uz formulu se ponekad javlja temin *memoria*. Dvostrukog značenja, taj termin može označavati grobni spomenik u fizičkom smislu ili personificiranu Uspomenu na pokojnika.[227] U prvom značenju *memoria* zamjenjuje uobičajeniji termin *monumentum*. Za primjer može poslužiti portretna stela iz Sirmija, koju su dvije supruge postavile muževima s posvetom *coniugi karissimo* (!) *memoria(m) posuit* (kat. br. 406). Istog su značenja formule *memoriam ponere* (kat. br. 62; 77; 318; 412; 435; 443), *memoriam facere* (kat. br. 65; 304; 419), *in memoriam iubere* (kat. br. 79) ili *memoriam faciendum curare* (kat. br. 481). Formula *memoriam ponere* još se češće susreće na natpisima iz razdoblja dominata, poglavito u Sirmiju, ali zbog već spomenute kronološke ograde ti natpisi nisu obuhvaćeni ovim radom. U drugom značenju, kao personificirana Uspomena na pokojnika, *memoria* se obično nalazi u sklopu uvodne formule. Tako se susreću posvete *D(is) M(anibus) memoriae* (kat. br. 60; 67; 89; 150; 265; 303; 543; 577) i *D(is) M(anibus) et memoriae* (kat. br. 177).

Zastupljene su i posvete koje aludiraju na vječni pokoj i sigurnost na onom svijetu. To su *D(is) M(anibus) perpetuae securitati* (kat. br. 457), *D(is) M(anibus) et perpetu(a)e securitatem* (!) (kat. br. 88), *D(is) M(anibus) domo* (!) *aeternae et perpetuae securitati* (kat. br. 205) i *D(is) M(anibus) quieti aeternae* (kat. br. 236). Ove formule karakteristične su za zreli i kasni principat. U istu epohu možemo svrstati formulu *bonae memoriae* (kat. br. 478). U kasnijim razdobljima ona zamjenjuje formulu *Dis Manibus* i nagoviješta kasnoantički način oblikovanja teksta natpisa.

Ljudi koji su za života podizali spomenik rijetko su bilježili posvetu Manima. Njezin izostanak na takvim natpisima zacijelo proizlazi iz uvjerenja da je nedolično zazivati podzemna božanstva prije vlastite smrti. Ipak, u Donjoj Panoniji formula se javlja nekoliko puta na posvetama *ante mortem* (npr. br. 108; 154; 205; 308; 538; 551; 569). Pojava Mana na ovoj nekolicini natpisa može se objasniti vremenom njihova nastanka. Svi navedeni spomenici razmjerno su kasnog postanka i redom potječu iz 3. stoljeća. To bi moglo značiti da se formula *Dis Manibus* tada klesala u spomenike tipa *ante mortem* upravo zato što je slabilo vjerovanje u izvornu ulogu podzemnih božanstava. Drugim riječima, sva je prilika da su dedikanti rabili formulu na mehanički način na prijelazu iz principata u kasnu antiku. Smatrali su je uobičajenim dijelom natpisa, no sve češće su joj namjenjivali više-manje dekorativnu ulogu lišenu dubljeg značenja.

[227] Lassère 2005, 234.

3.3. Pokojnikovo ime i podrijetlo

Nakon posvete Manima slijedi pokojnikovo ime.[228] Ono se navodilo u nominativu (npr. kat. br. 17), genitivu (npr. kat. br. 362) ili dativu (npr. kat. br. 21). Najčešće je zabilježeno u dativu, a najrjeđe u genitivu.[229] Uz pokojnikovo ime sporadično se javlja prilog *quondam*. Njime se upućuje na pokojnikovu nekadašnju vezu s dedikantom (npr. *quondam uxori*, kat. br. 32; *quondam militis legionis*, kat. br. 177; *quondam centurioni*, kat. br. 183; *praefecti quondam legionis*, kat. br. 58; *quondam conlibertae*; kat. br. 357 i sl.). Na grobnim natpisima *quondam* je istovjetan hrvatskom pridjevu „pokojni", što se lijepo vidi kad je naveden uz vlastito ime (*quondam Q(uinti) Numitori Felicis*; kat. br. 543; *Ulpiae Antonillae quon(dam) Ulpi Candidiani (centurionis) filia(e)*, kat. br. 571).

Uz pokojnikovo ime često stoji naznaka podrijetla. U tu svrhu postavljači su rabili izraze u ablativu podrijetla, kao npr. *domo* (kat. br. 11; 14; 23; 30; 38; 55; 56; 89; 104; 118; 132; 135; 139; 153; 154; 159; 160; 161; 168; 188; 215; 261; 274; 279; 281; 291; 299; 308; 309; 312; 316; 352; 355; 471; 474; 500; 534; 566; 569), *natione* (kat. br. 31; 44; 49; 84; 102; 103; 269; 278; 477; 500; 539) ili *origine* (kat. br. 302; 405). Podrijetlo se moglo iskazati i prijedlogom *ex* popraćenim imenom naselja ili pokrajine (kat. br. 302; 395; 457), imenicom *civis*, čime se uzgred naglašavalo da dotična osoba uživa građansko pravo (kat. br. 132; 267; 302; 440), potom izrazom (*in) civitate* (kat. br. 278; 395) ili pak jednostavno dopisivanjem toponima ili etnonima (kat. br. 1; 17; 21; 24; 26; 29; 31; 35; 36; 37; 43; 53; 57; 61; 69; 81; 107; 111; 116; 117; 140; 143; 165; 166; 175; 176; 187; 191; 198; 224; 225; 255; 258; 288; 294; 348; 382; 390; 415; 449; 464; 476; 493; 537; 540; 557; 565). Primjeri koji slijede pokazuju da su pojedinci bilježili vlastito podrijetlo uglavnom kad su bivali sahranjeni izvan mjesta ili pokrajine iz koje su potekli.

Postavljači spomenika prema vlastitom su izboru isticali pokojnikovo i svoje pokrajinsko, mjesno ili etničko podrijetlo. S time u vezi izrijekom je spomenuto 19 širih teritorijalnih oblasti. To su Afrika (kat. br. 139; 566; 569), Arabija (kat. br. 395), Armenija (kat. br. 288), Bitinija (kat. br. 302), Dakija (kat. br. 159), Dalmacija (kat. br. 355), Galatija (kat. br. 269), Grčka (kat. br. 539), Hispanija (kat. br. 471), Italija (kat. br. 103; 457), Judeja (kat. br. 540), Kapadokija (kat. br. 84), Kilikija (kat. br. 102), Norik (kat. br. 31), Palestina (kat. br. 37), Panonija (kat. br. 477), Recija (kat. br. 444), Sirija (kat. br. 56; 500) i Trakija (kat. br. 11).

[228] O tome kako se obiteljski odnosi zrcale u rimskim imenima iz Donje Panonije v. pogl. 7.

[229] Takav raspored uobičajen je na grobnim natpisima. Primjerice, oko dvije trećine natpisa iz grada Rima nakon posvete Manima sadrže ime pokojnika u dativu. V. Pitkäranta 1973, 114-115.

K tome je navedeno 49 gradova iz kojih su pokojnici i dedikanti vukli podrijetlo. To su Akvileja (kat. br. 534), Akvink (kat. br. 21; 26; 89; 140; 168; 278), Aleksandrija (135), Amastrida (kat. br. 43), Ancira (kat. br. 17; 269; 352), Andautonija (kat. br. 116), Antiohija (kat. br. 154), Apameja (kat. br. 179; 299), Aretuza (kat. br. 291), Basijana (kat. br. 474), Brigeciona (kat. br. 117), Celeja (kat. br. 31), Efez (kat. br. 537), Elija Kapitolina (kat. br. 56), Emesa (kat. br. 261; 267; 274; 309; 312; 316; 500), Emona (kat. br. 225), *Forum Iulii* (kat. br. 176), Geraza (kat. br. 308), Juvav (kat. br. 390), Kambodun (kat. br. 53), Kapua (kat. br. 132), Kolonija Agripina (kat. br. 81; 382), Kom (kat. br. 29), Lucerija (kat. br. 104), *Lucus Augusti* (kat. br. 1), Lugdun (kat. br. 255), Mursa (kat. br. 14; 118; 153; 188), Nikeja (kat. br. 302), Noviomag (kat. br. 160; 198; 565), Parma (kat. br. 23), Pelagonija (kat. br. 57), Porolis (kat. br. 187), Salona (kat. br. 476), Samozata (kat. br. 281), Sarmizegetuza (kat. br. 161), Savarija (kat. br. 224), Singidun (kat. br. 24), Sirmij (kat. br. 69; 111; 191; 348; 557), Sopijane (kat. br. 440), Sufetula (kat. br. 569), Sura (kat. br. 294), Tesalonika (kat. br. 61), Tevesta (kat. br. 165), Trahent (kat. br. 405), Vercela (kat. br. 175; 258), Verona (kat. br. 35), Vijena (kat. br. 415), Viminacij (kat. br. 55), Virun (kat. br. 493).

Konačno, zabilježeno je 10 etničkih skupina. Javljaju se Amantini (kat. br. 464), Anarti (kat. br. 49), Batavci (kat. br. 215), Besi (kat. br. 30), Eravisci (kat. br. 278; 449), Lingaustri (kat. br. 36), Stacijeli (kat. br. 143), Taurini (kat. br. 166), Treveri (kat. br. 38) i Vangionci (kat. br. 107).

3.4. Pokojnikova dob

Nakon imena i bilješke o podrijetlu obično slijedi navod pokojnikove dobi. Mada se u pravilu označavala rimskim znamenkama, susreće se i mješovito pisanje znamenkama i slovima (npr. *vixit an(nis) LXXIIII mens(ibus) quinque diebus XV*; kat. br. 360). Najuobičajenija formula za bilježenje godina je izraz *vixit annos* ili *annis „tot“* (kat. br. 424; 80).[230] Katkad se upotpunjavao izrazom *vixit annis mensibus* ili *menses „tot“* (kat. br. 372; 203), a za preciznu informaciju dodavala se riječ *diebus* ili *dies „tot“* (kat. br. 163; 88). Dob iskazana na potonji način najčešće se bilježila na dječjim epitafima, vjerojatno zato što su komemoratori – u pravilu roditelji – čuvali živu uspomenu na dan djetetova rođenja. Kao ilustracija može poslužiti nadgrobna ploča s portretima pokojnikâ iz Akvinka. Roditelji su je podigli svojim dvjema djevojčicama i dvama dječacima, precizno u dan navodeći dob svakog pojedinog djeteta (kat. br. 150). Dob male djece ponekad se navodila izrazima koji na osjećajan način

[230] Samo se jednom dob izražvala izrazom *vixit annis numero* „tot“ (kat. br. 123).

upućuju na kratak životni vijek. Brat je tako dao podići spomenik sestri navodeći da je poživjela „premalo, godinu dana“ (*vixit annum parum*; kat. br. 313). Baka je postavila spomenik unuci oslovljujući je kao „jednogodišnje djetešce“ (*annicula*; kat. br. 97). Ipak, pregledom spomenika stvara se dojam da su roditelji poznavali točan datum rođenja potomakâ i onda kad su ovi već dosegli odraslu dob. Tako je Aurelija Gemelina postavila stelu sinu Jovinu starom 25 godina, 10 mjeseci i 15 dana (kat. br. 128; v. i kat. br. 88; 91). Drugi natpisi pokazuju da su djeca poznavala datum rođenja svojih roditelja (kat. br. 400), braća uzajamno (kat. br. 103), rođaci uzajamno (kat. br. 58) i supružnici uzajamno (kat. br. 11; 18; 70; 77; 118; 444). Supružnici su uzajamno poznavali dob u dubokoj starosti. O tome svjedoči natpis što ga je u Ulciziji žena postavila mužu preminulom u dobi od 74 godine, 5 mjeseci i 15 dana (kat. br. 360; slično i kat. br. 11). Da su dedikanti ipak bolje poznavali dječju dob nego dob starijih pokojnika, daju naslutiti objedinjene posvete djeci i starijima na kojima se dječja dob precizno navodi, a dob starijih ljudi prešućuje (kat. br. 265). Umjesto *vixit* sporadično se rabio antonim *obitus* (kat. br. 459).

Mnoštvo ljudi navodilo je godine zaokruženo na vrijednosti koje završavaju nulom ili peticom. U donjopanonskom civilnom uzorku više od polovice čitkih godina života završava tim znamenkama (155 slučajeva ili 57%). Formula *vixit annos plus minus „tot“* također je služila za približno navođenje starosti. Susreće se samo jedanput u Sirmiju, no zbog kasnije datacije taj epitaf nije uključen u ovo istraživanje (CIL III 10232). Drugdje u Carstvu u istu se svrhu rabila formula *circiter,* no ona nije zabilježena u Donjoj Panoniji. Uz godine života ili mimo njih ponekad se navode uopćeni opisi dobi, npr. „djevojka neporočne dobi“ (*adulescens aetate integra*; kat. br. 47) ili preminula „u cvijetu mladosti“ (*in flore aetatis*; kat. br. 150 ili *cum florebat in annis*; kat. br. 478).

3.5. Dedikanti i treće osobe

Između pokojnikova i dedikantova imena često stoji formula *h(ic) s(itus, -a) e(st)* (ovdje je položen, -a) u skraćenom obliku. Ponekad se zadnji dio kratice izostavlja (kat. br. 6; 41; 84; 111; 171), a katkad se akronim navodi izmijenjenim redoslijedom, kao *h(ic) e(st) s(itus)* (kat. br. 114; 262; 263). Nakon zaziva Mana to je najučestalija formula i javlja se ukupno 145 puta. Od toga 88 puta otpada na pojedinačne posvete muškarcima, 30 na pojedinačne posvete ženama, 12 u skupnim posvetama muškarcima i 5 puta u skupnim posvetama ženama.[231]

[231] Kat. br. 6; 12; 23; 26; 28; 29; 35; 36; 38; 41; 42; 45; 48; 49; 52; 53; 55; 57; 59; 84; 97; 99; 100; 102; 105; 107; 109; 111; 116; 120; 122; 124; 135; 136; 141; 156; 157; 159; 166; 171; 175; 178; 179; 182; 184; 200; 210; 221; 222; 224; 225; 227; 230; 231; 234; 238; 253; 254; 255; 257; 258; 259; 262; 263; 272; 280; 283; 284; 286;

Formula se može naći i na samom kraju natpisa (kat. br. 175; 427), osobito na spomenicima bez komemoratora (kat. br. 253; 254; 255; 257; 258; 537). Zabilježena je i grčka inačica u monoftongiziranom obliku *κεῖμε* umjesto klasičnog *κεῖμαι* (kat. br. 37).

Zatim obično slijedi ime dedikanta i njegov odnos s pokojnikom.[232] Kad se navodi više dedikanata, antroponimi se uglavnom nižu jedan za drugim na natpisima. Ponekad se povezuju prijedlogom *cum*. Tako se na nadgrobnoj ploči iz Akvinka primjećuje navod *Sitius Felix maritus cum Sittia Ur[s]a fil(i)a* (kat. br. 33). Na istom tipu spomenika s lokaliteta Ad Statuas nalazi se posveta *parentes filio karissimo* (!) *posuerunt cum Aeli(a) Iustina coniu(ge)* (kat. br. 500).[233]

Razmjerno brojnu skupinu čine natpisi na kojima se uz dedikanta i pokojnika javljaju treće osobe. One su preuzimale brigu o podizanju spomenika kad dedikant nije bio na životu ili se ne bi zatekao u mjestu postavljanja spomenika. Obično su dolazile iz obiteljskog (kat. br. 133), prijateljskog (kat. br. 410) ili oslobođeničkog kruga (kat. br. 161). Njihovo sudjelovanje u komemoraciji na natpisima se označavalo riječju *curante* ili *curantibus*, nakon čega je slijedio antroponim u ablativu. Primjerice, na sarkofagu iz Sirmija stoji napomena *curante Crescentino amico* (kat. br. 410).[234] Treće osobe u pravilu nisu preuzimale nasljedstvo. To se nazire iz sintakse epigrafskog teksta: jedan dio rečenice tvore nasljednici, a drugi osoba koja je pomogla pri podizanju spomenika. Na nadgrobnoj ploči Aurelije Sabine iz Murse tako stoji napomena *heredes matri bene [me]renti fecerunt curante Aur(elio) Sabino* (kat. br. 402). Na sarkofagu pak iz Akvinka čita se (...) *liberti et heredes ex voluntate testamenti curantibus Decim(io) / Dionisio* (...) *et Aur(elio)* (...) (kat. br. 86).

Treće osobe pretežno se javljaju na natpisima koje su dale postaviti žene. Na primjer, pokojnikova majka za života je dala postaviti spomenik (*viva fecit*), a njezin se oslobođenik pobrinuo za izradu naručene stele (*faciendum curavit*; kat. br. 67). Muški članovi svojte također su skrbili za postavljanje spomenika što bi ih naručile pokojnikove udovice ili kćeri. Na natpisima se pritom ne bi oslovljavali kao skrbnici ožalošćenih žena, nego jednostavno kao pojedinci koji su se pobrinuli za podizanje spomenika (*curantibus*). Primjerice, zet i nećak iz Akvinka preuzeli su brigu o postavljanju spomenika umjesto ožalošćene udovice i njezinih kćeri (kat. br. 133). U istu su se svrhu rabili izrazi *curam agente* (kat. br. 280), *instante* (kat. br. 305) ili *adiutante* (kat. br. 352) nakon čega su slijedila imena pojedinaca koji

289; 298; 300; 327; 320; 324; 325; 330; 334; 335; 337; 338; 342; 348; 356; 360; 369; 391; 393; 394; 398; 426; 427; 447; 450; 452; 469; 470; 480; 483; 484; 489; 493; 503; 504; 506; 512; 513; 519; 521; 525; 537; 554; 556; 557; 560; 561; 563; 568; 570; 572; 573; 574; 575; 576; 583.

[232] Za detaljnu analizu pokojnikova odnosa s dedikantom v. pogl. 5.

[233] Za slične primjere v. kat. br. 18; 39; 130; 244; 252.

[234] Za istovjetne slučajeve v. kat. br. 13; 76; 402.

su pripomogli podići natpis. Na primjer, zetovi Aurelije Firmo i Aurelije Aunije pobrinuli su se za postavljanje spomenika tastu i punici umjesto svojih supruga (*instantibus ... generis*; kat. br. 328). Konačno, u istu se svrhu rabio prijedlog *per* popraćen imenom osobe (kat. br. 56; 161; 165).

3.6. Službe i zanimanja

Na velikom broju analiziranih epitafa navode se službe koje su dedikanti ili pokojnici vršili za života. Zabilježene službe dijelimo na vojne i civilne. Vojnim službenicima najprije pripadaju viši časnici. To su *praefecti* (kat. br. 58; 60; 70; 151; 166; 245; 418; 565), *tribuni* (kat. br. 14; 37; 105; 130; 173; 307; 309; 316; 331; 346; 347; 475; 461; 498; 499), *legati* (kat. br. 22; 74; 95; 309; 345), *praepositi* (kat. br. 71; 87; 318; 360) i *exarchi* (kat. br. 190). Među časnicima srednjeg ranga zastupljeni su *centuriones* (kat. br. 1; 19; 34; 56; 65; 95; 129; 147; 155; 161; 183; 185; 217; 219; 228; 243; 271; 290; 304; 349; 391; 400; 404; 407; 415; 445; 474; 476; 489; 503; 543; 549; 571; 582), *beneficiarii* (kat. br. 5; 22; 58; 104; 105; 118; 130; 133; 137; 148; 151; 247; 277; 307; 317; 339; 346; 347; 391; 446; 478; 542; 578), *protectores* (kat. br. 60; 99; 217; 457) i *hastati* (kat. br. 19; 282; 476). Od nižerangiranih dužnosnika javljaju se *exercitatores equitum* (kat. br. 271), *optiones* (kat. br. 57; 75; 224; 348; 405; 491; 502), *sesquiplicarii* (kat. br. 36; 38; 272; 469), *immunes (*kat. br. 68; 133; 166; 510), *equites missicii* (kat. br. 107; 470), *curatores* (kat. br. 219; 280; 291; 295; 310; 469), *decuriones cohortis* (kat. br. 274; 287; 294; 306; 294; 442; 493), *decuriones alae* (kat. br. 90; 465; 469; 471; 487; 524), *decuriones missicii* (kat. br. 470), *biarchi* (kat. br. 115), *vexillarii* (kat. br. 281; 285; 323), *signiferi* (kat. br. 48; 74; 76; 178; 310; 353; 362; 400; 436), *imaginiferi* (kat. br. 408; 554), *cornicines* (kat. br. 51; 77), *bucinatores* (kat. br. 348; 488), *custodes armorum* (kat. br. 12; 17; 60; 106; 153; 174; 187; 256; 391; 401), *quaestores armorum* (kat. br. 485), *speculatores* (kat. br. 59; 133), *exploratores* (kat. br. 514), *medici* (kat. br. 204), *frumentarii* (kat. br. 189; 411), *capsarii* (kat. br. 281), *cornicularii* (kat. br. 75; 82; 142; 166; 505; 542), *clavicularii* (kat. br. 406), *stratores* (kat. br. 2; 131; 172; 274; 293; 309; 310; 345; 487), *librarii* (kat. br. 74; 177; 309; 312; 347), *hydraularii* (kat. br. 63) i *candidati* (kat. br. 72; 439; 482).

Uz to se navode obični vojnici (*milites*) u legijama ili pomoćnim postrojbama (kat br. 4; 10; 13; 18; 27; 29; 31; 35; 40; 48; 55; 79; 81; 103; 104; 105; 108; 112; 124; 126; 130; 132; 145; 149; 175; 176; 177; 180; 186; 187; 198; 229; 232; 255; 258; 260; 262; 265; 266; 268; 270; 273; 292; 293; 306; 309; 310; 311; 312; 313; 314; 315; 329; 332; 339; 390; 429; 436; 439; 459; 482; 487; 490; 495; 500; 502; 509; 510; 515; 536; 542; 547). Zabilježena su i dva mornara panonske flote, od kojih jedan obični (*miles in classe;* kat. br. 254), a drugi s

dvostrukom plaćom (*duplicarius classis*, kat. br. 466). Običnim vojnicima pripadaju i konjanici (*equites*) u alama i miješanim kohortama (kat. br. 37; 80; 115; 190; 215; 270; 382; 403; 416; 472; 473; 484; 499). Konačno, izrijekom su zabilježeni časno otpušteni vojnici (*veterani*; kat. br. 2; 6; 12; 11; 15; 18; 21; 22; 23; 35; 36; 43; 45; 50; 53; 60; 61; 69; 74; 82; 83; 85; 86; 89; 101; 109; 112; 119; 133; 134; 137; 143; 144; 148; 151; 153; 164; 165; 169; 170; 178; 189; 196; 210; 212; 225; 226; 230; 232; 233; 236; 239; 261; 264; 265; 266; 267; 274; 277; 279; 287; 288; 290; 291; 292; 293; 294; 307; 308; 309; 312; 316; 322; 328; 336; 345; 349; 352; 353; 355; 362; 374; 396; 401; 402; 419; 427; 456; 474; 479; 482; 487; 493; 494; 496; 500; 502; 503; 506; 508; 535; 542; 566; 569; 577; 578).

Neki su dedikanti i pokojnici aktivno sudjelovali u civilnom životu svojih municipalnih zajednica i to su ovjekovječili na natpisu. Višem dužnosničkom rangu pripadali su dekurioni (*decuriones*), to jest članovi gradskoga vijeća (*ordo decurionum)* u kolonijama ili municipijima (kat. br. 24; 47; 117; 119; 123; 163; 177; 235; 333; 339; 358; 414; 452; 468; 557; 561; 571; 579). Nekim njihovim imenima pridružena je izričita napomena da su pripadali viteškom staležu (*equo publico*, kat. br. 117; 119 ili *eques Romanus*, kat. br. 47). Među ostalim višim magistratima zabilježeni su duumviri (*duumviri*, kat. br. 557). Od nižih magistrata zastupljeni su kvestori (*quaestores*, kat. br. 21; 123; 557) i edili (*aediles*, kat. br. 468). Potvrđen je i jedan *praefectus fabrum* (kat. br. 557). Ta se služba na razini Carstva susreće u civilnom i vojnom krugu. U vojnom krugu istaknuti vojni dužnosnici vršili su tu službu na prijedlog magistrata s imperijem (prokonzula ili propretora). Civilni pak *praefectus fabrum* vršilo je municipalne dužnosti. Iako se u literaturi nudi niz tumačenja, pojedinosti o nadležnostima obaju dužnosnika ostaju nerazjašnjene.[235] Donjopanonski *praefectus fabrum* uz ovu je obavljao i druge municipalne dužnosti u svojstvu dekuriona, duumvira i kvestora. Poput njega, i drugi su lokalni dužnosnici obavljali više magistratura za života (kat. br. 468; 123; 557; 571).

Neki gradski odličnici vršili su svećeničke službe. Ovamo pripadaju pontifik (*pontifex,* kat. br. 468), flamini (*flamines*, kat. br. 571; 579) i svećenik grada Rima (*sacerdos Urbis Romae*, kat. br. 571). Potvrđeni su i dobrostojeći pojedinci koji zbog niskog podrijetla nisu imali pristup gradskim magistraturama, ali su društveni ugled nastojali potvrditi članstvom u sevirskim i augustalskim udruženjima. Na građi se javljaju kao *seviri* ili *sexviri* (kat. br. 226; 242; 443) i *augustales* (kat. br. 86; 140; 237; 275; 357; 444; 538).[236] Potječući uglavnom iz

[235] Za novija tumačenja zajedno s literaturom v. Cafaro 2017.
[236] V. pogl. 3.6. Samo s teritorija Akvinka potječe barem 20 natpisa različitih tipova koje su postavili augustali u ulozi javnih dobročinitelja (Kovács 2017, 93-94).

redova oslobođenika, članovi tog udruženja skrbili su za održavanje javnih zdanja i priređivanje igara. Susrećemo se i carski nadzornik fiskalnih davanja (*procurator Augusti*; kat. br. 415) i upravitelj carskih posjeda (*procurator Auggustorum,* kat. br. 399), nadležan za upravljanje zemljišta u carevu vlasništvu na tlu dotične provincije. Posvjedočen je naposljetku i jedan prvak lokalne zajednica Skordiska (*princeps praefectus Scordiscorum,* kat. br. 556).

Katkad se na građi zatječu zanimanja posvjedočenih pojedinaca. Zanimanja se osobito dobro razaznaju na natpisima koje su podizali članovi udruženja (*collegia*). Osnovna svrha takvih udruženja bila je skrb za dostojan pogreb članova. Na civilnim natpisima iz Donje Panonije dobro su zasvjedočena trgovačko-obrtnička udruženja. U uzorku je potvrđeno ukupno trinaest grobnih spomenika koje su postavili pripadnici kolegija *fabrum et centonariorum* (kat. br. 69; 101; 102; 134; 136; 139; 157; 160; 225; 236; 246; 355; 356). Taj je ceh okupljao drvodjelce, kovače i preprodavače tekstila, a najobilnije je zastupljen u Akvinku. Zabilježena su i druga obrtnička udruženja (*collegium fabrum*; kat. br. 30; 365; 368), klesarsko udruženje (*collegae lapidari,* kat. br. 392), kolegij veterana (*collegium veteranorum*, kat. br. 12; 43), vjersko udruženje (*collegium cultorum,* kat. br. 84; 249; 279) i Cererino udruženje (*collegium Cereris*; kat. br. 109).

Manji broj pojedinačnih posveta, napose natpisi posvećeni oslobođenicima, također govore o zanimanjima. Na primjer, na nadgrobnoj ploči jednoj oslobođenici čita se posveta „najodanijoj dojilji“ (*nutrici pientissimae*; kat. br. 448). Jedan je pak oslobođenik bio uposlenik porezne postaje (*vilicus stationis*). Unosna dužnost priskrbila mu je bolji društveni položaj i civitet, što odaje njegov imenski obrazac u kombinaciji sa zanimanjem (*M. Ulpius Sabinus vilicus stationis*; kat. br. 480). U Akvinku se k tome spominju dva liječnika (*medici*), jedan podrijetlom iz provincije Afrike (kat. br. 139), a drugi iz sirijske Antiohije (kat. br. 154). Obojica su imala položaj rimskih građana. Prvi je vjerojatno rođen od roditelja oslobođeničkog statusa, što se nazire iz činjenice da mu otac i majka nose ista gentilna imena. Stanoviti Septimije Kolon Atusonije bio je mazgar (*mulio*), a supruga mu je osim natpisa na spomeniku dala izraditi reljefni prikaz kotača zaprežnih kola (kat. br. 162). Jedan pokojnik, osamnaestogodišnji mladić, oslovljen je kao *scolasticus* (kat. br. 163). Značenje termina u ovom slučaju nije posve jasno. Moguće je da je pokojnik izučavao rimsko pravo, što se slaže s njegovom dobi, ili se bavio govorništvom. U jednom se slučaju uopćeno bilježi da je pokojnik, inače obnašatelj viteške vojne službe (*a militiis*), bio sav nadaren nastojanjima (*omnis studiis praeditus,* kat. br. 416). Zanimljivo je da pokojnici sa zabilježenim zanimanjima većinom nisu dobivali posvete svojih potomaka, već su ih komemorirali roditelji ili bližnji mimo jezgrene obitelji (npr. kat. br. 448; 139; 154; 163; 416). To bi moglo značiti

da su neoženjeni pojedinci radije isticali profesionalna postignuća radi čuvanja uspomene na vlastit život. Na drugim pak natpisima podaci o dužnostima i postignućima zapravo imaju istu težinu kao i podaci o obiteljskim ulogama. To se primjerice vidi na spomenutom natpisu Marka Ulpija Sabina (kat. br. 480). Usporednim bilježenjem javne službe i međuljudskih veza ciljao je naglasiti ugled obiteljske zajednice kojoj je pripadao.

3.7. Ostali dijelovi natpisa

Natpisi katkad ilustriraju okolnosti podizanja spomenika i vrstu počivališta. Na primjer, jedan donjopanonski veteran zabilježio je da je izradio sarkofag (*sarcophagum condidit*) i za života položio (*vivus posuit*) u nj svoje najmilije (kat. br. 456). Supruga i sin drugog vojnika dali su prenijeti njegove posmrtne ostatke u zavičaj i sahraniti ih (*relicias corpoiris* (!) *sibi alatas ... condiderunt*; kat. br. 46). Supruga, kćeri i nasljednici položili su kosti vojnika preminulog tijekom službe u Trakiji (*qui defunctus est Perinth i et ossua*(!) *eius in hunc*(!) *loc(um)*(!) *sunt*; kat. br. 188). Četvrti je čovjek načinio grobni humak sebi i braći u spomen (*fratribus et sibi memoriae causa tumulum fecit*; kat. br. 539). Slično se navodi i na drugom spomeniku (*hic iacet in tumulo*; kat. br. 524). Pripadnici pak jednog kolegija prikupili su sredstva za prijateljev pokop (*ad quem sepultura collegium* (...) *contulit;* kat. br. 139). Ostali su postavljači dali načiniti grobnicu (*hoc sepulcrum fecit*; kat. br. 474), sanduk (*arcam posuit*; kat. br. 10) ili samo natpis (*titulum fecit*; kat. br. 446). Inače, potonji je iskaz (*titulum (memoriae) fecit / posuit / faciendum curavit*) ujedno i najčešće zabilježena formula odavanja počasti u Donjoj Panoniji.

Katkad se navode razlozi podizanja spomenika. S time u vezi uobičajene su formule *merito* (kat. br. 564), *ob merita eius* (kat. br. 22; 534), *ob pietatem* (kat. br. 449), *ob incomparabilem eius dum supervixit in se pietatem* (kat. br. 223), *pietatis causa* (kat. br. 282), *pro pietate* (kat. br. 29; 218; 544), *pietate* (kat. br. 450), *ob memoriam* (kat. br. 130), *scribi in memoriam iussit* (kat. br. 79). Neki su pak natpisi podignuto po posebnom pokojnikovu nalogu, o čemu govori formula *posuit ex ipsius praecepto* (kat. br. 347) ili *ex praecepto patroni* (kat. br. 549).

Ponekad se izrijekom spominje briga za troškove podizanja epitafa.[237] Uglavnom se ne navodi precizan novčani iznos, nego se uopćeno napominje da se komemorator pobrinuo za podizanje spomenika o vlastitom trošku. U tom smislu susrećemo se izrazi *pecunia sua* (kat. br. 569), *de sua pecunia* (kat. br. 394), *de suo* (kat. br. 218; 232), *in re sua* (kat. br. 212), *de se* (kat. br. 404), *de proprio* (kat. br. 114), *ex suo* (kat. br. 81) *fecit* ili *posuit* ili *faciendum*

[237] Taj se običaj ipak češće susreće na građevinskim ili počasnim natpisima Na primjer EDH 57376; 67842; 67844.

curavit, obično u skraćenom obliku. U jednom su slučaju tri oslobođenika podigla spomenik patronovoj obitelji uz naznaku da su to učinili na patronov nalog ali vlastitim sredstvima (*ex praecepto patroni posuerunt inpendis* (!) *libertorum*; kat. br. 549). Slična se napomena čita na natpisu što ga je udana žena postavila preminulim roditeljima. Njezin muž vlastitim je sredstvima (*de suo*) podigao spomenik tastu i punici (kat. br. 232).

U šest se navrata donosi točan utrošen iznos u denarijima ili sestercijima. U prvom slučaju roditelji su komemorirali sina, tridesetpetogodišnjeg liječnika (kat. br. 139). Udruženje suknarâ prikupilo je 300 denarija za pokojnikovu sahranu (*collegium centonariorum X CCC contulit*) i uplatilo ih njegovoj majci.[238] U drugom slučaju suborac i brat, zacijelo brat po oružju, oporučno je postavio spomenik nepoznate tipologije. To ga je stajalo 800 sestercija (*ex testamento fieri curavit ex HS nummum DCCC;* kat. br. 149). Treći je slučaj nadgrobna ploča koju su nasljednici – vjerojatno oslobođenici – postavili patronu za golemih 15,500 sestercija (*ex HS XV semis milibus faciendum curaverunt*; kat. br. 219). Natpis se datira u posljednju trećinu 3. stoljeća. Zabilježena svota u to je doba bila tek malo niža od godišnje plaće legijskog centuriona.[239] Četvrti slučaj je stela što ju je kolegij namijenio svojem članu, njegovoj supruzi i djeci, utrošivši pritom 300 sestercija (*ad hoc contulit HS nummos CCC*; kat. br. 368). Baštinici su dali podići stelu od bijelog mramora, što ih je stajalo 3,000 denarija (*cons(tat) (denarium) III(milibus)*; kat. br. 467). Napokon, grobnu ploču koja je tvorila veći spomenik postavili su oslobođenici i nasljednici patronu, za što su utrošili 8,000 sestercija (*fecerunt ob merita HS nummum VIII milia*; kat br. 1). Već i iz ovog lapidarnog pregleda možemo zaključiti da postavljanje grobnih natpisa nije bilo povlastica samo najimućnijih donjopanonskih obitelji. Skromnije spomenike, napose stele, postavljali su članovi udruženja pridonoseći skromnim pojedinačnim prilozima (kat. br. 368). Imućniji pak pojedinci podizali su monumentalnije spomenike od skupocjenog kamena (kat. br. 467) ili reljefno obrađene ploče s tragovima boje, obično uzidane u veće grobne građevine (kat. br. 219).

Sadržaj pokojih natpisa pozivao je namjernika koji bi se zatekao u blizini neka zastane i svrati pogled na grob.[240] Na primjer, jedna djelomice očuvana nadgrobna ara iz Gorsija sadrži tekst: „*Tu qui festinas pedibus consiste viator*“ (RIU 1554a).[241] Drugi epitaf iz Akvinka uz

[238] Ovdje vrijedi podsjetiti da su civilna i vojnička udruženja raspolagala fondovima za podmirivanje troškova sahrane svojih članova. Vojni pisac Vegecije napominje da su rimski vojnici morali privremeno pohraniti pola mjesečne plaće kod znakonoša, a dio su prilagali u fond za podmirenje troškova suborčeva pogreba (II, 20).
[239] Le Bohec 1990, 227.
[240] Za pregled takvih spomenika u zapadnim provincijama v. Carroll 2006, 53-55. O tom običaju posredno pripovijeda rimski pisac Servije (4. st.). On tvrdi da se pokojnicima upućuju riječi *salve* i *vale* „…ne zato što mrtvi mogu biti krepki ili zdravi, nego zato jer više nismo s njima i nikad ih nećemo vidjeti.“ (*Ser. A.* XI, 97).
[241] Spomenik nije uključen u ovo istraživanje jer se iz njegova sadržaja ne da odrediti odnos pokojnika i ožalošćenog.

ostalo poručuje prolazniku: „*Ea qua* (!) *perlegeris et dices obiter Tertulla dulcis vale*“ (kat. br. 88). Sličnu formulaciju susrećemo na još jednom mjestu: „*Tu quidem quem recitas a{b}latu[--] pietate parentis quisquis es vale*“ (AE 1990, 821).[242] Četvrti pak epitaf pozdravlja prolaznika, pozivajući ga da uzvrati pozdrav pokojnici: „*Sis felix quicumque leges, te numina servent et pia voce cane: Aelia Sabina vale*“ (kat. br. 61). Pobrojani natpisi ukazuju na to da su spomenici bili smješteni uz putove.

Na nekim se natpisima nalaze formule za zaštitu groba. Uobličene kao pogodbene rečenice, na početku opisuju pokušaj povrede groba, a zatim donose materijalne ili duhovne sankcije za taj čin. Prema rimskim pravnim načelima koje bilježi pisac Paulo, skrnavljenje groba kažnjavalo se progonom ili prisilnim radom (*Paul. Sent.* I, 21 8-9). U skrnavljenje se među ostalim ubrajalo radiranje natpisa, rušenje kipova te razbijanje ili otuđenje predmeta s grobnice. U sarkofag ili u grobnicu u koju je već položeno tijelo pokojnika nije se smjelo sahraniti drugo tijelo. Donjopanonski dedikanti ponekad su izrijekom bilježili upozorenja i prijetnje prijestupnicima koji bi se drznuli na takav čin. Tako na steli iz logora pomoćnih postrojbi u Kamponi, nedaleko od dunavskog koljena, stoji duhovna sankcija u obliku kletve: „*Si qui huic titulo manus intulerit extra bonos mores opto tale dolorem*“ (kat. br. 486). Na djelomice očuvanom natpisu iz Akvinka, koji zbog fragmentarnosti nije uključen u katalog, prema jednom čitanju upozorava se potencijalni oskrvnitelj koji bi naumio pokopati tuđe truplo u već korišteni grob (*si quis sup[er hoc corpus aliud volue]rit*).[243] Rezultati arheoloških istraživanja pokazuju da su ovakva upozorenja ipak imala ograničen učinak: većina grobnih spomenika već se u antici odnosila s izvornog mjesta i prenamjenjivala.

Kad je riječ o pravnim odredbama na građi, najučestalija je formula *h(oc) m(onumentum) h(eredem) n(on) s(equitur)* (kat. br. 290; 476; 402).[244] Njome se određuje da nasljednik nema pravo raspolaganja spomenikom. Dedikant se time primjerice osigurao od možebitnog pokušaja preprodaje spomenika, na primjer u slučaju kad testamentarni nasljednik ne bi podmirio troškove održavanja grobnog mjesta.

Neki epitafi završavaju formulom *opto / optamus sit tibi terra levis* u pokraćenom obliku (kat. br. 33; 131; 132; 153; 216; 236; 539; 549; 581). Promatramo li međutim ukupan uzorak, to je razmjerno malen broj spomenika. Izgleda da se u Donjoj Panoniji ta formula znatno rjeđe rabila nego primjerice u Hispaniji, Galiji ili gradu Rimu.[245] Ponekad se javlja pozdravna

[242] V. prethodnu bilješku.
[243] Čitanje prema TitAq 802.
[244] Glagolski dio kratice u tiskanim i digitalnim zbirkama ponekad se razrješuje u konjunktivu prezenta (*non sequatur*) ili u indikativu futura I. (*non sequetur*).
[245] Usp. Carroll 2006, 133-134.

fomula poput *vale* (kat. br. 61; 88) ili na grčkom θάρσι (kat. br. 250). Jedan natpis završava formulom *vivito* (kat. br. 495).

3.8. Epiteti

Dedikanti su na grobnim natpisima ponekad opisivali pokojnikove vrline. Pritom su se najčešće služili pridjevima u superlativu. Birani iz ograničene leksičke zalihe, epiteti se odlikuju jezgrovitim oblikom i formulaičnom uporabom. Većina suvremenih istraživača zbog toga smatra da uglavnom ne ilustriraju stvarnu pokojnikovu narav, već su ih dedikanti rabili na mehanički način ne bi li istaknuli poželjne i društveno prihvatljive ljudske osobine.[246]

Epiteti su zabilježeni na 269 natpisa ili na 46% ukupnog donjopanonskog uzorka. Malo više od polovice građe s epitetima pripada vojničkim posvetama (148), a ostatak otpada na civilne (121). Epiteti su neravnomjerno raspoređeni. Na nekim natpisima više pokojnika nosi isti epitet. Na primjer, stanovita Elija Justa iz Basijana podigla je spomenik suprugu i petorici sinova, objedinjeno ih opisujući pridjevom *carissimi* (kat. br. 468; slično i kat. br. 242; 491; 526). Na drugim natpisima jedan pokojnik nosi više različitih epiteta. U Gorsiju je tako Gaj Dignije Sekundijan postavio stelu ženi, kćeri, sinu i samome sebi. Supruzi je uputio riječi *piissima et femina rarissima ac pudicissima* (kat. br. 444). Jovije Tuskulan u Sirmiju je odredio podići spomenik supruzi časteći je izrazom *uxor optima castissima obsequentissima piissima* (kat. br. 418; slično i kat. br. 33; 67; 271; 316; 331; 455).

Uzorak čine 24 različita epiteta koji se javljaju ukupno 300 puta. Dedikanti su ih birali različitom učestalošću. Najučestaliji epiteti prikazani su u Grafikonu 2. Najzastupljeniji su *pientissimus/-a* (86 puta), *c/ch/karissimus/-a* (81), *bene merens* (51), *dulcissimus/-a* (25) i *piissimus/-a* (13). Oni tvore 85% svih epiteta. Preostali dio otpada na pridjeve *optimus* (7), *rarissimus* (5), *dignissimus/-a* (4), *incomparabilis* (4), *merentissimus/-a* (3), *obsequentissimus/-a* (3), *carus/-a* (3), *pius/-a* (2), *sanctissimus/-a* (2), *bene meritus/-a* (1), *benignissimus* (1), *castissimus* (1), *clarissimus* (1) *desideratissimus* (1), *faventissimus* (1), *fidissimus* (1), *infelicissimus* (1), *innocentissimus* (1), *merens* (1) i *pudicissimus* (1). Na epitafima posvećenima ženama susreće se i opisni izraz *usu stolae exornata* (2). On označava običaj nošenja dugačke gornje haljine, čime se zapravo aludira na vrline svojstvene odličnim rimskim gospođama.[247]

[246] Nielsen 1997, 170; Edmondson 2014, 571.
[247] S time u vezi, jednom se u Donjoj Panoniji bilježi izraz *femina stolata*, no taj natpis nije obuhvaćen ovim radom zbog neutvrdivog odnosa pokojnika s dedikantom (AE 2010, 1319).

Grafikon 2. Zastupljenost pojedinih epiteta na grobnim natpisima

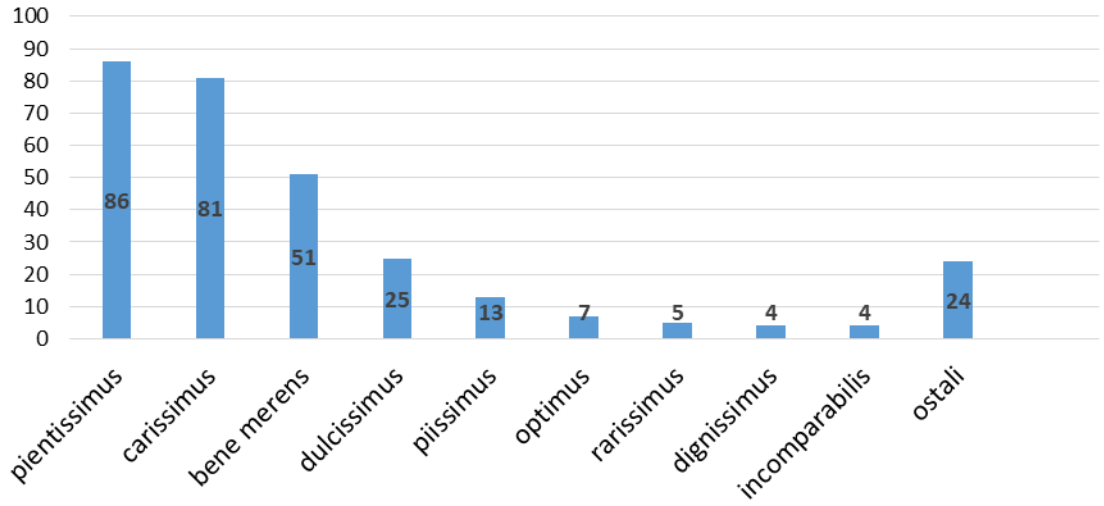

Grafikon pokazuje da su se epiteti birali na konvencionalan način i da izborom riječi nisu odudarali od epiteta koje susrećemo u Italiji ili u provincijama. Oni pružaju uvid u poželjne osobine pokojnika, ali ne govore mnogo o zbiljskim odnosima među ožalošćenima i pokojnicima. Valja napomenuti da dedikanti nisu opisivali samo pokojnike, već ponekad i same sebe. Potvrđeno je osam takvih natpisa. U tom dijelu uzorka također prednjači pridjev *pientissimus* (4). S po jednim primjerom zastupljeni su *carissimus*, *infelicissimus*, *piissimus* i *devotissimus*.

Da bismo razumjeli narav pojedinih epiteta, valja ih povezati s obiteljskim i izvanobiteljskim odnosima o kojima svjedoče. U Tablici 1 prikazan je udio pojedinačnih posveta obilježenih makar jednim epitetom u svim posvetama toga tipa.

Tablica 1. Udio odnosa obilježenih epitetima

Pokojnik	Pokojnici s epitetom / svi pokojnici[248]	%
Bračni drug	133 / 204	65
Roditelj	50 / 168	30
Dijete	77 / 212	36
Brat ili sestra	20 / 63	32
Proširena obitelj	7 / 78	9
Patron	22 / 41	54
Oslobođenik	2 / 6	33
Prijatelj	6 / 15	40
Hranjenik	1 / 2	50

Sudeći po ovim podacima, epiteti se najčešće susreću u uzajamnim posvetama bračnih drugova i u posvetama patronima. Odnosi najčešće popraćeni epitetima nisu ujedno najzastupljeniji odnosi u ukupnom uzorku. Naime, gledajući ukupni uzorak, dedikanti su najčešće podizali natpise sinovima i kćerima, a ne supružnicima i patronima koji su, kako vidimo, najčešće obilježeni epitetima. Odatle proizlazi da su pokojnici neke međuljudske veze smatrali pogodnijima za uporabu epiteta od drugih. Može se pretpostaviti da su postojali posebni razlozi da se neki međuljudski odnosi obilježe epitetom. To su mogli biti dužnost i emocionalna bliskost (npr. u slučaju bračnih drugova) ili zahvalnost za dobročinstvo (npr. u slučaju patrona).

Indikativna je pojedinost da su natpisi s epitetima gotovo u pravilu sadržavali navode o pokojnikovim godinama. Tri četvrtine natpisa koji sadrži epitete ujedno bilježe dob barem jednog pokojnika. Vodimo li računa o tome da je tek svaki peti pojedinac u donjopanonskom uzorku popraćen navodom o godinama života, to je velik udio natpisa s epitetima. Osim toga, bilježenje dobi i epiteta svojstveno je sadržajnijim natpisima za čije su podizanje dedikanti morali utrošiti znatnija sredstva. Iz toga smijemo zaključiti da bilježenje dobi i epitetâ nije samo rezultat kulturološki uvjetovanog izbora, već je donekle odraz dedikantova materijalnog stanja.

[248] Izraz „svi pokojnici“ odnosi se na pokojnike u dotičnom odnosu, a ne na sve pokojinke u ukupnom uzorku. Npr. 204 pokojnika odnosi se na muškarce i žene koje su komemorirali njihovi supružnici.

Tablica 2. Količina najčešćih epiteta i pokojnici kojima su namijenjeni

	supružnici	djeca	roditelji	braća i sestre	patron	osloboď.
pientissimus	44	12	11	10	7	1
carissimus	36	25	12	2	/	1
bene merens	16	8	7	2	9	1
dulcissimus	6	17	1	/	/	/
piissimus	6	2	3	/	1	/
optimus	2	1	/	1	1	/
rarrissimus	4	/	/	/	1	/

Supružnici su se najčešće komemorirali uporabom epiteta *pientissimus*. Njemu se može pridodati semantički istovjetan superlativ *piissimus* i pozitiv *pius*, odakle proizlazi da su se supružnici opisivali tim epitetom 52 puta. Širokog značenja, pridjevom *pius* najčešće se opisivala moralna čistoća zadobivena ispunjavanjem dužnosti prema bogovima i ljudima, napose prema vlastitim krvnim srodnicima.[249] Zanimljivo je da su se epitetom *pius* u Donjoj Panoniji uglavnom obilježavale drugačije vrste odnosa nego primjerice u gradu Rimu. Naime, temeljem građe iz šestoga sveska CIL-a ustanovljeno je da se epitet *pius* u Rimu većinom rabio pri komemoriranju sinova i kćeri, nešto rjeđe za roditelje i braću i sestre, a najrjeđe, u svega 3% slučajeva za supružnike.[250] Razlike u učestalosti uporabe tog epiteta u Rimu i Panoniji nisu slučajne. Po svemu sudeći, provincijalni žitelji pridavali su drugačije značenje terminu *pius*, evocirajući njime prvenstveno supružničku odanost i obzirno vršenje bračnih dužnosti. S druge strane, činjenica da se epitet *pientissimus* u Donjoj Panoniji najčešće javlja u pokraćenom obliku mogla bi značiti da je riječ nadišla svoje izvorno značenje i da se rabila na formulaičan način.

Carissimus je zajedno s inačicom *carus* potvrđen na 30% spomenika obilježenih epitetima. Značenjem je blizak epitetu *dulcissimus*. Analiza donjopanonske građe ipak daje naslutiti da su dvama epitetima opisivani različiti tipovi odnosa s pokojnikom. *Carissimus* je učestaliji. U većoj ili manjoj mjeri opisivao je gotovo sve tipove odnosa dedikanta s pokojnikom. Najčešće se susreće u supružničkim posvetama. Na spomenicima namijenjenima djeci to je najčešći epitet. Pokojnici obilježeni tim epitetom u prosjeku su živjeli 31 godinu, od čega je najmlađi

[249] Conte 1994, 802. Za primjere u literarnim vrelima, u kojima *pius* opisuje supružničku ljubav i vjernost v. *Ovid. Ars amat.* III, 15; *Plaut. Amph.* 1086; *Prop.* III, 13, 18; 24. O značenju i zastupljenosti termina *pius* u literarnim vrelima v. Nielsen 1997, 194-196.
[250] Nielsen 1997, 196-197. Tab. 8.6.

jednogodišnjak, a najstariji osamdesetšestogodišnjak (kat. br. 242; 56). To znači da se *carissimus* vezao uz pokojnike veoma različite dobi. S druge strane, *dulcissimus* je u pravilu bio namijenjen mlađim osobama. Većinom se susreće na posvetama roditelja djeci, što je očekivano povežemo li dječju dob sa značenjem tog pridjeva. U Donjoj Panoniji dob svih osoba opisanih epitetom *dulcissimus* u prosjeku iznosi 24 godine, što je znatno niže od prosječne dobi svih epigrafski potvrđenih pojedinaca. Odatle smijemo zaključiti da su pojedinci preminuli u mladenačkoj dobi (s izuzetkom male djece koja ionako u pravilu nisu dobivala posvete) uglavnom dobivali roditeljske posvete popraćene navodom o dobi i epitetom *dulcissimus*.

Epitet *bene merens* također se često rabio u opisima supružničkih odnosa. Iako nije najraširenij epitet u Donjoj Panoniji, *bene merens* svojom uporabom najviše upućuje na formulaičnost. Na to ukazuje činjenica da se često navodio u pokraćenom obliku *b. m. p.* ili *b. m. f.* (*bene merenti posuit* ili *bene merenti fecit*) i klesao se na sam kraj grobnog natpisa, gotovo kao biljeg završetka teksta. Čini se da nije slučajnost da se taj epitet razmjerno često – po učestalosti odmah nakon supružničkih veza – javlja na spomenicima koje su oslobođenici postavljali patronima. Štoviše, na grobnim spomenicima patronima to je najučestaliji epitet. U takvim slučajevima epitet *bene merens* više ilustrira osjećaj obaveze dedikanta pokojniku nego privrženost svojstvenu krvnim srodnicima. Sva je prilika da su donjopanonski oslobođenici rabili tu formulu u znak zahvalnosti patronima za stjecanje slobode i unapređenje vlastita društvenog položaja. Na sličan način valja shvatiti uporabu epiteta *fidissimus*. On je zabilježen jednom kao naznaka odanog odnosa hranjenika prema njegovu hranitelju (kat. br. 3).

Ostali epiteti znatno su slabije potvrđeni (obično s po 1 ili 2 primjera) i zbog toga je nemoguće donositi zaključke o njihovoj uporabi u pojedinim vrstama komemoracije.

3.9. Datacija

Već je naznačeno da se pri uspostavi kronološkog slijeda grobnih natpisa susrećemo s metodološkim poteškoćama (v. pogl. 1.4). Datacijski pokazatelji dijele se na apsolutne i relativne. Precizni ali rijetki apsolutni pokazatelji su tzv. konzulski datumi. Po dva konzula i u carsko su doba vršila službeno najvišu državnu dužnost na godinu dana. Odatle slijedi da njihova pojava na natpisima pruža jednoznačnu informaciju o vremenu nastanka spomenika.

U donjopanonskom uzorku nalazi se samo jedan epitaf s konzulskim imenima.[251] Civilni dužnosnik i njegova supruga dali su ga postavili malodobnim sinovima (kat. br. 242).

Kad natpis potječe iz izvornog konteksta, njegova relativna starost može se procijeniti uz pomoć stratigrafije, graditeljskih tehnika i pokretnih nalaza iz istog kulturnog sloja. Za primjere možemo uzeti nekolicinu grobnih spomenika pronađenih na istočnoj nekropoli Murse, duž tzv. grobljanske prometnice.[252] Dio tamošnjih grobnih spomenika otkriven je *in situ*. Toj skupini pripada stela Julije Primile (kat. br. 394), Nigera Sveltrija (kat. br. 398) i stela Julija Verekunda (kat. br. 390).[253]

Većina spomenika, kako vidjesmo, ipak ne dolazi iz originalne nego iz sekundarne uporabe. U tim slučajevima relativna datacija može se uspostaviti kombiniranjem unutarnjih i vanjskih značajki natpisa. Unutarnje značajke su epigrafske formule, kratice i slovni oblici. Vanjskim značajkama pripadaju tip spomenika, materijal i ikonografske sastavnice (npr. frizura, odjeća ili nakit). Od unutarnjih značajki natpisa najčešće se susreću formule *Hic situs est* i *Dis Manibus*. Formula *HSE* pojavila se u objedinjenoj Panoniji istodobno s pojavom epigrafske kulture u prvoj polovici 1. stoljeća kršć. ere. Vjerojatno najraniji primjer zabilježen je na steli Tita Julija Tercija iz Siscije (AE 1935, 162). Općenito najranije potvrde te formula potječu iz južne i zapadne Panonije, što je pokazatelj rane romaniziranosti tog prostora. Na tlu Donje Panonije među najranije primjere uporabe te formule pripada stela Nigera Sveltrija iz Murse (kat. br. 398). Čini se da se uporaba formule udomaćila već u 1. stoljeću, a najširu je uporabu doživjela u 2. stoljeću (v. Grafikon 3). Rjeđe se javlja na prijelazu u 3. stoljeće i na izmaku principata. To znači da formula *HSE* sama po sebi ne predstavlja pouzdan oslonac za usko datiranje donjopanonskih epitafa. Ipak, može se zaključiti da grobne natpise s ovom formulom uglavnom valja datirati prije 3. stoljeća.

[251] Zabilježen je još jedan donjopanonski epitaf s konzulskim datumom, ali nije obuhvaćen ovim radom jer izlazi iz zacrtanog kronološkog okvira (CIL III 3335).
[252] Göricke-Lukić 2011, 37-47.
[253] *Ibid.*, 37.

Grafikon 3. Količina grobnih natpisa s formulom *H(ic) s(itus) e(st)* po stoljećima

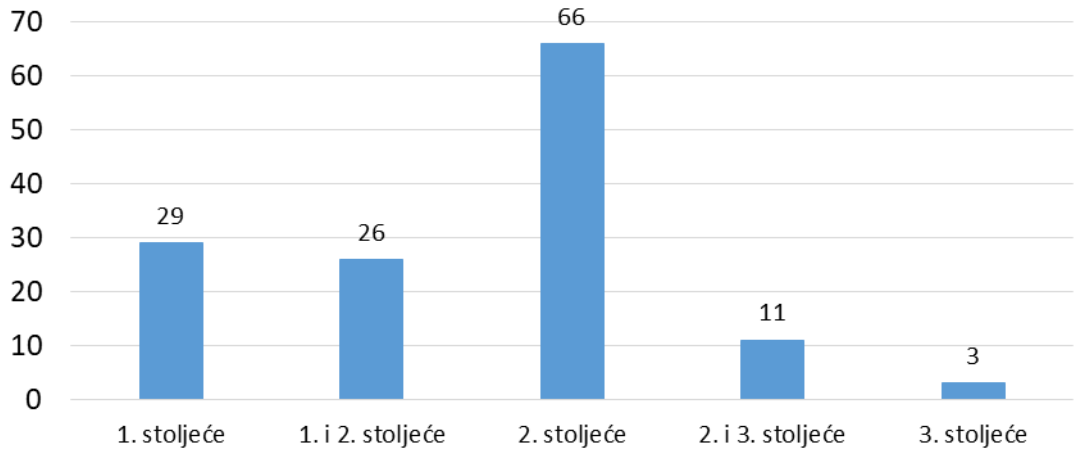

Formula *Dis Manibus* sporadično se susreće na panonskim grobnim natpisima od 1. stoljeća (v. Grafikon 4). Najširu uporabu doživjela je tijekom 2. i osobito 3. stoljeća, a gdjekad se javlja i kasnije. Odatle proizlazi da panonski spomenici s posvetom Manima najvjerojatnije potječu nakon početka 2. stoljeća. Usporedimo li pak učestalost obiju formula, možemo zaključiti da se dvije formule uzajamno ne isključuju, to jest druga se ne javlja nakon nestanka prve. Štoviše, u donjopanonskom uzorku ponekad se javljaju zajedno na jednom te istom natpisu (kat. br. 245; 489; 557). To što *Hic situs est* prethodi formuli *Dis Manibus* ne znači da svi natpisi s prvom kraticom neminovno sežu u ranije razdoblje. Zbog toga pri uspostavi datacije često nije pouzdano osloniti se isključivo na pojavu jedne ili druge formule, nego valja potražiti dodatne kronološke pokazatelje.

Grafikon 4. Količina grobnih natpisa s formulom *D(is) M(anibus)* po stoljećima

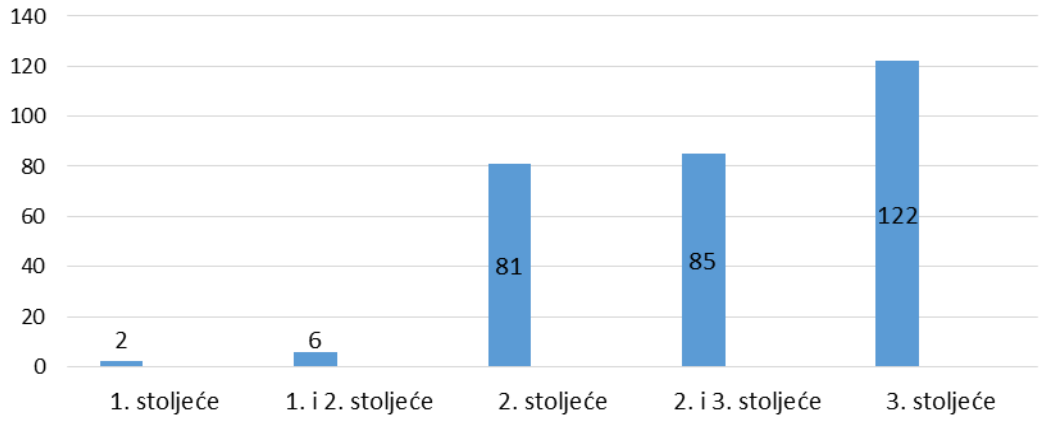

Datacija se katkad može uspostaviti s pomoću paleografske raščlambe. Da bi se ona provela, moramo raspolagati mnoštvom natpisa sličnih paleografskih obilježja s užeg geografskog područja, od čega veći dio mora biti precizno datiran. Budući da donjopanonski

uzorak ne pruža takvu mogućnost, analizom slovnih oblika naziru se tek uvjetne vremenske odrednice. Uz to valja voditi računa da natpisi katkad potječu iz razdoblja na koje oblik slova ne upućuje na prvi pogled. Takav je slučaj stihovani epitaf iz Akvinka, klesan kvadratnom kapitalom (*scriptura monumentalis*; kat. br. 185). Nastao u Augustovo doba, taj je način pisanja dobio svoj klasični oblik tijekom antoninske epohe. Odlikuje ga klesanje debljih i tanjih linija u istom slovu radi efekta sjene, što se dobro razaznaje na slovima A, O ili D. Datacija spomenika iz Akvinka pokazuje da kvadratna kapitala izmiče svrstavanju u 1. ili 2. stoljeće i mjestimice seže u sredinu 3. stoljeća. Kad bismo uzeli samo paleografska svojstva, ovaj bismo natpis mogli olako datirati čak 200 godina ranije nego što je inače datiran. Općenito uzevši, donjopanonski natpisi pokazuju da je oblik slova više ovisio o majstorovoj vještini i vrsti kamene podloge, nego o vremenu njihova nastanka.

Datacija je olakšana pronađu li se dva natpisa sa spomenom iste osobe. Na primjer, isti pojedinac pod imenom Publije Elije Provincijal javlja se na sarkofagu iz Akvinka (kat. br. 226) i na vojničkoj steli iz Ulcizije (kat. br. 362). Sarkofag zacijelo prethodi vojničkoj steli jer se Publije Elije Provincijal na njemu spominje kao postavljač, a na steli kao pokojnik. Na potonjem spomeniku stoji da je dotični živio 80 godina. U oba navrata oslovljen je kao veteran. Pribrojimo li tome uobičajene dobne parametre novačenja i služenja u vojsci, može se reći da su dva natpisa podignuta u rasponu od najviše trideset godina. Toliko je po prilici moglo proći od veteranova časnog otpusta do njegove smrti u poznoj dobi. Budući da se na sarkofagu bilježi *sevir coloniae*, a Akvink je postao kolonijom pod Septimijem Severom, proizlazi da i stela iz Ulcizije potječe iz tog razdoblja, premda na njoj nema spomena ni Akvinka ni kolonije. Na taj način sarkofag zapravo omogućava dataciju stele.

U uzorku se sporadično javljaju pojedinci poznati zahvaljujući drugim vrstama izvora. Na primjer, stanoviti Elije Diodot dao je postaviti spomenik jednom centurionu (kat. br. 183). Dedikant se javlja u literarnim vrelima kao pretor zaštitnik (*praetor tutelaris; Vatic. Fragm.* 159; 206; 211; 215; 246).[254] Car Marko Aurelije utemeljio je tu službu, a u njezinoj je nadležnosti bila državna skrb o maloljetnicima i ljudima s intelektualnim poteškoćama.[255] Dotični Diodot obavljao je dužnost pod Karakalom. Ako je vjerovati tituli *vir clarissimus* koju čitamo na natpisu i koja je od 2. stoljeća pripadala senatorskom staležu, posrijedi bi morao biti jedan te isti čovjek. Odatle slijedi da natpis potječe iz Karakalina doba (211-217).

Datacija se ponekad može uspostaviti prema ikonografsko-dekorativnim elementima. Kao primjer možemo uzeti portretnu stelu iz Intercize (kat. br. 342). Na njezinu gornjem dijelu

[254] *RE*, s. v. *Aelius* 45, coll.492.
[255] Birley 1987, 134.

nalazi se lučno zasvođena niša. U niši je prikazana žena u visini polufigure, s pokrivalom za glavu i ogrnuta velom. Ispod ogrtača pričvršćenog dvjema kopčama žena nosi tuniku dugih rukava sa širokim ovratnikom (*tunica manicata*). Desnom rukom drži vreteno, a lijevom preslicu. Simboličko značenje pletenja vune dokumentirano je u nizu literarnih vrela i na natpisima. Osobito su bili omiljeni izrazi *lanam fecit* i *lanifica*.[256] Prema tipologiji ženskih pokrivala za glavu, Verjugin portret može se smjestiti u razdoblja od konca 1. stoljeća do severijanskog doba (tip H7).[257] Dataciju potvrđuje i tip haljine, tipičan za keltsko stanovništvo Norika i Panonije.[258] Premda je Danujeva kći dobila tipično rimski spomenik s latinskim natpisom, na njezinu se portretu mogu zamijetiti peregrinska obilježja. To su lokalno keltsko ime s filijacijom i lokalna nošnja. Sve u konačnici odaje miješanje rimskih i peregrinskih obilježja, što je svojstveno spomenicima iz ranog principata (1. st.).

3.10. Jezične osobitosti

U carsko doba usporedno su postojale književna (*sermo doctus*) i pučka ili govorna inačica latinskog jezika (*sermo vulgaris*). Vulgarnolatinski oblici razlikovali su se u vremenskom, zemljopisnom i društvenom smislu. Utvrđeno je da različiti dijalekti i sociolekti u određenoj mjeri predstavljaju osnovu kasnijeg razvoja romanskih jezika. Odjeci vulgarnog latiniteta dobro se prepoznaju na epigrafskim spomenicima.[259] Natpisi potvrđuju odstupanja od književne inačice latinskog jezika i time upućuju na govor žitelja pojedinog područja. Ukratko ćemo navesti najuobičajenija odstupanja od klasičnog latiniteta prema analiziranoj građi iz Donje Panonije. Jezične pojave podijeljene su prema tome odnose li se na vokale ili na konsonante.

Od vokalizama najzastupljenija je monoftongizacija, osobito prijelaz dvoglasnika *ae* u jednoglasnik *e*. Mada se ponekad dosljedno primjenjivala u cijelom tekstu natpisa (npr. kat. br. 88; 93; 97; 98), češće se susreće samo na jednom mjestu unutar natpisa (npr. kat. br. 54; 83; 116; 125; 131; 539). Najčešće se javlja u imenima žena (npr. *Optate* umjesto *Optatae,* kat. br. 353; *Aelie Severine* umj. *Aeliae Severinae,* kat. br. 363), apozicijama (npr. *socre* umj. *socrae* kat. br. 486) i u epitetima (npr. *carissime, pientissime*, kat. br. 83). U početku nastala zbog kolebanja u pisanju dvoglasa, pojava se na kasnijoj građi može tumačiti kao rezultat

[256] Na primjer, legendarna Lukrecija, supruga Tarkvinija Kolatina (usp. *Liv*. I, 57, 9; *Ov., Fasti* II, 741-743). U vezi s pletenjem na natpisima se spominju i Turija (CIL VI 1527; 3705; 31670), Klaudija (CIL I 1211), Murdija (CIL VI 10230), Amimona (ILS 8402) i druge žene (CIL VI 11602; AE 2003, 115; AE 2004, 1810).
[257] Ursula Rothe uspostavila je tipologiju za grobne spomenike iz srednjeg Podunavlja. Usp. Rothe 2012, br. 54.
[258] Rothe 2012, 183-184, br. 31.
[259] Za komparativnu analizu izoglosa vulgarnog latiniteta na građi iz Recije, Norika, obiju Panonija, Dalmacije te Venecije i Histrije v. Gonda 2019. Za provinciju Dalmaciju v. Kurilić 2014 i Zović 2015.

potpune zamjene *ae* s *e* u govornom jeziku. Zamjećuje se i u grčkoj inačici na obama pismima (npr. *κεῖμε* umj. *κεῖμαι*, kat. br. 37 ili *Apamia* umj. *Apameia*, kat. br. 299). Ispadanje vokala, napose u osobnim imenima, također je dobro potvrđeno (npr. *Felicla* umj. *Felicula*; kat. br. 131; *Septimae* umj. *Septimiae*, kat. br. 540). Često se susreće promjena vokala *u* u *o* (npr. *vivos* umj. *vivus*, kat. br. 111; 140; 300; 330; 352; 357; 396; 401; *avos* umj. *avus*, kat. br. 226). Sudeći po vremenu podizanja spomenika, ova pojava prije je rezultat promjene kvalitete vokala u vulgarnom latinskom nego odraz ranijeg stanja (arhajski latinski završetak *–os* ili utjecaj grčkog završetka –ος). Opaža se i zamjena drugih vokala, npr. zamjena *i* s *e* (*coneugi* umj. *coniugi*, kat. br. 23; *civis* umj. *cives*, kat. br. *ipseus* umj. *ipsius*, kat. br. 491), *e* s *i* (*ligionis* umj. *legionis*, kat. br. 304), *u* s *i* (*contibernalis* umj. *contubernalis*, kat. br. 80) ili *i* s *u* (*stupendiorum* umj. *stipendiorum*, kat. br. 149; 281). Također je potvrđena nesigurnost u bilježenju *i* ili *y* (*Higia* umj. *Hygia*, kat. br. 197; *Dionisius* umj. *Dionysius*, kat. br. 70; 86). Napokon, evidentiran je prijelaz labiovelara *qu* u *cu* (npr. *cuadraginta* umj. *quadraginta*, kat. br. 585).

Na planu konsonantizma očituje se nesigurnost u pisanju geminata (npr. *colega* umj. *collega*, kat. br. 99; *possuit* umj. *posuit*, kat. br. 375; *alatas* umj. *allatas*, kat. br. 46), betacizam (*bixit* umj. *vixit*, kat. br. 128; *parbulos* umj. *parvulos*, kat. br. 39; *Bittelliana* umj. *Vitteliana*, kat. br. 457), nesigurnost u pisanju *x* (npr. *vixsit* umj. *vixit*, kat. br. 77; 78; 520; 532; *coniuxs*, kat. br. 316; *Alexsander*, kat. br. 409; *Ieraxs* umj. *Hierax*, kat. br. 83; *exsercitatori* umj. *exercitatori*, kat. br. 487, *Exsuperatus* umj. *Exuperatus*, kat. br. 370; 442), ispadanje aspirate *h* (npr. *unc* umj. *hunc*, kat. br. 188; *Ieraxs* umj. *Hierax*, kat. br. 83), zamjena *n* sa *m* (*flamem* umj. *flamen*, kat. br. 571), zamjena *g* sa *c* (*coiuce* umj. *coniuge*, kat. br. 516), zamjena *m* sa *n* (*memorian* umj. *memoriam*, kat. br. 54; *inpendis* umj. *impendiis*, kat. br. 549) te isto to u kombinaciji sa zamjenom vokala (npr. *con* umj. *cum*, kat. br. 281). Razmjerno se često javlja pisanje *k* ili *ch* umj. *c* (npr. *evokatus* umj. *evocatus*, kat. br. 282; 487; *karissimo* umj. *carissimo*, kat. br. 139; *charissimo* umj. *carissimo*, kat. br. 455), zamjena zvučnih i bezvučnih konsonanata (npr. *neboti* umj. *nepoti*, kat. br. 438; *set* umj. *sed*, kat. br. 63), ispadanje nazala *m* (*memoria* umj. *memoriam*, kat. br. 520; *tande* umj. *tandem*, kat. br. 314) i ispadanje nazala *n* (*posuerut* umj. *posuerunt*, kat. br. 39). Oblik *pateri* umj. *patri* (kat. br. 46; 263) može se pripisati utjecaju prijevojnih stupnjeva grčkoga jezika. Ponekad se opaža hiperkorektizam, bilo izražen nepotrebnim dodavanjem konsonanta *n* (*Ingennuo* umj. *Ingenuo*, kat. br. 406) ili nastao u nedoumici u vezi s pisanjem dvoglasa. Potonja pojava obično se javlja u kombinaciji s monoftongizacijom na jednom te istom spomeniku (npr.

Eupraepia umj. *Euprepeia*, prema grč. Εὐπρέπεια, kat. br. 87; *Aedessitano* umj. *Edessitano*, kat. br. 267).

Od morfoloških promjena najčešća je uporaba akuzativa umjesto nominativa množine u imenicama a-deklinacije (npr. *filias* umj. *filiae*, kat. br. 14; 188; 212; 328; *collegas* umj. *collegae*, kat. br 99). Zabilježen je i prijelaz iz jedne u drugu deklinaciju, na primjer iz četvrte u prvu deklinaciju (*socre* umj. *socrus*, kat. br. 486) ili iz druge u treću deklinaciju (*filibus* umj. *filiis*, kat. br. 526).

Neke su pojave dokaz klesarskih grešaka (npr. *Cludius* umj. *Claudius*, kat. br. 404; *Trhacum* umj. *Thracum*, kat. br. 524; *Caradox* umj. *Capadox*, kat. br. 84). Druge pak greške pokazuju da su se grobni natpisi odlikovali formulaičnošću, napose kad su u pitanju riječi ili izrazi poput *posuit, qui vixit annis* ili *hic situs est*. Prva se pojava primjerice vidi u slučajevima kad rečenični izraz ima dva subjekta, a predikat je glagol u jednini (npr. *Cla(udius) Vitalianus mil(es) coh(ortis) n(ovae) filius et Fl(avia) Marcella coniux posuit* (!), kat. br. 112; *Iul(ius) Crispus fratri et Ael(ia) Maximina fili(a)e posuit* (!), kat. br. 138). Formulaičnost natpisa ogleda se i u uporabi odnosne zamjenice muškog roda *qui* uz imenicu ženskog roda (npr. *Septimiae Procellae qui* (!) *vixit an(nos) LX*, kat. br. 218; *Revo[c]ata mat(er) eor(um) qui* (!) *vixit*, kat. br. 329). Također, sveprisutan izraz *hic situs est* katkad se rabi u tom obliku premda je zabilježeno više pokojnika (npr. *Saetibolus et Quintus h(ic) s(itus) e(st)* (!), kat. br. 231).

Navedena odstupanja od klasičnog latinskog pokazuju da je u Donjoj Panoniji usporedno s književnim živio i mijenjao se pučki govorni jezik. Premda ovdje nije analiziran cjelovit korpus donjopanonskih natpisa, već isključivo uzorak ustanovljen na temelju metodoloških postavki ovoga rada, građa dobro oprimjeruje tipične promjene u govoru lokalnog stanovništva i pritom ne pokazuje značajna odstupanja od građe istražene u obližnjoj provinciji Dalmaciji.

4. MEĐULJUDSKI ODNOSI NA GROBNIM NATPISIMA

4.1. Srodnici

U narednim trima odjeljcima analiziraju se srodnici, baštinici i na druge načine povezani pojedinci u ulozi dedikanata ili pokojnika. Ispituju se isključivo dedikanti i pokojnici čiji se obiteljski ili izvanobiteljski položaj izrijekom navodi uz njihovo ime (npr. *filius*, *mater*, *nepos*). Isključeni su dedikanti čiji položaj nije izrijekom naveden već se rekonstruira temeljem odnosa s komemoriranom osobom (npr. *matri*, *filio*, *avo*). Drugim riječima, analiziraju se apozicije (*frater*, *mater*, *amicus*, *heres*, itd.) uz vlastita imena zabilježena na natpisima.

4.1.1. Jezgrena obitelj

Pregled građe ukazuje da je srodstvo temeljno načelo grupiranja pojedinaca. Odnosi bliskih srodnika vrlo se često susreću u donjopanonskom uzorku. Apozicija ***frater*** najčešće se odnosila na rođenog brata. Promatran ukupno, uzorak pokazuje da su se braća oslovljena kao *fratres* uzajamno komemorirala trideset pet puta, bilo sami ili uz druge članove obitelji (kat. br. 29; 36; 38; 45; 52; 95; 103; 107; 108; 125; 135; 138; 178; 206; 224; 244; 262; 272; 318; 320; 344; 393; 410; 429; 451; 465; 469; 470; 471; 482; 487; 496; 539; 546; 559). Braća su često komemorirala sestre, obično skupa s ostalim bližnjima (kat. br. 64; 120; 159; 207; 239; 312; 313; 458; 470; 487; 550; 581), a samo jednom u pojedinačnoj posveti (kat. br. 409). Jedan je pojedinac postavio spomenik braći, ali ih je, umjesto braćom, nazvao sinovima svojih roditelja (*item filiorum eorum*; kat. br. 95). Potvrđeno je osam epitafa na kojima su brat i nasljednik jedna te ista osoba (kat. br. 29; 36; 38; 125; 206; 272; 451; 471). To znači da se bratski odnos nije komemorirao samo zbog emocionalne bliskosti ili iz osjećaja dužnosti, već i radi posmrtnog preuzimanja imovine. Pokojnik bi ponekad uz brata odredio za nasljednika i drugog pojedinca s kojim nije bio ni u kakvu srodstvu (kat. br. 178). Jednom su potvrđena braća suoslobođenici koji postavljaju spomenik trećem bratu, također oslobođeniku (kat. br. 135). Nema potvrda o braći blizancima (*gemelli* ili *gemini*). Termin *gemellus* javlja se isključivo kao treći dio uobičajenog imenskog obrasca za muškarce (kat. br. 167) i žene (kat. br. 117; 128; 145). Isto vrijedi i za riječ *geminus* (kat. br. 199).

Apozicija *fratres* svojstvena je i vojničkim natpisima iz Donje Panonije, ali tada ne označava nužno rođenu braću.[260] Suborci su znali uzajamno podizati spomenike nazivajući se braćom. Običaj je potvrđen u donjopanonskom uzorku: gotovo polovica ovdašnjih vojničkih

[260] Za tu pojavu na natpisima v. Kepartová 1986.

natpisa s uklesanom riječju *frater* vjerojatno evocira uspomenu na „braću po oružju“. Jedan izgubljen natpis iz Akvinka sigurno potvrđuje takvu pojavu (kat. br. 149).[261] Na njemu stoji da je dedikant Baton, Neritanov sin, posvetio spomenik Pakatu, Mukarovom sinu, „vrlo odanom suborcu i bratu“ (*commilitoni obsequentissimo et fratri*). Budući da im očevi nose različita imena, zabilježena u službi patronimika, ožalošćeni najvjerojatnije nije bio ni u kakvom srodstvu s pokojnikom. Na sličan način smijemo tumačiti i druge natpise (kat. br. 29; 125).

Ovako izričiti pokazatelji prije su iznimka nego pravilo. Braća po oružju u osnovi se identificiraju po tome što nose različite gentilicije. Na primjer, na steli iz Akvinka navodi se da je brat i nasljednik (*frater et heres*) Lucije Lucilije priskrbio spomenik vojniku Gaju Kastriciju Viktoru (kat. br. 29). Iz toga proizlazi da Lucije i Gaj nisu pripadali istoj familiji. Nadalje, braća po oružju općenito se češće javljaju na epitafima na kojima se bilježi samo jedan odnos pokojnika i ožalošćenog, dok krvna braća obično dolaze u kombinaciji s većim brojem ostalih članova jezgrene ili proširene obitelji. Naprotiv, kad osobe nose isto gentilno ime, uzima se da potvrđuju veze među rođenom braćom (kat. br. 52; 95; 108; 178; 224; 429; 469; 482; 487; 559). Zastupljen je i jedan epitaf na kojem brat ne nosi gentilicij svojih roditelja i braće (kat. br. 487). To znači da se njegova majka zacijelo kasnije udala i s novim suprugom dobila još djece.

Apozicija ***soror*** zabilježena je četrnaest puta. Sestre oslovljene kao *sorores* uzajamno su se komemorirale svega triput, isključivo u zajedničkim posvetama s drugim srodnicima (kat. br. 159; 180; 471). Nešto su učestalije posvete sestara braći u pojedinačnim (kat. br. 55; 417; 450; 534) i skupnim posvetama (kat. br. 27; 147; 180; 320; 393; 469; 475). Sestre se jednom javljaju kao dedikantice u društvu druge osobe u ulozi nasljednika (kat. br. 147).

Muževi su oslovljeni kao ***mariti*** ili ***coniuges***. *Mariti* su postavljali spomenike suprugama osam puta (kat. br. 32; 33; 63; 96; 118; 282; 288; 460), a primali su njihove posvete četrnaest puta (kat. br. 22; 79; 126; 131; 204; 306; 343; 345; 380; 381; 414; 419; 468; 541). Jednom se javlja pojam *virginuus* (!) umjesto *virginius* (kat. br. 372). Ovaj termin ima značenje koje nije do kraja protumačeno. U literaturi se navode dvije mogućnosti: *virginius* bi bio muškarac koji stupa u brak s djevicom ili muškarac koji po prvi put sklapa brak.[262] U svakom slučaju, na

[261] Spomenik je objavio Katančić u djelu *Istri adcolarum geographia vetus* (I, 406, str, 248) i potom Mommsen u CIL III 3558.
[262] Laes 2013, 115.

natpisnoj se građi termin najčešće javlja kao sinonim za supruga i stoga smo ga preuzeli u tom značenju.[263]

Neki su muževi komemorirali žene zajedno s tastom i punicom, navodeći najprije imena ženinih roditelja te potom svoje vlastito ime (kat. br. 282). Susreće se i obratna pojava: supruga, svekar i svekrva komemorirali su pokojnika, navodeći najprije imena pokojnikovih roditelja pa tek potom ženino ime (kat. br. 500). Sporadično se javljaju natpisi što su ih muževi skupa s pokojničinim sinovima i kćerima (kat. br. 33) ili s pokojničinim oslobođenicama (kat. br. 32) postavljali svojim suprugama.

Muževi su češće oslovljavani kao *coniuges* nego kao *mariti*. Kao *coniuges* primili su četrdeset devet posveta (kat. br. 4; 9; 10; 23; 46; 53; 70; 71; 73; 77; 87; 104; 105; 113; 115; 129; 132; 137; 162; 164; 171; 179; 182; 184; 186; 243; 259; 264; 274; 304; 324; 406; 407; 427; 435; 436; 439; 447; 455; 474; 475; 488; 489; 498; 520; 527; 543; 575; 579). S druge strane, muž je kao *coniunx* zabilježen samo jedanput u svojstvu postavljača spomenika (kat. br. 221). To je očekivano jer je na golemoj većini spomenika posvećenih ženama ionako stajala napomena *coniugi*, iz čega se jasno razaznaje priroda pokojničinog odnosa s ožalošćenim. Zbog toga je bilo suvišno navoditi termin *coniunx* za postavljača spomenika. Muževi se kao *mariti* javljaju šest put u svojstvu dedikanata (kat. br. 33; 96; 119; 282; 288; 460) i devet puta u svojstvu pokojnika (kat. br. 22; 79; 131; 306; 343; 345; 380; 381; 414).

Supruga se na donjopanonskim natpisima označavala apozicijama ***uxor***, ***coniunx*** i ***compar***. Prva dva termina označavala su supruge u zakonski priznatim zajednicama slobodnorođenih rimskih građana, a treći u priznatim i nepriznatim zajednicama.[264] Termin pak ***marita*** – također oznaka za suprugu u građanskom braku – mjestimice posvjedočen u Italiji i Africi, nije potvrđen u Donjoj Panoniji. Ni apozicija ***contubernalis***, kojom se označavala supruga u zakonski nepriznatim zajednicama nije potvrđena u uzorku. Oblik *uxor* redovito se upotrebljavao u skupnim (kat. br. 32; 133; 204; 260; 287; 357; 381; 456; 504) i pojedinačnim komemoracijama (kat. br. 118; 310; 362; 418). Kao i u ostatku Carstva, *coniunx* je ipak raširenij termin na natpisima u Donjoj Panoniji. Tako oslovljene, supruge su primile ukupno osamdeset posveta u skupnim komemoracijama (kat. br. 2; 5; 15; 32; 33; 39; 40; 42; 58; 64; 82; 94; 95; 96; 100; 111; 122; 125; 140; 145; 148; 159; 168; 170; 191; 211; 237; 239; 261; 266; 286; 296; 297; 299; 300; 305; 307; 326; 330; 334; 341; 351; 363; 367; 368; 369; 371; 373; 374; 379; 396; 402; 433; 434; 444; 452; 453; 457; 465; 471; 478; 485; 486; 487; 488; 490; 491; 496; 501; 524; 528; 535; 548; 549; 550; 551; 553; 564; 566; 573). Zabilježeno

[263] Na primjer AE 1906, 134; 1951, 105; 1980, 121; 1987, 864; CIL III 7553; VI 8878; ILJug 1372.
[264] Phang 2001, 199.

je i dvadeset devet posveta ženama oslovljenima kao *coniuges* u pojedinačnim komemoracijama (kat. br. 48; 63; 65; 66; 83; 89; 92; 118; 123; 185; 216; 228; 229; 235; 283; 322; 327; 331; 342; 361; 364; 443; 454; 499; 509; 517; 544; 571; 578). S druge strane, *coniuges* su postavile trideset epitafa u skupnim komemoracijama (kat. br. 14; 18; 76; 112; 126; 130; 167; 178; 188; 197; 227; 269; 294; 315; 316; 317; 335; 337; 343; 441; 466; 474; 475; 494; 500; 502; 529; 541; 547; 563) i pet epitafa u pojedinačnim komemoracijama (kat. br. 11; 53; 408; 521; 575). Na jednom natpisu oboje supružnika su i pokojnici i komemoratori, što je naznačeno izrazom *sibi vivi fecerunt* (kat. br. 72). Manji broj slučajeva u kojima se *coniuges* javljaju kao dedikantice također možemo protumačiti činjenicom da su dedikantice uglavnom navodile posvetu mužu (*coniugi*), zbog čega nije bilo potrebno isticati da je dedikantica *coniunx*. Napokon, potvrđena su tri spomenika na kojima se žena oslovljava kao partnerica (*compar*). Jednom se javlja u ulozi dedikantice (kat. br. 360) i dvaput u ulozi pokojnice (kat. br. 412; 421).

Neki supružnici sklapali su novi brak po supružnikovoj smrti. Nemoguće je utvrditi koliko je muževa ili žena koji su komemorirali svoje supružnike nanovo ulazilo u brak, osim ako na istom natpisu nisu zabilježili imena starih i novih bračnih drugova ili ako ta imena nisu sačuvana na drugim spomenicima. Tako je Elije Saturnin na teritoriju Akvinka komemorirao pokojnu suprugu, preminulu s 25 godina, s kojom je imao jednu dijete i novu suprugu s kojom je imao dvoje djece (kat. br. 239). Malen broj takvih natpisa navodi na pretpostavku da se trajni brak smatrao društveno prihvatljivijom zajednicom. Tako na primjer Tit Julije Fortunat uz ostale pohvale supruzi Veturiji navodi da je bila *per annos unicuba uniiuga*, to jest „godinama jedina suložnica i jedina družica“ (kat. br. 185).

O sklapanju drugog braka mogli bi svjedočiti natpisi na kojima djeca nose majčin gentilicij. Takvi su slučajevi potvrđeni nekolicinom primjera (kat. br. 54; 164; 224; 298; 494). Na jednom natpisu dvoje djece nosi očev, a jedno dijete majčin gentilicij, što daje naslutiti da je majka dvaput ulazila u brak (kat. br. 444). Valja ipak napomenuti da takve pojave nisu pouzdan pokazatelj ponovnog sklapanja braka. Nasljeđivanje majčina gentilicija prije svega znači da je dijete zakonski nepriznato (*filius naturalis*) jer njegovi roditelji iz različitih razloga nisu imali konubij, a ne nužno da je rođeno u prethodnom braku.

Apozicije ***filius*** i ***filia*** najčešće se javljaju u ulozi filijacije, kao dio građanskog ili peregrinskog imenskog obrasca. U toj ulozi riječ označava identitet osobe tj. njezinu vezu s roditeljem, ali ne i njezin odnos s komemoratorom. S druge strane, sinovi i kćeri primili su sto pedeset dvije posvete oslovljeni kao *filii* ili *filiae* mimo filijacije (kat. br. 9; 16; 18; 20; 21; 22; 24; 27; 39; 40; 51; 54; 59; 62; 64; 74; 77; 78; 79; 88; 89; 91; 93; 94; 95; 100; 110; 112; 128;

130; 131; 137; 139; 150; 156; 158; 161; 163; 173; 177; 179; 180; 182; 190; 199; 203; 208; 212; 213; 217; 226; 227; 230; 233; 239; 242; 244; 247; 260; 266; 270; 271; 274; 278; 280; 282; 287; 288; 290; 291; 292; 293; 295; 297; 298; 299; 300; 301; 306; 307; 309; 312; 315; 323; 330; 333; 334; 335; 337; 340; 341; 343; 346; 351; 353; 357; 358; 364; 370; 375; 383; 399; 401; 403; 413; 414; 416; 428; 430; 431; 435; 436; 439; 444; 452; 453; 456; 457; 458; 461; 466; 471; 477; 480; 484; 485; 486; 487; 490; 491; 494; 496; 500; 502; 504; 505; 506; 508; 509; 514; 525; 535; 542; 549; 555; 556; 564; 567; 576; 577; 579; 580). Kao dedikanti potvrđeni su četrdeset pet puta (kat. br. 14; 33; 37; 39; 56; 68; 70; 76; 97; 98; 105; 113; 148; 153; 159; 179; 218; 232; 234; 263; 268; 269; 275; 284; 316; 328; 352; 366; 376; 402; 424; 442; 471; 483; 501; 503; 512; 521; 524; 549; 557; 561; 562; 584). Jednom je potvrđen poimeničeni pridjev ***natus*** kao sinonim za *filius* (kat. br. 281).

Roditelji su u pravilu komemorirali potomke upisujući njihova imena. Iznimke su samo spomenici novorođenčadi. O tome svjedoči natpis na steli bezimenog šestomjesečnog djeteta, koji umjesto imena nosi posvetu „drugom sinu“ (*alio filio*; kat. br. 491). Jedno je pak novorođenče nosilo doime identično gentilnom imenu (*Aurelia Aurelia*, kat. br. 93).

Prilikom komemoracije vodilo se računa o tome jesu li potomci rođeni u zakonitom braku ili u izvanbračnoj vezi. Biološko dijete rođeno mimo građanskog braka (npr. u konkubinatu) na natpisima se prepoznaje po oznaci ***filius* / *filia naturalis*** (v. *liberi naturales* u pogl 2.2). Dva donjopanonska natpisa svjedoče o tome. Udovica Manilija Krescencija i kći Manilija Nicija postavile su spomenik legionaru Gaju Maniliju (kat. br. 269). Iz sintagme *filia naturalis* proizlazi da je Manilije živio sa suprugom bez konubija, vjerojatno u konkubinatu. Sukladno rimskom pravu, njegova kći nije bila zakonski priznata, nosila je majčin gentilicij i slijedila je majčin građanskopravni položaj. Druga je mogućnost da je Manilije oženio svoju oslobođenicu, koja je po manumisiji dobila njegov gentilicij. S obzirom na to da je oslovljena kao *heres prima*, djevojka je ipak oporučno dobila pravo nasljeđivanja. To znači da je natpis nastao nakon ukinuća zabrane sklapanja vojničkih brakova. Oslobođenik Tit Flacije Felicion podigao je drugi zanimljiv spomenik (kat. br. 357). Njime je komemorirao suoslobođenicu i suprugu, zajedničku djecu i samoga sebe. Jednog je sina oslovio sintagmom *filius legitimus*, a ostalu djecu *filii naturales*. To znači da je imao troje djece uoči vlastite manumisije, a četvrtog je sina dobio po stjecanju civiteta. Pokojnik je svjesno naglasio važnost građanskopravnog statusa time što je, imenujući žive potomke, najprije dao upisati zakonitog sina, a tek potom djecu iz konkubinata. Također je indikativno to što je jedinom zakonitom djetetu nadjenuo ime *Ingenuus*, što po prilici znači slobodnorođen.

Kad su se zajedno s nezakonitom komemorirala zakonita djeca, njihov se pravni položaj naznačavao terminom *filii legitimi*, kao netom spomenuti *Ingenuus* (kat. br. 357). Osim toga, preminuli i živi potomci imenovali su se na različite načine. Uz preminule se obično upisivala dob, dok su živi potomci dobivali pridjev *superstitus* (kat. br. 185; 315). Konačno, kad je jedan roditelj komemorirao potomke i drugog roditelja, djeca su obično nosila pridjevak *filius communis* ili *filia communis* (kat. br. 33; 79; 579), ne bi li se pojasnilo da su posrijedi zajednički potomci.

Majka se na natpisima zatječe pod uobičajenim terminom ***mater***. Pod tim terminom dedikantice su posvjedočene dvadeset jedan put (kat. br. 18; 27; 67; 190; 224; 233; 278; 282; 319; 340; 428; 441; 473; 510; 514; 515; 523; 540; 555; 558; 577), a pokojnice u trideset sedam slučajeva (kat. br. 7; 16; 44; 49; 51; 60; 98; 108; 117; 119; 167; 197; 212; 222; 232; 234; 239; 260; 261; 277; 292; 311; 312; 313; 329; 359; 402; 435; 449; 482; 492; 496; 497; 499; 502; 513; 550; 581). Komemorirana majka po jednom se oslovljava u obliku deminutiva *mammulla* (kat. br. 146).

Otac se navodi kao ***pater***. Dedikanti su zabilježeni dvadeset sedam puta (kat. br. 20; 88; 127; 165; 189; 202; 241; 282; 292; 346; 353; 379; 416; 430; 458; 464; 478; 514; 542; 556; 563; 567; 568; 570; 576; 577; 580), a pokojnici dvadeset devet puta (kat. br. 18; 46; 56; 60; 113; 153; 159; 209; 222; 232; 239; 247; 263: 277; 294; 311; 312; 428; 429; 482; 496; 497; 498; 511; 516; 551; 557; 560; 574). Dvaput se javlja pojam *parens* kao sinonim za *pater* (kat. br. 231; 400).

Široko je rasprostranjena apozicija ***parentes***, koja pokriva majke i očeve. *Parentes* se u svojstvu dedikanata izrijekom navode trideset četiri puta (kat. br. 16; 19; 25; 93; 121; 139; 141; 144; 150; 158; 163; 169; 208; 213; 226; 242; 271; 315; 333; 353; 397; 413; 420; 437; 438; 452; 480; 500; 508; 524; 525; 533; 579; 582), a kao pokojnici petnaest puta (kat. br. 60; 95; 180; 218; 232; 244; 268; 286; 299; 313; 328; 335; 429; 487; 501).

4.1.2. Proširena obitelj

Proširenoj obitelji pripadaju svi srodnički odnosi mimo supružničkih, dječjih i bratsko-sestrinskih posveta. Baka (***avia***) po jednom se navodi kao dedikantica i pokojnica (kat. br. 303; 232). Djed (***avus***) izrijekom je zabilježen samo jednom u svojstvu dedikanta (kat. br. 226). Odatle možemo pretpostaviti da je djed u svojstvu poglavara (*pater familias*) bio na čelu nekih obitelji. Ipak, ako je suditi po natpisima, takve su pojave u Donjoj Panoniji bile prije iznimka nego pravilo.

Ujak (***avunculus***) zabilježen je dvaput kao ožalošćeni (kat. br. 47; 581) i dvaput kao pokojnik (kat. br. 168; 207). Svekar ili tast (***socer***) navodi se jedanput kao pokojnik (kat. br. 232), a svekrva ili punica (***socra***) jedanput kao komemoratorica (kar. br. 50) i triput kao pokojnica (kat. br. 232; 369; 486). Ukupno uzevši, trogeneracijske obiteljske zajednice koje su tvorili bake, djedovi te njihova djeca i unučad, potvrđene su barem dvadeset tri puta (kat. br. 40; 51; 97; 167; 197; 226; 232; 239; 260; 266; 291; 292; 299; 303; 357; 435; 439; 486; 496; 501; 502; 541; 551). U takvim slučajevima dedikanti su obično pripadali srednjem od triju zabilježenih pokoljenja, što znači da su natpisom odavali počast vlastitoj djeci i roditeljima. Na primjer, veteran Elije Saturnin dao je podići nadgrobnu ploču sebi, supruzi, sinovima, sestri, ocu, majci, supruzi iz prvog braka i kćeri (kat. br. 239).[265] Članove svoje uže obitelji komemorirao je za njihova života, a sve ostale posmrtno (majku, oca, bivšu suprugu i kćer iz prvog braka). Iako natpis svojim sadržajem daje naslutiti da je dio donjopanonskog stanovništva živio u višegeneracijskim i patrilokalnim zajednicama, nemoguće je ustanoviti jesu li ovi pojedinci u stvarnosti tvorili jedno kućanstvo ili su združeni na spomeniku samo radi objedinjene komemoracije. Sigurno je da donjopanonski epitafi s mnoštvom zabilježenih pojedinaca iz različitih pokoljenja zapravo prenose statičnu sliku rimske obitelji. Oni zapravo oslikavaju jedan trenutak u životu dedikanta. Drugim riječima, ne možemo dokučiti jesu li zajedno stanovali, je li se njihova zajednica širila dolaskom novih članova i jesu li dedikantova djeca kasnije postavljala svoje vlastite spomenike.

Sporadično se javljaju šire kognatske veze, to jest srodnički odnosi po očevoj i majčinoj liniji (v. pogl. 2.3). Naznačen terminom ***cognatus,*** taj se odnos triput susreće u donjopanonskom uzorku. U Intercizi je veteran Marko Aurelije Aurelijan dao podići nadgrobnu ploču rođaku, njegovoj supruzi, sinu i kćeri, sve ih častеći posvetom „nadasve čestitim rođacima“ (*cognatis dignissimis*; kat. br. 293).[266] Nepoznata žena u istom je gradu postavila ploču vojniku i „naposljetku rođaku“ Aureliju Romanu (*cognato tandem*; kat. br. 314). Treći natpis, inače poznat samo iz prijepisa, potječe iz istočnog Srijema, a postavili su ga otac i rođaci (*cognati*) preminulom dječaku (kat. br. 464; v. pogl. 1.2). Rođaci se na natpisima zatječu i pod terminom *consobrini*. Na donjopanonskim epitafima uzajamno su se komemorirali triput (kat. br. 58; 120; 398).

Najbliži rod na natpisima se gdjekad označavao terminom ***proximus***. U donjopanonskom uzorku riječ označava najbližeg krvnog srodnika, zapravo brata. Tako je oslobođenik

[265] Drugi primjeri su kat. br. 51; 197; 299; 435; 486; 496; 501; 502.
[266] Zanimljivo je da dedikant oslovljava pokojnikovu suprugu izrazom „njegovoj Aureliji Rufini“ (*Aureliae Rufinae eius*). O tom načinu imenovanja supruge na epitafima v. pogl. 6.1.

Postumije Ahilej postavio nadgrobnu ploču Postumiju Leonu s posvetom *viro egregio proximo* (...) *fratri benignissimo* (kat. br. 410).

Identificiranje nećaka i unuka predstavlja poseban metodološki izazov. U latinskom jeziku riječ ***nepos*** označava nećaka i unuka, a ***neptis*** ili ***neptia*** nećakinju i unuku. Osim ako se izrijekom ne navodi njegova ili njezina uloga (npr. *avunculus, amita* i slično), teško je dokučiti je li ožalošćen djed, stric, ujak ili tetak, to jest baka, strina, ujna ili teta. Jednako je teško ustanoviti je li pokojnik nećak ili unuk, to jest nećakinja ili unuka. Kad se dedikant ne oslovljava kao djed ili baka (*avus*; *avia*) ili kad stoji samo posveta u dativu (*nepoti*; *nepti*; *neptiae*; *nepotibus*), njegov odnos s pokojnikom izmiče točnom određenju. Takvi se slučajevi susreću jedanaest puta (kat. br. 21; 40; 46; 133; 207; 334; 352; 381; 395; 551; 552). Dakako, vjerojatnije je da su djedovi posvetili natpise unucima (*nepotibus*) onda kad njihova dob odgovara očekivanim vrijednostima za djedove i unuke (kat. br. 291; 309; 403; 501). To vrijedi i za veze s nećacima (*nepotibus*; kat. br. 133). S druge strane, iako komemorator i pokojnik ponekad nose isto gentilno ime, ono nije siguran pokazatelj da je jedan drugome unuk, a ne nećak. Stričevi i nećaci te djedovi po ocu i unuci u pravilu su dijelili isto gentilno ime (kat. br. 395). Uzevši u obzir sve metodološke ograde, zaključujemo da se unuci oslovljeni kao *nepotes* nepobitno javljaju svega triput (kat. br. 299; 439; 535), a nećaci samo jednom (kat. br. 47). Unuka oslovljena kao *neptis* ili *neptia* javlja se u pet navrata (kat. br. 97; 191; 192; 357; 541). Nećakinja (*neptis*) po svoj je prilici posvjedočena samo jednom (kat. br. 126).

Nekrvno srodstvo ili srodstvo po tazbini podrazumijeva odnos jednog supružnika s krvnim srodnicima drugog supružnika. Na grobnim natpisima taj se odnos bilježio riječju ***adfinis***. Potvrđen je na jednom spomeniku iz Akvinku, koji zbog lapidarnosti teksta nije uključen u analiziranu građu (TitAq 763 = AE 2010, 1318).

Snaha imenovana kao ***nurus*** javlja se sporadično (kat. br. 439). Na natpisima je također potvrđen termin ***brutes*** ili ***bruta*** u značenju snahe (nevjeste) ili mlađe udane žene. Riječ je potvrđena jedino u Panoniji, Meziji i Desetoj italskoj regiji, a nalazi se na spomenicima koji se datiraju u 2. i 3. stoljeće.[267] U donjopanonskom uzorku javlja se dvaput u ponešto različitim oblicima (kat. br. 58; 438). Zetovi oslovljeni kao ***generi*** potvrđeni su po četiri puta kao ožalošćeni (kat. br. 133; 267; 583; 328) i pokojnici (kat. br. 207; 218; 505; 535). Da su

[267] Za Donju Meziju v. ILBulg 367; CIL III 12377. Za Gornju Meziju v. 12666. Za Donju Panoniju v. TitAq 501; 517; 606; RIU 980. Za Gornju Panoniju v. TRHR S 111; 120. Za Italiju v. InscrAqu 1.01208. Inače, Simon 2021. tumači da je riječ sjeverozapadno-germanskog podrijetla s područja uz panonski limes, a ne gotskog s donjeg Dunava kako se ranije pomišljalo.

zbilja smatrani članovima obitelji, tj. da ih se poistovjećivalo s roditeljima, pokazuje posveta zeta tastu i punici, iskazana sintagmom *parentibus pientissimis* (kat. br. 218).

4.2. Nasljednici

Rimski su građani u skladu sa zakonom određivali jednog ili više nasljednika (***heredes***). Testamentarni nasljednik preuzimao je doznačenu ulogu na temelju pokojnikove oporuke. Na donjopanonskim natpisima njegova se uloga prepoznaje po formulama *heres faciendum curavit ex testamento* (kat. br. 471; 581), *heres ex testamento fecit* (kat. br. 348), *heres secundum voluntatem testamenti faciendum curavit* (kat. br. 12), *testamento fieri iussit* (kat. br. 35), *heres ex voluntate testamenti* (kat. br. 86), *heres iuxta voluntatem testamenti faciendum curavit* (kat. br. 106) ili *heres institutus* (kat. br. 206). Temeljem oporuke baštinik je mogao steći društvene povlastice i materijalnu korist, no ponekad je iz ostavine morao otplaćivati oporučiteljeve dugove i podmirivati obaveze. Zbog toga je mogao prihvatiti nasljedstvo ili ga se odreći. U carsko doba načelno se podrazumijevalo da baštinik snosi troškove oporučiteljeve sahrane. Iako je često tako bivalo, zakon nije izričito tvrdio da podizanje spomenika podrazumijeva obavezu prihvaćanja nasljedstva. Rimski pravnik Ulpijan u tom je smislu upozoravao građane da postavljač spomenika ne mora nužno preuzeti nasljedstvo i obaveze koje iz toga proizlaze. Pa ipak, mnogi su odustajali od podizanja grobnog spomenika iz bojazni da to ne povuče sa sobom obavezu podmirivanja nagomilanih dugova. U takvim slučajevima Ulpijan je predlagao da pokojnikova djeca preuzmu ulogu dedikanta u skladu sa zakonom (*Dig*. XI, 7, 4).

Nasljednike smo podijelili u dvije skupine s obzirom na vrstu odnosa s pokojnikom. Srodnim nasljednicima pripadaju svi pojedinci s izrijekom zabilježenim terminom *heres* i s oznakom srodstva. Oni su na donjopanonskim epitafima potvrđeni izrazima poput *heres et coniunx* (kat. br. 541), *filius et heres* (kat. br. 156), *heres filius* (kat. br. 337), *filia et heres* (kat. br. 56), *filii et heredes* (kat. br. 483), *frater idem heres* (kat. br. 38), *frater et heres* (kat. br. 36), *frater et filia heredes* (kat. br. 471), *fratres et heredes* (kat br. 272), *mater heres* (kat. br. 428), *nepos et heres* (kat. br. 21), *avunculus et heres* (kat. br. 581), *consobrini idem heredes* (kat. br. 398) i slično. Nesrodni su pak nasljednici svi *heredes* bez naznake srodstva s pokojnikom i s gentilicijem različitim od pokojnikova. Takav je, primjerice, natpis na mursijskoj steli iz 1. stoljeća: *Velagenus Manti f(ilius) Ulattius eq(ues) coh(ortis) II Alp(inorum) ann(orum) XXXVIII stip(endiorum) XVI h(ic) s(itus) e(st) Longinus (centurio) et Primus c(ustos) ar(morum) b(ene)f(iciarius) heredes posuerunt* (kat. br. 391). Imenski obrasci zabilježenih pojedinaca sugeriraju da Longin i Prim nisu bili pokojnikovi srodnici.

Ukupno uzevši, donjopanonski nasljednici oslovljeni kao *heredes* postavili su sto tri posvete. Od toga su četrdeset puta zabilježeni u svojstvu pokojnikovih srodnika (kat. br. 21; 29; 36; 38; 56; 68; 125; 153; 156; 161; 165; 167; 178; 181; 206; 269; 272; 284; 294; 316; 337; 366; 393; 398; 402; 407; 428; 451; 453; 462; 471; 472; 483; 497; 503; 510; 536; 541; 581; 584). Nesrodni nasljednici zabilježeni su šezdeset tri puta (kat. br. 1; 6; 12; 17; 28; 30; 31; 34; 35; 48; 50; 61; 75; 80; 81; 86; 99; 106; 116; 117; 124; 143; 147; 166; 174; 175; 176; 178; 183; 187; 188; 193; 195; 196; 198; 201; 210; 215; 219; 223; 273; 280; 281; 325; 332; 336; 348; 350; 360; 390; 391; 407; 415; 445; 446; 476; 481; 484; 506; 510; 545; 554; 566). Jedanput se javljaju u svojstvu pokojnika (kat. br. 243).

Ponekad se navodi dvoje baštinika, od kojih je jedan srodan, a drugi nesrodan s pokojnikom (npr. *mater eius et ... immunis legionis eiusdem heredes*, kat. br. 510). Katkad su pokojnikov brat i suborac dijelili nasljedničku ulogu (*frat(er) et ... vet(eranus) leg(ionis) ... heredes*), dok su ostale zabilježene osobe (žena, svekrva i oslobođenici) izostavljene iz kruga testamentarnih nasljednika (kat. br. 178). U tom slučaju čini se da su brat i suborac podigli spomenik iz obaveze, žena i svekrva iz osjećaja bliskosti, a oslobođenici u znak zahvalnosti za dobročinstvo.

Nasljednici zabilježeni na vojničkim natpisima uglavnom nisu bili rodbinski povezani s pokojnikom. Njihov uzajamni odnos obično se označavao izrazima poput *frater et heres* (*frater* u značenju suborca, to jest brata po oružju, kat. br. 29), *contubernalis et heres* (kat. br. 80), *veteranus cohortis eiusdem heres* (kat. br. 35), *miles legionis eiusdem heres* (kat. br. 187) ili *heres eius amico bene merenti* (kat. br. 566). Kad se bilježilo više nasljednika, prvi se obično oslovljavao kao *primus heres*, a drugi kao *secundus heres*. Na primjer, na steli iz Intercize pokojnikova kći je prva, a supruga druga nasljednica (kat. br. 269). Drugi nasljednik još se šest puta javlja na natpisima (kat. br. 106; 196; 201; 281; 336; 407) i uglavnom je posrijedi osoba mimo srodstva, obično prijatelj ili oslobođenik (kat. br. 106; 201; 281; 336). Katkad su sva pokojnikova djeca oslovljena kao sunasljednici (*conheredes*; kat. br. 294; 316). Valja također računati s time da se termin *heres* na natpisima ponekad izostavljao jer se podrazumijevalo da su srodnici ujedno i testamentarni nasljednici, osobito ako su pripadali pokojnikovoj jezgrenoj obitelji.

4.3. Bližnji

Od ostalih nesrodnih pojedinaca najbolje su potvrđeni prijatelji (***amici***) i oslobođenici (***liberti***). Izrijekom oslovljeni prijatelji navode se četiri puta u svojstvu dedikanata (kat. br. 184; 201; 339; 373) i pet puta u svojstvu pokojnika (kat. br. 61; 276; 405; 410; 566). Na

natpisima se obično zatječu sa članovima jezgrene obitelji (kat. br. 184; 201; 566). Prijatelji su znali preuzimati brigu o podizanju spomenika kad uža obitelj ne bi bila u stanju. Tako se u Sirmiju stanoviti Krescentin s prijateljima pobrinuo za podizanje nadgrobne ploče Postumiju Leonu uime pokojnikova brata Postumija Ahileja (kat. br. 410). U Akvinku je pak oslobođenik Lucije Vipstan Senecion podigao stelu prijatelju i oslobođeniku Aulu Vetiju Krescentu uime pokojnikove supruge, oslobođenice Vetije Nome (kat. br. 184).

Prijatelji dijelom dolaze s vojničkih natpisa (kat. br. 61; 339; 405; 566). Smijemo pretpostaviti da su podizali spomenike suborcima novačenima izvan Panonije, koje je smrt zatekla daleko od rodnog kraja. Navode se, primjerice, pokojnici Publije Elije Luko iz Tesalonike (kat. br. 61), Gaj Antonije Viktor iz Trahenta (kat. br. 405) i Marko Tulije Fortunat iz Afrike (kat. br. 566). Pored imenice *amicus*, prijateljski je odnos među vojnicima potvrđen terminima ***commilito*** (kat. br. 149) ili ***collega*** (kat. br. 404; v. pogl. 2.4). Termin ***contubernalis*** u ovom značenju dvaput je potvrđen u Donjoj Panoniji, ali se ne nalazi u uzorku obuhvaćenom ovim istraživanjem (TitAq 793; 1344). Isto vrijedi i za termin ***sodalis*** (TitAq 43; 167a-b; RIU 14499).

Oslobođenički položaj pouzdano se određuje na osnovi termina ***libertus***, ***-a*** ili se može pretpostaviti iz konteksta. Na primjer, kad supružnici nose isti gentilicij, moguće je da su pripadali oslobođenicima (npr. muž *Aelius Saturninus* i žena *Aelia Florina*, kat. br. 239; muž *Aelius Ingenuus* i žena *Aelia Procella*, kat. br. 406; muž *Valerius Timotheus* i žena *Valeria Aemilia*, kat. br. 499; muž *Septimius Probatus* i žena *Septimia Boniata*, kat. br. 535). Činjenica da žena i muž dijele gentilicij može značiti i da je muž posvojenjem dospio u familiju svoga tasta, i stoga to ipak nije nepobitni pokazatelj oslobođeničkog statusa. Ponekad majka i djeca dijele isti gentilicij (npr. majka *Valeria Mamana* (?) i sin *G. Valerius Martinus*, kat. br. 51; majka *Toria Gemina* i sin *T. Torius Gemellianus*, kat. br. 167), što znači da su žena i muž živjeli u nekoj vrsti nepriznate zajednice. To je osobito čest slučaj na vojničkim natpisima (npr. muž *M. Aurelius Marcellinus*, žena *Valeria Pulchra*, kći *Valeria Optata*, kat. br. 266; muž *Curtius Felix*, žena *Aelia Annamata*, kći *Aelia Carina*, sin *Aelius Primitivus*, kat. br. 494, muž *Aelius Ressatus*, žena *Valeria Aelias*, kći *C. Valeria Alpina*, kat. br. 514). Potonji natpis podignut je tijekom zabrane sklapanja vojničkih brakova i daje naslutiti da supružnici nisu živjeli u zakonitom braku.

U svakom slučaju, oslobođenici (*liberti*) su kao dedikanti izrijekom potvrđeni trideset jedan put (kat. br. 1; 13; 28; 67; 76; 85; 86; 87; 109; 117; 145; 161; 172; 178; 184; 193; 194; 200; 205; 214; 247; 252; 265; 326; 378; 422; 445; 476; 493; 549; 569). Dvadeset puta se javljaju kao pokojnici (kat. br. 26; 87; 154; 155; 159; 181; 184; 220; 221; 236; 243; 251; 326;

343; 357; 393; 410; 432; 448; 477). Jednom su oslovljeni svojevrsnim pleonazmom, kao *libertique manumissi*, što bi moglo upućivati na naglašen osjećaj dužnosti koju bivši robovi iskazuju svojim bivšim gospodarima (kat. br. 178).

Oslobođenici su redovito postavljali spomenike patronima u svojstvu oporučnih nasljednika (kat. br. 1; 28; 86; 117; 193; 243; 445; 476). Primjerice, Marko Herenije Helije u Cibalama je postavio stelu patronu Marku Hereniju Valentu, podrijetlom Salonitancu, nabrojivši pritom vojne dužnosti svog bivšeg gospodara koji je služio u različitim postrojbama (kat. br. 476). Dedikant je jednom naveo da podiže spomenik patronu i sebi samom s posebnom dozvolom bivšeg gospodara (*permittente patrono*; kat. br. 205).

Neki patroni sklapali su brakove sa svojim nekadašnjim ropkinjama. Stekavši slobodu i sklopivši brak, one su im posmrtno podizale spomenike. Natpis na sarkofagu što ga je postavila Elija Aleksandrija patronu Publiju Eliju Valeriju i zajedničkom sinu Publiju Eliju Valerinu pruža uvid u to (kat. br. 59). Oslobođenici su katkad imali svoje vlastite oslobođenike i dobivali njihove posvete. Na primjer, carski oslobođenik i nadstojnik nosačâ ležaljki (*praepositus lecticariorum*) Aurelije Paon (!) dobio je sarkofag koji su podigli njegova supruga Aurelija Euprepija (također vjerojatno oslobođenica) i pokojnikov oslobođenik Paulin (kat. br. 87). Stanovita pak Aula Vetija dala je postaviti stelu suprugu i patronu Aulu Vetiju Krescentu, također Aulovu oslobođeniku (kat. br. 184).

Potvrđene su i uzajamne posvete suoslobođenika (***conliberti***; kat. br. 135; 221; 236; 357; 394). Neki su suoslobođenici uzajamno sklapali brakove. Na primjer, Tit Flavije Felicion i Flavija Sekundina iz Ulcizije (kat. br. 357) te Marcija Etala i Lucije Marcije Felik iz Akvinka (kat. br. 221). Drugi su pak bili u srodničkom odnosu s ostalim oslobođenicima s istog natpisa (kat. br. 85; 87; 135; 159; 181; 184; 221; 243; 357; 393; 410; 477).

Hranjenici (***alumni***) navode se samo dvaput u svojstvu pokojnika (kat. br. 3; 180). Prvi je natpis odveć fragmentaran za procjenu pokojnikova položaja u obitelji. Na drugom se termin *alumnus* navodi na samom kraju, nakon šestero članova jezgrene obitelji, što donekle ukazuje na hijerarhiju obiteljskih odnosa.

Skrbnik (***tutor***) zabilježen je uz djecu kojima je preminuo jedan roditelj. Posvjedočen je po jedanput kao dedikant i pomoćnik pri podizanju spomenika, što se naznačavalo riječju *curante* (kat. br. 64; 402). Dadilja (***nutrix***) je potvrđena jednom kao pokojnica (kat. br. 448).

Robovi su na grobnim natpisima sabranima u ovom radu također krajnje slabo potvrđeni. Dvije kućne ropkinje (***vernae***) iz Akvinka naznačene su apozicijom u obliku hipokoristika *vernacula* (kat. br. 50; 131).

5. ZASTUPLJENOST OBITELJSKIH ODNOSA

5.1. Uvodne napomene

U ovom poglavlju ocrtava se i tumači zastupljenost međuljudskih veza na grobnim natpisima, bilo da su izrijekom navedene ili se daju utvrditi s velikom sigurnošću. Uoči prelaska na analizu valja podsjetiti na temeljnu metodološku ogradu. Istraživanjem se nastoji odrediti relativna jačina potvrđenih obiteljskih i izvanobiteljskih odnosa, a ne ustroj rimske obitelji. Polazimo od pretpostavke da je dedikant svjesno birao koje će veze zabilježiti, a koje izostaviti. Na primjer, moguće je da su pojedinci tvorili veću ili manju obiteljsku zajednicu, ali nisu bilježili sve pripadnike te zajednice na natpisima. Također je moguće da su neki ljudi njegovali bliske odnose s osobama izvan vlastite obitelji ili kućanstva (npr. prijatelji ili roditelji sa svojom oženjenom djecom) i da su htjeli komemorirati te odnose. Odatle slijedi da epigrafski posvjedočeni pojedinci ne predstavljaju sve moguće članove dotične obitelji ili kućanstva. Drugim riječima, podaci s grobnih natpisa ne ilustriraju ustroj rimske obitelji nego veze koje su dedikanti smatrali vrijednima čuvanja uspomene.

U istraživanje su najprije uključeni svi potpuno očuvani grobni natpisi sa zabilježenim međuljudskim odnosima. Uzmimo za primjer nadgrobnu aru iz Murse, koju je stanoviti Emilijan postavio Kvintu Korviniju Severijanu (kat. br. 399). Dedikant je izrijekom napomenuo da je postavio spomenik sinu (*filio fecit*). S time u skladu, zabilježeni odnos računa se kao jedan odnos između oca i sina. U Sirmiju su pak pokojnikova udovica Aurelija Bona i nasljednik Aurelije Marcije postavili stelu Restituciju Silvanu (kat. br. 407). Dedikanti su dali uklesati riječi *coniunx* i *heres*. U tom slučaju broje se dva odnosa među ožalošćenim i pokojnikom: supružnički odnos i nasljednički odnos. Treći natpis postavilo je dvoje nesrodnih komemoratora dvoma pokojnicima, ali tako da je svaki komemorator posvetio natpis po jednoj osobi, brat bratu i sestra sestri (kat. br. 138). U tom slučaju broji se po jedan bratski i sestrinski odnos.

Uz cjelovito očuvane natpise, evidentiraju se epitafi s djelomice očuvanim tekstom. Dedikantovo ili pokojnikovo ime pritom može biti donekle čitko, nečitko ili namjerno izostavljeno pri klesanju natpisa. Ako se unatoč izostavljenom imenu na natpisu sačuvalo rodbinsko ili drugo nazivlje (npr. *mater*, *pater*, *amicus* i slično), međuljudska se veza ipak dâ ustanoviti. Radi ilustracije pogledajmo natpis s posvetom *[--- con]iugi karissim(a)e o(pto) s(it) t(ibi) t(erra) l(evis)* (kat. br. 216). Premda nam uslijed fragmentarnog stanja natpisa izmiču dedikantova i pokojnikova imena, temeljem posvete *coniugi* smijemo zabilježiti jedan supružnički odnos. Općenito govoreći, na mnogim natpisima antroponimi se nisu sačuvali, ali

se sigurno zna da su bili uklesani. Tako nadgrobna ploča iz Putinaca u istočnom Srijemu sadrži natpis *[---] / [con]iu[g]i b(ene) m(erenti) p(osuit) S(---) Faventinu(s) Aur(elio) Tertul[l]ino fr[a]t(ri) et Fl(avio) L[a]rrito dec(urioni) al[ae ---]* (kat. br. 465). I dok očuvani dio natpisa sadrži tri osobna imena, iz uvodnog retka proizlazi da je na natpisu izvorno bilo uklesano barem još jedno ime. Prema tome, broje se tri odnosa komemoratora s pokojnicima.

Uključeni su i natpisi bez dedikanta, ali samo kad su cjeloviti ili toliko sačuvani da smijemo s pouzdanjem tvrditi da je dedikant izostavio svoje ime. To su primjerice cjelovito sačuvani epitafi na kojima je dedikant naveo pokojnikovo ime i možebitne druge podatke, ali je prešutio vlastito ime i prirodu svog odnosa s pokojnikom. Na primjer, postavljač jedne nadgrobne ploče iz Ulcizije dao je uklesati posvetu *D(is) M(anibus) Lucius Sperati filius anno(rum) XX* (kat. br. 385). Izostavio je vlastito ime i svoj odnos s pokojnikom. Drugi je pak dedikant postavio natpis koji glasi: „*T(itus) Sulpicius Iustus Magni fil(ius) annorum XXV h(ic) s(itus) e(st)*“ (kat. br. 253). Na ovim dvama natpisima broji se po jedan odnos i vodi se u posebnoj skupini pod nazivom „natpisi bez komemoratora“. Ovoj skupini pripadaju i malobrojni natpisi na kojima je komemorator imenovan, ali je namjerno prešućen njegov odnos s pokojnikom. Takav je primjerice tekst *D(is) M(anibus) / Att(io) Germani/oni lib(erto) vix(it) ann(os) XL / Apul(eius) Basileus / posuit b(ene) m(erenti)* (kat. br. 432). Drugi pak epitaf na grčkom pismu iz Intercize glasi: „Πιστονᾶς ἀπὸ Κα[π]ροβήλων ἀποδημῶ(ν) [ἐτ]ελεύτησεν ἐνταῦθα Κρίσπος ἐποίησα“ (CIGP 98). Iz teksta doznajemo da je Krisp postavio spomenik Pistona(n)tu, ali smo uskraćeni za podatak o njihovu odnosu. Takvi natpisi također su isključeni iz analize.

Iz analize su isključeni nečitki napisi i građa koja ne pripada funerarnoj epigrafiji. Izostavljena je i sva građa na kojoj zbog lapidarnosti teksta nije moguće utvrditi točan tip dedikantova i pokojnikova odnosa. Primjerice, natpis s djelomice sačuvanim tekstom *parentes [e]t Petronius [S]eptumianus*(!) (ILJug 276) izostavljen je iz analize jer se iz očuvanog teksta ne iščitava jesu li ga roditelji postavili sinu ili kćeri te jesu li ga postavili jednom djetetu ili djeci, pa ga zbog toga ne možemo svesti na najelementarniju relaciju među dedikantom i pokojnikom.

Nakon pregleda svih donjopanonskih natpisa od ukupnog broja epitafa odvojili smo građu koja ne zadovoljava gore navedene kriterije. Revizija je pokazala da tiskane i mrežne zbirke ponekad donose nepouzdana čitanja. Budući da su postavljači natpisa većinom komemorirali obiteljske odnose, nepotpuni natpisi pokušavaju se rekonstruirati analogijama. Neki suvremeni priređivači katkad nadomještaju lakune terminima rodbinskog nazivlja iako jedva da ima temelja za to. Tako se jedan natpis na steli iz Gorsija čita: *P(ublius) Ael[ius* ---

dec(urio)? mun(icipii)] Aq(uincensium) v[ivus fecit sibi et Aelis] Lucil[--- et --- et] Super[--- fili(i)s et ---]inae c[oniugi ---] [-----].[268] Tekst natpisa ne pruža sigurne podatke o komemoratoru. Pokrata *P Ael* u jednom se korpusu natpisâ razrješava u nominativu, a u drugom u dativu. To u osnovi znači da se jedna te ista osoba čas navodi kao komemorator, a čas kao pokojnik.[269] Iz sačuvanog dijela natpisa nije moguće nepobitno utvrditi ni broj zabilježenih pojedinaca ni narav pokojnikova i dedikantova odnosa. Ukratko, nepouzdano čitanje umanjuje vjerodostojnost analize obiteljskih i izvanobiteljskih odnosa. Zbog toga se odveć sporna čitanja izostavljaju.

Sistematiziravši, dakle, građu za analizu, identificiraju se zabilježeni odnosi. Svaki pojedini odnos svrstava se u jedan od sedam tipova. To su nuklearna ili jezgrena obitelj, proširena obitelj, nasljednici, prijatelji, robovi, odnos bez komemoratora i spomenici koje su pokojnici dali podići samima sebi za života (*sibi se vivo*).

U jezgrenoj obitelji odnosi se dijele na bračnu, nishodnu, ushodnu i pobočnu liniju. Bračnoj liniji pripadaju epitafi koje su supružnici podizali uzajamno, nishodnu čine posvete roditeljâ djeci, ushodnu djece roditeljima, a pobočnu uzajamne posvete braće i sestara. Četiri obiteljske linije potom se dijele na najosnovnije obiteljske odnose, na primjer na odnos oca i sina, kćeri i majke, sestara uzajamno, braće uzajamno i slično. Ponekad odnose nije moguće svesti na najelementarnije relacije. Nemoguće je, recimo, razaznati točan broj odnosa kad roditelji (*parentes*) podižu spomenik većem broju djece (*suis filiis vivis*; kat. br. 237). U takvim slučajevima ne bilježe se odnosi „majka – sin“ ili „otac – kći“, već se pribrajaju u zasebnu kategoriju pod nazivom „roditelji – sinu“ i „roditelji – kćeri“.

U proširenoj obitelji istražuje se šira srodnička mreža. Odnosi zabilježeni na natpisima opet se dijele na najosnovnije relacije. To su primjerice odnosi djedova i unuka, nećaka i ujaka, tastova i zetova i slično. Uz krvne i nekrvne srodnike, u proširenu se obitelji uključuju i odnosi hranjenika (*alumni / alumnae*) s njihovim hraniteljima (*nutritores*).

Testamentarni nasljednici (*heredes*) zasebno se sagledavaju. Slijedeći Sallerovu i Shawovu metodologiju, pod nasljednicima podrazumijevamo isključivo izrijekom navedene pravne sljednike pokojnikove imovine. U slučajevima kad su nasljednici istodobno i pokojnikovi srodnici (npr. *filius et heres*), poželjno je odlučiti se za jedan tip odnosa radi izbjegavanja nesrazmjera među odnosima. Tako su postupili Saller i Shaw te drugi istraživači koji su se ravnali njihovom metodologijom.[270] U skladu s time, kad je u donjopanonskom uzorku

[268] Čitanje prema HD032194. Za drukčije ali također nepouzdno čitanje v. RIU 1541.
[269] Za prvo čitanje v. HD032194, za drugo RIU 1541.
[270] Za metodološke napomene v. Saller, Shaw 1984, 132, bilj. 25.

nasljednik i krvni srodnik jedna te ista osoba, broji se jedino kao srodnik, a zanemaruje se njegova uloga nasljednika. Pojednostavljeno rečeno, u nasljednike se ubrajaju samo pojedinci za koje se s velikom vjerojatnošću može ustanoviti da nisu pokojnikovi krvni srodnici. Na primjer, sin i nasljednik odredio je podići stelu s natpisom: *[--- fil(ius)] et heres patri pien[tis]simo tit(u)lum pos(u)it et Ulpiae Vindeliae matri viv(a)e*) (kat. br. 497). Ovdje se dakle broje samo dva odnosa komemoratora i pokojnika: odnosi sina s ocem i sina s majkom. Neke natpise oslobođenici su dali podići patronima, u pravilu svojim bivšim gospodarima. Budući da se, za razliku od natpisa podignutih u obiteljskom krugu nije podrazumijevalo da je oslobođenik ujedno i nasljednik patronove imovine, u tim se slučajevima broje oba odnosa. Za primjer može poslužiti već spomenuta portretna stela Marka Herenija Valenta iz Cibala, u čijem se tekstu među ostalim navodi: *M(arcus) Herennius Helius libertus et heres patrono b(ene) m(erenti) f(aciendum) c(uravit) h(oc) m(onumentum) h(eredem) n(on) s(equetur)* (kat. br. 476). Zabilježene su, dakle, dvije osobe i dva odnosa (oslobođenik patronu i nasljednik).

Pod prijateljima se podrazumijevaju svi pojedinci koji se na natpisima oslovljavaju kao *amici*. Na vojničkim natpisima toj skupini također pripadaju i suborci naznačeni pojmovima *commilito* ili *contubernalis*. Kad su pojedinci obilježeni ovim terminima ujedno i nasljednici, u potonjem će se svojstvu evidentirati u mrežu odnosa.

Natpisi što su ih pokojnici dali podići samima sebi za života čine poseban tip odnosa.[271] Takve natpise prepoznajemo po epigrafskoj formuli (*sibi*) *se vivo*. Dedikanti su posezali za tom formulom zacijelo iz praktičnih razloga, a manje iz bojazni za vlastitu sudbinu nakon smrti. Naime, iako su nerijetko komemorirali same sebe, većinom su ih postavljali sebi i drugim pojedincima (*vivus sibi et al.*). Formula se tako susreće na steli iz 2. stoljeća, naknadno ugrađenoj u vanjski zid donjogradske župne crkve u Osijeku (kat. br. 396). Supružnici Tit Aurelije Avit i Ulpija Apijana dali su je postaviti samima sebi za života. U ovom slučaju broje se dva tipa odnosa: supružnički odnos i komemoracija *sibi se vivo*. S time u skladu, pri analizi ovakvih spomenika bilježi se jedan odnos *sibi se vivo*, dok se preostali odnosi svrstavaju među obiteljske ili izvanobiteljske odnose. Budući da se njime ne iskazuje relativna vrijednost, odnos *sibi se vivo* pri analizi se ne pribraja ostalim međuljudskim odnosima, već se evidentira kao zasebna kategorija.

Kad se na natpisima uz komemoratora zatječu treće osobe, to jest jedan ili više pojedinaca u ulozi pomagača pri postavljanju spomenika (v. pogl. 3), njihovi se odnosi pribrajaju ostalim vrstama odnosa.

[271] Postavljač spomenika za života bi dogovorio njegovo postavljanje, a klesar bi nakon njegove smrti uz ostale dogovorene podatke upisao dob preminulog. Za usporedbu v. kat. br. 238.

Svrstavši, dakle, zabilježene međuljudske veze na najelementarnije tipove odnosa (npr. „otac – kći“, „supružnici uzajamno“, „nasljednici“ i slično), svaki se tip zasebno upisuje u tablicu. Svi zabilježeni odnosi i njihovi udjeli uvedeni su u Tablice 5-9 u ovom poglavlju. Slovo N označava zbroj svih tipova odnosa. Oznaka % predstavlja udio pojedinih tipova odnosa u cjelokupnom uzorku. Ne bi li se preciznije procijenila uloga jezgrene obitelji, dodaje se zasebni stupac naznačen znakom % u zagradama. Njime se izražava postotak pojedinih tipova veza u odnosu na sve zabilježene veze u jezgrenoj obitelji.

Istraženi natpisi imaju veoma različit oblik i sadržaj, zbog čega katkad nije jednostavno odrediti tipove odnosa. Pri razrješavanju tih poteškoća potpuno smo slijedili metodu Sallera i Shawa. Navest ćemo najuobičajenije nedoumice na koje se nailazi obrađujući donjopanonske natpise.

Vrlo često na istom se natpisu susreće više postavljača i/ili više pokojnika. Shodno tome povezuje ih više istovrsnih odnosa. Na primjer, u Mursi su dvojica sinova postavila natpis u sjećanje na oca (kat. br. 400). U natpisu se jasno govori da oba dedikanta imaju isti odnos s pokojnikom (odnos „sin – otac“). Ne bismo li izbjegli gomilanje istovrsnih tipova odnosa, što u konačnici može proizvesti pogrešan dojam o njihovoj važnosti, svi istovrsni tipovi odnosa s jednog natpisa broje se kao jedan tip odnosa. To znači da odnose dedikanata i pokojnika na mursijskom natpisu računamo kao jedan odnos „sin – otac“. Na isti način evidentiraju se obratno postavljeni odnosi pokojnika i dedikanta. Na primjer, otac je postavio spomenik četvorici sinova na lokalitetu nadomak Akvinka (kat. br. 570). I u tom slučaju broji se jedan odnos (odnos „otac – sin“) da se izbjegne gomilanje istovrsnih odnosa. To isto vrijedi i za spomenik koji, hipotetski, podižu tri prijatelja četvrtom. U tom slučaju evidentira se jedan odnos uzajamnog prijateljstva (*amici*).

Na nekim su spomenicima uklesani podaci o više osoba s različitim tipovima odnosa. Na primjer, u okolici Akvinka oslobođenik Tit Flavije Felicion postavio je nadgrobnu ploču suoslobođenici i supruzi, nezakonitim sinovima, zakonitom sinu, kćeri, unuku i samome sebi (kat. br. 357). Slijedeći metodu Saller i Shawa, odnose na ovom epitafu valja svesti na pet temeljnih tipova. To su „supružnici“, „otac – sin“, „otac – kći“, „djed – unuk“ i tip *sibi se vivo*.

Kad jedna natpisno potvrđena osoba ima različite uloge (npr. isti pojedinac je i suprug i otac) broje se obje njezine uloge. Za primjer možemo uzeti više puta spomenutu stelu što ju je oslobođenik i nasljednik (*libertus et heres*) Marko Herenije Helije postavio patronu u Cibalama (kat. br. 476). U ovom se slučaju broje dva odnosa (oslobođenički i nasljednički odnos) premda te odnose pokriva jedna te ista osoba.

Katkad se na natpisima navode vrste međuljudskih odnosa, ali se ne razaznaje točan broj dedikanata. Ovakve se neodređenosti najčešće susreću na natpisima koje su podizali članovi kolegija, što se obilježavalo izrazom *collegium* (...) *posuit*.[272] U uzorku su zabilježena 24 takva spomenika. Uslijed takvih brojčanih neodređenosti količina odnosa između komemoratora i pokojnika otima se preciznom određenju. U Sirmiju je, na primjer, neodređen broj pripadnika skupine *schola centurionum* postavio stelu u spomen na dvojicu centuriona Osme legije (kat. br. 404). *Schola* je u rimskom vojničkom ustrojstvu podrazumijevala okupljalište većeg broja jednakorangiranih vojnika radi teorijske i praktične obuke. Kad bismo dedikantima smatrali sve moguće članove sirmijskog udruženja, dobili bismo stotine pojedinačnih odnosa. Da se izbjegne gomilanje brojčano neodređenih odnosa, valja ih svesti na zajednički nazivnik. Stoga se i u ovom slučaju višestruke pojave istovjetnih odnosa uzimaju kao jedan odnos.

Prikupljena građa naposljetku je podijeljena na civilne i vojne natpise. U potonje se ubrajaju svi epitafi na kojima je makar jedan vojnik zabilježen u svojstvu komemoratora ili pokojnika. Dva su razloga za ovakvu podjelu. Prvi je praktične naravi. Ukupan uzorak dovoljno je opsežan da se njegovom podjelom dobiju dvije dovoljno brojne podskupine za donošenje utemeljenih zaključaka. Drugi razlog tiče se svrsishodnosti rezultata. Naime, podjelom građe na civilnu i vojnu podskupinu rezultati analiziranih odnosa moći će se usporediti s rezultatima drugih, već provedenih istraživanja po provincijama ili njihovim dijelovima. Raniji istraživači podijelili su natpise na različite načine. Saller i Shaw zasebno su proučili civilne i vojne žitelje. U slučaju obiju Panonija raščlanili su jedino vojne komemorativne obrasce, no u drugim slučajevima (npr. za Norik, Hispaniju i obje Germanije) usporedno su analizirali civilne i vojne natpise. Edmondson se bavio isključivo civilnim natpisima, dok su Kurilić i Fernández Corral istražile i vojne i civilne natpise, s tim da su u prvom slučaju obrađeni odvojeno, a u drugom zajedno.[273]

Svi prikupljeni natpisi podijeljeni su i po geografskom ključu. Prema toj podjeli zasebne podskupine tvore epitafi iz Akvinka, Intercize, Murse, Sirmija, Sopijana, Ulcizije i Gorsija. Važno je napomenuti da su pri analizi uzorka po pojedinim naseobinama objedinjeni civilni i vojni natpisi. Osnovni kriterij za odabir ovih naselja jest dostupna količina dovoljno sačuvanih natpisa. Tamo gdje je građa bolje očuvana i gdje je zabilježeno više odnosa, očekuje se da će rezultati pružiti čvršći oslonac prilikom tumačenja podataka. Izdašniji podaci

[272] Pobliže o komemoriranju članova kolegija v. Hopkins 1983, 211-217.
[273] Za sličnu tematiku v. Matijević 2019. Zasnovavši analizu na 136 vojničkih epitafa s teritorija Salone, autor je utvrdio vrste odnosa između komemoratora i pokojnika te moguće podrijetlo zabilježenih osoba.

mogu se lakše usporediti s istraživanjima utemeljenima na sličnoj količini natpisa. Nasuprot tome, skroman uzorak natpisa obično sadrži nedovoljno međuljudskih odnosa. Takav uzorak nedostatan je za donošenje čvrstih zaključaka o rimskoj obitelji zato što svaki novootkriveni epitaf može značajno poljuljati dobivene vrijednosti. Ipak, u ovo istraživanje uključene su i količinski skromne podskupine natpisa radi stvaranja potpunije slike o mogućnostima istraživanja u pojedinim dijelovima Donje Panonije.

5.2. Analizirana građa

Istraživanje je u konačnici obuhvatilo 585 natpisa. Od toga 299 pripada civilnim, a 286 vojničkim komemoracijama. Usporedimo li tu količinu s količinom natpisa u već provedenim studijama, pokazuje se da je posrijedi razmjerno velik uzorak. Saller i Shaw, kako rekosmo, svojim su istraživanjem obuhvatili panonske vojničke natpise, ali pritom nisu zasebno analizirali građu iz Gornje i Donje Panonije nego građu iz objedinjenog područja. Civilne su natpise izostavili. U studiji nisu naveli točan broj spomenika obuhvaćenih istraživanjem, već broj epigrafski posvjedočenih međuljudskih odnosa.[274] Sudimo li po prosječnom broju ljudi na rimskim natpisima, njihov je uzorak vjerojatno brojio do 200 spomenika iz obiju panonskih provincija. Anamarija Kurilić obuhvatila je oko 280 liburnijskih grobnih spomenika u istraživanju koje je provela na istim principima.[275] Marta Fernández Corral istražila je funerarne natpise iz sjevernih dijelova Tarakonske Hispanije (*Hispania Tarraconensis*), raščlanivši 86 spomenika s utvrdivim odnosom komemoratora i pokojnika.[276] Jonathan Edmondson ispitao je obiteljske odnose na civilnim epitafima iz provincije Luzitanije. Slijedeći Sallerovu i Shawovu metodu, Edmondson je također prešutio broj analiziranih spomenika.

Pročitavši natpise, utvrdili smo da se u donjopanonskom uzorku nalaze 1874 osobe ili približno 3.2 osobe po epitafu. One među sobom tvore 1031 odnos dedikanta i pokojnika. Taj broj ide uz bok odnosima na već istraženoj građi. Saller i Shaw zabilježili su ukupno 330 odnosa na vojničkim epitafima u objema Panonijama.[277] Edmondson ih je evidentirao 1586 među civilima iz Luzitanije.[278] Kurilić je zbrojila 327 civilnih, vojnih i servilnih odnosa u Liburniji.[279] Fernández Corral raščlanila je 261 odnos na građi sa sjevera Tarakonske

[274] Saller, Shaw 1984.
[275] Kurilić 1995, 59, bilj. 59.
[276] Fernández Corral 2016, 135.
[277] Saller, Shaw 1984, 153; Tab. 26.
[278] Edmondson 2005, 192.
[279] Kurilić 1995, 84; Tab. 1; 3; 4.

Hispanije.[280] Prema tome, donjopanonski uzorak nalazi se otprilike po sredini u odnosu na druge pokrajine, što znači da su rezultati dobiveni njegovom analizom usporedivi s rezultatima netom spomenutih istraživanja.

Već smo istaknuli da su donjopanonski natpisi izrazito neravnomjerno raspoređeni po pojedinim dijelovima provincije s obzirom na mjesto nalaza. Golema većina natpisa dolazi iz gradova i gusto raspoređenih vojnih logora u Podunavlju. Čak i među naseljima s najobilnijom epigrafskom građom očituju se znatni nesrazmjeri. Natpisi uglavnom potječu iz Akvinka, Intercize i njihove bliže okolice. Najnapučeniji grad i upravno središte provincije, Akvink broji 259 to jest 44% svih obrađenih spomenika. Od toga 113 spomenika pripada civilnim, a 146 vojničkim posvetama. To znači da vojnički natpisi pokrivaju čak 56% cjelokupne građe iz ovog naselja. S obzirom na već naznačenu stratešku i upravnu ulogu Akvinka (v. pogl. 1.7.1), moglo se očekivati da će tamošnji udio vojničkih natpisa dosezati ove iznose.

U Intercizi je pak identificirano 90 natpisa ili 15% ukupne donjopanonske građe. Gotovo dvije trećine uzorka ili 57 spomenika otpada na vojničke, a 33 spomenika na civilne komemoracije. I u ovom se slučaju očekivalo da će vojničke posvete tvoriti većinu građe. Naime, u Intercizi je dugo boravio brojan vojni garnizon koji je nakon Markomanskih ratova zajedno s civilima onamo pristigao iz provincije Sirije. Prema tome, iz dvaju donjopanonska naselja dolazi gotovo 60% svih analiziranih spomenika. Preostali dio uglavnom pripada gradovima i podunavskim utvrđenjima na potezu od Intercize do utoka Save u Dunav.

Vojni logor na mjestu današnjeg grada Senandrije (*Ulcisia Castra*) sadrži 32 civilna i 7 vojničkih natpisa u sveukupnom uzorku. Ovdje je raspored civilnih i vojničkih posveta neočekivan. Pojačana zastupljenost civilnih posveta vjerojatno je rezultat činjenice što se većina građe sačuvala dopremanjem s nekropole civilnog naselja. Takvi su spomenici redovito polagani u kasnoantička groblja. Od ostalih naseobina vrijedi navesti Mursu i Sirmij premda se u objema naseobinama očuvao razmjerno nizak broj grobnih spomenika. U Mursi je zabilježeno svega 14 epitafa s utvrdivim odnosom dedikanta i pokojnika. Civilni i vojnički uzorak ravnomjerno su zastupljeni. U Sirmiju su evidentirana 22 epitafa, od čega 13 spomenika pripada civilnim, a 9 vojničkim posvetama.

[280] Fernández Corral 2016, 137.

5.3. Civilni komemorativni obrasci

Na 299 civilnih epitafa zabilježeni su podaci o 945 osoba ili 3.2 osobe po natpisu. Evidentirano je ukupno 507 tipova međuljudskih odnosa.[281] Potpuni rezultati priloženi su u Tablici 5. Analiza pokazuje da preko tri četvrtine civilnih odnosa (78%) u Donjoj Panoniji pripada jezgrenoj obitelji. To znači da je jezgrena obitelj znatno češće sudjelovala u komemoraciji nego proširena obitelj, prijatelji, oslobođenici i nasljednici mimo krvnog srodstva. Dobiveni udio može se usporediti s udjelom komemoracijâ na već istraženoj građi po provincijama i njihovim dijelovima. Saller i Shaw utvrdili su da između 77% i 91% međuljudskih odnosa na civilnim epitafima otpada na jezgrenu obitelj. Po njihovoj računici 77% posveta u Laciju (bez Rima) odnosi se na tu skupinu, u Narbonskoj Galiji 82%, u Hispaniji 83%, Britaniji 80%, Donjoj Germaniji 86%, Gornjoj Germaniji 89%, a u Noriku 91%.[282] U Liburniji se približno 80% veza pripisuje jezgrenoj obitelji, u Luzitaniji 81%, a na autrigonskom području u Tarakonskoj Hispaniji 82%.[283]

Posvete u jezgrenoj obitelji potom se dijele na bračnu ili supružničku, nishodnu (posvete roditelja djeci), ushodnu (posvete djece roditeljima) i pobočnu liniju (posvete među braćom i sestrama). Prema toj podjeli oko 30% svih donjopanonskih civilnih odnosa pripada nishodnoj, 23% bračnoj ili supružničkoj, 18% ushodnoj, a 7% pobočnoj liniji. Unutarnja podjela pokazuje da su odnosi roditelja i njihove djece te odnosi među supružnicima bili snažniji od ostalih odnosa u obitelji i izvan nje. Za usporedbu valja pogledati udio četiriju jezgrenoobiteljskih linija u drugim dijelovima Rimskog Carstva. U Laciju na bračnu liniju otpada 31% odnosa, nishodna je zastupljena s 28%, ushodna s 11%, a pobočna s 8%. U Narbonskoj Galiji bračne komemoracije pokrivaju 33%, nishodne 20%, ushodne 22% te pobočne 7% odnosa. U nastavku se donosi tablica s udjelom pojedinih jezgrenoobiteljskih linija među civilima po izabranim područjima.[284]

[281] Ovdje i u svim kasnijim uzorcima navodi se zbroj svih međuljudskih veza. Ovamo, dakle, pripadaju veze s natpisa na kojima se dedikanti razlikuju od pokojnika, natpisi koje su pokojnici podigli sebi za života (*sibi* / *se vivo*) i natpisi bez komemoratora.
[282] Saller, Shaw 1984, 148-149, Tab. 5-12.
[283] Kurilić 1995, 62; Edmondson 2005, 197; Fernández Corral 2016, 136.
[284] Podaci su preuzeti iz Saller i Shaw 1984, 148-150, Tab. 5-16; Kurilić 1995, 85, App. II, Tab. 5; Edmondson 2005, 195, Tab. 8 i Fernández Corral 2016, 134-144. To vrijedi za sve daljnje izračune prema pojedinim italskim regijama, provincijama, dijelovima provincija i gradovima.

Tablica 3. Jezgrenoobiteljske linije u civilnom uzorku po područjima

	Bračna linija		Nishodna linija		Ushodna linija		Pobočna linija	
Pokrajine i gradovi	Broj odnosa	Udio (%)	Broj odnosa	Udio (%)	Broj odnosa	Udio (%)	Broj odnosa	Udio (%)
Hispanija	210	24	257	30	184	21	72	8
Britanija	35	36	25	26	8	8	10	10
Donja Germanija	36	36	27	27	16	16	8	8
Gornja Germanija	40	28	28	20	43	30	16	11
Norik	255	41	175	28	113	18	22	4
Lambeza (Afrika)	271	35	173	22	201	26	70	9
Auzija (Afrika)	57	26	62	29	63	29	16	7
Cezareja (Afrika)	51	26	73	38	30	16	16	8
Liburnija	49	34	48	34	30	21	16	11
Luzitanija	199	25	242	30	150	19	56	7
Autrigonci (Hispanija)	10	31	15	47	5	16	2	6
Ostija (Italija)	157	37	118	28	51	12	25	6
Rim: senatori i vitezovi	15	18	23	28	22	27	3	4
Rim: niži slojevi	79	33	62	26	26	11	19	8

Podaci potvrđuju visoku učestalost posvetâ u nishodnoj, bračnoj i ushodnoj liniji, dok udio u pobočnoj liniji uglavnom ne premašuje 10%. Zapravo, udio posveta među braćom i sestrama ponekad je niži od udjela nekih izvanobiteljskih odnosa. Prema tome smijemo zaključiti da su u Donjoj Panoniji braća i sestre iznimno preuzimali brigu o pogrebu i postavljanju spomenika, obično kad ostali članovi jezgrene obitelji ne bi bili u blizini ili na životu.

Svaka linija u jezgrenoj obitelji zatim se dijeli na najosnovnije odnose komemoratora i pokojnika. Time se nastoji ustanoviti udio temeljnih međuljudskih odnosa u ukupnom uzorku. Rezultati pokazuju da se u bračnoj ili supružničkoj liniji dvostruko češće javljaju posvete muževa ženama (16%) nego žena muževima (7% svih civilnih odnosa). Učestalije posvete muževa ženama nego obratno susreću se gotovo u svim drugim istraženim provincijama. Uzevši u cjelini, na civilnim natpisima prevladavaju posvete muževa ženama, a na vojničkima posvete žena muževima. U nishodnoj liniji najučestalije su posvete očeva sinovima, a najrjeđe posvete majki kćerima. U ushodnoj liniji prednjače posvete sinova majkama, a najmanje su zastupljene posvete kćerî očevima. Konačno, u pobočnoj liniji najviše je posveta braće braći,

a najmanje sestara sestrama. Posvete braće sestrama i sestara braći nalaze se između ovih dviju graničnih vrijednosti.

Radi boljeg uvida u jačinu pojedinih veza u jezgrenoj obitelji načinjen je dodatni izračun. Njime se iskazuje udio pojedinačnih linija spram svih odnosa u jezgrenoj obitelji (v. Grafikon 5/2). Prema ovom izračunu, dakle brojeći samo odnose u jezgrenoj obitelji, među civilima je najučestalija silazna linija (39%). Slijede supružnički odnosi (29%), posvete djece roditeljima (23%) te posvete braće sestrama i obratno (9%) (v. Grafikon 5.2). Iz ovoga proizlazi da su članovi jezgrene obitelji jedne veze pretpostavljali drugima pri čuvanju uspomene na pokojnika. Najsnažnije unutarobiteljske veze smijemo pripisati odnosu roditelja i njihove djece. Taj odnos komemorirao se četverostruko češće nego odnos među braćom i sestrama. Štoviše, donjopanonska građa pokazuje najviši udio posveta roditelja djeci, viši čak i od Lacija u kojem na posvete tog tipa otpada 36% jezgrenoobiteljskih posveta. To znači da su djeca nešto manje podzastupljena na donjopanonskim natpisima nego na građi iz ostalih provincija. Drugim riječima, njihov broj na natpisima barem malo je bliži stvarnom udjelu preminule djece na danom području.

Grafikon 5. Vrste komemorativnih odnosa u jezgrenoj obitelji

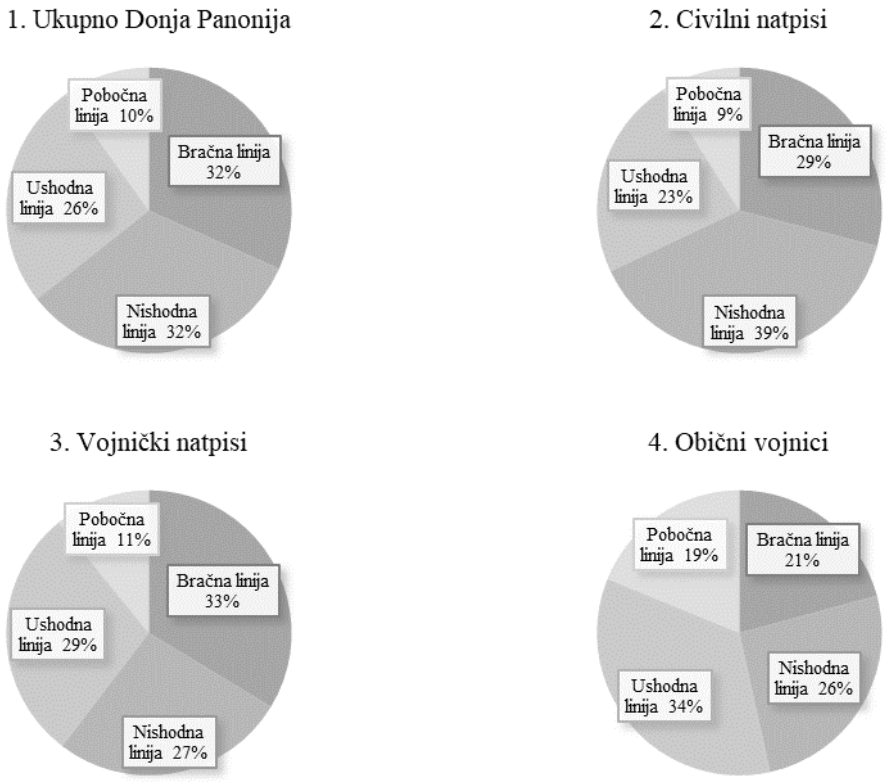

5. Časnici i dočasnici

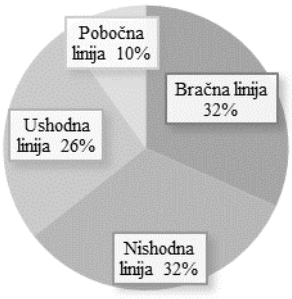

6. Veterani

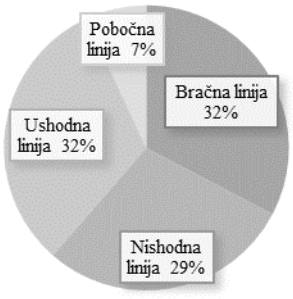

7. Akvink

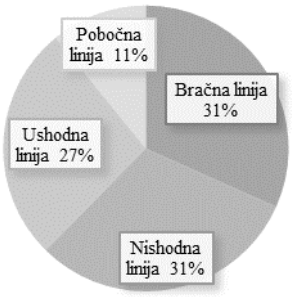

8. Intercisa

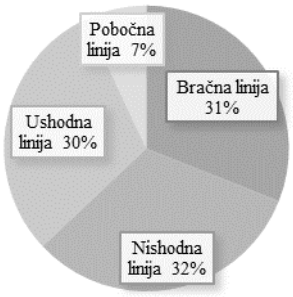

Nakon jezgrene slijedi proširena obitelj. Njoj pripada 8% donjopanonskih civilnih posveta. U toj skupini prevladavaju epitafi koje su djedovi i bake postavljali unucima. Već je naznačen problem terminološke dvojnosti pojma *nepos*, zbog čega na natpisima koji nose taj pojam dedikantov odnos s pokojnikom katkad nije moguće točno utvrditi. Takvi su primjerice kat. br. 192; 207; 381; 541; 551 i 552. Ipak, to zapravo ne otežava ovo istraživanje jer djedovi, bake, ujaci i ujne ionako odreda pripadaju proširenoj obitelji. Slijedeći metodu Sallera i Shawa, sve takve posvete i bez izričitog spomena dedikanta ubrajamo u proširenu obitelj. Djedovi su komemoratori u šest navrata (kat. br. 395; 192; 403; 438; 357; 334). Ujaci su sigurno potvrđeni na svega dva epitafa (kat. br. 47; 581). Bake se triput javljaju u ulozi dedikantica (kat. br. 97; 303; 438). Susreću se posvete djevera snahama (kat. br. 125), šurjaka zetovima (kat. br. 207), zetova tastovima (kat. br. 218; 583) i punicama (kat. br. 218; 369; 486; 583) te tastova (kat. br. 438) i punica zetovima (kat. br. 438). Zastupljeni su i rođaci, bilo da se oslovljavaju kao *cognati* (kat. br. 464) ili kao *consobrini* (kat. br. 120).

Zanimljivo je da su se češće komemorirale veze u proširenoj obitelji (8%) nego veze među rođenom braćom i sestrama (7%). Taj bi odnos, po naravi stvari, prevagnuo u korist bratskih i sestrinskih veza kad bismo svaku komemoraciju u proširenoj obitelji vrednovali zasebno (npr. ujak nećaku, unuka baki i sl.). Naime, u pobočnoj se liniji komemoriraju četiri temeljna tipa odnosa (brat bratu, sestra sestri, brat sestri i sestra bratu), dok je među svim pripadnicima

proširene obitelji broj temeljnih odnosa veći (rođak rođaku, stric nećaku, nećak stricu, ujak nećaku, itd.). Proširena obitelj nešto se češće susreće u Donjoj Panoniji nego u drugim sredinama, ali također u očekivanom omjeru. Za usporedbu možemo navesti Lacij s 8% komemoracija u proširenoj obitelji, Norik (7%), Britaniju (6%), Narbonsku Galiju i Hispaniju (5%), Gornju Germaniju i grad Ostiju (4%) te Donju Germaniju (1%). Na liburnijskom području taj udio iznosi 4%, u Luzitaniji 7%, a na autrigonskom području u Tarakonskoj Hispaniji 3%.

Nasljednici izvan krvnog srodstva zastupljeni su sa 16 odnosa ili 4% donjopanonskog civilnog uzorka. Slika blago odudara od većine drugih predjela Rimskoga Carstva. Na primjer, u Laciju, Narbonskoj Galiji, Donjoj Germaniji i Noriku i gradu Ostiji 1% odnosa pripada nasljednicima. U Hispaniji i Gornjoj Germaniji udio iznosi 4%, dok Britanija pokazuje znatno veći omjer (11%). Veći udio komemoracije među nasljednicima izvan krvnog srodstva u Britaniji zacijelo je povezan s nižom učestalošću jezgrene obitelji u toj provinciji. U Liburniji i na sjeveru Tarakonske Hispanije na nasljednike otpada 2% civilnih komemoracija, dok u Luzitaniji taj udio iznosi 4%.

Prijatelji se javljaju svega 4 puta i tvore manje od 1% civilnih odnosa. To je znatno niži udio nego u drugim predjelima. U Donjoj Germaniji prijatelji su zastupljeni u omjeru od 6%, u Narbonskoj Galiji 5%, u Laciju i Hispaniji 4%, a u gradu Ostiji 3%. Znakovito je pak da ih na civilnim epitafima iz Norika, Gornje Germanije i Britanije uopće nema. Izostanak prijatelja u tim krajevima mogli bismo objasniti činjenicom da se tamo susreću isključivo na vojničkim natpisima, ponajviše na spomenicima podignutima izvan kruga obiteljskih srodnika. Na sličan način valja shvatiti i razmjerno slabu učestalost prijatelja na civilnim epitafima u Donjoj Panoniji. Međutim, slab udio prijatelja u odnosu na druge provincije najprije valja pripisati istraživačkoj metodi. Naime, za potrebe ovog istraživanja u prijatelje smo ubrojili isključivo ljude čija su imena popraćena imenicom *amici*, dok su npr. članovi kolegija (koje je također često povezivalo prijateljstvo) analizirani zasebno. Uključimo li i članove kolegija u kategoriju „prijatelji“, dobivamo 19 prijateljskih odnosa ili zaokruženo 5% uzorka. Ta se vrijednost nalazi otprilike po sredini među ostalim istraženim područjima.

Za razliku od ranijih istraživanja (Saller, Shaw 1984. i ostali na njihovu tragu) u ovom istraživanju dvije su skupine prikazane u zasebnim kategorijama. To su članovi netom spomenutih udruženja ili kolegija (*collegia*) te pojedinci u odnosu tutele (*tutela*). Prvi su u studijama ranijih istraživača bili uključeni u kategoriju „prijatelji“, a drugi u proširenu obitelj. Članovi udruženja u Donjoj se Panoniji susreću se u ulogama pokojnika i komemoratora. Među civilima zabilježeni su 15 puta, što iznosi 4% komemorativnih obrazaca. Pritom su

najzastupljenija udruženja obrtnikâ i suknarâ (*collegium fabrum et centonariorum*), potvrđena u 13 navrata. Takvi epitafi većinom potječu iz provincijskog središta u Akvinku. Najmalobrojniju pak skupinu čine hranjenici i skrbnici. Potvrđeni su na samo dvama civilnim epitafima, što je zanemariv udio u ukupnom broju odnosa.

U servilne odnose uvrštavaju se veze u kojima je zabilježen barem jedan rob ili oslobođenik u ulozi pokojnika ili ožalošćenog. Na donjopanonskim civilnim epitafima oslobođenici su načinili 16 posveta patronima, patroni oslobođenicima 4, a suoslobođenici (*coliberti*) uzajamno također 4 posvete. To su ukupno 24 odnosa ili 6% svih civilnih komemoracija. Robovi i oslobođenici, kao uostalom i slobodnorođeni ljudi, podzastupljeni su na natpisima u odnosu na njihov stvaran broj. Pretpostavimo li da je mnoštvo robova stanovalo u gradovima i na ladanju, izvjesno je da se u dobivenoj količini odnosa zrcali tek neznatan dio njihova stvarnog broja. Nije isključeno ni da su pokoji oslobođenici zabilježeni na civilnim natpisima bez naznake njihova društveno-pravnog položaja, zbog čega izmiču svrstavanju u ovu kategoriju. Kao i u slučaju slobodnog stanovništva, zaključci dobiveni istraživanjem ropskih i oslobođeničkih veza smiju se primijeniti isključivo na epigrafski zabilježene robove i oslobođenike, a ne na cijelu ropsku ili oslobođeničku populaciju. Usporedba s drugim pokrajinama pokazuje da je udio robova i oslobođenika na donjopanonskim epitafima niži nego u Italiji, ali uglavnom nešto viši nego u istraženim provincijama. Dok u Laciju taj udio iznosi 11%, a među donjim slojevima žitelja grada Rima čak 14% komemoracija, u Narbonskoj Galiji oslobođenici i robovi zastupljeni su sa 7% odnosa, u Hispaniji sa 4%, Britaniji 3%, Donjoj Germaniji 4%, Gornjoj Germaniji 6%, a u Noriku sa svega 1%. Među liburnijskim civilima potvrđeno je 2% servilnih odnosa, a među luzitanijskim 7%.

U svim pobrojanim kategorijama zabilježene su ukupno 423 veze dedikanata i pokojnika. Više civilnih veza evidentirano je u Hispaniji (868), Luzitaniji (796) i Noriku (621), a manje u Laciju bez Rima (219), Narbonskoj Galiji (361), Britaniji (98), Donjoj Germaniji (101), Gornjoj Germaniji (142) i na liburnijskom području (239). Prema tome, broj odnosa u Donjoj Panoniji otprilike je po sredini u odnosu na druge predjele i iz njega se dobro razaznaje jačina pojedinih vrsta odnosa u komemorativnoj praksi.

Konačno, u uzorak su uključene posvete „*sibi / se vivo*“ i posvete bez komemoratora mada ih ne sačinjavaju odnosi dviju ili više osoba. Potvrđen je 61 natpis čije je postavljanje pokojnik naručio za života. Postavljač je u pravilu komemoriran skupa s drugim pojedincima. Na 23 spomenika zabilježeno je samo ime pokojnika bez podataka o pojedincu ili skupini koja ih je dala podići.

Odnosi na donjopanonskim natpisima uklapaju se u širu sliku odnosâ dedikanata i pokojnika u zapadnim provincijama Rimskoga Carstva. Može se ipak primijetiti da udio jezgrene obitelji u Donjoj Panoniji, uz Lacij, pokazuje najnižu vrijednost među istraženim provincijama. Takav omjer vjerojatno je rezultat činjenice da su u Donjoj Panoniji nešto zastupljeniji epitafi podignuti među oslobođenicima i robovima. Na njih otpada malo manje od 6% svih komememoracija. U Hispaniji i Donjoj Germaniji njihov udio iznosi 4%, u Britaniji 3%, a u Noriku svega 1%.

U skladu s već naznačenim poteškoćama pri istraživanju epitafa, ne može se računati s time da ovi udjeli potvrđuju kako su svi donjopanonski civili gajili čvršće veze u jezgrenoj nego primjerice u proširenoj obitelji. Ne možemo tvrditi ni da su mahom stanovali u malim obiteljskim kućanstvima, a ne u zajednicama više jezgrenih obitelji. Jedini pouzdan zaključak koji pružaju ove brojke jest taj da je jezgreni tip obitelji najčešće sudjelovao u komemoriranju onih Panonaca koji su raspolagali sredstvima za obilježavanje groba spomenikom i prihvatili rimski običaj postavljanja natpisa. Ostaje međutim pitanje odnosa komemorativne prakse i stvarnog društvenog ustroja. Drugim riječima, ne znamo u kojoj mjeri međuljudski odnosi, konvencionalno zabilježeni na natpisima, odražavaju stvaran ustroj obitelji ili kućanstva na danom području.

5.4. Vojnički komemorativni obrasci

Pod vojničkim epitafima podrazumijeva se građa na kojoj se u svojstvu dedikanta ili pokojnika javlja barem jedan aktivni ili isluženi vojnik. Natpisi na kojima vojnici nisu ni dedikanti ni pokojnici pribrajaju se civilnim komemoracijama.[285] Potpuni rezultati priloženi su u Tablici 5. Na 286 natpisa zabilježeno je 929 osoba ili 3.2 osobe po natpisu. Veze među njima čine 524 tipa međuljudskih odnosa. Više od dvije trećine vojničkih posveta (68%) tiče se jezgrene obitelji. To znači da su veze u jezgrenoj obitelji u Donjoj Panoniji učestalije od veza u proširenoj obitelji i od prijateljskih, oslobođeničkih i nasljedničkih veza.

Ovi se rezultati mogu usporediti s istraživanjima provedenima za druga područja. Pored civilnih, Saller, Shaw (1984) i Kurilić (1995) proučavali su vojničke komemorativne obrasce. Uz natpise po provincijama i njihovim dijelovima, prva su dvojica analizirala spomenike pretorijanske konjice (*equites singulares*) iz Rima i epitafe iz legijskog logora u Lambezi (*Lambaesis*) na tlu današnjeg Alžira. Potonji uzorak dostatan je za podjelu na obične vojnike,

[285] Primjerice, u Mursi su sinovi dali podići nadgrobnu ploču majci Aureliji Sabini, oslovivši je kao nekadašnju suprugu veterana Aurelija Abelona (kat. br. 402). Veteran Abelon nije dakle ni pokojnik ni dedikant. Natpis se stoga ubraja među civilne posvete.

časnike i veterane.[286] Jezgrena obitelj vrlo je šaroliko zastupljena u istraženim uzorcima. Između 29% i 86% međuljudskih odnosa na vojničkim epitafima otpada na tu zajednicu. Udio jezgrene obitelji u Noriku iznosi 76%, u objedinjenoj Panoniji 73%, Hispaniji 71%, Britaniji 40%, a u Donjoj i Gornjoj Germaniji po 34%. Među običnim vojnicima u Lambezi više od tri četvrtine odnosa otpada na jezgrenoobiteljske veze (77%). Među tamošnjim veteranima taj udio iznosi visokih 86%, a na natpisima pretorijanske konjice svega 29%. Napokon, liburnijski natpisi obuhvaćaju 41% odnosa u jezgrenoj obitelji. Promatrajući ovako neujednačene rezultate, vidi se da donjopanonski obrazac veoma nalikuje obrascima u nekim područjima, dok se od drugih stubokom razlikuje. Izdvajaju se dvije skupine. U Donjoj Panoniji, Hispaniji, Noriku i sjevernoj Africi udio jezgrene obitelji među vojnicima otprilike odgovara udjelu jezgrene obitelji među civilima. U dijelu pak Dalmacije (Liburnija), Britaniji, Germanijama i na natpisima pretorijanske konjice udio obiteljskih komemoracija među vojnicima znatno je niži od istovrsnog udjela među civilima.

Kao što su raniji istraživači opazili, temeljno pitanje jest zašto jedni vojnički komemorativni obrasci nalikuju na civilne obrasce (npr. u Noriku, Hispaniji i Donjoj Panoniji), dok se drugi (npr. odnosi pretorijanske konjice) bitno razlikuju od njih.[287] Budući da natpisi barem dijelom odražavaju životnu stvarnost zabilježenih pojedinaca, uzroci veće ili manje zastupljenosti jezgrenoobiteljskih odnosa jamačno se kriju u specifičnim okolnostima vojničkog načina života. Saller i Shaw povezali su slabu zastupljenost unutarobiteljskih odnosa s uvjetima novačenja.[288] Tamo gdje se vojna služba odvijala izvan matične provincije, obiteljske su veze slabije potvrđene. To se možda najbolje vidi na natpisima pretorijanske konjice. Novačenje tih vojnika provodilo se na krajnje selektivan način. Uglavnom su novačeni u provincijske konjičke jedinice (*alae*) ili u tjelesnu stražu provincijskih upravitelja, u pravilu nakon nekoliko godina stalnog služenja.[289] Članovi pretorijanske konjice isprva su uglavnom dolazili iz Galije, Germanije, Panonije, Recije i Norika, a od severske epohe ponajviše iz dviju Panonija i Trakije. U Italiji su živjeli odvojeno od vlastitih obitelji i samo su iznimno sklapali nove veze tijekom služenja. Po isteku službe uglavnom bi ostajali u Italiji, barem ako je suditi po količini natpisa tih pripadnika pronađenih u Italiji u odnosu na provincije. [290]

[286] Saller, Shaw 1984, 154, Tab. 28-31.
[287] *Ibid*., 139.
[288] *Ibid*., 140-145.
[289] Speidel 1994, 77.
[290] Speidel 1965, 1-2; 16-21. Za podatke o podrijetlu pripadnika ove jedinice v. Speidel 1994, 83; 93.

Vojnički odnosi na donjopanonskim natpisima potom se dijele na isti način kao civilni. Najprije se promatraju veze u jezgrenoj obitelji, odnosno udjeli posvetâ u bračnoj, nishodnoj, ushodnoj i pobočnoj liniji u odnosu na sav vojnički uzorak. Približno 23% donjopanonskih vojničkih odnosa pripada bračnoj, 20% ushodnoj, 18% nishodnoj, a 7% pobočnoj liniji. Za razliku od civilnih, na kojima su najzastupljenije posvete roditeljâ djeci, na vojničkim se epitafima najčešće zatječu posvete među supružnicima. Posvete roditeljâ djeci zauzimaju treće mjesto i susreću se rjeđe od posveta djece roditeljima (20%). Ovi udjeli pokazuju da su vojnici njegovali unutarobiteljske veze drukčijim intenzitetom nego civili. Ipak, razmjerno visok udio ushodne linije pokazuje da su epigrafski potvrđena djeca čuvala prisne veze s roditeljima, bilo da su vojnici pritom imali ulogu komemoratora ili pokojnika. Udjeli pojedinih tipova odnosa u jezgrenoj obitelji mogu se usporediti s udjelima u drugim dijelovima Rimskog Carstva. U Noriku na bračne odnose otpada 22% odnosa, nishodna linija zastupljena je s 30%, ushodna s 12%, a pobočna s 11%. Prema objedinjenom izračunu za obje Panonije bračne posvete pokrivaju 24%, nishodne 20%, ushodne 18%, a pobočne 11% odnosa. Slijedi tablica s udjelom pojedinih jezgrenoobiteljskih odnosa među svim vojnicima po područjima.[291]

Tablica 4. Jezgrenoobiteljske linije u vojničkom uzorku po područjima

	Bračna linija		Nishodna linija		Ushodna linija		Pobočna linija	
Pokrajine, gradovi, logori	Broj odnosa	Udio (%)	Broj odnosa	Udio (%)	Broj odnosa	Udio (%)	Broj odnosa	Udio (%)
Norik	29	22	40	30	16	12	15	11
Britanija	29	27	1	1	9	8	5	5
Donja Germanija	23	18	5	4	5	4	10	8
Gornja Germanija	18	9	5	2	8	4	39	19
Panonije	65	24	54	20	49	18	30	11
Hispanija	30	26	29	25	17	15	6	5
Lambeza: časnici	73	27	35	13	84	31	27	10
Lambeza: obični vojnici	36	27	11	8	17	13	38	29
Lambeza: veterani	50	46	10	9	33	20	1	1
Rim: pretorijanska konjica	10	8	5	4	3	2	20	15
Rim: ostali vojnici	58	26	26	12	22	10	32	14
Liburnija	4	8	4	8	4	8	8	16

[291] Podaci su preuzeti iz Saller i Shaw 1984, 148-150, Tab. 5-16; Kurilić 1995, 85, App. II, Tab. 5; Edmondson 2005, 195, Tab. 8 i Fernández Corral 2016, 134-144. To vrijedi za sve daljnje izračune prema pojedinim italskim regijama, provincijama, dijelovima provincija i gradovima.

Učestalost linija u jezgrenoj obitelji znatno se razlikuje po područjima. Donjopanonski udjeli najviše nalikuju udjelima iz objedinjene Panonije premda su potonji, kako je naznačeno, dobiveni na znatno skromnijem uzorku sa šireg područja. Ta dva uzorka pokazuju isti redoslijed zatupljenosti četiriju linija: najzastupljenija je bračna, a najrjeđa pobočna. Nadalje, donjopanonski omjer jezgrenoobiteljskih linija nalikuje vrijednostima među časnicima i veteranima u sjevernoafričkoj Lambezi. One pokazuju najviši udio u bračnoj i ushodnoj, a najniži u nishodnoj i pobočnoj liniji. Donjopanonski omjer također se donekle podudara s hispanskim, iako je ondje nešto izraženiji udio komemoracija u nishodnoj liniji, po čemu ta građa više podsjeća na civilne obrasce. Noričke epitafi i natpisi običnih vojnika iz grada Rima pokazuju sličan raspored odnosa u jezgrenoj obitelji.

Potpuno drugačiji raspored nazire se na građi iz Britanije, Donje i Gornje Germanije te na spomenicima rimske pretorijanske konjice. Jezgrena obitelj na tim je natpisima znatno slabije zastupljena nego drugdje. To samo po sebi znači i da su i sve unutarobiteljske veze dosta slabije potvrđene nego u drugim krajevima. Razlozi takve podzastupljenosti vjerojatno se mogu pripisati već opisanom načinu novačenja.

Jezgrenoobiteljske linije potom se dijele na temeljne međuljudske veze ne bi li se ustanovio njihov udio u ukupnom vojničkom uzorku. Rezultati pokazuju da u supružničkoj liniji prednjače posvete ženâ muževima nad posvetama muževa ženama (13% naprema 10% svih vojničkih odnosa). U nishodnoj liniji najzastupljenije su posvete očeva sinovima, a najrjeđe su posvete majki kćerima (5% naprema 2%). U ushodnoj liniji najčešće su posvete sinova očevima (9%). Slijede posvete sinova majkama (5%) i kćeri očevima (4%), a na začelju se nalaze posvete kćeri majkama (1%). Posvete među braćom razmjerno su dobro potvrđene: evidentirana su 22 takva odnosa, što iznosi 4% svih vojničkih odnosa u Donjoj Panoniji. Taj temeljni odnos četverostruko je učestaliji od ostalih temeljnih odnosa u pobočnoj liniji (npr. od posvetâ braće sestrama ili sestara braći).

Po uzoru na civilne, na vojničkim se natpisima određuje udio pojedinačnih linija ne samo u odnosu na sav uzorak nego i u odnosu na jezgrenu obitelj (v. Grafikon 5.2). Prema tom izračunu prevladava bračna linija s 39% odnosa u jezgrenoj obitelji. Slijede ushodna (29%), nishodna (27%) i pobočna linija (11%). Zanimljivo je da je udio bračne linije u jezgrenoj obitelji među vojnicima viši od istovrsnog udjela među civilima. To znači da su supružnici u vojnom okruženju češće čuvali uspomenu jedni na druge. Bez obzira je li postavljač suprug ili supruga, ako je suditi po tekstovima epitafa, u središtu takvih komemoracija ipak se obično nalazi muškarac u ulozi vojnika. Natpisi se u pravilu osvrću na njegove dužnosti i postignuća,

uz uzgredan navod ženina imena, ponekad s popratnim epitetima (npr. *coniugi piissimae*, *carissimae*, *rarissimae*).

Proširenoj obitelji pripada 9% posveta na vojničkim natpisima, to jest jedan postotni bod više nego na civilnim natpisima. I ovdje visoko kotiraju posvete djedova i baka unucima. Djedovi su komemorirali unuke šest puta (kat. br. 212; 226; 266; 291; 309; 535), no pritom su samo jednom oslovljeni terminom *avus* (kat. br. 226). Unuci su posvetili četiri spomenika djedovima ili ujacima (u pravilu zajedno s drugim pojedincima; kat. br. 21; 40; 46; 352). Za samo jedan spomenik možemo s pouzdanjem tvrditi da je posvećen djedu (kat. br. 133). Bake su sudjelovale u čuvanju uspomene na unuke triput (kat. br. 353; 439; 126), dok su unuci komemorirali bake dvaput (kat. br. 167; 232). Samo se jednom oslovljavaju terminom *avia* (kat. br. 232). Zastupljene su i posvete djevera snahama (kat. br. 471), tastova zetovima (kat. br. 505; 535), zetova tastovima (kat. br. 133; 232; 328), punica zetovima (kat. br. 178) i zetova punicama (kat. br. 232; 328). U uzorku se javljaju i krvni srodnici, oslovljeni kao *cognati* (kat. br. 293) ili *consobrini* (kat. br. 58; 398).

Poput civilnih, vojnički epitafi obuhvaćaju više posveta u proširenoj obitelji nego među rođenom braćom i sestrama (9% naprema 7%). Ova se razlika ipak mora uzeti uvjetno jer veze u proširenoj obitelji pokrivaju više temeljnih tipova odnosa nego veze u pobočnoj liniji jezgrene obitelji. Gleda li se geografska učestalost proširene obitelji, može se zamijetiti da su odnosi u proširenoj obitelji zastupljeniji na vojničkim epitafima iz Donje Panoniji nego na istovrsnoj građi u drugim provincijama. Za usporedbu može poslužiti Norik u kojem 6% odnosa otpada na proširenu obitelji, Britanija s 3%, Gornja i Donja Germanija po 2%, objedinjena Panonija s 5% te Hispanija sa 6%. Proširena obitelj u Liburniji javlja se u 2% ukupnih odnosa. U Lambezi je na časničkim natpisima zastupljena sa 6%, na natpisima običnih vojnika s 2%, a na veteranskim natpisima s 4%. Rimska pretorijanska konjica broji 3% veza u proširenoj obitelji, a obični vojnici u gradu Rimu 1%. Ukupno uzevši, proširena obitelj najčešće se javlja u Donjoj Panoniji.

Nasljednici izvan krvnog srodstva obuhvaćaju 52 odnosa ili 11% svih veza među donjopanonskim vojnicima. Usporedi li se taj udio s istovrsnim udjelom na civilnim natpisima, razaznaje se da vojnički natpisi bilježe triput više nasljedničkih veza, iako dva uzorka obuhvaćaju sličnu količinu građe. Inače, udio nasljedničkih odnosa pokazuje znatne razlike po područjima. Na primjer, u Britaniji iznosi 41%, Donjoj Germaniji 43%, Gornjoj Germaniji 51%, Noriku 6%, u Panonijama 11%, Hispaniji 6%. Među časničkim kadrom u Lambezi udio nasljednika izvan krvnog srodstva iznosi 4%, među običnim vojnicima 12%, a veteranima 2%. Rimska pretorijanska konjica pokazuje udio od 55%, dok na uzorku ostalih

vojnika u gradu Rimu nasljednički odnosi uopće nisu zabilježeni. U Liburniji su odnosi među nasljenicima zastupljeni s 49%. Očituju se, dakle, dvije skupine provincija: u jednima se udio nasljedničkih odnosa kreće oko polovice svih odnosa (npr. u Britaniji, Germanijama i među pripadnicima pretorijanske konjice), dok je u drugima (Norik, Donja Panonija, objedinjena Panonija, Hispanija i vojni logor u Lambezi) taj udio znatno niži. Tamo gdje se bilježi nizak udio odnosa u jezgrenoj obitelji, javlja se visok udio odnosa među nekrvnim nasljednicima i obratno.

Prijatelji su potvrđeni 12 puta i tvore približno 3% vojničkih odnosa. To je osjetno niži udio nego u drugim pokrajinama. U Britaniji taj udio iznosi 8%, u Donjoj Germaniji 17%, Gornjoj Germaniji 7%, Noriku 6%, objedinjenoj Panoniji 6%, Hispaniji 9%. U Lambezi na spomenicima časnika udio prijatelja iznosi 5%, među običnim vojnicima 6%, veteranima 3%. U rimskoj pretorijanskoj konjici sačinjavaju 8% odnosa, a među ostalim vojnicima u gradu Rimu visokih 27%. Slabiju zastupljenost prijatelja na donjopanonskom uzorku zacijelo možemo pripisati specifičnoj istraživačkoj metodi. Naime, kao što je provedeno u civilnom uzorku, i ovdje se odnosi među članovima kolegija (*collegia*) nisu ubrajali u prijateljske odnose, već su podvrgnuti zasebnoj analizi. Pribrojimo li ipak i članove kolegija kategoriji „prijatelji“, dobivamo 21 prijateljski odnos oko 5% uzorka. Ta je vrijednost i dalje niža nego u drugim istraženim predjelima, a najbliža je udjelu u sjevernoj Africi, Noriku i objedinjenoj Panoniji.

Poput civilnih, na vojničkim su epitafima zasebno zbrojeni članovi udruženjâ te pojedinci pod skrbništvom. Članovi udruženja susreću se 8 puta, što iznosi približno 2% vojničkih komemorativnih obrazaca. Zastupljena su udruženja obrtnikâ i suknarâ (*collegium fabrum et centonariorum*; kat. br. 69; 134; 225; 355), veteranâ (*collegium veteranorum*; kat. br. 43), Cererinih štovatelja (*collegium Cerreris*; kat. br. 109), štovateljâ nepoznatog božanstva (*collegium cultorum*; kat. br. 279) te jedan neimenovani kolegij (*collegas fecerunt*, kat. br. 99). Najvećim dijelom potječu iz Akvinka, dok su po jednom zabilježeni u Intercizi i Ulciziji. Konačno, hranjenike i skrbnike zatječemo na trima vojničkim natpisima iz glavnoga grada provincije i njihove veze čine zanemariv udio svih vojničkih odnosa. Dedikanti su komemorirali hranjenike u društvu svoje biološke djece (kat. br. 180), a skrbnici se javljaju isključivo kao bližnji koji preuzimaju brigu o postavljanju spomenika (kat. br. 402).

I dok je zabilježen tek jedan slučaj podizanja spomenika osobi ropskog položaja (kat. br. 50), oslobođenici se znatno češće susreću na vojničkim epitafima. Potvrđeno je 25 natpisa koje su posvetili oslobođenici patronima i 2 natpisa patrona oslobođenicima. Prva skupina tvori 5% svih odnosa među donjopanonskim vojnicima. Ukupno je evidentirano 28 servilnih

natpisa ili 6% svih komemorativnih obrazaca. U pogledu tumačenja ovih podataka, vrijede isti zaključci poput onih iznesenih u poglavlju o civilnim vezama: zastupljenost ropskih i oslobođeničkih veza smije se tumačiti isključivo u okviru epigrafski zabilježene robovske ili oslobođeničke populacije. Dobiveni rezultat (6%) uglavnom se uklapaju u udjele servilnih skupina zabilježene u drugim područjima. Primjerice, u Britaniji taj udio iznosi 7%, u Donjoj Germaniji 5%, Gornjoj Germaniji 6%, Noriku 5%, objedinjenoj Panoniji 6%, Hispaniji 9%. Među časničkim kadrom i veteranima u Lambezi zastupljeni su s po 4%, a među običnim vojnicima s 2%. Konačno, vojnički epitafi iz Liburnije dokumentiraju 8% servilnih odnosa.

Ukupno su na donjopanonskim vojničkim epitafima evidentirane 464 veze pokojnika i ožalošćenih. Više veza zbrojeno je jedino računamo li svu vojničku populaciju u sjevernoafričkoj Lambezi. Tamo je zabilježeno 510 odnosa, od čega 271 pripada časnicima, 132 običnim vojnicima, a 107 veteranima. Ostali uzorci broje kudikamo manje odnosa (npr. Britanija 109, Donja Germanija 126, Gornja Germanija 207, Norik 132, objedinjena Panonija 272, Hispanija 116, Liburnija 69, pretorijanska konjica iz Rima 130, ostali vojnici iz Rima 225).

Napokon, na tragu analize civilnih obrazaca, uključene su posvete *sibi* ili *se vivo* i posvete bez komemoratora. Zabilježena su 53 epitafa koje je pokojnik podigao sebi za života. Na 7 epitafa navodi se tek ime pokojnika bez ikakvih napomena o dedikantima.

Analiza međuljudskih odnosa na vojničkim natpisima pokazuje da su epigrafski zabilježeni pojedinci češće sudjelovali u komemoraciji vlastite obitelji nego što bi se očekivalo uzmemo li u obzir okolnosti vojničkog života i zakonske odredbe koje su ih regulirale. To se, primjerice, ogleda u činjenici da je na vojničkim natpisima zabilježeno više supružničkih odnosa nego na civilnima u odnosu na cjelokupni uzorak. Još je znakovitije to što se u vojničkom krugu javlja više pojedinaca u obitelji i izvan nje nego u civilnom, premda je civilnih natpisa više sačuvano. Visoka zastupljenost jezgrene obitelji među donjopanonskim vojnicima odgovara slici koja je ranije ustanovljena u slučaju Hispanije, Norika i sjeverne Afrike. Ta se slika uglavnom poklapa s rezultatima za objedinjenu Panoniju.

Podrazumijeva se da metodološke ograde koje su na djelu pri istraživanju grobnih natpisa vrijede i u vojničkom krugu. To znači da učestalost zabilježenih odnosa ne valja tumačiti kao odraz stvarnog stanja društvenih odnosa među vojnicima na službi u Panoniji, već onog dijela koji je njegovao kulturološki uvjetovan običaj postavljanja natpisa.

Tablica 5. Zastupljenost odnosa na civilnim i vojničkim natpisima

		Civilni natpisi			Vojnički natpisi		
Posveta		N	%[292]	(%)[293]	N	%	(%)
muž	ženi	66	16%	20%	48	10%	15%
žena	mužu	30	7%	9%	60	13%	19%
ukupno supružnici		96	23%	29%	108	23%	34%
roditelji	sinu	18	4%	5%	12	3%	4%
roditelji	kćeri	14	3%	4%	7	1%	2%
otac	sinu	35	8%	11%	22	5%	7%
otac	kćeri	26	6%	8%	12	3%	4%
majka	sinu	19	4%	6%	21	4%	7%
majka	kćeri	15	4%	5%	11	2%	3%
ukupno nishodna linija		127	30%	39%	85	18%	27%
sin	ocu	25	6%	8%	41	9%	13%
sin	majci	26	6%	8%	24	5%	8%
kći	ocu	10	2%	3%	21	4%	7%
kći	majci	16	4%	5%	5	1%	2%
ukupno ushodna linija		77	18%	23%	91	20%	29%
brat	bratu	14	3%	4%	22	4%	7%
brat	sestri	8	2%	2%	5	1%	2%
sestra	bratu	5	1%	2%	6	1%	2%
sestra	sestri	1	0%	0%	2	0%	1%
ukupno pobočna linija		28	7%	9%	35	7%	11%
ukupno jezgrena obitelj		328	78%	100%	319	68%	100%
proširena obitelj		34	8%		44	9%	
nasljednici		16	4%		52	11%	
prijatelji		4	1%		11	3%	
kolegij		15	4%		8	2%	
alumni i tutori		2	0%		2	0%	
Patron	oslobođeniku	4	1%		2	0%	
Gospodar	robu	0	0%		1	0%	
Oslobođenik	patronu	16	4%		25	5%	
Rob	gospodaru	0	0%		0	0%	
Conservi/Coliberti		4	1%		0	0%	
Ukupno servilni odnosi		24	6%		28	6%	
UKUPNO ODNOSA		423			464		
Nema kom.		23			7		
Sebi		61			53		
U K U P N O		507			524		

[292] Udio pojedinog odnosa u ukupnom broju odnosa na natpisima s utvrdivim komemoratorom i pokojnikom. Tako i u narednim tablicama.
[293] Udio pojedinog odnosa u broju odnosa unutar jezgrene obitelji. Tako i u narednim tablicama.

5.5. Podskupine vojničkih odnosa

Zahvaljujući razmjerno velikoj količini odnosa među donjopanonskim vojnicima možemo ih pobliže raščlaniti. To znači da vojničke epitafe možemo rastaviti na skupine. Njih tvore natpisi časničko-dočasničkog kadra, natpisi običnih vojnika i natpisi veterana. Prvoj skupini pripadaju epitafi na kojima se u ulozi komemoratora ili pokojnika navode zapovjednici ili viši časnici (*procuratores Augusti*; *praefecti; tribuni*; *legati; praepositi; exarchi*), časnici srednjeg i nižeg ranga (*centuriones; beneficiarii; hastati*) te ostali nižerangirani službenici (*exercitatores equitum; optiones*; *sesquiplicarii*; *immunes; equites missicii; curatores; protectores; decuriones cohortis; decuriones alae; decuriones missicii; biarchi; vexillarii; signiferi*; *imaginiferi*; *cornicines*; *bucinatores; custodes armorum; quaestores armorum; protectores (ducenarii); speculatores*; *exploratores; medici; frumentarii; capsarii*; *cornicularii*; *clavicularii; stratores; librarii; hydraularii; candidati*). Sve navedene službe potvrđene su na donjopanonskim epitafima.

Drugu skupinu čine izrijekom oslovljeni obični vojnici (*milites*; *equites*; *gregarii*). Treću skupinu čine svi epigrafski potvrđeni časno otpušteni vojnici (*veterani*).[294] Ovakva podjela provodi se radi mogućnosti usporedbe dobivenih rezultata s rezultatima koje su Saller i Shaw dobili na građi iz vojnog logora u sjevernoafričkoj Lambeze.[295] Oni su, naime, analizirali vojničke odnose iz Britanije, obiju Germanija, obiju Panonija, Norika i Hispanije tako što su uključili sve vojničke odnose bez obzira na razlike u rangu zabilježenih vojnika. Jedino su građu iz Lambeze podijelili na natpise časnika, običnih vojnika i veterana. Treba također napomenuti da se nižerangirani službenici promatraju skupa s časnicima i dočasnicima premda ih u literaturi nerijetko nalazimo među običnim vojnicima.[296] Razlog je dijelom u tome što su nižerangirani službenici pripadali višem platežnom razredu od običnih vojnika i raspolagali su znatnijim sredstvima za podizanje grobnog spomenika. Drugi se razlog opet odnosi na mogućnost usporedbe s ranijim istraživanjima u kojima se također sagledavaju odvojeno od običnih vojnika (*milites* i *equites*).

Ni ovaj tip analize nije lišen metodoloških poteškoća. Neki donjopanonski vojnici koje susrećemo u ulogama pokojnika ili ožalošćenog izmiču svrstavanju u naznačene skupine. Za ilustraciju možemo navesti fragmentarne natpise na kojima je zabilježen broj primljenih stipendija – što govori da je komemoriran vojnik – ali nije očuvan dio natpisa sa spomenom njegove službe (kat. br. 34; 46; 188; 200; 209; 537). Sličnu poteškoću predstavljaju epitafi na

[294] Podjele su načinjene prema prikazu vojničkih rangova u ERA II, 687-691.
[295] Saller, Shaw 1984, 154, Tab. 28-31.
[296] Na primjer, Le Bohec 1990, 67-68.

kojima se navodi ime vojnikove postrojbe, ali se zbog lapidarnosti teksta ne dâ odrediti položaj kojeg se domogao u vojničkoj hijerarhiji (kat. br. 92; 167; 191; 269; 363; 511). Ukratko, epitafi na kojima nije moguće ustanoviti vojnikov rang ne svrstavaju se u podskupine, a odnosi zabilježeni na njima ne podliježu analizi.

Ponekad se na istom grobnom natpisu javlja više vojnih dužnosnika koji pripadaju različitim podskupinama. U Intercizi je, recimo, jedan konzularni beneficijarij komemorirao oca veterana (kat. br. 277). U drugom je slučaju veteran za života postavio natpis članovima svoje obitelji, od kojih je jedan bio strator (*strator*), drugi knjižničar legijskog legata (*librarius legati Iegionis*), a treći običan vojnik (*miles*; kat. br. 309). Evidentirano je 28 takvih slučajeva u donjopanonskom uzorku (kat. br. 35; 45; 48; 60; 74; 95; 112; 133; 187; 232; 265; 266; 277; 292; 293; 309; 345; 353; 439; 482; 487; 496; 500; 502; 508; 510; 542; 578). Budući da ne bi imalo smisla brojiti samo jednu skupinu (npr. časnike), a izostaviti drugu (npr. veterane), pri analizi takvih natpisa svi se vojnički odnosi svrstavaju u odgovarajuće skupine. Prema tome, na netom spomenutom natpisu (kat. br. 309) svi pojedinci (časnici, obični vojnici i veterani) svrstavaju se u sve tri skupine.

Konačno, pored vojnikâ u ulozi komemoratora ili pokojnika na vojničkim se epitafima često susreću treće osobe civilnog položaja. Za primjer možemo uzeti stelu iz Sopijana, koju je supruga postavila u sjećanje na muža vojnika i zajedničku kćer (kat. br. 436). Zbog učestalosti takvih natpisa ne broje se samo veze vojnikâ dedikanata ili vojnikâ pokojnika, već i odnosi svih drugih osoba (npr. odnosi majke i kćeri ili unuke i bake).

Zastupljenost odnosa u pojedinim skupinama određuje se metodologijom koja se već rabila za civilni i objedinjeni vojnički uzorak. Razlučivši građu, zasebno se predstavljaju rezultati za svaku pojedinu skupinu. Potpuni rezultati priloženi su u Tablici 6.

5.5.1. Časnici, dočasnici i nižerangirani službenici

Časnicima i dočasnicima pripada 125 natpisa ili nešto manje od polovice svih vojničkih spomenika. To je veoma visok udio, tim više što su časnici i dočasnici, po nekim tumačenjima, u stvarnosti bili deseterostruko malobrojni od običnih vojnika.[297] Odatle slijedi da su donjopanonski časnici višestruko češće postavljali epitafe i primali posvete nego obični vojnici. Njihova brojčana premoć u njegovanju epigrafske kulture djelomice je povezana s materijalnim prilikama. Primali su višu plaću i većinom su mogli lakše namiriti troškove izrade i podizanja spomenika nego obični vojnici. Osim toga, osobne želje vjerojatno su ih posebno motivirale. Postavljanjem spomenika s natpisom ciljali su ovjekovječiti svoj istaknut

[297] Saller, Shaw 1984, 140, bilj. 63.

položaj na ljestvici vojničke hijerarhije. U suprotnom teško da bi uopće navodili podatke o slijedu vojničkih časti.

Na časničkim natpisima zabilježeni su podaci o 382 osobe ili prosječno tri osobe po natpisu. Povezuje ih 213 tipova međuljudskih odnosa. Više od dvije trećine odnosa otpada na jezgrenu obitelj, a ostatak na proširenu obitelj, prijatelje, oslobođenike i nasljednike mimo krvnog srodstva. Udio jezgrenoobiteljskih veza na časničkim natpisima očekivano je viši od udjela jezgrenoobiteljskih veza u općoj vojnoj populaciji (68%).[298] Za usporedbu, na časničkim natpisima iz vojnog logora u sjevernoafričkoj Lambezi četiri petine veza pripadaju jezgrenoj obitelji.[299]

Zatim se promatraju veze u jezgrenoj obitelji, to jest udjeli posvetâ u bračnoj, nishodnoj, ushodnoj i pobočnoj liniji u odnosu na sav časničko-dočasnički uzorak. Približno 24% odnosa pripada bračnoj, 19% nishodnoj, 18% ushodnoj, a 10% pobočnoj liniji. Za razliku od ukupnog vojničkog uzorka, časnički uzorak bilježi nešto manje komemoracija djece roditeljima. Ta vrsta odnosa još je manje zastupljena usporedimo li je s istovrsnim odnosom na časničkim epitafima iz Lambeze (18% u Donjoj Panoniji naprema 31% u Lambezi). Moguće je da su časnici rjeđe primali posvete svoje djece jer su zbog razmjerno čestog izbivanja, mijenjajući položaje u različitim jedinicama i na različitim mjestima, rjeđe uspijevali održati snažne obiteljske veze.

Linije u jezgrenoj obitelji potom se dijele na najosnovnije odnose ožalošćenog i pokojnika ne bi li se odredio njihov udio u ukupnom časničko-dočasničkom uzorku. Rezultati govore da su u supružničkoj liniji posvete žena muževima zastupljenije nego posvete muževa ženama (15% naprema 9%). Takva raspodjela potvrđena je u sličnom omjeru među časnicima u Lambezi (17% naprema 10%) te među općom vojničkom populacijom u Donjoj Panoniji (13% naprema 10%). U nishodnoj se liniji najčešće susreću posvete očeva i majki sinovima, a najrjeđe očeva kćerima. Za usporedbu, u Lambezi također prevladavaju posvete majki sinovima, štoviše u istom omjeru kao u Donjoj Panoniji (6%). Donjopanonski časnički uzorak u isti mah nalikuje općem vojničkom utoliko što su u potonjem također najzastupljenije posvete očeva sinovima. U ushodnoj liniji među časničkim kadrom očekivano prednjače posvete sinova očevima (8%). Ta je slika potvrđena i u sjevernoafričkom logoru, no u znatno većem omjeru (16%). U pobočnoj liniji prevladavaju posvete među braćom, dok su udjeli drugih tipova sestrinsko-bratskih veza gotovo zanemarivi. Posvete među braćom obuhvaćaju

[298] V. poglavlje 5.4.
[299] Saller, Shaw 1984, 154, Tab. 28. Svi dalje navedeni udjeli tipova međuljudskih veza na časničkim epitafima iz Lambeze preuzeti su s toga mjesta.

7% svih časničkih odnosa. Njihova učestalost i ovdje se smije tumačiti činjenicom da su mnoge natpise postavljali nesrodni suborci, često oslovljeni izrazima *fratres* ili *commilitones et fratres*.

Proširenoj obitelji pripada 9% posveta na časničkim natpisima, što se poklapa s učestalošću tog odnosa na natpisima opće vojne populacije. Djedovi su komemorirali unuke dvaput (kat. br. 309 i 353), a bake triput (kat. br. 353 i dvaput na kat. br. 439). Unuci su komemorirali djedove jednom (kat. br. 133). Javljaju se i druge vrste odnosa u proširenoj obitelji, već izložene u raspravi o općoj vojničkoj populaciji. I u ovom udjelu odnosa donjopanonski natpisi nalikuju uzorku iz Lambeze, u kojoj 6% posveta pripada proširenoj obitelji.

Nasljednici mimo krvnog srodstva tvore značajnih 11% veza na časničko-dočasničkim natpisima. U tom se odjeljku, izgleda, nazire očiti raskorak spram građe iz Lambeze, u kojoj je zastupljeno svega 6% nasljedničkih veza. Prijateljske pak veze potvrđene su samo u 3% časničkih odnosa, što je također dosta manje nego u Lambezi. Čak i ako članove kolegija brojimo kao prijateljske odnose, njihov se udio bitno ne mijenja.

U časničkom uzorku nije evidentiran nijedan rob, no pobrojano je 11 natpisa koje su posvetili oslobođenici patronima (6%) i 2 patroni oslobođenicima (1%). Sve zajedno potvrđeno je 7% servilnih odnosa, što u relativnim brojkama znatno nadmašuje istovrsni udio u Lambezi (4%). Zastupljeno je i 19 časničkih natpisa podignutih samima sebi, te svega 1 bez komemoratora.

5.5.2. Obični vojnici (*milites*; *equites*)

Na 80 epitafa navode se podaci o 300 osoba ili prosječno 3.75 osobe po natpisu. Zabilježeno je ukupno 159 tipova odnosa. Malo više od dvije trećine odnosa pripada jezgrenoj obitelji (68%). Dakle, i među običnim vojnicima ta je zajednica najčešće komemorirala pokojnike (štoviše, u istom omjeru kao i u općoj vojničkoj populaciji), dok su proširena obitelj, prijatelji, oslobođenici i nasljednici mimo krvnog srodstva rjeđe zastupljeni. Dobiveni udio niži je od udjela komemoracijâ na istovrsnoj građi iz Lambeze: 77% odnosa na tamošnjim epitafima običnih vojnika pripada jezgrenoj obitelji. Udio je istodobno nešto viši nego na časničkim natpisima iz Donje Panonije.

Promatramo li veze u jezgrenoj obitelji, 24% svih odnosa na natpisima običnih vojnika pripada ushodnoj, 18% nishodnoj, 14% bračnoj, a 13% pobočnoj liniji. Bračna i pobočna linija javljaju se znatno rjeđe nego u Lambezi. Općenito uzevši, zastupljenost pojedinih linija bitno odudara od općeg vojničkog uzorka i odaje da su obični vojnici uglavnom komemorirali

roditelje ili primali roditeljske posvete. Supružnički su se pak odnosi – inače najčešća jezgrenoobiteljska linija u općem vojničkom uzorku i druga po učestalosti u civilnom uzorku – među običnim vojnicima tek malo češći od bratskih i sestrinskih. Razmjerno slaba zastupljenost supružničke linije očekivana je uzme li se u obzir činjenica da je zakon branio sklapanje brakova običnim vojnicima tijekom većeg dijela principata.[300] Radi sagledavanja učestalosti bračnih odnosa u različitim vremenskim odsječcima, ti se odnosi moraju analizirati na dijakronijski način. To znači da valja zasebno zbrojiti natpise podignute prije i nakon ukinuća zabrane 197. godine. Nažalost, taj je posao otežan jer se datiranje epitafa u osnovi provodi okvirno. Osim jednog spomenika na kojem je uklesan konzulski datum (kat. br. 242), ostali se najčešće datiraju po tipološkim, paleografskim i onomastičkim svojstvima. Njihovo kombiniranje dopušta samo grubu procjenu vremena nastanka spomenika, obično u rasponu od više desetljeća ili čak stoljeća. Zastupljenost građe po skupinama predstavlja samo orijentir za tumačenje stvarnog kronološkog slijeda supružničkih posveta.

Uspostavljene datacije pokazuju sljedeće vrijednosti. Samo je jedan obični vojnik postavio spomenik supruzi do konca 2. stoljeća (kat. br. 509). To je zapravo jedini usko datiran natpis. Njegova datacija temelji se na podatku o angažmanu pokojnikove postrojbe na Istoku pod carem Markom Aurelijem (*miles legionis II adiutricis qui defunctus est in Parthia*). Supruge su običnim vojnicima dale podići dva spomenika tijekom trajanja zabrane sklapanja brakova (kat. br. 79; 547). Međutim, potonja dva spomenika smiju se pribrojiti i građi podignutoj nakon ukinuća zabrane jer se datiraju u rasponu od zadnje trećine 2. do prve trećine 3. stoljeća. Obični su pak vojnici dali podići pet spomenika suprugama nakon ukinuća zabrane sklapanja vojničkih brakova (kat. br. 40; 260; 266; 429; 496). U istom vremenskom odsječku žene su muževima posvetile deset grobnih natpisa (kat. br. 4; 10; 112; 126; 130; 132; 306; 436; 439; 500).

Velika se većina supružničkih odnosa komemorirala nakon ukinuća zabrane sklapanja vojničkih brakova. To po svemu sudeći znači da su obični vojnici otada i u stvarnosti češće živjeli u jezgrenoj obitelji. Očekivano prevladavaju posvete žena muževima nad obratnim obrascem.[301] Načelno se može zaključiti da se manji dio običnih vojnika u Donjoj Panoniji opirao zakonskim odredbama o sklapanju brakova. Međutim, potvrde takvih prijestupa odveć su skromne da bi se tumačile kao raširen običaj. S time u vezi iznova se nameće pitanje odnosa epigrafske prakse i društvene stvarnosti. Ne može se, naime, isključiti mogućnost da

[300] V. poglavlje 2.4.
[301] To se poklapa s istraživačkim rezultatima o vojničkim brakovima u drugim provincijama. V. Roxan 1991, 462-467; Phang 2001, 142-196.

su pokoji vojnici u stvarnosti sklapali nelegalne brakove, ali su hotimice prešućivali taj podatak ili uopće nisu postavljali natpise. Međutim, ako gledamo isključivo dostupne natpise, izgleda da se na ovom području poštovalo carsko zakonodavstvo.

Među ostalim jezgrenoobiteljskim linijama donekle se ističe pobočna linija, to jest sestrinsko-bratske komemoracije. Analiza natpisâ običnih vojnika pokazuje da je ta linija, makar rjeđe zastupljena od ostalih unutarobiteljskih linija, u krugu običnih vojnika znatno češće komemorirana nego među civilima, općom vojničkom populacijom i časničko-dočasničkom skupinom. Tome pridonose bratske posvete koje se sigurno ne odnose na rođenu braću nego na braću po oružju (kat. br. 29; 149).

Od ostalih temeljnih odnosa, u ushodnoj liniji najzastupljenije su posvete sinova očevima i sinova majkama (11% i 8% svih odnosa). Kćeri su vrlo rijetko komemorirale očeve i majke (3% i 1%). U nishodnoj liniji najčešće su posvete očeva sinovima i majki sinovima (po 5%), a rjeđe su posvete očeva kćerima i majki kćerima (2% i 3%). Dobiveni udjeli uglavnom se poklapaju s rasporedom posveta na epitafima običnih vojnika iz Lambeze.

Proširenoj obitelji pripada 10% svih posveta među običnim vojnicima. Spomenike su postavljali djedovi unucima (kat. br. 40; 266; 309), bake unucima ili tete / ujne / strine nećacima (ovisno o tumačenju termina *nepos*; kat. br. 126; 439), unuk baki (kat. br. 232), svekar snahi (kat. br. 266), svekrva snahi (kat. br. 439), zet punici, tastu i prapunici (kat. br. 232) te rođaci oslovljeni kao *cognati* (kat. br. 293; 314). U odnosu na obične vojnike u Lambezi, donjopanonski uzorak pokazuje višestruko viši udio posveta u proširenoj obitelji.

Nasljednici izvan krvnog srodstva potvrđeni su s 22 odnosa ili 15% svih veza među običnim vojnicima. To je daleko najviši udio tog odnosa uzmemo li u obzir opću vojničku populaciju, časnike i dočasnike te obične vojnike u Lambezi. Udio je izravan rezultat zabrane sklapanja brakova običnim vojnicima, zbog čega su pravo nasljedstva preuzimale osobe izvan kruga krvnih srodnika. Prijatelji ili suborci čine svega 2% cijelog uzorka. To je također znatni niži udio od istovrsnih veza na epitafima običnih vojnika iz Lambeze. Među servilnim odnosima potvrđene su jedino posvete oslobođenika patronima (3%).

Ukupno su zabilježene 142 veze komemoratora i pokojnika. To je deset veza više nego u Lambezi, što potvrđuje da su rezultati analize dvaju uzoraka uzajamno usporedivi. Pribrojimo li ovim odnosima i posvete *sibi* / *se vivo* (14) i posvete bez komemoratora (3), dolazimo do ukupno spomenutih 159 tipova odnosa. Ukupno gledajući i uzevši u obzir pretpostavke o brojčanom odnosu običnih vojnika i časnika, količina natpisa običnih vojnika u Donjoj je Panoniji ipak skromna u odnosu na natpise časničkog i dočasničkog kadra.

5.5.3. Veterani

Donjopanonskim veteranima u ovom uzorku pripada 98 natpisa ili nešto više od trećine vojničkih spomenika. Na njima su zabilježeni podaci o 353 osobe ili 3.6 po natpisu. Utvrđeno je 208 tipova međuljudskih veza, od čega više od dvije trećine pripada jezgrenoj obitelji (70%). Razaznaje se uobičajeni obrazac: jezgrena obitelj komemorirala je pokojnike vrlo često, a proširena obitelj, prijatelji, oslobođenici i nesrodni nasljednici sporadično. Iako su najbrojnije jezgrenoobiteljske veze, one se rjeđe susreću nego na veteranskim epitafima iz logora u Lambezi (86%).

Gledamo li sve odnose, 23% pripada supružničkoj, 22% ushodnoj, 20% nishodnoj, a 5% pobočnoj liniji jezgrene obitelji. Udjeli se razlikuju od udjela na veteranskim natpisima iz Lambeze, no redoslijed zastupljenosti pojedinih linija isti je u obama uzorcima. Donjopanonski veteranski natpisi bilježe k tome isti udio bračne linije poput časničkih. To znači da su časnici i veterani s jednakom učestalošću komemorirali supruge, neovisno o tome jesu li ti tipovi odnosa bili podjednako zastupljeni u stvarnosti. Istodobno, veterani su češće podizali epitafe suprugama nego obični vojnici. To je očekivano jer se potonjima, kako rekosmo, branilo sklapanje braka tijekom većeg dijela principata. Od ostalih linija razlike među skupinama donekle se očituju u ushodnoj. Veterani i obični vojnici potvrđeni su u sličnim omjerima u toj liniji, dok su časnici rjeđe sudjelovali u komemoraciji.

Jezgrenoobiteljske linije potom se dijele na temeljne međuljudske odnose počevši s bračnom linijom. Osobitost vojničkog načina života i sklonost komemoriranju određenih skupina (npr. odrasli muškarci i žene u reproduktivnoj dobi) navode na pretpostavku da će u bračnoj liniji posvete ženâ veteranima prevladati nad posvetama veteranâ ženama. Međutim, analiza donjopanonskog uzorka ne potkrepljuje tu pretpostavku. U bračnoj liniji veterani su češće komemorirali supruge nego obratno (13% posveta muževa ženama spram 10% posveta žena muževima). Oprečni rezultati potvrđeni su u Lambezi te na natpisima časnika i običnih vojnika iz Donje Panonije.

Kako, dakle, tumačiti rjeđu pojavu natpisâ koje su supruge postavljale veteranima? Kao i drugi odnosi na natpisima, i ovaj je zacijelo povezan s lokalnim posebnostima u epigrafskoj kulturi. Jedna takva posebnost jest razmjerno visok udio veteranskih posveta samima sebi.[302] Donjopanonski veterani pritom nisu komemorirali isključivo sebe nego i druge bliske osobe. Na to upućuju epigrafske formule *sibi* (*vivo*) *et* ili *vivus et*. S time u vezi evidentirano je jedanaest epitafa koje su veterani postavili sebi i suprugama (kat. br. 82; 170; 239; 261; 287;

[302] V. posljednji odlomak ovog potpoglavlja.

291; 307; 362; 374; 396; 496).[303] Zbog njihove učestalosti može se pretpostaviti da su takve posvete donekle nadomjestile posvete ženâ veteranima. Budući da su razmjerno često komemorirani skupa sa ženama za života, veterani su rjeđe primali supružničke posvete *post mortem*. Štoviše, kad bismo zbrojili veteranske posvete samima sebi i posvete ženâ veteranima u Donjoj Panoniji, udio tog zbroja u jezgrenoj obitelji iznosio bi značajnih 33% odnosa. Prema tome, veterani su u osnovi komemorirani sličnom učestalošću kao i u Lambezi, ali se sklop različitih dedikanata razlikovao. Po tome se, među inim, donjopanonska epigrafska kultura razlikuje od sjevernoafričke.

U nishodnoj liniji posvete očeva sinovima i očeva kćerima (6% i 5%) češće su od posveta majki sinovima i majki kćerima (po 2%). Otprilike između tih dviju skupina zastupljene su posvete sinovima (3%) i kćerima (2%) bez navođenja spola roditelja (*parentes*). Pobočna linija očekivano je rjeđe zastupljena među veteranima nego među običnim vojnicima. U toj liniji najčešće se javljaju posvete među braćom (3%), ali njihov je udio među veteranima dosta niži od njihova udjela među običnim vojnicima i časnicima. Ni za jedan donjopanonski veteranski natpis podignut u pobočnoj liniji ne možemo sigurno ustvrditi da komemorira braću po oružju. Izgleda da je taj komemorativni običaj u pravilu bio svojstven običnim vojnicima, koji često ne bi sklapali brakove ili se njihovi srodnici ne bi našli u blizini radi sahrane i komemoriranja pokojnika.

Proširenoj obitelji pripada 14% svih odnosa na veteranskim epitafima. Spomenike su postavljali djedovi ili bake unucima (kat. br. 212; 226; 266; 291; 309; 535), unuci djedovima ili bakama (kat. br. 21; 133; 232), nećak teti (kat. br. 21), zetovi tastovima ili punicama (kat. br. 133; 232; 267; 328), tastovi ili punice zetovima (kat. br. 178; 535), svekar ili svekrva snahama (kat. br. 266; 353) i rođaci oslovljeni terminom *cognati* (kat. br. 293). Donjopanonska veteranska građa sadrži triput više odnosa u proširenoj obitelji nego veteranski epitafi iz Lambeze. I u odnosu na natpise donjopanonskih časnika i običnih vojnika, veteranska građa pokazuje najviši udio proširene obitelji.

Nesrodni nasljednici javljaju se 11 puta i tvore 6% odnosa. Slaba zastupljenost ove veze odraz je specifičnih okolnosti veteranskog života. Zabilježeni veterani češće su stupali u bračne odnose nego aktivni vojnici. Njihov je imutak posmrtno prelazio na djecu ili druge srodnike po načelu kognacije. Prema tome, krvni srodnici najvećem su broju slučajeva bili ujedno i nasljednici, i odatle se podrazumijevalo da će podići spomenik pokojniku. Zbog toga su nerijetko propuštali spomenuti svoju nasljedničku ulogu na natpisu, bilježeći samo tip

[303] U Lambezi je pak zabilježen gotovo upola niži udio posveta *sibi vivo* i manja količina posveta ženama veteranâ (Saller, Shaw 1984, 154, Tab. 30).

odnosa s pokojnikom. To izlazi na vidjelo pri analizi epitafa: što je udio jezgrenoobiteljskih veza viši, to je udio nasljedničkih veza niži.[304] Veteranska građa iz Lambeze potvrđuje ovaj fenomen. Ondje je zastupljen niži udio nasljedničkih (2%), a viši udio jezgrenoobiteljskih odnosa (86%) nego u Donjoj Panoniji.

Prijatelji ili suborci potvrđeni su svega triput, što je očekivan udio tog odnosa među veteranima i nalikuje zastupljenosti u sjevernoj Africi. Na servilne odnose otpada 4% svih komemoracija, od čega se najveći dio odnosi na posvete oslobođenika patronima. Ukupno, dakle, susrećemo 184 odnosa dedikanta i pokojnika, što nadmašuje zastupljenost odnosa u Lambezi. Na kraju valja pribrojiti 23 posvete *sibi* ili *se vivo*. One su razmjerno brojne u Donjoj Panoniji i smijemo ih smatrati pokrajinskom osobitošću. Zapravo, samo se na vojničkim epitafima iz Norika susreće veći udio takvih posveta.[305] U samo jednom slučaju izostavljeno je ime dedikanta i njegov odnos s pokojnikom.

Dobiveni podaci pokazuju da su vojnici različitom jačinom njegovali epigrafsku kulturu. Najzastupljeniji su časnici (137 spomenika), potom veterani (98) i na koncu obični vojnici (62). U skladu s općim metodološkim postavkama nema smisla procjenjivati stvarni udio ovih skupina na osnovi broja spomenika. Ipak, raspored natpisa po vojničkim skupinama pokazuje da su pripadnici pojedinih skupina pokazivali veći ili manji senzibilitet za čuvanje uspomene na svoj položaj i postignute uspjehe. Druge osobitosti vojničkih spomenika proizlaze iz teksta natpisa. Može se reći da su vojnički i civilni epitafi komemorirali slične tipove odnosa sličnom učestalošću. Najčešće su se komemorirale veze u jezgrenoj obitelji. Na primjer, žene su uglavnom češće postavljale spomenike muževima nego obratno. Od toga odstupaju jedino veteranski natpisi. Nije isključeno da u tom slučaju objedinjene posvete sebi i suprugama nadomještaju manjak spomenika žena muževima. Komemoracije ženâ muževima brojčano su znatno skromnije nego na sjevernoafričkim vojničkim epitafima. To vrijedi i za komemoriranje odnosa braće po oružju.

[304] V. poglavlje 5.4.
[305] Saller, Shaw 1984, 151, Tab. 19.

Tablica 6. Zastupljenost odnosa: obični vojnici, časničko-dočasnički kadar i veterani

		Obični vojnici			Časnici i dočasnici			Veterani		
Posveta		N	%	(%)	N	%	(%)	N	%	(%)
muž	ženi	7	5%	7%	18	9%	13%	23	13%	18%
žena	mužu	13	9%	13%	28	15%	21%	19	10%	15%
ukupno supružnici		20	14%	21%	46	24%	34%	42	23%	33%
roditelji	Sinu	3	2%	3%	6	3%	4%	6	3%	5%
roditelji	kćeri	1	1%	1%	2	1%	1%	4	2%	3%
otac	Sinu	7	5%	7%	11	6%	8%	11	6%	9%
otac	kćeri	3	2%	3%	2	1%	1%	9	5%	7%
majka	Sinu	7	5%	7%	11	6%	8%	3	2%	2%
majka	kćeri	4	3%	4%	4	2%	3%	4	2%	3%
ukupno nishodna linija		25	18%	26%	36	19%	27%	37	20%	29%
sin	Ocu	16	11%	16%	16	8%	12%	19	10%	15%
sin	majci	12	8%	12%	8	4%	6%	14	8%	11%
kći	Ocu	4	3%	4%	8	4%	6%	6	3%	5%
kći	majci	2	1%	2%	2	1%	1%	2	1%	2%
ukupno ushodna linija		34	24%	35%	34	18%	25%	41	22%	32%
brat	bratu	12	8%	12%	13	7%	10%	6	3%	5%
brat	sestri	2	1%	2%	2	1%	1%	3	2%	2%
sestra	bratu	3	2%	3%	3	2%	2%	0	0%	0%
sestra	sestri	1	1%	1%	1	1%	1%	0	0%	0%
ukupno pobočna linija		18	13%	19%	19	10%	14%	9	5%	7%
ukupno jezgrena obitelj		97	68%	100%	135	70%	100%	129	70%	100%
proširena obitelj		14	10%		17	9%		26	14%	
nasljednici		22	15%		21	11%		11	6%	
Prijatelji		3	2%		5	3%		3	2%	
Kolegij		0	0%		1	1%		7	4%	
alumni i tutori		1	1%		1	1%		0	0%	
Patron	oslobođeniku	0	0%		2	1%		0	0%	
Gospodar	robu	0	0%		0	0%		1	1%	
Oslobođenik	patronu	5	4%		11	6%		7	4%	
Rob	gospodaru	0	0%		0	0%		0	0%	
Conservi/Coliberti		0	0%		0	0%		0	0%	
Ukupno servilni odnosi		5	4%		13	7%		8	4%	
UKUPNO ODNOSA		142	100%		193	100%		184	100%	
Nema kom.		3			1			1		
Sebi		14			19			23		
U K U P N O		159			213			208		

5.6. Komemorativni obrasci po naseljima

U ovom odjeljku utvrđuje se zastupljenost međuljudskih odnosa na epitafima iz Akvinka, Intercize, Murse, Ulcizije, Sirmija, Sopijana i Gorsija. Primjenjuje se Sallerova i Shawova metoda.[306] Nastoje se identificirati lokalne osobitosti u komemoriranju pokojnika po pojedinim naseljima.

Jonathan Edmondson istražio je međuljudske odnose na epitafima iz četiriju gradskih središta u pokrajini Luzitaniji.[307] Raspolažući razmjerno bogatom građom s mnoštvom zabilježenih odnosa, analizirao je civilne, a izostavio vojničke natpise. Donjopanonska pak naselja iznjedrila su izrazito neujednačenu količinu natpisa koja ispunjava kriterije za odabir građe. Brojke se kreću od desetak do više stotina natpisa po naselju. Kad bi se vojnički i civilni natpisi analizirali zasebno, u gradovima s manjom količinom natpisa dobili bismo premalo odnosa. Zbog toga se natpisi po donjopanonskim gradovima ne dijele na civilne i vojničke, već se objedinjeno analiziraju neovisno o položaju zabilježenih pojedinaca.

Budući da donjopanonski vojnički obrasci, kako smo netom vidjeli, dosta nalikuju civilnima, rezultate ćemo ipak mjestimice uspoređivati s rezultatima Edmondsonovih istraživanja. Udjeli pojedinih vrsta odnosa predstavljaju se zasebno po naseljima. Potpuni rezultati priloženi su u Tablicama 7 i 8.

5.6.1. Akvink (*Aquincum*, Budimpešta)

U upravnom središtu Donje Panonije zabilježeno je 259 epitafa s jasnim odnosom dedikanta i pokojnika. Na njima se navode podaci o 785 osoba ili 3 po natpisu. Utvrđeno je 440 tipova međuljudskih odnosa. Malo manje od dvije trećine pripada jezgrenoj obitelji. Premda je to dosad najniži udio jezgrene obitelji, on ipak pokazuje da je ta zajednica najčešće čuvala uspomenu na pokojnika u urbanoj sredini. Nešto slabiji udio jezgrene obitelji u odnosu na prethodne vrijednosti zacijelo je povezan s nešto jačim udjelom nasljedničkih odnosa i odnosa među oslobođenicima i patronima.

Bračna linija jezgrene obitelji pokriva 21%, nishodna 20%, ushodna 17%, a pobočna 7% svih odnosa. Udio svake pojedine linije u Akvinku je niži nego na civilnim ili vojnim natpisima na razini čitave provincije. To je očekivano jer je i sama jezgrena obitelj slabije zastupljena. Zabilježen je tek nešto viši udio nishodne linije u odnosu na civilni i vojnički uzorak cijele provincije. U supružničkoj liniji komemoracije žena muževima blago prevladavaju nad suprotnim obrascem (11% naprama 10% svih odnosa). U ostalim linijama

[306] Saller, Shaw 1984.
[307] Edmondson 2005, 194-195, Tab. 7.1

nijedan temeljni odnos ne zaprema odveć visok udio spram drugih odnosa. Dovoljno je navesti da se u nishodnoj liniji najčešće susreću posvete majki sinovima, a u uzlaznoj sinova očevima (po 5% svih obrazaca). U pobočnoj liniji očekivano je najbolje potvrđen odnos među braćom (4% svih odnosa). Ostali temeljni odnosi u pobočnoj liniji rijetko se javljaju i vjerojatno su se komemorirali jedino u odsustvu drugih članova bliže obitelji. Gledaju li se navedene liniji isključivo u okviru jezgrene obitelji, vidi se da je supružnička linija predstavljala uobičajeni komemorativni obrazac (32% svih odnosa u jezgrenoj obitelji).

Proširenoj obitelji pripada 9% posveta iz Akvinka. To je nešto viši udio nego na civilnim natpisima iz cijele provincije i dosta nalikuje udjelu u luzitanijskim gradovima Emeriti i gradu *Civitas Igaeditanorum*. U Akvinku su zastupljene posvete djedova i baka unucima (kat. br. 97; 126; 191; 192; 212; 226; 40), djevera snahama (kat. br. 125), snaha svekrvama (kat. br. 167), unuka djedovima i bakama (kat. br. 21; 40; 46; 232; 267), zetova tastovima i punicama (kat. br. 218; 232) i posvete rođacima oslovljenima terminom *consobrini* (kat. br. 58; 120). Ovi se odnosi većinom bilježe usporedno s odnosima u jezgrenoj obitelji. To upućuje na bliskost jezgrene i proširene obitelji. U slučajevima kad su članovi proširene obitelji bili na životu i u blizini, redovito bi se našli na grobnim spomenicima.

Nasljednici mimo krvnog srodstva čine razmjerno visokih 10% veza. Među izvanobiteljskim vezama ističu se međusobne posvete članova udruženjâ (5% svih odnosa). Iz toga slijedi da su žitelji Akvinka povjeravali brigu o sahrani i postavljanju spomenika nasljednicima ili prijateljima kad nisu mogli ili htjeli komemorirati srodničke odnose.

Servilni su odnosi potvrđeni na 9% posveta, od čega najveći dio pripada oslobođeničkim posvetama. Oslobođenici su uglavnom češće zastupljeni u urbanim predjelima jer su ondje lakše postizali društvenu pokretljivost. Ne bi li javno očitovali svoj novonastali položaj, akvinški su oslobođenici podizali spomenike koji se odlikuju kvalitetom izradbe. To su stele s likovnim i natpisnim poljem (kat. br. 32) ili ploče na sarkofazima (kat. br. 154). Veoma su rijetko komemorirali vlastite roditelje, a najčešće su potvrđeni u svojstvu dedikanata bivšim patronima (kat. br. 1; 13; 28; 32; 34; 59; 67; 76; 85; 86; 87; 108; 109; 117; 145; 161; 172; 178; 184; 193; 194; 196; 200; 205; 214; 219; 247; 252). Ponekad se identificiraju kao oslobođenici i ujedno nasljednici (kat. br. 86; 117; 193; 445; 476). Ispunivši zakonske obaveze prema svojim bivšim gospodarima, preuzimali su njihovu baštinu. Konačno, pokojnici su odredili da im se podignu čak 34 natpisa za života. I u tim slučajevima prevladavaju skupne komemoracije u jezgrenoj obitelji. Svega dva natpisa u kategoriji *sibi* / *se vivo* odnose se na pojedinačnu komemoraciju samome sebi (kat. br. 114; 152).

5.6.2. Interciza (*Intercisa*, Dunaújváros)

Na 90 grobnih natpisa iz Intercize zabilježeni su podaci o 318 osoba ili 3.5 osobe po natpisu. Evidentirana su 173 tipa međuljudskih odnosa. Jezgrena obitelj zastupljena je s 81% svih odnosa. To je najviši udio te zajednice u Donjoj Panoniji. Udio je znakovit vodimo li računa o tome da dvije trećine građe iz Intercize čine vojnički natpisi.

Nishodnoj liniji pripada 26%, bračnoj 25%, ushodnoj 24%, a pobočnoj 6% svih odnosa. Visoki i zbijeno raspoređeni udjeli nishodne, bračne i ushodne linije daju naslutiti da su postojale snažne veze među supružnicima i njihovom djecom. U supružničkoj liniji prevladavaju posvete muževa ženama. U nishodnoj liniji najbolje su potvrđeni odnosi očeva i sinova, a najslabije majki i kćeri. U ushodnoj liniji najuobičajenije su posvete sinova očevima, a najrjeđe kćeri majkama. I dok se u pobočnoj liniji najbrojnijom pokazao bratski odnos, nije potvrđena nijedna posveta među sestrama. Dobivene vrijednosti govore da je obitelj počivala na snažnim vezama patrilinearnog srodstva među natpisno potvrđenim žiteljima. Najčešće su se komemorirale veze među krvno srodnim muškarcima, a veze među ženama samo sporadično.

Visok udio jezgrenoobiteljskih odnosa vjerojatno proizlazi iz specifičnih životnih okolnosti u ovoj sredini. Već je naznačeno da dvije trećine natpisa iz Intercize pripada vojničkom krugu. Uglavnom potječu s konca 2. i cijelog 3. stoljeća. Odluka o zabrani sklapanja brakova tada je već bila dokinuta i vojnici su se smjeli neometano koristiti tom povlasticom. Uz slobodu sklapanja braka i drugi su čimbenici utjecali na visok udio jezgrene obitelji. S time u vezi Jenő Fitz izdvojio je 20 obitelji koje su sačinjavale sirijsku kohortu u Intercizi.[308] Na temelju onomastičkih podataka ušao je u trag familijarnim vezama ljudî čija se imena čitaju na natpisima. Pokazalo se da golemom većinom potječu s područja Sirije (90%). Prispjevši potkraj 2. st. u Intercizu, pridošlice su živjeli u zatvorenim obiteljskim zajednicama s potomcima, izbjegavali su miješanje sa žiteljima panonskog podrijetla, čuvali su lokalna imena i kulturne posebnosti.[309] Vukući podrijetlo iz zavičaja carice Julije Domne, supruge Septimija Severa, tradicionalno su održavali bliske veze s carevima severske kuće. To potvrđuju građevinski natpisi podignuti u spomen na Septimijev boravak u Intercizi 202. godine (AE 1910, 140; 141). Osim toga, visoka zastupljenost jezgrenoobiteljskih odnosa zacijelo je posredno povezana s materijalnim prilikama. Na to ukazuju vješto izrađeni spomenici, u tipološkom smislu najčešće stele i sarkofazi s natpisnim i ikonografskim poljem. Konačno, vojnici i vojničke obitelji u Intercizi razmjerno su rijetko navodili zaokružene

[308] Fitz 1972, 152-157.
[309] *Ibid*., 157.

godine života. Polovica zabilježenih godina završava nulom ili peticom, što je ipak manje nego u vojničkom krugu na razini cijele provincije. Iz toga slijedi da su pismenost i poznavanje životne dobi vjerojatno bili raširenij među sirijskim doseljenicima nego u ostatku panonskog pučanstva.[310]

Proširena obitelj zastupljena je s 8% odnosa. Taj udio ne odudara znatno od Akvinka ni od gradova u provinciji Luzitaniji. Utvrđene su posvete djedova i baka unucima (kat. br. 266; 291; 309; 334; 303), svekrova snahama (kat. br. 266), zetova tastovima i punicama (kat. br. 267; 328) i uzajamne posvete rođaka (*cognati*; kat. br. 293; 314). Nasljednici izvan krvnog srodstva zabilježeni su 5% svih odnosa. Obično su to pojedinačne posvete suborcima iz pomoćnih jedinica (kat. br. 273; 325; 332; 336; 348). Rjeđe se javljaju suboračke posvete u skupnim komemoracijama zajedno sa srodnicima (kat. br. 280; 281). Suborci mimo nasljedničke uloge javljaju se svega triput tvoreći 2% odnosa.

U Intercizi se – za razliku od Akvinka – bilježi zanemariv broj odnosa među članovima kolegija. Podzastupljenost takvih komemoracija i manjak prijateljskih i nasljedničkih komemoracija zacijelo su izravan rezultat visokog udjela jezgrenoobiteljskih odnosa. Odnosi u servilnoj skupini evidentirani su 5 puta, što tvori 3% svih veza. Oslobođenici su posvetili 4 spomenika patronima (kat. br. 265; 326; 329; 347), a jednom je zabilježena suprotna posveta (kat. br. 343). Evidentirano je 28 spomenika koje su pokojnici za života dali postaviti samima sebi. Nijedan nije postavljen isključivo jednoj osobi, već uvijek u kombinaciji s bližnjima. Potvrđena su, doduše, dva spomenika na kojima se zbog oštećenja ne naziru imena drugih osoba, ali se iz teksta natpisa vidi da su bile spomenute (kat. br. 308; 321). Zabilježen je samo jedan natpis bez navoda komemoratora.

Istraženi udjeli u Intercizi pokazuju da ne valja suditi o cjelokupnim žiteljima isključivo na temelju podataka s natpisa. Podaci se uglavnom odnose na zajednicu sirijskih doseljenika, a ne na sve civilne i vojne žitelje ovog kraja tijekom principata.

5.6.3. Mursa (*Mursa*, Osijek)

Područje Murse iznjedrilo je 14 epitafa s utvrdivim odnosom pokojnika i ožalošćenog. Evidentirano je 40 pojedinca ili 2.9 po natpisu. Oni tvore 22 tipa međuljudskih odnosa. To je nedovoljna količina za pouzdanu ocjenu komemorativne prakse. Broj zabilježenih odnosa toliko je nizak da jedan dodatni odnos može znatno promijeniti udio pojedine linije u ukupnom uzorku. Jezgrena obitelj susreće se u 52% svih odnosa. U nishodnoj liniji

[310] Za usporedbu v. udjele zaokruženih godina života po natpisima običnih vojnika, časničko-dočasničkog kadra i veterana (pogl. 3.4).

zabilježeno je 24%, u ushodnoj 14%, u pobočnoj 10%, a u bračnoj 5% svih odnosa. Među temeljnim odnosima prevladavaju posvete očeva i općenito roditelja (*parentes*) sinovima. To znači da se i na neznatnom uzorku očituje veća sklonost komemoriranju patrilinearnih odnosa.

Proširena obitelj i nasljednici u Mursi su potvrđeni s po 19% svih komemoracija. Susreću se posvete unucima (kat. br. 403) ili nećacima, ovisno o tumačenju posvete *nepoti dulcissimo* (kat. br. 395) i posvete među rođacima (*consobrini*, kat. br. 398). Razmjerno je visok udio nasljednika izvan krvnog srodstva (19%). Jednom se navode na pojedinačnim posvetama (kat. br. 390), a triput na skupnim (kat. br. 391; 393; 398). U jednom slučaju nasljednici su ujedno pripadnici šire obitelji (kat. br. 398). Članovi kolegija i skrbnici javljaju se s po jednom vezom (kat. br. 392; 402). U servilnoj pak skupini zabilježen je jedan natpis što ga je oslobođenik znakovitog imena Sukceso dao podići suoslobođenici Juliji Primili (kat. br. 394). Samo jedan spomenik pokojnik je podigao samome sebi za života (kat. br. 396), ali i taj u supružničkom krugu. Nije zabilježen nijedna natpis bez komemoratora. Godine života zabilježene su 11 puta, čemu valja pridodati 1 natpis s nečitkim navodom dobi (kat. br. 401). Na samo 3 natpisa bilježe se godine života među ženama i svi su izraženi zaokruženim vrijednostima.

Tablica 7. Zastupljenost odnosa po naseljima: Akvink, Interciza i Mursa

		Akvink			Interciza			Mursa		
Posveta		N	%	(%)	N	%	(%)	N	%	(%)
muž	ženi	40	10%	16%	22	15%	19%	1	5%	9%
žena	mužu	42	11%	16%	14	10%	12%	0	0%	0%
ukupno supružnici		82	21%	32%	36	25%	31%	1	5%	9%
roditelji	sinu	17	4%	7%	3	2%	3%	2	10%	18%
roditelji	kćeri	10	3%	4%	4	3%	3%	1	5%	9%
otac	sinu	13	3%	5%	11	8%	9%	2	10%	18%
otac	kćeri	9	2%	4%	10	7%	9%	0	0%	0%
majka	sinu	18	5%	7%	7	5%	6%	0	0%	0%
majka	kćeri	12	3%	5%	3	2%	3%	0	0%	0%
ukupno nishodna linija		79	20%	31%	38	26%	32%	5	24%	45%
sin	ocu	21	5%	8%	16	11%	14%	1	5%	9%
sin	majci	17	4%	7%	12	8%	10%	1	5%	9%
kći	ocu	17	4%	7%	6	4%	5%	0	0%	0%
kći	majci	13	3%	5%	1	1%	1%	1	5%	9%
ukupno ushodna linija		68	17%	27%	35	24%	30%	3	14%	27%
Brat	bratu	16	4%	6%	5	3%	4%	1	5%	9%
Brat	sestri	5	1%	2%	2	1%	2%	0	0%	0%
sestra	bratu	4	1%	2%	1	1%	1%	1	5%	9%
sestra	sestri	2	1%	1%	0	0%	0%	0	0%	0%
ukupno pobočna linija		27	7%	11%	8	6%	7%	2	10%	18%
ukupno jezgrena obitelj		256	65%	100%	117	81%	100%	11	52%	100 %
proširena obitelj		35	9%		11	8%		3	14%	
nasljednici		40	10%		7	5%		4	19%	
prijatelji		8	2%		3	2%		0	0%	
kolegij		18	5%		1	1%		1	5%	
alumni i tutori		3	1%		0	0%		1	5%	
Patron	oslobođeniku	4	1%		1	1%		0	0%	
Gospodar	robu	1	0%		0	0%		0	0%	
Oslobođenik	patronu	28	7%		4	3%		0	0%	
Rob	gospodaru	0	0%		0	0%		0	0%	
Conservi/Coliberti		3	1%		0	0%		1	5%	
Ukupno servilni odnosi		36	9%		5	3%		1	5%	
UKUPNO ODNOSA		396	100%		144	100%		21	100%	
Nema kom.		10			1			0		
Sebi		34			28			1		
U K U P N O		440			173			22		

5.6.4. Ulcizija (*Ulcisia Castra*, Szentendre)

Na 39 epitafa navode se podaci o 128 osoba ili 3.3 osobe po natpisu. Potvrđeno je ukupno 69 tipova međuljudskih odnosa. Analiza pokazuje da dvije trećine odnosa u Ulciziji (67%) pripada jezgrenoj obitelji. I ovdje je, dakle, jezgrena obitelj češće komemorirala pokojnike nego proširena obitelj, prijatelji, oslobođenici i nesrodni nasljednici. Jezgrenoobiteljske linije raspoređene su tako da na bračnu otpada 31%, nishodnu 21%, ushodnu 14%, dok u pobočnoj nije zabilježen nijedan odnos. S jedne strane, među temeljnim odnosima najzastupljenije su komemoracije očeva sinovima (14% cijelog uzorka). S druge strane, nije zabilježena nijedna majčinska posveta sinovima ili kćerima te nijedna očinska posveta kćerima. U ushodnoj liniji obično su sinovi komemorirali očeve, dok je broj kćeri koje su postavljale spomenike očevima zanemariv. Najkraće rečeno, naziru se snažne patrilinearne veze. Dedikanti su malokad komemorirali žene same, već u pravilu s muževima ili s drugim pripadnicima uže obitelji.

Proširenoj obitelji pripada 16% posveta. Djedovi i bake komemorirali su unuke (kat. br. 353; 357; 381), svekrovi i svekrve snahe (kat. br. 353), a zetovi punice (kat. br. 369). Samo jedan natpis bilježi nasljedničke odnose, ali zbog oštećenja natpisa nije jasno jesu li i ovdje komemorirane srodničke veze (kat. br. 360). Na komemoracije među prijateljima ili suborcima otpada 4% odnosa. Članovi obrtničkih udruženja podigli su 8% posveta, što je najveći udio tog tipa odnosa u donjopanonskim naseljima. U servilnoj skupini evidentirana je samo jedna komemoracija oslobođenika patronu (kat. br. 378). Pokojnici su podigli 13 spomenika samima sebi života i na svima se nalazi više osoba u skupnoj komemoraciji. Sedam su puta potvrđeni spomenici bez komemoratora. Na njima se u pravilu bilježe lokalna keltska imena.

5.6.5. Sirmij (*Sirmium*, Srijemska Mitrovica)

U sirmijskom uzorku analizirana su 22 natpisa. Na njima su zabilježeni podaci o 57 ljudi ili 2.6 po natpisu. Oni čine 28 tipova međuljudskih odnosa. To je nedovoljna količina odnosa za donošenje utemeljenih zaključaka o komemorativnim običajima. Jezgrenoobiteljski odnosi tvore 72% svih obrazaca komemoracije, što je otprilike po sredini u odnosu na druge gradove i na civilni i vojnički uzorak. Bračna linija jezgrene obitelji javlja se u 36%, nishodna u 24%, pobočna u 12% odnosa, dok u ushodnoj nema zabilježenih odnosa. Posvete žena muževima blago prednjače nad posvetama muževa ženama. U nishodnoj liniji bilježi se nekoliko posveta očeva sinovima i roditelja (*parentes*) kćerima. Pobočna linija broji svega 3 zabilježena

odnosa. Gledamo li udjele isključivo u jezgrenoj obitelji, supružnički odnosi zapremaju polovicu komemoracija.

U proširenoj obitelji nije zabilježen nijedan odnos. Nešto se češće javljaju suboračke i prijateljske posvete: dvaput su to skupne posvete (kat. br. 404; 410), a jednom pojedinačne (kat. br. 405). Oporučni nasljednici izvan krvnog srodstva sačinjavaju 8% svih komemoracija. Servilna populacija zastupljena je u jednakom omjeru, pri čemu se oba puta radi o posvetama oslobođenika patronima (kat. br. 410; 422). Samo je jednom potvrđena komemoracija sebi za života, no opet u kombinaciji s drugim članom jezgrene obitelji (kat. br. 419). Dvaput se zatječu natpisi bez spomena komemoratora. Premda se, kao i u slučaju Murse, ne mogu donositi dalekosežni zaključci, ipak se i u ovom uzorku vidi prevlast jezgrenoobiteljskih odnosa i napose supružničkih odnosa u toj zajednici.

5.6.6. Sopijane (*Sopianae*, Pečuh)

Analizirano je svega 14 epitafa s jasnim odnosom komemoratora i pokojnika. Na njima se nalaze podaci o 55 osoba koje čine 33 tipa međuljudskih odnosa. Prosječan broj ljudi po natpisu je 3.9, što je najviša prosječna vrijednost u Donjoj Panoniji. Jezgrenoobiteljske su linije zastupljene s očekivano visokim udjelom (76%). U toj zajednici nishodna linija pokriva 34% svih odnosa, supružnička 28%, ushodna 10“. U pobočnoj liniji nije zabilježen nijedan odnos. Od temeljnih odnosa najčešće su posvete u supružničkoj liniji. Ondje su evidentirane po 4 posvete muževa ženama i žena muževima. U nishodnoj liniji očekivano prevladavaju posvete očeva sinovima. Ostali temeljni odnosi zastupljeni su sa zanemarivom količinom veza.

Proširena obitelj u Sopijanama se komemorirala češće nego drugdje: gotovo svaki četvrti epitaf pripada toj skupini. Zastupljeni su spomenici djedova i baka unucima (kat. br. 438, 439), tastova i punica zetovima (kat. br. 438) te svekrva snahama (kat. br. 439). Nije zabilježen nijedan preostali tip veza (nesrodni nasljednici, servilno stanovništvo, prijatelji i suborci, hranjenici i članovi kolegija). Triput se javljaju spomenici koje su pokojnici dali podići samima sebi, ali uvijek u kombinaciji s bližnjima (kat. br. 435; 439; 440). Jednom se navodi ime komemoratora bez naznake njegova odnosa s pokojnikom (kat. br. 432).

5.6.7. Gorsij (*Gorsium*, Tác)

Na 14 analiziranih epitafa iz Gorsija evidentirano je 47 osoba ili 3.4 po natpisu. Oni sačinjavaju 22 tipa međuljudskih odnosa. To je nedovoljna količina odnosa za pouzdanu procjenu jačine pojedinih komemorativnih obrazaca u obitelji i izvan nje. Na jezgrenu obitelj

otpada uobičajen udio posveta (76%). Četiri jezgrenoobiteljske linije zastupljene su sličnom učestalošću. Supružnička i nishodna zauzimaju po 24%, ushodna 18%, a pobočna 12% komemoracija. Temeljni su odnosi krajnje slabo zastupljeni: uz po 2 posvete muževa ženama i obrnuto, svi ostali primjeri zasvjedočeni su s po samo jednim slučajem. Izostale su veze u proširenoj obitelji. Nasljednici su postavili po jedan spomenik u pojedinačnoj (kat. br. 446) i skupnoj komemoraciji (kat. br. 453). U servilnoj skupini potvrđena je po jedna posveta patrona oslobođenicima i oslobođenika patronu. Četiri puta ljudi su komemorirali sami sebe, no uvijek uključujući i druge pripadnike jezgrene obitelji. Jednom se javlja spomenik bez navođenja komemoratora.

Tablica 8. Naselja: Ulcizija, Sirmij, Sopijane i Gorsij

		Ulcizija			Sirmij			Sopijane			Gorsij		
Posveta		N	%	(%)	N	%	(%)	N	%	(%)	N	%	(%)
muž	ženi	11	22%	33%	4	16%	22%	4	14%	18%	2	12%	15%
žena	mužu	4	8%	12%	5	20%	28%	4	14%	18%	2	12%	15%
ukupno supružnici		15	31%	45%	9	36%	50%	8	28%	36%	4	24%	31%
roditelji	Sinu	1	2%	3%	0	0%	0%	1	3%	5%	0	0%	0%
roditelji	kćeri	0	0%	0%	2	8%	11%	0	0%	0%	1	6%	8%
otac	Sinu	7	14%	21%	2	8%	11%	3	10%	14%	1	6%	8%
otac	kćeri	3	6%	9%	0	0%	0%	2	7%	9%	1	6%	8%
majka	Sinu	0	0%	0%	1	4%	6%	3	10%	14%	1	6%	8%
majka	kćeri	0	0%	0%	1	4%	6%	1	3%	5%	0	0%	0%
ukupno nishodna linija		11	22%	33%	6	24%	33%	10	34%	45%	4	24%	31%
sin	Ocu	3	6%	9%	0	0%	0%	1	3%	5%	1	6%	8%
sin	majci	2	4%	6%	0	0%	0%	1	3%	5%	1	6%	8%
kći	Ocu	1	2%	3%	0	0%	0%	0	0%	0%	1	6%	8%
kći	majci	1	2%	3%	0	0%	0%	1	3%	5%	0	0%	0%
ukupno ushodna linija		7	14%	21%	0	0%	0%	3	10%	14%	3	18%	23%
brat	bratu	0	0%	0%	1	4%	6%	1	3%	5%	1	6%	8%
brat	sestri	0	0%	0%	1	4%	6%	0	0%	0%	0	0%	0%
sestra	bratu	0	0%	0%	1	4%	6%	0	0%	0%	1	6%	8%
sestra	sestri	0	0%	0%	0	0%	0%	0	0%	0%	0	0%	0%
ukupno pobočna linija		0	0%	0%	3	12%	17%	1	3%	5%	2	12%	15%
ukupno jezgrena obitelj		33	67%	100%	18	72%	100%	22	76%	100%	13	76%	100%
proširena obitelj		8	16		0	0%		7	24%		0	0%	
nasljednici		1	2		2	8%		0	0%		2	12%	
Prijatelji		2	4		3	12%		0	0%		0	0%	
Kolegij		4	8		0	0%		0	0%		0	0%	
alumni i tutori		0	0		0	0%		0	0%		0	0%	
Patron	oslobođeniku	0	0%		0	0%		0	0%		1	6%	
Gospodar	robu	0	0%		0	0%		0	0%		0	0%	
Oslobođenik	patronu	1	2%		2	8%		0	0%		1	6%	
Rob	gospodaru	0	0%		0	0%		0	0%		0	0%	
Conservi/Coliberti		0	0		0	0%		0	0%		0	0%	
Ukupno servilni odnosi		1	2		2	8%		0	0%		2	12%	
UKUPNO ODNOSA		49	100		25	100%		29	100%		17	100%	
Nema kom.		7			2			1			1		
Sebi		13			1			3			4		
U K U P N O		69			28			33			22		

Tablica 9. Ukupna zastupljenost odnosa u Donjoj Panoniji

Posveta		N	%	(%)
muž	Ženi	114	13%	18%
žena	Mužu	90	10%	14%
ukupno supružnici		204	23%	32%
roditelji	Sinu	30	3%	5%
roditelji	Kćeri	21	2%	3%
otac	Sinu	57	6%	9%
otac	kćeri	38	4%	6%
majka	Sinu	40	5%	6%
majka	kćeri	26	3%	4%
ukupno nishodna linija		212	24%	33%
sin	Ocu	66	7%	10%
sin	majci	50	6%	8%
kći	Ocu	31	3%	5%
kći	majci	21	2%	3%
ukupno ushodna linija		168	19%	26%
brat	bratu	36	4%	6%
brat	sestri	13	1%	2%
sestra	bratu	11	1%	2%
sestra	sestri	3	0%	0%
ukupno pobočna linija		63	7%	10%
ukupno jezgrena obitelj		647	73%	100%
proširena obitelj		78	9%	
nasljednici		68	8%	
prijatelji		15	2%	
Kolegij		23	3%	
alumni i tutori		4	0%	
Patron	oslobođeniku	6	1%	
Gospodar	robu	1	0%	
Oslobođenik	patronu	41	5%	
Rob	gospodaru	0	0%	
Conservi/Coliberti		4	0%	
Ukupno servilni odnosi		52	6%	
UKUPNO ODNOSA		887	100%	
Nema kom.		30		
Sebi		114		
U K U P N O		1031		

5.7. Skupne komemoracije i skupni ukopi

Već je rečeno da je dio znanstvenika kritizirao Sallerovu i Shawovu metodu (v. pogl. 1.8). Analizirajući grobne natpise, Saller i Shaw razmatrali su svaki odnos pojedinačno. Na primjer, jedan donjopanonski oslobođenik dao je podići spomenik sebi, supruzi, sinu, kćeri i unuci (kat. br. 357). Slijedeći Sallerovu i Shawovu metodu, u ovom smo slučaju evidentirali tri odnosa u jezgrenoj obitelji (od čega jedan u bračnoj i dva u nishodnoj liniji), jedan odnos u proširenoj obitelji i jedan odnos tipa *sibi vivo*. Istraživač Dale Martin uputio je kritiku na račun ovakvog načina zbrajanja odnosa.[311] On je smatrao da se takvim zbrajanjem zapostavlja cjelina, usitnjuju veze i iskrivljuje stvarna slika međuljudskih odnosa na natpisima. U konačnici se, po njegovu sudu, stvara pogrešan dojam da jezgrena obitelj daleko prednjači nad ostalim inačicama međuljudskih veza. Umjesto da se višestruke posvete dijele na pojedinačne veze (kako su postupali Saller i Shaw), predložio je da se svaki natpis broji kao jedan komemorativni obrazac. S time u skladu, netom spomenuta posveta sebi, supruzi, sinu, kćeri i unuci Martinovom bi se metodom evidentirala kao jedna posveta u proširenoj obitelji.

Martin je primijenio vlastitu metodu pri analizi obiteljskih odnosa na natpisima iz sedam maloazijskih gradova sabranih iz zbirke *Tituli Asiae Minoris* (TAM). Pokazalo se da su maloazijski žitelji znatno češće komemorirali proširenu obitelj nego žitelji zapadnih provincija, sudeći po rezultatima koje su dobili Saller i Shaw.[312] Štoviše, u jednom su gradu dedikanti češće komemorirali proširenu nego jezgrenu obitelj.[313]

I drugi su se istraživači nadovezali na ove kritike. Maureen Carroll bavila se obiteljskim vezama na likovnim spomenicima iz srednjeg Podunavlja, ali ih nije kvantitativno analizirala. Primijetila je da su domaći žitelji uglavnom prikazivali velike obiteljske skupine („large family groups“). Povezavši to s Martinovim opaskama, zaključila je da su stanovnici Podunavlja živjeli u proširenim i višegeneracijskim obiteljskim zajednicama u čijem se središtu redovito nalazila jezgrena obitelj.[314]

Budući da Martinove primjedbe imaju određenu težinu, analizirat ćemo donjopanonske civilne epitafe služeći se njegovom metodom. Cilj je ustanoviti razlikuju li se rezultati dobiveni tom metodom od rezultata dobivenih metodom Sallera i Shawa, čiji su rezultati predstavljeni u poglavljima od 5.3. do 5.6. Vrijednosti dobivene Martinovom metodom na donjopanonskom uzorku prikazane su u Tablici 10.

[311] Martin 1996.
[312] *Ibid.*, 58-59.
[313] *Ibid.*, 59, App. Tab. 2 (v. Olympus).
[314] Carroll 2015, 507.

Tablica 10. Civilne komemoracije u Donjoj Panoniji metodom D. Martina

A	Fragmentarno sačuvan natpis	0	/
B	Napis s jednom osobom bez drugih utvrdivih odnosa	27	9%
C	Bračni drugovi	45	14%
D	Jezgrena obitelj (u cijelosti ili dijelom)	163	52%
E	Proširena obitelj	25	8%
F	Više osoba izvan obitelji (nasljednici, prijatelji, kolegiji)	35	11%
G	Robovi i oslobođenici	17	5%
	UKUPNO	312	

U uzorku nije zabilježen nijedan fragmentarni natpis. To je samorazumljivo jer su natpisi s neutvrdivim odnosom pokojnika i ožalošćenog u samom početku izostavljeni iz analize. Odnosi u proširenoj obitelji, vidjeli smo, predstavljali su glavnu točku prijepora među zagovarateljima jedne i druge metode. Stoga ih možemo uzeti kao referentnu točku pri usporedbi dobivenih rezultata. Usporedimo li, dakle, vrijednosti dobivene Martinovom metodom i vrijednosti dobivene metodom Sallera i Shawa (v. pogl. 5.3 i Prilog 1), ne opažamo znatne razlike. Udio posveta u proširenoj obitelji dobiven Martinovom metodom (redak E) identičan je udjelu istovrsnih posveta dobivenom metodom Sallera i Shawa (8%). Jezgrena pak obitelj (redak D) slabije je zastupljena u usporedbi s jezgrenom obitelji po metodi Sallera i Shawa. Međutim, pridodamo li jezgrenoj obitelji uzajamne posvete među supružnicima (redak C), dobit ćemo ukupno 66% svih zabilježenih odnosa. To je i dalje manji udio u odnosu na istovrsnu skupinu po metodi Sallera i Shawa, no i tolik udio jasno ukazuje da je glavnina spomenika podignuta u jezgrenoobiteljskom krugu. Prema tome, rezultati dobiveni Martinovom analitičkom metodom na donjopanonskom civilnom uzorku ne idu u prilog njegovoj kritici metode Sallera i Shawa. On je, naime, zaključio da se jezgrena obitelj koju tvore roditelji i njihova djeca u osnovi rijetko zatječu na natpisima. Uzgred, pokazao je da se veze u jezgrenoj obitelji i veze u proširenoj obitelji najčešće prožimaju na jednim te istim spomenicima.

Premda maloazijska građa potvrđuje Martinova tumačenja, na donjopanonskom uzorku – neovisno o tome kojom ga metodom istražujemo – nazire se drugačiji odnos jezgrene i proširene obitelji. Ukratko, i jedna i druga metoda pokazuju da jezgrena obitelj na donjopanonskim natpisima prednjači nad ostalim vezama kao temeljna jedinica u sklopu čuvanja uspomene na mrtve. Posvete u proširenoj obitelji susreću se sporadično.

Već je istaknuto da se na civilnim epitafima u prosjeku javljaju po 3.2 osobe (v. pogl. 5.3). Neki natpisi postavljeni su na poticaj nekolicine dedikanata, a neki su postavljeni u spomen na nekoliko pokojnika. U narednim dvjema tablicama navode se najučestaliji tipovi skupnih ukopa i skupnih komemoracija na građi iz Donje Panonije.

Tablica 11. Skupni ukopi u Donjoj Panoniji

	Odnos među pokojnicima	Količina	Udio
1	Supružnici	51	25%
2	Više članova jezgrene obitelji (roditelj i dijete; braća i sestre)	108	52%
3	Jezgrena obitelj + 1 ili više članova proširene obitelji	34	17%
4	Jezgrena obitelj + oslobođenik ili rob	5	2%
5	Nejasan odnos među pokojnicima	8	4%
	UKUPNO	206	

Tablica 12. Skupne komemoracije u Donjoj Panoniji

	Odnos među komemoratorima	Količina	Udio
1	Roditelji	34	24%
2	Braća i sestre	21	15%
3	Članovi jezgrene obitelji	43	30%
4	Jezgrena + proširena obitelj	10	7%
5	Proširena obitelj	6	4%
6	Sunasljednici (izvan jezgrene obitelji)	21	15%
7	Prijatelji	1	1%
8	Jezgrena + oslobođenici	3	2%
9	Suoslobođenici	5	3%
	UKUPNO	144	

Sudeći po iskazanim udjelima, u donjopanonskim skupnim ukopima i skupnim komemoracijama uglavnom su sudjelovali pripadnici jezgrene obitelji. U 164 od 206 skupnih ukopa (80%) pokojnici su tvorili istu jezgrenu obitelj (Tab. 11, redovi 1, 2 i 4). U skupnim ukopima katkad su potvrđena imena pripadnika triju naraštaja iste obitelji, pri čemu su spomenike obično postavljali pripadnici srednje generacije. Pored već spomenutog Elija

Saturnina (pogl. 4.1.2), takav je spomenik primjerice postavio legionar Gaj Valerije Martin posvetivši ga svojem šestogodišnjem sinu i osamdesetogodišnjoj majci (kat. br. 51).[315] Unuk i njegova baka čine proširenu obitelj. Ta se zajednica javlja zajedno sa članovima jezgrene obitelji u jednom od šest skupnih ukopa (17%). Oslobođenici pak i robovi u skupnim ukopima sa članovima jezgrene obitelji potvrđeni su još rjeđe. To je u skladu s općom slikom oslobođeničkih posveta: većinom su podignute u krugu oslobođeničke jezgrene obitelji ili su posrijedi pojedinačne posvete jednog patrona jednom oslobođeniku. Konačno, u nekoliko skupnih ukopa bilo je nemoguće ustanoviti točnu vrstu odnosa među pokojnicima. Ti se slučajevi ipak javljaju odveć rijetko da bi promijenili ukupan raspored zastupljenih odnosa. Možemo pretpostaviti da su neki skupno komemorirani pokojnici pripadali istoj jezgrenoj obitelji makar to nisu izrijekom naveli.

Potvrđene su 144 skupne komemoracije. U 98 navrata (68%) komemoratori su tvorili istu jezgrenu obitelj (Tab. 12, redovi 1, 2 i 3). Višegeneracijske skupne komemoracije su rijetke. Na primjer, djed Publije Elije Provincijal, njegov sin istog imena i snaha Elija Konkordija u Akvinku su načinili sarkofag preminulom unuku to jest sinu, trogodišnjem Publiju Eliju Justu (kat. br. 226). U toj skupnoj komemoraciji sudjelovali su članovi jezgrene obitelji (supružnici Provincijal i Konkordija) i član proširene obitelji (djed Provincijal). Takve komemoracije zauzimaju 11% svih skupnih komemoracija. Članovi proširene obitelji rijetko su komemorirali pokojnike samostalno, to jest bez članova jezgrene obitelji. Za ilustraciju možemo uzeti stelu iz Teutoburgija, posvećenu mužu, ženi i njihovoj kćeri, koju su dali postaviti pokojnikov brat i pokojnikova kći (kat. br. 471). Dedikanti (stric i nećakinja) čine proširenu obitelj i sudjelovali su u komemoraciji bez drugih članova jezgrene obitelji. Skupni komemoratori na istom natpisu većinom su bili povezani krvnim srodstvom (najčešće po očevoj liniji), no potvrđeni su i tazbinski (nekrvni) odnosi među njima. Primjerice, veteran Lucije Valerije Natal iz Akvinka pokopan je u sarkofagu što su mu ga priskrbili brat i punica (povezani tazbinom) te supruga, suborac i oslobođenici (kat. br. 178). Ovakve posvete ipak su vrlo rijetke. To ide u prilog zaključku da su žitelji Donje Panonije u skupnim komemoracijama (slično kao i u pojedinačnima) mahom pripadali užoj obitelji. Napokon, razmjerno visok udio čine skupne posvete nesrodnih nasljednikâ. Obično vojnici ili suoslobođenici, takvi dedikanti oporučno su preuzimali obavezu postavljanja grobnog spomenika suborcu ili patronu. Pored skupnih komemoracija naznačenih u Tablici 5.6.

[315] Za ostale primjere v. pogl. 4.1.2.

javljaju se posvete u kojima su sudjelovali pripadnici udruženja (*collegia*). Njihov je udio posebno analiziran u poglavljima 5.3 i 5.4.

Rezultati dobiveni analizom skupnih ukopa i skupnih komemoracija pokazuju da tradicionalna tumačenja o rimskoj višegeneracijskoj i patrilokalnoj obitelji na čijem čelu stoji *pater familias* imaju veoma slabo uporište u donjopanonskoj epigrafskoj građi.

6. DOBNO-SPOLNI USTROJ I OBITELJSKE VEZE

6.1. Civilni epitafi i životna dob

Postavlja se pitanje u kakvom su odnosu pokojnikova dob i sklonost komemoriranju pojedinih obiteljskih veza. Dob se na natpisima navodila različitom učestalošću. Ponekad se nije bilježilo ništa izuzev pokojnikova imena (kat. br. 365), a ponekad su godine života uredno stajale uz imena svih članova obitelji (kat. br. 547). U donjopanonskom civilnom uzorku dob pokojnika može se utvrditi u 274 navrata. Još 17 pojedinaca (od čega dvojica na jednom te istom natpisu) nose bilješke o godinama života, ali se zbog oštećenja ne mogu razabrati točne vrijednosti (kat. br. 97; 98; 150; 162; 289; 324; 444; 448; 453; 460; 477; 490; 523; 526; 541; 579). Ti su pojedinci izostavljeni iz analize.

Iz građe proizlazi da su donjopanonski muškarci bili skloniji navođenju dobi nego žene. Dob muškaraca starijih od 18 godina navodi se 105 puta, a dob žena u istoj dobnoj skupini 86 puta. Dob mlađih od 18 godina navodi se 83 puta. Dob se također nešto češće navodila na civilnim nego na vojničkim epitafima. Na vojničkim natpisima zabilježen je 241 čitak navod dobi.[316] Možemo zaključiti da je navođenje dobi bilo svojstveno onim skupinama koje su ionako zastupljenije u epigrafskoj kulturi (odrasli muškarci, viši vojni dužnosnici, žene u reproduktivnoj dobi).

Već je spomenuto da je više od polovice čitko zabilježenih godina života među civilima (155 slučajeva ili 57%) završava zaokruženo na nulu ili peticu (v. pogl. 3.4). U toj skupini sedmero pokojnika preminulo je s 10 godina, devetero s 20, dvadesetpetero s 30, petnaestero sa 40, četrnaestero s 50, osamnaestero sa 60, desetero sa 70, trinaestero s 80, a dvoje sa 100 godina. Gledaju li se godine zaokružene na peticu, šestero ih je preminulo s 5 godina, četvero s 15, jedanaestero s 25, devetero s 35, šestero sa 45, dvoje s 55, dvoje sa 65 te po jedno sa 75 i 85 godina.

Prosječna zabilježena dob donjopanonskih civila iznosi 31 godinu. Pokojnici preminuli u prvom desetljeću života dobili su 20% posveta, u drugom 16%, trećem 18%, četvrtom 10%, a u petom 9%. Preostali udio otpada na starije osobe. Najniža zabilježena dječja dob iznosi 9 mjeseci (kat. br. 93). Taj podatak i činjenica da je sačuvano nekoliko epitafa posvećenih jednogodišnjoj djeci (kat. br. 127; 242; 298; 341; 570) mogao bi govoriti u prilog pretpostavci da se novorođenčad preminula u prvim mjesecima života uopće nisu komemorirala. Najviša pak zabilježena dob jest sto godina (kat. br. 326).

[316] Ovamo ne pripadaju samo vojnici, već svi pojedinci čija se dob može iščitati na vojničkim natpisima. Podsjetimo, vojničke natpise čini sva građa na kojoj se makar jedan vojnik javlja kao komemorator ili pokojnik.

Ovi podaci u kombinaciji s naznačenim metodološkim poteškoćama pokazuju da je nemoguće odrediti prosječnu životnu dob donjopanonskog stanovništva na temelju epigrafskih potvrda pokojnikove dobi.[317] S tim u vezi, zaključci izvedeni analizom godina života vrijede samo za epigrafski potvrđene civile ili vojnike, a ne za cjelokupno civilno ili vojničko stanovništvo na danom području.

6.1.1. *Mors immatura*: dječja i mladenačka dob

Najprije se promatraju civilni epitafi sa zabilježenim godinama života neovisno o tome tko je komemorator. Analiza donjopanonske građe pokazuje da je 18% posveta sa zabilježenim godinama života (49) bilo namijenjena djeci mlađoj od 10 godina. Za usporedbu, u Tablici 13 navodi se udio posveta djeci mlađoj od 10 godina u izabranim provincijama i gradovima Rimskog Carstva.

Tablica 13. Udio posveta djeci do 10 godina[318]

Područje	Udio	Područje	Udio
Dalmacija	15.2	Hispanija	7.1
Salona	21.7	Rim	29.5
Panonije (vojska)	13.3	Galija	19.5
Kartaga	19.8	Prokonz. Afrika	8.7
Lambeza (vojska)	3.2	Norik i Recija	11.1
Ostija	38.3	Rim (vojska)	4

Usporedimo li donjopanonski udio djece mlađe od 10 godina (18%) s vrijednostima iz Tablice 13, taj se udio nalazi otprilike po sredini među gornjim vrijednostima. K tome se razabiru još dvije pojave. Prvo, posvete djeci sa zabilježenim godinama života češće se javljaju na civilnim nego na vojničkim epitafima. To se dobro vidi usporedimo li udio dječjih posveta u Donjoj Panoniji s istovrsnim udjelom na vojničkom uzorku iz obiju Panonija (18% naprama 13%) ili s udjelom na građi iz logora u Lambezi (18% naprama 3%). Drugo, dječje posvete zastupljenije su u napučenim središtima nego u cjelovitim provincijama. Tako u

[317] O nemogućnosti procjenjivanja životne dobi temeljem natpisa v. Hopkins 1966; Hopkins 1987; Parkin 1992, 5-19; Scheidel 2001.

[318] Izračuni su sabrani u Shaw 1991, 74, Tab. 4.2. Izračun za Salonu načinjen je na temelju Szilágyi 1962, 303-304, za Dalmaciju temeljem studije Szilágyi 1962, 304-305, za vojničko stanovništvo objedinjene Panonije temeljem Szilágyi 1962, 311-317, za Kartagu temeljem Szilágyi 1965, 315-316, za Hispaniju temeljem Szilágyi 1963, 144-147, za grad Rim temeljem Szilágyi 1963, 131-132, za Galiju Szilágyi 1961, 134-142, za Prokonzularnu Afriku Szilágyi 1966, 235-236; 244-245; 252-253; 255-257; 260.

Saloni udio dječjih komemoracija iznosi 22%, a na razini cijele Dalmacije 15%.[319] Sličan odnos vidi se i na primjeru Kartage i Afrike (Tab. 13). To nam govori da se dob rjeđe navodila na spomenicima koji potječu izvan gradova, to jest da je njezino bilježenje kulturološki uvjetovano.

U literaturi je k tome zastupljeno uvjerenje da građa iz pograničnih provincija nužno obuhvaća manje posveta djeci nego građa sa Sredozemlja.[320] Donjopanonski uzorak ne potkrepljuje takvo tumačenje. Naprotiv, ovdje susrećemo više dječjih posveta s navedenim godinama života nego u nekim sredozemnim, razmjerno rano stečenim provincijama ili provincijama u kojima je romanizacija ranije napredovala (usp. Tab. 13).

Potom se gledaju isključivo roditeljske posvete djeci. Već smo vidjeli da gotovo trećina civilnih obrazaca otpada na tu vrstu odnosa (nishodna linija), bez obzira na to jesu li djeci navedene godine života.[321] Ovdje se, međutim, posvete potomcima promatraju po dobnim skupinama. Cilj je odrediti udio pojedine skupine u ukupnom broju komemoriranih pojedinaca u nishodnoj liniji. U Tablici 14 prikazan je udio dobnih skupina sinovâ ili kćeri čiji su komemoratori jedan ili oba roditelja.

Tablica 14. Udio dobnih skupina komemoriranih sinova ili kćeri

Dob	Broj posveta u Donjoj Panoniji
0-5	21 (26%)
6-10	22 (27%)
11-15	14 (17%)
16-20	14 (17%)
21-25	5 (6%)
26-30	2 (2%)
31+	3 (4%)
Ukupno	81

Iz dobivenih udjela mogu se razlučiti dvije skupine. Prvu tvore roditeljske posvete djeci mlađoj od 20 godina. Ovu skupinu čini 71 posveta (88% uzorka). Drugoj skupini pripada svega 10 roditeljskih posveta potomcima starijima od 20 godina (12% uzorka). Mada raspolažemo razmjerno malim brojem natpisa s očuvanim godinama života, njihov sadržaj

[319] Istraživanje je provedeno prije šest desetljeća i valja ga revidirati.
[320] Shaw 1991, 73.
[321] V. pogl. 5.3.

pokazuje da su roditelji u Donjoj Panoniji sporadično komemorirali potomke nakon navršenih 20 godina života.

Usporedimo li dobivene donjopanonske udjele roditeljskih komemoracija s istovrsnim udjelima u drugim sredinama, vidimo da prilično odudaraju od njih. Na primjer, Saller je ustanovio da su roditelji u „podunavskim provincijama" 53% posveta namijenili potomcima starijim od 20 godina. U gradu Rimu taj udio iznosi 33%, u Galiji 46%, Africi 42%, Hispaniji 62%, a u južnoj Italiji 49%. Sjevernoitalski udio najbliži je donjopanonskom i iznosi 31%.[322] Sudeći pak po Edmondsonovim rezultatima, u Luzitaniji je polovina tamošnjih potomaka i nakon 20. godine primala roditeljske posvete.[323] Posvete potomcima starijim od 20 godina gdjekad su zapremale čak dvije treće roditeljskih posveta (npr. u Olisipu, d. Lisabon).[324] Čini se, dakle, da u ovim provincijama – za razliku od Donje Panonije – roditeljske veze s djecom s vremenom nisu gubile na jačini.

Razmjerno nizak udio roditeljskih posveta odraslim potomcima u Donjoj Panoniji mogao bi značiti da su pokojnici od ranih dvadesetih godina uglavnom dobili nove komemoratore. To su mogli biti bračni drugovi ili drugi članovi njihove nove jezgrene obitelji. Takva praksa slaže se s rasporedom unutarobiteljskih civilnih odnosa, koji je ocrtan u prethodnom poglavlju (v. pogl. 5.3). Roditelji su i zbog objektivnih okolnosti malokad komemorirali oženjene potomke: katkad su stanovali daleko od mjesta pokopa ili uopće nisu bili na životu. Roditeljsku ulogu u takvim su okolnostima sporadično preuzimali supružnikovi roditelji. Na to ukazuju natpisi na kojima su muževi ili ženini roditelji oslovljeni kao *parentes*, a snahe ili zetovi kao *brutes*. Inače, termin *brutes* (-is, m/f) upotrebljavao se vrlo rijetko i susreće se gotovo isključivo na nekolicini epitafa u objema Panonijama, Donjoj Meziji i vjerojatno u Noriku.[325] Na primjer, u Sopijanama je sačuvana nadgrobna ploča s naznakom da su je roditelji (*parentes*) dali podići zetu i unuku (*bruti et neboti* (!), kat. br. 438). Njihova rođena kći uopće se ne spominje, vjerojatno jer je dotad već bila preminula. Na lokalitetu Bölcske tast je dao postaviti spomenik zetu, kćeri i unucima (kat. br. 502); dok je u Intercizi svekar komemorirao sina, snahu i unuku (kat. br. 266). Djedovi i bake, kako vidjesmo, također su sudjelovali u civilnim komemoracijama (usp. pogl. 5.1). Ponekad su postavljali objedinjene posvete preminuloj djeci i unucima (kat. br. 97). Drugi su komemorirali unuke u društvu njihovih roditelja, tj. svojih sinova ili kćeri (kat. br. 226). Treći su za života komemorirali

[322] Za rezultate tog istraživanja v. Saller 1994, 28-31.
[323] Edmondson 2005, 207, Tab. 7.5.
[324] *Ibid*., 206-207.
[325] Za Panonije v. kat. br. 58; 438; TitAq 517; AE 1997, 1264; 2003, 1376, za Donju Meziju v. ILBulg 367, za Norik v. CIL III 4746.

sebe, suprugu, djecu i unuke (kat. br. 357). Ukratko, zastupljenost baka i djedova na natpisima daje naslutiti da se sklapanjem braka ipak nisu prekidale veze s prvom obitelji.

6.1.2. Dob bračnih drugova

Na građi se također razabire brojčana neujednačenost posvetâ muškarcima i ženama po dobnim skupinama. Ta se pojava možda najbolje vidi na epitafima koje su muževi podizali suprugama i obratno. Na ukupno 66 posveta muževa ženama, pokojničina dob zabilježena je 43 puta (od čega dvaput nečitko). Prosječna dob komemoriranih žena iznosi 34.7 godina. Od ukupnog broja žena, 78% ih je komemorirano u dobi do 40 godina života. S druge strane, na ukupno 30 epitafa što su ih žene namijenile muževima, pokojnikova dob navodi se 22 puta (od čega triput nečitko). Prosječna dob komemoriranih muževa iznosi 58 godina. Od ukupnog broja muževa, samo 16% ih je komemorirano u dobi do 40 godina života. Štoviše, 37% ih je komemorirano nakon navršenih 70 godina, to jest nakon što su po predmodernim mjerilima bili zakoračili u duboku starost. Kad se sve zbroji, odnos posveta koje su do napunjenih 40 godina života podigli komemoratori iznosi 32:3 u korist žena. Drugim riječima, žene su primale gotovo 10 puta više epitafa nego muževi u toj dobnoj skupini. Međutim, nakon napunjenih 40 godina života odnos posveta je 16:9 u korist muškaraca. Oni su primali gotovo dvostruko više posveta nego žene u toj dobnoj skupini.

Trajanje braka ponekad se može doznati iz natpisa. Upisivana u tu svrhu, formula *convixit annis* zabilježena je dvaput u Sirmiju, ali na građi koja nije obuhvaćena ovim radom.[326] Samo jedan stihovani epitaf spominje trajanje braka. U njemu progovara pokojnica Veturija navodeći da je stara 27, a udana 16 godina (*nata ter novenos et nupta bis octo*; kat. br. 85), odakle proizlazi da je sklopila brak u dječjoj ili u ranoj adolescentskoj dobi. Natpisi svjedoče da su žene i inače rano ulazile u brak. Muževi su tako komemorirali svoje supruge preminule s napunjenih sedamnaest (kat. br. 229; 282), osamnaest (kat. br. 58), devetnaest (kat. br. 486) ili dvadeset godina (kat. br. 327). Odatle možemo pretpostaviti da su članovi obitelji vjerojatno dobivali spomenike u skladu s očekivanim rodnim ulogama. Žene u reproduktivnoj dobi imale su znatno bolje izglede za dobivanje spomenika nego žene starije dobi. Muškarci su pak tu ulogu uglavnom ostvarivali u starijoj dobi, nerijetko tek u dubokoj starosti. Dakle, mada u juridičkom smislu mahom nisu pripadale familiji vlastita muža i djece, žene su *de facto* zauzimale istaknuto mjesto u čuvanju uspomene u jezgrenoj obitelji.

Valja također imati na umu da je zastupljenost muškaraca i žena na natpisima dijelom ovisila o dobi sklapanja brakova. Muškarci su u pravilu kasnije stupali u brak nego žene.

[326] AE 2013, 1551; HD075043.

Istraživanje na epitafima iz grada Rima, zasnovano na građi iz CIL-u, pokazuje da je ta razlika u prosjeku iznosila 9 godina.[327] Druga istraživanja pokazuju da su supružnici zamijenili roditelje kao dedikanti muškarcima preminulima u dobi od oko 30 godina, a ženama preminulima u dobi od oko 20 godina.[328] Odakle se može odrediti prosječna dob stupanja u brak. Prema tome, možemo se složiti s već iznesenim mišljenjem da su muževi obilno komemorirali mlade supruge ne zbog njihove visoke smrtnosti, već prvenstveno zato što su oni sami tada još bili na životu.[329] Žene starije dobi teško su mogle očekivati muževu posvetu uzmemo li u obzir stariju dob muževa. Osim toga, udovice u starijoj životnoj dobi zacijelo su bile razmjerno brojne: istraživanje provedeno na razini Carstva pokazalo je da su udovice obuhvaćale oko 30% odraslih žena.[330] Taj se obrazac komemoriranja među bračnim drugovima dobro vidi na epitafima iz Donje Panonije. Kad se sve zbroji, očito je da u donjopanonskoj epigrafskoj praksi nije prevladavao agnatski princip građanskopravnog srodstva. Središte obiteljskog života i glavni primatelj obiteljskih počasti nije bio *pater familias*. Naprotiv, glavni poticaji za podizanje spomenika bile su bliske emocionalne veze u krvnom srodstvu po muškoj i ženskoj liniji (*cognatio*), oporučno prihvaćene obaveze i očekivane rodne uloge.

6.1.3. Starija dob

Neki potomci brižno su čuvali uspomenu na starije članove obitelji. Zapravo, posvete ljudima starije dobi potvrđene su na velikom broju donjopanonskih spomenika. Svaki četvrti natpis s uklesanim godinama podignut je starijima od 50 godina (71 posveta), a svaki treći starijima od 40 godina (98 posveta). Uz iskazivanje poštovanja ili privrženosti, dedikanti su podizali spomenike starijim ljudima iz praktičnih razloga. Naime, imovina je po ostaviteljevoj smrti prelazila na nasljednika, a nasljednik je preuzimao obavezu podizanja spomenika ostavitelju. Uostalom, pojedini autori smatraju da je epigrafska kultura doživjela toliki zamah upravo zato što je podizanje spomenika bilo temeljni uvjet za nasljeđivanje pokojnikove imovine.[331]

Vidjeli smo da je dob starijih pokojnika naročito bila podložna zaokruživanju na nulu ili peticu. Samo dvadeset pokojnika starijih od 30 godina imaju godine koje ne završavaju zaokruženom znamenkom. To je svega 7% svih natpisa na kojima se navode godine života. Za ilustraciju može poslužiti natpis na steli iz Intercize, prema kojem je oboje komemoriranih

[327] Hopkins 1965, 325. Računica se temelji na natpisima u CIL VI 1-30,000.
[328] Saller 1994, 28-31.
[329] Hopkins 1966, 260-264.
[330] Krause 1994, 73.
[331] Meyer 1990, 78.

supružnika doživjelo okruglih sto godina (kat. br. 326). Teško je vjerovati da su i muž i žena preminuli u toj dobi. Prije će biti da su zaokruživanjem godina komemoratori imali na umu iskazati poštovanje pokojnicima jer su doživjeli neobično duboku starost. Uostalom, već je dokazano da su dedikanti ne samo zaokruživali, već i dodavali godine života, napose najdugovječnijim pokojnicima.[332]

U općim udjelima izdvajaju se dvije zastupljenije skupine: mala djeca i stariji ljudi. Po tome se Donja Panonija izdvaja od drugih krajeva: u ostalim provincijama i gradovima obično prevladava jedna skupina nauštrb druge. Tako primjerice u ruralnim predjelima sjeverne Afrike prednjače posvete starijim ljudima (30-45%), dok su novorođenčad i djeca – usprkos visokoj smrtnosti – drastično podzastupljeni (1-2%).[333] U gradskim pak sredinama (npr. u Kartagi i Ostiji) susrećemo suprotne komemorativne obrasce: prevladavaju posvete djeci do 10 godina (10-20%), a posvete starijima zapremaju svega 1 ili 2% uzorka.[334] Raspored dobnih skupina u Donjoj Panoniji nešto je ujednačeniji i dijelom nalikuje ruralnom, a dijelom urbanom obrascu.

Kako je već napomenuto, smrtnost starijih ljudi ili djece nije dopušteno određivati po navodima s grobnih spomenika. Jedna nekropola hipotetski može obuhvaćati stotine dječjih grobova, a komemoracije s natpisima na toj istoj nekropoli mogu se odnositi na svega nekoliko djece. Uslijed ovih i drugih metodoloških poteškoća ne možemo tvrditi da jedan ili drugi uzorak pokazuje stvarnu dob žitelja na danom području. Međutim, za donjopanonski slučaj, u kojem su snažno zastupljena i starije osobe i djeca, barem možemo reći da u manjoj mjeri iskrivljava stvarno stanje.

6.2. Vojnički epitafi i životna dob

Vojnici su 129 puta zabilježili godine života koje možemo pouzdano pročitati. To je, dakle, svaka četvrta čitko zabilježena dob u cijelom donjopanonskom uzorku. Radi shvaćanja odnosa dobi i obiteljskih veza vojnički se natpisi dijele na tri već izdvojene skupine. Obični vojnici bilježili su dob 32 puta (kat. br. 4; 10; 27; 29; 35; 95; 126; 130; 132; 149; 175; 187; 254; 255; 258; 266; 292; 293; 311; 313; 329; 332; 350; 429; 436; 482; 487; 439; 500; 515; 542; 547). Potvrđena su još dva epitafa s godinama života, ali se zbog oštećenja ne daju odrediti točne vrijednosti (kat. br. 81; 198). Kao i u slučaju civilnih natpisa, takvi su natpisi

[332] Duncan-Jones 1990, 79-92.
[333] Saller, Shaw 1984, 130.
[334] Za ove vrijednosti v. Clauss I973, 395-4I7; 404-405, Tab. VII.

izostavljeni. Brojke kojima se iskazuju godine života 19 su puta zaokružene na nulu ili peticu. Prosječna dob običnih vojnika iznosi približno 33 godine.

Životna dob časnika i dočasnika iskazana je 56 puta (kat. br. 14; 17; 28; 45; 52; 56; 57; 58; 70; 71; 73; 74; 76; 77; 80; 104; 105; 107; 115; 116; 129; 131; 161; 168; 174; 187; 190; 224; 233; 247; 256; 262; 263; 285; 304; 339; 345; 347; 348; 391; 398; 400; 405; 411; 414; 442; 466; 469; 471; 473; 476; 484; 489; 508; 543; 554). U uzorku se navodi još nekoliko godina života koje uslijed oštećenja izmiču preciznom određenju (kat. br. 310; 472; 487; 508). Polovica godina zaokružena je na nulu ili peticu. Prosječna dob časnika i dočasnika koji su navodili dob iznosi približno 41 godinu.

Godine života preminulih veterana potvrđene su 41 put (kat. br. 12; 18; 21; 22; 23; 36; 43; 53; 69; 105; 112; 133; 134; 137; 153; 165; 170; 178; 225; 267; 274; 279; 287; 290; 293; 294; 312; 316; 345; 349; 354; 362; 396; 427; 474; 482; 493; 494; 506; 535; 566). Također je evidentirano nekoliko nečitkih navoda dobi (kat. br. 109; 487). Gotovo dvije trećine godina života završavaju zaokruženim vrijednostima. Prosječna dob veterana koji su navodili godine života iznosi 63 godine.

Veterani su najčešće bilježili dob, obični vojnici nešto rjeđe, a časnici i dočasnici razmjerno najrjeđe. Obični su vojnici navodili razmjerno najnižu, časnici srednju, a veterani najvišu životnu dob. To je u skladu s općim obilježjima vojničke komemorativne prakse. Vrijednost srednje životne dobi običnih vojnika (33 godine) ukazuje da su *milites* imali približno jednake izglede za primanje posvetâ: otprilike jednakom učestalošću komemorirali su se mlađi i stariji pripadnici te skupine. Pribrojimo li tome trajanje službe od 25 godina, očito je da se srednja dob komemoriranih vojnika nalazi otprilike po sredini njihova staža. Prema tome, dob vojnika bila je razmjerno nevažan čimbenik pri donošenju odluke hoće li se pojedinac komemorirati ili ne.

Nakon što ih je zadesila smrt u punoj životnoj snazi, obični su vojnici uglavnom primali obiteljske ili suboračke posvete. Zabrana sklapanja braka podrazumijevala je izostanak zakonski priznate djece. Nije zabilježen nijedan donjopanonski epitaf iz 1. ili 2. stoljeća, koji je podigao sin ocu vojniku. Izuzetak bi mogao biti tek jedan natpis, datiran od sredine 2. do konca 3. stoljeća, ali zbog široke datacije ni on nije siguran pokazatelj ovog odnosa (kat. br. 270). Ni kasnije, kad je zabrana ukinuta, djeca preminulih vojnika zbog nejake dobi često nisu preuzimala brigu o komemoriranju pokojnog oca. Kad su i postavljali spomenike očevima, sinovi aktivnih vojnika uglavnom su to činili skupa s ostalim pripadnicima uže obitelji. Tako je stanoviti Kvintilijan s majkom i sestrom postavio spomenik četrdesetpetogodišnjem ocu vojniku (kat. br. 130). Zabilježena su svega dva spomenika što su ih sinovi samostalno

postavili očevima vojnicima nakon ukinuća zabrane brakova. Prvi je sin postavio spomenik tridesetogodišnjem ocu, majci i sebi, a drugi ocu, supruzi i sebi (kat. br. 311; 509).

Časnici su, kako vidimo, najrjeđe navodili vlastitu životnu dob. Iako se ne može isključiti mogućnost da dio pokojnika nije točno poznavao vlastitu starost, češće je posrijedi bio svjestan izbor dedikanta da zabilježi ili prešuti dob.

Sudeći po prosječnoj dobi, veterani su teško mogli očekivati bratsko-sestrinske komemoracije. Udio pobočne linije u donjopanonskom veteranskom uzorku to potvrđuje: svega 5% veterana sudjelovalo je u komemoriranju braće i sestara, za razliku od običnih vojnika u kojih je taj udio iznosio 11%.[335] I dok su djeca, kao što je već naznačeno, sporadično komemorirala očeve veterane, učestalije su komemoracije u supružničkom krugu. Supruge bi se često skrbile za postavljanje natpisa, no glavni komemorator obično je bio sam preminuli veteran. Za ilustraciju može poslužiti stela iz Murse (kat. br. 396). Naručivši spomenik, veteran je za života dao zabilježiti svoje i ženino ime, a po njegovoj smrti dodana je pokojnikova dob.

Kad je riječ o zaokruživanju godina, vojnička dob najčešće se zaokruživala na spomenicima koji potječu iz 2. stoljeća. To nije neočekivano ako se uzme da glavnina spomenika ionako potječe iz tog razdoblja. Epigrafski potvrđeni časnici razmjerno su najrjeđe zaokruživali godine (50%), obični vojnici nešto češće (58%), a veterani redovito (71%). Uz ostale društveno-ekonomske čimbenike (npr. razina pismenosti), raširenost ove pojave ovisila je o tome tko je postavljao spomenik. Može se pretpostaviti da su veterani redovito zaokruživali godine jer ih u pravilu nisu komemorirali roditelji koji bi zacijelo točno poznavali dob svojih sinova.[336] Nije isključeno ni da su se godine života namjerno zaokruživale (najčešće na 70 i 80 ili na, kako smo vidjeli, 100 godina) jer su u takvim oblicima dojmljivije evocirale veliko životno iskustvo. Napokon, činjenica da su vojnici zaokruživali godine rjeđe nego civili govori da je taj običaj bio rjeđi među ljudima s punim građanskim pravom i na mjestima gdje su postojale službene vojne evidencije. Dob se sigurno bilježila pri novačenju i zajedno s drugim podacima (potvrde o primljenim stipendijama i sl.) pohranjivala za administrativne potrebe. Osim toga, rimski su se građani popisivali prilikom utvrđivanja cenza i pritom među ostalim navodili i dob. U izvorima se napokon navodi da je car Marko Aurelije naložio svim rimskim građanima neka u roku od 30 dana dojave rođenje

[335] U slučaju običnih vojnika pribrojane su i dvije komemoracije među braćom po oružju. Kad bismo ih izuzeli, udio rođene braće iznosio bi 10%.

[336] Ipak, ni to nije uvijek za očekivati. Neki su natpisi, doduše izvan ovog uzorka, postavljani djeci s oznakama *plus minus* (npr. tabula iz Salone, ILJug 721).

svoje djece u svojevrsne matične urede uređene u provincijama u tu svrhu (*HA, Marc. Aur.* IX, 7).

6.3. Epitafi i rodne uloge: hijerarhija odnosa u jezgrenoj obitelji

Rimsko društvo počivalo je na patrijarhalnim temeljima. Načelo patrilinearnosti u rimskoj se obitelji najviše ogleda u gentilnim imenima i u nasljednom pravu.[337] Otac ili suprug, pravno gledajući, imao je gotovo neograničenu vlast nad ženom, dok je žena na različite načine ovisila o muškarčevoj volji (npr. tutorstvom). Natpisna građa pruža uvid u uloge muškaraca i žena.

Položaj žene u obitelji razaznaje se u sadržaju i kompoziciji natpisa. Primjerice, uz pokojničino ime dedikanti su katkad bilježili ime njezina oca i muža, čak i kad ova dvojica nisu bila ni komemoratori ni pokojnici. U Donjoj Panoniji o tome svjedoči sarkofag iz Gorsija s natpisom: *Lucia Septimia Mam[e]rtina Luci Septimi Mam[e]rtini filia Marci Aurel[i] Casii coniux diem funi(!) [an]norum XXX* (kat. br. 454). Ciljano navodeći pune imenske obrasce oca i muža – koji inače nisu sudjelovali u podizanju spomenika – pokojnica se identificirala kao kći i supruga. Ustroj ovog natpisa podsjeća na glasoviti epitaf Cecilije Metele, uzidan u mauzolej uz Apijevu cestu u Rimu. Taj se tekst čita: *Caeciliae Q(uinti) Cretici f(iliae) Metellae Crassi (uxori)* (CIL VI 1274). Puno ime pokojnice ukazuje na patrijarhalnu narav obitelji iz koje je potekla i obitelji čijom je članicom postala po udaji. Ukratko, i Metelin i Mamertinin identitet ovako oblikovanim natpisom neraskidivo je vezan s očevim i suprugovim identitetom.

Nadalje, umjesto terminima *uxor, coniunx* ili *compar*, ženu se drugim leksičkim sredstvima tijesno vezalo s mužem. To se primjerice postizalo dopisivanjem zamjenice *eius* uz pokojničino ime. U Ulciziji su tako roditelji komemorirali sina i njegovu suprugu (kat. br. 353). Umjesto uobičajenim rječnikom rodbinskih odnosa, snahu su oslovili izrazom „njegova Julija Optata“ (*...et Iuliae Optatae eius vivae*). Istovrsna atribucija žene susreće se na nadgrobnoj ploči (*...et Aureliae Rufinae eius*; kat. br. 293) i na steli (*sibi et Aureliae Iuliae suae*; kat. br. 291) iz Intercize.

Dedikanti su k tome ponekad prešućivali ženine, a navodili muževe rodbinske veze. Supruga je tako jednom priskrbila stelu sebi, suprugu i unuku (ili nećaku), ne navodeći da je dječak zajednički, nego isključivo suprugov unuk (*Urso marito pientissimo et Tertio nepoti eius Tacattu uxor*; kat. br. 381). Mada postoji mogućnost da Tercije doista nije bio

[337] Za patrilinearno ili agnatsko nasljeđivanje v. Saller 1994, 161-180.

dedikantičin unuk, u suprotnom, vjerojatnijem slučaju, ovaj natpis također donekle rasvjetljuje položaj žene u obiteljskoj hijerarhiji. Na ženino mjesto u toj hijerarhiji upućuje i sâm položaj njezina imena na natpisima u bračnom krugu. Postavljajući za života spomenik sebi i suprugu, žena bi u pravilu najprije navela suprugovo pa tek potom svoje ime (*coniugi et sibi vivae*; kat. br. 105; 259; 264; 324; 435; 447; 474; 575). Muž bi pak obično dao uklesati najprije svoje, a potom supruzino ime (*sibi vivo et coniugi*; kat. br. 40; 42; 140; 211; 248; 289; 297; 300; 307; 330; 351; 367; 371; 374; 379; 396; 443; 444; 452; 509; 528; 529; 532; 548; 553; 564). Obratni su postupci rijetki (za žene kat. br. 164; 439; za muškarce kat. br. 111; 373; 486). Kad bi suprug uz ženu komemorirao svoju majku, majčino je ime upisivao prije ženina (kat. br. 261). Ime komemoratorove supruge katkad se nalazi na samom kraju natpisa, bez obzira na razlike u spolu ili dobi ostalih osoba (kat. br. 311). Na primjer, veteran Septimije Probat komemorirao je sebe i sedmero članova vlastite proširene obitelji, navevši supruzino ime na samom kraju (kat. br. 535). Slično su postupali i sinovi najprije navodeći pokojnog oca, zatim sebe žive i na koncu majku (kat. br. 311).[338] Konačno, kad bi supružnici oslovljeni kao *parentes* postavili spomenik djetetu, uz majčino je ime stajalo *mater* ili *coniunx*, a uz očevo je umjesto analogne riječi *pater* katkad stajala isključivo naznaka službe koju je obavljao (kat. br. 514; 315).

Vidjeli smo da se žene na natpisima razmjerno često susreću i kao komemoratorice. Može se pretpostaviti da su obično preuzimale tu ulogu upravo radi čuvanja uspomene na muževe, ali nije uvijek bilo tako. Ponekad su postavljale spomenike bilježeći ostale članove obitelji, ali ne bilježeći ni živog ni mrtvog supruga (kat. br. 27; 54; 91; 128; 138; 203; 233; 224; 278; 473; 510; 515; 540). Napokon, sporadično se zatječu natpisi na kojima se bilježe tri generacije žena, dok su muškarci potpuno izostavljeni (kat. br. 97).

Premda ovi primjeri potvrđuju da je ženina uloga na natpisima – kao uostalom i muškarčeva – bila društveno uvjetovana, nije opravdano suditi da natpisi svjedoče samo o ženinoj podčinjenosti. Ne bi li se ocijenili njihovi odnosi u jezgrenoj obitelji, valja analizirati uloge muškaraca i žena u svojstvu komemoratora i pokojnika na donjopanonskim epitafima.

6.4. Spol komemoratora

Najprije se gledaju brojčani odnosi među spolovima u trima linijama u jezgrenoj obitelji. To su posvete muževa i žena u bračnoj, očeva i majki u nishodnoj te sinova i kćeri u ushodnoj liniji. U Tablici 15 prikazan je brojčani odnos dedikanata i dedikantica u jezgrenoj obitelji.

[338] Pobliže o ženinu položaju na donjopanonskim epitafima v. pogl. 6.

Bračna linija označena je slovom A, nishodna B, a ushodna C. U prvom dijelu stupca A navodi se broj posvetâ muževa ženama naspram broja posvetâ žena muževima. U drugom dijelu stupca A bilježi se količnik dobiven dijeljenjem broja posvetâ muževa ženama s brojem posvetâ žena muževima. Što je količnik viši, to su posvete muškaraca češće od posveta žena. Što je niži, ženske su komemoracije češće od muških. Na isti se način prikazuje brojčani odnos posveta muškaraca i žena u nishodnoj (B) i ushodnoj liniji (C). Gledaju li se pojedinačna naselja, zamjećuje se da raspolažemo premalim brojem obiteljskih veza za pouzdanu ocjenu njihove jačine. Štoviše, neki donjopanonski gradovi ne bilježe nijedan primjer pojedinog tipa odnosa. U Mursi, recimo, nije sačuvan nijedan natpis koji je majka postavila sinu ili kćeri. U Sirmiju pak nedostaju posvete djece roditeljima. U takvim slučajevima odgovarajuća obiteljska linija izostavlja se iz analize.

Za usporedbu, u Tablici 16 navode se izračuni ranijih istraživača za Rim, dijelove Italije, izabrane provincije, gradove i vojne logore.

Tablica 15. Brojčani odnos među komemoratorima u Donjoj Panoniji

	A muževi : žene		B očevi : majke		C sinovi : kćeri	
	posvete	količnik	posvete	količnik	posvete	količnik
Ukupno D.P.	114:90	1.3	95:67	1.4	116:52	2.2
civili	66:30	2.2	61:34	1.8	51:26	2
vojnici	48:60	0.8	34:33	1.03	65:26	2.5
časnici	19:28	0.7	13:16	0.8	25:10	2.5
milites	6:12	0.5	10:10	1	25:6	4.2
veterani	23:19	1.2	20:7	2.9	33:8	4.1
Akvink	40:42	0.9	22:30	0.7	38:30	1.3
Interciza	22:14	1.6	21:10	2.1	28:7	4
Mursa	1:0	/	2:0	/	2:1	2
Ulcizija	11:4	2.8	10:0	/	5:2	2.5
Sirmij	4:5	0.8	2:2	1	0:0	/
Sopijane	4:4	1	5:4	1.3	2:1	2
Gorsij	2:2	1	2:1	2	2:1	2

Tablica 16. Brojčani odnos među komemoratorima izvan Donje Panonije[339]

	A muževi : žene		B očevi : majke		C sinovi : kćeri	
	posvete	količnik	posvete	količnik	posvete	količnik
Rim – niži slojevi	48:33	1.5	15:17	0.9	19:7	2.7
Ostija / *Portus*	111:46	2.4	50:30	1.66	33:18	1.8
Lacij	43:24	1.8	15:21	0.7	13:10	1.3
Narbonska Galija	71:47	1.5	24:32	0.75	52:28	1.9
Britanija	27:8	3.4	16:5	3.2	4:4	1
Gornja Germanija	29:11	2.6	16:7	2.3	35:24	1.33
Donja Germanija	26:10	2.6	15:8	1.9		
Hispanija	112:98	1.1	56:152	0.4	112:72	1.6
Norik (vojska)	16:13	1.2	13:7	1.9	14:2	7
Panonije (vojska)	35:30	1.2	25:17	1.5	23:17	1.4
Luzitanija	106:93	1.1	99:162	0.6	82:65	1.3
Liburnija	30:19	1.6	11:26	0.4	17:13	1.3
Lambeza (vojska)	181:90	2	97:60	1.6	131:29	4.5
Emerita	58:44	1.3	34:39	0.9	27:29	0.9
Cezareja	29:22	1.3	35:26	1.35	18:12	1.5

U bračnoj liniji rezultati pokazuju da na svakih 10 donjopanonskih natpisa koje su postavile supruge dolazi 13 natpisa koje su postavili muževi (Tab. 15/A). Sudeći po ranijim istraživanjima, muškarci su redovito nadilazili žene količinom komemoracija u bračnoj liniji (Tab. 16/A). Ta je razlika ipak najslabije izražena na spomenicima s Iberskog poluotoka (Hispanija i Luzitanija) i srednjeg Podunavlja (Norik i objedinjena Panonija).[340] Ukupni donjopanonski uzorak (civili i vojnici) pokazuje rezultate koji nalikuju tim vrijednostima. Gledajući, pak, zasebno civilni i zasebno vojnički uzorak u Donjoj Panoniji, možemo

[339] Rim – niži slojevi, Ostija / *Portus*, Lacij, Narbonska Galija, Britanija, Gornja Germanija, Donja Germanija, Hispanija, Norik, Panonije (vojnici), Lambeza (vojnici), Cezareja prema Saller, Shaw 1984, 147-155, Tab. 1-32; Luzitanija prema Edmondson 2005, 203, Tab. 7.3; Liburnija prema Kurilić 1995,

[340] Štoviše, u nekim dijelovima Luzitanije supruge su češće komemorirale muževe nego obratno (Edmondson 2005, 203, Tab. 7.3).

primijetiti bitna odstupanja u odnosu na cijeli uzorak. U civilnom uzorku 69% bračnih posveta odnosi se na posvete muževa ženama. U vojničkom pak uzorku muževi su načinili ženama 44% bračnih posveta (Tab. 15/A). Vojničke podskupine također pokazuju raznolike vrijednosti utoliko što se omjeri među običnim vojnicima i časnicima razlikuju od omjera među veteranima. Obični vojnici i časnici primili su više posveta nego što su ih sami dali podići suprugama. U slučaju veterana vrijedi obratno.

Na planu pojedinačnih naselja, najviše je posveta bračnim drugovima zabilježeno u Akvinku i Intercizi. U Akvinku žene brojem posveta nadmašuju muževe, dok u Intercizi prednjače muževi u ulozi komemoratora (Tab. 15). U ovim rezultatima barem se donekle zrcali društveni ustroj dviju naseobina. Akvink je tijekom većeg dijela principata bio civilno naselje. Sredinom 1. stoljeća postao je vojni logor, uz čiji se obod postupno razvilo trgovište. Zajedno s postojećim civilnim naseljem, taj je dio Akvinka sačinjavao najveću urbanu cjelinu u Donjoj Panoniji s pretežno civilnim stanovništvom. Iako su i njezinoj okolici prebivali civili, Interciza je zadržala pretežno vojno svojstvo tijekom principata. Međutim, bračne komemoracije u Intercizi uglavnom nalikuju civilnima (komemoracija muževa : komemoracije žena = 1.6), a u Akvinku vojničkima (komemoracije muževa : komemoracije žena = 0.9; Tab. 15).

U Intercizi se taj paradoks može objasniti visokom zastupljenošću pripadnika sirijske jedinice (*Cohors I Aurelia Antonina milliaria Hemesenorum sagittaria equitata*) na grobnim natpisima. Članovi te postrojbe, kako je već naznačeno, dospjeli su onamo netom nakon ukinuća zabrane sklapanja brakova, uglavnom živeći u izdvojenim obiteljskim zajednicama i izbjegavajući dodire s lokalnim stanovništvom. Povežemo li ovaj nacrt društvenih prilika u Intercizi s brojčanim odnosom muškaraca i žena u ulozi komemoratora nameće se sljedeći zaključak: vojničke komemoracije nalikovale su civilnima onda kad su vojničke naseobine ustrojem i načinom života nalikovale civilnima. U Akvinku, pak, koji je obuhvaćao znatno veću civilnu zajednicu, žitelji su rjeđe postavljali spomenike u obiteljskom krugu i znatno rjeđe u jezgrenoj obitelji nego žitelji Intercize (65% naspram 81% u jezgrenoj obitelji). Ta se pojava djelomice može pripisati činjenici da je tijekom većeg dijela postojanja logora bilo zabranjeno sklapanje brakova. Drugi razlog zacijelo se krije u razmjerno visokom udjelu oslobođeničkih posveta, višem nego u ostalim dijelovima provincije. Nedvojbeno su uz to i drugi kulturološki razlozi doveli do slabije zastupljenosti jezgrenoobiteljskih odnosa u Akvinku, ali se oni teško iščitavaju iz tekstova natpisa. Sigurno je jedino to da je epigrafski potvrđeno stanovništvo Akvinka njegovalo drugačije kulturne prakse nego stanovništvo Intercize.

U nishodnoj liniji na 10 posveta koje su majke namijenile djeci zastupljeno je 14 istovrsnih posveta koje su očevi postavili djeci (Tab. 15/B). Unutar provincije najveće se razlike u ovoj liniji zamjećuju među veteranima (očevi : majke = 2.9) i stanovništvom Akvinka (očevi : majke = 0.7). Štoviše, Akvink se ubraja među naselja s razmjerno najučestalijim majčinskim komemoracijama u Carstvu. U ostalim gradovima očevi nadmašuju majke brojem komemoracija (Tab. 15/B). Jedino je u Sirmiju – doduše na krajnje skromnom uzorku – izjednačena količina očinskih i majčinskih komemoracija. Ukupno uzevši, rodna zastupljenost u nishodnoj liniji u Donjoj Panoniji nalikuje vrijednostima iz drugih provincija kontinentalne Europe. Odstupanja bilježe samo iberske provincije i dio Dalmacije (liburnski natpisi). Majčinske i općenito ženske posvete ondje su snažno zastupljene u ukupnom uzorku (Tab. 16/B).[341]

U ushodnoj liniji sinovi su postavili dvostruko više posveta nego kćeri (Tab. 15/C). Brojčana razlika muških i ženskih komemoracija nešto je blaža među civilima, no u vojničkom uzorku snažno prevladavaju muškarci. To se poglavito vidi u Intercizi: ondje su sinovi komemorirali roditelje četverostruko češće nego kćeri. Jedino Akvink pokazuje uravnoteženije vrijednosti. U glavnom gradu Donje Panonije brojčana zastupljenost muškaraca i žena u ushodnoj liniji vrlo nalikuje zastupljenosti u zapadnim provincijama i izabranim gradovima. U preostalim su gradovima uzorci u ovoj liniji odveć su malobrojni za ocjenu njihove važnosti. U usporedbi s drugim provincijama i gradovima, odnos muškaraca i žena kao komemoratora u nishodnoj liniji ne pokazuje znatno odstupanje, uz iznimku luzitanijskog glavnog grada Emerite (Tab. 16/C).

Ukupno uzevši, epigrafska kultura govori da se od muškaraca češće očekivalo preuzimanje brige o postavljanju kamenog spomenika s natpisom. Kao komemoratori su rjeđe zastupljeni jedino u vojničkom i časničkom uzorku, te iznimno u naseljima s visokim udjelom vojničke populacije.

6.5. Spol pokojnika

Različiti kulturološki čimbenici utjecali su na dedikantov izbor kome posvetiti grobni spomenik s natpisom. Općenito se uzima da posvete muškarcima brojčano nadilaze posvete

[341] Za tumačenje te pojave u Hispaniji i Luzitaniji v. Edmondson 2005, 202-204; u Liburniji v. Kurilić 1995, 65-66.

ženama.[342] Takav obrazac susrećemo i u Donjoj Panoniji: ukupno govoreći, u jezgrenoj je obitelji komemoriran 361 muškarac i 286 žena.

Ne bi li se preciznije odredila zastupljenost komemoriranih muškaraca i žena, načinjen je izračun po istim metodološkim načelima kao u prethodnom poglavlju. U Tablici 17 broje se posvete muževima i ženama u bračnoj liniji, očevima i majkama u ushodnoj te sinovima i kćerima u nishodnoj liniji jezgrene obitelji. Bračna linija označena je slovom A, ushodna B, a nishodna C.

Tablica 17. Brojčani odnos među pokojnicima u Donjoj Panoniji

	A muževima : ženama		B očevima : majkama		C sinovima : kćerima	
	posvete	količnik	posvete	količnik	posvete	količnik
Ukupno D.P.	90:114	0.8	97:71	1.4	127:85	1.5
civili	30:66	0.5	35:42	0.8	72:55	1.3
vojnici	60:48	1.3	62:29	2.1	55:30	1.8
časnici	28:19	1.5	25:10	2.5	29:8	3.7
milites	12:6	2	17:14	1.2	16:8	2
veterani	19:23	0.8	25:16	1.6	20:17	1.2
Akvink	42:40	1	38:30	1.3	48:31	1.5
Interciza	14:22	0.6	22:13	1.7	21:17	1.2
Mursa	0:1	/	1:2	0.5	4:1	4
Ulcizija	4:11	2.8	4:3	1.3	8:3	2.7
Sirmij	5:4	0.4	0:0	/	3:3	1
Sopijane	4:4	1	1:2	0.5	7:3	2.3
Gorsij	2:2	1	2:1	2	2:2	1

[342] Na primjer, za raspored odnosa u Akvileji, Mogintijaku (*Mogontiacum*; Mainz) i Nemausu (Nemausus; Nîmes) v. Hope 2001, 17-19.

Tablica 18. Brojčani odnos među pokojnicima izvan Donje Panonije 343

	A muževima :		B očevima : majkama		C sinovima : kćerima	
	posvete	količnik	posvete	količnik	posvete	količnik
Rim – niži slojevi	31:48	0.65	44:18	2.4	8:18	0.4
Ostija / *Portus*	46:111	0.4	28:23	1.2	68:50	1.4
Lacij	24:43	0.6	10:13	0.8	38:23	1.6
Narbonska Galija	47:71	0.7	40:40	1	41:30	1.4
Britanija	8:27	0.3	3:5	0.6	11:14	0.8
Hispanija	98:112	0.9	94:90	1	142:115	1.2
Gornja i D. Germanija	21:55	0.4	30:29	1	41:14	3
Norik (vojska)	13:16	0.8	8:8	1	36:4	9
Panonije (vojska)	30:35	0.9	32:17	1.9	38:16	2.4
Luzitanija	93:106	0.9	77:79	1	134:119	1.1
Liburnija	19:30	0.4	11:19	0.6	27:21	1.3
Lambeza (vojska)	90:181	0.5	103:31	3.3	47:9	5.2
Emerita	44:58	0.8	30:27	1.1	32:31	1
Cezareja	22:29	0.8	4:2	2	8:2	4

Rezultati u bračnoj liniji pokazuju da na svakih 10 komemoriranih žena dolazi 8 komemoriranih muškaraca (Tab. 17/A). Taj se raspored poklapa s istovrsnim rasporedom odnosa u drugim provincijama i gradovima (Tab. 18/A). Najsličnije vrijednosti među spolovima pokojnikâ pokazuju Norik, te gradovi Emerita u Luzitaniji i Cezareja u Africi.

Civilni i vojnički uzorak zasebno pokazuju različite vrijednosti u bračnoj liniji u odnosu na sav uzorak. U civilnom uzorku pokojnice su zastupljene sa svega 31%, a u vojničkom s 56%. Promatrajući ove udjele, lako je uočiti da je zastupljenost muškaraca i žena u bračnoj liniji među pokojnicima zapravo obratna zastupljenosti među dedikantima (usp. broj posveta u Tab. 15/A i Tab. 17/A). Naime, u bračnoj se komemoraciji mogu naći samo dvije osobe, suprug i supruga. Prema tome, ako je u donjopanonskom uzorku zabilježeno 90 muškaraca u ulozi pokojnika, samorazumljivo je da će u tom uzorku biti 90 žena u ulozi komemoratora. Drugim

[343] Rim – niži slojevi, Ostija / *Portus*, Lacij, Narbonska Galija, Britanija, Gornja Germanija, Donja Germanija, Hispanija, Norik, Panonije (vojnici), Lambeza (vojnici), Cezareja prema Saller, Shaw 1984, 147-155, Tab. 1-32; Luzitanija prema Edmondson 2005, 203, Tab. 7.3; Liburnija prema Kurilić 1995,

riječima, tamo gdje je suprug komemorator, žena je pokojnica, a gdje je žena komemorator, muž je pokojnik.

U ushodnoj i nishodnoj liniji komemoratori i pokojnici nisu nužno komplementarni kao u bračnoj. Rezultati u ushodnoj liniji u ukupnom donjopanonskom uzorku pokazuju da su očevi komemorirani u 57% slučajeva, a majke u preostalih 43%. Taj se udio prilično razlikuje od istovrsnog udjela u drugim provincijama. Najbliži je udjelu u objedinjenoj Panoniji i u gradu Ostiji (Tab. 18/B). Veći udio posveta majkama nego očevima zabilježen je u Liburniji, Laciju bez Rima i u Britaniji (doduše, na vrlo skromnom uzorku). Promatramo li zasebno civilne i vojničke odnose na donjopanonskim epitafima u ushodnoj liniji, opet se očituju odstupanja u spolnoj zastupljenosti od čitava uzorka. Među civilima 45% posveta pripada posvetama očevima, a 55% majkama. U vojničkom pak krugu dvije trećine posveta odnosi se na posveta očevima, a jedna trećina na posvete majkama. Vojničke podskupine pokazuju razmjerno uravnotežene vrijednosti: redom prevladavaju posvete muškarcima, tj. očevima (Tab. 18/B).

Promatra li se spolna zastupljenost komemoriranih osoba po gradovima, količinom posvjedočenih primjera očekivano prednjače Akvink i Interciza. U obama naseljima posvete očevima učestalije su od posveta majkama. U tom smislu više nalikuju vojničkim nego civilnim komemorativnim obrascima. Nadalje, dobiveni rezultati nalikuju podacima o spolnoj zastupljenosti u već istraženim gradovima, npr. u Ostiji, Emeriti i među nižim slojevima grada Rima (Tab. 18/B). Preostala donjopanonska naselja sadrže premalo potvrđenih veza u ushodnoj liniji za pružanje smislenog zaključka o njihovoj jačini. U Sirmiju, kako rekosmo, nije zabilježen nijedan spomenik podignut ocu ili majci.

Napokon, u nishodnoj liniji na razini cijele provincije na svakih 10 komemoriranih kćeri dolazi 15 komemoriranih sinova (Tab. 17/C). Gleda li se pak zasebno civilni i vojnički uzorak, razabire se slična spolna zastupljenost. Jedino se među običnim vojnicima i osobito u časničko-dočasničkoj podskupini višestruko češće javljaju posvete sinovima nego kćerima. Uzorak iz Akvinka i Intercize također pokazuje rezultate s ponešto većim udjelom pokojnih sinova u odnosu na kćeri. U Mursi, Ulciziji i Sopijanama razlika između komemoriranih sinova i kćeri još više preteže u korist sinova. Ipak, tako drastične razlike među komemoriranim spolovima prije bismo mogli pripisati skromnom uzorku spomenika, nego stvarnim lokalnim osobitostima u prakticiranju epigrafske kulture. Istraživanja u drugim provincijama i gradovima pokazala su veoma različite vrijednosti u broju komemoriranih sinova i kćeri. Najsličniji raspored odnosa donjopanonskom posvjedočen je na građi iz Lacija, Narbonske Galije i Liburnije (Tab. 18/C). Najveća odstupanja (tj. više posveta kćerima nego sinovima) zabilježena su među nižim slojevima grada Rima te u Britaniji.

7. IMENSKI OBRAZAC I OBITELJSKI ODNOSI

U prethodnim trima poglavljima sagledali smo obiteljske odnose primjenom kvantitativne metode. U ovom poglavlju to ćemo pokušati učiniti kvalitativnom metodom.[344] Ona se sastoji u istraživanju epigrafski posvjedočenih antroponima. Cilj je ustanoviti kojim su se sredstvima donjopanonski žitelji služili pri nadijevanju imena te ocijeniti važnost onomastičkih obrazaca korištenih radi jačanja srodničkih veza. Glavni kriterij kojim se ovdje rukovodimo jest epigrafski potvrđeno načelo nasljeđivanja imena. U tom smislu govorimo o nasljeđivanju očeva, djedova ili majčina imena.

Najprije ćemo skicirati razvojni slijed rimskog onomastičkog sustava. Dobro je poznato da se rimski imenski obrazac odlikovao promjenjivošću i fleksibilnošću.[345] Isprva imenovani jednom sastavnicom (npr. *Romulus*, *Faustulus* i sl.), slobodnorođeni građani tijekom republikanskog doba u pravilu su nosili imena sastavljena od dva dijela (*duo nomina*). To su predime (*praenomen*) i gentilno ime ili gentilicij (*nomen* ili *nomen gentile*). Prva sastavnica označavala je individualizirano ime osobe, a druga je pripadala svim pripadnicima roda (*gens*). Od kasnog republikanskog doba građani su uglavnom nosili tročlana imena (*tria nomina*) sastavljena od predimena, gentilnog imena i doimena (*cognomen*). Isprva nadijevan patricijima po nekom fizičkom ili drugom svojstvu, kognomen se s vremenom prometnuo u široko raširen nasljedni dio imena s pomoću kojeg su se razlikovali ogranci (*stirpes*) pojedinih rodova (*gentes*).[346] Svi članovi roda imali su isti gentilicij, a članovi ogranka obično su nosili isti kognomen, bilo nasljedni ili osobni. Uz ove sastavnice u obrascu se katkad javljaju filijacija u obliku očeva imena te glasački okrug (*tribus*). Filijacija je uz predime najstariji dio imenskog obrasca. Ona pokazuje je li pojedinac slobodan od rođenja, dok *tribus* u imenu ukazuje na uživanje civiteta. Žene s građanskim pravom u pravilu su imale jednočlano ime, izvedeno iz očeva gentilicija. Oslobođenici su po manumisiji dobivali predime i gentilicij bivših gospodara, a svoje vlastito ime iz vremena koje je prethodilo manumisiji navodili su kao kognomen. Peregrini su obično nosili jednočlano osobno ime praćeno patronimikom. Poput oslobođenika i posvojene djece, peregrini s nedavno stečenim civitetom obično su dobivali predime i gentilicij svojih patrona.[347] Tročlani imenski obrazac najobilnije je potvrđen na epigrafskoj građi iz 1. i 2. stoljeća kršć. ere.

[344] Metodu je primijenio Edmondson 2005, 220-226. na građi iz Luzitanije.
[345] Za dijakronijski pregled razvoja rimskog imenskog sustava v. Salway 1994.
[346] Kajanto 1965, 19-26; Salway 1994, 127.
[347] Salway 1994, 128.

Ustrojbeni dijelovi rimskih imena s vremenom su se razvijali i mijenjali. Tako je još u ranocarsko doba doime preuzelo ulogu individualnog označitelja osobe od predimena.[348] Predime se uglavnom prestalo upotrebljavati do konca 2. stoljeća, a zadržalo se samo ponegdje u senatorskom staležu. Gentilicij je unatoč svemu čuvao svoju ulogu, tvoreći s kognomenom uobičajen dvočlani imenski obrazac (kat. br. 314). Dvočlana i tročlana imena usporedno su se rabila u istom razdoblju. Tako se na natpisima znaju naći dvije osobe, primjerice braća od kojih jedan ima trodijelnu, a drugi dvodijelnu nomenklaturu (kat. br. 103). Žene s civitetom otprilike istodobno su uglavnom počele nositi imena sastavljena od gentilicija i doimena. Iz motrišta ovog rada još je važnije što se u imenima potomaka tih žena sve učestalije mogao zamijetiti matrilinearno načelo nasljeđivanja imena.

Ukupno 771 pojedinac iz ovog uzorka imenovan je po načelu *duo nomina*, a 301 osoba po načelu *tria nomina*. Evidentiran je 71 pojedinac nazvan samo osobnim imenom bez dodataka. Potonjima nisu pribrojeni ljudi imenovani na reduciran način, tj. tako da se njihovo cjelovito ime može rekonstruirati iz imena ostalih srodnika s natpisa (npr. *Sabinianus* u kat. br. 158). *Aurelius* je daleko najučestaliji gentilicij. Potvrđen je 325 puta, a raširenost nesumnjivo duguje učincima Karakalina edikta. Potom slijede carski gentiliciji *Aelius* (145), *Iulius* (85), *Ulpius* (79), *Septimius* (60), *Flavius* (53) i *Claudius* (49).[349] *Valerius* je najučestaliji necarski gentilicij (55). Manjim brojem primjera zastupljeni su *Marcius* (12), *Caesernius* (10), *Antonius*, *Calpurnius*, *Domitius* i *Sittius* (7), *Vettius* (6), *Marius*, *Petronius* i *Cominius* (5), *Albius*, *Annius*, *Attius*, *Apuleius*, *Canius*, *Manilius*, *Pollius Pompeius* (4), *Aemilius*, *Cocceius*, *Dignius*, *Herennius*, *Granius*, *Iuventius*, *Licinius*, *Petilius*, *Publius* i *Torius* (3), *Aeflanus*, *Atilius*, *Caetronius*, *Cassius*, *Comatius*, *Naevius*, *Octavius*, *Ocusius*, *Pompulenius* i *Postumius* (2). Ostali su potvrđeni s po jednim navodom.

U uzorku je zabilježeno 1381 doime koje se može sa sigurnošću rekonstruirati. Najčešća kognomina su *Ingenuus, -a* (18), *Proculus, -a* (15), *Ianuarius, -a* i *Valentina, -us* (14), *Maximus, -a*, S*abinus, -a* i *Severus, -a* (13), *Secundinus, -a*, *Ursus, -a* i *Victorinus, -a* (11), *Felix*, *Valens, Valerius, -a* i *Victor* (10), *Decoratus, -a*, *Iulia, -us* i *Quintus, -a* (9), *Alexander, -dria*, *Crescens, -ntia*, *Fortunatus, -a*, *Optatus, -a*, *Respectus, -a*, *Secundus* i *-a Silvanus, -a* (8), *Iustus*, *Marcellus*, *Martinus, -a*, *Paulinus, -a*, *Serenus, -a* i *Vitalis* (7), *Bassus*, *Constans*, *Constantinus*, *-a*, *Marcellinus, -a*, *Primus, -a*, *Proculinus, -a*, *Provincialis* i *Saturninus, -a* (6), *Crispinus, -a*, *Firmus, -a*, *Florentinus, -a*, *Heraclitus, -a*, *Martialis*, *Monimus*, *Primitivus, -a*, *Super, -a*, *Surus, -a*, *Tertius, -a* i *Verecundus, -a* (5), *Annamatus, -a*, *Avvo, -a*, *Candidus, -a*,

[348] *Ibid.*, 130.
[349] Brojevi u zagradama odnose se na količinu potvrđenih primjera u uzorku.

Concordia, *Crispus*, *Dasius*, *Dionysius*, *-a*, *Donatus*, *Exuperatus*, *-a*, *Florus*, *Fronto*, *Marcia*, *Marcianus*, *Maximina*, *Revocatus*, *-a*, *Romanus*, *-a*, *Rufinus*, *-a*, *Rufus*, *Theodorus*, *-a*, *Ursula*, *Valerianus*, *Valerinus*, *-a*, *Verina* i *Vibius*, *-a* (4), *Antoninus*, *Appius*, *Aurelia*, *Caesianus*, *Candida*, *Candidianus*, *Celer*, *Clemens*, *Comatumarus*, *-a*, *Domitianus*, *Firmilla*, *Flavina*, *Florina*, *Gemellina*, *Heliodorus*, *-a*, *Honoratus*, *Iulianus*, *Iustina*, *Longinus*, *Messius*, *Nigrinus*, *-a*, *Pia*, *Probianus*, *Probilla*, *Pudens*, *Sabinianus*, *Sabinilla*, *Severina*, *-us*, *Speratus*, *-a*, *Valerianus*, *-a*, *Viator*, *Vitalianus* i *Vitalinus* (3).

Navodi o podrijetlu, naznačeni izrazima *domo*, *natione* ili *civis*, obrađeni su u poglavlju 3.3. Većina uzorka ne nudi eksplicitne podatke o podrijetlu, zbog čega se ono pokušava procijeniti iz imenâ. Ne ulazeći u iscrpnu analizu etničkoga podrijetla, možemo reći da se okvirno naziru tri podskupine. Pojedinci s jednim imenom i patronimikom u obliku filijacije (v. Tablicu 19), načelno se mogu tumačiti kao iliričkі peregrini s imenima uglavnom svojstvenima domaćem življu prije stjecanja civiteta.[350]

Drugu skupinu čine italski gentiliciji, barem ako promatramo njihovu učestalost na Apeninskom poluotoku, osobito na području Akvileje. U donjopanonskom uzorku zastupljeni su *Afranius*, *Albius*, *Anicius*, *Annius*, *Antonius*, *Appius*, *Arruntius*, *Atilius*, *Baebius*, *Caecilius*, *Caesernius*, *Caesius*, *Calpurnius*, *Canius*, *Cassius*, *Cominius*, *Cornelius*, *Fabius*, *Fulvius*, *Herennius*, *Iunius*, *Iuventius*, *Licinius*, *Lucanius*, *Magius*, *Marcius*, *Marius*, *Memmius*, *Messius*, *Novius*, *Octavius*, *Ocusius*, *Petillius*, *Petronius*, *Plotius*, *Postumius*, *Salvius*, *Secconius*, *Statius*, *Titius*, *Torius*, *Tullius*, *Valerius*, *Varius*, *Vettius* i *Vibius*.

Konačno, evidentiran je niz imena orijentalnog postanka. To su *Achilleus* (2), *Aethale*, *Alexander*, *Antiochianus*, *Antipater*, *Apollinaris*, *Apollonia*, *Apollonius*, *Appiana*, *Appianus*, *Archias*, *Arethusa*, *Artilleus*, *Asclepiades* (2), *Asclepiodota* (2), *Athenodorus*, *Athenus*, *Attica*, *Atticus*, *Basileus*, *Basilissa*, *Callimorphus*, *Chilo*, *Diomedes*, *Dionisia*, *Dionysius*, *Dyscolius*, *Epicharis*, *Epictetus*, *Eufimianus*, *Euphrosina*, *Eupraepia*, *Euritus*, *Euthenia*, *Eutropus*, *Eutyches*, *Eutychie*, *Eutycies*, *Filetio*, *Filetus*, *Harpagius*, *Heliodora*, *Heliodorus* (2), *Helius*, *Hemes*, *Heraclia* (2), *Heraclita* (2), *Heraclitus* (3), *Herais*, *Hermes*, *Hermia*, *Hermione*, *Hieraxs*, *Hygia*, *Irenaeus*, *Irene*, *Isauricia*, *Καλλιπόνη*, *Lamyrus*, *Leo*, *Licaios*, *Lycus*, *Lynx*, *Meroe*, *Nicia*, *Nome*, *Onirus*, *Pamphilus*, *Perseus*, *Philetus*, *Philippus*, *Philumene*, *Philumenus*, *Pirus*, *Pitheus*, *Praxiteles*, *Theagenes*, *Theodora* (3), *Theodorus*, *Tigris*, *Timotheus*, *Trophimianus*, *Trophimus*, *Tyrannus*, *Zebuca*, *Zoe*, *Zosimena* (2) i *Zosimus* (2). Iz

[350] Pridjevom „iliričkі“ ne pretendiramo izjednačiti etnički, kulturni i jezični identitet tadašnjih žitelja ovih krajeva, već se njime konvencionalno pokrivaju svi podanici Rimskoga Carstva s prostora Dalmacije i Panonije, bez obira na sve eventualne razlike među njima.

obilno potvrđenog odreda sirijskih doseljenika u Intercizi mogu se načelno izdvojiti imena sirijskog postanka. To su *Abibelus*, *Abigeneus*, *Aglavus*, *Baracha*, *Bazas*, *Cashia*, *Cerdon*, *Deipas*, *Deisan*, *Imedaru*, *Malcihianus* (2), *Manaia*, *Monimus* (5), *Monimosa*, *Monnius*, *Omaina*, *Salamas*, *Sallumas*, *Náουμ*, *Ticima*.[351]

O važnosti obiteljskih veza pri nadijevanju imena najprije govore kognomina u čijem se značenju lako prepoznaju odnosi srodnika i bližnjih. Takva su imena – zapravo poimeničeni pridjevi – *Paternus* (kat. br. 16; 160; 397), *Tata* (kat. br. 288), *Mama* (kat. br. 204), *Materna* (kat. br. 95), *Mamana* (kat. br. 51), *Materio* (kat. br. 452), *Mamata* (kat. br. 20), *Matrona* (kat. br. 123), *Avo* (kat. br. 301), *Nepotianus* (kat. br. 16) i *Patrinus* (kat. br. 195). Zabilježen je i pokojnik *Propinquus* (u značenju „bližnji" ili „rođak"), no zbog metodoloških ograda nije uključen u katalog (AE 1974, 526).[352] Naravno, potvrđen je niz imena koja ilustriraju redoslijed rođenja u jezgrenoj obitelji, poput *Primigenia* (kat. br. 550), *Primitivus* ili *Primitiva* (kat. br. 147; 214; 382; 534), *Primus* ili *Prima* (kat. br. 32; 313), *Primilla* (kat. br. 394), *Primianus* (kat. br. 287; 313), *Secundus* ili *Secunda* (kat. br. 400; 552), *Secundinus* ili *Secundina* (kat. br. 442; 444; 549; 578), *Secundianus* (kat. br. 444), *Tertius* ili *Tertia* (kat. br. 7; 131; 380), *Tertullus* ili *Tertulla* (kat. br. 88; 90; 443; 465), *Quartina* (kat. br. 449, *Quintianus* (kat. br. 252), *Quintus* kao predime (kat. br. 157 i dr.), *Sextus* kao predime (kat. br. 140 i dr.). Drugim su opet imenima roditelji iskazivali relativnu starost među potomcima, poput *Iunior* (kat. br. 437) ili okolnosti rođenja, poput *Gemellus*, *Gemellianus* ili *Gemellinus* (kat. br. 117; 145; 167), *Geminus* (kat. br. 199), *Germanilla* (kat. br. 260), *Serotinus* (kat. br. 437), *Postumus* (kat. br. 258; 280; 410). Konačno, neka imena svjedoče o željama roditelja za potomkom, npr. *Cupitus* (kat. br. 292), *Cupitianus* (kat. br. 292), *Optatus* ili *Optata* (kat. br. 169; 266; 280; 353), *Rogatus* (kat. br. 144), *Speratus* ili *Sperata* (kat. br. 41; 239; 379), *Datus* (kat. br. 569), *Donatus* (kat. br. 134; 555) ili *Receptus* (kat. br. 38).

7.1. Nasljeđivanje očeva imena

Gledano po dijelovima imena, čuvanje uspomene na oca najprije se nazire u filijaciji. Ona sadrži roditeljevo ime i naznaku djetetove veze s njime. U donjopanonskom uzorku filijacija je zabilježena 160 puta, gotovo uvijek u obliku patronimika. Evidentirani oblici nalaze se u Tablici 19. Kao što tablica pokazuje, peregrini su najzastupljenija pravna kategorija ljudi s patronimikom. Osobito često je riječ o vojnicima pomoćnih postrojba. Prepoznaju se po sebi svojstvenom imenskom obrascu koji čine osobno ime i patronimik. Tipično rimski oblik

[351] Za sirijska imena iz Donje Panonije v. Fehér 2009; Agócs 2013.
[352] Takva su imena, čini se, bila svojstvena keltskom i keltiziranom stanovništvu (Kajanto 1965, 18).

imenovanja građana (tročlani obrazac s filijacijom) potvrđen je tek kod svake četvrte osobe u čijem se obrascu nalazi filijacija. Očevo ime u filijaciji obično se bilježilo u neskraćenom obliku. U takvom se obliku najčešće javlja među slobodnorođenim osobama bez građanskog prava (npr. kat. br. 36; 38; 41) i takvi spomenici najčešće potječu iz ranog principata. Uporabom patronimika na simbolički se način iskazivala pripadnost lokalnoj zajednici. Zapravo, patronimik je ponekad jedina sastavnica imena koja odaje zavičajno podrijetlo, primjerice kad pokojnik nosi tipično rimsko ime, a njegov otac – u pravilu pojedinac bez punog građanskog prava – ime lokalnog postanka (npr. *Florus Egretari f(ilius)*, kat. br. 342; *Tertius Noibionis f(ilius)*, kat. br. 380; *Praesens Annam(a)ti f(ilius)*, kat. br. 576).

Patronimik se nešto rjeđe susreće u obliku pokraćenog očeva predimena s apozicijom *filius* (kat. br. 454) ili skraćeno *f.* / *fil.* (kat. br. 111; 178; 415). Ponekad su patronimici zabilježeni *modo Graeco*, to jest navodeći samo očevo ime, bez termina *filius/-a*. Ovamo pripadaju *Bato Neritani* i *Pacatus Mucaris* (kat. br. 149), *Attica P(ubli) Collina* (kat. br. 189), *Cl(audius) Cesoris* (kat. br. 283), *Bucco Deivises* (kat. br. 330), *Flavianus Sabini* (kat. br. 334), *Comatimar(a) Colvedionis* (kat. br. 334), *Namio Musaion/is*(?) (kat. br. 387), *Gresa Dasm[eni]* (kat. br. 422), *Medulius Utvivunis* (kat. br. 481), *Oxetia Vervici* (kat. br. 515), *Suolla Trouciss(a)e* (kat. br. 519), *Masia Cauronis* (kat. br. 529), *Epmagurix Appi*(?) (kat. br. 529), *Proculus Busionis* (kat. br. 568). To su opet mahom muška i ženska peregrinska imena.

Na isti način katkad su imenovane i osobe s troimenim obrascem, na primjer *L. Valerius L(uci) Ani(ensis) Crescens* (kat. br. 175), *T. Fl(avius) T(iti) Quir(ina) Magnus* (kat. br. 219), *M. Egnati(us) Marci Ga(leria) Moricus* (kat. br. 255) i *M. Valerius M(arci) Anie(n)sis Marcel(l)us* (kat. br. 258). Ovaj je pak način imenovanja bio ograničen samo na muškarce, odreda vojnike ili veterane.

Tablica 19. Pokojnici s filijacijom u donjopanonskom uzorku

Kat. br.	Pokojnik	Filijacija	Kat. br.	Pokojnik	Filijacija
15	*M(arcus) Aur(elius) Messo[rianus]*	*M(arci) [f(ilius) ---]*	175	*L(ucius) Valerius Ani(ensis) Crescens*	*L(uci)*
34	*C(aius) Iul(ius) Fab(ia)*	*C(ai) f(ilius)*	178	*L(ucius) Valerius Natalis*	*L(uci) fil(ius)*
35	*C(aius) Valerius Pub(lilia) Macer*	*C(ai) f(ilius)*	181	*Vale(ria) Sibul(l)a*	*Crispi f(ilia)*
36	*Nertus*	*Dumnotali f(ilius)*	189	*Attica Col(lina)*	*P(ubli)*
38	*Reginus*	*Troucetissae f(ilius)*	211	*Lucit(a)*	*Kapitonis f(i)lia*
41	*Nemoratta*	*Sperati f(ilia)*	211	*[---]ucus*	*At(a)e f(ilius)*
42	*Ve[---]rienda*	*Terti f(ilia)*	219	*T(itus) Fl(avius) Qu(i)r(ina) Magnus*	*T(iti)*

44	*Pompeia Quartina*	*Sext(i) f(ilia)*	225	*C(aius) Val(erius) Claudi(a) Secunus*	*C(ai) f(ilius)*
49	*Cobromara*	*Regill[i f(ilia)*	227	*Cocceia Oxidubna*	*Quintionis f(ilia)*
49	*Iulia Utta Florin[a]*	*Epponis f(ilia)*	227	*M(arcus) Cocceius Florus*	*Matumari f(ilius)*
53	*Tib(erius) Cla(udius) Satto*	*Tiberi f(ilius)*	234	*Vercombera*	*Vercomberi f(ilia)*
57	*P(ublius) Ael(ius) Maecia Mestrius*	*P(ubli) f(ilius)*	238	*Vivianus*	*Atrasi <fi>l(ius)*
65	*Annia Iuliane*	*Anni Callimachi filia*	238	*Enamaico*	*Aponis fil(ius)*
66	*[An]tistia Firma*	*Antisti f(ilia)*	238	*Secunda*	*Atrasi [fil(ia)]*
97	*Batt(a)*	*Vi[b]i f(ilia)*	241	*Comatimara*	*Qu(u)tai f(ilia)*
97	*Res[s]or(a)*	*Memoris f(ilia)*	246	*P(ublius) Ael(ius) Favorianus*	*P(ublii) f(ilio)*
100	*Brogimara*	*Dallonis f(ilia)*	253	*T(itus) Sulpicius Iustus*	*Magni fil(ius)*
107	*[T]i(berius) Claudius Severus Vangio*	*Icepni f(ilius)*	254	*Eburo*	*Milionis fil(ius)*
111	*Claud[ia] Iustina*	*Tib(eri) fil(ia)*	255	*M(arcus) Egnati(us) Ga(leria) Moricus*	*M(arci)*
114	*Comatumara*	*Usionis filia*	257	*Matsiu*	*Tuionis f(ilius)*
119	*Iulia quae et Flavia Secundina*	*Fl(avi) Secundi fil(ia)*	258	*M(arcus) Valerius Anie(n)sis Marcel(l)us*	*M(arci)*
141	*A(ulus) Lucanius Lepidus*	*A(uli) f(ilius)*	263	*Ad{i}namo*	*Acu[--]/ti fili(us)*
149	*Pacatus*	*Mucaris*	278	*Senio*	*Comatonis f(ilius)*
149	*Bato*	*Neritani*	283	*Adnamata*	*Carveicionis f(ilia)*
153	*G(aius) Pollius Martianus*	*G(ai) f(ilius)*	283	*Cl(audius)*	*Cesoris*
156	*Pana*	*Garvoni(s?) f(ilia)*	284	*Absucus*	*Adnamonis f(ilius)*
156	*Quqo*	*Resul(a)e fil(ius)*	286	*Danuius*	*Diassumari f(ilius)*
168	*M(arcus) Ulp(ius) V[---]nilis*	*M(arci) fil(ius)*	286	*Concordia*	*Flori f(ilia)*
171	*M(arco) Ul[p(io)] Triclili(---?)*	*M(arci) filio*	297	*Ael(ius) Cesumarius*	*Libbonis [f(ilius)]*
300	*Deiva*	*[N?a]miorigis f(ilia)*	375	*Quintus*	*Masc(u)li f(i)l(ius)*
300	*Asulus*	*Blatum(a)ri f(ilius)*	377	*Ritimarus*	*Rismari f(ilius)*
322	*Claudia Monimosa*	*Monimi Aglavi fil(ia)*	380	*Tertius*	*Noibionis f(ilius)*
324	*Bucla*	*Saturnini f(ilia)*	380	*Satimara*	*Atresi f(ilia)*
324	*Cusa*	*Nertomari [f(ilius)]*	384	*Calio*	*Blasi f(ilius)*
325	*Cusides*	*Disal(a)e f(ilius)*	385	*Lucius*	*Sperati filius*
326	*Demiuncus*	*Couci f(ilius)*	387	*Namio*	*Musaionis(?)*
326	*Angulata*	*Campionis f(ilia)*	388	*Saco*	*Vindelionis f(ilius)*
327	*Derva*	*Sisinae f(ilia)*	389	*Sisiu*	*Bagetonis filia*

330	*[Iu]lia*	*Proculi filia*	389	*Mutsia*	*Bonionis filia*
330	*Bietum(a)ra*	*Bucconis fil(ia)*	391	*Velagenus Ulattius*	*Manti f(ilius)*
330	*Bucco*	*Deivises*	393	*Gaetulus*	*Urbana(e) f(ilius)*
334	*Matutina*	*Flaviani f(ilia)*	398	*Niger Sveltrius*	*Bataronis f(ilius)*
334	*Flavianus*	*Sabini*	414	*C(aius) Iul(ius) Florus*	*C(ai) f(ilius)*
334	*Flaviana*	*Flaviani f(ilia)*	415	*T(itus) Cominius Volt(inia) Severus*	*T(iti) f(ilius)*
334	*Comatimar(a)*	*Colvedionis*	422	*Gresa*	*Dasm[eni]*
340	*Respectus*	*Gellini fil(ius)*	426	*Nemoratta*	*[Co]matimari [f(ilia)]*
342	*Florus*	*Egretari f(ilius)*	447	*Dullibogius*	*Flori f(ilius)*
342	*Veriuga*	*Danui filia*	449	*Flavia Usaiu*	*Tattunis filia*
351	*Solia*	*Medul(l)ionis f(ilia) Bruti*	450	*Bauso*	*Bon[i] f(ilius)*
351	*Risimarus*	*Scutaloni(s) / f(ilius*	454	*Lucia Septimia Mam[e]rtina*	*Luci Septimi Mam[e]rtini filia*
351	*Ducae*	*Dimiuci f(iliae)*	464	*[S]cemaes(?)*	*Liccau[i] f(ilius)*
354	*Velideatus*	*Teraniscionis f(ilius)*	471	*Ti(berius) Cl(audius) Valerius*	*Britti filius*
354	*Vironiani[us]*	*Atalonis f(ilius)*	481	*Medulius*	*Utvivunis*
366	*Ava*	*Magimari f(ilia)*	483	*Ael(ia) Verodumna*	*P(ubli) fil(ia)*
367	*Blastaiu*	*Bat[e]i f(ilius)*	493	*P(ublius) Comatius Cl(audia) Adiutor*	*P(ubli) f(ilius)*
367	*Comatumarus*	*Sa[c]onis f(ilius)*	503	*C(aius) Iulius Fab(ia) Maximus*	*C(ai) f(ilius)*
369	*Comat(u)m(a)ra*	*Vani f(ilia)*	506	*L(ucius) Petillius*	*C(ai) f(ilius)*
373	*Namio*	*Atunis f(ilius)*	506	*Oplus Laepocus Aexilvas*	*Volsetis f(ilius)*
373	*Masuia*	*Casui f(ilia)*	507	*Matiata*	*R[--- f(ilia)*
374	*Mira*	*Crescentis f(ilia)*	513	*Aveta*	*Adnamati f(ilia)*
515	*Oxetia*	*Vervici*	563	*Naius*	*Radai f(ilius)*
516	*Canus*	*Loi fi(lius)*	564	*Valauna*	*Nigrini f(ilia)*
518	*Sibulla*	*Iopari fil(ia)*	564	*Derva*	*Comonis f(ilia)*
519	*Exounomara*	*[A]nnamati fil(ia)*	564	*Nigrinus*	*Namtiboli f(ilius*
519	*Annamatus*	*Casulonis [fi]l(ius)*	568	*Atressa*	*Vindonis filia*
519	*Suolla*	*Trouciss(a)e*	568	*Proculus*	*Busio*
521	*K(laudia) Ressona*	*Namusonis f(ilia)*	571	*Ulpia Antonilla*	*Ulpi Candidiani filia*
522	*Antamatus*	*Seiami f(ilio)*	572	*Rituris*	*Velad[a]ti f(ilius)*
525	*R[esa]tus*	*Sapurd[ae] f(ilius)*	572	*Vercom[b]era*	*Scup(i?) f(ilia)*

528	*Magia*	*Sicionis f(ilia)*	573	*Basia*	*Bage{e}tonis f(ilia)*
528	*Semusscuttus*	*Demnonis f(ilius)*	573	*Annamatus*	*Tripponis f(ilius)*
529	*Masia*	*Cauronis*	574	*Atressus*	*Avavilli f(ilius)*
529	*Epmagurix*	*Appi(?)*	576	*Praesens*	*Annam(a)ti f(ilius)*
530	*L(?)i(?)marus*	*Cucalonis fil(ius)*	578	*[Ael(ia) S]ecundina*	*fil(ia) Aelii Secundini*
537	*T(itus) Pol(lia)*	*Ba[---] f(ilius)*	580	*Meitima*	*Casamonis f(ilia)*
548	*T(itus) Cl(audius) Tutor*	*T(iti) f(ilius)*	583	*Ammuia*	*Mogetionis f(ilia)*
557	*T(ito) Fl(avio) Quir(i)n(a) Severo Gogaeno*	*T(iti) fil(io)*	583	*Vindo*	*Saturnini f(ilius)*
560	*Vergissa*	*Magimari f(ilius)*	584	*Calmenus*	*Sindio(nis) f(ilius)*
561	*Alorix*	*Bassi f(ilius)*	585	*Verbacius*	*Verondagi filius*
562	*Bozi*	*Vellases f(ilia)*	585	*Verondagus*	*Vervici fil(i)us*

Posebno je zanimljiva potvrda da žena u vlastitom imenskom obrascu nosi očevo i muževo ime, tj. patronimik i gamonimik (*Lucia Septimia Mam[e]rtina Luci Septimi Mam[e]rtini filia Marci Aurel[i] Casii coniux*, kat. br. 454; v. pogl. 6.3). To je jedini takav slučaj u ovoj provinciji, a nije osobito čest ni drugdje u Rimskom Carstvu.

Stjecanje civiteta podrazumijevalo je nošenje imena po rimskom obrascu. Pripadnici prvih nekoliko pokoljenja nakon uspostave rimske vlasti djelomice su čuvali domaća imena, no s vremenom su ih počeli nadopunjavati ili mijenjati tipično rimskima. O toj pojavi primjerice svjedoči tzv. riderski imenski obrazac, prepoznat u studijama Duje Rendića-Miočevića.[353] Obrazac ujedno upućuje na važnost obiteljskih veza među domaćim stanovništvom. Sastoji se od starog osobnog imena u funkciji predimena, obiteljskog imena u funkciji gentilicija i patronimika. U Donjoj Panoniji nije bio osobito raširen, ali je ipak zasvjedočen u sljedećim imenima: *Velagenus Ulattius Manti f(ilius)* (kat. br. 391), *Niger Sveltrius Bataronis f(ilius)* (kat. br. 398) i *Oplus Laepocus Volsetis f(ilius) Aexilvas* (kat. br. 506). Prva dva primjera potječu iz Murse i datiraju se u sam početak širenja epigrafske kulture početkom 1. st. kršć. ere, dok treći dolazi iz okolice podunavskog kastela u naselju Bölcske i potječe iz sredine 1. stoljeća. Ovaj obrazac pokazuje da su neki pojedinci umjesto preuzimanja rimskog gentilicija rabili lokalno tradicionalno ime u funkciji gentilicija (npr. *Ulattius*, *Sveltrius*, *Laepocus*). Tome su zacijelo pribjegavali jer im je rimski oblik gentilnog uređenja bio stran, a u vlastitoj obitelji baštinili su ime koje je moglo zamijeniti rimsko gentilno ime.

[353] Rendić-Miočević 1948, 38-40.

Gentilicij je bio temeljna oznaka očinske vlasti nad članovima familije i imovinom (*patria potestas*).[354] Prenosio se s oca na zakonite sinove i kćeri čuvajući, kako vidjesmo, očevo predime u obliku filijacije. Potvrdu za to nalazimo na nadgrobnoj ari iz podunavskog kastela Bölcske, datiranoj u flavijevsko doba. Ara je postavljena u sjećanje na veterana pod imenom *C(aius) Iulius C(ai) f(ilius) Fab(ia) Maximus* (kat. br. 503). Postavili su je *C(aius) Iul(ius) Maximus, Iulia Maximilla, Iul(ius) Valens* i *Iul(ius) Galata*. Dedikanti su oslovljeni kao pokojnikovi potomci i baštinici njegove imovine (*fili(i) et heredes*). Iz teksta natpisa doznajemo da su svi ožalošćeni naslijedili očev gentilicij. Najstariji sin nosio je k tome očevo predime i doime, a kći je imala modificirano očevo doime.

Ime se katkad prenosilo s oca na sina u identičnom obliku. Primjerice, na jednom sarkofagu iz Akvinka poimence se navode pokojnikov djed *P(ublius) Ael(ius) Provincialis* i otac istoga imena (kat. br. 226). I drugi natpisi potvrđuju običaj prenošenja istovjetnog imena s oca na sina (npr. *Iul(ius) Candidianus*, kat. br. 137; *M. Aur(elius) Heraclitus*, kat. br. 290; *M. Aurel(ius) Silvanus*, kat. br. 316, *Ulp(ius) Valentinus*, kat. br. 484, *C. Iul(ius) Maximus*, kat. br. 503). U nekim se slučajevima nije prenosilo identično ime nego ime koje stoji s njim u bliskoj genetičkoj vezi (npr. otac *L. Sep(timius) Florianus* i sin *L. Sep(timius) Florentinus*; kat. br. 551). Radi razlikovanja imenjakâ katkad se dodavao termin *iunior* uz sinovo ime. O tome svjedoči posveta ocu *C(aio) Luc(ilio?) Marciano*, za koju se pobrinuo sin *C(aius) [L]uc(ilius?) Marcianus iunior* (kat. br. 142) te posveta s navodom *Serotinus iunior*, čiji je otac bio stanoviti *L(ucius) S(e)pt(imius) Serotinus* (kat. br. 437). Osim toga, sinovo ime razlikovalo se od očeva dodavanjem naknadnog imena (*supernomen*). To potvrđuje spomenik što ga je sin *L(ucius) P(ublius) Valerius Chilo* podigao ocu pod imenom *L(ucius) P(ublius) Valerius* (kat. br. 173).

Kćeri su također mogle nositi ime identično očevu, u pravilu preuzimanjem njegova kognomena. To, primjerice, potvrđuje posveta *Flavi(a)nae Flaviani f(iliae)* iz Intercize (kat. br. 334). U istom su odnosu imena očeva i kćeri *Sep(timius) Avvo* i *Septimia Avva* (kat br. 39), *M. Aur(elius) Dionisius* i *Aurelia Dionisia* (kat. br. 70), *Aur(elius) Tertullus* i *Aureli(a) Tertull(a)* (kat. br. 88), *C. Iul(ius) Valerius* i *Iulia Valeria* (kat. br. 133), *M. Ulp(ius) Optatus* i *Ulpia Optata* (kat. br. 169), *[Aur(elius)] Constitutus* i *Aur(elia) Constituta* (kat. br. 292*)*; *M. Aur(elius) Rufinus* i *Aurelia Rufina* (kat. br. 315), *Ulpius Lucius* i *Lucia* (kat. br. 439), *Aurelius Secundinus* i *Aurelia Secundina* (kat. br. 442), *L. Septimius Mam[e]rtinus* i *Lucia*

[354] Vjerojatno je nastao od očeva imena, o čemu svjedoče kasnorepublikanski gentiliciji nastali dodavanjem nastavka *–ius* očevu imenu. To potvrđuju imena istaknutih Rimljana o kojima svjedoči predaja (npr. *Hostus Hostilius* ili *Numa Marcius Marci filius*; *Liv.* I, 10; 20).

Septim<i>a Mam[e]rtina (kat. br. 454), *Claudius Proculinus* i *Claudia Proculina* (kat. br. 549). I drugi natpisi oprimjeruju takav običaj (kat. br. 56; 70; 282; 567). Napokon, prenošenje imena s oca na kćer bilo je svojstveno i peregrinima, na što ukazuje ime oca *Vercomberus* i njegove kćeri *Vercombera* (kat. br. 234). Nasljeđivanje očeva imena potvrđeno je i na jednom stihovanom epitafu riječima *Veturia* (...) *de patre Veturio nata* (kat. br. 185).

Potomci su razmjerno često nosili djelomice izmijenjen očev kognomen. To se najčešće postizalo dodavanjem uobičajenih sufiksa *–anus* ili *–inus* za tvorbu imena. Čitav niz primjera potkrepljuje raširenost takva običaja u Donjoj Panoniji: otac *M. Ulpius Victor* i sin *M. Ulp(ius) Victorinus* (kat. br. 21), otac *P. Aelius Valerius* i sin *P. Aelius Valerinus* (kat. br. 59), otac *Albius Aemilius* i sin *Albius Aemilianus* (kat. br. 64), otac *M. Aur(elius) Titus* i sin *M. Aurelius Titianus* (kat. br. 95), otac *Claudius Secundus* i sin *Claudius Secundinus* (kat. br. 105), otac *C. Iul(ius) Filetus* i sin *C. Iul(ius) Filetio* (kat. br. 139), otac *C. Petil(ius) Firmus* i sin *C. Petilius Firminianus* (kat. br. 151), otac *Sallustius Sabinus* i sin *Sallustius Sabinianus* (kat. br. 158), otac *Aelius Sabinus* i sin *Aelius Sabinianus* (kat. br. 247), otac *P. Aelius Proculus* i sin *P. Aelius Proculinus* (kat. br. 271), otac *M. Aurelius Primus* i sin *M. Aurelius Primianus* (kat. br. 313), otac *M. Aur(elius) Rufinus* i sin *M. Aur(elius) Rufinianus* (kat. br. 315), otac *M. Aurel(ius) Silvanus* i sin *Aurelius Salvianus* (kat. br. 316), otac *M. A[ur(elius)] Mar(ius) Marinus* i sin *M. Marius Marinianus* (kat. br. 333), otac *Aurelius Crescentius* i sin *Aurelius Crescentianus* (kat. br. 434), otac *Aurelius Florus* i sin *Aurelius Florentinus* (kat. br. 457), otac *Aur(elius) Ianuarius* i sin *Aur(elius) Ianuarinus* (kat. br. 461), otac *Iulius Probus* i sin *C. Iul(ius) Probianus* (kat. br. 482), otac *P. Aelius Constans* i kći *Constantina* (kat. br. 485), otac *Cl(audius) Valerius*, sin *Cl(audius) Valerinus* i kći *Cl(audia) Valerin(a)* (kat. br. 490), otac *Aur(elius) Respectus* i sin *Aurelius Respectianus* (kat. br. 496), otac *P. Caetronius Ingenuus* i sin *P. Caetronius Ingenuinus* (kat. br. 504), otac *Septimius Probatus* i sin *Septimius Probianus* (kat. br. 535), otac *C(a)ese[r]nius Marcel[lus]*, kći *C(a)esernia Marcellina* i sin *C(a)eserniu[s] Marcellinus* (kat. br. 548).

Glede tvorbe imena sinova i kćeri osobito je zanimljiv natpis na steli iz Ulcizije (kat. br. 357). Na njemu su zabilježena imena pokojnikove četvero djece (*T. Fl(avius) Felicissimus*, *T. Fl(avius) Ingenuus, T. Fl(avius) Felix* i *Flavia Felicula*) i jedne unuke (*Flavia Felicissima*) koje možemo shvatiti kao hipokoristike očeva doimena. I na drugim su natpisima potvrđene različite inačice očeva imena koje se zacijelo prenosilo iz generacije u generaciju u obitelji (npr. otac *M. Aurelius Silvanus i djeca Salvianus, Silvanus, Silvina* (kat. br. 316).

Kćeri su također nosile donekle izmijenjen očev kognomen. Posvjedočeni su otac M. *Ulpius Victor* i kći *Ulp(ia) Victorin(a)* (kat. br. 21); otac *Aurelius Bitus* i kći *Bitilla* (kat. br.

77), otac *Iul(ius) Crispus* i kći *Iulia Crispina* (kat. br. 138), otac *Aurelius Antoninus* i kći *Aurelia Antonia* (kat. br. 76), otac *C. Pollius Martianus* i kći *Pollia Martina* (kat. br. 153), otac *T. Torius Gemellianus* i kći *Toria Gemellina* (kat. br. 167), otac *Ael(ius) Saturninus* i kći *Saturna* (kat. br. 239), otac *Aelius Sabinianus* i kći *Aelia Sabinilla* (kat. br. 247), otac *M. Aurel(ius) Silvanus* i kći *Aurelia Silvina* (kat. br. 316), otac *Monimus Aglavus* i kći *Claudia Monimosa* (kat. br. 322), otac *P. Aelius Constans* i kći *Constantina* (kat. br. 485), otac *Septimius Probatus* i kći *Probilla* (kat. br. 535), otac *T. Fl(avius) Severus* i kći *Fl(avia) Severina* (kat. br. 557). Potvrđene su slučajevi kad kćeri nasljeđuju majčin gentilicij, dok modificirani očev gentilicij imaju na mjestu svoga kognomena: otac *Germanius Valens*, majka *Aurelia Baracha* i dvije malodobne kćeri istoga imena *Aurelia Germanilla* (kat. br. 260).

U rijetkim slučajevima dijete ne nosi očev gentilicij, ali ipak nosi njegov preinačen kognomen: npr. otac *Fl(avius) Ursus* i kći *Aur(elia) Ursina* (kat. br. 115).

Građani rođeni u peregrinskoj zajednici na sličan su način modificirali očev kognomen. Na primjer, stanoviti *Vibius Saturnus* postavio je spomenik ocu imena *Vibianus Deivonis (filius)* (kat. br. 559). Donjopanonski oslobođenici također su prenosili kognomene s oca na sina, gdjekad kao superlativ, a gdjekad kao hipokoristik. Radi ilustracije možemo navesti gore iznesen primjer iz Ulcizije: *T(itus) Fl(avius) Felicio* djeci rođenoj prije stjecanja slobode nadjenuo je imena *T(itus) Fl(avius) Felicissimus* i *Flavia Felicula* (kat. br. 357). Inače su oslobođenici razmjerno često nosili imena koja značenjem aludiraju na uspjeh ili promaknuće ostvareno dobivanjem slobode i građanskog prava. To ilustriraju kognomeni *Successus* iz Murse (kat. br. 394), *Ingenuus* iz Ulcizije (kat. br. 357) te *Fortunata* (kat. br. 236), *Adauctus* (kat. br. 155), *Eutychie* (kat. br. 172), *Ampliatus* (kat. br. 145), *Augendus* i *Amandus* iz Akvinka (kat. br. 86).

7.2. Nasljeđivanje djedova imena

Donjopanonski natpisi, kako vidjesmo, vrlo rijetko spominju pripadnike triju naraštaja iste obitelji. Unatoč tome izvjesno je da su neki unuci baštinili ime djeda s očeve strane. Taj je običaj bio napose raširen među slobodnim Panoncima bez civiteta. Iz Intercize, recimo, potječe stela koju je *Asulus Blatum(a)ri f(ilius)* za života odredio podići sinu po imenu *Blatumarus* (kat. br. 300). Usporedba očeva i sinova imenskog obrasca dokazuje da je pokojnik naslijedio djedovo ime. Ovaj odnos vidi se na sarkofagu iz Akvinka, za čije se podizanje pobrinuo dedikantov otac *Sit(t)i(us) Doretus* (kat. br. 165). Dedikant je inače bio *P(ublius) Sitt(ius) Mustiolus* s bratom i sestrom, a komemorirali su djeda koji se zvao

P(ublius) Sittius P(ubli) f(ilius) Papiria Mustiolus. To je zapravo jedini nedvosmisleno potvrđeni slučaj u kojem unuk i djed nose identičan troimeni obrazac, pri čemu djed k tome nosi naznaku filijacije i tribusa. U jednom slučaju pojedinci nose isto ime (*C. Iul(ius) Valerius*), ali zbog dvoznačnosti apozicije *nepos* nije jasno jesu li posrijedi djed i unuk ili stric i nećak (kat. br. 133). Ponekad su unuci nasljeđivali od djeda samo doime u prilagođenom obliku. Na primjer, potvrđeni su djed *Marcius Lucidianus*, sin *Marcius Lucidus* i unuka *Lucia* (kat. br. 439).

Epitafi na različite načine daju naslutiti da su unuci nasljeđivali djedovo ime i onda kad se ono uopće nije navodilo. Istovjetno ime djeda i unuka ponekad se impliciralo tekstom natpisa. Tako je, primjerice, pokojnik *Naius Radai f(ilius)* dobio spomenik koji su mu uz suprugu dali postaviti otac i sin pod imenom *Radaius* (*Radaius pater et fili(us) et Nata con(iux) fe[c(erunt)*]; kat. br. 563). U drugim pak slučajevima rekonstrukcija djedova imena zasniva se na već opisanom običaju nasljeđivanja kognomena u izmijenjenom obliku, primjerice dodavanjem formanta *–anus*. Kad otac na natpisu ima takav derivirani kognomen, a sin nosi njegov izvorni oblik, sva je prilika da ga je sin naslijedio od djeda. Na primjer, na portretnoj steli iz Sopijana imenuju se otac *Mar(cius) Lucidianus* i sin *Marcius Lucidus* (kat. br. 439), iz čega slijedi da se djed također zvao *Marcius Lucidus.* Taj običaj primjećuje se i na drugim spomenicima: otac *Iulius Candidianus* i sin *Iulius Candidus* (kat. br. 137), otac *L. Sept(imius) Fuscinus* i sin *L. Sept(imius) Fuscus* (kat. br. 163), otac *P. Ael(ius) Firminianus* i sin *P. Ael(ius) Firminus* (kat. br. 577). Čini se da su i unuke na isti način nasljeđivale doime od djedova: potvrđen je primjerice otac *T. Tor[ius] Gemellianus* i kći *Toria Gemina* (kat. br. 167). Ove rekonstrukcije ipak treba uzeti s oprezom pri pokušaju odgonetanja djedova imena jer nastavak *–anus* u očevu imenu ne znači nužno da je to derivat djedova imena. Tako na primjer na jednom natpisu otac nosi ime *Vibianus Deivonis (filius)*, a sin se zove *Vibius Saturnus* (kat. br. 559). Iz očeva patronimika bjelodano je da sin nije naslijedio djedovo ime.

Na osnovi dostupne građe ne možemo tvrditi da se djedovo ime u pravilu prenosilo na najstarijeg unuka. Na nekim epitafima prvi navedeni unuk nosi doduše djedovo ime, no to ne jamči da je bio stariji od svoje braće (kat. br. 137; 165). Dakako, unuci često nisu nasljeđivali djedov kognomen (kat. br. 226; 299; 585). Najveće promjene u nadijevanju imena unutar jedne obitelji vide se u višegeneracijskim doseljeničkim obiteljima. U Panoniji to ilustriraju natpisi pripadnikâ sirijskog odreda u Intercizi. Prvi naraštaj doseljenika obično je imao kognomen sirijskog podrijetla, drugi naraštaj ga je već izgubio (npr. kat. br. 274), a u trećem je potvrđeno uobičajeno rimsko doime bez veze s djedovim imenom (npr. kat. br. 266). Za razliku od drugih zapadnih provincija, nije potvrđen nijedan slučaj nadijevanja imena po

djedu s majčine strane.[355] Izneseni primjeri sugeriraju da su rimski građani i domaće pučanstvo bez civiteta u Donjoj Panoniji u pravilu nasljeđivali imena po agnatskom principu.

7.3. Nasljeđivanje majčina imena

Najočitiji ali vrlo rijedak način nasljeđivanja majčina imena jest preuzimanje matronimika u sklopu filijacije. U Donjoj Panoniji matronimik je potvrđen samo jednom, na steli oslobođenika iz Murse (kat. br. 393). Pokojnik pod imenom *Gaetulus Urbanae f(ilius)* zbog ropskog položaja nije imao zakonita oca, a tek je naknadno stekao slobodu. Uz ovaj slučaj potvrđeno je nekoliko filijacija s imenom roditelja u genitivu prve deklinacije koji bi mogli upućivati na ženska imena. Ovamo pripadaju *hapax legomena* (npr. *Sisinae filius*) te imena koja su se nadijevala i muškarcima i ženama (npr. *Attae filius*), zbog čega nije nemoguće da su posrijedi matronimici. Ipak, analogijom prema slično ustrojenim muškim imenima potvrđenima u Panoniji i obližnjim provincijama, ova se imena u načelu smatraju patronimicima.

Ime identično majčinu potvrđeno je u nekoliko slučajeva. Majka *Otiouna,* očito peregrinskog statusa, sudjelovala je u komemoraciji istoimene kćeri (kat. br. 338). Na natpisima ljudi s građanskim pravom ista su imena imali sin *Val(erius) Proculus i majka Val(eria) Procula (kat. br. 224);* sin *Ulp(ius) Quaetinus* i majka *Ulpia Quaeti[na]* (kat. br. 523); sin *Sep(timius) Constantinus* i majka *Sep(timia) Constantin(a)* (kat. br. 581).

Za razliku od matronimika majčin se gentilicij nasljeđivao razmjerno često. Obično su ga nasljeđivali potomci rođeni u zajednici bez konubija. Takve zajednice činili su slobodni ljudi bez civiteta, vojnici bez prava sklapanja braka ili parovi različita društveno-pravnog statusa. Nasljeđivanje majčina gentilicija susreće se na više donjopanonskih grobnih natpisa, mahom u vojničkom krugu. Na primjer, zabilježeni su otac *C. Te(...) Spectatus,* majka *Septimia Vale(ria)* i kći *Septimi(a) Martin(a)* (kat. br. 164); otac *M. Aur(elius) Marcellinus,* majka *Valeria[a Pul]chr(a)* i kći *Valeria Optata* (kat. br. 266); otac *Axeto,* majka *Ulp(ia) Ingenua,* sin *Ulp(ius) Optatus* i kći *Ulp(ia) Sensuta* (kat. br. 280); otac *Curti(us) Felix,* majka *Ael(ia) Annamata*, kći *Ael(ia) Carina* i sin *Ael(ius) Primit(iv)us* (kat. br. 494); otac *Ael(ius) Ressatus,* majka *Val(eria) Aelias* i kći *C(aia) Val(eria) Alpin(a)* (kat. br. 514). Budući da su svi očevi na netom nabrojenim natpisima svojevremeno služili u vojsci, njihova su djeca (*filii naturales*) nosila majčin gentilicij vjerojatno zato što su rođena u doba zabrane sklapanja brakova. S time u vezi, sinovi čija su imena zabilježena u takvim zajednicama izostavljali su patronimik u

[355] Taj je običaj osobito dobro dokumentiran na Iberskom poluotoku. V. Edmondson 2005, 221-222.

vlastitoj nomenklaturi. Ova pojava potvrđena je i u civilnom krugu: evidentirani su primjerice otac *Fla(vius) Avo*, majka *Au(relia) Marcia* i kći *Au(relia) Agrippina* (kat. br. 301). Uz majčin gentilicij djeca su ponekad nasljeđivala modificirani očev kognomen. Na primjer, zabilježeni su otac *Fl(avius) Ursus*, majka *Aur(elia) Munnia* i kći *Aur(elia) Ursina* (kat. br. 115).

Na nekim natpisima potomci nose majčin gentilicij, katkad popraćen modificiranim majčinim kognomenom, dok očevo ime nije sačuvano ili je namjerno prešućeno. Takva građa također upućuje na život mimo konubija. Zabilježeni su majka *Aelia Marcia*, sin *Q. [Ael(ius) Apoll]onius* i kći *Aelia Apollonia* (kat. br. 27); majka *(A)elia Valentina* i djeca *(A)elius Vitalianus, (A)eli(a) Faustin(a)* i *(A)elius Valentianus* (kat. br. 54); majka *[Au]relia Quinta* i kći *Aurelia Victorin(a)* (kat. br. 91); majka *Toria Gemin(a)* i sin *T(itus) Tor[ius] Gemellianus* (kat. br. 167); majka *Atti(a)e Priva[t](a)* i sin *Attius Respectus* (kat. br. 222); majka *Ael(ia) Flavina* i sinovi *Ael(ius) Victorinus* i *Ael(ius) Licinianus* (kat. br. 233).

Također je potvrđeno nekoliko epitafa na kojima oba supružnika i njihovi potomci dijele isti gentilicij. To su primjerice muž *C. Iul(ius) Filetus*, žena *Iul(ia) Euthenia* i sin *C. Iul(ius) Filetio* (kat. br. 139); muž *P. Ael(ius) Provincialis*, žena *Aelia Concordia* i sin *P. Ael(ius) Iustus* (kat. br. 226); muž *G. Manil[ius ---]*, žena *Manilia Nicia* i kći *Manilia Cres[centia?]* (kat. br. 269); muž *Ti. Cl(audius) Britti filius Valerius*, žena *Cl(audia) Ianuaria* i kći *Cl(audia) Hispanilla* (kat. br. 471); muž *Domitius Longinus*, žena *Domitia Avita* i kćeri *Domitia Revocata* i *Domitia Amata* (kat. br. 328); muž *T. Fl(avius) Felicio*, žena *Flavia Secundina* i sin *T. Fl(avius) Felicissimus* (kat. br. 357). Iako to nije izrijekom navedeno u njihovoj nomenklaturi, ovu skupinu mahom su činili oslobođenici. To potvrđuje tekst posvete (npr. posveta *conlibertae et uxori*; kat. br. 357) ili drugi dijelovi natpisnog konteksta. Na primjer, muž na natpisu kat. br. 226 obavljao je službu augustala, a ona je u pravilu bila namijenjena oslobođenicima. Žena s natpisa kat. br. 269 nosi kognomen istočnjačkog postanka. Zbog široke rasprostranjenosti orijentalnih imena među robovima i oslobođenicima, to bi također moglo upućivati na oslobođenički status. Supružnici na natpisu kat. br. 471 imaju carski gentilicij, temeljem čega smijemo pretpostaviti da su istodobno dobili civitet. Dakako, isti gentilicij u nomenklaturi supružnikâ ili majke i djece nije nepobitan pokazatelj da potječu iz redova oslobođenika, ali ipak upućuje na to.

U netom izloženoj skupini natpisa zamjećuje se niz carskih gentilicija. Oni su i inače dobro potvrđeni u slučajevima kad oba roditelja i potomci nose isti gentilicij. Među brojnim primjerima možemo izdvojiti natpise na kojima se spominju muž *Aelius Ingenuus* i žena *Aelia Procella* (kat. br. 406); muž *Ulp(ius) Pirus* i žena *Ulp(ia) Ruca* (kat. br. 428); majka *Flavia Tattunis filia Usaiu* i sin *Q. Flavius Titucus* (kat. br. 449); muž *P. Ael(ius) Dasius*, žena *Aelia*

Iusta i djeca *Aelii Licinius, Honoratus* (...) (kat. br. 468), muž *L. Sep(timius) Florentinus* i žena *Sep(timia) Quint(a)* (kat. br. 551); otac *P. Aelius Firminianus*, majka *Aelia Domitina* i sin *P. Aelius Firminus* (kat. br. 577). Daleko najraširenij, gentilicij *Aurelius* preplavio je natpisnu građu nakon donošenja Karakalina edikta.

Sinovi uglavnom nisu imali majčin gentilicij, ali su ga ponekad nasljeđivali u prilagođenom obliku na mjestu vlastitog kognomena. Tako su potvrđeni muž *M(arcus) Ulp(ius) Natalis*, žena *Octavia Revocca* i njihov sin *M. Ulpius Octavianus* (kat. br. 148); muž *Agesonius Kalandinus*, žena *C(a)erellia Th(e)odora* i sin *Cl(audius) Agesonius Theodorus* (kat. br. 217); muž *Mar(cius) Lucid[i]anus*, žena *C(a)esern(ia) Firmill[a]* i sin *Marc(ius) Firminia[nus]* (kat. br. 439), muž *M. Aurelius Monimus*, žena *Iulia Ticima* i sin *Aurel(ius) Iulianus* (kat. br. 274). Potonji primjer također svjedoči da je drugi naraštaj doseljenika s Istoka već gubio kognomen tamošnjeg podrijetla i dobio univerzalno rimsko ime.

Sinovi i kćeri često su iz majčina imenskog obrasca nasljeđivali kognomen u modificiranom obliku. To ilustriraju natpisi na kojima su zabilježeni majka *Ulp(ia) Firmilla* i sin *Aur(elius) Firmanus* (kat. br. 46); majka *(A)elia Valentina* i sin *(A)elius Valentianus* (kat. br. 54); majka *Aurelia Qu(i)ntil{i}a* i sin *Aurelius Qu(i)ntil{i}anus* (kat. br. 77); majka *Cl(audia) Fi[r]ma* i sin *Cl(audius) Firminus* (kat. br. 108); majka *Septimia Quintilla* i sin *Quintillianus* (kat. br. 130); majka *Toria Gemin(a)*, sin *T. Tor[ius] Gemellianus* i kći *Toria [G]emellina* (kat. br. 167); majka *Ael(ia) Florin(a)* i sin *Aelius Florianus* (kat. br. 239); majka *Aur(elia) Heliodora* i sin *M. Aur(elius) Heliodorus* (kat. br. 291); majka *Aurelia Alexandria* i sin *M. Aurelius Alexander* (kat. br. 312); majka *Ael(ia) Severin(a)* i sin *Sep(timius) Severinus* (kat. br. 359); majka *Sep(timia) Ursin(a)* i sin *M(arcius) Ursus* (kat. br. 429); majka *Aurelia Sabina* i kći *Aur(elia) Sabinilla* (kat. br. 524). Umjesto majčina, potomci su mogli naslijediti bakin kognomen. Potvrđeni su, primjerice, baka *Aurelia Respecta* i unuk *Septimius Respectus* (kat. br. 535). Ovi slučajevi ipak nisu česta pojava i teško ih možemo uzeti kao dokaz da je donjopanonsko stanovništvo upražnjavalo matrilinearni princip nasljeđivanja imena.

Neka djeca nasljeđivala su majčin i očev gentilicij, povezujući ih izrazom *qui et*. Na primjer, supružnici *L. Septimius Tatulo* i *Aurelia Verina* imali su djecu imena *L. Aurelius qui et Septimius Constans, Aurelius qui et Septimius Constantinus, Aurelius qui et Septimius Victorinus* i *Aurelius qui et Septimius Verin[us]* (kat. br. 502). Na drugom mjestu javlja se žena *Iulia quae et Flavia Secundina*, čiji se otac zvao *Fl(avius) Secundus* (kat. br. 119). To znači da je pokojnica od majke naslijedila gentilicij *Iulia*, a od oca *Flavia*. Žena je također mogla uz vlastiti dodati mužev gentilicij. Primjerice, posvjedočeni su muž *P. Decimius Consta(n)s* i žena *Iul(ia) qu(a)e et Decimi(a)* (kat. br. 178).

7.4. Nasljeđivanje imena izvan obitelji

Uz filijaciju i gentilicij, dijelove imena naslijeđene po agnatskoj liniji, dio ljudi u imenskom je obrascu iskazivao pripadnost široj srodničkoj skupini. To su prvenstveno skupine više obitelji povezanih krvnim srodstvom (*cognatio*). Kao što je očekivano, takvi se slučajevi uglavnom javljaju na najranijim natpisima. Naznake krvnog srodstva obično se nalaze na kraju imena i smijemo ih ubrojiti u dodatna imena (*agnomina*). Jedina konkretna identifikacija nekog pojedinca sa zajednicom širom od jezgrene obitelji jest već spomenuti natpis iz Putinaca u Srijemu (kat. br. 464). Na njemu se čita ime *Scemaes Liccau[i] f(ilius)* s rodovskom identifikacijom (*gente Undius*) i s naznakom podrijetla (*Amantinus*). U drugim slučajevima važnost odnosa izvan jezgrene obitelji samo se nazire zahvaljujući terminima *cognatio* i *cognatus*. Oni se javljaju dvaput na donjopanonskim natpisima i oba potječu iz 3. stoljeća (kat. br. 293; 314). Oba su spomenika postavljena rođacima – kognatima. Bilo bi korisno provjeriti u kakvom je odnosu bila jezgrena obitelj prema širim zajednicama utemeljenima na srodstvu. Međutim, pregled građe pokazuje da raspolažemo nedovoljnim brojem spomenika s naznakom pripadnosti široj srodničkoj skupini.

8. ZAKLJUČAK

U radu su analizirani međuljudski odnosi potvrđeni na grobnim natpisima iz rimske provincije Donje Panonije. Sistematizacijom građe izdvojili smo 585 spomenika s utvrdivim odnosom dedikanta i pokojnika. Spomenici su sabrani u Katalogu na kraju rada. Obradili smo ih prema dostupnim zbirkama i pojedinačnim objavama. Kad je bilo moguće, istraženi su autopsijom. U nekoliko slučajeva revidirana su ranija čitanja prema digitalnim bazama. Najviše natpisa dolazi iz Akvinka i iz naseljâ uz limes. Po tipologiji prednjače stele, a slijede ih nadgrobne ploče, ulomci sarkofaga i are. Dio natpisa izmiče tipološkom određenju jer su izgubljeni i poznajemo ih isključivo iz ranijih prijepisa. Golema većina građe potječe iz sekundarne funkcije u kasnoantičkim grobovima ili u kasnijim građevinama.

U sadržajnom smislu građa obuhvaća uobičajene sastavnice svojstvene rimskim epitafima. Tekstovi se uglavnom svode na nekoliko jezgrovitih podataka o pokojniku i ožalošćenom. Pobrojali smo 1874 osobe, čija su imena uglavnom djelomice očuvana. Na manjem broju natpisa bilježio se samo međuljudski odnos bez naznake pokojnikova i dedikantova imena. Zabilježene osobe tvore 1031 odnos dedikanta i pokojnika. Četrnaest natpisa sročeno je u stihovima i podliježu metričkim zakonima. Gotovo svaki peti podignut je za dedikantova života. Svaki drugi natpis počinje izrazom *Dis Manibus* u pokraćenom obliku. Formula se rijetko bilježila kad su dedikanti bili na životu. Nakon uvodne formule slijedi pokojnikovo ime, obično u dativu. Ponegdje se navodi pokojnikovo podrijetlo, obično bilježenjem toponima i etnonima. Od panonskih naselja najzastupljeniji je Akvink, a među naseljima izvan Panonije najčešće se javlja sirijska Emesa. To je u skladu s vijestima o brojnom sirijskom odredu smještenom u Intercizi nakon Markomanskih ratova. Precizno iskazana dob pokojnika obično se susreće na dječjim epitafima, ali nije svojstvena samo toj dobnoj skupini. Više od pola natpisa sadrži dob iskazanu zaokruživanjem na nulu ili peticu. Nepoznavanje točnih godina života smijemo pripisati slaboj pismenosti natpisno potvrđenih ljudi. Svaki četvrti epitaf nakon pokojnikova imena sadrži pokraćenu formulu *hic situs est*.

Uz komemoratora i pokojnika ponekad nailazimo na osobe koje su preuzimale brigu o postavljanju natpisa u komemoratorovu odsustvu. Katkad se navode podaci o pokojnikovoj ili dedikantovoj službi. U vojničkom krugu najčešće su posrijedi obični vojnici, veterani i centurioni. Ostali položaji u vojnoj hijerarhiji potvrđeni su mnoštvom pojedinačnih primjera. Od civilnih dužnosnika najzastupljeniji su dekurioni, a od svećeničkih seviri i augustali. Navodi o zanimanjima obično se javljaju na natpisima što su ih priskrbili članovi kolegija i na nekolicini spomenika oslobođenicima. Vrlo rijetko zatječemo bilješke o okolnostima smrti i

pokopa ili o razlozima podizanja spomenika. Podmirenje komemorativnih troškova zabilježeno je šesnaest puta, od čega šest puta s preciznim navodom utrošenih sredstava. Najviša potvrđena svota iznosi 15,500 sestercija, što po prilici odgovara godišnjoj dočasničkoj plaći tog doba. Otvoreno je pitanje odnose li se zabilježeni troškovi na izradu spomenika ili na sve pogrebne usluge. Dva natpisa završavaju izravnim obraćanjem prolazniku, što znači da su po rimskom običaju bili podignuti uz prometnice. Samo jedan epitaf završava duhovnom sankcijom u obliku kletve. Najučestalije zaglavne formule su *hic situs est* i *sit tibi terra levis*. Gotovo svaki drugi natpis obuhvaća epitete kojima se opisuju pokojnikove ili dedikantove osobine. Epiteti su formulaični i stoga pružaju slab oslonac za istraživanje stvarne bliskosti među ljudima. Promatramo li temeljne odnose razmjerno njihovoj zastupljenosti, epiteti se najčešće susreću u uzajamnim supružničkim posvetama i posvetama oslobođenikâ patronima. *Piissimus* ili *pientissimus* bili su omiljeni među bračnim drugovima. Sinovima i kćerima najčešće je bio namijenjen epitet *dulcissimus*, a patronima *bene merens*. *Dulcissimus* upućuje na bliskost roditelja i djeteta, *piissimus* na vjerno obdržavanje bračnih dužnosti, a *bene merens* na zasluge patrona za društvenu afirmaciju njegovih oslobođenika. Odatle se smije pretpostaviti da su dedikanti birali epitete prema vrsti svojeg odnosa s pokojnikom.

Donjopanonski epitafi uglavnom ne dopuštaju precizno kronološko određenje. U pravilu su pronađeni mimo izvornog konteksta, što onemogućava datiranje putem pokretnih nalaza iz istog kulturnog sloja. Za pobliže rezultate valjalo bi analizirati stilske i paleografske karakteristike pojedinačnih spomenika te razlikovati radionice. Samo po jedan natpis datiran je konzulskim datumom i uz pomoć drugog, neepigrafskog izvora. Okvirna datacija najčešće se provodi temeljem epigrafskih formula. Uporaba dviju najraširenijih (*His situs est* i *Dis Manibus*) najprije je zaživjela u južnim i zapadnim dijelovima Panonije. Natpisi s formulom *Hic situs est* uglavnom potječu iz 1. i 2. stoljeća, a natpisi s posvetom Manima uglavnom iz 2. i 3. stoljeća. Budući da se dvije formule dobrim dijelom kronološki preklapaju, ni jedna ni druga zasebno nije nepobitan pokazatelj uže vremenske odrednice. Preciznije kronološko određenje ovisi o onomastičkim i paleografskim elementima. Analiza jezičnih osobitosti pokazala je da građa slijedi razvoj latinskog govora carskog doba. Na to ukazuje niz uobičajenih osobitosti vernakularnog latinskog.

Izrijekom spomenute međuljudske veze podijelili smo na jezgrenu obitelj, širu obitelj, nasljednike i bližnje. Braća naznačena terminom *fratres* tvore najbliži rod. Svega osam puta braća su ujedno oporučno određeni nasljednici. Suborci iz iste postrojbe ponekad su oslovljeni kao braća. U samo tri navrata imenski obrasci sačuvani su im dovoljno da se razaznaju različiti gentiliciji. Odatle zaključujemo da nisu bili rođena braća. Sestre (*sorores*) obično su

primale i postavljale natpise u skupnim posvetama. Uz muževo ime češće je stajala apozicija *coniunx* nego *maritus*, a *compar* i *virginius* javljaju se sporadično. Ženino ime također je najčešće popraćeno terminom *coniunx*, svega triput terminom *compar*. Fenomen ponovnog sklapanja braka prepoznajemo jedino kad su dedikanti na istom natpisu zabilježili ime nekadašnjeg i aktualnog supružnika, što je potvrđeno samo jednom u donjopanonskom uzorku. Najraširenija oznaka rodbinskih odnosa su sinovi i kćeri (*filii*; *filiae*). Nije bilo neobično da se potomak rodi u zajednici bez konubija. Takav potomak obilježavao se sintagmom *filius naturalis* i susreće se dvaput. Očevi i majke oslovljuju se kao *patres* i *matres* češće u svojstvu pokojnika nego dedikanata. *Parentes* se naprotiv obično susreću kao dedikanti.

U proširenoj obitelji evidentirani su krvni srodnici i rod po tazbini. To su djedovi (*avi*), bake (*aviae*), tastovi (*soceri*), punice (*socrae*), ujaci (*avuculi*), tete (*amitae*), nećaci (*nepotes*), zetovi (*generi*), snahe (*nurus*) i rođaci (*congati*; *consobrini*). Izrijekom spomenuti nasljednici podijeljeni su u skupine prema tome jesu li srodni pokojniku (npr. *filius et heres*). Nesrodni nasljednici potvrđeni su većim brojem primjera. Osobito prednjače na vojničkim natpisima, na kojima se suborci – gdjekad oslovljeni kao braća – javljaju kao baštinici pokojnikove imovine. Od ostalih veza izrijekom su potvrđeni prijatelji (*amici*) i oslobođenici (*liberti*). Iako su ponekad samostalno preuzimali brigu o postavljanju spomenika, napose na vojničkim natpisima, prijatelji se obično navode u društvu pripadnika uže obitelji. Izrijekom spomenuti oslobođenici češće se javljaju kao dedikanti nego kao pokojnici. Ponekad su nasljeđivali patronovu imovinu i o tome ostavljali izričit navod. Neke oslobođenice stupale su u brak s nekadašnjim patronima, a dio oslobođenika imao je svoje vlastite oslobođenike. Hranjenici, skrbnici i robovi potvrđeni su odveć rijetko da bismo prepoznali najčešće komemorativne obrasce.

Potom je provedena analiza zastupljenosti međuljudskih odnosa ne bi li se odredila njihova relativna jačina u obitelji i izvan nje. Radi usporedbe s radovima ranijih istraživača slijedili smo metodologiju Richarda P. Sallera i Brenta D. Shawa. Ona se u osnovi sastoji od zbrajanja epigrafski potvrđenih ljudskih veza. Podijelivši ih na najosnovnije vrste odnosa između dedikanata i pokojnika, odredili smo njihove udjele u ukupnom uzorku. Natpise smo podijelili na civilne i vojničke. Vojničkim natpisima pripadaju spomenici na kojima se u službi dedikanta ili pokojnika javlja barem jedan djelatni ili isluženi vojnik. Podjela je iznjedrila 299 civilnih i 286 vojničkih natpisa. Ukupno su utvrđena 1874 pojedinca, od čega 945 na civilnim i 929 na vojničkim natpisima. To je solidan uzorak u usporedbi s drugim istraživanjima

rimskih provincija ili njihovih dijelova. Gledamo li zasebno civile, od donjopanonskog je uzorka veći samo luzitanijski, koji broji 1586 osoba.

Više od tri četvrtine međuljudskih veza na civilnim natpisima pripadaju jezgrenoj obitelji. To je u okvirima rezultata na druge istražene pokrajine, u kojima se udio jezgrene obitelji kreće između 71% i 91%. Dosljedno iskazana visoka zastupljenost jezgrenoobiteljskih odnosa teško može biti rezultat stjecaja okolnosti. Ona pokazuje da su o komemoraciji uglavnom skrbili pripadnici jezgrene obitelji, a ne proširena višegeneracijska obitelj o kojoj obično pišu rimski pravnici. Kad bi natpisi doista ilustrirali proširenu i višegeneracijsku zajednicu kojom je upravljao *pater familias*, na njima bi se češće našle posvete agnatski povezanim pojedincima, napose djedovima s očeve strane. Međutim, djedovi su na donjopanonskim natpisima izrazito podzastupljeni. Izrijekom je potvrđeno samo 5 komemoracija između djedova i njihovih unuka, što čini svega 0.5% civilnih posveta. Vrlo sličan udio ovog odnosa zabilježen je u Italiji i u istraženim provincijama. Čak i ako ovamo pribrojimo sve posvete na kojima se dedikant oslovljava dvoznačnim terminom *nepos* (iz čega je nejasno je li pokojnik djed, ujak ili stric), dobit ćemo 20 takvih veza. To je i dalje razmjerno niskih 1.9% posveta. Neosporno je da je očekivana životna dob u antici zaostajala za dobi u industrijskim društvima te da mnogi pojedinci nisu dočekali ženidbu sinova i rođenje unučadi. Međutim, pribroji li se tome niska očekivana životna dob, udio djedova na natpisima (0.5-1.9%) i dalje pokazuje da su podzastupljeni u odnosu na njihov stvaran broj. Uzgred, da je agnatski povezana proširena obitelj zbilja bila temelj međuljudskog okupljanja, uz djedove bismo dobili i znatan broj stričeva. Oni su zastupljeni samo jednom posvetom u Donjoj Panoniji.

Posvete roditelja djeci najčešći su pojedinačni odnos. Na njih otpada gotovo četvrtina svih komemorativnih veza. Iz toga smijemo pretpostaviti da je najveći broj dedikanata postavljao natpise iz bliskosti i ljubavi prema pokojniku. Slijede uzajamne supružničke posvete i posvete djece roditeljima. U jezgrenoj obitelji najrjeđe su bratsko-sestrinske komemoracije. Ovaj redoslijed u skladu je s uobičajenim komemorativnim obrascima u funerarnoj epigrafiji. Upadljiv je izrazito nizak udio spomenika u pobočnoj liniji. Štoviše, braća i sestre rjeđe su uzajamno podizali spomenike nego pripadnici proširene obitelji. Za usporedbu, isti redoslijed potvrđen je u Hispaniji, Luzitaniji, dijelovima Afrike (Cezareja) i na prostoru Liburnije, dakle u razmjerno ranim rimskim stečevinama. Donjopanonski uzorak u ovom slučaju pokazuje da je zarana slijedio komemorativne obrasce svojstvene romaniziranim sredinama. U ostalim istraženim pokrajinama (Galija, Britanija, obje Germanije i Norik) najzastupljeniji su supružnički odnosi. Udio pak odnosa u proširenoj obitelji u Donjoj Panoniji iznosi svega 9%.

Taj je udio također veoma sličan s drugim istraženim područjima (najbliži je Laciju i Noriku). Nesrodni nasljednici i prijatelji potvrđeni su vrlo niskim udjelom odnosa.

Na vojničkim natpisima dvije trećine svih veza pripadaju jezgrenoj obitelji. Zastupljeno je manje jezgrenoobiteljskih, ali više nasljedničkih i prijateljskih odnosa nego na civilnim natpisima. Najzastupljeniji pojedinačni odnos su posvete žena muževima (13%), nakon čega slijede veze među nasljednicima izvan krvnog srodstva. Doima se da razlike u komemorativnim obrascima između civilnog i vojnog uzorka proizlaze iz vojničkog načina života. Osim što su nerijetko služili daleko od zavičaja, vojnici su podlijegali zakonskoj odredbi o zabrani sklapanja braka tijekom većeg dijela principata. Manjak obiteljskih nadoknađivali su pojačanim udjelom prijateljskih posveta. Proširena obitelj osobito je slabo potvrđena na vojničkim epitafima, slabije od veza s nesrodnim nasljednicima. Drugim riječima, u izostanku jezgrene obitelji vojnici su češće primali posvete suboraca, prijatelja i nesrodnih nasljednika nego bližih ili daljnjih rođaka.

Raniji istraživači pokazali su da snažne jezgrenoobiteljske veze prevladavaju tamo gdje je prevladavalo lokalno novačenje.[356] Na to, primjerice, upućuje građa iz Hispanije i obiju Panonija. Udio vojničkih jezgrenoobiteljskih odnosa iz tih krajeva vrlo je sličan udjelu civilnih jezgrenoobiteljskih odnosa. Tamo pak gdje su vojnici služili daleko od rodnog kraja, prevladavao je nizak udio jezgrenoobiteljskih veza. Toj skupini pripadaju natpisi iz Britanije i obiju Germanija, u kojima jezgrena obitelj zaprema između 34 i 40% svih odnosa. Ako je suditi po onomastičkim pokazateljima, donjopanonski vojnici uglavnom su novačeni unutar provincije. Spomenici jedine stalno smještene legije na donjopanonskom prostoru (*Legio II Adiutrix*) uglavnom potvrđuju takvo načelo novačenja. Samo do Trajanova doba prevladavalo je novačenje izvan provincije (napose u sjevernoj Italiji), no iz te epohe dolazi razmjerno skromna količina natpisa u uzorku. Većina građe potječe s izmaka 2. i osobito iz 3. stoljeća, a tada je prevladalo lokalno novačenje. U pomoćnim postrojbama lokalno novačenje još je izraženije. Prema tome, dobiveni donjopanonski udjeli uklapaju se u pretpostavku da je načelo novačenja imalo važnu ulogu u višoj ili nižoj zastupljenosti obiteljskih veza.

U vojničkim komemoracijama ističu se posvete među braćom. Iako razmjerno nizak (4%), njihov je udio ipak potvrđen znatno većim brojem pojedinačnih spomenika nego na civilnim natpisima. Općenito se smatra da razlika proizlazi iz većeg broja suboračkih posveta na kojima se prigodno oslovljavaju kao braća po oružju. Kako rekosmo, analiza imenskih obrazaca pokazala je da ih sa sigurnošću možemo ustanoviti samo triput. Vrlo je vjerojatno da

[356] Saller, Shaw 1984, 139-145.

se javljaju i na nizu drugih natpisa, ali fragmentarno stanje imenskih obrazaca ne dopušta točno određenje njihova stvarnog broja.

Vojničke smo natpise podijelili u podskupine prema hijerarhijskom položaju zabilježenih pojedinaca na obične vojnike, časničko-dočasnički kadar i veterane. Potvrđen je vrlo sličan udio jezgrenoobiteljskih odnosa po pojedinim skupinama (68-70%). Ipak su znakovite razlike u zastupljenosti temeljnih odnosa, napose između običnih vojnika i veterana. Primjerice, supružničke posvete među običnim vojnicima zapremaju 14%, među časnicima 24%, a među veteranima 23% svih odnosa. Ove razlike teško možemo pripisati skromnom uzorku jer su sve podskupine zastupljene razmjerno velikom količinom natpisa (između 80 i 125 natpisa po skupini). Podzastupljenost bračnih veza među običnim vojnicima zacijelo je odraz činjenice što im je bilo zabranjeno sklapanje brakova. S time je vjerojatno povezan i viši udio nesrodnih nasljednika na natpisima običnih vojnika nego na veteranskim natpisima. Pobočna linija također pokazuje razlike prema skupinama. Među veteranima je znatno manje zastupljena nego među običnim vojnicima. Posvete među braćom, od kojih neke otpadaju na braću po oružju, potvrđene su dvostruko većim brojem primjera među običnim vojnicima nego među veteranima, premda su veterani zastupljeni većim brojem natpisa od običnih vojnika. Ta je pojava također povezana sa slobodom sklapanja braka: budući da su češće primali jezgrenoobiteljske posvete, veterani su rijetko mogli očekivati bratske ili sestrinske posvete. Osim toga, veterani su po životnoj dobi nadilazili obične vojnike. Sve i kad nisu sklapali brakove, njihova braća i sestre rijetko kad su bili na životu ili u blizini da im podignu spomenik. Od ostalih odnosa indikativne su snažne patronsko-oslobođeničke veze na časničko-dočasničkim natpisima. Njihova zastupljenost upućuje na povoljne materijalne prilike rimskih časnika. Zahvaljujući razmjerno visokim primanjima, koja su u 2. stoljeću iznosila između 10,000 i 100,000 sestercija godišnje,[357] oni sami i njihove obitelji mogli su imati znatan broj oslobođenika u klijentskom odnosu. Oslobođenici su im uzvraćali dobročinstva postavljanjem grobnih spomenika.

Analiza prema naseljima pokazala je da jedino u Akvinku i Intercizi raspolažemo dostatnim uzorkom za pouzdan prikaz zastupljenosti obiteljskih veza. U Mursi, Ulciziji, Sirmiju, Gorsiju i Sopijanama pobrojani odnosi toliko su malobrojni da bi samo jedan novi natpis mogao značajno promijeniti njihove udjele. Za ilustraciju, u Akvinku je zabilježeno 440, a u Mursi svega 22 tipa odnosa među dedikantima i pokojnicima. U potonjem gradu svega polovica evidentiranih veza pripada jezgrenoj obitelji. Nizak udio jezgrene obitelji

[357] Le Bohec 1990, 227; Speidel 2009, 371-378.

zapravo je posljedica malog broja natpisnih potvrda i zbog toga nije pouzdan pokazatelj komemorativne prakse. Nakon Murse najniži udio jezgrenoobiteljskih veza potvrđen je u Akvinku. Možemo pretpostaviti da je tamošnji nizak udio uže obitelji povezan s povećanom zastupljenošću drugih, izvanobiteljskih veza. Poput drugih provincijskih središta, Akvink je vjerojatno privlačio mnoštvo robova i oslobođenika. Udio njihovih odnosa s gospodarima i patronima zaprema nešto manje od 10% grobnih komemoracija. Golema većina otpada na oslobođenike, a robovi se javljaju sporadično. Zanimljivo je da smo u ostatku provincije evidentirali niži udio oslobođeničko-patronskih odnosa, ali viši udio jezgrene obitelji. Takav odnos središta i periferije može se opaziti na epitafima iz Luzitanije. U Emeriti, glavnom gradu te provincije, zabilježen je najniži udio obiteljskih (77%), ali i najviši udio servilnih veza (14%).[358] Sličan udio servilnih odnosa zastupljen je na natpisima donjeg staleža iz grada Rima (14%) i Ostije (11%).[359] Odatle zaključujemo da su oslobođeničko-patronski odnosi jače zastupljeni (i to nauštrb obiteljskih odnosa) u vibrantnim gradskim središtima, gdje su oslobođenici imali dobre izglede za društveni boljitak. Promatramo li pak samo jezgrenu obitelj, raspored odnosa u Akvinku gotovo je jednak rasporedu na razini provincije: prevladavaju supružnička i nishodna linija, a najslabije su zastupljeni bratsko-sestrinski odnosi.

Sličan raspored odnosa unutar uže obitelji dolazi do izražaja u Intercizi. Udjeli nishodne, bračne i ushodne linije ondje su najravnomjernije raspoređeni, na temelju čega možemo zaključiti da su postojale snažne veze bračnih drugova i njihove djece, bilo zbog osjećaja bliskosti ili radi preuzimanja obiteljske baštine. O jačini obitelji govori podatak da građa iz Intercize pokazuje najviši udio jezgrenoobiteljskih odnosa u Donjoj Panoniji. Građa većinom potječe iz 3. stoljeća kada je već bila dokinuta odluka o zabrani sklapanja vojničkih brakova. Također, razmjerno velik broj natpisa pripada sirijskim doseljenicima čije su zatvorene obiteljske zajednice znatno pridonijele ovako visokom udjelu uže obitelji.

Osim Sallerovom i Shawovom metodom, međuljudske smo odnose analizirali metodom koju je uspostavio istraživač Dale Martin. Umjesto podjele na najelementarnije odnose, ona se temelji na zbrajanju svakog pojedinog spomenika kao cjeline. Pritom se, na primjer, više različitih veza u proširenoj obitelji broji kao jedan odnos unutar proširene obitelji. Premda rezultati dobiveni ovom metodom blago odudaraju od rezultata dobivenih metodom Sallera i Shawa, glavne crte međuljudskih odnosa ne pokazuju značajna odstupanja. Jezgrena obitelj zastupljena je s dvije trećine svih odnosa, dok na proširenu otpada manje od desetine svih

[358] Edmondson 2005, Tab. 7.1.
[359] Saller, Shaw 1984, Tab. 4 i 16.

veza. Prijateljski i nasljednički odnosi također pokazuju vrlo slične odnose kao istovrsni odnosi dobiveni prvom metodom. Ne bismo li dodatno odredili jačinu pojedinačnih i kolektivnih veza, istražili smo zastupljenost odnosa u skupnim ukopima i skupnim komemoracijama. U uzorku je potvrđeno 206 skupnih ukopa i 144 skupne komemoracije. U objema skupinama prevladavaju članovi uže obitelji: četiri petine skupnih ukopa i dvije trećine skupih komemoracija čine pripadnici te zajednice. Potvrđeno je nekoliko skupnih višegeneracijskih posveta, no nedovoljno da bi se stekao dojam o važnosti proširene obitelji pod vlašću jednog poglavara.

Potom je istražen spolni i dobni udio dedikanata i pokojnika. Najveće razlike u spolu između civilnih i vojničkih dedikanata očekivano se zamjećuju u bračnoj liniji. Kod civila na 10 dedikantica dolaze 22 dedikanta, dok u vojničkoj skupini na 10 dedikantica dolazi svega 8 dedikanata. U vojničkoj skupini naznačeni raspored oprečan je rasporedu u drugim istraženim provincijama. Razlike se vjerojatno kriju u tome što u donjopanonskom uzorku prevladavaju obični vojnici i časničko-dočasnički kadar nad veteranima. Naime, u prvim dvjema podskupinama zabilježeno je više posveta žena muževima nego obratno. U nishodnoj pak i ushodnoj liniji muškarci su češće postavljali spomenike i u civilnom i u vojničkom krugu. Kad su posrijedi pokojnici, među civilima žene prevladavaju u supružničkoj i nishodnoj liniji. U ushodnoj pak liniji i u svim trima linijama u vojničkom uzorku pokojnici su uglavnom muškarci. Rezultati se podudaraju s općim načelima spolne zastupljenosti na rimskim epitafima. Prema tim načelima, dedikanti su većinom komemorirali razmjerno dobrostojeće muškarce srednje i starije dobi, uglavnom stanovnike gradova i ljude koji su ostvarili uspjeh na planu civilne ili vojne karijere.

Dobna analiza pokazala je da su muškarci češće bilježili godine života. Potvrđena dob među civilima se kreće od 9 mjeseci do 100 godina i u prosjeku iznosi 37 godina. Svaki peti civilni epitaf bio je namijenjen mlađima od 10 godina. Izuzmemo li Italiju i dio Dalmacije (Salona), to je najveći udio epigrafski posvjedočene djece na razini Carstva i nalikuje udjelu u Galiji i Kartagi. Gledamo li roditeljske posvete potomcima, one se velikom većinom (88%) odnose na djecu i adolescente, dok preostali dio otpada na odrasle potomke. Nizak udio roditeljskih posveta odraslim potomcima vjerojatno je povezan s činjenicom da su pokojnici od svojih ranih dvadesetih godina uglavnom dobivali nove komemoratore, mahom supružnike. Nadalje, uslijed prirodnog odljeva mnogi roditelji nisu bili na životu u trenutku smrti svojih odraslih potomaka. Konačno, kad roditelji ne bi bili u blizini, u komemoraciji su znali sudjelovati supružnikovi roditelji. Promatramo li pak bračne posvete, prosječna dob komemoriranih žena iznosi 34.7, a muškaraca 58 godina. Do napunjenih 40 godina žene su

primale gotovo 10 puta više epitafa nego muževi u toj dobnoj skupini. Nakon napunjenih 40 godina muškarci su primali gotovo dvostruko više posveta nego žene u istoj dobnoj skupini. Iz toga smijemo zaključiti da su supružnici uzajamno postavljali spomenike prema očekivanim rodnim ulogama. Žene u reproduktivnoj dobi i muškarci u starijoj dobi imali su veće izglede za dobivanje spomenika od drugih dobnih skupina.

Na koncu smo ispitali ulogu obitelji u prenošenju imena. Očevo ime najčešće se čuvalo u obliku filijacije. U takvom su ga obliku rabili peregrini, osobito pripadnici augzilijarnih postrojbi. Obično se bilježilo u neskraćenom obliku, popraćeno riječju *filius* ili *filia*. Jedanput je potvrđen patronimik u kombinaciji s gamonimikom kao dio ženskog imena. Na razmeđu domaće i rimske antroponimije nalazi se imenski obrazac koji tvore staro osobno ime, lokalno obiteljsko ime u funkciji gentilicija i patronimik. Taj je obrazac potvrđen na trima natpisima iz doba ranog širenja epigrafske kulture. Uloga agnatskog srodstva najbolje se nazire kad sinovi ili kćeri nose ime identično očevu. K tome se javljaju imena u genetičkoj vezi s očevim imenom te čitav niz antroponima nastalih blagom preinakom očeva imena, obično dodavanjem sufiksa *–anus* ili *–inus*. Taj je običaj potvrđen među građanima obaju spolova i među peregrinima. Premda se na natpisima rijetko javljaju tri naraštaja jedne obitelji, u nekoliko se navrata razaznaje da je unuk baštinio djedovo ime. Pokoji natpis daje naslutiti da se djedovo ime nasljeđivalo i onda kad se djed uopće ne spominje (npr. kad otac nosi inačicu imena sa završetkom *–anus*, a sin izvorni oblik tog imena, iz čega slijedi da je sin naslijedio djedovo doime). U nedostatku sigurnih potvrda ne možemo ustanoviti je li najstariji unuk u pravilu nasljeđivao djedovo ime. Također nije zabilježen slučaj da pojedinac, želeći istaknuti časne pretke, uz očevo, navodi i djedovo ime kao dio vlastita imenskog obrasca. Potvrđen je samo jedan primjer filijacije u obliku matronimika. Peregrini i građani katkad su nasljeđivali majčino puno ime. Potomci rođeni u zajednici bez konubija redovito su baštinili majčin gentilicij. U toj skupini najobilnije su zastupljeni vojnici lišeni prava na brak, a slijede ih slobodni ljudi bez civiteta i parovi različita društveno-pravnog statusa. Načelo nasljeđivanja imena po ženskoj liniji vidi se i kod sinova koji doduše nisu nosili majčin gentilicij, ali su preuzimali majčino ili bakino doime u identičnom ili modificiranom obliku. Pripadnost srodničkoj skupini široj od jezgrene obitelji potvrđeno je samo jednom, u slučaju pojedinca koji je istaknuo rodovsku pripadnost. Natpis seže u najranije doba rimske uprave u Panoniji.

Temeljni zaključci proizašli iz ovog istraživanja u bitnom se podudaraju sa zaključcima studijâ za druga područja, provedenih koncem 20. i početkom 21. stoljeća. Natpisi pokazuju da je obitelj bila temeljna jedinica društvenog okupljanja. Evidentirani žitelji slijedili su isti rimski model obitelji poput stanovnika Italije i zapadnih provincija. Rimska obitelj na

donjopanonskim grobnim spomenicima u biti je bila ustrojena kao zajednica roditelja i njihove djece. Sve ostale inačice međuljudskog okupljanja, utemeljene na srodstvu ili mimo njega, suviše se rijetko susreću da bi se smatrale svojstvenima lokalnom stanovništvu. Za razliku od literarnih, a napose pravničkih vrela, donjopanonska epigrafska građa ne odaje dojam da je rimska obitelj bila patrilinearna i patrilokalna višegeneracijska zajednica na čijem je čelu stajao gotovo svemogući *pater familias*. Obitelj se mijenjala tijekom vremena rođenjem novih ili smrću starijih članova, rastavom supružnika, ponovnim sklapanjem braka, promjenom društveno-pravnog statusa pojedinih članova, primanjem štićenika, njegovanjem klijentsko-patronskog odnosa i drugim zabilježenim poslovima.

Zaključci zasnovani na uvidu u natpise odnose se samo na epigrafski potvrđene stanovnike. Natpisi su izraz materijalne i duhovne kulture dotične sredine i stoga iznesena tumačenja ne ilustriraju demografsku stvarnost, već oprimjeruju komemorativne običaje u Donjoj Panoniji. Dobiveni rezultati nisu pokazatelj stvarnog obiteljskog ustroja, već jačine evidentiranih međuljudskih veza u doba principata. Dedikant je po vlastitom nahođenju s natpisa mogao izostaviti rodbinu, svojtu i bližnje, kao uostalom i užu obitelj, iako su oni u stvarnosti mogli stanovati s njim i gajiti prisnije odnose nego osobe ovjekovječene natpisom. Odatle proizlazi da su analizirani međuljudski odnosi rezultat dedikantova izbora i njihovu učestalost smijemo tumačiti jedino u tom svjetlu.

9. KATALOG SPOMENIKA

AKVINK

1. Centurionova nadgrobna ploča

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 91.4.4
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: šir. 175 cm, vis. 75 cm, deblj. 23 cm
Datacija: 170-200.
Objavljeno: AE 2010, 1283; TitAq 526; Ertel, Németh 2010, 65, br. 50; HD005686; EDCS-48300115
Komentar: dio većega spomenika. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 6074 (23.05.2020)
Natpis:

[D(is)] M(anibus) // [M(arcus) Annius M(arci) f(ilius) Gal(eria) --- L]uco Aug(usti) (centurio) le[g(ionis) XV Ap]ol(linaris) / [(centurio) leg(ionis) --- (centurio) leg(ionis) VII] gem(inae) (centurio) leg(ionis) X gem(inae) (centurio) l[eg(ionis) --- III Gall?] icae / [ann(orum) --- st]ip XXXV M(arcus) Anniu[s ----]sianus / [et ---] Asclepius lib(erti) he[red]es ex t(estamento) f(aciendum) c(uraverunt) / [----] fecerunt ob mer[it]a (ex sestertiis) n(ummorum) VIII (milia)

2. Sarkofag Julije Sekundine

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 64.10.27
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 200 cm, vis. 77 cm, šir. 89 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: AE 1979, 472; TitAq 652; Soproni 1979, 91-98; HD008266; EDCS-08901098; TM 194036
Komentar: Spomenik je pronađen 1910. u Ulici Bécsi, br. 166. Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 2959 (23.05.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // Iuliae Secundinae Q(uinti) / Iuli Secundi filiae do(mo) / municipi(o) A[--] [-]C(---) ann(orum) XL / Aur(elius) Victor vet(eranus) leg(ionis) II ad(iutricis) ex / str(atore) co(n)s(ularis) coniugi karissi/mae f(aciendum) c(uravit)

3. Stela hranjenicima

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 63.10.31
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 48 cm, šir. 77 cm, deb. 20 cm
Datacija: 270-330.
Objavljeno: Szilágyi 1971, 309, br.12; AE 1972, 374; TitAq 827; HD009478; EDCS-09700235.
Komentar: Spomenik je pronađen 1909.
Fotografija: lupa 5073 (23.05.2020)
Natpis:

------] / [---]ss [---] / |(centurio) leg(ionis) alum[nis fi]/dissimis [---]

4. Sarkofag vojnika Julija Kandidijana

Nalazište: Budimpešta, II. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 72.7.5
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 193 cm, vis. 94 cm, šir. 86 cm
Visina slova: 8.3 cm – 5.5 cm – 5cm – 8.6 cm
Datacija: 200230.
Objavljeno: Wellner 1971, 411, 417; AE 1972, 382; TitAq 644; HD009502; EDCS-09700242; TM 194063
Komentar: Spomenik je pronađen 1964.na uglu Ulica Lajos i Sajka.
Fotografija: lupa 5069 (23.05.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // Iul(ius) Candidianus mil(es) leg(ionis) / II ad(iutricis) stip(endiorum) XXIIII qui vix(it) ann(os) / XXXX Cla(u)dia Bonosa / coniugi carissimo / f(aciendum) c(uravit)

5. Nadgrobna ploča Aurelija Mucijana

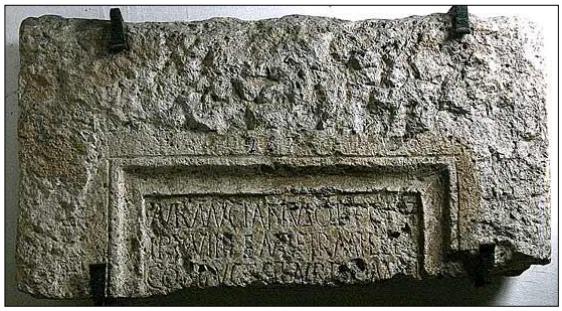

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 63.10.84
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 60 cm, šir. 112 cm, deb. 16 cm
Visina slova: 5.2 cm – 4.8 cm
Datacija: 250-300.
Objavljeno: AE 1969/70, 481; TitAq 538; CBFIR 386; HD012064; EDCS-09701117; TM 194165
Komentar: Spomenik je pronađen 1903. u istočnoj nekropoli civilnog dijela Akvinka.
Fotografija: lupa 2871 (23.05.2020)
Natpis:

Aur(elius) Mucianus q(uondam) b(ene)f(iciarius) c(onsularis) st/ip(endiorum) XVIIII et Aur(eliae) Firmill(a)e / coniugi s(uae) et Aur(elii) Domni/[---

6. Stela Flavija Tutora

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 63.10.35
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: sač. vis. 116 cm; šir. 91 cm, deb. 12 cm
Visina slova: 7.5 cm – 4.4 cm – 5 cm
Datacija: 140-160.
Objavljeno: AE 1969/70, 482; TitAq 618; HD012067; EDCS-09701118; TM 194166
Komentar: Spomenik je pronađen 1912. u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu. Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 2807 (23.05.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Fl(avius) Tutor vet(eranus) leg(ionis) / II Ad(iutricis) [P(iae) F(idelis)] / h(ic) s(itus) Ael(ius) / Attius vet(eranus) leg(ionis) ei/usde[m] h(eres) f(aciendum) c(uravit)

7. Ulomak stele, podigla Flavija Tercija

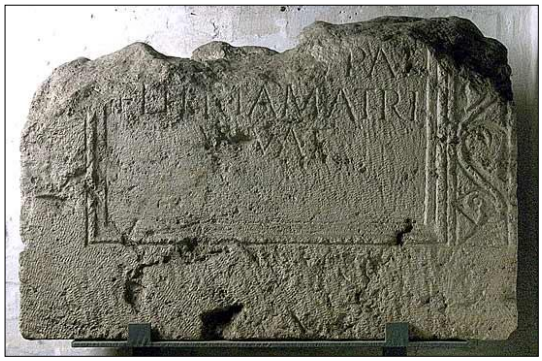

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 63.10.117
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: sač. vis. 107 cm; šir. 70 cm, deb. 28 cm
Visina slova: 6.2 cm – 6.5 cm
Datacija: 100-200.
Objavljeno: AE 1969/70, 487; TitAq 815; HD012082; EDCS-09701123
Komentar: Spomenik je pronađen 1912. istočno od civilnog naselja.
Fotografija: lupa 5066 (23.05.2020)
Natpis:

---] / [---]+pae / Fl(avia) Tert[i]a matri / viva f(ecit)

8. Ursina stela

Nalazište: Budimpešta, XI. Okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 234 cm, šir. 90 cm, deb. 30 cm
Datacija: 1-300.
Objavljeno: CIL III 10614; HD074971; EDCS-29601456
Komentar: Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 10170 (02.09.2020)
Natpis:

Ursa DIE[---] / an(n)oru(m) XXXV

9. Nadgrobna ploča Aurelija Eufemijana

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 64.10.18
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 112 cm, šir. 146 cm, deb. 28 cm
Visina slova: 8 cm – 6.1 cm – 5.5 cm
Datacija: 250-300.
Objavljeno: AE 1969/70, 492. CIL III 10531; TitAq 561; Ertel, Németh 2010, 92, br. 153; HD012097; EDCS-29601421; TM 194176
Komentar: Spomenik je pronađen 1890. u dvorištu kuće u Ulici Kerék 46. Datacija prema Németh (TitAq). Čitanje prema AE.
Fotografija: lupa 2862 (24.05.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / [---] Aur(elio) Eufimiano p[r]agm[a]t/[ic]o(?) sepulcritur(!) et Uri/acio <f=E>ilio vi(v)us et Tigris / coniugi [k]arissimo et filio / f(aciendum) c(uravit)

10. Sarkofag Aurelija Stratonika

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 64.10.48
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 225 cm, vis. 86 cm, šir. 116 cm
Visina slova: 5.5 cm – 4.2 cm
Datacija: 230-260.
Objavljeno: AE 1967, 366; 1969/70, 478; TitAq 544; Mócsy 1969, 347-348; HD014842; EDCS-09800275; TM 194244.
Komentar: Spomenik je pronađen 1930. u Ulici Bécsi 102a. Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 2902 (24.05.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Aur(elio) Stratonico mil(iti) / leg(ionis) I adi(utricis) a resp(onsis) of(ficii) co(n)s(ularis) / st(ipendiorum) XVII vix(it) an(nos) XXXV Fl(avia) Fla/vina coniugi carissimo / arca(m) ex suo posuit

11. Sarkofag Aurelija Mucijana

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije natpisnog polja: vis. 40.5 cm, šir. 93.5 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: Szilágyi 1955, 387; AE 1962, 109; TitAq 554; HD016633; EDCS-13400042; TM 194263
Komentar: Spomenik je pronađen u Ulici Bécsi 134-136.
Natpis:

Aurel(io) Muciano vet(erano) domo / T(h)racia qui vixit ann(is) LXX / m(ensibus) X dieb(us) IIII Aurelia / Domnina coniux pientis/simo f(aciendum) c(uravit)

12. Portretna stela Marka Bebija

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 63.10.136
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 223 cm, šir. 139 cm, deb. 25 cm
Visina slova: 6 cm – 4.5 cm
Datacija: 100-120.
Objavljeno: AE 1965, 43; 1967, 367; TitAq 577; Alföldy 1967, 52-54, br. 1; HD014845; EDCS-11800601; TM 194245
Komentar: Spomenik je pronađen 1911/1912. istočno od civilnog naselja. Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 2843 (24.05.2020)
Natpis:

M(arco) Baeb[--- M(arci?)] fil(io) Tro/mentina [---]oni Ae/quo ex a[rmorum] custo/di vet(erano) l[eg(ionis) II adi(utricis)] an(norum) L / h(ic) [s(itus)] e(st) / Dasimius [--- v]et(eranus) leg(ionis) eiu[s]/dem her[es qui] fuit in / coll(egio) vet(eranorum) c[oll(ega?) opti]mi(?) vet(erani) / [l]eg(ionis) eiusd[em secun]dum / [v]olunt[atem te]stament(i) / [fac(iendum) cur(avit)]

13. Ulomak stele

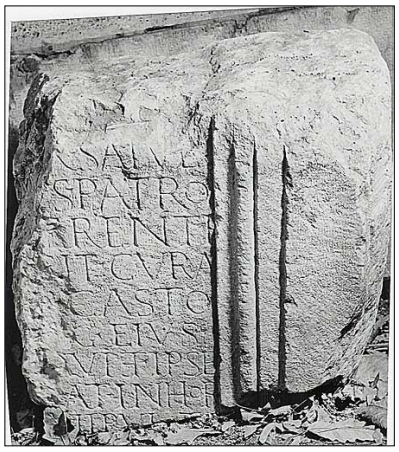

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 63.10.24
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 58 cm, šir. 54 cm, deb. 27 cm
Datacija: 150-200.
Visina slova: 4 cm – 5 cm – 4.3 cm
Objavljeno: AE 1967, 369; TitAq 748; HD014848; EDCS-09800276
Komentar: Spomenik je pronađen 1907. na uglu Trga Flórián i Ulice Tavasz.
Fotografija: lupa 5084 (24.05.2020)
Natpis:

---]r Satul/[--- libertu]s patro/[no bene m]erenti / [--- fec]it cura/[nte ---] Casto / [--- le]g(ionis) eius/[dem ---] qui et ipse / [hic habit]at in hor/[tis --- s]epult/[---

14. Ulomak Priscijanova sarkofaga

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 63.10.105
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 56 cm, šir. 83 cm, deb. 15 cm
Visina slova: 5.5 cm – 4.2 cm
Datacija: 170-230.
Objavljeno: AE 1967, 371; 1969/70, 480; TitAq 756; Alföldy 1967, 57-58, br. 5; HD014851; EDCS-11800605; TM 194247
Komentar: Spomenik je pronađen 1914. na istočnoj nekropoli civilnog naselja.
Fotografija: lupa 2748 (24.05.2020)
Natpis:

[D(is)] M(anibus) // [--- P]risciano o(ptioni) trib(uni) / [leg(ionis) II A]d(iutricis) vix(it) an(nos) XL d(ies) XXIIII / [d(omo) Mur]sa stip(endiorum) XXI Gaia / [---]ria co(n)iux et / [--- et] Priscilla / [et ---] filias(!) et / [---

15. Ulomak stele Marka Aurelija Mesorijana

Nalazište: Budimpešta, V. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 63.10.111
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 71 cm, šir. 53 cm, deb. 21 cm
Visina slova: 8 cm – 4.5 cm
Datacija: 170-200.
Objavljeno: AE 1965, 48; 1967, 372; TitAq 953; Alföldy 1967, 58, br. 6; HD014854; EDCS-11800606; TM 194248
Komentar: Spomenik je pronađen 1914. na Trgu 15. ožujka.
Fotografija: lupa 2749 (24.05.2020)
Natpis:

D(is) [M(anibus)] / M(arcus) Aur(elius) M(arci) [f(ilius) ---] / Messo[rianus] / vet(eranus) leg(ionis) I[I Ad(iutricis) Du]bitat(a)e et [---] / [coni]ugi p[iissimae] / [---]

16. Viktorinov sarkofag

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 64.10.56
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 78 cm, duž. 190 cm, šir. 58 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: AE 1965, 51; 1967, 375; TitAq 755; Alföldy 1967, 60, br. 9; HD014863; EDCS-11800609; TM 194251; lupa2920
Komentar: Spomenik je pronađen 1950. u Ulici Bécsi.
Natpis:

D(is) [M(anibus)] / [---] et Pate[rno? ---] / matres quorum p[arvulis? suis] / pr(a)ecedunt in Orc[um et Aur(elio) ---] / [Vi]ctorino iuniori vix(it) an(nos) XVII / [---] Aur(elii) Hermes / et Bagia et Pitheus parentes f(iliis) m(erentibus) f(aciendum) c(uraverunt)

17. Portretna stela Gaja Elija Aleksandra

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 70.10.4
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 220 cm, šir. 82 cm, deb. 26 cm
Visina slova: 3.8 cm – 5.5 cm – 4.7 cm
Datacija: 162-166.
Objavljeno: Szilágyi 1955, 396, 423; AE 1962, 112; TitAq 504; Ubl 2013, XXVIII, br. 24; HD016642; EDCS-13400045; TM 194265
Komentar: Spomenik je pronađen u Ulici Pacsirtamező, 63.
Fotografija: lupa 2799 (24.05.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / C(aius) Ael(ius) Alexand/er Fabia Ancora / cus(tos) arm(orum) leg(ionis) IIII Fl(aviae) / sti(pendiorum) XXII vix(it) ann(os) XLII / C(aius) Iul(ius) Frugi heres / faciendum cura/vit

18. Portretna stela Valerija Proklijana

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 70.10.5
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 217 cm, šir. 85 cm, deb. 21 cm
Visina slova: 5.7 cm – 5.4 cm – 4.6 cm – 5.2 cm – 7.7 cm
Datacija: 200-230.
Objavljeno: Szilágyi 1955, 396, 422; AE 1962, 113; 1967, 368; TitAq 733; Mander 2013, 301, br. 675; HD016645; EDCS-13400046; TM 194266
Komentar: Spomenik je pronađen 1951-1953. u Ulici Pacsirtamező, 63.
Fotografija: lupa 2850 (24.05.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // Val(erius) Proclianus ve(teranus) / q(ui) v(ixit) ann(os) LXX m(enses) X d(ies) X / Aurelia Procla coniunx et Flavius / Proclianus miles / leg(ionis) I Adiut(ricis) filius / una cum matre / patri carissimo / f(aciendum) c(uravit)

19. Nadgrobna ploča djeteta

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 70.10.6
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 64 cm, šir. 58 cm, deb. 21 cm
Datacija: 100-150.
Objavljeno: Szilágyi 1955, 396, 422; AE 1962, 114; TitAq 691; HD016648; EDCS-13400047
Komentar: Spomenik je pronađen u Ulici Pacsirtamező, 63.
Fotografija: lupa 5082 (24.05.2020)
Natpis:

---] / V M(arcus) Saen[i]/us N[e]pot/ianus has/t(atus) l(egionis) II adi(utricis) / et Fl(avia) Festa / parentes fili[o] / dulci(ssimo)

20. Herkulanova nadgrobna ploča

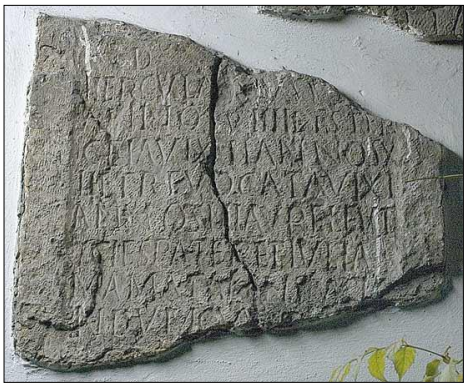

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 64.10.75
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 65 cm, šir. 61 cm
Datacija: 280-300.
Objavljeno: Szilágyi 1965, 188-189; AE 1965, 50; 1967, 377; TitAq 634; Alföldy 1967, 59-60, br. 8; HD017365; EDCS-11800608; TM 194282
Komentar: Spomenik je pronađen u Ulici Pacsirtamező. Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 2869 (24.05.2020)
Natpis:

D(is) [M(anibus)] / Herculanus vi[xit] / annos VIIII et Ster/ceia vixit annos X/II et Revocata vixi(t) / annos III Aurel(ius) Eut/ycies(!) pater et Iulia / Mamata fili(i)s facie/ndum cura[verunt] / [------]

21. Nadgrobna ploča Marka Ulpija Viktora

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Aquincumi M., inv. br. 64.10.65
Tip spomenika: nadgr. ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 60 cm, šir. 195 cm, deb. 24 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: AE 1965, 119; TitAq 720; Ertel, Németh 2010, 66, br. 51; HD017548; EDCS-11800640; TM 194283
Komentar: Spomenik je pronađen 1961. u Ulici Veröfény, u sekundarnoj uporabi u grobu br. 17. Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 2903 (24.05.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) M(arco) Ulpio Victori quonda(m) / vet(erano) leg(ionis) II adi(utricis) qui vix(it) ann(os) LV et M(arco) Ulp(io) Victo/rino qu(a)estori col(oniae) Aq(uincensis) et Ulp(iae) Victorin(a)e / quond(am) fili(i)s eius M(arcus) Aur(elius) Marcellinus nepos / et heres eius perfaciendu(m) curavit

22. Portretna stela Septimija Mesijana

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 85.9.10
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 148 cm, šir. 93 cm, deb. 18 cm
Visina slova: 6 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: AE 1965, 120; TitAq 696; CBFIR 314-315, br. 389; HD017551; EDCS-11800641
Komentar: Spomenik je pronađen 1959-1961. na uglu Ulice San Marco i Ulice Bécsi, u sekundarnoj uporabi u grobu br. 51.
Fotografija: lupa 2999 (24.05.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Sep(timio) Messiano / vet(erano) ex b(ene)f(iciario) leg(ati) / qui vixit ann(os) LX m(enses) VII d(ies) V Aur(elia) Ver[a] / marito digni[s]/simo ob merita / f(aciendum) c(uravit)

23. Stela Lucija Varija Pudenta

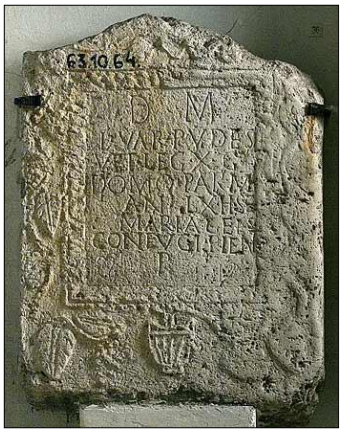

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 63.10.64
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 128 cm, šir. 93 cm, deb. 24 cm
Visina slova: 9.2 cm – 5.2 cm – 6.5 cm
Datacija: 105-130.
Objavljeno: Kaba 1964, 247; AE 1965, 121; TitAq 740; HD017554; EDCS-11800642; TM 194285
Komentar: Spomenik je pronađen 1962. u Ulici Bécsi. Datacija prema smještaju Desete legije u Akvinku.
Fotografija: lupa 2808 (25.05.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / L(ucius) Var(ius) Pude(n)s / vet(eranus) leg(ionis) X g(eminae) / domo Parm(a) / an(norum) LX h(ic) s(itus) e(st) / Maria GEI S / coneugi (!) pient(issimo) p(osuit)

24. Nadgrobna ploča Elija Licinija

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 63.10.50
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 75 cm, šir. 116 cm, deb. 25 cm
Visina slova: 8.4 cm – 5.5 cm
Datacija: 150-200.
Objavljeno: AE 1944, 93; 1953, 9; 1955, 9; TitAq 514; Mócsy 1950, 117-118; Ertel, Németh 2010, 59, br. 30; HD018317; EDCS-13900031; TM 194301
Komentar: Spomenik je pronađen 1932. u Ulici Bécsi 170-172, u sekundarnoj uporabi.
Fotografija: lupa 2866 (25.05.2020)
Natpis:

[A]el(io) Licinio Iu[---] / [Si]ng(iduno) dec(urioni) canab(arum) [vixit] / a]nnis LXX sibi et A[eliae] / Iuliae filiae et Aelio [--- fi]/lio Lupo qui vixit an[nis ---]

25. Nadgrobna ploča djeteta

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 70.10.3
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 58 cm, šir. 120 cm, deb. 26 cm
Datacija: 170-230.
Objavljeno: Szilágyi 1951, 191; AE 1952, 1; TitAq 769; HD018818; EDCS-13900363, TM 194315
Komentar: Spomenik je pronađen 1950. u Starom Budimu (Kiscelli).
Fotografija: lupa 10677 (25.05.2020)
Natpis:

[Par]vus et exiguam lucem frunitus iniquae / Parcae iudiciis hic miserande iaces / [et ta]ntum miseris ut causa parentibus esses / [fl]etus et luctus editus ex utero / [sed t]amen ut fertur f[a]tum v[el] casus ini[quus] / [h]oc ita decrev[it] non deus iste fuit

26. Stela Lucija Vepitanije

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 63.10.73
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 169 cm, šir. 77 cm, deb. 15 cm
Datacija: 100-150.
Objavljeno: AE 1933, 111; 1952, 10; Mócsy 1959, br. 186/25; TitAq 743; Egger 1951, 210-213; HD018824; EDCS-15800369; TM 194317
Komentar: Spomenik je pronađen 1931. u Ulici Vihar 22, u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu.
Fotografija: lupa 10677 (25.05.2020)
Natpis:

L(uci-) Vepintania L[---] / lib(ert-) Serg(ia) Aq[uinco] / an(norum) LXX h(ic) s(itus) e(st) co[llegia]/to salutis Au[gustae] / Agrippi[nenses Tra]/nsalpi[ni posuer(unt)]

27. Sarkofag Kvinta Elija Apolonija

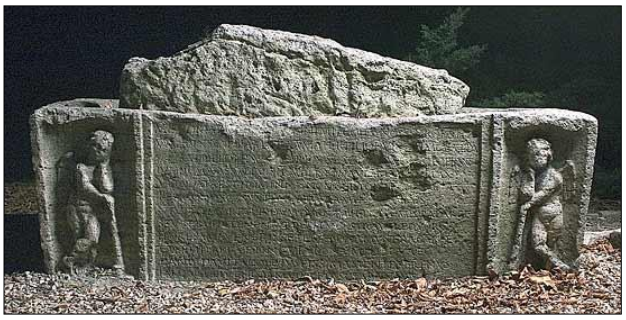

Nalazište: Budimpešta, II. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 64.10.38
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 234 cm, vis. 87 cm, šir. 112 cm.
Datacija: 200-225.
Objavljeno: AE 1947, 31; 1953, 125; 1977, 634; TitAq 512; Kuntić-Makvić 1976, 57-58, br. 15; Lörincz 2001, br. 451; CLEPann 38; HD019352; EDCS-15000151; TM 194331
Komentar: Spomenik je pronađen 1938. u Ulici Daru 7.
Fotografija: lupa 2908 (25.05.2020)
Natpis:

Memoriae Q(uinti) [Ael(i) Apoll]oni mil(itis) coh(ortis) (milliariae) nov(a)e Suror(um) stip(endiorum) IIII / vix(it) ann(os) XX Aelia Marcia mater filio dulcissimo et Aelia Apollonia soror eius faciendum curaverunt / Lubrica quassa levis fragilis bona vel mala fallax / vita data est homini non certo limite cretae / per varios casus tenuato stamine pendes / Vivito mortalis dumdum dant tibi tempora Parcae / seu te rura tenent urbes seu castra vel (a)equor / flores ama Veneris Cereris bona munera carpe / et Nysii larga et pinguia dona Minervae / candida(m) vita(m) cole iustissima mente serenus / iam puer et i(u)venis iam vir et fessus ab annis / talis eris tumulo superumque oblitus honores

28. Lucijeva stela

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: privatno vlasništvo obitelji Árkay, Ulica Városmajor 54
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 120 cm, šir. 81 cm, deb. 22 cm.
Datacija: 60-80.
Objavljeno: AE 1937, 216; TitAq 760; Lőrincz 2001, 195, br. 125; HD023565; EDCS-15900453; lupa 3028
Komentar: Datacija prema smještaju Prve ale Hispanaca u Akvinku.
Natpis:

---] / [--- eques] / ala Hisp(anorum) pri(ma) / Lucius ann(orum) XL / stip(endiorum) XXII h(ic) s(itus) e(st) / Tranco Iorae / l(ibertus) et M(arcus) Apisius / he(redes) pos(uerunt

29. Stela Gaja Kastricija Viktora

Nalazište: Budimpešta, I. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 64.10.2.
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 190 cm, šir. 64 cm, deb. 28 cm
Visina slova: 5.5 cm – 4.5 cm - 5 cm
Datacija: 80-100.
Objavljeno: AE 1933, 31; 1948, 202; Kuzsinszky 1934, 155-157, br. 158; CIL III 14349, 2; PIR² M 249; Schober 1923, 76, br. 162; Fitz 1993, 339; TitAq 588; FPA II, 92; HD023694; EDCS-30100702; TM 194432
Komentar: Spomenik je pronađen 1898. na Korvinovu trgu. Datacija prema Fitz 1993.
Fotografija: lupa 2706 (25.05.2020)
Natpis:

C(aius) Castricius / C(ai filius) Off(entina) (!) Vic/tor Como mil(es) / leg(ionis) II ad(iutricis) (centuria) M(arcii) / Turbonis ann(orum) / XXXVIII stip(endiorum) XIIII / h(ic) s(itus) e(st) L(ucius) Lucilius fr(ater) / et he(res) posuit p(ro) p(ietate)

30. Stela Lucija Valerija Seuta

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 63.10.71
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 141 cm, šir. 119 cm, deb. 14 cm
Datacija: 160-170.
Objavljeno: AE 1933, 110; Kuzsinszky 1934, 217, br. 464; TitAq 734; HD023919; EDCS-16100291; TM 194434
Komentar: Spomenik je pronađen 1932. u Starom Budimu u kasnoatničkom groblju. Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 2834 (25.05.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / L(ucius) Val(erius) Seutes d(omo) Bessus / an(norum) LXXX M(arcus) Ulpius Phi/lumenus heres / ex tes(tamento) f(aciendum) curavit / ad hoc sepul(crum) col(legium) fab(rum) con(tulit) [(denarios) ---]

31. Stela Tita Plotija Pamfila

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 63.10.10
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 166 cm, šir. 82 cm, deb. 13 cm
Datacija: o. 117.
Objavljeno: Kuzsinszky 1934, 170, br. 410; AE 1936, 163; TitAq 682; Mócsy 1959, br. 185/23; HD024516; EDCS-16000052; TM 194442
Komentar: Spomenik je pronađen 1926/1928 na zapadnoj nekropoli. Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 2833 (25.05.2020)
Natpis:

T(itus) Plotius Pam/p(h)ilus Celeia mil(es) / leg(ionis) II ad(iutricis) p(iae) f(idelis) (centuria) Nim/pidiani defunctus / Alaxandria (!) stip(endiorum) XV / natione Noricus / p(osuit) h(eres) Magnius / Atticus

32. Stela Marije Eufrosine

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 81.7.3
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 229 cm, šir. 73 cm, deb. 18 cm
Visina slova: 4 cm – 3 cm
Datacija: 190-220.
Objavljeno: AE 1990, 808; TitAq 670; HD024822; EDCS-05200565; TM 194448
Komentar: Spomenik je pronađen 1975. u Ulici Szentendrei, u sekundarnoj uporabi na kasnoantičkoj nekropoli. Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 2833 (25.05.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Mar(i)ae Euphrosi/nae quondam ux/ori P(ublius) Ael(ius) Crispus / marit(us) et Maria Prima / coniugi et patro/n(a)e carissima(e) fac(iendum) / curaverunt

33. Nadgrobna ploča Septimije Krescentine

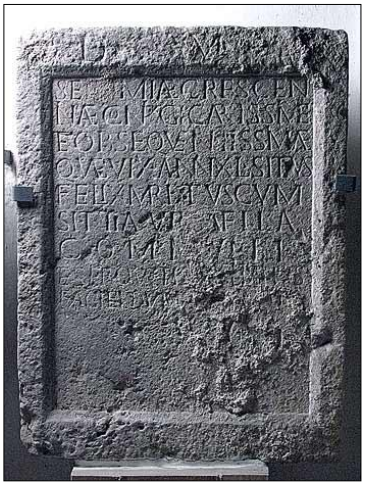

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 81.7.12
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 114 cm, šir. 86 cm, deb. 17 cm
Visina slova: 6 cm – 5.1 cm – 3.6 cm, *o(ptamus)*: 16 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: AE 1990, 809; TitAq 700; HD024825; EDCS-05200566; TM 194449
Komentar: Spomenik je pronađen 1975. u Starom Budimu, u Ulici Árpád fejedelem 108, pod Árpádovim mostom, ugrađen u kasnoantičku utvrdu.
Fotografija: lupa 2741 (25.05.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // Sep[t]imiae Crescent/inae coniugi carissim(a)e / et obsequentissimae / quae vix(it) ann(os) XL Sit(t)ius / Felix maritus cum / Sittia Ur[s]a fil(i)a / communi / et Sep(timi--) Quinti[---]ius / faciendum [curaverunt] / o(ptamus) s(it) [t(ibi) t(erra) l(evis)]

34. Nadgrobna ploča Gaja Julija

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 81.7.4
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: mramor
Dimenzije: vis. 82 cm, šir. 92 cm, deb. 20 cm
Datacija: 100-120.
Objavljeno: Pető 1984, 265; AE 1990, 810; TitAq 640; HD024828; EDCS-05200567; TM 194450
Komentar: Spomenik je pronađen 1975. u Ulici Sujtás, u sekundarnoj uporabi kao popločenje civilnog naselja. Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 2796 (25.05.2020)
Natpis:

C(aius) Iul(ius) C(ai) f(ilius) Fab(ia) [--- |(centurio) leg(ionis) --- ann(orum) ---?] / stip(endiorum) XL C(aius) Iu[l(ius) --- here(--?)s ex t(estamento)?] / f(aciendum) c(urav---?t) HS L(quinquaginta milia) n(ummum) e[t? iussu? pa]/troni piis[simi --- marmo?]/ream et si(?)[---] / [--

35. Stela Gaja Valerija Macera

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 81.7.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 225 cm, šir. 71 cm, deb. 18 cm
Datacija: 105-110.
Objavljeno: AE 1990, 813; Fitz 1993, 892, br. 550; Topál 1993, 11, T. 6; TitAq 729; HD024837; EDCS-05200570; TM 194453
Komentar: Spomenik je pronađen 1979. u Starom Budimu, Ulica Bécsi 166, *in situ* u zapadnoj nekropoli, 1.5 m izvan groba br. 7. Datacija prema Fitz 1993.
Fotografija: lupa 2798 (25.05.2020)
Natpis:

C(aius) Valerius C(aii) f(ilius) / Pub(lilia) Macer Vero(na) / mil(es) leg(ionis) II ad(iutricis) p(iae) f(idelis) / (centuria) Caecili(i) Quinti / an(norum) XL stip(endiorum) XX h(ic) s(itus) e(st) / t(estamento) f(ieri) i(ussit) / M(arcus) Calabonius Secu/ndus vet(eranus) leg(ionis) eius(dem) / h(eres) f(aciendum) c(uravit)

36. Portretna stela Nerta Lingaustera

Nalazište: Budimpešta, II. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 49.1881
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 312 cm, šir. 86 cm, deb. 29 cm
Visina slova: 10.2 cm – 5.8 cm
Datacija: 40-60.
Objavljeno: CIL III 10514; TitAq 676; Schober 1923, 123-124, br. 271; Lőrincz 2001, 196, br. 126; Ubl 2013, XXXIX-XL, br. 64; HD031407; EDCS-28100235; TM 404919
Komentar: Spomenik je pronađen 1881. u Starom Budimu, na Trgu Zsigmond 66. Datacija prema Lőrincz 2001.
Fotografija: lupa 2849 (25.05.2020)
Natpis:

Nertus / Dumnotali / f(ilius) veteranus / ala(e) Hisp(anorum) I ses/quip(licarius) Lingaus/ter ann(orum) LX / stip(endiorum) XXXVI / h(ic) s(itus) e(st) / Valens frater / h(eres) t(itulum) m(emoriae) p(osuit) / f(ratri ?)

37. Sarkofag Gaja Valerija Papirijana

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 72.7.4
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 198 cm, vis. 87 cm, šir. 76 cm
Datacija: 200-300.
Objavljeno: CIGP 77; SEG 48, 1315; 51, 1480; CIGP² 91; AE 2001, 1691; Cugusi 2007, 77-78; CIGP³ 91; TitAq 722; HD035869; EDCS-24500526; TM 194797; PH295900
Komentar: Spomenik je pronađen u Starom Budimu (dvorište sinagoge), u kanabama južno od legijskog logora. Datacija prema TitAq.
Fotografija: lupa 294 (25.05.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) C(aio) Val(erio) Papirian[o] trib(uno) leg(ionis) II Ad(iutricis) // Urbe Pal(a)estina genitum [m]e / militiae res / transtulit huc spe dece[-] tamd[iu]q(ue) / tribunus insont[e]m v[ide me s]o/lvi duo pignor[a cara coiugii] a[n]/tiqui sume ac ben[e v]ive [viato]r / C(ai) Valeri Turbo et L[---]us fil(ii) eius / eq(uites) R(omani) // Πατρὶς ἐμοὶ Συρίης δάπεδον / πόλεως Καπετωλιάδαο / κεῖμε δ' ἐν Πα[ί]οσι κενὸν ὄρ/γανον ἀνθρώποισι λεγεῶνος ἀρχηγὸς γεγονὼς / ᾧ τοὔνομα Παπειριανὸς ὑπάρχει / υἱοὶ ἱππικοὶ β πατρὶ χρηστῷ

38. Reginova stela

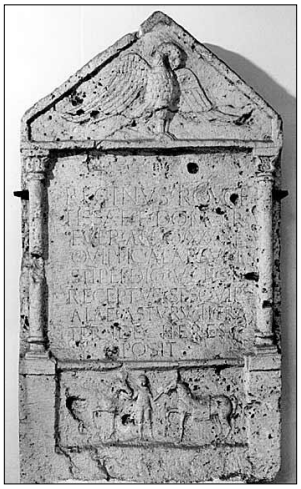

Nalazište: Budimpešta, II. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 63.10.150
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 214 cm, šir. 120 cm, deb. 25 cm
Visina slova: 7.8 cm – 5.8 cm – 6 cm
Datacija: 70-80.
Objavljeno: CIL III 14349; Schober 1923, 32, br. 57; Kuzsinszky 1934, br. 194; Lőrincz 2001, 173, br. 53; TitAq 689; Ubl 2013, XL, br. 65; HD038706; EDCS-30100704; TM 195198
Komentar: Spomenik je pronađen 1898. na Trgu Dezsö Szilágyi 3. Datacija prema Németh (TitAq) (TitAq)(TitAq)(TitAq).
Fotografija: lupa 2709 (25.05.2020)
Natpis:

Reginus Trouce/tissae f(ilius) domo Tr/ever anno(rum) XXX ses/quiplica(rius) alae Aur(ianae) I / stipendio(rum) V h(ic) s(itus) e(st) / Receptus sesquip(licarius) / alae Asturu(m) II fra/ter ide(m) heres / pos(u)it

39. Stela Septimija Ava

Nalazište: Budakalász
Smještaj: Muzej Ferenczy Károly, Senandrija, inv. br. 77.38.1.
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 168 cm, šir. 62 cm, deb. 14 cm
Datacija: 170-300.
Objavljeno: RIU 934; HD038724; EDCS-09900443; TM 195206
Komentar: Spomenik je pronađen 1976.
Fotografija: lupa 3122 (26.05.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Sep(timius) Avvo / et Sep(timi) Atta / et Avva / fili(i) eorum / posueru/t Septimi(a)e Pa/ulin(ae) co(n)iugi / caris(s)im(a)e cum / parbulos(!) fili/os eorum

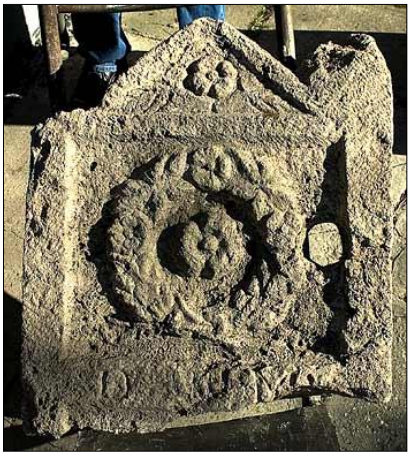

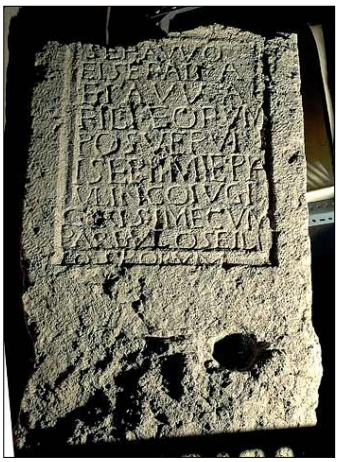

40. Nadgrobna ploča Septimije Teodore

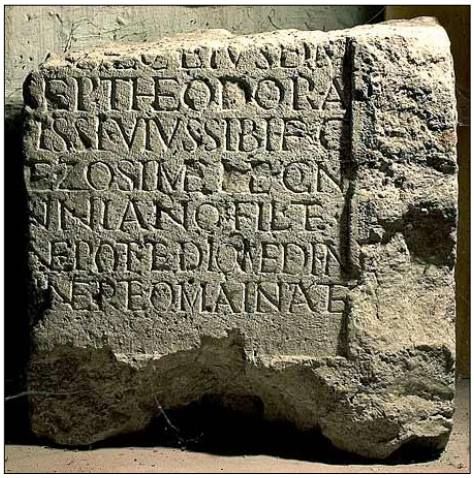

Nalazište: Budakalász
Smještaj: Muzej Ferenczy Károly, Senandrija, inv. br. 77.37.1.
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: pješčenjak
Dimenzije: vis. 60 cm, šir. 60 cm, deb. 35 cm
Visina slova: 4.2 cm – 4 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: RIU 935; Lőrincz 2001, br. 450; HD038728; EDCS-09900444; TM 195207
Komentar: Spomenik je pronađen 1934., ugrađen u sjeveroistočni stub utvrde Budakalász-Luppa csárda (njem. *Luppa-Heideschenke)* na dunavskom limesu. Datacija prema Lőrincz 2001.
Fotografija: lupa 3123 (26.05.2020)
Natpis:

---] mil(es) co(hortis) eiusdem / [---] Sep(timia) Theodora / [--- pient]issi(mis) viv(u)s sibi f(aciendum) c(uravit) / [---] et Zosimen(a)e con(iugi) / [---]nniano fil(io) et / [---] nepot(i) et Diomedi n(epoti) / [---] nep(oti) et Omainae

41. Nemoratina stela

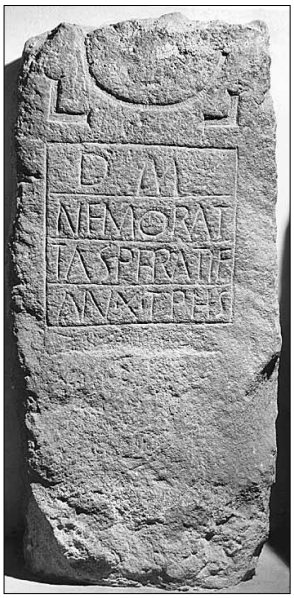

Nalazište: Csobánka
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, lapidarij, inv. br. 104.1901
Tip spomenika: stela
Materijal: pješčenjak
Dimenzije: vis. 127 cm, šir. 56 cm, deb. 15 cm
Visina slova: 7.5 cm – 5.6 cm
Datacija: 70-100.
Objavljeno: CIL III 10571; Schober 1923, 46, br. 96; Mócsy 1959, br. 183/1; RIU 942; Nagy 2012, 35, br. 18; HD038739; EDCS-29000562; TM 195213
Komentar: Spomenik je pronađen u vinogradu nadomak sela Csobánka. Datacija prema Nagy 2012.
Fotografija: lupa 710 (26.05.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Nemorat/ta Sperati f(ilia) / an(norum) X t(itulus) p(ositus) h(ic) s(ita)

42. Portretna stela Ve[...]riende

Nalazište: Pilisszántó
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 32.1930.3
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 190 cm, šir. 77 cm, deb. 16 cm
Visina slova: 5.8 cm – 5.5 cm
Datacija: 150-300.
Objavljeno: RIU 948; HD038744; EDCS-09900452
Komentar: Spomenik je pronađen 1929. na poljoprivrednom imanju, u sekundarnoj uporabi za kasnoantički grob omeđen kamenom.
Fotografija: lupa 3136 (26.05.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Ve[---]rienda Ter/ti f(ilia) an(norum) XL h(ic) s(ita) e(st) / t(itulum) p(osuit) Valerin/us sibi vivo / et coniugi

43. Stela Gaja Marcija Poliona

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 2000.14.2
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 193 cm, šir. 109 cm, deb. 12 cm
Visina slova: 6.5 cm – 5.5 cm
Datacija: 150-170.
Objavljeno: AE 2002, 1207; TitAq 668; HD046330; EDCS-30300817
Komentar: Spomenik je pronađen 1999. na kasnoantičkoj nekropoli u Ulici Bécsi 48, u sekundarnoj uporavi u grobu br. 12.
Fotografija: lupa 6142 (27.05.2020)
Natpis:

C(aio) Marcio Col/lina Pol(l)ioni / Amastria / vet(erano) leg(ionis) II Ad(iutricis) / ann(orum) LX / colleg(ium) vet(eranorum) pos(uti)

44. Nadgrobna ploča Pompeje Kvartine

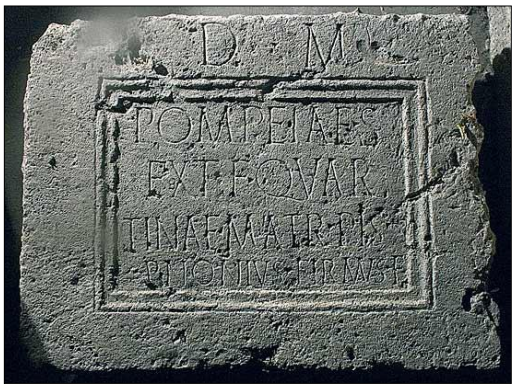

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 200.14.1
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 74 cm, šir. 94 cm, deb. 10 cm
Visina slova: 10 cm – 5.5 cm
Datacija: 140-160.
Objavljeno: AE 2002, 1208; Márton 2002, 294; TitAq 685; HD046331; EDCS-30300818
Komentar: Spomenik je pronađen 1999. na kasnoantičkoj nekropoli u Ulici Bécsi 48, ugrađen u kasnoantički grob. Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 6143 (27.05.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // Pompeiae S/ext(i) f(iliae) Quar/tinae matr(i) pi(i)s(simae) / P(ublius) Nonius Firmus f(ecit)

45. Stela legionara

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 85.9.12
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 60 cm, šir. 84 cm, deb. 15 cm
Visina slova: 8 cm – 7 cm
Datacija: 140-160.
Objavljeno: AE 2010, 1278; TitAq 505; HD049201; EDCS-48300109
Komentar: Spomenik je pronađen u blizini Herkulove vile u Akvinku, ugrađen u kasnoantički grob omeđen kamenom. Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 13078 (27.05.2020)
Natpis:

[------] / Dasius Ra[---] / eq(ues) leg(ionis) II A[d(iutricis) P(iae) F(idelis)] / an(norum) XLIII stip(endiorum) X[---] / h(ic) s(itus) e(st) / P(ublius) Ael(ius) Dasimiu[s vet(eranus?)] / leg(ionis) eiusd(em) fra[tri] / pientis(simo) feci[t]

46. Vojnički sarkofag

Nalazište: Budaörs (*terr*. Akvinka)
Smještaj: Muzej Ferenczy Károly, lapidarij, Senandrija, inv. br. 2003.1.1
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 226.5 cm, šir. 106 cm, vis. 116.7 cm
Visina slova: 12 cm – 3.6 cm
Datacija: 214-220.
Objavljeno: AE 2004, 1143; 2005, 1264; 2006, 1100; Mráv, Ottományi 2005, 177-212; Ubl 2006, 1-16; Maróti 2003, 60, br. 54; FPA IV, 2007, 91-92, br. 46; HD052249; EDCS-34100084; TM 195375
Komentar: Spomenik je pronađen 2002, u sekundarnoj uporabi na nekropoli (rimski *vicus*) u grobu 283. Datacija prema AE.
Fotografija: lupa 5704 (27.05.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / [---]nus / [---] stip(endiorum) XXIII qui / v[ixit an(nos) ---] m(enses) VII d(ies XI dei(!)/fu(n)c(tus) exp(editione) Germ(anica) Lauri(aco) morte / sua Ulp(ia) Firmilla coniugi / bene merenti et Aur(elius) Firm/anus pateri (!) relicias cor/poiris (!) sibi alatas per Fe/stum nepote(m) su(u)m condid/erunt

47. Sarkofag Aurelija Minervina

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. RD90
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 261 cm, šir. 126 cm, vis. 142 cm
Visina slova: 8.5 cm – 4.3 cm
Datacija: 200-300.
Objavljeno: AE 1993, 1311; CIL III 3589; 3684; 10532; TitAq 557; HD052960; EDCS-26600591; TM 195378
Komentar: Spomenik je pronađen 1832. u Starom Budimu, u vinogradu obitelji Flesser.
Fotografija: lupa 2998 (27.05.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // in memoria Aureli Minervini ad/ulescentis nepotis aetate inte/gra qui vixit ann(os) XVII fec(it) Aure/l(ius) Crispus dec(urio) col(oniae) Equ{a}es(tris) eq(ues) R(omanus) a(v)un/culus

48. Portretna stela Gaja Acija Kvadrata

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 81.7.8
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 198 cm, šir. 105 cm, deb. 22 cm
Visina slova: 5.3 cm – 4.5 cm
Datacija: 120-160.
Objavljeno: AE 1992, 1459; TitAq 533; HD053821; EDCS-04900896
Komentar: Spomenik je pronađen 1974. u Ulici Elek Benedek, južno od civilnog naselja.
Fotografija: lupa 4981 (27.05.2020)
Natpis:

C(aius) Attius Quadratus / mil(es) leg(ionis) II Ad(iutricis) / an(norum) XXXXV stip(endiorum) XXV / h(ic) s(itus) e(st) / Capitonius Gesatus / mil(es) leg(ionis) eiusdem / heres Conduni] / Saturnini ex / t(estamento) f(aciendum) c(uravit)

49. Nadgrobna ploča Julije Ute

Nalazište: Budimpešta, XI. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 117.1866.2
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 84 cm, šir. 100.5 cm, deb. 20.8 cm
Visina slova: 9.8 cm – 5 cm
Datacija: 70-100.
Objavljeno: AE 2005, 1250; CIL III 3598; 10552; IDRE 281; TitAq 653; Schober 1923, 98, br. 212; Nagy 2012, 26-27, br. 10; HD054731; EDCS-28600057; TM 195391
Komentar: Spomenik je pronađen 1866. u gradskoj četvrdi Gellérthegy. Datacija prema Nagy 2012.
Fotografija: lupa 766 (27.05.2020)
Natpis:

Iulia Utta Ep/ponis f(ilia) Florin[a] / nat[ion(e)] Anarti(a) ann[o(rum)] / LXXXV h(ic) s(ita) e(st) / Cobromara Regill[i f(ilia)] / matri t(itulum) m(emoriae) p(osuit)

50. Stela Marka Ulpija Januarija

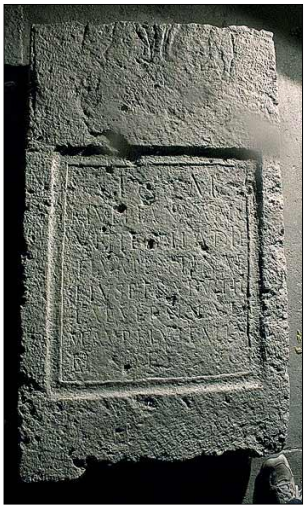

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 81.7.29
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 133 cm, šir. 81 cm, deb. 17 cm
Visina slova: 7 cm – 4.4 cm
Datacija: 180-200.
Objavljeno: AE 2005, 1256; TitAq 718; HD054738; EDCS-38000306
Komentar: Spomenik je pronađen 1980. u Starom Budimu, na križanju Ulica Bécsi i Perényi, zapadna nekropola, grob 37. Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 10673 (28.05.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / M(arco) Ulp(io) Ianuario / vet(erano) leg(ionis) II adi(utricis) et / Fl(aviae) Valentinae / eius et Saburtil/lae vernacul(ae) / M(arcus) Aurel(ius) Vitalis / h(eres) f(aciendum) c(uravit)

51. Stela Gaja Valerija Sabinijana

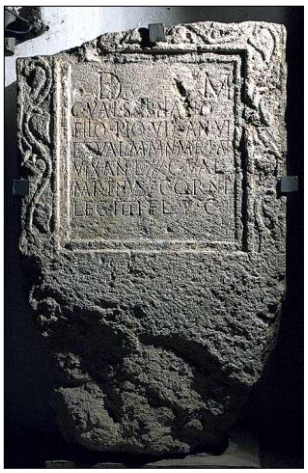

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 96.6.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 143 cm, šir. 87 cm, deb. 33 cm
Visina slova: 9.5 cm – 4.5 cm
Datacija: 162–166.
Objavljeno: AE 2005, 1262; Topál 2003, 87, T. 195; TitAq 737; HD054749; EDCS-38000312
Komentar: Spomenik je pronađen u istraživanjima 1992-1995. u Ulici Kecske na nekropoli prostora oko vojnog logora. Datacija prema boravku Četvrte flavijevske legije u Akvinku.
Fotografija: lupa 9766 (28.05.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / C(aio) Val(erio) Sabiniano / filio pio vix(it) an(nos) VI / et Val(eriae) Mamani matri kar(issimae) / vix(it) an(nos) LXXX C(aius) Val(erius) / Martinus corni(cen) / leg(ionis) IIII Fl(aviae) f(aciendum) c(uravit)

52. Stela Gaja Kominija Kominijana

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 96.6.2
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 198 cm, šir. 93 cm, deb. 27 cm
Visina slova: 6 cm – 5 cm
Datacija: 151–153.
Objavljeno: AE 2005, 1263; Topál 2003, 88; Lőrincz 2005, 61-62; TitAq 0604; HD054752; EDCS-28600424
Komentar: Spomenik je pronađen u istraživanjima 1992-1995 u sekundarnoj uporabi u grobu br. 40 na Nekropoli I uz Ulicu Bécsi. Datacija prema Lőrincz 2005.
Fotografija: lupa 3032 (28.05.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / C(aius) Cominius / Cominianus / eq(ues) alae Brit(tonum) stip(endiorum) / IIII vixit ann(os) XX / h(ic) s(itus) e(st) Comin(ius) / Celer fratri / f(aciendum) c(uravit)

53. Stela Tiberija Klaudija Satona

Nalazište: Budimpešta, II. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 63.10.16
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 206 cm, šir. 68 cm, deb. 21 cm
Visina slova: 6.5 cm – 4 cm
Datacija: 110–130.
Objavljeno: CIL III 15162; Kuzsinszky 1934, 172-173, br. 208; Schober 1923, 51; br. 109; TitAq 597; HD060423; EDCS-32701077; TM 195455
Komentar: Spomenik je pronađen 1899. u Ulici Leó Frankel. Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 2831 (28.05.2020)
Natpis:

Tib(erius) Tiberi(i) f(ilius) / Cla(udius) Satto Ca/mboduno / vete(ranus) leg(ionis) X g(eminae) / h(ic) s(itus) e(st) an(norum) LX / Ulpia Ursula / coniugi pient(issimo) / t(itulum) p(osuit)

54. Nadgrobna ploča Elije Valentine

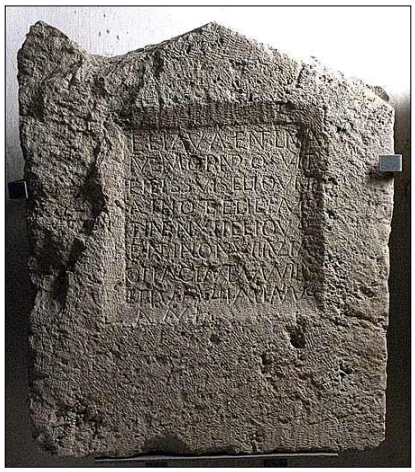

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, lapidarij, 81.7.35
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 109 cm, šir. 88 cm, deb. 18 cm
Visina slova: 4.5 cm – 3 cm
Datacija: 200-320
Objavljeno: AE 2010, 1281; TitAq 520; HD067803; EDCS-48300112
Komentar: Spomenik je pronađen 1980. Datacija prema AE.
Fotografija: lupa 10718 (28.05.2020)
Natpis:

(A)elia Valentina / memorian (!) posuit / fili(i)s suis (A)elio Vit/aliano et (A)eli(a)e Faus/tin(a)e an(norum) XII (A)elio Val/entiano an(norum VIII Iuliae / Optacian(a)e ann(orum) VIII / et (A)elius) Vitalianus / an(norum) XI

55. Stela Marka Emilija Kampana

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, lapidarij, 81.7.7
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 221 cm, šir. 93 cm, deb. 20 cm
Visina slova: 8.3 cm – 6 cm
Datacija: 140-160
Objavljeno: AE 2010, 1282; TitAq 523; HD067804; EDCS-48300114
Komentar: Spomenik je pronađen 1976. na kasnoantičkoj nekropoli uz obalu Dunava. Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 10718 (28.05.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // M(arcus) Aemilius) / Ter(etina) Campanus domo / Viminaci(o) mil(es) / [l]eg(ionis) II ad(iutricis) adiutor / princi(pis) praetori / stip(endiorum) XVI ann(orum) XXXVI / h(ic) s(itus) e(st) Marcia soror / [f]ratri pientis(s)imo / posuit

56. Nadgrobna ploča Elija Silvana

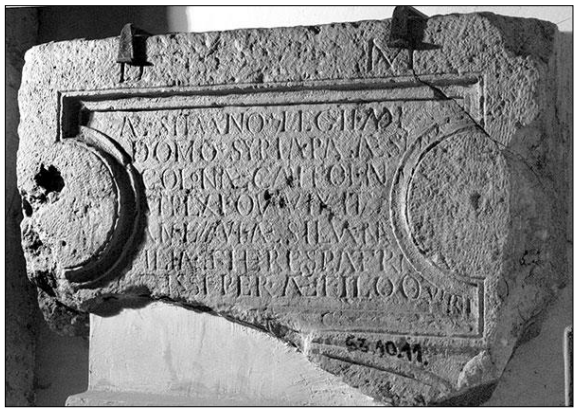

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, lapidarij, inv. br. 63.10.11
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 75 cm, šir. 113 cm, deb. 30 cm
Visina slova: 5.8 cm – 4 cm – 4.5 cm
Datacija: 135-162.
Objavljeno: Kuzsinszky 1934, 176, br. 285; Mócsy 1959, br. 185/8; TitAq 499; Ertel, Németh 2010, 67-68, br. 56; HD068393; EDCS-32300568; TM 405957
Komentar: Spomenik je pronađen 1910. u Ulici Bécsi 166, na zapadnoj nekropoli u okolici legijskog logora. Datacija prema smještaju Druge legije pomoćnice u Akvinku i statusu kolonije Elija Kapitolina.
Fotografija: lupa 2949 (28.05.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // Ael(io) Silvano (centurioni) leg(ionis) II adi(utricis) / domo Syria Palaestina / colon(ia) Ael(ia) Capitolina / stip(endiorum) LXI qui vixit / an(nos) LXXXVI Ael(ia) Silvana / filia et heres patri / ca[r]issi(mo) per Ael(ium) Filoquiri(um) [monumentum?] f(aciendum) c(uravit)

57. Portretna stela Publija Elija Mestrija

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. R - D 138
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 188.5 cm, šir. 105 cm, deb. 24 cm
Visina slova: 6 cm – 5 cm
Datacija: 130-170.
Objavljeno: CIL III 3530; Hofmann 1905, br. 62; Schober 1923, 72-73, br. 157; TitAq 500; Nagy 2012, 52-53, br. 44; Ubl 2013, XXIX-XXX, br. 29; HD068394; EDCS-28600419
Komentar: Spomenik je pronađen 1814. u Starom Budimu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 2938 (28.05.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // P(ublius) Ael(ius) P(ubli) f(ilius) Maecia / Mestrius Pela(gonia) / opt(io) leg(ionis) II ad(iutricis) / \|(centuria) Attei Dextri / an(norum) XXXVIIII stip(endiorum) / XVIIII h(ic) s(itus) e(st) opti/ones leg(ionis) eiusde(m) / f(aciendum) [c(uraverunt)]

58. Portretna stela Publija Elija Viktorina i Aurelije Norike

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 63.10.23
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 195 cm, šir. 96 cm, deb. 16 cm
Visina slova: 5.8 cm – 5 cm – 9.5 cm
Datacija: 200-220.
Objavljeno: Kuzsinszky 1934, 177, br. 327; TitAq 501; HD068395; EDCS-32300565; TM 405958
Komentar: Spomenik je pronađen 1912. u Ulici Szemlöhegyi br. 40. Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 2944 (28.05.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / P(ublio) Ael(io) Victorin(o) / b(ene)f(iciario) pr(a)ef(ecti) q(uon)d(am) leg(ionis) / II adi(utricis) vix(it) an(nos) XVIIII m(enses) VIIII d(ies) XIIII et Aurel(iae) Noric(a)e / coniugi eius / vixit an(nos) XVIII / P(ublius) Ael(ius) Dubitatia/nus consobrin(o) et bruti / f(aciendum) c(uravit)

59. Sarkofag Publija Elija Valerija

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 63.10.140
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 229 cm, šir. 113 cm, vis. 138 cm
Visina slova: 7.5 cm – 4.6 cm – 5 cm – 4.5 cm – 8.3 cm
Datacija: 180-220.
Objavljeno: CIL III 14347; Kuzsinszky 1934, br. 189; Dobó 1968, 158, br. 148; TitAq 502; HD068396
Komentar: Spomenik je pronađen 1898. u predjelu Táborhegy, iza kuće g. Petera Schmidta. Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 2901 (28.05.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / P(ublio) Ael(io) Valerio q(uondam) / speculatori leg(ionis) / II adi(utricis) et P(ublio) Ael(io) / Valerino Aeli/a Alexan/dria patro/no et filio / f(aciendum) c(uravit)

60. Sarkofag Publija Elija Marcijala

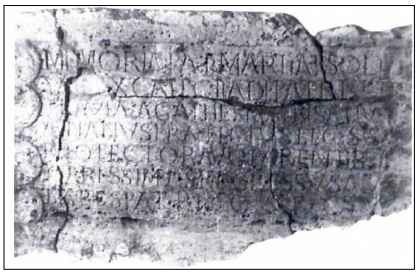

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Balassagyarmat, Muzej Palóc
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: nepoznato
Dimenzije: vis. 86 cm
Visina slova: 7 cm – 5.3 cm
Datacija: 250-300
Objavljeno: CIL III 3529; TitAq 508; PIR² A 129; HD068400; TM 404362; EDCS-28600418
Komentar: Spomenik je pronađen prije 1800. u Starom Budimu, na nekropoli u blizini vojnog logora. Datacija prema HD.
Fotografija: TitAq 508
Natpis:

D(is) M(anibus) // memoriae P(ubli) Aeli Martialis q(uon)d(am) / vet(erani) ex c(ustode) a(rmorum) leg(ionis) II adi(utricis) patris et / Flaviae Agathes(!) matris Aelius / Aelianus praefectus leg(ionis) s(upra) s(criptae) / protector Aug(usti) parentibus / carissimis regressus ad / Lares patrios f(aciendum) c(uravit)

61. Portretna stela Publija Elija Luka

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 8.1876.2.
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 235 cm, šir. 83 cm, deb. 19 cm
Visina slova: 7.3 cm – 4.5 cm
Datacija: 157-170.
Objavljeno: CIL III 10500; TitAq 509; Schober 1923, 77, br. 166; Nagy 1971, 117, sl. 24; AE 2002, +01121; HD068401; EDCS-29500178; TM 127729
Komentar: Spomenik je pronađen 1898. u predjelu Táborhegy, iza kuće g. Petera Schmidta. Datacija prema Mráv (TitAq).
Fotografija: lupa 2975 (29.05.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // P(ublius) Ael(ius) Cla(udia) Lucus / Thessa(lonica) vet(eranus) leg(ionis) / II Ad(iutricis) et P(ublius) Ael(ius) / Lycus vet(eranus) leg(ionis) / eiusd(em) (h){a}eres / amico / bene merenti / fecit

62. Sarkofag Elija Viktora

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 267.1875
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 127.5 cm, šir. 58.5 cm, vis. 53 cm
Visina slova: 4 cm – 4.2 cm
Datacija: 200-220.
Objavljeno: TitAq 517/1; 799/3, CIL III 10538; Nagy 2012, 181; br. 203; HD068456; EDCS-29601427; TM 404935
Komentar: Spomenik je pronađen 1875. u Starom Budimu. Datacija prema Kovács (TitAq).
Fotografija: lupa 3044 (29.05.2020)
Natpis:

Ael(ius) Iustus et Sossia / Erais Ael(io) Victori / filio caris(s)imo posu/erunt vix(it) an(nos) VI pos(uerunt) / memoria(m)

63. Sabinin sarkofag

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 63.10.138
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 207 cm, šir. 83 cm, vis. 65 cm
Visina slova: 4.4 cm – 4 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: CIL III 10501; CLE 489; Kuntić-Makvić 1976, 54-55, br. 12; AE 1979, 470; CLEPann 36; TitAq 519; HD068458; EDCS-28500317; TM 404908
Komentar: Spomenik je pronađen 1881. u blizini željezničke postaje Filatorigát, u sekundarnoj uporabi na kasnoatničkoj nekropoli. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3025 (29.05.2020)
Natpis:

Clausa iacet lapidi coniunx pia cara Sabina / artibus edocta superabat sola maritu/m vox ei grata fuit pulsabat pollice cordas / set (!) [c]ito rapta silet ter denos duxerat annos he/u male quinque minus set (!) plus tres me(n)ses habebat / bis septemque dies vixit h(a)ec ipsa superstes spectata in po/pulo hydraula grata regebat sis felix quicumque leges te / numina servent et pia voce cane Aelia Sabina vale T(itus) Ael(ius) Iustus / hydraularius salariarius leg(ionis) II ad(iutricis) coniugi faciendum curavit

64. Nadgrobna ploča Albije Ingenue

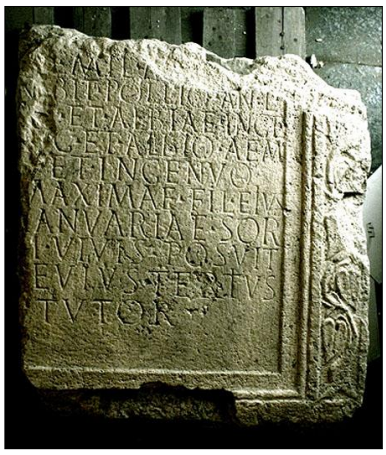

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 13.182.104
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 91 cm, šir. 85 cm, deb. 14 cm
Visina slova: 5 cm – 6 cm
Datacija: 100-200.
Objavljeno: CIL III 10502; TitAq 524; Alföldy 2011, T. 1; HD068461; EDCS-29500179
Komentar: Spomenik je pronađen 1882. u Starom Budimu, u blizini postaje Filatorigát. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3033 (29.05.2020)
Natpis:

[D(is) M(anibus)](?) / [- Albio] Aemil(io) M[aximo] / [Concon]n[i]bit(o) Pollio(ni) an(norum) L / [avunculo?] et Albiae Inge/[nuae co(n)iu]g(i) et Albio Aem/[iliano] et Ingenuo / [filiis et] Maximae fil(iae) eius / [et Naev(iae)] Ianuariae sor/[ori dulc]i vivis posuit / [Sex(tus) Na]evius Tertius / tutor

65. Sarkofag Anije Julijane

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 6.1869.2
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 94 cm, šir. 215 cm, deb. 19 cm
Visina slova: 7.5 cm – 6.4 cm
Datacija: 193-230.
Objavljeno: CIL III 10503; TitAq 527; HD068464; EDCS-29500180; TM 404910
Komentar: Spomenik je pronađen 1868. u Starom Budimu. Datacija prema Mráv (TitAq).
Fotografija: lupa 3013 (29.05.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Annia Iuliane Anni(i) C/allimachi p(rimi) p(ili) filia vi/xit annos XXV Aureli/us Philippus (centurio) coniugi s/uae pientissimae feci/t memoria(m)

66. Portretna stela Antistije Firme

Nalazište: Budimpešta, I. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. R 62.350.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 163 cm, šir. 92 cm, deb. 25 cm
Visina slova: 5.5 cm – 4 cm
Datacija: 150-200.
Objavljeno: CIL III 10539; TitAq 528; Mander 2013, 299, br. 663; HD068465; EDCS-29601428
Komentar: Spomenik je pronađen prije 1876, ugrađen u pod crkve sv. Matije na Trgu Szentháromság u Budimu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3045 (29.05.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // [An]tistiae Antisti f(iliae) / [F]i[r]mae an(norum) [XX]V / [S]ervenius Urio / [co]niugi pientissim(a)e / [---] posuit / [---]D[--]IOST[---] / [---]TAECIM[--]MR[---] / [---]M[---]QVI/ [---]M[---] / [---]ER[--]SE[---]

67. Portretna stela Apera Atjutora

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, lapidarij, inv. br. 64.10.19
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 142 cm, šir. 65 cm, deb. 16 cm
Visina slova: 6 cm – 3.6 cm
Datacija: 250-300.
Objavljeno: CIL III 13378; TitAq 529; HD068467; EDCS-31500085; TM 405281
Komentar: Spomenik je pronađen 1889. u Starom Budimu u sekundarnoj uporabi, ugrađen u zid na uglu Trga Flórián i Ulice Tavasz. Datacija prema nošnji (*sagum* i pločasta fibula).
Fotografija: lupa 2954 (29.05.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // memoria(e) Apro / Atiutori Vome/ra Procula (?) mater / viva fecit q(ui) vi(xit) / annis XXIII / Perse[us lib(ertus) ---] / [pa]tr(ono) rari[ssimo ---] / [e]t dignissimo / f(aciendum) c(uravit)

68. Sarkofag Arije Severe

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, lapidarij, inv. br. 2000.14.7
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 221 cm; vis. 103 cm, šir. 82 cm
Datacija: 150-300.
Objavljeno: AE 2010, 1284; TitAq 530; HD068470; EDCS-48300116; TM 405968
Komentar: Spomenik je pronađen u Starom Budimu. Datacija prema TitAq.
Fotografija: lupa 10556 (29.05.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // Arriae Sever(a)e q(uae) vix(it) ann(is) / LX Aelia Martina filia / et heres et Ael(ius) Crescentianus / immunis leg(ionis) II ad(iutricis) f(aciendum) c(uraverunt)

69. Ulomak stele Gaja Atilija Vitala

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, lapidarij, inv. br. 81.7.5
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 122 cm, šir. 105 cm, deb. 37 cm
Visina slova: 7.6 cm – 5.5 cm
Datacija: 120-130.
Objavljeno: TitAq 532; AE 2010, 1285; HD068473; EDCS-48300117; TM 405970
Komentar: Spomenik je pronađen 1976. u Starom Budimu, na istočnoj nekropoli civilnog naselja. Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 6655 (29.05.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / C(aio) Atilio Fl(avia) Sir/mi(o) Vitali vet(erano) / leg(ionis) II ad(iutricis) ann(orum) / LX h(ic) s(itus) e(st) coll(egium) / fabr(um) et cent(onariorum) p(osuit)

70. Sarkofag Marka Aurelija Dionizija

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 64.10.55
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 122 cm, vis. 85 cm, šir. 118 cm
Visina slova: 4.9 cm – 5.9 cm
Datacija: 200-220.
Objavljeno: Kuzsinszky 1934, br. 275; AE 2010, 1286; TitAq 534; HD068474; EDCS-32300573; TM 405971
Komentar: Spomenik je pronađen 1909. u Starom Budimu, na nekropoli u okolici vojnog logora. Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 2961 (29.05.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / M(arco) Aur(elio) Dionisio / praef(ecto) leg(ionis) II ad(iutricis) qui vixit / ann(is) XXXVI m(ensibus) III d(iebus) XXVII / Aur(elia) Asclepiodota / coniugi dulcissimo / et Aur(elia) Dionisia filia / f(aciendum) c(uraverunt)

71. Nadgrobni natpis Marka Aurelija Fidela

Nalazište: Budimpešta, I. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, lapidarij, inv. br. 64.10.182
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 63 cm, šir. 32 cm, deb. 16 cm
Visina slova: 4.5 cm – 6 cm
Datacija: 250-350.
Objavljeno: CIL III 3523; TitAq 535; HD068475; EDCS-28600412; TM 404358
Komentar: Spomenik je pronađen prije 1907. u Starom Budimu, pored crkve sv. Trojstva. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 2710 (29.05.2020)
Natpis:

[D(is) M(anibus) / M(arco) Aurel(io) Fideli ex] / praep[ositis qui vi]/xit an[n(os) LX con[i]u]/gi ma[rentissim]/o (!) Vale[ria Decor]/ata fa[ciendum] / cura[vit]

72. Sarkofag Aurelija Mukatrala

Nalazište: Budimpešta, I. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 72.7.2
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 211 cm, vis. 98 cm, šir. 106 cm
Visina slova: 5.7 cm – 5 cm
Datacija: 240-260.
Objavljeno: AE 2010, 1287; TitAq 536; HD068476; EDCS-48300118; TM 405972
Komentar: Spomenik je pronađen prije 1972. u blizini Budimskog dvorca. Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 6652 (29.05.2020)
Natpis:

Aurel(ius) Mucatral(is) / candi(datus) leg(ionis) II adi(utricis) / et Obsenia Opes / coniuges pientis/simi sibi vivi / fecerunt

73. Sarkofag Marka Aurelija Florentina

Nalazište: Budimpešta, I. okrug
Smještaj: nepoznato
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: nepoznato
Datacija: 170-300.
Objavljeno: CIL III 3535; TitAq 537; CBFIR 311, br. 384; HD068477; EDCS-28600423; TM 404367
Komentar: Spomenik je pronađen u Starom Budimu. Nije poznato mjesto pohrane spomenika. Datacija prema HD.
Natpis:

D(is) M(anibus) / M(arcus) Aurel(ius) Florentinus b(ene)f(ciarius) / co(n)s(ularis) qui vixit annis XXXIII / Maesia Canpanil{l}a / coniugi caris/simo fa(ciendum) cu(ravit)

74. Sarkofag Marka Aurelija Melita

Nalazište: Budimpešta, I. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 132.1868.1
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 221 cm, vis. 82 cm, šir. 108 cm
Visina slova: 5.5 cm – 4.5 cm
Datacija: 193-230.
Objavljeno: CIL III 3538; 10385; TitAq 539; HD068478; EDCS-28600426; TM 404370
Komentar: Spomenik je pronađen prije 1868. u blizini Budimskog dvorca. Datacija prema Mráv (TitAq).
Fotografija: lupa 3004 (30.05.2020)
Natpis:

Memoriae q(uondam) M(arci) Aureli / Melliti librari(i) leg(ati) leg(ionis) / II adi(utricis) vix(it) ann(os) XVIII stip(endiorum) / IIII M(arcus) Aur(elius) Martialis vet(eranus) / ex signif(ero) leg(ionis) s(upra) s(criptae) filio dulciss/imo f(aciendum) c(uravit)

75. Stela Tita Aurelija

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, lapidarij, inv. br. 63.10.67
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 70 cm, šir. 56 cm, deb. 25 cm
Visina slova: 5.5 cm – 5 cm – 5.3 cm
Datacija: 100-200.
Objavljeno: Szilágyi 1943, 353; TitAq 540; HD068485; EDCS-32300545
Komentar: Spomenik je pronađen 1941. u Starom Budimu, na Trgu Szentlélek. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 5101 (30.05.2020)
Natpis:

T(itus) Aur(elius) D(?)[---] / opt(io) leg(ionis) [---] / stip(endiorum) [--- qui] / vixit a[nn(os) ---] / C(aius) Iul(ius) S[---] / cornic(ularius?) [leg(ionis) eiusd(em)?] / heres [---] / [---]

76. Sarkofag Aurelija Antonina

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. R D 150
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 232 cm, vis. 111 cm, šir. 41 cm
Visina slova: 6.5 cm – 5.4 cm
Datacija: 193-230.
Objavljeno: CIL III 3534; TitAq 541; HD068486; EDCS-28600422; TM 404366
Komentar: Spomenik je pronađen 1832. u četvrti Rózsadomb. Datacija prema Mráv (TitAq).
Fotografija: lupa 3003 (30.05.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // Aur(elio) Antonino sig(nifero) leg(ionis) II ad(iutricis) / sti[p(endiorum)] XVIII q(ui) vix(it) an(nos) XLV Septimia / Lupa coniux et Aurelia Antonia / filia curante Aur(elium) A[ris?]to/menetem libertum eorum / f(aciendum) c(uravit)

77. Portretna stela Aurelija Bita

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, lapidarij, inv. br. 64.10.7
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 250 cm, šir. 98 cm, deb. 16 cm
Visina slova: 5.8 cm – 2.5 cm
Datacija: 190-210.
Objavljeno: CIL III 15159; Hofmann 1905, 79, br. 64; Schober 1923, 73-74, br. 158; Kuzsinszky 1934, 109, br. 217; Erdélyi 1974, br. 47; TitAq 545; Mander 2013, 302, br. 678; Ubl 2013, XXVIII-XXIX, br. 25; Behling 2016, 46; HD068491; EDCS-32701074; TM 405364
Komentar: Spomenik je pronađen 1899. u Starom Budimu, u Ulici Bécsi 102. Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 2846 (30.05.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // Aur(elio) Bito corn(icini) leg(ionis) II ad(iutricis) / stip(endiorum) XVIII bello desi(derato) vixsit(!) / ann(os) XXXVIII m(enses) III et Vital(ino) filio / vix(it) ann(os) IIII m(enses) XI d(ies) XVIII et Bitill(a)e / fili(ae) et Dalmatio filio et Quintili/{li}ano filio posu(it) Aurelia Qu(i)n/til{i}la coniu(gi) et filibus suis me/moriam

78. Sarkofag Aurelija Vitalina

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, lapidarij, inv. br. 64.10.31
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 132 cm, vis. 74 cm, šir. 61 cm
Visina slova: 3 cm – 3.5 cm
Datacija: 250-300.
Objavljeno: CIL III 15160; Hofmann 1905, 83, sl. 59; Kuzsinszky 1934, 69, br. 216; TitAq 546; Ubl 2013, XXIX, br. 26; HD068492; EDCS-32701075; TM 405365
Komentar: Spomenik je pronađen 1899. u Starom Budimu, u Ulici Bécsi 102. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 2896 (30.05.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // Aur(elius) Bitus cornis(!) leg(ionis) II ad(iutricis) / filio carissimo Aur(elio) Vitalini(!) / qui vixsit(!) annos IIII / mens{s}es XI dies XVIII / pietatem filio suo / fecit

79. Sarkofag Marka Aurelija Flava

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 48.1882.2
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 240 cm, vis. 134 cm, šir. 124 cm
Visina slova: 9.2 cm – 5 cm
Datacija: 170-230.
Objavljeno: CIL III 10505; TitAq 547; HD068493; EDCS-29500182; TM 404912
Komentar: Spomenik je pronađen 1882. na Margitinu otoku. Datacija prema HD.
Fotografija: TitAq 547
Natpis:

D(is) M(anibus) / M(arco) Aur(elio) Flavo m[il(iti) leg(ionis) II? ad(iutricis) du]pl(ario) / [e]t interpetri(!) Ge[rmanoru]m / off(icii) co(n)s(ularis) et M(arco) [Aur(elio) --- an(norum)] XIII / filio communi Aurelia Q/u[a]eta marito et filio dulcissim/is scribi in memoriam iussit

80. Nadgrobna ploča Aurelija Mesija

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 47.1882
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 66 cm, šir. 60 cm, deb. 12 cm
Visina slova: 3.8 cm – 4.5 cm
Datacija: 193-250.
Objavljeno: CIL III 10506; TitAq 548; HD068494; EDCS-29500183
Komentar: Spomenik je pronađen prije 1882. u Starom Budimu, u Ulici Lajos. Datacija prema Mráv (TitAq).
Fotografija: lupa 3015 (30.05.2020)
Natpis:

Aur(elio) Messio eq(uiti) / leg(ionis) II adi(utricis) / step/endiorum(!) X / vixit annis XXX / Aurel(ius) Mesu/quas contib/ernalis(!) et h/eres eius/dem fecit

81. Nadgrobni natpis Aurelija

Nalazište: Budimpešta, II. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, lapidarij, inv. br. 64.10.209
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 109 cm, šir. 38 cm, deb. 53 cm
Visina slova: 7.5 cm – 4.5 cm
Datacija: 162-166.
Objavljeno: CIL III 10508; TitAq 549; HD068495; EDCS-29500185; TM 404915
Komentar: Spomenik je pronađen u sekundarnoj uporabi, ugrađen u zid u Ulici Leó Frankel. Datacija prema smještaju Četvrte flavijevske legije u Akvinku.
Fotografija: lupa 5039 (30.05.2020)
Natpis:

T(ito) Aur(elio) T[iti] / fil(io) Civ[ili?] / Agrip[pinen]/si quo[ndam] / m(iliti) l(egionis) IIII F[laviae] / |(centuria) S(exti?) Deli[---]/tiani sti[p(endiorum) ---] / vix(it) an(nos) X[---] / Iul(ius) Cri[spus?] / m(iles) l(egionis) eius[d(em) he?]/res ex s[uo ---] / facie(ndum) c[uravit]

82. Nadgrobna ploča Marka Aurelija Ma[...]

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 60.1858.8
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 68 cm, šir. 69 cm, deb. 14 cm
Visina slova: 6.3 cm – 7.7 cm
Datacija: 150-210.
Objavljeno: CIL III 3536; TitAq 550; HD068497; EDCS-28600424; TM 404368
Komentar: Spomenik je pronađen prije 1778. u Starom Budimu. Datacija prema Mráv (TitAq).
Fotografija: lupa 3031 (30.05.2020)
Natpis:

M(arcus) Aur(elius) Ma[ximus? vete]/ran[u]s coh(ortis) [--- equita]/t(a)e ex corn<i>c[ulario si]/bi et Aeliae V[--- coni]/ugi pien<t>is[simae] / v(ivis) et Aeliae Maxim[ae? filiae?] / [------

83. Sarkofag Vetije Fortunate

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, lapidarij, inv. br. 64.10.28
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 208 cm, vis. 83 cm, šir. 74 cm
Visina slova: 11.4 cm – 3.5 cm
Datacija: 212-222.
Objavljeno: CIL III 15161; Kuzsinszky 1934, 68, br. 213; TitAq 553; HD068501; EDCS-32701076; TM 405366
Komentar: Spomenik je pronađen 1899. u Starom Budimu, u Ulici Bécsi 102, na zapdanoj nekropoli u blizini vojnog logora. Datacija prema legijskom pridjevku *Antoniniana.*
Fotografija: lupa 2897 (30.05.2020)
Natpis

D(is) M(anibus) // Aurelius (H)ieraxs (!) vet(eranus) / leg(ionis) II adiutricis p(iae) f(idelis) Anion(!)/inian(a)e Vettiae Fortunat(a)e co/niugi carissim(a)e pientissim(a)e / facifndum (!) curavit

84. Stela Lucija Aurelija Fortunata

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 13.1882.102
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 90 cm, šir. 120 cm, deb. 12 cm
Visina slova: 6.6 cm – 5.3 cm
Datacija: 100-200.
Objavljeno: CIL III 10540; TitAq 558; HD068503; EDCS-29601429; TM 404937
Komentar: Spomenik je pronađen 1882. u Starom Budimu, južno od civilnog naselja. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 2969 (31.05.2020)
Natpis:

---] / L(ucius) Aurelius Fort/unatus natus / natione Carad/ox (!=Capadox) an(norum) LXXX h(ic) s(itus) col(legium) / cultorum pos(uit)

85. Nadgrobna ploča Aurelija Vibijana

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, lapidarij, inv. br. 63.10.74
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 66 cm, šir. 73 cm, deb. 22 cm
Visina slova: 5 cm – 3.5 cm
Datacija: 250-280.
Objavljeno: Kuzsinszky 1897, 140, br. 62; TitAq 555; HD068502; EDCS-32300127; TM 405321
Komentar: Spomenik je pronađen 1894. U Starom Budimu, na križanju Ulica Bogdáni i Szentendrei, na sjevernoj nekropoli naselja (*canabae*) uz vojni logor. Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 2945 (31.05.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Aur(elio) Vibiano / veterano leg(ionis) / per Aur(elium) Bavila(m) / f(ilium) et libertum / [---

86. Sarkofag augustala Marka Aurelija [...]

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, lapidarij, inv. br. 63.10.37
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 147 cm, šir. 79 cm, deb. 13 cm
Visina slova: 7.3 cm – 5.8 cm
Datacija: 200-220.
Objavljeno: CIL III 3533; 13367; Kuzsinszky 1934, 183, br. 41; TitAq 559; HD068504; EDCS-28600421; TM 404365
Komentar: Spomenik je pronađen 1889. u Starom Budimu, između Trga Flórián i Ulice Polgár. Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 4983 (31.05.2020)
Natpis:

Memoriae q(uondam) M(arci) Aureli [---] / Aug(ustalis) col(oniae) Aq(uinci) vix(it) ann(os) XLI MM(arci) / Aureli Augendus et Amandus / liberti et heredes ex voluntate / testamenti curantibus Decim(io) / Dionisio Aug(ustale) col(oniae) s(upra) s(criptae) et / Aur(elio) Papia vet(erano) leg(ionis) II adi(utricis) f(aciendum) c(uraverunt)

87. Sarkofag Aurelija Faona

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 2009.1.5
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 235 cm, vis. 82 cm, šir. 115 cm
Visina slova: 5.8 cm – 4.5 cm
Datacija: 218-233.
Objavljeno: TitAq 560; AE 2010, 1288; 2013, 1263; Nemeth 2013, 249-254; HD068505; EDCS-48300119; TM 405974
Komentar: Spomenik je pronađen prije 1892. u Starom Budimu, u Ulici Bécsi 93. Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 10561 (31.05.2020)
Natpis:

Aurelio Aug(usti) liberto / Paoni(!) praeposit(o) lectica/riorum Aurelia Eupraepia(!) / coniugi carissimo et inconp/arabili(!) b[ene m]erenti et [---] / Paulinus [li]bertus patrono / bene mer[e]nti f(aciendum) c(uraverunt)

88. Sarkofag Aurelije Tertule

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 81.7.9
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 203 cm, vis. 147 cm, šir. 94 cm
Visina slova: 7.5 cm – 4.5 cm
Datacija: 240-260.
Objavljeno: TitAq 563; AE 2010, 1289; HD068507; EDCS-48300121; TM 405976
Komentar: Spomenik je pronađen 1970. u Starom Budimu, na nekropoli u Ulici Elek Benedek. Datacija prema Fehér i Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 4457 (31.05.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // et perpetu(a)e securitatem(!) // Aureli(a)e Tertull(a)e qu(a)e vix(it) / ann(os) XVIIII m(ensem) I dies XVIII / Aur(elius) Tertullus eq(uo) p(ublico) pater fili(a)e / dulcissim(a)e faci(endum) cur(avit) / ea qua(!) perlegeris et / dices obiter Tertulla / dulcis vale

89. Sarkofag Aurelije Marcije

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 63.10.99
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 113 cm; šir. 60 cm, deb. 19 cm
Visina slova: 10.6 cm – 4.8 cm
Datacija: 200-230.
Objavljeno: CIL III 3540; Németh 1999, 51, br. 136; TitAq 564; HD068508; EDCS-28600428; TM 404372
Komentar: Spomenik je pronađen 1966. u Starom Budimu, ugrađen u zid na uglu Trga Flórián i Ulice Tavasz. Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 2911 (31.05.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // memoriae q(uondam) Aureliae / Martiae dom(o) Aq(uinco) vix(it) ann(os) / XLI d(ies) IIII M(arcus) Ulp(ius) Dasianus / vet(eranus) leg(ionis) II adi(utricis) coniug(i) karissim(a)e / f(aciendum) c(uravit)

90. Ulomak Tertuline stele

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 63.10.18
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 71 cm, šir. 60 cm, deb. 17 cm
Visina slova: 4.4 cm – 5 cm
Datacija: 198-222.
Objavljeno: Fitz 1983, 189; Németh 1999, 59, br. 161; Lőrincz 2001, 214, br. 185; TitAq 565; HD068515; EDCS-18300319; TM 405576
Komentar: Spomenik je pronađen 1913. u Starom Budimu, istočno od civilnog naselja. Datacija prema Lőrincz.
Fotografija: lupa 5085 (31.05.2020)
Natpis:

[D(is) M(anibus)](?) / [Aur(eliae)] Tertu[l]/[lae an(norum)] XXXIII / [- Au]r(elius) Avvo / [de]c(urio) alae I / [Thra]c(um) An(toninianae) / [con(iugi)] pi(i)ssimae / [vi]vus f(ecit)

91. Stela Aurelije Viktorine

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 13.1882.100
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 116 cm, šir. 119 cm, deb. 15 cm
Visina slova: 5.6 cm – 4.8 cm
Datacija: 150-200.
Objavljeno: CIL III 10543; TitAq 566; HD068516; EDCS-29601431; TM 404939
Komentar: Spomenik je pronađen prije 1882. u Starom Budimu, u četvrti Filatorigát. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 10230 (31.05.2020)
Natpis:

D(is) [M(anibus)] // Aureliae Victo/rin(a)e quae vixit / an[n(os)] XVIII men[s(es)] II / die[s --- Au]relia Quin/ta [f(iliae)] s(u)ae dulcis[s]im(a)e / mem(oriam) / [f(ecit)?]

92. Nadgrobni natpis Aurelije Valentine

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: nepoznat
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: nepoznat
Dimenzije: nepoznate
Datacija: 200-250.
Objavljeno: CIL III 3541; TitAq 568; HD068518; EDCS-28600429; TM 404373
Komentar: Grobni spomenik nepoznate tipologije pronađen je u Starom Budimu. Izgubljen je. Datacija prema HD.
Natpis:

D(is) M(anibus) / A(u)re(lia) Valentina q/u(a)e vixit ann(os) X / mens(es) V die(s) V G(?)(---) / Lucidus leg(ionis) II / adi(utricis) MIVA VAR SEX / A vivus coniu/gi benignissimae

93. Aurelijin sarkofag

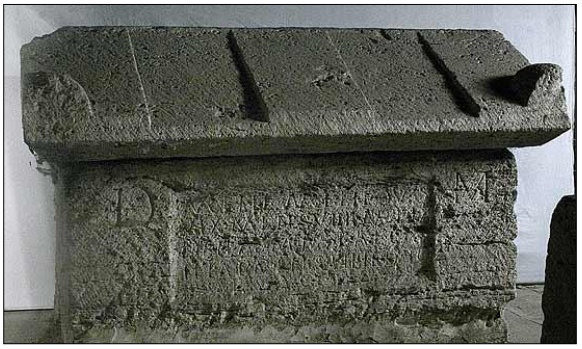

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 64.10.30
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 127 cm, vis. 72 cm (bez poklopca), šir. 82 cm
Visina slova: 9 cm – 2.9 cm
Datacija: 250-300.
Objavljeno: Kuzsinszky 1934, 70, br. 495; TitAq 569; HD068519; EDCS-32300572; TM 405978
Komentar: Spomenik je pronađen 1933. u gradskoj četvrti Rózsadomb, u Ulici Szemlőhegy 23. Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 2960 (31.05.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // Aureli(a)e Aureli(a)e qu(a)e / vix(it) mens(ibus) VIIII Aurel(ius) / Deipas mens(or) et Ael(ia) Cas/iila (!) parentes fili(a)e dulc(issimae) / f(aciendum) c(uraverunt)

94. Ulomak stele

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 2009.1.7
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 41 cm, šir. 56 cm, deb. 13 cm
Visina slova: 5 cm – 4.8 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: TitAq 570; AE 2010, 1291; HD068520; EDCS-48300123; TM 405979
Komentar: Spomenik je pronađen u Starom Budimu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 13031 (31.05.2020)
Natpis:

-----] / [------] / [---] Aurel(ius) Maximus / [---]v(a)e coniugi ca/[rissimae et fili]is dulcissimis / [------?

95. Portretna stela Marka Aurelija Tita

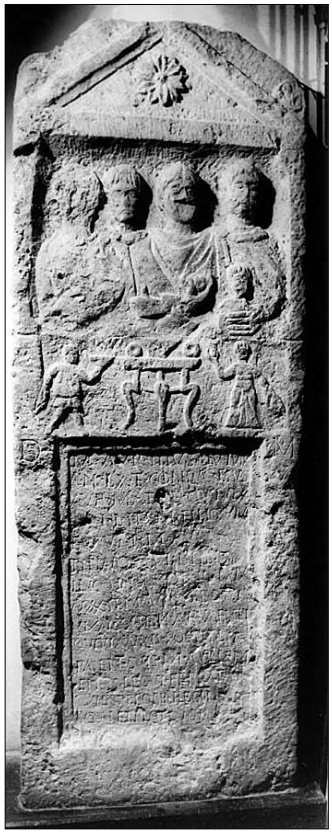

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 6.1869.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 245 cm, šir. 91 cm, deb. 28 cm
Visina slova: 6.8 cm – 3 cm
Datacija: 183-185.
Objavljeno: CIL III 10507; Schober 1923, 114, br. 254; Fitz 1993, vol. 2, 535, br. 319; TitAq 571; PIR² C 1359; Mander 2013, 300, br. 670; HD068521; EDCS-29500184; TM 404914
Komentar: Spomenik je pronađen u Starom Budimu. Datacija prema Fitz.
Fotografija: lupa 2976 (31.05.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // M(arcus) Aur(elius) Titus qui vix(it) / an(nos) LXX et coniug(i) eius / Aur(eliae) Mate[rn](a)e qu(a)e vix(it) / an(nos) L item filiorum / eorum M(arco) Aur(elio) / Titiano qui milit(avit) / in coh(orte) I Ast<u>r(um) qui vix(it) / an(nos) XXX item Aur(elio) Sur(a)e qui / vix(it) an(nos) XX item Aur(elio) Valenti / qui vix(it) an(nos) XII pos(uit) tit(u)l(um) / parent(ibus) suis M(arcus) Aur(elius) Clem/ens |(centurio) leg(ionis) VI Ferrat[ae] / qui est prob(atus) in leg(ione) II a[d(iutrice)] / a Cornel(io) Plotiano leg(ato)

96. Ulomak nadgrobne ploče Aurelije Firmine i dr.

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 59.1885.7
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 80 cm, šir. 83 cm, deb. 12 cm
Visina slova: 5 cm
Datacija: 100-300.
Objavljeno: CIL III 10542; TitAq 572; HD068523; EDCS-29601430; TM 404938
Komentar: Spomenik je pronađen prije 1891. u Starom Budimu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 10233 (31.05.2020)
Natpis:

------] / [Aur(elius) Ar]c[h]ias et Aur(elius) / Barbas et Aur(elius) Leontus / [--- fi?]l(ii) s(upra) s(cripti) et Aur(eliae) Firmin(a)e / [et Aur(elius) Ce]lsus et Aur(elio) (H)arpagio / [et Aur(elio)] Marciano et Aur(elio) / [--- Firm?]ino fil(i--?) Firm/[inae? ---] Marciani / [---] maritus / [--- fili?]is et co/[niugi pient]issim/[ae --- posui?]t

97. Portretna stela Bate

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 60.1858.2
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 203 cm, šir. 94 cm, deb. 23 cm
Visina slova: 5 cm – 4.5 cm
Datacija: 100-150.
Objavljeno: CIL III 3593; 10544; Schober 1923, 75, br. 161; TitAq 576; Rothe 2012, 183, sl. 33; HD068526; EDCS-28600052; TM 404421
Komentar: Spomenik je pronađen prije 1816. u Starom Budimu, na Trgu Fö. Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 765 (31.05.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // Batt(a)e Vi[b]i f(iliae) ann(orum) / et Res[s]or(a)e ann(orum) / Memoris f(iliae) h(ic) s(itae) s(unt) / et Sisiun(a)e nepti(a)e(!) / annicul(a)e fecit / Verbugia filia eius / et sibi viva

98. Grobna građevina Bitinije Severe

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 64.10.57
Tip spomenika: grobna građevina (ogradni zid groba)
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 230 cm, vis. 150 cm, šir. 220 cm
Visina slova: 6.2 cm – 7.1 cm
Datacija: 200-240.
Objavljeno: Nagy 1971, 139; Erdélyi 1974, br. 97; TitAq 580; Ertel, Németh 2010, 88, br. 141; HD068557; EDCS-32300561; TM 405982
Komentar: Spomenik je pronađen 1943. u Starom Budimu, na rimskom ladanjskom imanju. Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 2922 (31.05.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Bithini(a)e Sever(a)e qui(!) / vixit ann(os) LX[-?] Claudi(i) / Ursus et Maxima et / Maximina fili(i) matri / pientissim(a)e / faciendum cur(averunt)

99. Stela Flavija Potenta

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 2009.1.9
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 220 cm, šir. 88 cm, deb. 22 cm
Visina slova: 3.5 cm – 5 cm
Datacija: 100-330.
Objavljeno: Facsády 2000, 56-61; TitAq 613; 795; AE 2010, 01298; EDCS-48300132; HD068588; TM405996.
Komentar: Spomenik je pronađen 1999. u Starom Budimu, u nekropoli u Ulici Bécsi. Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 10597 (31.05.2020)
Natpis:

[------] / [------] / [------] / [---]CVS [-] h(ic) s(itus) e(st) / T(itus) Fl(avius) D[-]OG[---] / [---]LM[---] / testamen[to ---] fec(it) // Fl(avius) Pote(n)s ex prote(c)to/re defun(c)tus es(t) / qui vixit an(nos) L / cui col(l)egas{s}(!) feceru(nt) / et h(eredes?)

100. Brogimarina portretna stela

Nalazište: Budimpešta, XI. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 31.1847.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 232.5 cm, šir. 81 cm, deb. 15 cm
Visina slova: 8.1 cm – 4.5 cm
Datacija: 70-130.
Objavljeno: CIL III 3594; Schober 1923, 126, br. 277; TitAq 582; Nagy 2012, 36, br. 20; Mander 2013, 304, br. 691; HD068559; EDCS-28600053; TM 404422
Komentar: Spomenik je pronađen 1847. u Novom Budimu, u četvrti Gellérthegy. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 788 (31.05.2020)
Natpis:

Brogimara / Dallonis f(ilia) / ann(orum) XXV et Ia/ntuna fil(ia) an(norum) II / h(ic) s(itae) s(unt) Magio coniu/gi et filiae / t(itulum) m(emoriae) p(osuit)

101. Stela Gaja Cereja Sabina

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 63.10.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 197 cm, šir. 97 cm, deb. 22 cm
Visina slova: 11.5 cm – 5 cm
Datacija: 125-150.
Objavljeno: Kuzsinszky 1934, 166, br. 312; Nagy 1971, 116; Erdélyi 1974, br. 10; Németh, 1999, 28, br. 59; TitAq 584; HD068561; EDCS-32300582; TM 405983
Komentar: Spomenik je pronađen 1911. u Starom Budimu, u Ulici Bécsi 166, u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu. Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 2832 (01.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // G(aio) Caereio / Sabino vet(erano) / leg(ionis) II adi(utricis) / coll(egium) fab(rum) et / cent(onariorum) p(onendum) c(uravit)

102. Portretna stela Cesernija Zosima

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 63.10.3
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 251 cm, šir. 106 cm, deb. 17 cm
Visina slova: 4.5 cm – 6 cm
Datacija: 120-140.
Objavljeno: Kuzsinszky 1934, 167, br. 342; Mócsy 1959, br. 186/11; Németh 1999, 42, br. 101; TitAq 585; HD068562; EDCS-32300587; TM 405984
Komentar: Spomenik je pronađen 1911. u Starom Budimu, u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu s istočne nekropole civilnog naselja. Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 2847 (01.06.2020)
Natpis:

C(a)esernius Zosi/mus an(norum) LXXX nat(ione) / Cilix h(ic) s(itus) e(st) / col(legium) fab(rum) et cento/nari(or)um pos(uit)

103. Sarkofag Marka Kalpurnija Decijana

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 63.10.139
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 219 cm, vis. 106 cm, šir. 114 cm
Visina slova: 7.1 cm – 4.7 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: CIL III 14349; Kuzsinszky 1934, 72, br. 78; TitAq 586; HD068563; EDCS-32300128; TM 405323
Komentar: Spomenik je pronađen 1894. u Starom Budimu, između Ulica Váradi i Reménység, na zapadnoj nekropoli civilnog naselja (*canabae*) uz vojni logor. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 2906 (01.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // M(arco) Calpurnio Decciano / natione Italo mil(iti) leg(ionis) II adi(utricis) / qui vixit ann(os) XXIIII m(enses) V di(es) XVII(?) / Calpurnius Eutropus / fratri pientissimo

104. Sarkofag Tiberija Klaudija Efikaca

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 258.1873.3
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 237 cm, vis. 123.5 cm, šir. 123.5 cm
Visina slova: 6.5 cm – 5.7 cm
Datacija: 200-230.
Objavljeno: CIL III 3544; CBFIR 313-314, br. 387; TitAq 589; HD068564; EDCS-28600432; TM 404376
Komentar: Spomenik je pronađen prije 1873. u Starom Budimu, u civilnom naselju sjeverno od amfiteatra. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3007 (01.06.2020)
Natpis:

D(is) [M(anibus)] // T(ito) Cl(audio) Efficaci q(uon)d(am) mi/l(iti) leg(ionis) II(!) p(iae) f(idelis) b(ene)f(iciario) co(n)s(ularis) domo / Luceria Apia q(ui) vix(i)t ann(os) / XXXVII Calpur(nia) Hermion/e coniu<g>i bene me/rentis{i}simo fecit

105. Stela Klaudija Sekunda i Sekundina

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 81.7.6
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 198 cm, šir. 93 cm, deb. 27 cm
Visina slova: 7.8 cm – 5 cm
Datacija: 120-140.
Objavljeno: CBFIR 315-316, br. 390; TitAq 590; Mander 2013) 298, br. 658; HD068565; EDCS-32300532; TM 405985
Komentar: Spomenik je pronađen 1911. u Starom Budimu, u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu na obali Dunava. Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 5042 (01.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Cla(udius) Secund/us miles leg(ionis) II ad(iutricis) / b(ene)f(iciarius) tribuni laticlav(ii) / ann(orum) XXXX stip(endiorum) XX[-] / et Secundinus f(ilius) [--] / h(ic) s(iti) sunt Aelia / Catta coniugi p[ie]/ntissimo et filio / et sibi vi(v)a / p(osuit)

106. Stela nasljednika

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 2007.1.2 i 3
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 186 cm, šir. 120 cm, deb. 30 cm
Visina slova: 6 cm – 9.5 cm
Datacija: 140-160.
Objavljeno: TitAq 591; AE 2010, 1294; HD068566; EDCS-48300126; TM 405986
Komentar: Spomenik je pronađen 2007. u Starom Budimu, u Ulici Lajos 30–34. Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 13111 (01.06.2020)
Natpis:

------]/ [---]XXIII V[---] / XXXXIII Claud(ius) [---]/tianus c(ustos) a(rmorum) leg(ionis) s(upra) s(criptae) / secundus heres / iuxta volu<n>ta/te(m) testamenti / f(aciendum) c(uravit)

107. Stela Tita Klaudija Severa Vangiona

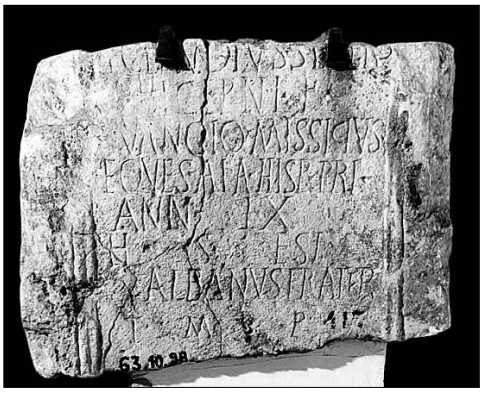

Nalazište: Budimpešta, I. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 63.10.98
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 62 cm, šir. 83 cm, deb. 23 cm
Visina slova: 6 cm – 5 cm
Datacija: 50-70.
Objavljeno: Kuzsinszky 1934, 209, br. 417; Németh 1999, 16, br. 21; Lőrincz 2001, br. 124; TitAq 593; HD068568; EDCS-18000394; TM 405571
Komentar: Spomenik je pronađen u Ulici Fõ 38, u sekundarnoj uporabi, ugrađen u zid. Datacija prema smještaju Prve konjičke jedinice Hispanaca u Akvinku.
Fotografija: lupa 2941 (01.06.2020)
Natpis:

[T]i(berius) Claudius Severus / Icepni f(ilius) / Vangio missicius / eques ala Hisp(anorum) pri(ma) / ann(orum) LX / h(ic) s(itus) est / Albanus frater / t(itulum) m(emoriae) p(osuit)

108. Nadgrobna ploča Tiberija Klaudija Konstanta

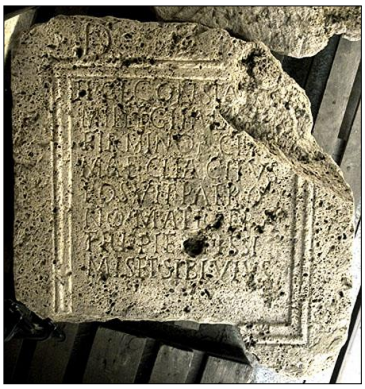

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 40.1881.1
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 90.5 cm, šir. 83 cm, deb. 24 cm
Visina slova: 7.5 cm – 4.4 cm
Datacija: 200-300.
Objavljeno: CIL III 10510; TitAq 595; HD068570; EDCS-29500187; TM 404917
Komentar: Spomenik je pronađen 1881. u Starom Budimu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3017 (01.06.2020)
Natpis:

D(is) [M(anibus)] // Ti(berio) Cl(audio) Consta[nti] / mil(iti) leg(ionis) II ad(iutricis) [et Cl(audio)] / Firmino et Cl(audiae) Fi[r]/mae Cl(audius) Tacitus / posuit patro/no matri fra/tri pie[n]tissi/mis et sibi viv(u)s

109. Portretna stela Klaudija Dasija

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 78.1882.?
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 191 cm, šir. 121 cm, deb. 18 cm
Datacija: 170-230.
Objavljeno: CIL III 10511; TitAq 596; HD068571; EDCS-29601408; TM 404917
Komentar: Spomenik je pronađen u Starom Budimu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3018 (01.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Ti(berius) Claudius Dasius vet(eranus) le[g(ionis) II] / ad(iutricis) h(ic) s(itus) e(st) vixit an(nos) [---] / Cl(audia) Irene liber[t]a no/mine colleg(ii) Cereris / patrono pientissimo / et sibi f(aciendum) c(uravit)

110. Nadgrobna ploča Klaudije Ingenue

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 70.10.7
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 33 cm, šir. 89 cm, deb. 23 cm
Visina slova: 5 cm – 4.2 cm
Datacija: 170-230.
Objavljeno: TitAq 599; AE 2010, 1296; HD068573; EDCS-48300128; TM 405988
Komentar: Spomenik je pronađen 1951. u Starom Budimu, Ulica Kiscelli 10–12, u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 10675 (01.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / [---] Claudia Ingenua / [--- Inge?]nuo filio v(iva) s(ibi)

111. Stela Klaudije Justine

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 63.10.5
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 192 cm, šir. 107 cm, deb. 27.5 cm
Visina slova: 7.5 cm – 5.5 cm
Datacija: 140-160.
Objavljeno: Kuzsinszky 1934, br. 346; Mócsy 1959, br. 186/15; Garbsch 1965, br. 106/14; Németh 1999, 42, br. 100; TitAq 600; HD068574; EDCS-32300567; TM 405989
Komentar: Spomenik je pronađen 1911. u Starom Budimu, na istočnoj nekropoli civilnog naselja, u sekundarnoj uporadi kao bočna ploča kasnoantičkog groba. Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 2948 (01.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Claud[ia]e Tib(eri) fil(iae) / Iustinae ann(orum) XXX / h(ic) s(itae) M(arcus) U[l]p(ius) Quir(ina) / Sirm(io) Prim(us) con/iugi pie[n]tissim(a)e / et sibi v[i]vos(!) fe/cit

112. Vojnička stela

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 16.1866
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 126 cm, šir. 112 cm, deb. 26 cm
Visina slova: 7.5 cm – 5 cm
Datacija: 140-160.
Objavljeno: CIL III 3545; Barkóczi 1964, 343, br. 105/19; Lőrincz 2001, br. 390; TitAq 601; HD068575; EDCS-28600433; TM 404377
Komentar: Spomenik je pronađen 1863. u Starom Budimu, u Ulici Bécsi. Datacija prema Lőrincz.
Fotografija: lupa 3001 (01.06.2020)
Natpis:

------] / [Cla(udius) --- vetera]/nus ex coh(orte) \|(milliaria) [M]auro/rum vixit annos LX / Cla(udius) Vitalianus mil(es) / coh(ortis) n(ovae) filius et Fl(avia) Mar/cella coniux posuit(!) / Ael(ius) Iucundianus Ael(ius) / Valerianus milites

113. Klaudijeva stela

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 63.10.54
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 123 cm, šir. 108 cm, deb. 25 cm
Visina slova: 6 cm – 7 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: CIL III 15167; Németh 1999, 47, br. 118; TitAq 602; HD068576; EDCS-32701081; TM 405371
Komentar: Spomenik je pronađen 1899. u Starom Budimu, u Ulici Boróka. Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 2845 (01.06.2020)
Natpis:

------] / [--- vix]/it ann(os) LXX [Cl]audi(i) / Ursus Maxima et Maxi/mina fili(i) patri carissi/mo et Bithinia Severa / coniugi pientissimo / f(aciendum) c(uraverunt)

114. Komatumarina stela

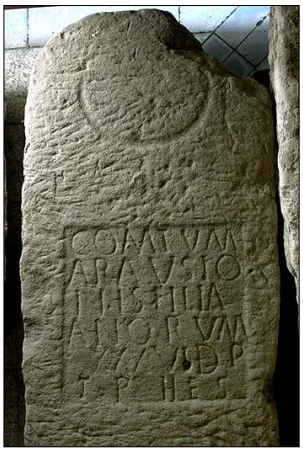

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. R D 215
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 132 cm, šir. 82 cm, deb. 26 cm
Visina slova: 5 cm
Datacija: 1-100
Objavljeno: CIL III 3690; Schober 1923, 45, br. 95; TitAq 603; HD068577; EDCS-09900414; TM 195168
Komentar: Spomenik je pronađen u Starom Budimu, u Ulici Bécsi. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 771 (01.06.2020)
Natpis:

Comatum / ara Usio/nis filia / an(n)orum / XXXVI d(e) p(roprio) / t(itulum) p(osuit) h(ic) e(st) s(ita)

115. Portretna stela Flavija Ursa

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 2000.14.5
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 197 cm, šir. 90 cm, deb. 20 cm
Visina slova: 6 cm – 4.5 cm
Datacija: 100-350.
Objavljeno: TitAq 615; 767; AE 2010, 1299; Mander 2013, 306-307, br. 702; HD068589; EDCS-48300133; TM 405998
Komentar: Spomenik je pronađen 1999. u Starom Budimu, na uglu Ulica Bécsi i Farkastorki. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 10559 (01.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // [------] / [------] / [------] / [------] / M[---] / A[------ // D(is) [M(anibus)] // Fl(avius) Ursus biarc(h)us / ex numero equites(!) / Dalmatas(!) degentium / Cirpi qui vixit an(nos) LI / me(nses) IIII d(ies) XII Aur(elia) Mun/ni[a?] coniugi dul/cissimo et Aur(elia) Ursina / filia f(aciendum) c(uraverunt)

116. Stela Tita Flavija Boniona

Nalazište: Budimpešta, I. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. R D 169
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 201 cm, šir. 90.5 cm, deb. 18.5 cm
Visina slova: 4.5 cm – 7.1 cm
Datacija: 90-100.
Objavljeno: CIL III 3679; Schober 1923, 53, br. 112; Nagy 1971, 110; Erdélyi 1974, br 2; TitAq 616; Lőrincz 2001, 223, br. 216; Nagy 2012, 25, br. 8; Ubl 2013, XXXVII, br. 55; HD068590; EDCS-28600091; TM 404454
Komentar: Spomenik je pronađen u Starom Budimu. Datacija prema Lőrincz.
Fotografija: lupa 2726 (01.06.2020)
Natpis:

T(itus) F(lavius) Bonio Qu(i)r(ina) / Andautonia / eques alae / Frontonianae / tur(ma) Ingenui / an(norum) XXXIIII stip(endiorum) XVI / h(ic) s(itus) e(st) Campanus {S} / eques al(a)e eiunde(m)(!) heres // t(itulum) m(emoriae) p(osuit)

117. Sarkofag Tita Flavija Krispina

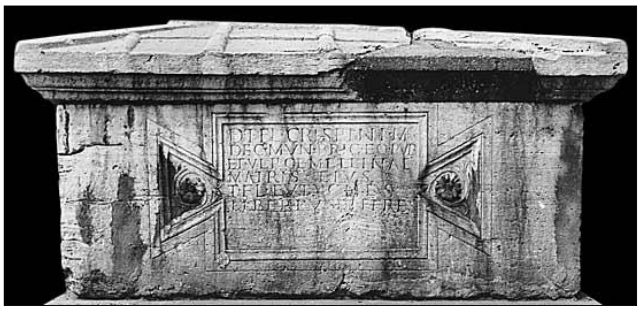

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 13.1882.96.
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 266 cm, vis. 126 cm, šir. 148 cm
Visina slova: 5.5 cm – 4 cm
Datacija: 200-300.
Objavljeno: CIL III 10534; Erdélyi 1974, br. 61; TitAq 619; HD068592; EDCS-29601423; TM 404931
Komentar: Spomenik je pronađen prije 1882. u Starom Budimu, u četvrti Filatorigát. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 2997 (01.06.2020)
Natpis:

D(is) T(iti) Fl(avi) Crispini M(anibus) / dec(urionis) mun(icipii) Brig(etionis) eq(uo) pub(lico) / et Ulp(iae) Gemellinae / matris eius / T(itus) Fl(avius) Eutyches / libertus et heres

118. Sarkofag Falvije Paule

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 64.10.54
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 193 cm, vis. 72 cm, šir. 14 cm
Visina slova: 5.2 cm – 4.5 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: Németh 1999, 59, br. 163; TitAq 623; HD068596; EDCS-32300575; TM 406001
Komentar: Spomenik je pronađen 1941. u Starom Budimu (Ulica Bécsi 9), u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 2964 (01.06.2020)
Natpis:

D(is) [M(anibus)] // Fl(aviae) Paulae domo Mursa / uxori annis XVII mens/ibus XI dieb(us) XIIII / Flavius Maximus / b(ene)f(iciarius) co(n)s(ularis) maritus con/iugi rarissim(a)e f(aciendum) c(uravit)

119. Sarkofag Julije i Flavije Sekundine

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 64.10.49
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 269 cm, vis. 120 cm, šir. 144 cm
Visina slova: 6.2 cm – 5.5 cm
Datacija: 194-230.
Objavljeno: Kuzsinszky 1934, 67, br. 382; TitAq 624; HD068597; EDCS-32300574; TM 406002
Komentar: Spomenik je pronađen 1914. u Starom Budimu, na nekropoli istočno od civilnog naselja. Datacija prema statusu kolonije Akvinka i paleografskim obilježjima.
Fotografija: lupa 2962 (01.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Iuliae quae et Flaviae Secun/dinae Fl(avi) Secundi vet(erani) leg(ionis) fil(iae) C(aius) Val(erius) / Seranus dec(urio) col(oniae) Aq(uincensium) eq(uo) p(ublico) matri / incomparabili

120. Portretna stela Flavije Ajulone

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 64.10.10
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 93 cm, šir. 62 cm, deb. 19 cm
Visina slova: 5 cm – 4.4 cm
Datacija: 90-120.
Objavljeno: CIL III 14352; Kuzsinszky 1934, 102, br. 97; Mócsy 1959, br. 186/18; Szilágyi, 1956, 70, T. XXXII; TitAq 625; Mander 2013, 299, br. 662; HD068598; EDCS-32300138; TM 405335
Komentar: Spomenik je pronađen 1895. u Starom Budimu ispred sinagoge u Ulici Lajos 165. Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 2854 (01.06.2020)
Natpis:

Flavia Aiulo / ann(orum) XX h(ic) s(ita) e(st) / Gallio so/rori pientis(simae) / et Avitus / consobrin(a)e / pientissim[ae] / [------

121. Nadgrobna ploča Flavije Karule

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 6.1869.6
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 94 cm, šir. 115 cm, deb. 10 cm
Visina slova: 4.5 cm – 5.3 cm
Datacija: 200-300.
Objavljeno: CIL III 10547; TitAq 626; Ertel, Németh 2010, 91, br. 151; Nagy 2012, 168-169, br. 186; HD068599; EDCS-29601433; TM 404941
Komentar: Spomenik je pronađen 1869. u Starom Budimu. Datacija prema HD. Nagy 2012 čita *Flavia Carvia*.
Fotografija: lupa 3046 (01.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Flavia Carula / qu(a)e vixi(t) ann(os) / VIIII m(enses) II d(ies) XXVII / parentes vivi / f(aciendum) c(uraverunt)

122. Florina stela

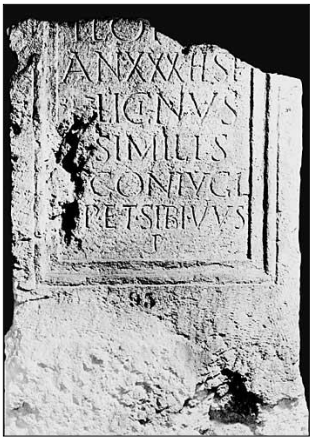

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 63.10.41
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 110 cm, šir. 73 cm, deb. 15 cm
Visina slova: 7.5 cm – 4 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: CIL III 14352; Németh 1999, 35, br. 79; TitAq 627; HD068600; EDCS-32300139; TM 405336
Komentar: Spomenik je pronađen 1895. u Starom Budimu, jugoistočno od željezničke postaje. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 5061 (01.06.2020)
Natpis:

------] / Flor[---] / an(norum) XXX h(ic) s(ita) e(st) / Licinius / Similis / coniugi / p(ientissimae) et sibi vivus / p(osuit)

123. Stela Flavije Matrone

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 117.1888
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 73 cm, šir. 36 cm, deb. 12 cm
Visina slova: 3.5 cm – 4 cm
Datacija: 200-300.
Objavljeno: CIL III 10535; TitAq 628; HD068601; EDCS-29601424; TM 404932
Komentar: Spomenik je pronađen 1888. u Starom Budimu, Ulica Kisczelli 5. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3042 (01.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Flo(ria?) Matrona / qu(a)e v(i)x(it) annis / XL die(bu)s n(umero) V M(arcus) / Petilius Clem/entinus dec(urio) / A(quinci) qu(a)es(tor) co(n)i(ugi) / <f>aciendum curavit

124. Stela Lucija Fulvija Sekunda

Nalazište: Budimpešta, I. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 63.10.14
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 190 cm, šir. 63 cm, deb. 23 cm
Visina slova: 4.5 cm – 6.5 cm
Datacija: 70-100.
Objavljeno: CIL III 14349 / 4; Kuzsinszky 1934, 172, br. 159; Mócsy 1959, br. 185; 15; Nagy 1971, Abb. 6; Fitz 1993, 337, br. 243; TitAq 631; EDCS-32300130; HD068604; TM 405326.
Komentar: Spomenik je pronađen 1898. na Korvinovu trgu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 2707 (01.06.2020)
Natpis:

L(ucius) Fulvius / Secundus / mil(es) leg(ionis) II / ad(iutricis) (centuria) Publili(i) / Valentis / st(ipendiorum) XII h(ic) s(itus) e(st) / he(redes) t(itulum) ex test(amento) p(osuerunt) / M(arcus) Travitus / et Ciltus

125. Stela Marka Furija Rufa

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 6.1869.5
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 210 cm, šir. 84 cm, deb. 28 cm
Visina slova: 6.8 cm – 5.1 cm
Datacija: 100-150.
Objavljeno: CIL III 10548; Schober 1923, 59, br. 127; Nagy 1971, 114; Erdélyi 1974, br. 11; TitAq 632; HD068605; EDCS-29601434; TM 404942
Komentar: Spomenik je pronađen 1869. u Starom Budimu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 2967 (01.06.2020)
Natpis:

M(arco) Furio Po[l(lia)] / Rufo cana[liclario?] / et Memmiae / Servand(a)e co[n]/iugi eius Stati[us] / Consta(n)s fra[ter] / et her(es) eius f(aciendum) c(uravit) / cives Agrip(p)in[en(ses)] / Transalpini / [------

126. Heraklidina stela

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 86.10.10
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 72 cm, šir. 62 cm, deb. 15 cm
Visina slova: 4.5 cm – 2.5 cm
Datacija: 200-220.
Objavljeno: TitAq 633; AE 2010, 1300; HD068606; EDCS-48300135; TM 406003
Komentar: Spomenik je pronađen 1980. u Starom Budimu. Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 10754 (01.06.2020)
Natpis:

[--- He]raclidae / [--- mil(iti)? le]g(ionis) II ad(iutricis) p(iae) f(idelis) / [--- de]functus est / [in ---]habuit stip(endia) / [--- vixit an]n(os) XXXVIII Aelia / [--- c]oniux ma/[rito opti?]mo sibi et / [---]iae nepti / [vivis? fac]iendum / [cur]avit

127. Hevodova stela

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 64.10.176
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 115 cm, šir. 59 cm, deb. 15 cm
Visina slova: 6 cm – 4 cm
Datacija: 140-160.
Objavljeno: Szilágyi 1943, 341; Németh 1999, 50, br. 129; Topál 2003, 91, br. 1/1937/5; TitAq 635; HD068607; EDCS-32300538; TM 406004
Komentar: Spomenik je pronađen 1935. u Starom Budimu, Ulica Bécsi 82, na zapadnoj nekropoli Akvinka. Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 5067 (01.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // Hevodus(!) / an(n)um / Felix p(ater) / posuit

128. Portretna stela nepoznatog muškarca, podiže Aurelija Gemelina

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 2009.1.10
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 150 cm, šir. 76 cm, deb. 22 cm
Visina slova: 11 cm – 3.4 cm
Datacija: 250-300.
Objavljeno: TitAq 637; AE 2010, 1302; HD068609; EDCS-48300137; TM 406006
Komentar: Spomenik je pronađen 1998. u Starom Budimu, Trg Titusz Dugovics 13–17. Datacija prema Fehér (TitAq).
Fotografija: lupa 10681 (01.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) s(acrum) // Iovine fili quan/tos mi reliquisti / dolores in plenius / doleor quotumi / in fato periti Aure/lia Gemel(l)ina fi/lio posui qui bi/xit(!) an(nos) XXV me(nses) / X die(s) XV

129. Sarkofag Gaja Julija Magna

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 64.10.50
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 257 cm, vis. 96 cm, šir. 127 cm
Visina slova: 6.5 cm – 7.5 cm
Datacija: 230-260.
Objavljeno: Kuzsinszky 1934, 66, br. 281; Nagy 1971, 138; TitAq 638; HD068610; EDCS-32300557; TM 406007
Komentar: Spomenik je pronađen 1910. u Starom Budimu, u Ulici Bécsi 166, na zapadnoj nekropoli civilnog naselja (*canabae*) uz vojni logor. Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 2894 (01.06.2020)
Natpis:

Memoriae / C(ai) Iul(i) Magni |(centurionis) / leg(ionis) X Fret(ensis) qui vixit / an(nos) XXXVII Publia Surilla / coniugi carissimo / f(aciendum) c(uravit)

130. Stela Julija Taulona

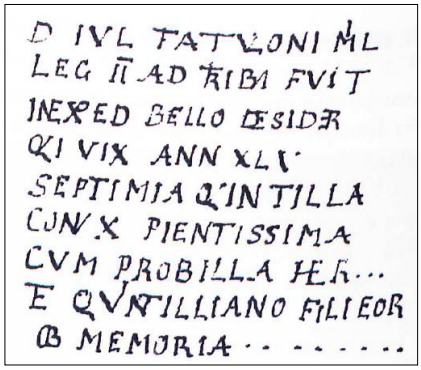

Nalazište: Budimpešta
Smještaj: nepoznat
Tip spomenika: stela
Materijal: nepoznat
Dimenzije: vis. 60 cm, šir. 75 cm
Datacija: 150-250.
Objavljeno: CIL III 3553. TitAq 641; HD068613; EDCS-28600014; TM 404384
Komentar: Spomenik je pronađen prije 1800. u Starom Budimu. Izgubljen je. Datacija prema HD.
Crtež: TitAq 641
Natpis:

D(is) [M(anibus)] // Iul(io) Tatuloni mil(iti) / leg(ionis) II ad(iutricis) b(ene)f(iciario)(?) tribuni fuit / in exped(itione) bello desider(atus) e(t?) / qui vix(it) ann(os) XLV / Septi<mi>a Quintilla / con(i)ux pientissima / cum Probilla HERV / et Quintilliano fili(o) eor(um) / ob memoria[m ---]IS et OM / IMP II

131. Stela Julija Tercija

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 63.10.115
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 152 cm, šir. 102 cm, deb. 22 cm
Visina slova: 12.5 cm – 2.5 cm
Datacija: 190-220.
Objavljeno: Kuzsinszky 1934, 201, br. 344; Németh 1999, 52, br. 139; TitAq 0642; HD068614; EDCS-32300570; TM 406008
Komentar: Spomenik je pronađen 1912. u Starom Budimu, na istočnoj nekropoli civilnog naselja, u sekundarnoj uporabi kao dio groba omeđena kamenom. Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 2951 (02.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Iul(io) Tertio quondam / stratori consular[is] / stip(endiorum) XXV vixit ann(os) XL / et Iul(io) Mauro filio vixi[t] / ann(os) IIII et Furniae / vernacul(a)e Aurel(ia) / Felic(u)la marito / pientissimo viva / sibi et suis faciendum / curavit / o(pto) s(it) t(ibi) t(erra) l(evis)

132. Sarkofag Gaja Julija Sabina

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 2003.30.2
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 145 cm, vis. 106 cm, šir. 36 cm
Visina slova: 5 cm – 11 cm
Datacija: 193-230.
Objavljeno: AE 2004, 1141; 2009, 1168; 2010, 1276; Láng 2004, 102-105; TitAq 643; Chioffi 2010, 451-455; HD068615; EDCS-48300138; TM 405774
Komentar: Spomenik je pronađen 2003. u Starom Budimu, u Ulici Bécsi 310. Datacija prema Mráv i Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 10578 (02.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // C(aio) Iul(io) Sabino civi Campa/no domo Capua q(uondam) / mil(iti) leg(ionis) II Adi(utricis) adiut(ori) off(icii) rat(ionum) / mil(itum ?) qui vixit ann(os) XXVIII men/s(em) I dies XVIII Aurelia Caria/nae (!) ciniugi (!) piissimo // o(pto) s(it) t(ibi) t(erra) l(evis)

133. Nadgrobna ploča Gaja Julija Valerija

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 70.10.10
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 67 cm, šir. 203 cm, deb. 25 cm
Visina slova: 4 cm – 5 cm
Datacija: 230-300.
Objavljeno: TitAq 645; Ertel, Németh 2010, 66, br. 52; AE 2010, 1303; HD068616; EDCS-48300139; TM 406009
Komentar: Spomenik je pronađen 1970. u Starom Budimu, u Ulici Vörösvári 44, u sekundarnoj uporabi. Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 13113(02.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // C(aio) Iul(io) Valerio vet(erano) ex im(muni) leg(ionis) II adi(utricis) vixit / ann(os) XXXX Aelia Ingenua uxor / et Iuliae Valeria et Valentina filiae cura/n[tibus] Iul(io) Valer(io) [s]pecul(atore) nepote et Flav(io)(?) Antioc(h)iano b(ene)f(iciario) co(n)s(ularis) ge(nero) // f(aciendum) c(uraverunt)

134. Stela Gaja Julija Donata

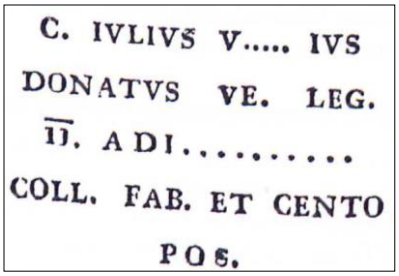

Nalazište: Budimpešta
Smještaj: nepoznat
Tip spomenika: stela
Materijal: nepoznat
Dimenzije: nepoznate
Datacija: 100-150.
Objavljeno: CIL III 3554; TitAq 646; HD068617; EDCS-28600015; TM 404385
Komentar: Spomenik je pronađen u Starom Budimu. Izgubljen je. Datacija prema HD.
Crtež: TitAq 646
Natpis:

C(aius) Iulius V[---]ius / Donatus ve(teranus) leg(ionis) / II adi(utricis) a<n>(norum) <L>X / coll(egium) fabr(um) et cento(nariorum) / pos(uit)

135. Stela Gaja Julija Eurita

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 106 cm, šir. 92 cm, deb. 15 cm
Visina slova: 7.5 cm – 5.5 cm
Datacija: 130-230.
Objavljeno: CIL III 10551; TitAq 648; HD068619; EDCS-29601437; TM 404945
Komentar: Spomenik je pronađen 1866. u Starom Budimu. Datacija prema HD.
Fotografija: TitAq 648
Natpis:

D(is) M(anibus) / C(aius) Iul(ius) Euritus / domo Alexan/dria ann(orum) XXX / h(ic) s(itus) e(st) / fecerunt Iulii / Crispinus et / Lynx co(n)libert(i) / et fratres

136. Stela Julija Marcijala

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 222 cm, šir. 104 cm, deb. 25 cm
Visina slova: 5 cm – 6 cm
Datacija: 100-150.
Objavljeno: TitAq 649; HD068620; EDCS-32300581; TM 406011
Komentar: Spomenik je pronađen 1911. u Starom Budimu, na obali Dunava, u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu. Datacija prema HD.
Fotografija: TitAq 649
Natpis:

[I]ul(ius) Martialis / h(ic) s(itus) e(st) / col(legium) fabrum / et centona(riorum) / f(aciendum) c(uravit)

137. Stela Julija Kandidijana i njegove djece

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 63.10.118
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 120 cm, šir. 104 cm, deb. 21 cm
Visina slova: 5 cm – 6 cm
Datacija: 200-270.
Objavljeno: Kuzsinszky 1934, 201, br. 284; Németh 1999, 56, br. 153; TitAq 654; HD068623; EDCS-32300577; TM 406012
Komentar: Spomenik je pronađen 1910. u Starom Budimu, Ulica Bécsi 166, u sekundarnoj uporabi na zapadnoj nekropoli civilnog naselja uz vojni logor (*canabae*). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 2952 (02.06.2020)
Natpis:

[Iul(io) C]andidiano vet(erano) e[x] / b(ene)f(iciario) co(n)s(ularis) qu[i] vix(it) an(nos) LII et Iu/[l]iis Decorato qui vixit an(nos) / [-]I et Decciano Candido / [P]otentino Candidian/o Aurelia Decorata con/[i]u<g>i et fili(i)s viva fecit

138. Stela Julija Aleksandra

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 63.10.149
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 126 cm, šir. 56 cm, deb. 15 cm
Visina slova: 4.5 cm – 3.5 cm
Datacija: 125-150.
Objavljeno: CIL III 10550; Mócsy 1959, br. 186/22; Németh 1999, 30, br. 63; TitAq 655; HD068624; EDCS-29601436; TM 404944
Komentar: Spomenik je pronađen 1887. u Starom Budimu, u civilnom naselju. Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 2946 (02.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // Iul(io) Alexandro / et Iuli(a)e Cris/pin(a)e ann(orum) VL / Iul(ius) Crispus / fratri et Ael(ia) / Maximina / fili(a)e posuit (!)

139. Grobni spomenik Gaja Julija Filetiona

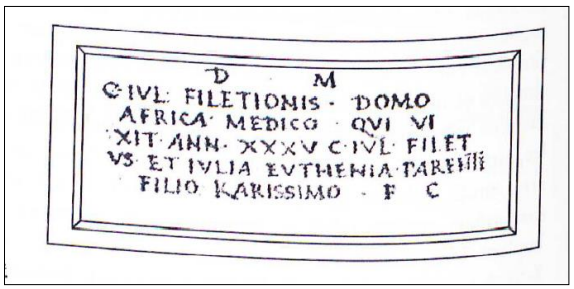

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: nepoznat
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: nepoznat
Dimenzije: nepoznate
Datacija: 170-300.
Objavljeno: CIL III 3583; TitAq 656
Gummerus 1932, br. 383; HD068625; EDCS-28600043; TM 404413
Komentar: Spomenik je pronađen u Starom Budimu, u nekadašnjoj crkvi sv. Ivana Kapistrana na Trgu Kapisztrán, u sekundarnoj uporabi. Izgubljen je. Datacija prema HD. U TitAq se navodi da bi spomenik mogao biti sarkofag ili stela.
Crtež: TitAq 656
Natpis:

D(is) M(anibus) / C(ai) Iul(i) Filetionis domo / Africa medico qui vi/xit ann(os) XXXV C(aius) Iul(ius) Filet/us et Iul(ia) Euthenia parentes / filio karissimo f(aciendum) c(uraverunt) / et Iul(io) Athenodoro fratri eius / qui vixit ann(os) XXXV Euthe/nia IS ad quem sepultura / coll(egium) cent(onariorum) X(decem milia) CCC contulit

140. Sarkofag Seksta Juventija Fortunata

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 64.10.62
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 112 cm, vis. 52 cm, šir. 13 cm
Visina slova: 6 cm – 7 cm
Datacija: 200-230.
Objavljeno: Németh 1999, 49, br. 125; TitAq 658; HD068627; EDCS-48300141; TM 406013
Komentar: Spomenik je pronađen u Starom Budimu. Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 10809 (02.06.2020)
Natpis:

Sext(us) Iuven[tius For]/tunatus Au[g(ustalis)? col(oniae) Aq(uinci)] / vivos(!) sibi e[t ---]/ae Zoeni(!) co[niugi --- et] / Sext(o) Iuvent[io ---] / [filio? ---] / [------

141. Grobni spomenik Aula Lukanija Lepida

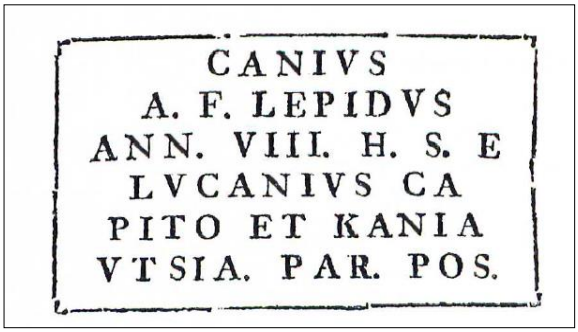

Nalazište: Budimpešta
Smještaj: nepoznat
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: nepoznat
Dimenzije: nepoznate
Datacija: 50-100.
Objavljeno: CIL III 3599; TitAq 660; HD068628; EDCS-28600058; TM 404426
Komentar: Spomenik je pronađen u Starom Budimu. Izgubljen je. Datacija prema HD.
Crtež: TitAq 660
Natpis:

A(ulus) Lucanius / A(uli) f(ilius) Lepidus / ann(orum) VIII h(ic) s(itus) e(st) / Lucanius Ca/pito et Kania / Utsia par(entes) pos(uerunt)

142. Grobni spomenik Gaja Lucilija Marcijana

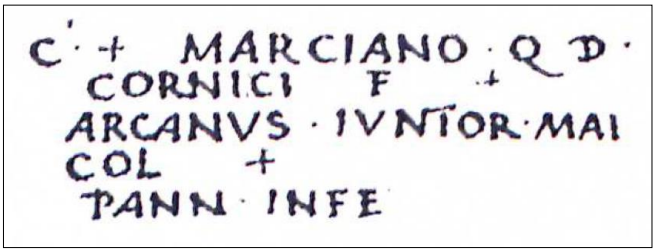

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: nepoznat
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: nepoznat
Dimenzije: nepoznate
Datacija: 100-300.
Objavljeno: CIL III 3611; TitAq 661; HD068629; EDCS-28600069; TM 404437
Komentar: Spomenik je pronađen u Starom Budimu. Izgubljen je. Datacija prema HD.
Crtež: TitAq 661
Natpis:

C(aio) Luc(ilio?) Marciano q(uon)d(am) / cornic(u)<l>(ario)(?) leg(ionis) II adi(utricis) C(aius) [L]uc(ilius?) M/arcianus iunior MAI / COLEN V F EXS IN RVERES / PANN INFE[---] / C[---]I[---] / [------?

143. Sarkofag Tita Magija Klementa

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 63.10.107
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 94 cm, šir. 155 cm, deb. 19 cm
Visina slova: 7 cm – 4.5 cm
Datacija: 105-130.
Objavljeno: Kuzsinszky 1934, 204, br. 409; Mócsy 1959, br. 185/33; Nemeth 1999, 22, br. 39; TitAq 666; Ertel, Németh 2010, 91-92, br. 12; HD068634; EDCS-32300556; TM 406016
Komentar: Spomenik je pronađen 1926. u Starom Budimu, na križanju Ulica Aranyhegy i Keled, na nekropoli sjeverozapadno od civilnog naselja. Datacija prema smještaju Desete dvojne legije u Akvinku (105-118).
Fotografija: lupa 2893 (02.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / T(ito) Magio T(iti) f(ilio) / Tromentin(a) / Clementi / Stat(i)ellis vet(erano) / leg(ionis) X g(eminae) p(iae) f(idelis) / P(ublius) Atilius Sup(er?) / her(es) fecit

144. Zebukina portretna stela

Nalazište: Budimpešta, II. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 64.10.8
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 94 cm, šir. 62 cm, deb. 19 cm
Visina slova: 5.5 cm – 3.5 cm
Datacija: 200-300.
Objavljeno: CIL III 15164; Kuzsinszky 1934, 102, br. 207; Németh 1999, 58, br. 159; TitAq 667; Rothe 2012, 217, sl. 65; Mander 2013, 305, br. 693; HD068635; EDCS-32701078; TM 405368
Komentar: Spomenik je pronađen 1899. u četvrti Rózsadomb, Ulica Leó Frankel 62-64. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 2848 (02.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Manil(ius) Roga/tus vet(eranus) et (A)elia / Dubitata Ze/buca fil(ia) ann(orum) X / paren(tes) vivi / fec(erunt)

145. Stela Gaja Julija Omentijeja i Flavije Gemele

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. R D 170
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 110 cm, šir. 93.5 cm, deb. 20 cm
Visina slova: 5.6 cm – 3.2 cm
Datacija: 100-250.
Objavljeno: CIL III 3552; 10512; TitAq 667; HD068636; EDCS-28600013; TM 404383
Komentar: Spomenik je pronađen 1865. u Starom Budimu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3021 (02.06.2020)
Natpis:

C(aio) Iul[io C(ai)? f(ilio)?] Ommen/tiaeo mil(iti) leg(ionis) / I ad(iutricis) stip(endiorum) XXII / et Fla(viae) Gemell(a)e / coniugi eius Iul(ius) / Ampliatus lib(ertus) pa/tronis bene me/rentibus et Iul(ius) / Maximus mil(es) leg(ionis) II adi(utricis)

146. Stela Marcije Meroje

Nalazište: Budimpešta, I. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 64.10.178
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 94 cm, šir. 66 cm, deb. 22 cm
Visina slova: 6 cm – 4.5 cm
Datacija: 140-160.
Objavljeno: CIL III 3601; Németh 1999, 41, br. 97; TitAq 669; HD068637; EDCS-28600060; TM 404428
Komentar: Spomenik je pronađen u Starom Budimu, u Ulici Mihály Táncsics. Datacija prema Németh (TitAq). Tipologija prema TitAq: *stela vel tabula*.
Fotografija: lupa 2873 (02.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Marciae Me/roes(!) / Fabia Secundi/na mammulae / b(ene) m(erenti)

147. Stela koju podižu Memije i Popilija

Nalazište: Budimpešta, IIII. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 2009.1.11
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 133 cm, šir. 89 cm, deb. 28 cm
Visina slova: 6 cm – 4.5 cm
Datacija: 100-150.
Objavljeno: TitAq 673; AE 2010, 1305; HD068640; EDCS-48300143; TM 406019
Komentar: Spomenik je pronađen u Starom Budimu. Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 10577 (02.06.2020)
Natpis:

------] / Memmius [---]/nus |(centurio) eiusd(em) h(eres) et / Popilia Primitiva sor(or) / f(aciendum) c(uraverunt)

148. Nadgrobna ploča Oktavije Revoke

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 40.1868
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 72 cm, šir. 187.5 cm, deb. 19 cm
Visina slova: 4.8 cm – 5.3 cm
Datacija: 150-200.
Objavljeno: CIL III 10522; CBFIR 311, br. 385; TitAq 677; HD068647; EDCS-29601415; TM 404925
Komentar: Spomenik je pronađen 1868. u Starom Budimu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3023 (02.06.2020)
Natpis:

Octaviae Revoccae coniugi / sanctissimae q(uae) vixit ann(os) XXV / M(arcus) Ulp(ius) Natalis vet(eranus) ex b(ene)f(iciario) co(n)s(ularis) et / Marci Ulpi Octavianus et / Sabinianus fili(i) piissimi

149. Grobni spomenik Pakatu

Nalazište: Budimpešta
Smještaj: nepoznat
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: nepoznat
Dimenzije: nepoznate
Datacija: 100-150
Objavljeno: CIL III 3558; TitAq 678; HD068649; EDCS-28600019; TM 404389
Komentar: Spomenik je pronađen u Budimpešti. Izgubljen je. Datacija prema HD.
Crtež: TitAq 678
Natpis:

D(is) M(anibus) / Pacato Mucaris / mil(iti) leg(ionis) II adi(utricis) / stup(endiorum)(!) X vixit annis / XXXV / Bato Neritani co/m(m)ilitoni obse/quentissimo et fra/tri ex testamen/to fieri curavit / ex HS n(ummum) DCCC

150. Nadgrobna ploča Petronije Valerije

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Mađarski židovski muzej
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 76 cm, šir. 146 cm, deb. 17 cm
Visina slova: 4.3 cm – 2 cm
Datacija: 250-300.
Objavljeno: TitAq 679; Mander 2013, 303, br. 684; HD068650; EDCS-32500193; TM 406020
Komentar: Spomenik je pronađen 1933. u Starom Budimu, u Ulici Laktanya 31 na židovskom groblju. Datacija prema HD.
Fotografija: TitAq 679
Natpis:

D(is) M(anibus) // Memoriae Petroniae Valeriae q(uon)d(am) in flore aetatis co/nstitutae quae vixit ann(os) XIII m(enses) XI d(ies) XV et Petronio Caesiano / qui vixit ann(os) IIII m(enses) V d(ies) VIIII et Pet(ronio) Caeserio qui vixit ann(os) / V m(enses) V d(ies) V et Petroniae Nonnosae quae vix(i)t ann(os) II[-] / m(enses) III d(ies) VIII Petronius Cens(o)rinus et Aurelia Maximi[na] / parentes fili(i)s carissimis faciendum curaver[unt]

151. Grobni spomenik Gaja Petilija Firma

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: nepoznat
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: nepoznat
Dimenzije: nepoznate
Datacija: 200-300.
Objavljeno: CIL III 3559; TitAq 680; CBFIR 314, br. 388; HD068651; EDCS-28600020; TM 404390
Komentar: Spomenik je pronađen u Starom Budimu. Izgubljen je. Datacija prema HD.
Natpis:

D(is) M(anibus) / C(aius) Petil(ius) Firmus ve(teranus) / ex b(ene)f(iciario) praef(ecti) leg(ionis) II / ad(iutricis) p(iae) f(idelis) A(---) G(aius) Petil(ius) <Fi>rmi/nianus et Petilia / [------

152. Sarkofag Pije Celerine

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 64.10.21
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 230 cm, vis. 69 cm, šir. 110 cm
Visina slova: 7.9 cm – 5.5 cm
Datacija: 170-200.
Objavljeno: Kuzsinszky 1934, 64, br. 291; Nagy 1971, 129; Erdélyi 1974, br. 66; Koch, Sichtermann 1982, 325; TitAq 681; HD068652; EDCS-32300558; TM 406021
Komentar: Spomenik je pronađen 1911. u Starom Budimu, u Ulici Bécsi 166, na zapadnoj nekropoli civilnog naselja uz vojni logor (*canabae*). Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: TitAq 681
Natpis:

D(is) M(anibus) / Piae Celeri/nae a(nnorum) LXXV v(iva) s(ibi) f(ecit)

153. Sarkofag Gaja Polija Marcijana

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 64.10.37
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 234 cm, vis. 64 cm, šir. 118 cm
Visina slova: 4.8 cm – 11.5 cm
Datacija: 180-220.
Objavljeno: CIL III 3560; TitAq 683; HD068653; EDCS-28600021; TM 404391
Komentar: Spomenik je pronađen 1783. u Starom Budimu, u Ulici Bécsi 56. Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 2791 (03.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // G(aio) Pollio G(ai) f(ilio) domo col(onia) Ael(ia) / Mursa Martiano vet(erano) leg(ionis) II ad(iutricis) / ex c(ustode) a(rmorum) qui vix(it) an(nos) LX CC(aii) Pollii Marin/ianus et Marcellina et Martina / fili(i) et heredes patri piissimo f(aciendum) c(uraverunt) / o(ptamus) s(it) t(ibi) t(erra) l(evis)

154. Sarkofag Seksta Pompeja Karpa

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 64.10.51
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 244 cm, vis. 85 cm, šir. 117.5 cm
Visina slova: 4.5 cm – 5 cm
Datacija: 200-220.
Objavljeno: TitAq 684; HD068654; Kuzsinszky 1934, 66, br. 282; Erdélyi 1974, br. 62; EDCS-32300560; TM 406022
Komentar: Spomenik je pronađen 1910. u Starom Budimu, u Ulici Bécsi 166, na zapadnoj nekropoli civilnog naselja uz vojni logor (*canabae*). Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 2907 (03.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // Sex(tus) Pompeius Carpus medicus do/mo Antiochiae(!) S<y>riae(!) sibi et li/berto Pompeio Mar/cello vivus fec(it)

155. Sarkofag Pompulenija Adaukta

Nalazište: Budimpešta
Smještaj: nepoznat
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: nepoznat
Dimenzije: nepoznate
Datacija: 253-300
Objavljeno: TitAq 686; CIL III 3561; HD068655; EDCS-28600022; TM 404392
Komentar: Spomenik je pronađen 1752. u Starom Budimu. Izgubljen je. Datacija prema HD. *Terminus post quem* prema novcu cara Valerijana, pronađenom u sarkofagu.
Natpis:

Pompulenio Adaucto / Pomp(ulenius) Iunius [|(centurio)] leg(ionis) II ad(iutricis) / liberto mer(entissimo) posuit

156. Resulina stela

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 91.4.6
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 148 cm, šir. 100 cm, deb. 21 cm
Visina slova: 10 cm – 6 cm
Datacija: 50-100.
Objavljeno: AE 2010, 1306; TitAq 688; HD068657; EDCS-48300144; TM 406024
Komentar: Spomenik je pronađen 1990. u Starom Budimu, u Ulici Lajos. Datacija prema Fehér, Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 10780 (03.06.2020)
Natpis:

Quqo Resul(a)e fil(ius) / ann(orum) LX et Pana Garv/oni(s?) f(ilia) viva m(arito?) h(ic) s(ita) e(st) / t(itulum) p(osuit) Vibius fil(ius) et heres

157. Stela Rusticija Kvinta

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 63.10.68
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 156 cm, šir. 103 cm, deb. 20 cm
Visina slova: 7 cm – 7.5 cm
Datacija: 100-150.
Objavljeno: Kuzsinszky 1934, 219, br. 502; Németh 1999, 44, br. 108; TitAq 690; HD068658; EDCS-32300586; TM 406025
Komentar: Spomenik je pronađen 1934. u Starom Budimu, u Ulici Kiscelli 108. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 2842 (03.06.2020)
Natpis:

T(itus) Rusticius / Quintus / an(norum) LX h(ic) s(itus) e(st) / col(legium) fab(rum) et / centonario/rum p(osuit)

158. Stela Salustija Sabinijana

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 63.10.116
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 126 cm, šir. 50 cm, deb. 19 cm
Visina slova: 7.5 cm – 4 cm
Datacija: 170-230.
Objavljeno: CIL III 14353; Kuzsinszky 1934, 201, br. 82; Németh 1999, 39, br. 89; TitAq 692; HD068659; EDCS-32300142; TM 405338
Komentar: Spomenik je pronađen 1894. u Starom Budimu, u vinogradu Martina Schlössera, tijekom iskopavanja nekropole. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 2861 (03.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // Sallustius / Sabinus / et Iulia Iu/nilia paren/tes Sabinia/no fil(io) an(n)icu/lo et men[s]/ium nove(m) [d(ierum)? --] / [------?

159. Skorilova portretna stela

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 63.10.110
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 184 cm, šir. 84 cm, deb. 22 cm
Visina slova: 4.2 cm – 3.5 cm
Datacija: 70-130.
Objavljeno: CIL III 13379; Kuzsinszky 1934, 204, br. 68; Schober 1923, br. 245; Mócsy 1959, br. 186/53; Garbsch 1965, 148, br. 2; Visy 1996, br. 31; Németh 1999, 10, br. 3; TitAq 693; IDRE 282; HD068660; EDCS-31500086; TM 405282
Komentar: Spomenik je pronađen 1893. u Starom Budimu, na Trgu Fő. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 2838 (03.06.2020)
Natpis:

Scorilo Ressati libertus / domo Dacus(!) an(norum) IXXXX(!) h(ic) s(itus) e(st) / item Annamae(!) coniugi viv(ae) / et Mattoni filiae vivae / t(itulum) p(osuerunt) Quintus et Anculata fili(i) / patri pientissimo b(ene) m(erenti)

160. Stela Gaja Sekonija Paterna

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 63.10.4
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 247 cm, šir. 110 cm, deb. 22 cm
Visina slova: 8.5 cm – 6 cm
Datacija: 100-150.
Objavljeno: Kuzsinszky 1934, 167, br. 340; Mócsy 1959, br. 186/30; Nagy 1971, 124; Erdélyi 1974, br. 9; Németh 1999, 32, br. 67; TitAq 694; HD068661; EDCS-32300583; TM 406026
Komentar: Spomenik je pronađen 1912. u Starom Budimu, na istočnoj nekropoli civilnog naselja, u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu br. 46. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 2835 (03.06.2020)
Natpis:

C(aio) Secconio / Paterno / dom(o) Nemes(!) / ann(orum) LXX / coll(egium) fabr(um) / et centon(ariorum) / posuit

161. Nadgrobna ploča Septimija Vetija Papirijana

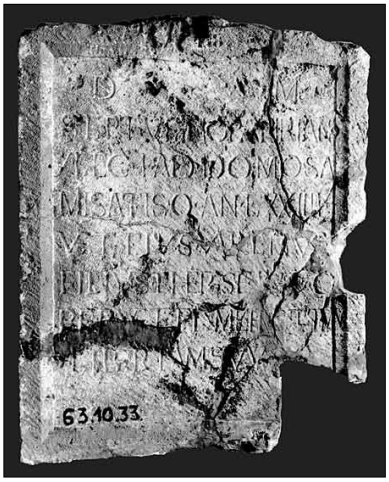

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 63.10.33
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 117 cm, šir. 92 cm, deb. 20 cm
Visina slova: 6 cm – 5.8 cm
Datacija: 200-300.
Objavljeno: Kuzsinszky 1934, 182, br. 418; Németh 1999, 62, br. 171; TitAq 695; HD068662; EDCS-32300571; TM 406027
Komentar: Spomenik je pronađen 1928. u Starom Budimu (Ulica Berend), u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 2955 (03.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Sept(imio) Vet(t)io Papiriano / |(centurioni) leg(ionis) I ad(iutricis) domo Sa/misatis(!) q(ui) an(nos) LXXIIII / Vettius Varenus / filius et heres eius [f(aciendum)] c(uravit) / per Vettium Ep[i]ctetum / libertum suu[m]

162. Stela Septimija Kolona Atuzonija

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 62.41.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 196.5 cm, šir. 72 cm, deb. 17 cm
Visina slova: 9 cm – 4.7 cm
Datacija: 200-300.
Objavljeno: CIL III 10557; Visy 1996, 9, T. A1; Nagy 2012, 121, br. 128; TitAq 697; HD068664; EDCS-29601441; TM 404949
Komentar: Spomenik je pronađen 1869. u Starom Budimu (Ulica Bécsi 152-166). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 2971 (03.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // Sep(timio) Colono / Attusoni/o mulioni q[ui] / vixit an[n(os)] / [---]amma / coniugi ca/rissimo / ex suo f[e]cit

163. Sarkofag Lucija Septimija Fuska

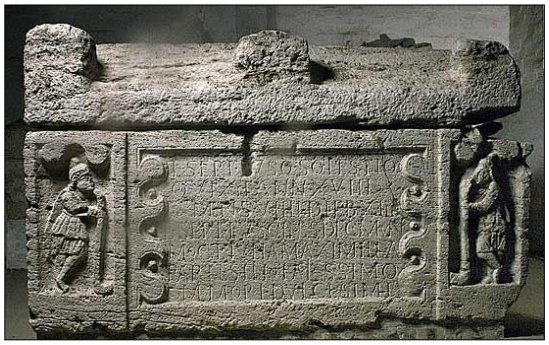

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 64.10.52
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 234 cm, vis. 139 cm, šir. 116 cm
Visina slova: 7 cm – 4 cm
Datacija: 170-230.
Objavljeno: CIL III 15166; Kuzsinszky 1934, br. 214; TitAq 698; HD068665; EDCS-32701080; TM 405370
Komentar: Spomenik je pronađen 1899. u Starom Budimu (Ulica Bécsi 102), na zapadnoj nekropoli civilnog naselja uz vojni logor (*canabae*). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 2899 (03.06.2020)
Natpis:

L(ucio) Sept(imio) Fusco scolestico (!) / q(ui) vixit ann(is) XVIII / mens(ibus) VIIII dieb(us) XIIII / L(ucius) Sept(imius) Fuscinus dec(urio) mun(icipii) / Mog(etianae ?) et Iulia Maximilla / parentes filio karissimo / memori(ae) dulcissim(a)e

164. Stela Septimije Valerije

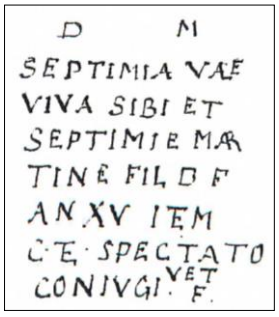

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: nepoznat
Tip spomenika: stela
Materijal: nepoznat
Dimenzije: vis. 135 cm, šir. 60 cm
Datacija: 200-300.
Objavljeno: CIL III 3564; TitAq 701; HD068667; EDCS-28600025; TM 404395
Komentar: Spomenik je pronađen u Starom Budimu. Izgubljen je. Datacija prema HD.
Crtež: TitAq 701
Natpis:

D(is) M(anibus) / Septimia Vale(ria?) / viva sibi et / Septimi(a)e Mar/tin(a)e fil(iae) d(e)f(unctae) / an(norum) XV item / C(aio) Te(---) Spectato / vet(erano) / coniugi f(ecit)

165. Sarkofag Publija Sitija Mustiola

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. R D 154
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 231.7 cm, vis. 117 cm, šir. 91.5 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: CIL III 10515; TitAq 704; HD068670; EDCS-29601410; TM 404920
Komentar: Spomenik je pronađen 1869. u Starom Budimu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3020 (03.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / P(ublio) Sittio P(ubli) f(ilio) Papiria T(h)eve/ste ex Africa Mustiolo / vet(erano) leg(ionis) II adi(utricis) qui vixit an(nos) LXXXX / P(ublii) Sitt(ii) Donatus Mustiolus et / Faustina her(edes) per Sit(t)i(um) / Doretus(!) patrem fecerunt

166. Stela Publija Tarutenija Prokula

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 60.1858.5
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 122 cm, šir. 72 cm, deb. 21 cm
Visina slova: 7 cm – 4.5 cm
Datacija: 100-150.
Objavljeno: CIL III 3565; Schober 1923, br. 43; Nagy 1971, 109; Nagy 2012, 28, br. 13; TitAq 707; HD068671; EDCS-28600026; TM 404396
Komentar: Spomenik je pronađen 1816. u Starom Budimu (Trg Fö 4) u sekundarnoj uporabi. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 2966 (03.06.2020)
Natpis:

P(ublio) Tarrute/nio Stel(latina) Pro/culo Taurinis / evocato leg(ionis) / II ad(iutricis) stip(endiorum) XLVI / an(norum) LX[X]VII h(ic) s(itus) e(st) / Q(uintus) Cornelius / Felix corni/cular(ius) praef(ecti) / leg(ionis) eiusdem / h(eres) ex t(estamento) f(aciendum) c(uravit) et im/munes et discent/e[s]

167. Stela Tita Torija Gemelijana

Nalazište: Budimpešta, XIII. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. R.D. 128
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 127 cm, šir. 47.5 cm, deb. 26 cm
Visina slova: 7.4 cm – 5.5 cm
Datacija: 193-235.
Objavljeno: CIL III 3566; 10516; Garbsch 196, br. 17; TitAq 709; HD068672; EDCS-28600027; TM 404397
Komentar: Spomenik je pronađen 1816. na Margitinom otoku u sekundarnoj uporabi. Datacija prema Mráv (TitAq).
Fotografija: lupa 2777 (03.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / T(ito) Tor[io] Gem/elliano quon/dam [--]OC(---?) fabr(um) / leg(ionis) II a[di(utricis)] et Tori/ae Gemin(a)e ma/tri eiu[s] Aurel(ia) / Seren[a c]oni(ux) et / Toria [G]emellina / fil(ia) here[des] vivi fec/er(unt) T(it---) Au[---] |(milia)(?)

168. Ulomak stele Marka Ulpija

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 2009.14.9
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 153 cm, šir. 53 cm, deb. 25 cm
Visina slova: 6 cm – 3.7 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: TitAq 716; AE 2010, 1311; HD068677; EDCS-48300150; TM 406033
Komentar: Spomenik je pronađen 1995. u Starom Budimu. Četiri ulomka istoga natpisa. Dimenzije najvećeg ulomka vidi gore. Dimenzije ostalih triju ulomaka: 34 x 41 x 21 cm; 58 x 47 x 22 cm; 42 x 24 x 21 cm. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 10562 / 10573 (03.06.2020)
Natpis:

[D(is)] M(anibus) / M(arco) Ul[p(io) ---]tero dupl/ar(io) leg(ionis) [II] ad(iutricis) ann(orum) L do(mo) / Aq(uinco?) [--- M(arco) U]lp(io) Vibiano / av[unculo?] eius M(arcus) Ulp(ius) / M(arci) fil(ius) V[---]nilis Poe/t<o>vi(one) V[---] / con[iugi ---] / VO[---] / [------ // [------] / [---]ENTI H[---] / [---] curav[---]

169. Sarkofag Ulpije Optate

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 64.10.29
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 108 cm, vis. 58 cm, šir. 60 cm
Visina slova: 7.4 cm – 2.7 cm
Datacija: 170-230.
Objavljeno: CIL III 15165; Kuzsinszky 1934, 70, br. 215; TitAq 717; HD068678; EDCS-32701079; TM 405369
Komentar: Spomenik je pronađen 1899. u Starom Budimu (Ulica Bécsi 102), na zapadnoj nekropoli civilnog naselja uz vojni logor (*canabae*). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 2900 (03.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // Ulpiae Optatae M(arcus) Ulp(ius) Opta/tus vet(eranus) leg(ionis) II ad(iutricis) et Ulpia / Marcia et Nasidia Severa / parentes filiae pientissimae / q(uae) vixit anno I m(ensibus) VII d(iebus) XXII

170. Sarkofag Marka Ulpija

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 63.10.102
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 182 cm, vis. 69 cm, šir. 15 cm
Visina slova: 6 cm – 8 cm
Datacija: 230-270.
Objavljeno: CIL III 14350; Kuzsinszky 1934, 206, br. 72; Németh 1999, 51, br. 135; TitAq 719; HD068679; EDCS-32300135; TM 405332
Komentar: Spomenik je pronađen 1894. u Starom Budimu (Ulica Bécsi 166). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 2905 (03.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / M(arcus) Ul[p(ius) --- v]ete(ranus) leg(ionis) / II adi(utricis) p(iae) [f(idelis) qui v]ixit / ann(os) LXX[--- si]bi et Aur(eliae) / Iul(iae) AD[--- coni]ugi eius / f(aciendum) c(uravit)

171. Stela Marka Ulpija

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: nepoznat
Tip spomenika: stela
Materijal: nepoznat
Dimenzije: nepoznate
Datacija: 100-150.
Objavljeno: CIL III 3586; TitAq 720; HD068692; EDCS-28600046; TM 404415
Komentar: Spomenik je pronađen u Starom Budimu. Izgubljen je. Datacija prema HD.
Natpis:

M(arco) Ul[p(io) M(arci) fi]<l>io Tri//clili(---?) ann(orum) LXX et / Ael(ius) Catulli{i}nus / ann(orum) XVIII h(ic) s(itus) Ael(ia) / Catta coniu(gi) pien(tissimo) / et [---]

172. Stela Marka Valerija Frontona

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 2003.30.3
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 119 cm, šir. 58 cm, deb. 24 cm
Visina slova: 4 cm – 6 cm
Datacija: 150-200.
Objavljeno: TitAq 723; AE 2010, 1312; HD068694; EDCS-48300152; TM 406035
Komentar: Spomenik je pronađen 2004. u Starom Budimu (Ulica Szölö 22), u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu br. 2. Datacija prema Németh (Tit Aq).
Fotografija: lupa 10576 (03.06.2020)
Natpis:

M(arcus) / Valer(ius) / Fronto / st(rator) co(n)s(ularis) leg(ionis) / II ad(iutricis) Val(eria) / Eutychie lib(erta) / pi(entissimo) f(ecit)

173. Sarkofag Lucija Publija Valerija Heliodora

Nalazište: Budimpešta
Smještaj: nepoznat
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: nepoznat
Dimenzije: nepoznate
Datacija: 100-300.
Objavljeno: CIL III 3568; TitAq 724; HD068695
Komentar: Spomenik je pronađen 1871. u Starom Budimu. Datacija prema HD.
Crtež: TitAq 724
Natpis:

D(is) M(anibus) / L(ucio) P(ublio) Valerio Heliodoro / t<r>(ibuno?) le(gionis) II adiutricis L(ucius) P(ublius) Vale/rius Chilo filius eius

174. Žrtvenik Gaja Valerija Maksimijana

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 213.1872.1
Tip spomenika: žrtvenik
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 127.5 cm, šir. 64 cm, deb. 48 cm
Visina slova: 7 cm – 5 cm
Datacija: 193-217.
Objavljeno: CIL III 10518; TitAq 725; HD068696; EDCS-29601412; TM 404922
Komentar: Spomenik je pronađen prije 1871. u Starom Budimu. Datacija prema drugoj i trećoj fazi smještaja Četvrte flavijevske legije u Akvinku (193-202. i 214-217).
Fotografija: lupa 3022 (03.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // C(aio) Val(erio) Maxi/miano arm(orum) / cus(todi) leg(ionis) IIII Fl(aviae) / stip(endiorum) IX vix(it) / annis XXX / Aur(elius) Fronto / tubice(n) / leg(ionis) eiusde(m) / heres eius / posuit

175. Grobni spomenik Lucija Valerija Krescenta

Nalazište: Budimpešta
Smještaj: nepoznat
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: nepoznat
Dimenzije: nepoznate
Datacija: 70-130.
Objavljeno: CIL III 3567; TitAq 727; HD068698; EDCS-28600028; TM 404398
Komentar: Spomenik je pronađen u Starom Budimu. Izgubljen je. Datacija prema HD.
Crtež: TitAq 727
Natpis:

D(is) M(anibus) / L(ucius) Valerius L(uci) / Ani(ensi) Crescens / Verc(ellis) mil(es) leg(ionis) II / ad(iutricis) p(iae) f(idelis) |(centuria) Comini / Paulini an(norum) XXXX / stipendiorum / XVIIII t(estamento) f(ieri) i(ussit) h(eres) f(aciendum) c(uravit) / h(ic) s(itus) e(st)

176. Stela Marka Valerija Fida

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 13.1882.103.
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 198.5 cm, šir. 91 cm, deb. 17 cm
Visina slova: 6 cm – 7.5 cm
Datacija: 102-106.
Objavljeno: CIL III 10517; Schober 1923, 52, br. 110; Nagy 1971, 110; Fitz 1993 (I), 354, br. 275; Nagy 2012, 32, br. 15; TitAq 728; HD068699; EDCS-29601411; TM 404921
Komentar: Spomenik je pronađen prije 1882. u Starom Budimu, u četvrti Filatorigát. Datacija prema smještaju Desete legije u Akvinku.
Fotografija: lupa 2972 (03.06.2020)
Natpis:

M(arcus) Valerius Ani(ensi) Fi/dus F(oro) Iul(iensium) mil(es) l(egionis) X g(eminae) / |(centuria) Vibiani stip(endiorum) VIIII / h(eres) f(ecit)

177. Portretna stela Valerija Vera

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 64.10.180
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 156 cm, šir. 130 cm, deb. 20 cm
Visina slova: 6 cm – 5.5 cm
Datacija: 250-270.
Objavljeno: CIL III 10521; Németh 1999, 39, br. 88; TitAq 731; HD068701; EDCS-29601414; TM 404924
Komentar: Spomenik je pronađen prije 1871. u Starom Budimu, u Ulici Lajos. Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 2957 (03.06.2020)
Natpis:

[D(is)] M(anibus) // et memori(a)e V[al(eri)] Veri / quondam mil(itis) leg(ionis) / librari(i) co(n)s(ularis) Val(erius) Iuli/anus dec(urio) col(oniae) Aq(uincensis) fili/o carissimo

178. Sarkofag Lucija Valerija Natala

Nalazište: Budimpešta, XII. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 64.10.54
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 212 cm, vis. 73 cm, šir. 111 cm
Visina slova: 6.3 cm – 3.5 cm
Datacija: 150-200.
Objavljeno: TitAq 732; AE 2010, 1313; HD068702; EDCS-48300153; TM 406036
Komentar: Spomenik je pronađen 1951. u Starom Budimu, na križanju Ulica Hegyvidék i Istenhegyi u sekundarnoj uporabi kao dio fontane. Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 5094 (03.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // L(ucius) Valerius L(uci) fil(ius) Natalis ve(teranus) ex sig(nifero) / leg(ionis) II adi(utricis) vix(it) an(nos) XLVII h(ic) s(itus) e(st) L(ucius) Val(erius) Cris/pinus frat(er) et P(ublius) Decimius Consta(n)s / vet(eranus) leg(ionis) s(upra) s(criptae) ex tub(icine) heredes et / Iul(ia) qu(a)e et Decimi(a) Constantis coniux / et Iulia Maxima socrus / pientissimo posuerunt / libert(i)q(ue) man(umissi) Val(eria) Prim(a) et Val(erius) Primitiu(s)

179. Portretna stela Valerija Krescenta

Nalazište: Budimpešta, XI. okrug
Smještaj: privatno vlasništvo, Ulica Kelenhegyi 27
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 158 cm, šir. 66 cm, deb. 23 cm
Visina slova: 4 cm – 5.4 cm
Datacija: 100-150.
Objavljeno: CIL III 15169; TitAq 735; AE 2009, 1166; Németh 2009, 91-94; HD068704; EDCS-32700087; TM 405373
Komentar: Spomenik je pronađen prije 1898. u Starom Budimu, u Ulici Kelenhegyi 27. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 2723 (03.06.2020)
Natpis:

Val(erius) Cresce(n)s / et Decoratus / f(ilius) h(ic) s(iti) s(unt) / Britta coniu(gi) et f(ilio) p(osuit)

180. Ulomak stele vojnika

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 18.1870.2
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 153 cm, šir. 62 cm, deb. 23 cm
Visina slova: 6 cm – 4 cm
Datacija: 100-200.
Objavljeno: CIL III 6462; 10390; TitAq 736; Brancato 2015, br. 47; HD068705; EDCS-30600068; TM 404740
Komentar: Spomenik je pronađen 1870. u Starom Budimu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 9122 (03.06.2020)
Natpis:

[D(is)] M(anibus) / [Val(erio) Maxim]ino mil(iti) / [leg(ionis) --- s]tip(endiorum) XXIII / [qui vix(it) an(nos) ---] et Valeriae / [--- f]iliae eius / [qui vix(it) an(nos) --- e]t Val(erio) Maxi/[mino? --- qui] vix(it) an(nos) VIII / [Valeria? M]aximina / [--- par]ent(ibus) et fili(i)s / [---]M et Valer/[io ---]ano et Val/[erio ---] fili(i)s viv(is) et / [--- U]rsino alum/[no --- si]b(i) v(iva) f(aciendum) c(uravit)

181. Portretna stela Valerije Severe

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 2000.14.4
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 234 cm, šir. 91.5 cm, deb. 23 cm
Visina slova: 6 cm – 4.5 cm
Datacija: 100-130.
Objavljeno: TitAq 738; AE 2010, 1314; HD068706; EDCS-48300154; TM 406037
Komentar: Spomenik je pronađen 1999. u Starom Budimu, između Ulica Bécsi i Farkastorki. Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 10580 (03.06.2020)
Natpis:

Valeria Severa Vale(ri) / Crispi lib(erta) an(norum) XXX et / Vale(ria) Sibul(l)a Crispi f(ilia) / an(norum) V h(ic) sita(e) su(n)t h(eredes) m(onumentum) / f(aciendum) c(uraverunt) F(lavius?) Ing(e)nu(u)s et Vale(rius) / Aq(u)ila

182. Grobni spomenik Valerije Ursule i dr.

Nalazište: Budimpešta
Smještaj: nepoznat
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: nepoznat
Dimenzije: nepoznate
Datacija: 100-200.
Objavljeno: CIL III 10523; TitAq 739; HD068707; EDCS-29601416; TM 404926
Komentar: Spomenik je pronađen 1830. u Starom Budimu, na dunavskoj obali nasuprot Margitinu otoku. Izgubljen je. Datacija prema HD.
Natpis:

------]/S Va(l)e(riae) Ursulae / fili(a)e ann(orum) XVI / et Val(erio) Constant(i) / co(n)iu<g>i ann(orum) LXX et / Valer(io) Martino fil(io) / ann(orum) XXII h(ic) s(iti) sunt

183. Grobni spomenik Kvinta Vatinija Adjutora

Nalazište: Budimpešta, I. okrug
Smještaj: nepoznat
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: nepoznat
Dimenzije: nepoznate
Datacija: 193-217.
Objavljeno: CIL III 3571; PIR² A 168; TitAq 741; HD068708; EDCS-28600031; TM 404402
Komentar: Spomenik je pronađen na Trgu Szentháromság, pokraj crkve sv. Matije. Izgubljen je. Datacija prema HD.
Crtež: TitAq 741
Natpis:

Q(uinto) Vatinio Adiutori / quondam centurioni / leg(ionis) II adi(utricis) h(onesta) m(issione) <m>(isso) / Aeli(us) Diodotus / c(larissimus) v(ir) heres <e>ius fecit

184. Stela Aula Vetija Krescenta

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. R D 197
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 266 cm, šir. 112 cm, deb. 36 cm
Visina slova: 14 cm – 4 cm
Datacija: 50-100.
Objavljeno: CIL III 3607; 10387; Schober 1923, 18, br. 8; TitAq 744; HD068710; EDCS-28600065; TM 404433
Komentar: Spomenik je pronađen 1723. u Starom Budimu u sekundarnoj uporabi. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 2728 (03.06.2020)
Natpis:

A(ulus) Vettius / A(uli) l(ibertus) Crescens / ann(orum) L hic s(itus) e(st) / Vettia A(uli) l(iberta) Nome / patrono et coniugi / suo pientissimo viva / t(itulum) m(emoriae) p(osuit) / L(ucius) Vipstanus L(uci) l(ibertus) Senecio / amicus faciundu(m) curavit

185. Veturijin sarkofag

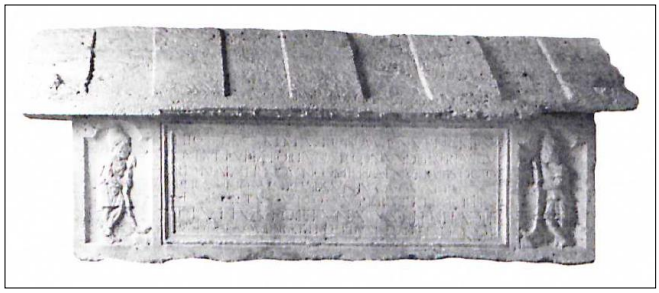

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. RD 132; 19.1868.1
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 269 cm, vis. 109 cm, šir. 146 cm
Visina slova: 4 cm – 5.1 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: CIL III 3572; Kuntić-Makvić 1976, 49, br. 7; CLE 558; CLEPann 37; Fitz 1993, 937, br. 644; Nagy 2012, 78-79, br. 79; TitAq 745; HD068712; EDCS-28600032; TM 404403
Komentar: Spomenik je pronađen 1868. u Starom Budimu. Datacija prema Fehér (TitAq).
Fotografija: TitAq 745
Natpis:

Hic sita sum matrona genus nomen/que Veturia Fortunati coniux de patre Vetu/rio nata ter novenos misera et nupta bis octo / per annos unicuba uniiuga quae post / sex partus uno superstite obii / T(itus) Iulius Fortunatus |(centurio) leg(ionis) II ad(iutricis) p(iae) f(idelis) / coniugi incomparabili et insigni in se pietate

186. Portretna stela Vigilija Primula

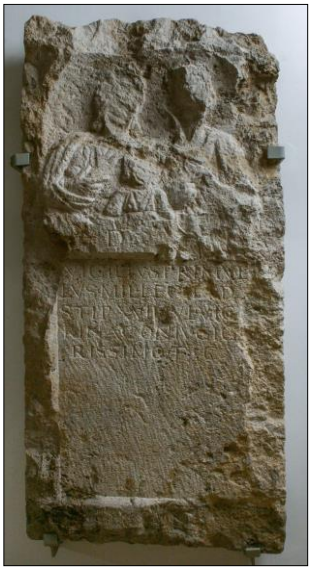

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 39. 1881.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 189 cm, šir. 92 cm, deb. 24 cm
Visina slova: 5.9 cm – 4.4 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: CIL III 10524; TitAq 746; Mander 2013, 299-300, br. 666; HD068713; EDCS-29601417; TM 404927
Komentar: Spomenik je pronađen 1878. u Starom Budimu. Datacija prema Mráv (TitAq).
Fotografija: lupa 3038 (03.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // Vigilius Primul/{l}us mil(es) leg(ionis) II ad(iutricis) / stip(endiorum) XVII Iul(ia) Vict[o]/rina coniugi ca/rissimo f(aciendum) c(uravit)

187. Grobni spomenik legionara

Nalazište: Budimpešta
Smještaj: nepoznat
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: nepoznat
Dimenzije: nepoznate
Datacija: 100-300
Objavljeno: CIL III 3556; TitAq 747; IDRE 283; HD068716; EDCS-28600017; TM 404387
Komentar: Spomenik je pronađen u Starom Budimu. Datacija prema HD.
Natpis:

------?]/ SS[-]CISSIANI / militi leg(ionis) II adi(utricis) / armor(um) cust(odi) et / duplario stip(endiorum) X/IIII ann(orum) XXXII Poro/lissen{i}si pro(vincia?) D(acia?) <L>(ucius) No/vius Provincia/lis mil(es) leg(ionis) eiusd(em) / heres fecit

188. Urna vojnika iz Murse

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 64.10.32
Tip spomenika: urna
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 121 cm, vis. 57 cm, šir. 59 cm
Visina slova: 3 cm – 3.5 cm
Datacija: 193-200.
Objavljeno: CIL III 13374; Kuzsinszky 1934, 70, br. 58; TitAq 750; HD068719; EDCS-31500081; TM 405277
Komentar: Spomenik je pronađen 1889. u Starom Budimu, na dunavskoj obali u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkoj nekropoli. Poklopac urne danas je izgubljen. Datacija prema povlačenju Druge legije pomoćnice s Istoka. Vojnik je umro tijekom zime 193/194. u Perintu na europskoj obali Mramornog mora. Legija se vratila u Akvink 196., kada su vojnikovi ostatci pohranjeni u urnu.
Fotografija: lupa 783 (03.06.2020)
Natpis:

------] / domo Mursa vix(it) / an(nos) XXXVI stip(endiorum) XVIII Aurelia / Priscilla co<n>iux eiu(s) / Prisca et Probilla filias(!) / et (h)eredes posuerunt qui / defunctus est Per<i>nt(h)<i> / et ossua(!) ei{i}us in (h)unc(!) loc(um)(!) / sunt

189. Sarkofag Atike

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 66 cm, šir. 38 cm, deb. 21 cm
Visina slova: 5 cm – 4.3 cm
Datacija: 170-230.
Objavljeno: TitAq 751; AE 2010, 1315; HD068720; EDCS-48300155; TM 406039
Komentar: Spomenik je pronađen u Starom Budimu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 10769 (03.06.2020)
Natpis:

[D(is)] M(anibus) // [---] Atticae P(ubli) Col(lina) [---] / [--- Rom?]anus vet(eranus) [leg(ionis) II ad(iutricis) p(iae) f(idelis) ---] / [--- ex f]rument(ario?) e[t? ---] / [---]atianus [et ---] / [--- R]omanus f[ili ---] / [una cu]m patre vi[vi --- matri] / [ca]rissimae f[ac(iendum) curav(erunt)]

190. Vojnikova nadgrobna ploča

Nalazište: Budimpešta
Smještaj: nepoznat
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: nepoznate
Datacija: 270-330.
Objavljeno: CIL III 10527; TitAq 752; HD068724; EDCS-29601417; TM 404927
Komentar: Spomenik je pronađen u Starom Budimu. Datacija prema TitAq.
Natpis:

------] / [---] exarc(h)us ex n(umero) / [equitu]m Dal(matarum) agens / [--- a(nnos) ---]XXVIII m(enses) X / [---]a mater ca/[rissimo pien]tissi[mo] / [filio ---]

191. Grobni spomenik vojnika iz Sirmija

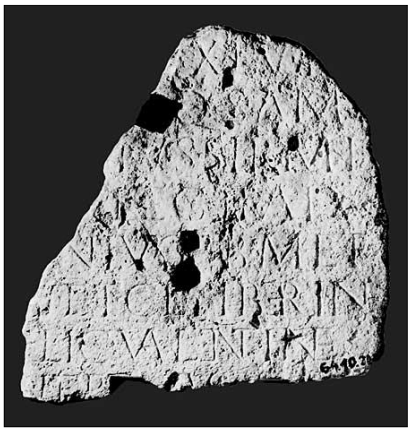

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 64.10.203
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 60 cm, šir. 60 cm, deb. 15 cm
Visina slova: 5.5 cm
Datacija: 150-200
Objavljeno: CIL III 3563; 10386; TitAq 753; HD068725; EDCS-28600024; TM 404394
Komentar: Spomenik je pronađen u Starom Budimu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 5056 (03.06.2020)
Natpis:

------] / [--- vix(it) an(nos)] XLVI[---] / [---] Q(---) Sam[---]/[---]ius Sirmi / [---] leg(ionis) II ad(iutricis) / [co]niugi b(ene) m(erenti) et / [si?]bi et Cl(audiae) Tiberin(a)e / [et] Lic(iniae) Valentin(a)e / nept(ibus?) v(ivus) s(ibi) f(ecit?) / [------?

192. Sarkofag Aurelije Julije

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 2003.30.4
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 231 cm, vis. 63 cm, šir. 113 cm
Visina slova: 8 cm – 3.5 cm
Datacija: 230-270.
Objavljeno: AE 2004, 1140; 2010, 1316; TitAq 757; HD068728; EDCS-48300165; TM 406042
Komentar: Spomenik je pronađen 2003. u Starom Budimu, u Ulici Szentendrei. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 10557 (03.06.2020)
Natpis:

------] / [---]E(?)[---] / eius qui vivi sibi sarcofa/gum / f(aciendum) c(uraverunt) / [e]t Aur(eliae) Iuli(a)e nep(ti) / eorum qui vix(it) / an(nos) VIIII me(nses) VI

193. Ulomak stele koju podiže Marko Ulpije Firm

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 97.12.2
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 80 cm, šir. 53 cm, deb. 26 cm
Datacija: 130-170.
Objavljeno: AE 2010, 1317; TitAq 758; HD068729; EDCS-48300166; TM 406043
Komentar: Spomenik je pronađen 1993. u Starom Budimu (Ulica Bécsi 38-42). Datacija prema HD. Sačuvan je i drugi ulomak istoga spomenika, dimenzija 128 x 98 x 30 cm.
Fotografija: lupa 10570 / 10575 (03.06.2020)
Natpis:

------] / [---]P / [---]S IM / [---] an(norum) LX / M(arcus) Ulp(ius) Firmus / libertus et heres / faciendum / c(uravit)

194. Grobni spomenik koji podiže Januarije

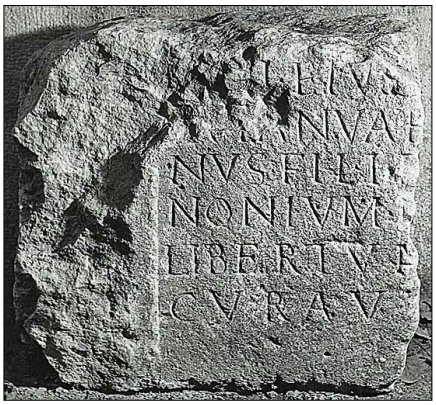

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 63.10.47
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 44 cm, šir. 46 cm, deb. 16 cm
Visina slova: 4 cm – 3.8 cm
Datacija: 150-200.
Objavljeno: CIL III 10554; TitAq 761; HD068731; EDCS-29601439; TM 404947
Komentar: Spomenik je pronađen 1887. u Starom Budimu, između Ulica Bogdáni i Szentendrei. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 5068 (04.06.2020)
Natpis:

------]/[--]i eius [---]/[--] Ianuar[ius et ---]/nus fil(i) I[--- per] / Nonium [---] / libertum [faciendum] / curav[erunt]

195. Grobni spomenik koji podiže Lucije Atik Patrin

Nalazište: Budimpešta
Smještaj: nepoznat
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: nepoznat
Dimenzije: nepoznate
Datacija: 100-200.
Objavljeno: CIL III 3585; TitAq 762; HD068732; EDCS-28600045; TM 404414
Komentar: Spomenik je pronađen u Starom Budimu. Izgubljen je. Datacija prema HD.
Natpis:

------] / CVM DECIAN / MISTORI AEDI / MAGISTRATVI / L(ucius) Attic(i?)us / Patrinus / heres f(aciendum) c(uravit)

196. Ulomak stele

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 6.1869.9
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 49 cm, šir. 53 cm, deb. 17 cm
Visina slova: 4.6 cm
Datacija: 200-300.
Objavljeno: CIL III 10560; TitAq 764; HD068734; EDCS-29601443; TM 404950
Komentar: Spomenik je pronađen 1869. u Starom Budimu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 10236 (04.06.2020)
Natpis:

------] / qui [vix(it) an(nos)] / XXXIII Po[---]/anus LI[---] / patrono p[ientissi]/mo et Aur(elius) Sa[---] / vet(eranus) secu[ndus heres] / [------

197. Grobni spomenik Higije

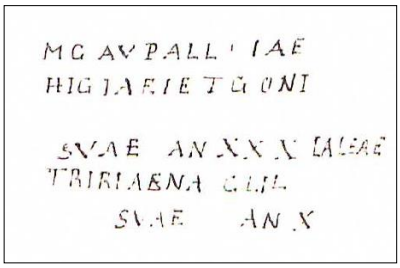

Nalazište: Budimpešta
Smještaj: nepoznat
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: nepoznat
Dimenzije: vis. 90 cm, šir. 90 cm
Datacija: 100-300.
Objavljeno: CIL III 3609; TitAq 765; HD068735; EDCS-28600067; TM 404435
Komentar: Spomenik je pronađen prije 1700. u Budimu, na srpskom groblju u četvrti Tabán. Izgubljen je. Datacija prema HD.
Crtež: TitAq 765
Natpis:

M GAV[-]AL[--]I Ae/[l(ia?)] Higia(!) <p>ie(n)t(issima) coni[ux] / [et --- fil(iae?)] / suae an(norum) XXX(?) Laleae / [ma]tri <p>i{a}en(tissimae) ac <f>il/[iae] suae [---] an(norum) X

198. Grobni spomenik vojnika kohorte

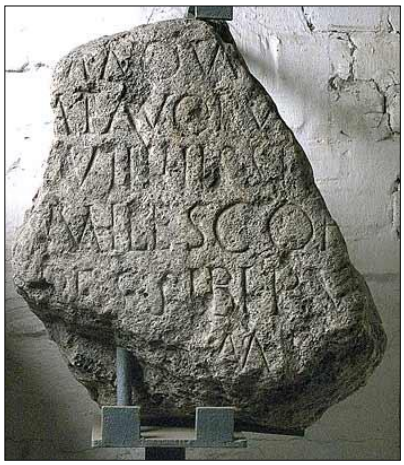

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 64.10.208
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 56 cm, šir. 50 cm, deb. 22 cm
Visina slova: 5 cm – 6.5 cm
Datacija: 100-150.
Objavljeno: Lőrincz 2001, br. 491; TitAq 766; HD068736; EDCS-32300578; TM 406046
Komentar: Spomenik je pronađen 1937. u Starom Budimu (Ulica Tél). Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 2868 (04.06.2020)
Natpis:

------] / [miles coh(ortis) ---] / [--- Ulpi]a Novi[oma]/[gi B]atavoru[m ---] / [ann(orum) ---]VIII h(ic) s(it-)[-] / [---] miles coh(ortis) [ei]/[usdem? he]res sibi P V / [t(itulum)] m(emoriae) p(osuit)

199. Valentinin žrtvenik

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: privatno vlasništvo, Ulica János Knorr 1, Ostrogon
Tip spomenika: žrtvenik
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 88 cm, šir. 87 cm, deb. 43 cm
Visina slova: 7.5 cm – 6.5 cm
Datacija: 100-200.
Objavljeno: TitAq 796; AE 2010, 1327; HD068943; EDCS-48300159; TM 406063
Komentar: Spomenik je pronađen 1970. u Starom Budimu (Trg Fő 4). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 16970 (04.06.2020)
Natpis:

------] / [--- Valen?]tinae / Fl(avius) Gemi/nus fil(ius) / f(aciendum) c(uravit)

200. Ulomak stele koju podižu Fronton i Feliks

Nalazište: Budimpešta, II. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 70.10.9
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 103 cm, šir. 77 cm, deb. 25 cm
Visina slova: 5.5 cm – 4.5 cm
Datacija: 70-100.
Objavljeno: TitAq 806; AE 2010, 1328; HD068944; EDCS-48300093; TM 406068
Komentar: Spomenik je pronađen 1968. u gradskoj četvrti Rózsadomb (Ulica Leó Frankel 62). Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 10606 (04.06.2020)
Natpis:

------] / sti[pendi(orum)] XVII h(ic) s(itus) e(st) / Fronto stip<e>ndi(arius) / et Felix libertus / t(itulum) m(emoriae) p(osuerunt)

201. Ulomak stele podignute prijatelju

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 97.12.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 68 cm, šir. 92 cm, deb. 30 cm
Visina slova: 5 cm – 4 cm
Datacija: 130-170.
Objavljeno: TitAq 808; AE 2010, 1329; HD068945; EDCS-48300094; TM 406070
Komentar: Spomenik je pronađen 1993. u Starom Budimu (Ulica Bécsi 38-42). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 10560 (04.06.2020)
Natpis:

------] / secundus her(es) et / amicus faciendum / curavit

202. Dječji sarkofag

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 2009.1.16
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 120 cm, vis. 42 cm, šir. 50 cm
Visina slova: 4 cm – 5 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: TitAq 832; AE 2010, 1335; HD068967; EDCS-48300105; TM 406083
Komentar: Spomenik je pronađen 2000. u Starom Budimu, u Ulici Szentendrei 101-115. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 10571 (03.06.2020)
Natpis:

------] / Valerius pater filiae / dulcissim(a)e f(aciendum) c(uravit)

203. Ulomak Apulejina sarkofaga

Nalazište: Budimpešta, XI. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 84.28.1
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 123 cm, vis. 63 cm, šir. 18 cm
Visina slova: 6.2 cm – 5.1 cm
Datacija: 200-230.
Objavljeno: TitAq 997; AE 2010, 1344; HD068988; EDCS-48300074; TM 406153
Komentar: Spomenik je pronađen u Novom Budimu, u Ulici Mányoki 11. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 1134 (03.06.2020)
Natpis:

D(is) [M(anibus)] // Apuleia Fl[avina?] / quae vixit an[nos] / XVIII menses [---] / Iulia Iustin[iana] / filiae karis[simae]

204. Ulomak grobnog spomenika suprugu

Nalazište: Budimpešta
Smještaj: nepoznat
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: nepoznat
Dimenzije: nepoznate
Datacija: 197-202.
Objavljeno: CIL III 3537; TitAq 776; HD069094; EDCS-28600425; TM 404369
Komentar: Spomenik je pronađen prije 1800. u Starom Budimu (Ulica Polgár). Izgubljen je. Datacija prema boravku Četvrte falvijevske legije (TitAq).
Natpis:

------?] / [--- Her?]/miae medic[o] / leg(ionis) IIII Fl(aviae) m[a]/rito pientis[si]/mo Aur(elia) Mam[a?] / uxor infe[li]/[cissima ---] / [------?

205. Sarkofag Alfija Vitala

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 13.1882.104
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 242 cm, vis. 134 cm, šir. 130 cm
Visina slova: 5 cm – 4 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: CIL III 6463; 10391; TitAq 777; HD069099; EDCS-29400036; TM 404741
Komentar: Spomenik je pronađen prije 1869. u Starom Budimu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 2727 (10.07.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / domo(!) aeternae / et perpetuae securitati / permittente patrono / Alfius Vitalis libertus / eius viv(u)s sibi fecit

206. Ulomak stele podignute bratu

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 63.10.22
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 92 cm, šir. 88 cm, deb. 18 cm
Visina slova: 3.5 cm – 5 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: CIL III 10561; TitAq 778; HD069102; EDCS-29601444; TM 404951
Komentar: Spomenik je pronađen 1875. u Starom Budimu (Ulica Szépvölgyi). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 10605 (04.06.2020)
Natpis:

------] / C[--]LAR[---]A[---] / [---] fratri (h)eres / institutus et sib(i) vi(v)us / p(osuit)

207. Ulomak grobnog spomenika zetu, sestri i dr.

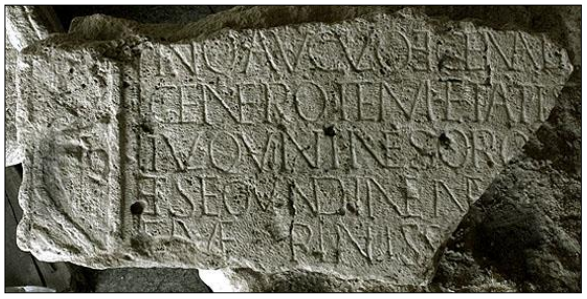

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 13.1882.102
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 92 cm, šir. 81 cm, deb. 12 cm
Visina slova: 5.5 cm – 5 cm
Datacija: 100-300.
Objavljeno: CIL III 10549; TitAq 779; HD069105; EDCS-29601435; TM 404943
Komentar: Spomenik je pronađen prije 1882. u Starom Budimu (četvrt Filatorigát). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 10231 (04.06.2020)
Natpis:

------] / [---]/no av(un)culo et Gen(i)ali [---] / genero item (a)etatis [---] / Iul(iae) Quin(t)in(a)e soro[ri ---] /et Secundin(a)e ne[poti? ---]/em(a)e pi(e)n(t)iss[imae ---]

208. Ulomak grobnog spomenika sinu

Nalazište: Budimpešta, II. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 64.10.202
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 22 cm, šir. 36 cm, deb. 26 cm
Visina slova: 4 cm
Datacija: 170-230.
Objavljeno: TitAq 789; HD069196; EDCS-48300171; TM 406058
Komentar: Spomenik je pronađen prije 1957. u gradskoj četvrti Rózsadomb (Ulica Lajos). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 13123 (04.06.2020)
Natpis:

------] / [------] / [---]rus / [------] / [---]ter par[e]ntes / [--- fili]o dulc/[issimo ben]e merenti / [------

209. Ulomak grobnog spomenika koji podiže Klaudija

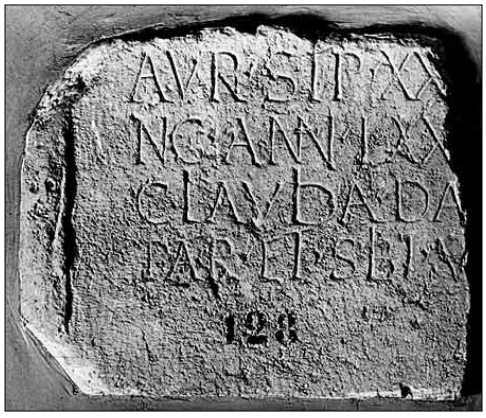

Nalazište: Budimpešta, V. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 63.10.56
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 44 cm, šir. 54 cm, deb. 20 cm
Visina slova: 6 cm – 5 cm
Datacija: 70-100.
Objavljeno: CIL III 14348; Szilágyi 1971, 315, br. 17; Németh 1999, 58, br. 158; Lőrincz 2001, 199, br. 138; TitAq 791; HD069209; EDCS-32900123; TM 405322
Komentar: Spomenik je pronađen 1987. u gradskoj četvrti Lipótváros (Ulica Curia). Datacija prema Lőrincz (TitAq).
Fotografija: lupa 2744 (04.06.2020)
Natpis:

------] / [--- alae] / Aur(ianae) stip(endiorum) XX[--- defu]/nctus(?) ann(orum) LXX[---] / Claudia Da[---] / patr(i) et sibi v[iva ---]

210. Ulomak grobnog spomenika veterana

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 64.10.72
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 60 cm, šir. 99 cm, deb. 23 cm
Visina slova: 5.2 cm – 4.6 cm
Datacija: 100-170.
Objavljeno: Németh 1999, 24, br. 46; TitAq 792; Ertel, Németh 2010, 66-67, br. 53; HD069211; EDCS-32300544; TM 406060
Komentar: Spomenik je pronađen 1937. u Starom Budimu (Ulica Lajos 179) u sekundarnoj uporabi. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 5098 (04.06.2020)
Natpis:

[---] vet(eranus) leg(ionis) II ad(iutricis) / [---]s h(ic) s(itus) est / [---]us Victor / [---her]edes ex t(estamento) f(aciendum) c(uraverunt)

211. Portretna stela supružnika

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 64.10.15
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 130 cm, šir. 96 cm, deb. 17 cm
Visina slova: 5.8 cm – 4.5 cm
Datacija: 70-130.
Objavljeno: CIL III 14351; Kuzsinszky 1934, 188, br. 85; Mócsy 1959, br. 186/51; Visy 1996, 27-28, br. 30; Németh 1999, 9 br. 2; TitAq 797; Rothe 2012, 170, sl. 18; HD069219; EDCS-32300136; TM 405333
Komentar: Spomenik je pronađen 1894. u Starom Budimu (Ulica Bécsi 343-363). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 2853 (04.06.2020)
Natpis:

[---]ucus At(a)e f(ilius) viv(u)s sibi t(itulum) p(osuit) / [et] coniugi Lucit(a)e / Kapitonis f(i)lia [---] / [---] an(norum) XXXX [---] / [------

212. Nadgrobna ploča Herkulanove obitelji

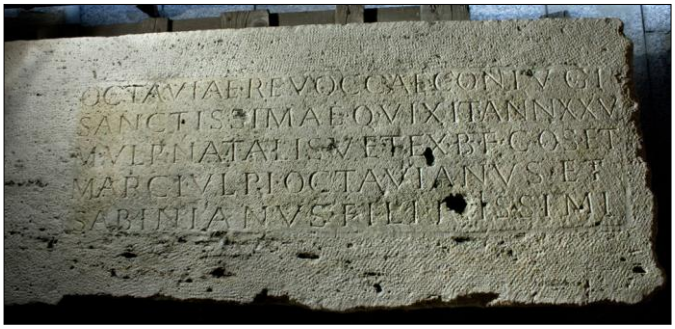

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 38.1855
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 52 cm, šir. 180 cm, deb. 20 cm
Visina slova: 5 cm – 6.2 cm
Datacija: 250-300.
Objavljeno: CIL III 3551; TitAq 799; CLE 440; ILCV 435 s. n. 2395; HD069223; EDCS-28600012; TM 351951
Komentar: Spomenik je pronađen 1855. u Starom Budimu (Ulica Fö 442). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3024 (04.06.2020)
Natpis:

Hic qu(i)escunt(!) duas(!) matres duas(!) filias(!) / numero tres fac(i)unt et advenas II parvolas(!) qui / suscitabit cuius condicio est Iul(ius) Herculanus / vet(eranus) f(aciendum) c(uravit) in re sua

213. Grobni spomenik kćeri

Nalazište: Budimpešta
Smještaj: nepoznat
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: nepoznat
Dimenzije: nepoznate
Datacija: 170-230.
Objavljeno: CIL III 3613; TitAq 799; HD069237; EDCS-28600052; TM 404421
Komentar: Spomenik je pronađen 1895. u Starom Budimu. Natpis je uklesan na kamen s kojega je otklesan prvotni tekst. Izgubljen je. Datacija prema HD.
Natpis:

IF[---]RCE / V[---]ro/sius e[t] Aur(?)(elia) P(hi)[l]um[e]/ne(?) parentes fili(a)e / carissi[mae f(aciendum) c(uraverunt)]

214. Ulomak stele koju podižu oslobođenici

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 63.10.89
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 70 cm, šir. 69 cm, deb. 24 cm
Visina slova: 4 cm – 3.8 cm
Datacija: 170-230.
Objavljeno: CIL III 13381; TitAq 804; HD069243; EDCS-31500088; TM 405284
Komentar: Spomenik je pronađen 1892. u Starom Budimu, između Ulica Bogdáni i Szentendrei. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 5077 (04.06.2020)
Natpis:

------] / [---] Secu[ndus] / et Primitiva [---] / liberti eiu[s] / b(ene) m(erenti) f(ecerunt)

215. Stela koju podižu nasljednici

Nalazište: Budimpešta
Smještaj: nepoznat
Tip spomenika: stela
Materijal: nepoznat
Dimenzije: vis. 63 cm, šir. 67 cm
Datacija: 30-100.
Objavljeno: CIL III 3577; 3612; 3681; 10513; Lőrincz 2001, 196, br. 127; TitAq 860; HD071547; EDCS-28100234; TM 404408
Komentar: Spomenik je pronađen 1832. u gradskoj četvrti Rózsadomb (Ulica Leó Frankel 54). Izgubljen je. Datacija prema HD.
Fotografija: TitAq 860
Natpis:

AMALOGVERO / domo Betav/[os?](!) e(?)[q(ues)](?) ala Hisp(anorum) / [---]O(?) / [--]IN[---] / [---]COL[---]S et I/[---]C[-] dec(urio?) et NO/[---] SVO(?) heredes pos(erunt)

216. Ulomak poklopca sarkofaga

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 64.10.66
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 48 cm, šir. 75 cm, deb. 27 cm
Visina slova: 2.5 cm – 3 cm
Datacija: 170-200.
Objavljeno: Kuzsinszky 1934, br. 456; Nagy 1971, 136; Koch, Sichtermann 1982, 326; TitAq 861; HD071548; EDCS-48300029; TM 406105
Komentar: Spomenik je pronađen 1931. u Starom Budimu, na križanju Ulica Szentendrei i Záhony u sekundarnoj uporabi. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 2891 (04.06.2020)
Natpis:

[--- con]iugi karissim(a)e o(pto) s(it) t(ibi) t(erra) l(evis)

217. Sarkofag Klaudija Agesonija Teodora

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 36.1889
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 176 cm, vis. 59 cm, šir. 69 cm
Visina slova: 10.5 cm – 4.2 cm
Datacija: 200-300.
Objavljeno: CIL III 10509; TitAq 931; HD071612; EDCS-29500186; TM 404916
Komentar: Spomenik je pronađen prije 1890. u četvrti Békásmegyer. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3016 (04.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // Cl(audio) Agesonio Theodo/ro qui vix(it) ann(os) IIII / m(enses) III d(ies) XX Agesonius Kal/andinus |(centurio) prot(ector) et C(a)er/ellia Th(e)odora f/il(io) carissimo f(aciendum) c(uraverunt)

218. Portretna stela Procele i Eksuperata

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 63.10.113
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 204 cm, šir. 66 cm, deb. 17 cm
Visina slova: 5 cm – 2.5 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: CIL III 14354; Schober 1923, 92, br. 197; Kuzsinszky 1934, 203, br. 69; Szilágyi 1955, 413, T. 35; Garbsch 1965, 149, br. 8; Németh 1999, 57, br. 155; TitAq 932; HD071613; EDCS-32300143; TM 405340
Komentar: Spomenik je pronađen 1893. u Starom Budimu, u četvrti Csúcshegy. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 2851 (05.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Sept(imiae) Proc/ellae qui(!) vi/xit an(nos) LX et / Sept(imio) Exu[p]e/rato con(iugi) P[---?]/[---]ilius et Sept(imia) / [---]entina gener / et filia de suo / fecerunt / p(arentibus) p(ientissimis) pr(o) p(ietate) p(o)su(erunt)

219. Nadgrobna ploča Tita Flavija Magna

Nalazište: Budimpešta, V. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 64.10.68
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 72 cm, šir. 109 cm, deb. 26 cm
Visina slova: 5 cm – 3.5 cm
Datacija: 170-200.
Objavljeno: CIL III 14349; Kuzsinszky 1934, 76, br. 166; Barkóczi 1964, 316; AE 1967, 365; Erdélyi 1974, br. 85; Németh 1999, 29, br. 62; TitAq 955; Ertel, Németh 2010, 64-65, br. 48; ILS 9202; HD071621; EDCS-30100703; TM 405325
Komentar: Spomenik je pronađen 1898. u Starom Budimu (Trg 15. ožujka). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 2747 (05.06.2020)
Natpis:

T(itus) Fl(avius) T(iti) Quir(ina) Magnus [--- |(centurio) leg(ionis) ---?] / |(centurio) leg(ionis) XII Fulm(inatae) |(centurio) leg(ionis) [--- |(centurio) leg(ionis) ---] / |(centurio) leg(ionis) III Gall(icae) |(centurio) leg(ionis) VII[--- curator] / p[o]ntium viae Fulv[iae Fl(avius) --- Anti?]/pater et Fl(avius) Modestu[s liberti et?] / heredes ex HS XV s(emis milibus) f[aciend(um) cur(averunt)?]

220. Nadgrobna ploča Lucija Okusija Domicijana

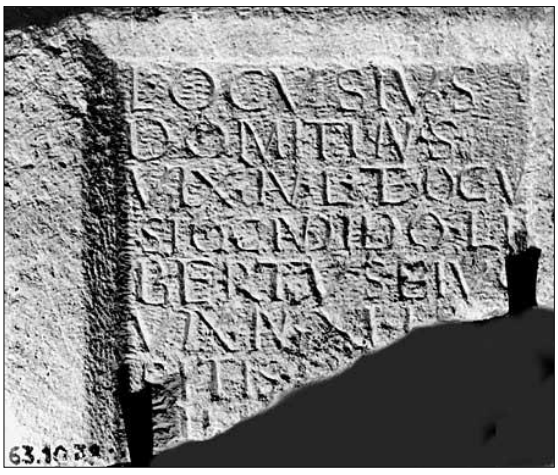

Nalazište: Budimpešta, V. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 63.10.72
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 63 cm, šir. 71 cm, deb. 21 cm
Visina slova: 4.5 cm – 3.5 cm
Datacija: 100-130.
Objavljeno: CIL III 14352; TitAq 958; HD071639; Németh 1999, 31, br. 65; EDCS-32300141; TM 405337
Komentar: Spomenik je pronađen 1898. u Starom Budimu (Trg 15. ožujka). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 2753 (05.06.2020)
Natpis:

L(ucius) Ocusius / Domitianus / vix(it) an(nos) L et Ocu/sio Candido li/bertus(!) eius / vix(it) an(nos) XL hi[c] / siti s(unt) O[cusia?] Filu[---] / [------

221. Stela Marcije Etale

Nalazište: Budimpešta, V. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 63.10.42
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 115 cm, šir. 64 cm, deb. 16 cm
Visina slova: 6.5 cm – 4.5 cm
Datacija: 70-130.
Objavljeno: CIL III 14352; Kuzsinszky 1934, br. 161; Németh 1999, 25, br. 51; TitAq 961; HD071642; EDCS-32300140; TM 195171
Komentar: Spomenik je pronađen 1898. u Starom Budimu (Trg 15. ožujka). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 2752 (05.06.2020)
Natpis:

Marcia / |(mulieris) lib(erta) Aeth/ale ann(orum) / XLV h(ic) s(ita) e(st) / L(ucius) Marcius / Felix coniu/nx et conli/bertu[s ---] / [------

222. Stela koju podiže Atije Respekt

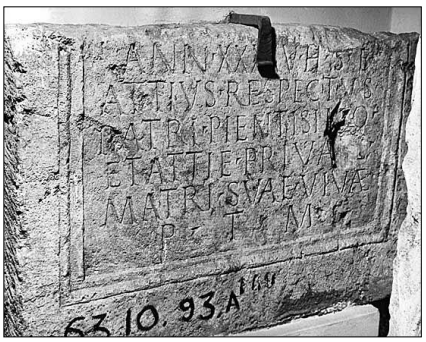

Nalazište: Budimpešta, V. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 63.10.93 a-b
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 69 cm, šir. 92 cm, deb. 15 cm
Visina slova: 5.5 cm – 4.7 cm
Datacija: 100-150.
Objavljeno: CIL III 14351; Németh 1999, 37, br. 82. i 41, br. 98; TitAq 963; HD071644; EDCS-32300137; TM 405334
Komentar: Spomenik je pronađen 1898. u Starom Budimu (Trg 15. ožujka). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 2746 (05.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // ------] / ann(orum) XXXXV h(ic) s(itus) e(st) / Attius Respectus / patri pientis(s)imo / et Atti(a)e Priva[t](a)e / matri suae vivae / p(osuit) t(itulum) m(emoriae)

223. Ulomak stele koju podiže nasljednik

Nalazište: Budimpešta, XIII. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 62.61.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 72 cm, šir. 73 cm, deb. 24 cm
Visina slova: 5.3 cm – 4.4 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: CIL III 3618; TitAq 965; Kovács 2000, 65, br. 11; HD071646; EDCS-28600076; TM 404441
Komentar: Spomenik je pronađen 1866. u gradskoj četvrti Angyalföld, kod ušća potoka Rákos u Dunav. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 10164 (05.06.2020)
Natpis:

------] / MA[---] / Aur(elius) Iu[---] / et heres o[b] / incompara/bilem eius du/m supervixit / in se pietatem

224. Ulomak stele Valerija Prokula

Nalazište: Budimpešta
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 169.1881.2
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 57.5 cm, šir. 91.5 cm, deb. 29 cm
Visina slova: 5.3 cm – 4 cm
Datacija: 100-130.
Objavljeno: CIL III 3570; 10525; TitAq 983; HD071694; EDCS-26600588; TM 404401
Komentar: Spomenik je pronađen prije 1882. Datacija prema Mráv (TitAq).
Fotografija: lupa 3011 (05.06.2020)
Natpis:

------] / [--- Val(erius)] / Proculus Savaria / optio leg(ionis) II ad(iutricis) / stip(endiorum) VI ann(orum) XXV h(ic) s(itus) e(st) / Val(eria) Procula mat(er) / et Val(erius) Fuscus fra(ter) / t(itulum) m(emoriae) p(osuerunt)

225. Ulomak stele Gaja Valerija Sekunda

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 72.1857.3
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 85 cm, šir. 85 cm, deb. 25 cm
Visina slova: 5 cm – 4.5 cm
Datacija: 100-150.
Objavljeno: CIL III 3569; 10519; TitAq 984; HD071695; EDCS-28600030; TM 404400
Komentar: Spomenik je pronađen prije 1700. u Starom Budimu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 2968 (05.06.2020)
Natpis:

C(aio) Val(erio) C(ai) f(ilio) Claudi(a) / Secundo Aem[on(a)] / vet(erano) leg(ionis) II adi(utricis) an(norum) LX / h(ic) s(itus) e(st) coll(egium) fabr(um) / et cento(nariorum) pos(uit)

226. Sarkofag Publija Elija Justa

Nalazište: Budimpešta
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. R D 157
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 218 cm, vis. 70 cm, šir. 79 cm
Visina slova: 4.5 cm – 5 cm
Datacija: 200-300.
Objavljeno: CIL III 3527; TitAq 985; HD071696; EDCS-28600416; TM 404361
Komentar: Spomenik je pronađen u Budimpešti. Do 1813. nalazio se u zbirci vackog biskupa Kristófa Migazzija. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 2994 (05.06.2020)
Natpis:

P(ublio) Ael(io) Iusto ann(orum) III Aeliae Verinae / annor(um) VII P(ublius) Ael(ius) Provincialis vet(eranus) / leg(ionis) II adi(utricis) avos(!) et P(ublius) Ael(ius) Provinci/alis sev(ir) col(oniae) Aq(uincensis) et Aelia Concor/dia parentes fili(i)s dulcissim/is fe[c]erunt

227. Nadgrobna ploča Marka Kokceja Mezika

Nalazište: Budimpešta
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 72.1857.2.
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 108 cm, šir. 113 cm, deb. 37 cm
Visina slova: 7.8 cm – 6 cm
Datacija: 100-130.
Objavljeno: CIL III 3546; Mócsy 1959, br. 186/16; Fitz 1993, 118; TitAq 986; Ertel, Németh 2010, 91, br. 150; Nagy 2012, 27, br. 11; HD071697; EDCS-28600434; TM 404378
Komentar: Spomenik je pronađen prije 1857. Nalazio se u zbirci vackog biskupa Kristófa Migazzija. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 2993 (05.06.2020)
Natpis:

M(arcus) Cocceius / Moesicus an(norum) XV / h(ic) s(itus) e(st) / M(arcus) Cocceius Ma/tumari f(ilius) Florus / [p]rinceps Cocceia / Oxidubna Quinti/onis f(ilia) coniux filio / et sibi vivi p(osuerunt)

228. Sarkofag Aurelije Bonoze

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. R D 133
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 150 cm, vis. 31 cm, šir. 104 cm
Visina slova: 10.3 cm – 4.8 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: CIL III 3539; TitAq 987; HD071699; EDCS-28600427; TM 404371
Komentar: Spomenik je pronađen u Starom Budimu. Do 1813. nalazio se u zbirci vackog biskupa Kristófa Migazzija. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3005 (05.06.2020)
Natpis:

[D(is)] M(anibus) // D(is) M(anibus) / Aur(eliae) Bonosae coniugi pientis/simae quae vix(it) annis XXXV / Val(erius) Valerianus |(centurio) legion(is) / bene merenti posuit

229. Grobni spomenik Aurelije Viktorine

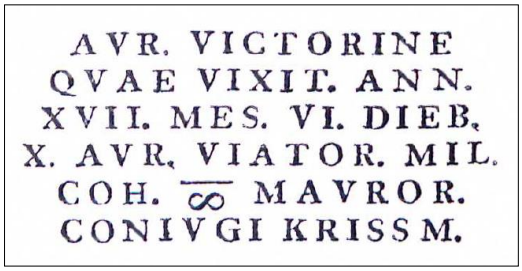

Nalazište: Budimpešta
Smještaj: nepoznat
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: nepoznat
Dimenzije: nepoznat
Datacija: 200-250.
Objavljeno: CIL III 3542; TitAq 988; HD071701; EDCS-28600430; TM 404374
Komentar: Spomenik je pronađen u Budimpešti. Izgubljen je. Datacija prema HD.
Crtež: TitAq 988
Natpis:

Aur(eliae) Victorin(a)e / quae vixit ann(is) / XVII me(n)s(ibus) VI dieb(us) / X Aur(elius) Viator mil(es) / coh(ortis) |(milliariae) Mauror(um) / coniugi karissim(ae)

230. Grobni spomenik Marka Aurelija Elijana

Nalazište: Budimpešta
Smještaj: Muzej Akvinka
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: vapnenac
Dimenzije: nepoznate
Datacija: 200-250.
Objavljeno: AE 2010, 1347; Beszédes 2010, 69-73; Ertel, Németh 2010, 98-99, br. 174; HD072442; EDCS-59500059; 670279
Komentar: Spomenik je pronađen na brežuljku Rupp-hegy u Novom Budimu. Datacija prema HD.
Natpis:

M(arcus) Aur(elius) Aelianus h(ic) s(itus) e(st) an(norum) X(?) / M(arcus) Aur(elius) Mogetmarus vet(eranus) / al(ae) I Thr(acum) et Aur(elia) Dumnoma/ra fil(io) pient(issimo) et sibi vivi po/suerun(t)

231. Setibolova portretna stela

Nalazište: Budimpešta
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 236 cm, šir. 80 cm, deb. 23 cm
Datacija: 1-150.
Objavljeno: CIL III 3695; Schober 1923, 97, br. 209; Meid 2005, 197; Mander 2013, 304, br. 689; HD073534
Komentar: Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 4063 (05.06.2020)
Natpis:

Saetibolus / an(norum) XIII et Qui/ntus an(norum) VII / h(ic) s(itus) e(st)(!) / Magissaes / f(ecit) parens / t(itulum) p(osuit) m(emoriae)

232. Portretna stela Aurelija Maksima

Nalazište: Budimpešta
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. R D 160
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 230 cm, šir. 78 cm, deb. 23 cm
Datacija: 230-270.
Objavljeno: CIL III 3678; Garbsch 1965, br. 106/10; Mander 2013, 302, br. 679; HD073565; EDCS-28600090
Komentar: Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 2992 (05.06.2020)
Natpis:

Aur(elio) Maximo / vet(erano) <l>eg(ionis) II adi(utricis) patri / et Ael(iae) Prim(a)e matri / et Ael(iae) Ressill(a)e avi(a)e / Aur(elia) Ingenua filia / parentibus karissi/mis titulum de suo / faciendum curavit / Aur(elius) Val(ens?) mil(es) leg(ionis) II adi(utricis) / socris benignissimis

233. Stela Elija Viktorina

Nalazište: Budimpešta
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. R.D. 146
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 120 cm, šir. 87 cm
Datacija: 140-160.
Objavljeno: CIL III 3677; 10609; Hofmann 1905, br. 51; Lőrincz 2001, 212, br. 180; Ubl 2013, XL, br. 66; HD074226; EDCS-28600089.
Komentar: Datacija prema Lőrincz.
Fotografija: lupa 3595 (05.06.2020)
Natpis:

D(is) [M(anibus)] / Ael(io) Victorino / ann(orum) XXX stip(endiorum) XIII / dupl(icario) al(a)e I T(hracum) v(eteranae) / et Ael(io) Licinia/no an(norum) XII fili(i)s / pien[t(issimis)] Ael(ia) Flavi/na infelic(issima) / mat(er) et sibi / v(iva) p(osuit)

234. Verkomberina stela

Nalazište: Budimpešta
Smještaj: Muzej Akvinka
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 77 cm, šir. 95 cm, deb. 22 cm
Visina slova: 7.5 cm – 6.1 cm
Datacija: 70-150.
Objavljeno: AE 2013, 1259; Beszédes 2013, 11-16, br. 2; HD074297
Komentar: Spomenik je pronađen 2008. u Budimpešti, na Trgu 15. ožujka. Datacija prema HD.
Natpis:

Vercombe/ra Vercom/beri f(ilia) ann(orum) LXXX / h(ic) s(ita) e(st) Cobro[m]a/ra fi(lia) ma(tri) t(itulum) m(emoriae) [p(osuit)]

235. Sarkofag Julije Letile

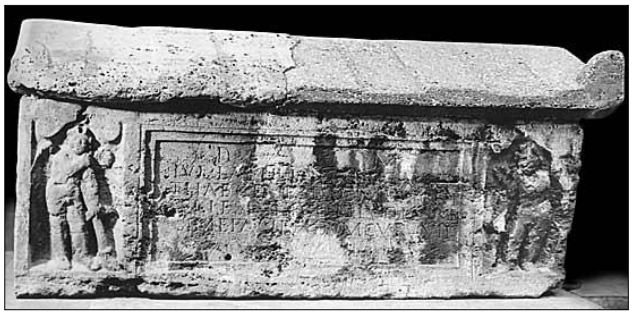

Nalazište: Budimpešta, I. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 62.97.1-2
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: nepoznate
Datacija: 215-240.
Objavljeno: CIL III 10533; HD074967; EDCS-29601422; TM 404930
Komentar: Spomenik je pronađen 1876. u Starom Budimu, ugrađen u stup crkve sv. Marije. Datacija prema municipalnom statusu Brigecione.
Fotografija: lupa 7 (05.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Iul(iae) Laetillae Marc(us) Aur(elius) / Thaegenes dec(urio) m(unicipii) Bregeti/one(n)sium(!) coniugi caris/sim(a)e faciendum curavit

236. Sarkofag Publija Elija Respektijana

Nalazište: Budimpešta, III. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 64.10.63
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 201 cm, vis. 72 cm, šir. 14 cm
Visina slova: 5.2 cm – 2.5 cm
Datacija: 200-230.
Objavljeno: TitAq 516; Németh 1999, 49, br. 127; HD060422; EDCS-32300559; TM 195454
Komentar: Spomenik je pronađen u Starom Budimu, u Ulici Hunor 20. Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 2904 (15.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // quieti aeternae P(ubli) Aeli / Respectiani ex / coll(egio) cent(onariorum) P(ubli) Aeli q(uon)d(am) / Domiti vet(erani) libert(i) qui / vix(it) an(nos) XXX Aelias(!) Fortu/nata{t} et Ingenua conl(ibertae) / collocaverunt // o(ptamus) s(it) t(ibi) t(erra) l(evis)

237. Sarkofag Kvinta Valerija Feliksa

Nalazište: Budimpešta
Smještaj: Abasár
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 58 cm, šir. 142 cm
Datacija: 200-300.
Objavljeno: AE 1978, 656; TRHR 237; HD004372; EDCS-09200445; TM 193987
Komentar: Spomenik (*tabula ansata*) uzidan je nad ulazom u crkvu sv. Petra i Pavla u Abasáru. Datacija prema lupa 10060.
Fotografija: lupa 10060 (19.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Qui(ntus) Val(erius) Felix Aug(ustalis) col(oniae) Aq(uincensium) / et Sept(imia) Vibia coniunx / sibi et suis fili(i)s vivis fe/cerunt

238. Vivijanova portretna stela

Nalazište: Šumar (mađ. Solymár), područje Budimpešte
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 70.2.1
Tip spomenika: stela
Materijal: andezit
Dimenzije: vis. 160 cm, šir. 75 cm, deb. 15 cm
Visina slova: 5 cm
Datacija: 100-150.
Objavljeno: AE 1986, 588; 1991, 1316; 2002, 1191; RIU 1314; Alföldy 2002, 267-268, br. 6; Visy 1996, 24-25, br. 26; HD008019; EDCS-05000677; TM 194022
Komentar: Spomenik je pronađen 1970. na privatnom posjedu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3059 (20.06.2020)
Natpis:

Vivianus Atrasi <fi>l(ius) / ann(orum) III h(ic) s(itus) e(st) t(itulum) p(osuit) sibi viv(o) / Enamaico Aponis fil(ius) / ann(orum) XXV vi(v)us et / Secunda Atrasi / [fil(ia) a]nn(orum) XXII de/[functa ---]/[------?

239. Nagrobna ploča Elija Saturnina

Nalazište: Kovačica (mađ. Nagykovácsi)
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 63.10.15
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 56 cm, šir. 146 cm, deb. 20 cm
Visina slova: 4.1 cm – 3.5 cm
Datacija: 100-150.

Objavljeno: Kuzsinszky 1934, br. 323; AE 1965, 46; 1967, 370; 2002, 1175; RIU 1318; Németh 1999, 54, br. 145; Alföldy 2002, 274; Ertel, Németh 2010, 66, br. 52; HD017359; EDCS-11800604; TM 194281
Komentar: Spomenik je pronađen 1912. u Ulici Erdő 158. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3130 (20.06.2020)
Natpis:

Ael(ius) Saturninus vet(eranus) leg(ionis) II ad(iutricis) et / Tul(lia) Sperata coniux et Aelius / Florianus et Ael(ius) Verus fil(ii) Ael(ia) Sa/turnina soror Sep(timius) Q(u)ad(r)atus / pater vix(it) ann(i)s LXXX et Sep(timia) Pusina / mater vix(it) annis LXXX et con(iugi) vix(it) annis XXV et Saturn(a)e / fil(iae) vix(it) ann(is) IIII viv(u)s sibi et suis f(aciendum) c(uravit)

240. Portretna stela koju podiže Apul

Nalazište: Kovačica (mađ. Nagykovácsi)
Smještaj: Župna kuća, Nagykovácsi
Tip spomenika: stela
Materijal: pješčenjak
Dimenzije: vis. 153 cm, šir. 36 cm
Visina slova: 4.2 cm – 4 cm
Datacija: 50-150.

Objavljeno: CIL III 3622; RIU 1319; Alföldy 2002, 269, br. 8; AE 2002, 1193; HD031753; EDCS-17300098; TM 194518
Komentar: Spomenik je pronađen 1842. na privatnom posjedu sjeverno od naselja. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 5962 (20.06.2020)
Natpis:

[---] Apulus / [--- e]<t> Iulia / [--- Fest]iv(a)e fi/[liae ---] / [------]

241. Komatimarina stela

Nalazište: Kovačica (mađ. Nagykovácsi)
Smještaj: Župna kuća, Nagykovácsi
Tip spomenika: stela
Materijal: andezit
Dimenzije: vis. 86 cm, šir. 47 cm
Visina slova: 4.5 cm – 4 cm
Datacija: 50-130.
Objavljeno: CIL III 3621; RIU 1321; Alföldy 2002, 266, br. 9; AE 2002, 1194; HD031756; EDCS-17300099; TM 194519
Komentar: Spomenik je pronađen 1842. na privatnom posjedu sjeverno od naselja. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3132 (20.06.2020)
Natpis:

Comatima/ra Qu(u)tai f(ilia) / ann(orum) XV / p(osuit) t(itulum) m(emoriae) pater

242. Nadgrobna ploča Lucija Septimija Lupijana

Nalazište: Kovačica (mađ. Nagykovácsi)
Smještaj: Župna kuća, Nagykovácsi
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 60 cm, šir. 84 cm
Visina slova: 5 cm – 3 cm
Datacija: 217.
Objavljeno: CIL III 3620; RIU 1322; Alföldy 2002, 269-270, br. 10; AE 2002, 1195; 2003, 1457; Solin 2003, 192; PIR² B 166; M 518; HD031759; EDCS-17300100; TM 194520
Komentar: Spomenik je pronađen 1842. na privatnom posjedu sjeverno od naselja. Datacija prema konzulskom datumu.
Fotografija: lupa 3131 (20.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // <L>ucio Septimio <L>u/piano annorum(!) / I et Lucio Sept(imio) Caesia/no annorum(!) I facien/dum curavit Sept(imius) Cel<e>r / sexvirum col(oniae) Aq(uincensium) Aur(elia) Caen/sa parentes fili(i)s car(is) <f>(ecerunt) P/raesenti(!) et Extricado(!) / co(n)s(ulibus)

243. Grobni spomenik Julija Atenija

Nalazište: Budimpešta
Smještaj: nepoznat
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: nepoznat
Dimenzije: nepoznate
Datacija: 100-150.
Objavljeno: CIL III 3550; TitAq 651; HD068622; EDCS-17800019; TM 194625
Komentar: Spomenik je pronađen u Starom Budimu. Izgubljen je. Datacija prema HD.
Crtež: TitAq 651
Natpis:

Iuli(!) Atheni(!) liberto et / heredi Iuli Crescentis / q(uondam) |(centurionis) leg(ionis) X gem(inae) qui / post obitum eius vixit / annum I menses tres / Iul(ia) Iulia coniugi / carissimo f(aciendum) c(uravit)

244. Atresova stela

Nalazište: Budimpešta
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 230 cm, šir. 77 cm, deb. 28 cm
Datacija: 100-200.
Objavljeno: CIL III 3687; Schober 1923, 58, br. 124; HD073868
Komentar: Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3098 (21.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // DI[------ // ------] / Rosionis / XXXXXF / et Atresso / f(ilio) eius XX // Surus cu/m fratri/bus pare/ntibus // [---]simis p(osuit)

245. Stela Marka Eflana Onira

Nalazište: Budimpešta
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 103 cm, šir. 100 cm, deb. 19 cm
Datacija: 150-200.
Objavljeno: AE 1975, 688; TitAq 498; HD010885; EDCS-09400595; TM 194075
Komentar: Spomenik je pronađen 1871. u Ulici Vihar 3, u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu obloženom kamenim pločama. Datacija prema Németh (TitAq).
Fotografija: lupa 2797 (22.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / M(arcus) Aeflanus Onirus / ann(orum) XL hic sit(us) est / M(arcus) Aeflanus Licini/anus praefectus / castror(um) / patronus eius / fieri iussit

246. Stela Publija Elija Favorijana

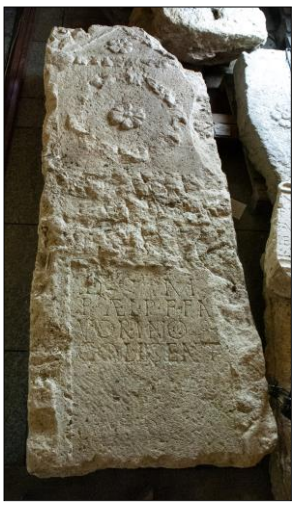

Nalazište: Urma (mađ. Üröm)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 198 cm, šir. 79 cm, deb. 22 cm
Visina slova: 5.5 cm
Datacija: 130-170.
Objavljeno: AE 1937, 140; 2002, 1175; RIU 1306; Alföldy 2002, 274; HD023355; EDCS-15900454; TM 194394
Komentar: Spomenik je pronađen 1926. na cesti prema Budakalászu, u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu obloženom kamenim pločama. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3192 (23.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / P(ublio) Ael(io) P(ubli) Fa/voriano / coll(egium) cent(onariorum)

247. Nadgrobna ploča Elija Sabinijana

Nalazište: Urma (mađ. Üröm), područje Budimpešte
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 96 cm, šir. 88 cm, deb. 9.5 cm
Visina slova: 4.7 cm – 4 cm
Datacija: 150-200.
Objavljeno: RIU 1307; CBFIR 1990, 341-342, br. 425; Alföldy 2002, 274; AE 2002, 1175; HD031729; EDCS-17300089; TM 194510
Komentar: Spomenik je pronađen 1926. na cesti prema Budakalászu, u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu obloženom kamenim pločama. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3193 (25.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // Ael(io) Sabiniano b(ene)f(iciario) / co(n)s(ularis) leg(ionis) II ad(iutricis) stip(endiorum) / XXIIII vix(it) an(nos) XLV Ael(io) / Sabino patri eius / et Aeliae Sabinillae / fil(iae) eius Ael(ius) Donatus / libertus patronis / dignissimis / f(aciendum) c(uravit)

248. Stela Tita Merkazija Herma

Nalazište: Urma (mađ. Üröm), područje Budimpešte
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 64.10.17
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 191 cm, šir. 103 cm
Visina slova: 7 cm
Datacija: 100-200.
Objavljeno: CIL III 3625; Kuzsinszky 1934, br. 280; RIU 1308; Németh 1999, 47, br. 119; Alföldy 2002, 274; AE 2002, 1175; HD031732; EDCS-17300090; TM 194511
Komentar: Spomenik je pronađen prije 1861. na privatnom posjedu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3190 (25.06.2020)
Natpis:

T(itus) Mercasius / Hermes / sibi vivos(!) et / coniugi f(ecit)

249. Ulomak stele vojniku

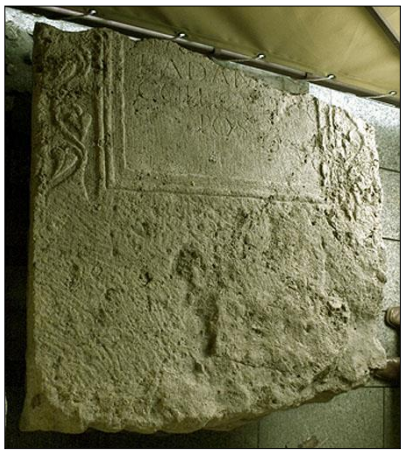

Nalazište: Urma (mađ. Üröm), područje Budimpešte
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 62.1926.4
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 92 cm, šir. 108 cm, deb. 13 cm
Visina slova: 6 cm – 5.7 cm
Datacija: 120-150.
Objavljeno: RIU 1309; HD031735; EDCS-17300091; TM 194512
Komentar: Spomenik je pronađen 1926. na privatnom posjedu (vl. Márton Schiessl), u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu obloženom kamenim pločama. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 10064 (25.06.2020)
Natpis:

------] / [---]nio(?) [--- leg(ionis)] / II ad(iutricis) an(norum) [---] / coll(egium) cultor(um) / pos(uit)

250. Ulomak nadgrobne ploče s grčkim natpisom

Nalazište: Budimpešta, III. Okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 70.10.4
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 89 cm, šir. 63 cm, deb. 14 cm
Visina slova: 2 cm – 4 cm
Datacija: 200-300.
Objavljeno: SEG 29, 1039; CIGP 75; CIGP² 89; HD035862; EDCS-39500056; TM 194795; PH295898
Komentar: Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 10638 (01.09.2020)
Natpis:

Θάρσι Νάουμ / οὐδεὶς ἀθάνα/τος ἐτων τρία/κοντα

251. Statijina stela

Nalazište: Budimpešta, II. Okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 2003.30.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 84 cm, šir. 65 cm, deb. 26 cm
Visina slova: 7 cm – 4.5 cm
Datacija: 100-150.
Objavljeno: AE 2004, 1142; TitAq 705; HD052248; EDCS-34100083; TM 195374
Komentar: Spomenik je pronađen 2003. u Ulici Ottó Herman 20. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 10558 (01.09.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // Statia lib/erta Ingen/ui an(n)orum / XXXV

252. Ulomak grobnog spomenika

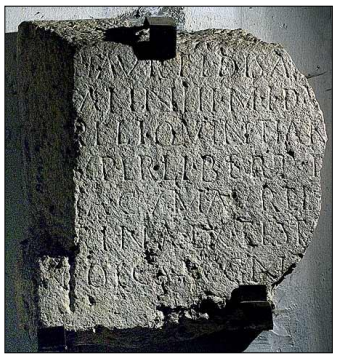

Nalazište: Budimpešta, III. Okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 86.10.2
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 61 cm, šir. 53.5 cm, deb. 20 cm
Visina slova: 4 cm – 4.2 cm
Datacija: 230-300.
Objavljeno: AE 2005, 1258; TitAq 573; Topál 2003, 31; HD054742; EDCS-38000308; TM 195398
Komentar: Spomenik je pronađen 1985. u Ulici Bécsi 203, na nekropoli civilnog naselja u sekundarnoj uporabi. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 10764 (01.09.2020)
Natpis:

---] et Aurel(io) Disa[---] / [--- qui vix(it)] ann(os) III m(enses) I d(ies) V[---] / [--- Au]rel(i) Quintian[us et ---] / [---] per libert(-) D[---] / [---]ia cum Aureli[a ---?] / [Victo?]rina ex testa[me/nt]o f(aciendum) c(uraverunt) HS(ex sestertiis) (quingentis et mille) [---]

253. Nadgrobna ploča Tita Sulpicija Justa

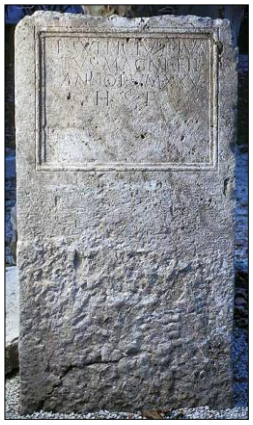

Nalazište: Budaörs, područje Budimpešte
Smještaj: Muzej Ferenczy, Senandrija
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 202 cm, šir. 110.5 cm, deb. 26 cm
Visina slova: 6.5 cm – 7.3 cm
Datacija: 50-150.
Objavljeno: AE 2005, 1268; HD054757; EDCS-38000317; TM 195407
Komentar: Spomenik je pronađen 2002. u sekundarnoj uporabi kao pokrov kasnoantičkog groba. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 6006 (01.09.2020)
Natpis:

T(itus) Sulpicius Ius/tus Magni fil(ius) / annorum XXV / h(ic) s(itus) e(st)

254. Eburonova stela

Nalazište: Budimpešta, III. Okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 63.10.20
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 164 cm, šir. 78 cm, deb. 23 cm
Visina slova: 6 cm – 11 cm
Datacija: 30-70.
Objavljeno: Kuzsinszky 1934, 176, br. 286, Mócsy 1959, 185, 53; Németh 1999, 13, br. 13; TitAq 609; HD068584; EDCS-32300579; TM 405993
Komentar: Spomenik je pronađen 1914. u Starom Budimu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 2870 (01.09.2020)
Natpis:

Eburo Milio/nis fil(ius) miles / in classe / an(norum) LII / h(ic) s(itus) e(st)

255. Stela Marka Egnatija

Nalazište: Budimpešta, III. Okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 63.10.17
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 196 cm, šir. 71 cm, deb. 20 cm
Visina slova: 5 cm – 3 cm
Datacija: 100-150.
Objavljeno: Kuzsinszky 1934, 174, br. 415; Mócsy 1959, 185, 14; Fitz 1993, 354, br. 273; Németh 1999, 23, br. 44; TitAq 610; HD068585; EDCS-32300564; TM 405994
Komentar: Spomenik je pronađen 1927. u Ulici Bécsi 86 u Starom Budimu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 2943 (01.09.2020)
Natpis:

M(arcus) Egnati(us) M(arci filius) Ga(leria) M / Morico / Lugdu(no) mil(es) leg(ionis) II ad(iutricis) / (centuria) Simini Rufi stip(endiorum) XXIII / an(norum) XLV h(ic) s(itus) e(st)

256. Nadgrobna ploča Kvinta Frendula Rufa

Nalazište: Budimpešta, III. Okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 50.1855
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 113.5 cm, šir. 76 cm, deb. 21 cm
Visina slova: 8 cm – 4.5 cm
Datacija: 170-230.
Objavljeno: CIL III 3549; TitAq 630; HD068603; EDCS-28600010; TM 404381
Komentar: Spomenik je pronađen 1851. u Ulici Folyamőr u Starom Budimu, u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3008 (02.09.2020)
Natpis:

Q(uintus) Frendull/us Rufus / Vicetinus vix(it) / ann(os) XXXXIIX / militavit ann(os) XXIII / armorum cust(os)

257. Stela Matsiu

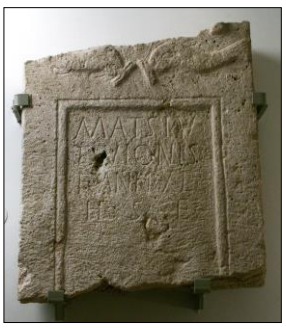

Nalazište: Budimpešta, XI. Okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 31.1847.2
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 91 cm, šir. 78 cm, deb. 21 cm
Visina slova: 7.5 cm – 6 cm
Datacija: 70-170.
Objavljeno: CIL III 3602; TitAq 671; HD068638; EDCS-28600061; TM 404429
Komentar: Spomenik je pronađen 1847. u Novom Budimu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 804 (02.09.2020)
Natpis:

Matsiu / Tuonis / f(ilius) ann(orum) XL / h(ic) s(itus) e(st)

258. Stela Marka Valerija Marcela

Nalazište: Budimpešta, I. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 63.10.12
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 135 cm, šir. 61 cm, deb. 24 cm
Visina slova: 5.5 cm – 4.5 cm
Datacija: 70-130.
Objavljeno: CIL III 14349; Kuzsinszky 1934, 171, br. 198; Mócsy 1959, 185, 26; Fitz 1993, 337, br. 242; Németh 1999, 24, br. 48; TitAq 730; HD068700; EDCS-32300133; TM 405330
Komentar: Spomenik je pronađen 1898. na Trgu Corvin. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 2708 (02.09.2020)
Natpis:

M(arcus) Valerius / M(arci) Anie(n)sis / Marcel(l)us / Vercel(l)is / mil(es) leg(ionis) II ad(iutricis) / |(centuria) Postumi / Valentis / an(norum) XL stip(endiorum) XVIII / h(ic) s(itus) <e>(st)

259. Stela Valenta Bebija

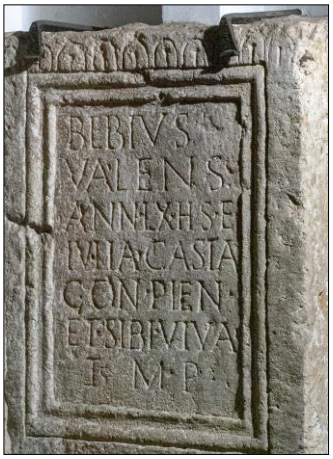

Nalazište: Budimpešta, I. okrug
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 64.10.179
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 127 cm, šir. 78 cm, deb. 23 cm
Visina slova: 6 cm – 10.5 cm
Datacija: 100-130.
Objavljeno: CIL III 3592; Németh 1999, 36, br. 80; 43, br. 103; TitAq 581; EDCS-28600051; HD068558; TM 404420.
Komentar: Spomenik dolazi iz zbirke Zichy. Nepoznato točno mjesto nalaska. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3054 (02.09.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // B(a)ebius / Valens / ann(orum) LX h(ic) s(itus) e(st) / Iulia Casta / con(iugi) pien(tissimo) / et sibi viva / t(itulum) m(emoriae) p(osuit)

INTERCIZA

260. Portretna stela Aurelije Barake

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 22.1905.12
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 193 cm, šir. 90 cm, deb. 17 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: Schober 1923, 198; Intercisa I, 19; AE 1983, 782b; Scheiber 1983, 37-39, br. 5; RIU 1161; Barkóczi 1964, 307, 349, br. 144/38; Barkóczi 1982/83, T. 22, 28; Lőrincz 2001, br. 355; Nagy 2012, 135, br. 146; Mander 2013, 312, br. 729; HD000529; EDCS-09900597; TM 193948
Komentar: Spomenik je pronađen 1905. u Dunaújvárosu, u vinogradu čiji je vlasnik Károly Tiszuczky. Datacija prema Lőrincz 2001.
Fotografija: lupa 3518 (05.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // Aureliae Barachae [v]ixit / ann(os) XXXV et Aur<e>l(iae) Ger/ma[n]il(l)ae vixit / ann(os) IIII et altera / filia Aurelia Ger/manilla vi[xit] ann(os) / II et Immostae matri su/(a)e vixit ann(os) LX German/ius Valens mil(es) coh(ortis) M(iliariae) Hem/es(enorum) uxori et matri et fi/liis posuit et sibi viv{i}us fe//cit

261. Sarkofag Marka Aurelija Salumata

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 154.1874.4
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 150 cm, vis. 40 cm, šir. 12 cm,
Datacija: 240-260.
Objavljeno: CIL III 10318; Intercisa I, 133; AE 1983, 0782c; RIU 1202; Scheiber 1983, 40, br. 6; Lőrincz 2001, br. 323; Visy 2016, 164; HD000532; EDCS-28100231; TM 193949
Komentar: Spomenik je pronađen 1874. u Dunaújvárosu, u vinogradu čiji je vlasnik Gáspár Farkas. Datacija prema Lőrincz 2001.
Fotografija: lupa 3551 (05.06.2020)
Natpis:

D(is) // [M(anibus)] // M(arcus) Aur(elius) Sallumas vet(eranus) / ex tess(e)r(ario) coh(ortis) |(miliariae) Hemes(enorum) domo / Hemesa annorum LXXXII vivo / sibi et Aureliae mat[ri --- e]t [---] / quondam coni(ugi) [---] / [---]NV[---]

262. Mulsova portretna stela

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 74.1911.3
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 240 cm, šir. 78 cm, deb. 23 cm
Visina slova: 5.5 cm
Datacija: 100-120.
Objavljeno: AE 1986, 598; Intercisa I, 4; RIU 1248; Lõrincz 2001, br. 218; Nagy 2012, 41, br. 28; Ubl, 2013, XXXVIII, br. 57; Visy 2016, 210; HD008043; EDCS-09900675; TM 194030
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu, u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu. Datacija prema Lőrincz 2001.
Fotografija: lupa 3576 (05.06.2020)
Natpis:

Mulsus Aivis(a)e f(ilius) an(norum) / XX h(ic) e(st) s(itus) e<q>(ues) oc(cisus) in / c(ivitate) Litu<g>enus Aivis(a)e / f(ilius) an(norum) XVIII h(ic) e(st) s(itus) mi(lites) al(ae) / p(rimae) Fro(n)to(nianae) i(n) c(ivitate) He(raviscorum?)(!) d(efuncti) / frate(r) Bel(l)icus t(itulum) / p(osuit) m(emoriae)

263. Adinamonova stela

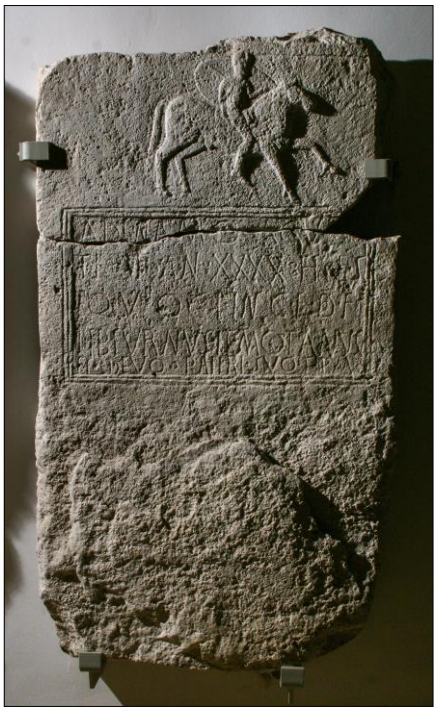

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 32.1912.3
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 148 cm, šir. 80 cm, deb. 15 cm
Visina slova: 5.1 cm
Datacija: 70-130.
Objavljeno: AE 1914, 100; Intercisa I, 8; Schleiermacher 1984, br. 127; AE 1986, 599; RIU 1148; Visy 2016, 109; Ubl 2013, XLIII-XLIV, br. 82; HD008046; EDCS-09900585; TM 194031
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu, u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3510 (06.06.2020)
Natpis:

Ad{i}namo Acu[--]/ti fili(us) an(norum) XXXX h(ic) e(st) s(itus) / equ(es) oc(c)i(sus) in c(ivitate) E(raviscorum) d(e)f(unctus) / Tibeurnus et Mo(n)tanus / fi(lii) devo(tissimi) pateri(!) suo t(itulum) p(osuerunt) m(emoriae)

264. Elijeva stela

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Muzej Intercisa, inv. br. 75.61.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 200 cm, šir. 102 cm, deb. 20 cm
Visina slova: 6 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: AE 1971, 337; RIU 1154; Vágó, Bóna 1976, 71, br. 1095; Lőrincz 2001, 264, br. 357; Visy 2016, 116; HD011560; EDCS-09900591; TM 194142
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu, u sekundarnoj uporabi (grob 1095). Datacija prema Lőrincz 2001.
Fotografija: lupa 3514 (06.06.2020)
Natpis:

Aelio P[---] / vet(erano) co[h(ortis) I |(miliariae) Hem(esenorum)] / Octavi[a ---]/lina co[niugi] / et Silvi[--- fil(i-)] / et sibi v[iva] / pos[uit]

265. Portretna stela Aurelija Barbe

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Muzej Intercisa, inv. br. 75.65.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 174 cm, šir. 70 cm, deb. 20 cm
Visina slova: 4.3 cm – 3.5 cm
Datacija: 150-300.
Objavljeno: AE 1971, 339; Vágó 1970, 121, br. 447; RIU 1179; Mander 2013, 311-312, br. 725; Visy 2016, 141; HD011566; EDCS-09900614; TM 194144
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu, u sekundarnoj uporabi (grob 1110). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3528 (06.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // memoriae Aur(eli) Barbae / vet(erani) leg(ionis) II ad(iutricis) et Aureli(i)s / Probiano mil(iti) l{i}eg(ionis) s(upra) s(criptae) / Gaudentio et Firmini/ano qui vix(it) ann(os) VIII / Aurelia Heraclia li/berta ex testame/n[t]o f(aciendum) c(uravit)

266. Nadgrobna ploča Marka Aurelija Malkihijana

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Muzej Intercisa, inv. br. MNM 22.1905.22 - IM 67.2.345.2
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 61 cm, šir. 120 cm, deb. 17 cm
Visina slova: 5.8 cm
Datacija: 150-300.
Objavljeno: Intercisa I, 121; AE 1971, 341; RIU 1190; Vágó 1970, br. 121; Visy 2016, 152; HD011572; EDCS-09900622; TM 194146
Komentar: Spomenik tvore dva ulomka. Pronađeni su u 1905. Dunaújvárosu, lijevi dio u vinogradu, a desni u sekundarnoj uporabi (grob 810). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3539 (06.06.2020)
Natpis:

M(arcus) Aur(elius) Malcihian[us vet(eranus)] leg(ionis) II adi(utricis) et / Valeriae Vere{n}cundae [co]niugi q(uae) v(ixit) ann(os) / XXXV et M(arco) Aur(elio) Marcellino [mi]l(iti) leg(ionis) s(upra) s(criptae) filio / q(ui) v(ixit) ann(os) XVIIII et Valeria[e Pul]c<hr>(a)e coniugi / et Valeriae Optatae filiae eoru[m ---]anta f(ecit)

267. Portretna stela Aurelija Salamata

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Muzej Intercisa, inv. br. 67.2.344.6
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 138 cm, šir. 49.5 cm, deb. 23.5 cm
Visina slova: 4.2 cm
Datacija: 150-300.
Objavljeno: AE 1971, 343; Vágó 1970, 121, br. 446; RIU 1201; Mander 2013,312, br. 726; Visy 2016, 163; HD011578; EDCS-09900633; TM 194148
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu, u sekundarnoj uporabi (grob 815). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3550 (06.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Aurel(io) Sala/mati vet(erano) ex <d>u/cen(ario) civi Aedes(sitano)(!) / qui vix(it) annis LXX / in his militavit / ann(is) XL Aur(elius) Pus/intulus gener / [e]x [---] f[ac(iendum)] cu[r(avit)]

268. Nadgrobna ploča roditeljima

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Muzej Intercisa
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 90 cm, šir. 56 cm, deb. 19 cm
Visina slova: 4 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: AE 1971, 345; Vágó 1970, 125, br. 452; T. 58, 2; RIU 1222; Lőrincz 2001, 261, br. 350; HD011584; EDCS-09900651; TM 194150
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu (Ulica Tisza), u sekundarnoj uporabi. Datacija prema HD.
Fotografija: HD011584 (06.06.2020)
Natpis:

------] / [M(arcii)? Aur(elii)?] Lon[ginus et] / Decimus m[il(ites) coh(ortis) |(miliariae) He]/mes(enorum) eq(uitatae) Qu[arta? fil(ii) pa]/rentibus [carissimis?] / s(uis) et [s(ibi) pos(uerunt)]

269. Stela Gaja Manilija

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Muzej Intercisa
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 202 cm, šir. 76 cm, deb. 18 cm
Visina slova: 4 cm
Datacija: 150-300.
Objavljeno: AE 1971, 347; Vágó 1970, 123, br. 448; RIU 1242; Lörincz 1996, br. 43; Visy 2016, 204; HD011590; EDCS-09900669; TM 194152
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu (Ulica Tisza), u sekundarnoj uporabi. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3572 (06.06.2020)
Natpis:

D(is) [M(anibus)] / G(aio) Manil[io ---] / leg(ionis) II ad(iutricis) na[t(ione) --- domo] / Galatia Anc[yra ---] / Manilia Cres[centia? filia] / naturalis her[es prima et] / Manilia Nicia [---] / [co]niux sec[unda heres] / [b]ene m[erenti f(aciendum)? c(uraverunt)?]

270. Grobni spomenik legionaru

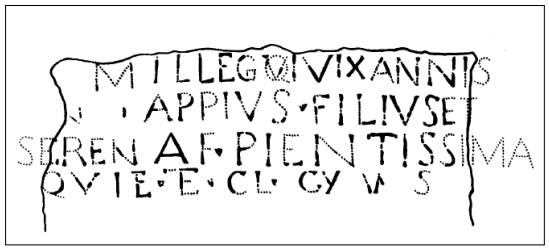

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Muzej Intercisa
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 65 cm, šir. 69 cm, deb. 22 cm
Visina slova: 7.3 cm
Datacija: 150-300.
Objavljeno: AE 1971, 348; Vágó 1970, 123-125, br. 450; RIU 1159; HD011593; EDCS-09900596; TM 194153
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu (Ulica Tisza), u sekundarnoj uporabi. Sačuvan je donji dio stele ili nadgrobne ploče. Natpisno polje uglavnom otučeno radi ponovne uporabe. Datacija prema HD.
Fotografija: RIU 1159
Natpis:

------] / [---] mil(iti) leg(ionis) [q]ui vix(it) anni(s) [---] / [---] Appius filius e[t ---] / [--- S]erena f(ilia) pientiss[ima cum? ---?] / [---? E?]quite et Cl(audio) C(?)y[---]

271. Portretna stela Publija Elija Prokulina

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 62.83.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 223 cm, šir. 66 cm, deb. 30 cm
Visina slova: 5.8 cm – 5.2 cm
Datacija: o. 247.
Objavljeno: AE 1965, 223; 1971, 326; Fitz 1972, 236-246; RIU 1155; Lőrincz 2001, 254, br. 321; FPA V, 109, br. 11; Visy 2016, 117; HD018244; EDCS-09900592; TM 194291
Komentar: Spomenik je pronađen 1913. u Dunaújvárosu, u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu. Datacija prema Lőrincz 2001.
Fotografija: lupa 3515 (06.06.2020)
Natpis:

P(ublio) Ael(io) Proculino [e(gregiae) m(emoriae) v(iro) -- |(centurioni)] / primo in coh(orte) |(miliaria) [Hemes(enorum) trans]/lato in leg(ionem) II ad[iut(ricem) p(iam) f(idelem) exer]/cit(atori) eq(uitum) leg(ionis) s(upra) [s(criptae) |(centurioni) coh(ortis) --- urb(anae) |(centurioni)] / coh(ortis) VII praet(oriae) p(iae) v(indicis) [Phil(ippianae) bello] / Dacico deside[rato ad ca]/stell(um) Carporum [milit(avit) ann(os)] / XXVI P(ublius) Ael(ius) Procu[lus |(centurio) coh(ortis) ei]/usdem et Aure[lia ---]/a parentes fil[io suo ca]/rissimo et sib[i vivis] / et infelic[issimo] / filio posue[runt]

272. Portretna stela Ulpija Enubika

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 74.1911.2,4
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 262 cm, šir. 100 cm, deb. 20 cm
Datacija: 100-120.
Objavljeno: Intercisa I, 278, br. 5; AE 1960, 14; 1976, 554; 1977, 638; RIU 1264; Lőrincz 1977, 363-367; Nagy 2012, 38, br. 23; Visy 2016, 226; Lőrincz 2001, 178, br. 67; Ubl 2013, XXXIX, br. 63; HD018625; EDCS-09900690; TM 194313
Komentar: Spomenik je pronađen 1911. u Dunaújvárosu, u sekundarnoj uporabi u dvama kasnoantičkim grobovima. Datacija prema Lőrincz 2001.
Fotografija: lupa 3581 (06.06.2020)
Natpis:

Ulp(ius) Enubico / sesquipli(carius) a[l]ae [I Fl(aviae)] / Britan(nicae) ann(orum) XXXV / [h(ic)] s(itus) e(st) / Ressa(tus?) et Succo / fra(tres) et heredes / f(aciendum) c(uraverunt)

273. Nadgrobna ploča Aurelija Maksimijana

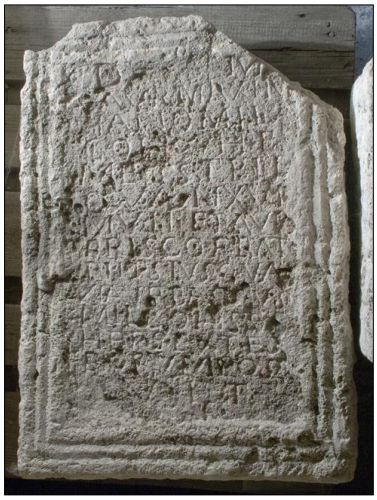

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 118.1907.1
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 68 cm, šir. 52 cm, deb. 11 cm
Visina slova: 4.1 cm – 3 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: AE 1909, 149; Intercisa I, 296, br. 118; RIU 1192; Lőrincz 2001, 262, br. 351; Visy 2016, 154; HD020039; EDCS-09900624; TM 194341
Komentar: Spomenik je pronađen 1906. u Dunaújvárosu, u vinogradu Ferenca Hausera. Datacija prema Lőrincz 2001.
Fotografija: lupa 3541 (06.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Aur(elio) Maxim/iano mil(iti) / coh(ortis) |(miliariae) He/mes(enorum) st(i)p(endiorum) II / q(ui) v(ixit) an(nos) XVI / m(enses) VII et Aur(elio) / Prisco frat/ri ipsius q(ui) v(ixit) an(nos) / XI Aur(elius) Bassus / mil(es) coh(ortis) s(upra) s(criptae) / heres ex tes(tamento) / eorum pos/uit

274. Sarkofag Marka Aurelija Monima

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 46.1907.1
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 62 cm, šir. 133 cm, deb. 14 cm
Visina slova: 14.3 cm – 4.9 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: AE 1909, 150; Intercisa I, 298, br. 132; RIU 1194; Lőrincz 2001, 259, br. 340; Visy 2016, 156; HD020042; EDCS-09900626; TM 194342
Komentar: Spomenik je pronađen 1906. u Dunaújvárosu, u vinogradu čiji je vlasnik János Pukli. Datacija prema Lőrincz 2001.
Fotografija: lupa 3543 (06.06.2020)
Natpis:

[D(is)] M(anibus) // M(arco) Aurel(io) Monimo vet(erano) / ex dec(urione) coh(ortis) |(miliariae) Hemes(enorum) / domo Hemesa qui / vixit ann(os) LXIIII co/[n]iugi Iulia Ticim/[a e]t Aurel(ius) Iulian/[us? strat(or)? c]o(n)s(ularis) filius / [------

275. Kornelijin grobni spomenik

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 85.1906.2
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 72 cm, šir. 95 cm, deb. 18 cm
Visina slova: 4 cm
Datacija: 200-270.
Objavljeno: AE 1908, 49; Intercisa I, 290, br. 73;RIU 1163; Visy 2016, 125; HD020408; EDCS-09900599; TM 194351
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu, u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu. Datacija prema stjecanju statusa kolonije Akvinka.
Fotografija: lupa 687 (06.06.2020)
Natpis:

------](?) / [---]inae Cornel(iae) Aurel(ia) Iustina / fil(ia) et mater titulum posu{o}/erunt Aure(lio) Sal[---] / Aug(ustali) col(oniae) Aqu(incensium)

276. Ulomak Faladova sarkofaga

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Muzej Intersica, inv. br. 75.62.1
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 43 cm, šir. 185 cm, deb. 15.5 cm
Datacija: 170-230.
Objavljeno: AE 1975, 702; 1977, 639; RIU 1212; Visy 2016, 174; HD020482; EDCS-09900642; TM 194356
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu (Ulica Baracsi 18) u sekundarnoj uporabi kao podno popločenje. Čitanje prema AE 1977. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 12992 (06.06.2020)
Natpis:

---] cui / [---]anic/[--- C]astor / Phaladi amico p(osuit)

277. Sarkofag Julije Silvine

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 32.1912.1
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 216 cm, vis. 66 cm, šir. 95 cm
Visina slova: 4.7 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: AE 1914, 99; 2013, 1269; Intercisa I, 298, br. 131; RIU 1236; CBFIR 328, br. 405; Lőrincz 2001, 260, br. 346; Visy 2016, 198; HD020984; EDCS-09900665; TM 194362
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu, u vinogradu Jánosa Szóráda. Datacija prema Lőrincz 2001.
Fotografija: lupa 3568 (07.06.2020)
Natpis:

Iuliae Silvinae matri / dulcissim(a)e q(uae) v(ixit) ann(os) LXVI et / Ael(io) Valentiano vet(erano) coh(ortis) \|(miliariae) / Hemes(enorum) ex dupl(icario) vivo patri / dulcissimo Ael(ius) Vitalis / b(ene)f(iciarius) co(n)s(ularis) faciendum curavit

278. Senionova stela

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 33.1909.4
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 123 cm, šir. 76 cm, deb. 15 cm
Visina slova: 4 cm
Datacija: 50-150.
Objavljeno: AE 1910, 139; 1941, 15; Intercisa I; 285-286, br. 45; RIU 1256; Visy 2016, 218; HD021141; EDCS-09900683; TM 194366
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu, u vinogradu Ferenca Hausera. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 688 (07.06.2020)
Natpis:

Senio Comatonis f(ilius) nat(ione) / Era(viscus) <a>(nnorum) XXX in c(ivitate) Er(aviscorum) in Aq(uinco) / e(t) Comatuia mater eius / sibi et f(ilio) viva t(itulum) p(osuit)

279. Stela Marka Herenija Pudenta

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 21.1905.6.
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 181 cm, šir. 109 cm, deb. 19 cm
Visina slova: 3.2 cm
Datacija: 130-170.
Objavljeno: AE 1906, 108; Schober 1923, 58, br. 126; Intercisa I, 282, br. 25; RIU 1232; Nagy 2012, 35, br. 19; Visy 2016, 194; HD021908; EDCS-09900661; TM 194369
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu, u vinogradu gđe Monyák. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3100 (07.06.2020)
Natpis:

M(arco) Herennio / Pudenti vet(erano) / leg(ionis) II ad(iutricis) p(iae) f(idelis) / ann(orum) LXXVIII do/mo Claudia / Apamie(!) coll(egium) / cultor(um) p(osuit)

280. Aksetonova stela

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 23.1905.4
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 98 cm, šir. 100 cm, deb. 17 cm
Visina slova: 6 cm – 4.5 cm
Datacija: 130-160.
Objavljeno: AE 1906, 109; Intercisa I, 278-279, br. 6; RIU 1206; Lőrincz 2001, 211, br. 175; Ubl 2013, XXXIX, br. 60; Visy 2016, 168; HD021911; EDCS-09900637; TM 194370
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu, u vinogradu J. Hermanna. Datacija prema Lőrincz 2001.
Fotografija: lupa 3554 (07.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Axeto curator / alae I Thr(acum) h(ic) s(itus) e(st) / Ulp(ia) Ingenua bene m(erenti) / et Ulp(io) Optato et / Ulp(iae) Sensutae fil(iis) / vivis et sibi viva / p(osuit) cur(am) ag(ente) Arrunt(io) / Postumo (h)erede

281. Portretna stela Elija Munacija

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 22.1905.3
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 185 cm, šir. 80 cm, deb. 20 cm
Visina slova: 4.5 cm – 3 cm
Datacija: 240-260.
Objavljeno: AE 1906, 110; Schober 1923, 99-100, br. 216; Intercisa I, 280-281, br. 18; RIU 1153; Erdélyi 1974, br. 50; Lőrincz 2001, 255, br. 324; Nagy 2012, 150, br. 166; Mander 2013, 313, br. 733; Visy 2016, 115; HD021914; EDCS-09900590; TM 194371
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu, u vinogradu (vl. Károly Tiszuczky). Datacija prema Lőrincz 2001.
Fotografija: lupa 3513 (07.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // Ael(io) Munatio / caps(ario) coh(ortis) |(miliariae) Hem(e)s(enorum) / stup(endiorum)(!) XXVIII dom(o) / Sam(osata) Aur(elia) Cansa/una con(iunx?) Ant(onio) / Basso vex(illario) sec(undo) her(ede) / sanctiss(imo) coniug[i] / con(!) se(!) natib(us)q(ue) suis / fecit / m(onumentum) m(emoriae)

282. Portretna stela Aurelije Heraklite

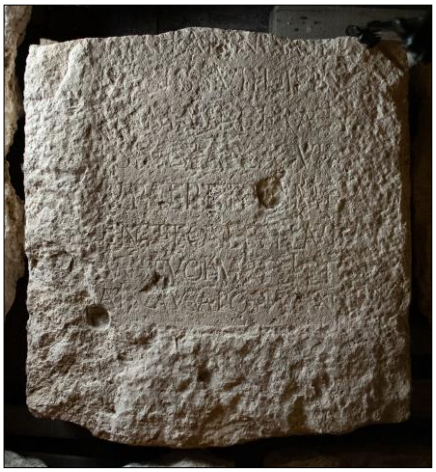

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 65.1905.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 196 cm, šir. 80 cm, deb. 15 cm
Visina slova: 4.3 cm
Datacija: 150-250.
Objavljeno: AE 1906, 113; 1991, 1325; Intercisa I, 283, br. 31; RIU 1162; Visy 2016, 124; HD021923; EDCS-09900598; TM 194372
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu, u vinogradu (vl. István Kincses), u sekundarnoj uporabi kao popločenje kasnoantičkog groba. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3519 (07.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Aurel(iae) Heraclit/ae filiae quae / vixit annis XVII / me(n)sibus VII diebus / XXII M(arcus) Aur(elius) Heracli/tus hastat(us) leg(ionis) VII / Cl(audiae) pater et Pia mater / et ante eos Epp(ius?) Flavi/anus evok(atus)(!) maritus piet/atis causa posuerunt

283. Adnamatina stela

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 27.1906.5
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 141 cm, šir. 73 cm, deb. 23 cm
Visina slova: 6.5 cm
Datacija: 100-150.
Objavljeno: AE 1906, 114; Schober 1923, 54, br. 113; RIU 1147; Intercisa I, 286, br. 46; Nagy 2012, 33, br. 16; Visy 2016, 108; HD021926; EDCS-09900584; TM 194373
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu, u vinogradu (vl. Dániel Rákics), u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 745 (07.06.2020)
Natpis:

Adnamata / Carveicioni//s // f(ilia) ann(orum) L h(ic) s(ita) e(st) / Cl(audius) Cesoris / co(n)iugi p(iissimae) / t(itulum) m(emoriae) p(osuit)

284. Absukova stela

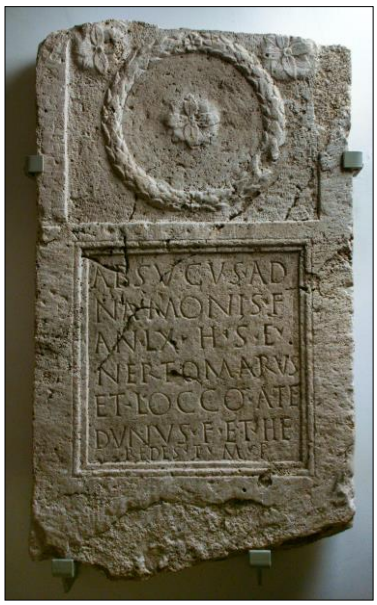

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 27.1906.4
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 139 cm, šir. 77 cm, deb. 16 cm
Datacija: 100-150.
Objavljeno: AE 1906, 115; Intercisa I, 286, br. 47; RIU 1146; Erdélyi 1974, br. 17; Visy 2016, 107; HD021929; EDCS-09900583; TM 194374
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu, u vinogradu (vl. Dániel Rákics), u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3509 (07.06.2020)
Natpis:

Absucus Ad/namonis f(ilius) / an(norum) LX h(ic) s(itus) e(st) / Nertomarus / et Locco Ate/dunus f(ilii) et he/redes t(itulum) m(emoriae) p(osuerunt)

285. Lentinova portretna stela

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 27.1906.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 126 cm, šir. 130 cm, deb. 16 cm
Visina slova: 8 cm
Datacija: 140-160.
Objavljeno: AE 1906, 116; 1991, 1325; Intercisa I, 279, br. 11; RIU 1238; Lőrincz 2001, 235, br. 256; Ubl 2013, XLII, br. 76; Visy 2016, 200; HD021932; EDCS-09900666; TM 194375
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu, u vinogradu (vl. Dániel Rákics), u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu. Datacija prema Lőrincz 2001.
Fotografija: lupa 3569 (07.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Lentinus Pr/udentis eq(ues) coh(ortis) / III Bat(avorum) an(norum) XLV stip(endiorum) XX / Germanus vex(illarius) / [------

286. Danujeva nadgrobna ploča

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 32.1906.2
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 82 cm, šir. 89 cm, deb. 11 cm
Visina slova: 5.8 cm – 4.5 cm
Datacija: 100-150.
Objavljeno: AE 1906, 117; Intercisa I, 286, br. 52; RIU 1221; Visy 2016, 183; HD021935; EDCS-09900650; TM 194376
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu, u vinogradu (vl. Dániel Rákics), u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu (grob 3). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3561 (07.06.2020)
Natpis:

Danuius Diassuma/ri f(ilius) an(norum) LXXX h(ic) s(itus) e(st) et Con/cordiae Flori f(iliae) coniugi / eius an(norum) LXXX vivae t(itulum) m(emoriae) p(osuit) / Maturus f(ilius) eorum pa/rentibus pientissimis

287. Sarkofag Marka Aurelija Primijana

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 101.1908.2 i 6.1926.6
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 71 cm, šir. 216 cm, deb. 20 cm
Visina slova: 6.7 cm – 6 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: AE 1929, 49; Intercisa I, 295, br. 114; RIU 1196; Lőrincz 2001, 260, br. 342; Visy 2016, 158; HD024319; EDCS-16200077
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu, u vinogradu (vl. Ferenc Hauser), u sekundarnoj uporabi (grob 3). Datacija prema Lőrincz 2001.
Fotografija: lupa 3545 (07.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / M(arcus) [A]ur(elius) Primianus vet(eranus) ex / dec(urione) c(o)ho(rtis) |(milliariae) Hemes(e)norum ann(orum) L / et Sept(imiae) Gratae ux[o]ri pientis[si]/ma[e a]nn(orum) XXXVI et Aur(eliae) Ianuariae / filia[e a]nn(orum) XX M(arcus) Aur(elius) Primianus / s[ibi] / et sui[s vi]vos f[a]ciendum curavi[t]

288. Portretna stela Aurelije Nardanoze

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 6.1926.18
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 90 cm, šir. 51 cm, deb. 20 cm
Visina slova: 3.2 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: AE 1929, 50; Intercisa I, 284-285, br. 38; RIU 1165; Lőrincz 2001, 264, br. 360; Visy 2016, 127; HD024322; EDCS-09900601; TM 194440
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu, u vinogradu (vl. Ferenc Hauser), u sekundarnoj uporabi (grob 9). Datacija prema Lőrincz 2001.
Fotografija: lupa 3520 (07.06.2020)
Natpis:

D(is) // [M(anibus)] // Aureliae Nardanosae / cives(!) Armen(iacae) vix(it) ann(os) / XLIII Aur(elius) Manaia ve(teranus) mar(itus) et / Aurel(ius) Tata Pusintulus / fil(ius) mem(oriae) posu(erunt)

289. Valejina stela

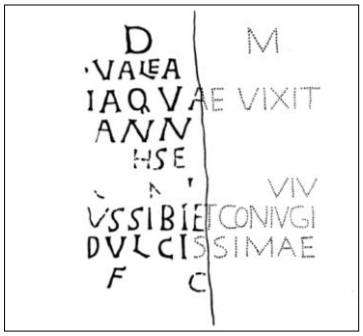

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 86.1906.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 137 cm, šir. 48 cm, deb. 12 cm
Visina slova: 5.4 cm – 4.3 cm
Datacija: 150-300.
Objavljeno: RIU 1259; Intercisa I, 290, br. 70; HD024657; EDCS-09900686; TM 194444
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu, u vinogradu (vl. Ferenc Hauser), uporabljen kao popločenje groba. Datacija prema HD.
Crtež: RIU 1259
Natpis:

D(is) [M(anibus)] / Valea [---]/ia qua[e vixit] / ann(os) [---] / h(ic) s(ita) e(st) [---] / [--- viv]/us sibi e[t coniugi] / dulci[ssimae] / f(aciendum) c(uravit)

290. Nadgrobna ploča Marka Aurelija Heraklita

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 33.1909.3
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 56 cm, šir. 256 cm, deb. 25 cm
Visina slova: 5.8 cm
Datacija: 235-240.
Objavljeno: AE 1910, 136; 1991, 1325; Intercisa I, 296, br. 116; RIU 1186; Lőrincz 2001, 252, br. 316; Visy 2016, 148; HD029853; EDCS-09900619; TM 194485
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu, u vinogradu (vl. Ferenc Hauser). Datacija prema Lőrincz 2001.
Fotografija: lupa 3536 (07.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / M(arcus) Aur(elius) Heraclitus vet(eranus) // ex// |(centurione) cohortis |(miliariae) Hem(esenorum) / an(norum) LXX viv(u)s fecit sibi et Aureli(i)s Heraclito et / Sereno vivis fili(i)s suis et Serenae h(oc) m(onumentum) h(eredem) n(on) s(equetur)

291. Stela Marka Aurelija Cerdona

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 33.1906.6
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 77 cm, šir. 110 cm, deb. 12 cm
Visina slova: 4.3 cm
Datacija: 210-220.
Objavljeno: AE 1910, 137; Intercisa I, 282, br. 23; RIU 1182; Lőrincz 2001, 249, br. 307; Visy 2016, 144; HD029856; EDCS-09900617; TM 194486
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu, u vinogradu (vl. Ferenc Hauser). Datacija prema Lőrincz 2001.
Fotografija: lupa 3531 (07.06.2020)
Natpis:

[D(is)] M(anibus) // M(arcus) Aur(elius) Cerdon vet(eranus) ex cur(atore) / coh(ortis) |(miliariae) Hem(esenorum) dom(o) Arethu[s]a / sibi et Aureliae Iuliae su[a]e et / M(arco) Aur(elio) Silvano fil(io) q(ui) v(ixit) an(nos) XVI / et Aur(eliae) Heliodorae q(uae) v(ixit) ann(os) XXVII / et Aur(eliae) Immedaru q(uae) v(ixit) ann(os) XXIIII / fili(i)s et M(arco) Aur(elio) Vincentio q(ui) v(ixit) ann(os) VIII / et M(arco) Aur(elio) Heliodoro nepotib(us) f(aciendum) c(uravit) m(onumentum) m(emoriae)

292. Ulomak Konstitutove stele

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 50.1909.2
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 226 cm, šir. 76 cm, deb. 21 cm
Visina slova: 4.6 cm
Datacija: 210-215.
Objavljeno: AE 1910, 138; Schober 1923, 114, br. 251; Intercisa I, 282, br. 24; Erdélyi 1974, br. 43; RIU 1183; Lőrincz 2001, 213, br. 183; Visy 2016, 145; HD029859; EDCS-09900618; TM 194487
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu, u vinogradu (vl. Ferenc Hauser). Čitanje prema RIU. Datacija prema Lőrincz 2001.
Fotografija: lupa 3532 (07.06.2020)
Natpis:

[D(is)] M(anibus) / [Aur(elio)] Constituto / [mil(iti) l]eg(ionis) II adi(utricis) p(iae) f(idelis) vix(it) / [ann(os) XX]IIII stip(endiorum) IIII fili/[o ce]cidit in bello / [Ger]manico et Septi(miae) / [---]tillae matri vivae / [---] et Aur(eliae) Constitutae / [fil(iae) vi]vae et Aur(eliae) Pudentil/[lae] fil(iae) vivae et Aur(elio) Cu/[pit]o fil(io) vivo et Aur(elio) Cu/[pi]tiano fil(io) vivo Aur(elius) / [--]catus vet(eranus) ex ala / [I Th]racum pater / f(aciendum) c(uravit)

293. Nadgrobna ploča Marka Aurelija Aleksandra

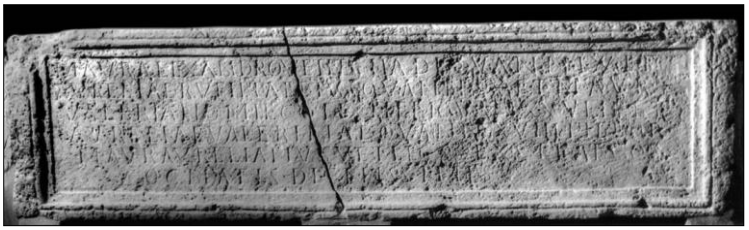

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 73.1909.12
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 58 cm, šir. 226 cm, deb. 14 cm
Visina slova: 5.1 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: AE 1910, 144; Intercisa I, 296, br. 117; RIU 1176; Lőrincz 2001, 263, br. 354; Visy 2016, 138; HD029871; EDCS-09900611; TM 194491
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu, u vinogradu (vl. Ferenc Hauser). Datacija prema Lőrincz 2001.
Fotografija: lupa 3525 (07.06.2020)
Natpis:

M(arco) Aur(elio) Alexandro vet(erano) leg(ionis) II adi(utricis) q(ui) v(ixit) ann(os) LXX et / Aureliae Rufinae eius q(uae) v(ixit) ann(os) LXI et M(arco) Aur(elio) / Valeriano mil(iti) coh(ortis) |(miliariae) Hem(esenorum) q(ui) v(ixit) ann(os) XXV fil(io) et / Aureliae Valeri<a?>nae q(uae) v(ixit) ann(os) XVIII fil(iae) eorum / M(arcus) Aur(elius) Aurelianus vet(eranus) leg(ionis) s(upra) s(criptae) ex strat(ore) co(n)s(ularis) / co<g>natis dignissimis

294. Sarkofag Aurelija Izauricija Verekunda

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 113.1908.10
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 61 cm, šir. 172 cm, deb. 12.5 cm
Visina slova: 3.5 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: AE 1910, 146; 1976, 554; Intercisa I, 295, br. 113; RIU 1187; Lőrincz 2001, 259, br. 339; Visy 2016, 149; HD029877; EDCS-18300307; TM 194493
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu, u vinogradu (vl. Ferenc Hauser) u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu (grob 27). Datacija prema Lőrincz 2001.
Fotografija: lupa 3537 (07.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // Aur(elius) Isaur(icius) Verecundus S(urus) vet(eranus) coh(ortis) |(miliariae) / Hem(esenorum) ex dec(urione) vix(it) ann(os) LXX Aur(elia) Isauri/<c>ia Scribonia coni(ux) et Isauricius Verec/undus et Isauricius Marcus et Aur(elia) V/erecunda fili co(n)heredes vivi sibi et pat/ri pientissimo posuerunt

295. Očeva nadgrobna ploča

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 113.1908.9
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 35 cm, šir. 112 cm, deb. 21 cm
Visina slova: 5 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: AE 1910, 148; Intercisa I, 296, br. 119; RIU 1169; Lőrincz 2001, 258, br. 335; Visy 2016, 131; HD029880; EDCS-09900604; TM 194494
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu, u vinogradu (vl. Ferenc Hauser) u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu (grob 26). Datacija prema Lőrincz 2001.
Fotografija: lupa 3523 (07.06.2020)
Natpis:

[D(is)] M(anibus) / [---]V / [---] vixit ann(os) LIX et Aureli/[us ---]s s(ummus) c(urator) coh(ortis) |(miliariae) Heme(senorum) filius / [p(atri) piissim]o posuit

296. Nadgrobna ploča Elije Matune

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 26.1910.5
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 73 cm, šir. 108 cm, deb. 12 cm
Visina slova: 5.8 cm
Datacija: 200-300.
Objavljeno: Intercisa I, 297, br. 122; RIU 1150; Visy 2016, 112; HD037287; EDCS-09900587; TM 194899
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu, u vinogradu (vl. Ferenc Hauser). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3511 (07.06.2020)
Natpis:

D(is) // M(anibus) // (A)eliae Mattun(a)e qu(a)e et Au[---] / h(ic) <e>(st) s(ita) ann(orum) XXX con(iuigi) ben[e merenti ---] / Verecumber(a)e pient[issimae ---] / Aurelius Vindo[---] / et sibi vivo [posuit]

297. Portretna stela Elija Cezumarija

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 73.1908.2
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 194 cm, šir. 65 cm, deb. 18 cm
Visina slova: 4.5 cm
Datacija: 150-300.
Objavljeno: Intercisa I, 290, br. 71; RIU 1152; Mander 2013, 311, br. 724; Visy 2016, 114; HD037289; EDCS-09900589; TM 194901
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu, u vinogradu (vl. Ferenc Kincses) u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3512 (07.06.2020)
Natpis:

Ael(ius) Cesumari/us Libbonis [f(ilius)] / sibi et co(n)iug[i] / et filio vivo / posuit

298. Portretna stela Publija Elija Vitala

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 22.1905.23
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 193 cm, šir. 90 cm, deb. 24 cm
Visina slova: 6.8 cm – 6.4 cm
Datacija: 70-150.
Objavljeno: Schober 1923, 100-101, br. 219; Intercisa I, 289, br. 65; RIU 1156; Mander 2013, 310, br. 716; Visy 2016, 118; HD037290; EDCS-09900593; TM 194902
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu, u vinogradu (vl. Károly Tiszuczky) u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3516 (07.06.2020)
Natpis:

P(ublius) Aelius Vita/lis an(norum) XIII et / P(ublius) Aelius Vict/or an(norum) I h(ic) s(iti) s(unt) M(arcus) / Ul(pius) Ianuarius / fili(i)s p(osuit)

299. Portretna stela Marka Antonija Cenzorina

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 26.1910.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 188 cm, šir. 115 cm, deb. 15 cm
Visina slova: 6.6 cm
Datacija: 100-200.
Objavljeno: Intercisa I, 289-290, br. 68; RIU 1158; Mander 2013, 310, br. 719; Visy 2016, 119; HD037292; EDCS-09900595; TM 194904
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu, u vinogradu (vl. Ferenc Hauser). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3517 (07.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / M(arcus) Antonius Ce/nsorinus do/mo Apamia an(norum) LXXX / et M(arcus) Antonius Opt/atus nepos eius / an(norum) VII h(ic) [s(iti)] s(unt) et Ulpi[ae] / Zosimen(ae) vivae / coniugi eius / M(arcus) Antonius Ma[r]/cianus parenti[bu]s / et filio eo[rum] / [f(aciendum) c(uravit)]

300. Azulova stela

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 89.1901.2-3
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 92 cm, šir. 110 cm, deb. 24 cm
Visina slova: 5 cm
Datacija: 100-200.
Objavljeno: AE 1891, 58; 1976, 554; CIL III 10324; Intercisa I, 287, br. 54; RIU 1160; Visy 1996, 38-39, br. 45; Visy 2016, 122; HD037293; EDCS-29000561; TM 194905
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu, u vinogradu (vl. József Gacsi). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 447 (07.06.2020)
Natpis:

Asulus Blatum(a)ri f(ilius) / vivos(!) sibi et / Deivae [N?a]miorigis / f(iliae) an(norum) XXX c[o(n)i]ugi Blat/umaro [f(ilio) an(norum) V]I h(ic) s(iti) s(unt)

301. Stela Aurelije Agripine

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 22.1905.11
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 123 cm, šir. 42 cm, deb. 27 cm
Visina slova: 3 cm
Datacija: 250-300.
Objavljeno: Schober 1923, 203, sl. 207; Intercisa I, 290-291, br. 75; RIU 1164; Erdélyi 1974, br. 54; Nagy 2012, 168, br. 185; Visy 2016, 126; HD037294; EDCS-09900600; TM 194906
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu, u vinogradu (vl. Károly Tiszuczky). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3056 (07.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Au(relia) Marcia et / Fla(vius) Avo Au(reliae) Agr/ippinae filiae / [q(uae)] vixi(t) ann(os) // VI tit(u)lum b(ene) m(erenti) p(osuerunt)

302. Nadgrobna ploča Aurelije Pije

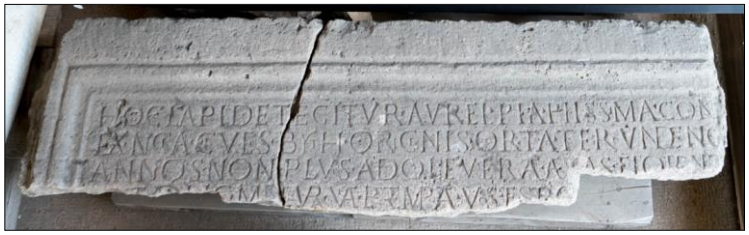

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: privatna zbirka
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 38 cm, šir. 143 cm, deb. 14 cm
Datacija: 150-300.
Objavljeno: CIL III 3337; Intercisa I, 299, br. 138; Intercisa II 1957, 630, br. 138; RIU 1166; AE 1991, 1325; Kuntić-Makvić 1976, 39-41, br. 2; Visy 2016, 128; HD037297; EDCS-26600629; TM 194908
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3521 (07.06.2020)
Natpis:

Hoc lapide tegitur Aurel(ia) Pia piissima con[iux] / ex Nicia cives(!) Byth(ynica)(!) originis orta ter undeno[s] / annos non plus adoleverat aetas florent[em] / [--]ED(?)I(?)I(?)C(?) matura vita perempta vos testo[r ---]

303. Grobni spomenik Aurelije Prokuline

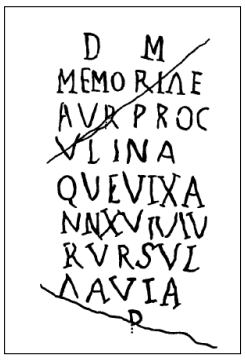

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 97.1909.11
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 95 cm, šir. 36 cm, deb. 15 cm
Visina slova: 4.1 cm
Datacija: 150-300.
Objavljeno: Intercisa I, 291, br. 76; RIU 1167; HD037298; EDCS-09900602; TM 194909
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu, u vinogradu (vl. Ferenc Hauser). Datacija prema HD.
Crtež: RIU 1167
Natpis:

D(is) M(anibus) / memoriae / Aur(eliae) Proc/ulina(e) / qu(a) e vix(it) a/nn(os) XVII Au/r(elia) Ursul/a avia / p(osuit)

304. Portretna stela Aurelije Serene

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 113.1908.7
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 175 cm, šir. 59 cm, deb. 21 cm
Visina slova: 3.6 cm
Datacija: 150-300.
Objavljeno: Intercisa I, 284, br. 36; RIU 1168; AE 1991, 1325; Visy 2016, 130; HD037299; EDCS-09900603; TM 194910
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu, u vinogradu (vl. Ferenc Hauser) u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu (Grob 3). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3522 (07.06.2020)
Natpis:

D(is) // M(anibus) // Aurel(ia) Serena / suo coni(ugi) Aris(tio) / Fortunato fecit / memoriam qui fuit / defunctus centuri/o ann(orum) quinquaginta / ligi(o)n(is)(!) II adi(utricis)

305. Grobni spomenik Aurelija Abibela

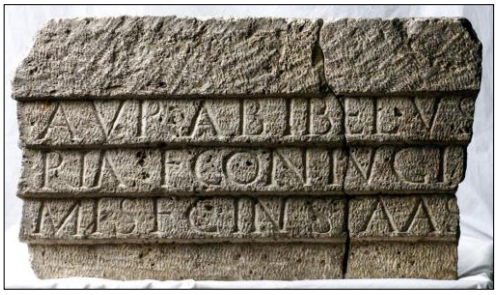

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 22.1927.3
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 32 cm, šir. 56.1 cm, deb. 6 cm
Visina slova: 4.3 cm
Datacija: 150-300.
Objavljeno: Intercisa I, br. 120; Kiss 1987, 52, br. XX, 20; RIU 1175; Visy 2016, 137; HD037312; EDCS-09900610; TM 194915
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu (vl. zemljišta Antal Fischli), na području kastela. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3524 (07.06.2020)
Natpis:

Aur(elius) Abibelus [---]/ria[---] f(iliae) coniugi [--- piissi?]/mis f(aciendum) c(uravit) insta(nte) As[---]

306. Nadgrobna ploča Lucija Aurelija Antonina

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 22.1905.8
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 58 cm, šir. 91 cm, deb. 20 cm
Visina slova: 4.5 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: Intercisa I, 295-296, br. 115; RIU 1177; AE 1976, 554; Lőrincz 2001, 259, br. 343; Visy 2016, 139; HD037313; EDCS-09900612; TM 194916
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu (vl. zemljišta Károly Tiszuczky). Datacija prema Lőrincz 2001.
Fotografija: lupa 3526 (07.06.2020)
Natpis:

L(ucio) Aur(elio) Antonin[o mil(iti) coh(ortis) |(miliariae)] / Hem(esenorum) et Aureliae [--- q(uae) v(ixit)] / ann(os) XVIII Aureli[a ---] / marito et filia[e ---] / et sibi viva et L(ucius) [Aurelius Ve]/recundinus dec(urio) [---]

307. Sarkofag Aurelija Antonija

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Stolni Biograd, Muzej kralja Stjepana, inv. br. 50.69.1
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 70 cm, šir. 169 cm, deb. 15 cm
Visina slova: 6 cm – 7 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: RIU 1178; CBFIR 323, br. 400; Lőrincz 2001, 255, br. 327; AE 2013, 1269; Visy 2016, 140; HD037314; EDCS-09900613; TM 194917
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu (vl. zemljišta István Hingyi), u Grobu 98. Datacija prema Lőrincz 2001.
Fotografija: lupa 3527 (07.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Aur(elius) Antonius vet(eranus) [ex] / benef(iciario) trib(uni) c(o)ho(rtis) |(miliariae) (H)e[mes(enorum)] / posuit sibi viv(u)s et Aurel(iae) [---] / coniugi vi(v)ae posuit et Aure[liae] / [I]ulia(e) fil<iae> caris(simae) qu(a)e vi[x(it) an(nos)] / [------]

308. Sarkofag Aurelija Bazanta

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 33.1909.11
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 55 cm, šir. 69 cm, deb. 14 cm
Visina slova: 4.5 cm
Datacija: 188-192.
Objavljeno: Intercisa I, 299, br. 134; RIU 1180; AE 1976, 554; PIR V 122; Fitz 1993/2, 540, br. 299, 4; Lőrincz 2001, 248, br. 302; FPA III, 188, br. 43; Visy 2016, 142; HD037319; EDCS-09900615; TM 194918
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu (vl. zemljišta Ferenc Hauser). Datacija prema Lőrincz 2001.
Fotografija: lupa 3529 (07.06.2020)
Natpis:

[D(is)] M(anibus) // [M(arcus) A]ur(elius) Bazas vet(eranus) ex [--- coh(ortis) I] / [|(miliariae) H]emes(enorum) domo Ge[rasa] / [mi]ssus honesta m[issione] / [a] Val(erio) Pudente c(larissimo) v(iro) am[pl(issimo)? praes(ide)?] / [vi]vus sibi faciendum [curavit] / [in]stantibus [---] / [------?

309. Sarkofag Marka Aurelija Dejzana

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 66.1906.15
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 82 cm, šir. 229 cm, deb. 114 cm
Visina slova: 5 cm
Datacija: 210-220.
Objavljeno: CIL III 3334; 10316; Intercisa I, 298, br. 130; RIU 1184; Erdélyi 1974, br. 69; Lőrincz 2001, 251, br. 311; Ubl 2013, XXVI-XXVII, br. 18; Visy 2016, 146; HD037320; EDCS-26600627; TM 194919
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu (prema CIL-u). RIU navodi mogućnost da je pronađen u Džankutaranu (mađ. Adony). Datacija prema Lőrincz 2001.
Fotografija: lupa 3534 (08.06.2020)
Natpis:

M(arcus) Aurel(ius) Deisan(?) domo / Hemesa ve<t>(eranus) <e>x s<ta>tor(i) trib(uni) coh(ortis) I |(miliariae) H<e>m(esenorum) / vivus sibi <e><t> viv<en>/tibus Aureli(i)s / Monimo strat(ori) / et Regi<l>iano li<b>r(ario) / l<e>g(ati) Ieg(ionis) II adi(utricis) fili(is) / posuit / et Aur(elio) Abigeneo q(ui) v(ixit) ann(os) XVII m(enses) X <d>(ies)(?) XVII / et Aur(elio) Prisciano m<il>(iti) leg(ionis) II ad(iutricis) nepotibu[s]

310. Nadgrobna ploča Marka Aurelija Malcijana

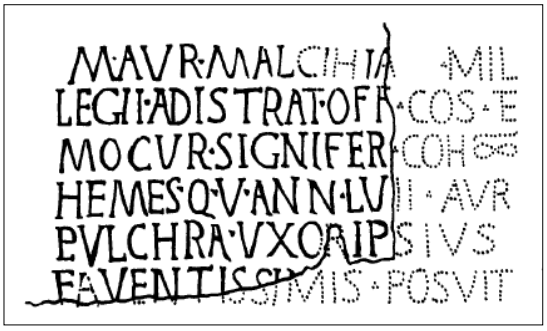

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: nepoznat
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 40 cm, šir. 60 cm, deb. 14 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: AE 1983, 0782a; 1992, 1456; CIL III 10315; Intercisa I, 280, br. 17; RIU 1189; Lőrincz 1992, 117, br. 2; Scheiber 1983, 32-37, br. 4; Lőrincz 2001, 257, br. 334; HD037323; EDCS-29000554; TM 194920
Komentar: Spomenik je pronađen 1890. u Dunaújvárosu, na imanju obitelji Szitányi. Izgubljen je. Čitanje i datacija prema Lőrincz 2001.
Crtež: RIU 1189
Natpis:

M(arco) Aur(elio) Malci[h]ia[no militi] / leg(ionis) II adi(utricis) strat(ori) off(icii) [co(n)s(ularis) sum]/mo cur(atori) signifer[o coh(ortis) |(miliariae)] / Hemes(enorum) q(ui) v(ixit) ann(os) LV[---] / Pulchra uxo[r] ip[sius viva?] / faventissim[o fac(iendum) curavit]

311. Portretna stela Marka Aurelija Marka

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 32.1909.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 156 cm, šir. 49 cm, deb. 18 cm
Visina slova: 5.3 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: Intercisa I, 281, br. 20; RIU 1191; Lőrincz 2001, 262, br. 352; Ubl 2013, XLII, br. 74; Visy 2016, 153; HD037324; EDCS-09900623; TM 194921
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu (vl. zemljišta István Paks), ugrađen u zgradu. Datacija prema Lőrincz 2001.
Fotografija: lupa 3540 (08.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // M(arco) Aur(elio) Mar/co mil(iti) coh(ortis) / |(miliariae) Hem(esenorum) q(ui) v(ixit) an(nos) / XXX et Theodor(a)e / et M(arcus) Aur(elius) Marianus / patri et sibi et m/atri karissim(a)e / vivus m(onumentum) p(osuit)

312. Nadgrobna ploča Marka Aurelija Monima

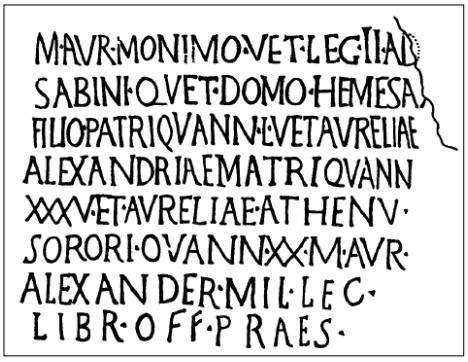

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Stolni Biograd, Muzej kralja Stjepana, inv. br. 50.68.1
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 139 cm, šir. 91 cm, deb. 19.6 cm
Visina slova: 4 cm
Datacija: 230-250.
Objavljeno: RIU 1195; Lőrincz 2001, 252, br. 317; HD037325; EDCS-09900627; TM 194922
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu (vl. zemljišta István Hingyi), u sekundarnoj uporabi (Grob 98). Datacija prema HD.
Crtež: RIU 1195
Natpis:

M(arco) Aur(elio) Monimo vet(erano) leg(ionis) II ad(iutricis) / Sabini q(uondam) vet(erani) domo Hemesa / filio patri q(ui) v(ixit) ann(os) LV et Aureliae / Alexandriae matri q(uae) v(ixit) ann(os) / XXXV et Aureliae Athenu / sorori q(uae) v(ixit) ann(os) XX M(arcus) Aur(elius) / Alexander mil(es) leg(ionis) / libr(arius) off(icialis) praes(idis)

313. Portretna stela Marka Aurelija Prima

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 50.1909.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 192 cm, šir. 69 cm, deb. 18 cm
Visina slova: 5.3 cm – 4 cm
Datacija: 200-210.
Objavljeno: Intercisa I, 280, br. 15; RIU 1197; AE 1976, 554; Lőrincz 2001, 259, br. 341; Mander 2013, 312, br. 728; Visy 2016, 159; HD037330; EDCS-09900629; TM 194924
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu (vl. zemljišta Ferenc Hauser). Datacija prema Lőrincz 2001.
Fotografija: lupa 3546 (08.06.2020)
Natpis:

M(arco) Aur(elio) Prim[o qui vi]/x(it) an(nos) L et T[---] / m(atri) vix(it) an(nos) XXXXV [et ---]/mm(a)e soro[ri q(uae)] / vix(it) an(nos) X et [Aureli?]/ae Flor(a)e q(uae) [vix(it)] / an(num) parum M(arcus) [Aurel(ius)] / Primianu[s miles] / c(o)ho(rtis) |(miliariae) He(mesenorum) pa[rentibus] / bene meri(?)[tis pos(uit)]

314. Nadgrobna ploča Aurelija Romana

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 6.1926.97
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 41 cm, šir. 49 cm, deb. 16 cm
Visina slova: 5 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: Intercisa I, 297, br. 127; RIU 1198; AE 1991, 1325; Lőrincz 2001, 237, br. 266; Lőrincz 2011, 299, br. 64; Visy 2016, 160; HD037331; EDCS-09900630; TM 194925
Komentar: Spomenik je pronađen na brežuljku Öreghegy. Datacija prema Lőrincz 2001.
Fotografija: lupa 3547 (08.06.2020)
Natpis:

------] / [--- a latroni]/bus interfe[cto ---]/illa viva po[suit sibi et] / Aur(elio) Romano [mil(iti) coh(ortis) III] / Bat(avorum) mil(iariae) cogna[to ---] / tande(m) fieri [iussit]

315. Portretna stela Marka Aurelija Rufinijana

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 22.1905.13
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 175 cm, šir. 72 cm, deb. 21 cm
Visina slova: 4 cm – 3.5 cm
Datacija: 150-250.
Objavljeno: Intercisa I, 283, br. 28; RIU 1200; Mander 2013, 311, br. 723; Visy 2016, 162; HD037332; EDCS-09900632; TM 194926
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu (vl. zemljišta Károly Tiszuczky). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3549 (08.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // M(arco) Aur(elio) Rufiniano q(ui) v(ixit) / ann(os) X filio item / Aureliae Rufinae / filiae superstiti / M(arcus) Aur(elius) Rufinus / mil(es) leg(ionis) I adi(utricis) / et Ulpia Firmina / coniux eius / parentes sibi / quoque / posuerunt

316. Sarkofag Marka Aurelija Silvana

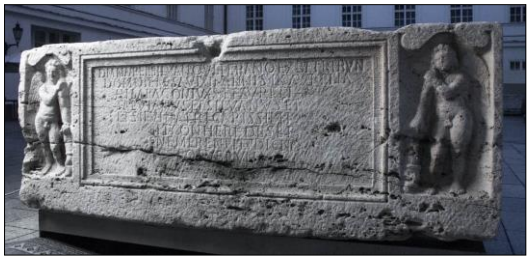

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 32.1906.3
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 245 cm, vis. 97 cm, šir. 130 cm,
Visina slova: 6 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: Intercisa I, 298, br. 129; RIU 1203; Erdélyi 1974, br. 67; CBFIR 327-328, br. 404; Lőrincz 2001, 256, br. 331; AE 2013, 1269; Visy 2016, 165; HD037334; EDCS-09900634; TM 194928
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu (vl. zemljišta Dániel Rákics), u Grobu 4. Datacija prema Lőrincz 2001.
Fotografija: lupa 3552 (08.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) M(arco) Aurel(io) Silvano veterano ex b(en)f(iciario) tribun(i) / domo Hemesa vexit(!) annis LX Aurelia / Hilara coniuxs(!) et Aureli(i) / Salvianus et Silvanus e<t> / {et} Silvina fili(i) carissimi / et conheredes be/ne merenti et digno / posuerunt

317. Sarkofag Marka Aurelija Silvana i Aurelije Firmine

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Muzej Intercisa, inv. br. 55.23.1
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 245 cm, vis. 97 cm, šir. 130 cm
Visina slova: 7 cm – 6 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: AE 1929, 48; 1991, 1325; 2013, 1269; Intercisa I, 299, br. 135; RIU 1204; Erdélyi 1974, br. 68; CBFIR 326-327, br. 403; Lörincz 1996, 27, br. 48; Ubl 2013, XXVII, br. 21; Visy 2016, 166; HD037335; EDCS-09900635; TM 194438
Komentar: Spomenik je pronađen 1926. u Dunaújvárosu (br. zemljišne čestice 1796-95, Grob 1). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3553 (08.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // M(arcus) Aurel(ius) Silvanus / b(ene)<f>(iciarius) co(n)s(ularis) leg(ionis) I adiut(ricis) / et Aurel(ia) Firmina / coniux eius v(ivi) sibi / posuerunt [---] / [---]VIVI

318. Portretna stela Aurelija Valenta

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 113.1908.6.
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 166 cm, šir. 54 cm, deb. 23 cm
Visina slova: 6.3 cm – 4.6 cm
Datacija: 270-330.
Objavljeno: Schober 1923, 48, br. 102; Intercisa I, 283, br. 32; RIU 1205; CBFIR 324, br. 401; Nagy 2012, 173-174, br. 192; AE 2013, 1269; Ubl 2013, XLIV, br. 83; Szabó 2016, 13-26; Visy 2016, 167; HD037336; EDCS-09900636; TM 194930
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu (vl. zemljišta Ferenc Hauser) u sekundarnoj uporabi u grobu omeđenu kamenom. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3095 (08.06.2020)
Natpis:

Aur(elius) Mo/n(imus) equ(es) fra(tri) ca(rissimo) / memo(riam) pos(uit) // D(is) M(anibus) / Aur(elius) Vale(n)s / b(ar)b(aricatus) n(umeri) eqq(uitum) / Scut(ariorum) s(ub) c(ura) Mar/ini p(rae)p(ositi)

319. Sarkofag Cecilije Ingenue

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 32.1912.2
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 43 cm, šir. 188 cm, deb. 16 cm
Visina slova: 7.5 cm
Datacija: 150-300.
Objavljeno: Intercisa I, 299, br. 137; RIU 1209; Visy 2016, 171; HD037339; EDCS-09900639; TM 194933
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu (vl. zemljišta János Szórád). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 698 (08.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Caeciliae Ingenua<e> quae / vixit annis XVI diebus XVII / Iulia Fortunata mater / [------

320. Stela Gaja Kalpurnija Dionizija

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 22.1905.7
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 125 cm, šir. 103 cm, deb. 31 cm
Visina slova: 8.9 cm – 6.2 cm
Datacija: 150-300.
Objavljeno: Intercisa I, 289, br. 67; RIU 1211; Visy 2016, 173; HD037341; EDCS-09900641; TM 194935
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu (vl. zemljišta J. Hermann). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3556 (08.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / C(aius) Calp(urnius) Dionysius / an(norum) XLV h(ic) s(itus) est / Calpurnia Procula / fratri / pientissimo et / C(aius) Calpurnius / Philetus / posuerunt

321. Katulova stela

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 118.1907.2
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 105 cm, šir. 52 cm, deb. 20 cm
Visina slova: 6 cm
Datacija: 160-300.
Objavljeno: Intercisa I, 289, br. 66; RIU 1213; Visy 2016, 175; HD037342; EDCS-09900643; TM 194936
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu (vl. zemljišta Ferenc Hauser). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3557 (08.06.2020)
Natpis:

Catulus [---] / [---] lib[---] / Velediati [---] / et sibi vi[vo ---] / [pos]ui[t]

322. Sarkofag Klaudije Monimoze

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 19.1906
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 216 cm, vis. 75 cm, šir. 102 cm
Visina slova: 5 cm – 7.3 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: CIL III 10320; Intercisa I, 299, br. 136; RIU 1215; Lőrincz 2001, 265, br. 363; Visy 2016, 177; HD037344; EDCS-29000557; TM 194938
Komentar: Spomenik je pronađen 1926. u Dunaújvárosu (vl. zemljišta István Bakos). Datacija prema Lőrincz 2001.
Fotografija: lupa 3558 (08.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // Claudiae Monimosae / Monimi q(uondam) Aglavi vet(erani) fil(iae) quae / vix(it) ann(os) L Aelian(us) Genuilis / vet(eranus) leg(ionis) II ad(iutricis) coniugi rarissim(a)e

323. Portretna stela Klaudija Antonija

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 22.1905.14
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 130 cm, šir. 60 cm, deb. 20 cm
Visina slova: 5.3 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: Schober 1923, 105, br. 230; Intercisa I, 284, br. 35; RIU 1217; Lőrincz 2001, 261, br. 347; Mander 2013, 313, br. 730; Visy 2016, 179; HD037347; EDCS-09900646; TM 194940
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu (vl. zemljišta Károly Tiszuczky). Datacija prema Lőrincz 2001.
Fotografija: lupa 3559 (08.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Cl(audius) Antonius / vixit annis / V Antonin/us R(u)ssus / vexillarius / f(i)l(io) m(e)r(enti) p(osuit)

324. Kuzina stela

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 100.1912.200
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 90 cm, šir. 119 cm, deb. 21 cm
Datacija: 100-300.
Objavljeno: Intercisa I, 287, br. 55; RIU 1219; Visy 1996, 42, br. 50; Visy 2016, 181; HD037349; EDCS-09900648; TM 194941; lupa 690
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu (vl. zemljišta János Szórád) u sekundarnoj uporabi kao kamena ploča koja prekriva grob omeđen kamenom (Grob 117). Datacija prema HD.
Natpis:

Cusa Nertomari [f(ilius)] / [ann(orum) ---]X h(ic) s(itus) e(st) Bucla Sat/urnini f(ilia) t(itulum) p(osuit) co(n)iugi / [pie]nt(issimo) et sibi viva [---] / [---]viv[---]

325. Kuzidova stela

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 97.1913
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 224 cm, šir. 84 cm, deb. 16 cm
Visina slova: 8.4 cm
Datacija: 100-120.
Objavljeno: Intercisa I, 278, br. 3; Mócsy 1959, br. 205/4; Schleiermacher 1984, br. 129; RIU 1220; Lőrincz 2001, 223, br. 217; Lőrincz 2011, 298, br. 49; Nagy 2012, 26, br. 9; Ubl 2013, XXXVII, br. 54; Visy 2016, 182; HD037350; EDCS-09900649; TM 194942
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu (vl. zemljišta János Szórád). Datacija prema Lőrincz 2001.
Fotografija: lupa 3560 (08.06.2020)
Natpis:

Cusides Dis/al(a)e f(ilius) eques / al(a)e Frontonian(a)e / h(ic) s(itus) e(st) Bitugen/tus heres / t(itulum) m(emoriae) p(osuit)

326. Demijunkova i Angulatina portretna stela

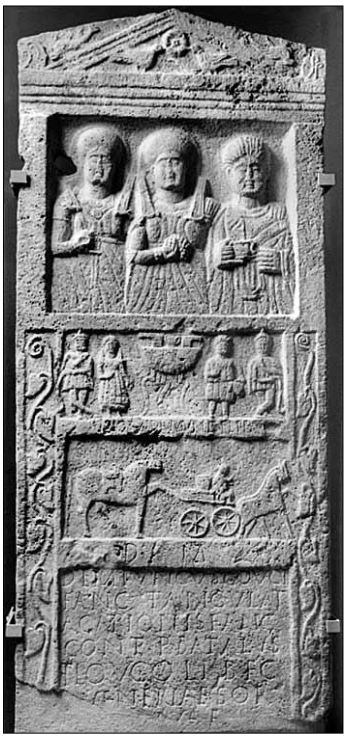

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 74.1911.1.
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 238 cm, šir. 105 cm, deb. 22 cm
Visina slova: 5.7 cm
Datacija: 100-150.
Objavljeno: Schober 1923, 119-120, br. 261; Intercisa I, 286-287, br. 53; RIU 1224; Visy 1996, 39-40, br. 46; Nagy 2012, 54, br. 46; Visy 2016, 186; Rothe 2012, 195, sl. 43b lijevo; HD037352; EDCS-09900653; TM 194944
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu (vl. zemljišta János Szórád) u sekundarnoj uporabi kao kamena ploča koja prekriva grob omeđen kamenom. Čitanje prema Nagy 2012. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3214 (08.06.2020)
Natpis:

Cosa Demunci lib(erta) // D(is) M(anibus) // Demiuncus Couci / f(ilius) an(norum) C et Angulat/a Campionis f(ilia) an(norum) C / con(iunx) t(itulum) p(osuerunt) Batalus / et Louco lib(erti) f(aciendum) c(uraverunt et) / Veneriae sor(ori / vi)vae

327. Dervina stela

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 73.1909.6
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 50 cm, šir. 74 cm, deb. 18 cm
Visina slova: 6.2 cm
Datacija: 100-200.
Objavljeno: Intercisa I, 286, br. 50; RIU 1226; Visy 2016, 188; HD037370; EDCS-09900655; TM 194945
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu (vl. zemljišta Ferenc Hauser) u sekundarnoj uporabi kao ploča u grobu omeđenu kamenom. Čitanje prema Nagy 2012. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 747 (08.06.2020)
Natpis:

Derva Sisinae / f(iliae) an(norum) XX / h(ic) s(ita) e(st) / Ceresces co(n)iu/[gi ---]

328. Stela Domicija Longina

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 100.1912.26
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 133 cm, šir. 59 cm, deb. 18 cm
Visina slova: 5.5 cm – 3.4 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: Intercisa I, 281-282, br. 22; RIU 1227; Lőrincz 2001, 264, br. 359; Visy 2016, 189; HD037371; EDCS-09900656; TM 194946
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu (vl. zemljišta János Szórád) u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu. Datacija prema Lőrincz 2001.
Fotografija: lupa 3564 (08.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // Domitio Lon/gino vet(erano) coh(ortis) / |(miliariae) Heme(senorum) <e>t Domit<i>/ae Avitae parenti/bus pos(uerunt) Domiti/as(!) Revocata et / Amata [fi]lias(!) vivae in/stantibus {P}A<u>r(elio) Firmo / vet(erano) et Aur(elio) Aunio / ge<n>eris

329. Stela Marka Domicija Supera

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 33.1909.11
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 136 cm, šir. 72 cm, deb. 12 cm
Visina slova: 4 cm
Datacija: 166-200.
Objavljeno: Intercisa I, 282, br. 26; RIU 1228; AE 1976, 554; Visy 2016, 190; HD037372; EDCS-09900657; TM 194947
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu (vl. zemljišta Ferenc Hauser) u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3565 (08.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / M(arcus) Dom(itius) Super mil(es) / leg(ionis) II ad(iutricis) qui vixit / ann(os) XXXII me(nses) VI et d(efunctus) b(ello) Ge/rm(anico) et Aur(elius) Iulius q(ui) vixit / ann(os) XXVI me(nses) V et Revo/[c]ata mat(er) eor(um) qui(!) vixit / [an]n(os) L Concordius [lib(ertus)?] / [eo]rum posu[it]

330. Julijina i Bijetumarina nadgrobna ploča

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 73.1909.7
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 84 cm, šir. 100 cm, deb. 14 cm
Visina slova: 6.5 cm
Datacija: 100-200.
Objavljeno: Intercisa I, 295, br. 110; RIU 1235; Visy 2016, 197; HD037381; EDCS-09900664; TM 194953
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu (vl. zemljišta Ferenc Hauser). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 749 (08.06.2020)
Natpis:

[D(is)] M(anibus) [Iu]lia Proculi filia an(norum) LX / [et] Bietum(a)ra Bucconis fil(ia) / [an]n(orum) XXV h(ic) s(itae) sunt / [B]ucco Deivis<i>s sibi / [vi]vos(!) coniugi et fili(a)e / t(itulum) fac(iendum) curavit

331. Stela Lisinije Gale

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 212.1872.4 i 259.1873.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 120 cm, šir. 45 cm, deb. 23 cm
Visina slova: 3.5 cm
Datacija: 240-260.
Objavljeno: CIL III 10321; Intercisa I, 284, br. 37; RIU 1239; Lőrincz 2001, 254, br. 322; Visy 2016, 201; HD037386; EDCS-29000558; TM 194956
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu (vl. zemljišta J. Keller). Datacija prema Lőrincz 2001.
Fotografija: lupa 3570 (08.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Lissinia / Galla vixit / annis XXI / Calpurnius / Irenaeus / tribunus / coniugi / rarissimae / b(ene) m(erenti) p(osuit)

332. Marinova stela

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 55.1911
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 138 cm, šir. 58.5 cm, deb. 18 cm
Visina slova: 3.8 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: Schober 1923, 87-88, br. 189; Intercisa I, 281, br. 21; RIU 1243; Lőrincz 2001, 263, br. 356; Visy 2016, 205; HD037392; EDCS-09900670; TM 194958
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu (vl. zemljišta István Franyó). Datacija prema Lőrincz 2001.
Fotografija: lupa 3070 (08.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) Marin/o Silvani / mil(iti) coh(ortis) |(miliariae) / Hemes(enorum) a(nnorum) L/<II?> stip(endiorum) XX/VIII Mar/cus Aure/l(ius) mil(es) co/h(ortis) s(upra)s(criptae) he/res / b(ene) m(erenti) p(osuit)

333. Nadgrobna ploča Marka Marija Marinijana

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 26.1910.7 i 100.1912.72
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 55 cm, šir. 183 cm, deb. 17 cm
Datacija: 150-300.
Objavljeno: Intercisa I, 297, br. 124; RIU 1244; AE 1991, 1325; Nagy 2012, 131, br. 143; Visy 2016, 206; HD037393; EDCS-09900671; TM 194959
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu (vl. zemljišta Ferenc Hauser) u sekundarnoj uporabi kao ploča u grobu omeđenu kamenom (Grob 38). Datacija prema Lőrincz 2001.
Fotografija: lupa 3573 (08.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // M(arco) Mario Mariniano q(ui) v(ixit) ann(os) VI / m(enses) VII M(arcus) A[ur(elius)] Mar(ius) Marinus dec(urio) mun(icipii) / Volg(---) et [A]nnia Marina parentes / fi[lio] dulcissimo // Thalassius // Encolpio

334. Matutinina stela

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 101.1908.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 102 cm, šir. 107 cm, deb. 20 cm
Visina slova: 4.5 cm
Datacija: 100-200.
Objavljeno: Intercisa I, 287-288, br. 57; RIU 1246; Visy 2016, 208; HD037395; EDCS-09900673; TM 194961
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu (vl. zemljišta Ferenc Hauser). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3574 (08.06.2020)
Natpis:

Matutina Flaviani f(ilia) / an(norum) XX h(ic) s(ita) e(st) Flavianus / Sabini filiae pientissimae / et Comatimar(a)e Colvedio/nis coniugi et Flavi/<a>nae Flaviani f(iliae) et Mar/celliano nepoti et / sibi vivus vivis / posu[it]

335. Nadgrobna ploča Marka Mesija

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 22.1905.2
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 82 cm, šir. 102 cm, deb. 12 cm
Visina slova: 7.1 cm – 5 cm
Datacija: 100-200.
Objavljeno: Intercisa I, 295, br. 111; RIU 1247; Visy 2016, 209; HD037396; EDCS-09900674; TM 194962
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu (vl. zemljišta János Berki). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3575 (08.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // M(arcus) C(---) Messius an(norum) LX h(ic) s(itus) / est Ul(pia) Amma coniux / p(ientissima) C(---) Iustus f(ilius) p(arentibus?) fac/iendum curavit

336. Žrtvenik Olumnija Valenta

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Stolni Biograd, Muzej kralja Stjepana, inv. br. 50.71.1
Tip spomenika: žrtvenik
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 156 cm, šir. 67 cm, deb. 55 cm
Visina slova: 6 cm – 3.8 cm
Datacija: 222-235.
Objavljeno: RIU 1249; Lőrincz 2001, 265, br. 362; Visy 2016, 211; HD037397; EDCS-09900676; TM 194963
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu (vl. zemljišta János Krepsz) u sekundarnoj uporabi, ugrađen u temelj kastela. Datacija prema pridjevku vojne jedinice Severiana.
Fotografija: lupa 3577 (08.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Olumnius Val/ens vet(eranus) c(o)ho(rtis) I / Ant(oninae) |(miliariae) He[mes]/[enorum ---] / [------] / [------] / c(o)[ho(rtis)] prim(a)e Nov(a)e / |(miliariae) Severian(a)e Surorum / sagittariorum / et Gaius Maximus / vet(eranus) secundus / heres bene mer/enti p(osuerunt)

337. Ulomak grobnog spomenika ocu

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 85.1906.7
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 70 cm, šir. 80 cm, deb. 14 cm
Visina slova: 8 cm – 14.7 cm
Datacija: 100-300.
Objavljeno: Intercisa I, 285, br. 44; RIU 1250; Visyi 2016, 212; HD037398; EDCS-09900677; TM 194964
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu (vl. zemljišta Ferenc Kincses) u sekundarnoj uporabi u kamenom omeđenu grobu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 8374 (09.06.2020)
Natpis:

------](?) / [---]c h(ic) s(itus) e(st) / [Op]tatus heres / fil(ius) et Ge[r?]man/iu coniux / t(itulum) m(emoriae) p(osuerunt)

338. Ocijunina i Regilijina stela

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 73.1908.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 152 cm, šir. 93 cm, deb. 22 cm
Visina slova: 5 cm
Datacija: 100-300.
Objavljeno: Intercisa I, 287, br. 56; RIU 1251; Mander 2013, 309, br. 715; Visy 2016, 213; HD037399; EDCS-09900678; TM 194965
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu (vl. zemljišta János Szórád) u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu (Grob 117). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3578 (09.06.2020)
Natpis:

Otiouna vixit / an(nos) XII et Regilia / an(norum) I[I]II h(ic) s(itae) sunt / Ianuarius Otio/[u]na p[a]rvis sibi / [vivi] posuerunt

339. Ulomak grobnog spomenika Prisku

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 106.1911.5
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 28 cm, šir. 72.6 cm, deb. 11 cm
Visina slova: 5 cm
Datacija: 200-230.
Objavljeno: Intercisa I, 283, br. 30; RIU 1253; AE 1988, 942; 1991, 1325; 2013, 1269; Tóth 1986, 168-170, br. 2; CBFIR 329, br. 406; Visy 2016, 215; HD037401; EDCS-49000060; TM 194967
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu. Sastoji se od 3 ulomka. Datacija prema HD.
Crtež: RIU 1253
Natpis:

------] / [---]rio Prisco / [milit(i) le]g(ionis) I adi(utricis) b(ene)f(iciario) of/[fici(i) pra]es(idis) q(ui) v(ixit) ann(os) L / [M(arcus) Aur(elius) Ma]rius Marinus / [dec(urio)] mun(icipii) Volg(---)(?) amicus

340. Ulomak Respektove stele

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 100.1912.255
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 80 cm, šir. 84 cm, deb. 25 cm
Visina slova: 7 cm
Datacija: 100-300.
Objavljeno: Intercisa I, 286, br. 51; RIU 1254; Visy 2016, 216; HD037402; EDCS-09900681; TM 194968
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu(vl. zemljišta János Szórád) u sekundarnoj uporabi kao ploča u kamenom omeđenu grobu (Grob 166). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 689 (09.06.2020)
Natpis:

------] / Respectus / Gellini fil(ius) [ann(orum)] / XIIX hic sit(us) / es<t> Cania Car/sulia mater / fil(io) posuit

341. Portretna stela Septimije Konstantine

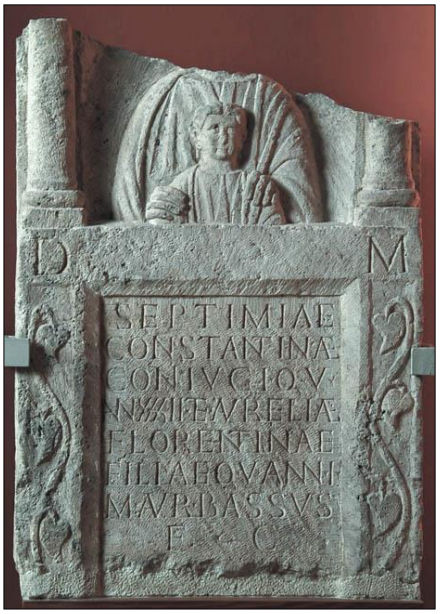

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 8.1908.2
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 80 cm, šir. 58 cm, deb. 15 cm
Visina slova: 5.2 cm – 3.1 cm
Datacija: 150-300.
Objavljeno: Intercisa I, 290, br. 74; RIU 1257; Nagy 2012, 157, br. 173; Mander 2013, 311, br. 722; Visy 2016, 219; HD037404; EDCS-09900684; TM 194970
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu (vl. zemljišta János Szórád). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3579 (09.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // Septimiae / Constantinae / coniugi q(uae) v(ixit) / ann(os) XXXII et Aureliae / Florentinae / filiae q(uae) v(ixit) ann(um) I / M(arcus) Aur(elius) Bassus / f(aciendum) c(uravit)

342. Verjugina portretna stela

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 56.1911.3
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 149 cm, šir. 87.5 cm, deb. 16 cm
Visina slova: 6.5 cm
Datacija: 50-150.
Objavljeno: Schober 1923, 82-83, br. 181; Intercisa I, 286, br. 49; RIU 1262; Nagy 2012, 39, br. 24; Rothe 2012, 195, sl. 47; Visy 2016, 224; HD037408; EDCS-09900688; TM 194974
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu (vl. zemljišta Ferenc Hauser) u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 714 (09.06.2020)
Natpis:

Veriuga Da/nui filia an(norum) / XXX h(ic) s(ita) est / Florus Egreta/ri f(ilius) coniugi / piae t(itulum) m(emoriae) p(osuit)

343. Grobni spomenik Ulpija Basa

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 85.1906.3
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 68 cm, šir. 70 cm, deb. 28 cm
Visina slova: 4 cm
Datacija: 150-300.
Objavljeno: Intercisa I, 290, br. 69; RIU 1263; Visy 2016, 225; HD037409; EDCS-09900689; TM 194975
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu (vl. zemljišta Ferenc Hauser) u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3580 (09.06.2020)
Natpis:

------] / [---] Ulp(io) Basso fi[lio qui] / v(ixit) ann(os) X et Ulp(iae) Tert[---] / libertae vivae sibi c[oniux] / viva Titia Paulina [filio et] / marito bene mere[ntibus] / f(aciendum) c(uravit)

344. Ulomak stele koju podiže brat

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 73.1909.3
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 121 cm, šir. 78 cm, deb. 19 cm
Visina slova: 5 cm
Datacija: 100-300.
Objavljeno: RIU 1269; Visy 2016, 231; HD037413; EDCS-09900694; TM 194979
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu (vl. zemljišta Ferenc Hauser). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 10166 (09.06.2020)
Natpis:

------] / [---]s an(norum) / XXV frater / posuit / memoria[e]

345. Portretna stela Aurelija Gajana

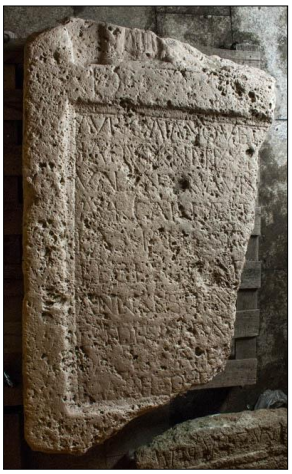

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 96.1906
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 127 cm, šir. 76 cm, deb. 30 cm
Visina slova: 4.8 cm
Datacija: 100-130.
Objavljeno: CIL III 10317; Intercisa I, 283, br. 29; AE 1976, 554; RIU 1185; IDRE 287; Visy 2016, 147; HD072501; EDCS-29000555; TM 404801
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu. Prema CIL-u spomenik je pronađen u mjestu Vadas. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3535 (09.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Aur(elio) Gaiano vete[r(ano) leg(ionis)] / I ad(iutricis) vix(it) ann(os) LXX e[t Aurel(iae)] / Valentinae vix(it) [ann(os) ---] / Aur(eliae) Gaianae et [Aure]/l(io) Ausiano str[atore] / leg(ati) leg(ionis) II ad(iutricis) [vixit] / ann(os) XL stip(endiorum) XX[II? qui] / est desiderat[us bello] / Dac(i)co Aure[lia ---] / marito dul[cissimo]

346. Portretna stela Aurelija Kasijana

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 22.1905.5
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 120 cm, šir. 49 cm, deb. 15 cm
Visina slova: 5.4 cm – 3.4 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: Schober 1923, 101-102, br. 222; Intercisa I, 284, br. 34; RIU 1181; CBFIR 322-323, br. 399; Lőrincz 2001, 256, br. 329; Nagy 2012, 156-157, br. 172; AE 2013, 1269; Mander 2013, 313, br. 731; Visy 2016, 143; HD073543; EDCS-09900616; TM 405621
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu (vl. zemljišta Károly Tiszuczky). Datacija prema Lőrincz 2001.
Fotografija: lupa 3530 (09.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // Aur(elio) Cas/siano filio / vix(it) annis / IIII Aur(elius) Sil/vanus b(ene)/[f(iciarius)] trib(uni) pa/[te]r b(ene) / [m(erenti) p(osuit)]

347. Portretna stela Aurelija Monima

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 28.1910
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 206 cm, šir. 72 cm, deb. 17 cm
Visina slova: 5 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: AE 1912, 7; 2013, 1269; Schober 1923, 105, br. 229; Intercisa I, 280, br. 16; Erdélyi 1974, br. 48; RIU 1193; CBFIR 324-325, br. 402; Lőrincz 2001, 256, br. 328; Nagy 2012, 130, br. 140; Visy 2016, 155; HD027846; EDCS-09900625; TM 194473
Komentar: Spomenik je pronađen u Dunaújvárosu (vl. zemljišta István Nagy). Datacija prema Lőrincz 2001.
Fotografija: lupa 3542 (09.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // Aurel(io) Monimo b(ene)f(iciario) / trib(uni) coh(ortis) |(miliariae) H/emes(enorum) stip(endiorum) XXIIII / vixit an(nos) XLV / G(---) Bassus lib(rarius) / b(ene) m(erenti) p(osuit) ex ipsi/us praecepto

348. Vojnička nadgrobna ploča

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. R.D. 139
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 67 cm, šir. 88 cm, deb. 8 cm
Datacija: 70-100.
Objavljeno: CIL III 3352; ILS 2591; Intercisa I, 277-278, br. 1; RIU 1551; AE 2001, 1670; Lőrincz 2001, 225, br. 222; HD032212; EDCS-26600636; TM 194653
Komentar: Prema inventaru Mađarskog nacionalnog muzeja spomenik je pronađen u Dunaújvárosu. Pojedine zbirke navode da je pronažen u mjestu Sárpentele (v. Intercisa I. i RIU). Čitanje prema AE 2001. Datacija prema Lőrincz 2001.
Fotografija: lupa 3949 (09.06.2020)
Natpis:

------] / Sirm(io) optio / coh(ortis) I Alp(inorum) eq(uitatae) |(centuria) Ma/ximi an(norum) XLVI / stip(endiorum) XXVI h(ic) s(itus) e(st) / t(itulum) p(osuit) F(lavius) Rufi/nus eq(ues) buc(inator) coh(ortis) e/iusde(m) h(eres) ex t(estamento) <f>(ecit)

349. Grobni spomenik Marka Ulpija Julijana

Nalazište: Pentela (Dunaújváros)
Smještaj: nepoznat
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: nepoznat
Dimenzije: nepoznate
Datacija: 200-250.
Objavljeno: CIL III 10314; RIU 1265; Lőrincz 2001, 257, br. 333; HD073938
Komentar: Datacija prema HD. Natpis je izgubljen.
Fotografija: lupa 3949 (09.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / M(arco) Ulp(io) / Iuliano / vet(erano) ex |(centurione) / vix(it) an(nos) LXIIII

LANVAR

350. Vojnikova nadgrobna ploča

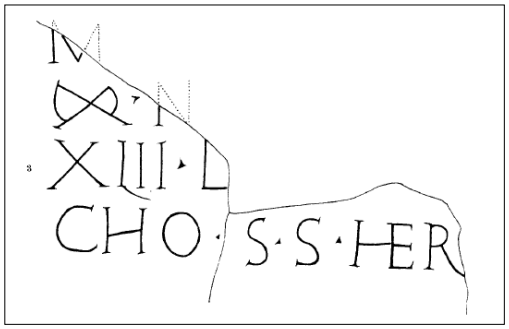

Nalazište: Lanvar (mađ. Leányfalu)
Smještaj: Muzej Akvinka
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 37 cm, šir. 60 cm, deb. 12 cm
Visina slova: 5 cm
Datacija: 193-250.
Objavljeno: RIU 853; HD038442; EDCS-09900376; TM 195132
Komentar: Spomenik je pronađen 1815. u kasnoantičkoj promatračnici u sekundarnoj uporabi. Datacija prema HD.
Crtež: RIU 853
Natpis:

[------] / M[--- mil(es)? c(o)ho(rtis) I] / |(milliariae) n[ovae Severianae Surorum sag(ittariorum) ---] / XLII l[--- mil(es)?] / c(o)ho(rtis) s(upra) s(riptae) her[es faciendum curavit]

ULCIZIJA

351. Rizimarova portretna stela

Nalazište: Senandrija (Szentendre)
Smještaj: Muzej Ferenczy, inv. br. 77.39.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 98 cm, šir. 73 cm, deb. 21 cm
Visina slova: 4.1 cm – 4.5 cm
Datacija: 100-200.
Objavljeno: AE 1986, 580; TRHR 149; Visy 1996, 19, br. 18; Maróti 2003, 44, br. 38; HD007995; EDCS-07600381; TM 194014
Komentar: Spomenik je pronađen 1977. Senandriji (Dunakanyar körút 14), u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu (Grob 95). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3170 (09.06.2020)
Natpis:

Solia Medul(l)ionis f(ilia) Bruti // Risimarus Scutaloni(s) / f(ilius) t(itulum) p(osuit) sibi vivo et co(n)iugi / Ducae Dimiuci f(iliae) an(norum) LX / et Ritimauro fil(io) an(norum) XXX

352. Sarkofag Marka Aurelija Domicijana

Nalazište: Senandrija (Szentendre)
Smještaj: Muzej Ferenczy, inv. br. 65.18.1
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 237 cm, šir. 112 cm, vis. 82 cm
Visina slova: 6 cm – 5.5 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: AE 1972, 438; RIU 889; Maróti 2003, br. 37; HD009658; EDCS-09900405; TM 194070
Komentar: Spomenik je pronađen 1977. Senandriji (Római sánc 36), u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu (Grob 22). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3153 (09.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // M(arcus) Aur(elius) Domitianus vet(eranus) leg(ionis) / II adi(utricis) domo Ancyra vivos(!) / sibi fecit adiutantibus nepo/tes(!) suos(!) filies(!) filios(!) Gregor/io et Laurentio fratres(!)

353. Prokulova nadgrobna ploča

Nalazište: Senandrija (Szentendre)
Smještaj: Muzej Ferenczy, inv. br. 65.9.1.
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 74 cm, šir. 87 cm, deb. 23 cm
Visina slova: 6 cm – 4 cm
Datacija: 170-200.
Objavljeno: AE 1947, 29; RIU 885; Maróti 2003, 28, br. 22; HD019346; EDCS-09900402; TM 194330
Komentar: Spomenik je pronađen 1939. u Senandriji u sekundarnoj uporabi u sjevernom zidu kastela. Datacija prema Maróti 2003.
Fotografija: lupa 3152 (09.06.2020)
Natpis:

[D(is)] M(anibus) / [--- P]roculo sig(nifero) leg(ionis) II ad[i(utricis) p(iae) f(idelis)] / [---] et Iul(iae) Optat(a)e eius vivae [---] / [---]s vet(eranus) leg(ionis) s(upra) s(criptae) pater et Ael(ia) M[---] / [--- par]ent(es) fil(io) karissimo et Ael(io?) Procul[---] / [---] vivi sibi et Proculo s(upra) s(cripto) f(aciendum) c(uraverunt)

354. Velideatova stela

Nalazište: Senandrija (Szentendre)
Smještaj: Muzej Ferenczy, inv. br. 65.6.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 130 cm, šir. 59 cm, deb. 13 cm
Visina slova: 6 cm – 5 cm
Datacija: 100-150.
Objavljeno: AE 1941, 16; RIU 927; Maróti 2003, 23, br. 17; HD021144; EDCS-09900436; TM 194367
Komentar: Spomenik je pronađen 1934. u Senandriji u sekundarnoj uporabi u zidu kastela. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3169 (09.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Velideatus / Teraniscio/nis f(ilius) an(norum) XLI d(ierum) / C et sibi / Vironiani/[us] Atalonis f(ilius) / [------

355. Stela Julija Rufa

Nalazište: Senandrija (Szentendre)
Smještaj: Muzej Ferenczy, inv. br. 65.52.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 97 cm, šir. 104 cm, deb. 24 cm
Visina slova: 5.5 cm – 4.5 cm
Datacija: 70-150.
Objavljeno: AE 1939, 8; RIU 908; Maróti 2003, 24, br. 18; HD022356; EDCS-09900419, TM 194378
Komentar: Spomenik je pronađen u Senandriji (Római sánc 16) u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu (Grob 17). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3162 (09.06.2020)
Natpis:

I(ulius) Rufus do(mo) D[alm]a[ta] / vet(eranus) leg(ionis) II ad(iutricis) an(norum) LX / coll(egium) fabr(um) et cento(nariorum) / pos(uit)

356. Stela Klaudija Trofima

Nalazište: Senandrija (Szentendre)
Smještaj: Muzej Ferenczy, inv. br. 65.53.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 174 cm, šir. 112 cm, deb. 22 cm
Visina slova: 5.9 cm – 5.6 cm
Datacija: 70-130.
Objavljeno: AE 1939, 9; RIU 897; Maróti 2003, br. 19; HD022359; EDCS-09900412; TM 194379
Komentar: Spomenik je pronađen u Senandriji (Római sánc 16) u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu (Grob 17). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3157 (09.06.2020)
Natpis:

Cl(audio) Trophimo / ann(orum) LXXX / h(ic) s(itus) e(st) / coll(egium) fabr(um) / et cent(onariorium) pos(uit)

357. Stela Tita Flacija Felicijona

Nalazište: Senandrija (Szentendre)
Smještaj: Muzej Ferenczy, inv. br. 65.12.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 125 cm, šir. 128 cm, deb. 34 cm
Visina slova: 8.5 cm – 3.8 cm
Datacija: 194-250.
Objavljeno: AE 1939, 10; RIU 904; Maróti 2003, 41, br. 35; HD022362; EDCS-09900417; TM 194380
Komentar: Spomenik je pronađen u Senandriji (Római sánc 16) u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu (Grob 19). Datacija prema statusu kolonije Akvinka.
Fotografija: lupa 3160 (09.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // T(itus) Fl(avius) Felicio Aug(ustalis) col(oniae) Aq(uincensium) vi/vos(!) sibi et Flaviae Secun/dinae quond(am) conlibertae / et uxori quae vixit an(nos) LV et / T(ito) Fl(avio) Felicissimo quond(am) / filio naturali qui vixi(t) / ann(os) XXIII et T(ito) Fl(avio) Ingenuo / fil(io) legitimo et T(ito) Fl(avio) Felici / fil(io) naturali et Flaviae / Feliculae filiae naturali / et Flaviae Felicissimae nepti / vivis T(itus) Fl(avius) Felicio s(upra) s(criptis) et sibi f(aciendum) c(uravit)

358. Nadgrobna ploča Elija Lupa

Nalazište: Senandrija (Szentendre)
Smještaj: Muzej Ferenczy, inv. br. 58.32.1
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 41 cm, šir. 52 cm, deb. 10 cm
Visina slova: 4 cm – 3.8 cm
Datacija: 130-200.
Objavljeno: AE 1939, 13; RIU 884; HD022371; EDCS-09900401; TM 194383
Komentar: Spomenik je pronađen 1929. u Senandriji (Római sánc 16) u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu (Grob 14). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3151 (09.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // Ael(ius) Lupus vix(it) / ann(os) VIIII me(n)s(es) XI / d[ies] VIII Ael(ius) In/g[enu]us dec(urio) / f[i]l(io) pio f(aciendum) c(uravit)

359. Sarkofag Elije Severine

Nalazište: Senandrija (Szentendre)
Smještaj: Muzej Ferenczy, inv. br. 58.31.1
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 63.5 cm, šir. 140 cm, deb. 18 cm
Visina slova: 6.6 cm – 4 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: AE 1939, 14; RIU 888; Lőrincz 2001, 288, br. 447; HD022374; EDCS-09900404; TM 194384
Komentar: Spomenik je pronađen u Senandriji (Római sánc 16) u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu (Grob 4). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 709 (09.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // Ael(iae) Severin(a)e Sep(timius) Seve/rinus eques matri / viv(a)e fecit

360. Restitutova stela, ponovno uporabljena za Flavija Dragila

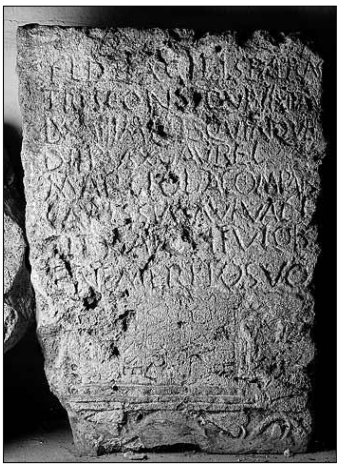

Nalazište: Senandrija (Szentendre)
Smještaj: Muzej Ferenczy, inv. br. 70.26.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 66 cm, šir. 91 cm, deb. 18 cm
Visina slova: 7 cm – 5.2 cm
Datacija: 100-150.
Objavljeno: CIL III 15172; AE 1939, 15; RIU 903; HD022377; EDCS-30200454; EDCS-30200455; TM 194385
Komentar: Spomenik je pronađen u 1898. Senandriji (vl. zemljišta József Dániel) u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3159 (09.06.2020)
Natpis:

[D(is)] M(anibus) / [---]ituti / [---] domo / [---] h(ic) s(itus) e(st) / [---]moru/[---] Ael(i-) Se/[---]ustus / [--- h]eres / [------ // Fl(avius) Dragilis ex p(rae)p(osito) Cas/tri<p>s Const(antiis) qui vixit an(nis) / LXXIIII mens(ibus) quinque / diebus XV Aurel(ia) / Marciola compar / carissima viva fe/cit haec(!) titulo(!) b/ene mere(n)to(!) suo

361. Ulomak Bonijina grobnog spomenika

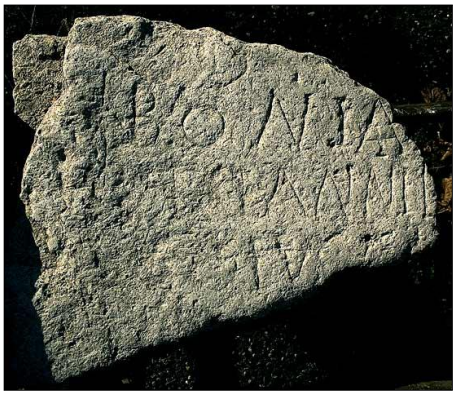

Nalazište: Senandrija (Szentendre)
Smještaj: Muzej Ferenczy
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 50.3 cm, šir. 60 cm, deb. 14.2 cm
Visina slova: 6 cm – 7.8 cm
Datacija: 100-200.
Objavljeno: AE 2004, 1176; HD037558; EDCS-34100091; TM 195048
Komentar: Spomenik je pronađen u Senandriji (Ulica Árpád 6). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 13126 (09.06.2020)
Natpis:

D(is) [M(anibus)] / Bonia / q(ui) (v)ixi(t) ann(os) IL / co(n)iug(i) ca/ri[ssimae] / [------

362. Stela Publija Elija Provincijala

Nalazište: Senandrija (Szentendre)
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 63.10.146
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 120 cm, šir. 125 cm, deb. 20 cm
Visina slova: 7.5 cm – 5 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: CIL III 14354; RIU 886; Németh 1999, 62, br. 173; HD038485; EDCS-30100707; TM 195158
Komentar: Spomenik je pronađen 1898. u Senandriji (vl. zemljišta József Dániel) u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu. Datacija prema imenu: ista osoba javlja se pod kat. br. 226 (CIL III 3527; TitAq 985).
Fotografija: lupa 3179 (09.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / P(ubli) Ael(i) Provin/cialis ann(orum) LXXX / vet(erani) leg(ionis) II ad(iutricis) ex / signif(eri) sibi et P/ompeiae Vale/ntinae quo/ndam uxori / viv(u)s fecit

363. Ulomak nadgrobne ploče

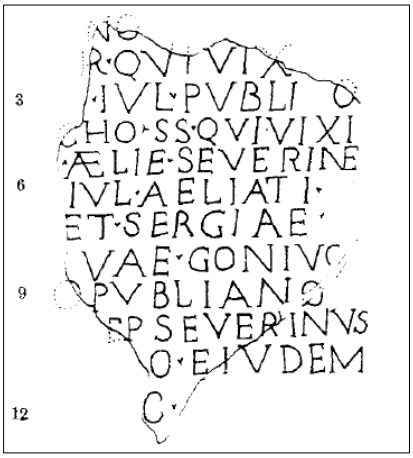

Nalazište: Senandrija (Szentendre)
Smještaj: nepoznat
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: nepoznat
Dimenzije: nepoznate
Datacija: 193-250.
Objavljeno: RIU 887; Lőrincz 2001, br. 446; HD038489; EDCS-09900403; TM 195159; lupa 3186
Komentar: Spomenik je pronađen 1935. u Senandriji u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom tornju ispred glavnog ulaza u kastel. Sastoji se od sedam ulomaka. Datacija prema HD.
Crtež: RIU 887
Natpis:

------]no [---] / [c(o)ho(rtis) |(milliariae) n(ovae) Seve]r(ianae) qui vix[it] / [ann(os) --- et] Iul(io) Publio / [---] c(o)ho(rtis) s(upra)s(criptae) qui vixi(t) / [ann(os) --- et] Aeli(a)e Severin(a)e / [--- et] Iul(io) Aeliati / [---] et Sergiae / [---]vae coniug(i) / [et Iuli]o Publiano / [--- S]ep(timius) Severinus / [--- c(o)h]o(rtis) eiu(s)dem / [f(aciendum)] c(uravit)

364. Portretna stela Aurelije Maksime

Nalazište: Senandrija (Szentendre)
Smještaj: Muzej Ferenczy, inv. br. 65.11.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 147 cm, šir. 61 cm, deb. 16 cm
Visina slova: 3.2 cm – 3 cm
Datacija: 100-300.
Objavljeno: RIU 890; Maróti 2003, 56, br. 50; HD038492; EDCS-09900406; TM 195160
Komentar: Spomenik je pronađen prije 1945. u Senandriji (Római sánc 36) u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3154 (09.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) Saba/t[i]ae Senecae / filiae suae I(?)/[---] / S[---]/ [-]ESI[---] / [------? // D(is) M(anibus) / Aur(elia) Max[i]/ma vixit ann(os) / LVI coniu/gi [---]/entius / vivus t(itulum) p(osuit)

365. Portretna stela Aurelija Monija

Nalazište: Senandrija (Szentendre)
Smještaj: Muzej Ferenczy, inv. br. 70.16.2
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 188 cm, šir. 77 cm, deb. 25 cm
Visina slova: 5.4 cm – 4.6 cm
Datacija: 150-300.
Objavljeno: RIU 891; Maróti 2003, 57, br. 51; HD038494; EDCS-09900407; TM 195161
Komentar: Spomenik je pronađen 1970. u Senandriji (Ulica Mathiász 1) u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu (Grob 37). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3155 (09.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Aurel(io) / Monnio / coll(egium) / fabrum

366. Avina portretna stela

Nalazište: Senandrija (Szentendre)
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 64.10.71
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 120 cm, šir. 77 cm, deb. 18 cm
Visina slova: 4.4 cm – 4.1 cm
Datacija: 100-200.
Objavljeno: CIL III 10576; 3644; RIU 893; Visy 1996, 20-21, br. 21; Németh 1999, 11, br. 6; HD038497; EDCS-26600565; TM 195163
Komentar: Spomenik je najprije zabilježen u privatnom vlasništvu u Senandriji, zatim u vrtu pravoslavne saborne crkve, da bi 1899. dospio u muzej. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 705 (09.06.2020)
Natpis:

Ava Magimari f(ilia) / an(norum) XXV et Siliduna / et Appinus fil(ii) h(eredes) / Sisi et Quintus / et Medulius / [------

367. Stela koju podiže Blastaju

Nalazište: Senandrija (Szentendre)
Smještaj: Muzej Ferenczy, inv. br. 75.124.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 215 cm, šir. 93 cm, deb. 20 cm
Visina slova: 8 cm – 5.6 cm
Datacija: 100-200.
Objavljeno: RIU 895; HD038506; EDCS-09900410; TM 195165
Komentar: Spomenik je pronađen u Senandriji (Római sánc 13) u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu (Grob 74). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 721 (09.06.2020)
Natpis:

Blastaiu Ba/t[e]i f(ilius) an(norum) LXX / Comatu/marus Sa[c]onis f(ilius) sibi / et co[niug]i t(itulum) p(osuit)

368. Ulomci stele Marka Kokceja

Nalazište: Senandrija (Szentendre)
Smještaj: Muzej Ferenczy
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 104 cm, šir. 102 cm, deb. 21 cm
Visina slova: 6.1 cm – 3.8 cm
Datacija: 100-200.
Objavljeno: RIU 898; Maróti 2003, 59, br. 53; HD038514; EDCS-09900413; TM 195167
Komentar: Spomenik je pronađen u Senandriji (Római sánc 34) u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu (Grob 107). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3173 (09.06.2020)
Natpis:

D(is) [M(anibus)] / M(arco) Cocc(eio) [--- et] / Cocc(eiae) Fo[---] / coni(ugi) vi(vae) e[t ---] / Marcel[l--- et ---] / Marciae [fil(iis) vivis?] / ad hoc [cont(ulit) coll(egium)] / fab[rum] / HS n(ummos) CCC

369. Komatumarina portretna stela

Nalazište: Senandrija (Szentendre)
Smještaj: Muzej Ferenczy, inv. br. 58.27.1
Tip spomenika: stela
Materijal: pješčenjak
Dimenzije: vis. 132 cm, šir. 82 cm, deb. 26 cm
Visina slova: 5 cm
Datacija: 70-130.
Objavljeno: RIU 899; Maróti 2003, 13, br. 7; HD038520; EDCS-09900414; TM 195168
Komentar: Spomenik je pronađen 1956. u Senandriji (Római sánc 14) u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu (Grob 16). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 722 (09.06.2020)
Natpis:

Comat(u)m(a)ra Vani f(ilia) (a)n(norum) / XXVI h(ic) s(ita) e(st) t(itulum) p(osuit) Mesio / co(n)iugi su(a)e et socr/ui vi(vae) Usi(a)e

370. Portretna stela Tita Flavija Konstantina

Nalazište: Senandrija (Szentendre)
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 63.10.7
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 150 cm, šir. 86 cm, deb. 21 cm
Visina slova: 4.4 cm – 4 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: CIL III 14354; RIU 902; Németh 1999, 63, br. 177; Mander 2013, 320, br. 763; HD038525; EDCS-30100708; TM 195171
Komentar: Spomenik je pronađen 1896. na južnom obronku brežuljka Hunkadomb u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3178 (09.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / T(ito) Fl(avio) Constanti/no ann(orum) V et Fla/viae Exsupera/tae ann(orum) XX et Fla/viae Constanti/nae ann(orum) II fili(i)s / T(itus?) [---]tas et / [-----

371. Grobni spomenik Flavija Restituta

Nalazište: Senandrija (Szentendre)
Smještaj: nepoznat
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: nepoznat
Dimenzije: nepoznate
Datacija: 150-300.
Objavljeno: CIL III 3643; RIU 905; HD038526; EDCS-26600564; TM 195172
Komentar: Spomenik je pronađen u Senandriji u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu. Izgubljen je. Datacija prema HD.
Natpis:

D(is) M(anibus) / Fl(avius) Restitutus / sibi vivus fecit / Iustae an(norum) [-] coniugi / et bene m[erenti] / M(---) D(---) T(---) M(---) P(---)

372. Nikrinova portretna stela

Nalazište: Senandrija (Szentendre)
Smještaj: Dvorište Saborne crkve u Senandriji
Tip spomenika: stela
Materijal: pješčenjak
Dimenzije: vis. 156 cm, šir. 60 cm
Visina slova: 7.2 cm – 5.2 cm
Datacija: 100-300.
Objavljeno: CIL III 10577; RIU 907; HD038530; EDCS-29000565; TM 195174
Komentar: Spomenik se nalazi u sekundarnoj uporabi, uzidan u vrtni zid srpske pravoslavne Saborne crkve. Datacija prema formuli DM.
Fotografija: lupa 684 (09.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / titulum posuit / Florina Ni<g>rino / virginuo suo / q(ui) vixit an(n)os L / et mensis(!) sept(em)

373. Mazujina portretna stela

Nalazište: Senandrija (Szentendre)
Smještaj: Muzej Ferenczy, inv. br. 58.26.1
Tip spomenika: stela
Materijal: pješčenjak
Dimenzije: vis. 231 cm, šir. 88 cm, deb. 30 cm
Visina slova: 4.5 cm – 4.2 cm
Datacija: 70-130.
Objavljeno: RIU 911; Visy 1996, 16-17, br. 15; Maróti 2003, 11, br. 5; HD038533; EDCS-09900422; TM 195176
Komentar: Spomenik je pronađen 1956. u Senandriji (Római sánc 14) u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu (Grob 16). Datacija prema formuli DM.
Fotografija: lupa 740 (09.06.2020)
Natpis:

Bel(l)icus amicus // Masuia Casui f(ilia) an(norum) LXV / t(itulum) p(osuit) Namio Atunis f(ilius) co(n)iu/gi et sibi vivo

374. Mirina portretna stela

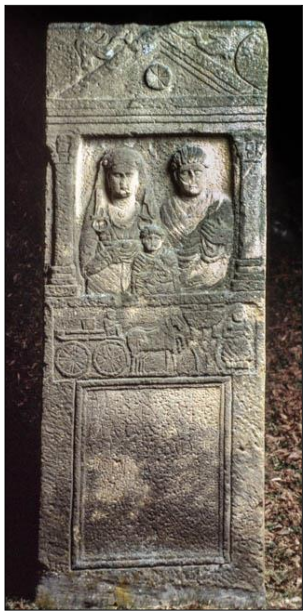

Nalazište: Senandrija (Szentendre)
Smještaj: Muzej Ferenczy, inv. br. 58.24.1
Tip spomenika: stela
Materijal: pješčenjak
Dimenzije: vis. 230 cm, šir. 88 cm, deb. 23 cm
Visina slova: 5.4 cm – 5 cm
Datacija: 130-200.
Objavljeno: RIU 913; Visy 1996, 18, br. 17; Maróti 2003, 20, br. 14; Mander 2013, 319, br. 758; HD038535; EDCS-09900424; TM 195178
Komentar: Spomenik je pronađen u Senandriji (Római sánc 14) u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu (Grob 16). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 760 (09.06.2020)
Natpis:

Mira Crescen/tis f(ilia) an(norum) XXX t(itulum) p(osuit) / M(arcus) At(t)ius Rufus / vet(eranus) leg(ionis) II ad(iutricis) sibi / et con(iugi) b(ene) m(erenti) pos(uit)

375. Kvintova stela

Nalazište: Senandrija (Szentendre)
Smještaj: Muzej Ferenczy, inv. br. 58.28.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 117 cm, šir. 69 cm, deb. 16 cm
Visina slova: 4 cm – 3.5 cm
Datacija: 150-300.
Objavljeno: RIU 917; Maróti 2003, 15, br. 9; HD038538; EDCS-09900427; TM 195181
Komentar: Spomenik je pronađen 1957. na srpskom pravoslavnom groblju u Senandriji (Római sánc 1) u sekundarnoj uporabi. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 781 (09.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Quintus Mas/c(u)li f(i)l(ius) an(norum) XX hic / sit(us) titulum / possuit(!) Mas/c(u)lus <f>il(io) suo

376. Retimarova stela

Nalazište: Senandrija (Szentendre)
Smještaj: Dvorište Saborne crkve u Senandriji
Tip spomenika: stela
Materijal: pješčenjak
Dimenzije: vis. 92 cm, šir. 82 cm
Visina slova: 5 cm
Datacija: 150-300.
Objavljeno: CIL III 3645; 10578; RIU 919; HD038540; EDCS-26600566; TM 195183
Komentar: Spomenik se nalazi u sekundarnoj uporabi, uzidan u vrtni zid srpske pravoslavne Saborne crkve. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3172 (09.06.2020)
Natpis:

Retimarus / vixit a[n(nos)] LX / fili(i) eius faci(endum) / curave[r]u[n]t / Severu[s ---] / [---]n posuit

377. Ritimarova stela

Nalazište: Senandrija (Szentendre)
Smještaj: Muzej Ferenczy, inv. br. 65.1.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 200 cm, šir. 60 cm, deb. 28 cm
Visina slova: 7.7 cm – 6.7 cm
Datacija: 70-150.
Objavljeno: RIU 920; Maróti 2003, 8, br. 2; HD038541; EDCS-09900429; TM 195184
Komentar: Spomenik je pronađen u Senandriji (Római sánc 16) u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu (Grob 19). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3167 (09.06.2020)
Natpis:

Ritimarus / Rismari f(ilius) / an(n)or(um) XXXX / titulus / positus

378. Stela Septimije Solije

Nalazište: Senandrija (Szentendre)
Smještaj: Muzej Ferenczy, inv. br. 65.27.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 242 cm, šir. 78 cm, deb. 16 cm
Visina slova: 6.1 cm – 4.5 cm
Datacija: 200-300.
Objavljeno: RIU 922; Maróti 2003, 47, br. 41; HD038543; EDCS-09900431; TM 195186
Komentar: Spomenik je pronađen u Senandriji (Római temető 13) u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 723 (09.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Sep(timia) / Solia <a>n(norum) LX / Sep(timius) Sene/cio lib(e)r(tus) pa(tronae) / su(ae) ben(e merenti) pos(uit)

379. Speratova portretna stela

Nalazište: Senandrija (Szentendre)
Smještaj: nepoznat
Tip spomenika: stela
Materijal: andezit
Dimenzije: nepoznate
Datacija: 70-150.
Objavljeno: RIU 924; HD038582; EDCS-09900433; TM 195197; lupa 3185
Komentar: Spomenik je bio ugrađen u zid kuće u Senandriji (Ulica Futó 1), vjerojatno ranije u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu omeđenu kamenom. Datacija prema HD.
Crtež: RIU 924
Natpis:

------] / Speratus f(ilius) an(norum) XVIII / p(ater) t(itulum) p(osuit) Marcel(l)us sibi / et co(niugi) vi(v)us L CO

380. Tercijeva portretna stela

Nalazište: Senandrija (Szentendre)
Smještaj: Muzej Ferenczy, inv. br. 65.4.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 246 cm, šir. 89 cm, deb. 25 cm
Visina slova: 5.2 cm – 4.5 cm
Datacija: 100-150.
Objavljeno: RIU 925; Visy 1996, 20, br. 20; Maróti 2003, 22, br. 16; HD038713; EDCS-09900434; TM 195199
Komentar: Spomenik je pronađen 1928/1929. u Senandriji (Római sánc 16) u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu (Grob 19). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 682 (10.06.2020)
Natpis:

Tertio / Noibionis / f(ilio) ann(orum) XL / Satimara / Atresi f(ilia) / mar(ito) caro / et s(i)bi viva f(aciendum) c(uravit)0

381. Ursova i Tercijeva stela

Nalazište: Senandrija (Szentendre)
Smještaj: Muzej Ferenczy, inv. br. 65.7.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 97 cm, šir. 90 cm, deb. 23 cm
Visina slova: 5.2 cm
Datacija: 100-150.
Objavljeno: RIU 926; Maróti 2003, 14, Nr. 8; HD038714; EDCS-09900435; TM 195200
Komentar: Spomenik je pronađen 1928/1929. u Senandriji (Római sánc 16) u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu (Grob 18). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 683 (10.06.2020)
Natpis:

Urso marito pi/entissimo et Ter/tio nepoti eius / Tacattu uxor / viva e(t) sibi et e/is faciendum / curavit

382. Stela Tita Flavija

Nalazište: Pomáz
Smještaj: Muzej Ferenczy, inv. br. 75.127.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 109 cm, šir. 56 cm, deb. 23 cm
Visina slova: 5.4 cm – 4.8 cm
Datacija: 70-170.
Objavljeno: CIL III 3642; AE 1962, 219; RIU 939; Maróti 2003, 50, br. 44; HD016786; EDCS-26600563; TM 194274
Komentar: Prethodno u dvorcu Teleky. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3140 (23.06.2020)
Natpis:

T(ito) Fl(avio) T(iti) fil(io) Cl(audia) [---] / Agrip(p)inien[si eq(uiti) leg(ionis) II] / ad(iutricis) misso [hon(esta) mis]/sione vix(it) a[nn(os) ---] / T(ito) Fl(avio) Senecae [---] / Primitivae e[t ---] / vivae T(itus) Fl(avius) L[---] / Verus fi[l(ius) ---] / [------

383. Apijeva stela

Nalazište: Senandrija (Szentendre) (Pilisszántó)
Smještaj: Muzej Ferenczy Károly, Senandrija
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 135 cm, šir. 59 cm, deb. 20 cm
Visina slova: 6.3 cm – 3.5 cm
Datacija: 100-200.
Objavljeno: Maróti, Mráv 2004, 254, br. 7; AE 2004, 1175; HD037555; EDCS-34100090; TM 195046
Komentar: Spomenik je pronađen 1997. u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu u Ulici Lajosa Kossutha 11. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 5973 (19.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Appius po/suit fi(lio) Som/ovito(?) an(norum) d/[e]cem

384. Kalionova stela

Nalazište: Senandrija (Szentendre)
Smještaj: Muzej Ferenczy Károly, Senandrija, inv. br. 70.20.1
Tip spomenika: stela
Materijal: pješčenjak
Dimenzije: vis. 138 cm, šir. 71 cm, deb. 22 cm
Visina slova: 7.9 cm – 5.6 cm
Datacija: 100-200.
Objavljeno: RIU 896; Maróti 2003, 19, br. 13; HD038508; EDCS-09900411; TM 195166
Komentar: Spomenik je pronađen 1965. u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu (Grob 30) u Ulici Római sánc 16. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3156 (01.09.2020)
Natpis:

Calio / Blasi f(ilius) / annoru(m) / XXXXV est / defu(n)ctus

385. Lucijeva nadgrobna ploča

Nalazište: Senandrija (Szentendre)
Smještaj: Muzej Ferenczy Károly, Senandrija, inv. br. 58.23.1
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: andezit
Dimenzije: vis. 80 cm, šir. 70 cm, deb. 20 cm
Visina slova: 6.5 cm – 5 cm
Datacija: 150-200.
Objavljeno: RIU 909; Maróti 2003, 26, br. 20; HD038532; EDCS-09900420; TM 195175
Komentar: Spomenik je pronađen 1944. u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu u Ulici Római sánc 14. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3163 (01.09.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Lucius Spe/rati filiu/s anno(rum) XX

386. Mutsijina stela

Nalazište: Senandrija (Szentendre)
Smještaj: Muzej Ferenczy Károly, Senandrija, inv. br. 75.125.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 108 cm, šir. 104 cm, deb. 21 cm
Visina slova: 5.9 cm – 7.8 cm
Datacija: 70-130.
Objavljeno: RIU 914; Maróti 2003, 49, br. 43; HD038536; EDCS-09900425; TM 195179
Komentar: Spomenik je pronađen 1975. u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu (Grob 75) u Ulici Római sánc 13. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 713 (01.09.2020)
Natpis:

X C P / R D // Mutsia / Bonion/is filia / anno(rum) L

387. Namionova stela

Nalazište: Senandrija (Szentendre)
Smještaj: Muzej Akvinka, inv. br. 64.10.183
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 145 cm, šir. 65 cm, deb. 16 cm
Visina slova: 5 cm – 4.7 cm
Datacija: 100-300.
Objavljeno: RIU 915; CIL III 15173; HD038537; EDCS-30200456; TM 195180
Komentar: Spomenik je pronađen južno od logora, u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3184 (01.09.2020)
Natpis:

Namio / Musaion/is(?) an(norum) L est

388. Sakonova stela

Nalazište: Senandrija (Szentendre)
Smještaj: Muzej Ferenczy Károly, Senandrija, inv. br. 58.25.1
Tip spomenika: stela
Materijal: pješčenjak
Dimenzije: vis. 189 cm, šir. 86 cm, deb. 31 cm
Visina slova: 6.7 cm – 5.5 cm
Datacija: 150-300.
Objavljeno: RIU 921; Maróti 2003, 21, br. 15; HD038542; EDCS-09900430; TM 195185
Komentar: Spomenik je pronađen u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu (Grob 16) u Ulici Római sánc 14. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3168 (01.09.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) P(?) S/aco Vind/elionis f(ilius) / a(nnorum) LX

389. Stela Sisiu

Nalazište: Senandrija (Szentendre)
Smještaj: Muzej Ferenczy Károly, Senandrija, inv. br. 65.3.1
Tip spomenika: stela
Materijal: pješčenjak
Dimenzije: vis. 108 cm, šir. 51 cm, deb. 15 cm
Visina slova: 7.7 cm – 5.2 cm
Datacija: 100-200.
Objavljeno: RIU 923; Maróti 2003, 10, br. 4; HD038544; EDCS-09900432; TM 195187
Komentar: Spomenik je pronađen u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu (Grob 15) u Ulici Római sánc 16. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 712 (01.09.2020)
Natpis:

Sisiu / Bageton/is filia / an(n)oru(m) VI

MURSA

390. Stela Gaja Julija Verekunda

Nalazište: Osijek
Smještaj: Arheološki muzej u Zagrebu
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 221 cm, šir. 89 cm, deb. 35 cm
Visina slova: 7 cm – 9 cm
Datacija: 96-130.
Objavljeno: AE 1928, 157; ILJug 3103; Pinterović 1978, 46, T. VI/3; Dautova-Ruševljan 1983, 23-24, br. 134; Fitz 1993, 331, br. 235/2; Göricke-Lukić 2011, 42, br. 5; sl. 5; Migotti 2013, 307, br. 13; Migotti 2016, 176, br. 8; HD023806; EDCS-10102100; TM 194433, lupa 4304
Komentar: Spomenik je pronađen 1927. tijekom gradnje pogonskog postrojenja tvornice sapuna u Vukovarskoj ulci (grob 112). Datacija prema HD.
Fotografija: Migotti 2013, 176.
Natpis:

D(is) M(anibus) / C(aio) Iulio C(ai) f(ilio) / Cl(audia) Verecund(o) / Iu(v)a[v(o)] mil(iti) leg(ionis) / X ge[m(inae)] p(iae) fid(elis) / |(centuria) Paet[i] stip(endiorum) XX / h(eres) f(aciendum) c(uravit)

391. Stela Velagena Ulatija

Nalazište: Osijek
Smještaj: Muzej Slavonije, inv. br. 656
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 240 cm, šir. 70 cm, deb. 24 cm
Datacija: 50-100.
Objavljeno: Schober 1923, 30, br. 50; AE 1913, 135; ILJug 3104; Pinterović 1978, 45, T. VI/2; Dautova-Ruševljan 1983, 23, br. 133; Lőrincz 2001, 229, br. 234; Göricke-Lukić 2011, 42, br. 3; Migotti 2016, 172, br. 3 HD027207; EDCS-10102101; TM 194468
Komentar: Spomenik je pronađen 1906. na jugoistočnom dijelu Trga bana J. Jelačića (grob 110). Datacija prema Göricke-Lukić 2011.
Fotografija: lupa 3071 (12.06.2020)
Natpis:

Velagenus / Manti f(ilius) / Ulattius / eq(ues) coh(ortis) II Alp(inorum) / ann(orum) XXXVIII / stip(endiorum) XVI / h(ic) s(itus) e(st) / Longinus |(centurio) et / Primus c(ustos) ar(morum) b(ene)f(iciarius) / heredes / posuerunt

392. Stela Valerija Marcijala

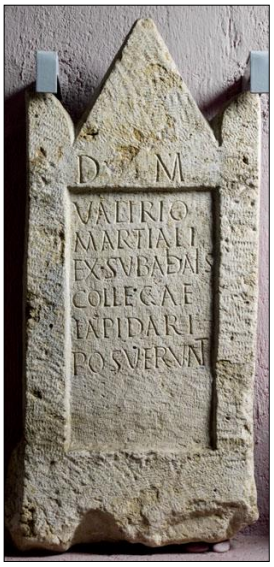

Nalazište: Osijek
Smještaj: Arheološki muzej u Zagrebu
Tip spomenika: stela
Materijal: svjetlosivi vapnenac
Dimenzije: vis. 98 cm, šir. 47 cm, deb. 17 cm
Datacija: 150-300
Objavljeno: AE 1913, 137; ILJug 3105; Schober 1923, 19, br. 10; Pinterović 1978, 77; Göricke-Lukić 2011, 42, br. 5, sl. 6; HD027213; EDCS-10102102; TM 194470
Komentar: Spomenik je pronađen 1906. na jugoistočnoj strani donjogradskog trga (grob 113). Datacija prema HD. Göricke-Lukić 2011, 37. datira spomenik u 4. st.
Fotografija: lupa 5741 (12.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // Val<e>rio / Martiali / ex subaedianis / collegae / lapidari / posuerunt

393. Urbanina i Getulova stela

Nalazište: Osijek
Smještaj: Muzej Slavonije, inv. br. 6150
Tip spomenika: stela
Materijal: pješčenjak
Dimenzije: vis. 137 cm, šir. 47 cm, deb. 20 cm
Datacija: 70-130.
Objavljeno: ILJug 292; Pinterović 1978, 41, T. IV/3; Dautova-Ruševljan 1983, 23, br. 132; Göricke-Lukić 2011, 55, br. 1; HD033682; EDCS-10000362; TM 194691
Komentar: Spomenik je pronađen 1949. na gornjogradskom židovskom groblju (grob 391). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 5741 (12.06.2020)
Natpis:

Urbana / Aterigis / l(iberta) ann(orum) L et / Gaetulus / Urbana(e) f(ilius) / Aterigis l(ibertus) / ann(orum) XVI / h(ic) s(iti) s(unt) / [A]rcto her(es) / p(osuit) fratres / et sorores / fratri p(ientissimo)

394. Stela Julije Primile

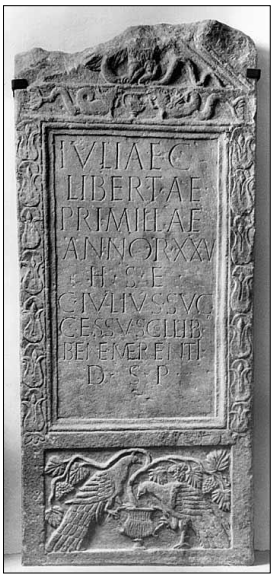

Nalazište: Osijek
Smještaj: Muzej Slavonije, inv. br. 2632
Tip spomenika: stela
Materijal: mramor
Dimenzije: vis. 205 cm, šir. 90 cm, deb. 16 cm
Datacija: 70-100.
Objavljeno: Brunšmid 1901, 128-129, br. 1; CIL III 15146; ILJug 3106; Schober 1923, 38, br. 75; Mócsy 1959, 260; Pinterović 1978, 37, T. IV/1; Dautova-Ruševljan 1983, 23, br. 131; Göricke-Lukić 2011, 39, br. 1, sl. 41/1; HD035203; EDCS-30200449; TM 194792
Komentar: Spomenik je pronađen 1900. g. na jugoistočnom dijelu Trga bana J. Jelačića (grob 109). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3084 (12.06.2020)
Natpis:

Iuliae C(ai) / libertae / Primillae / annor(um) XXV / h(ic) s(ita) e(st) / C(aius) Iulius Suc/cessus collib(ertae) / bene merenti / d(e) s(ua) p(ecunia)

395. Nadgrobna ploča Aurelija Agripe Saharena

Nalazište: Osijek
Smještaj: Muzej Slavonije, inv. br. 19638
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 40 cm, šir. 41.5 cm, deb. 6.4 cm
Visina slova: 3 cm – 2.3 cm
Datacija: 170-250.
Objavljeno: Bulat 1989, 43-44, br. 14; AE 1992, 1454; Šašel Kos 1992, 176-182; Göricke-Lukić 2011, 44, br. 8; HD053820; EDCS-04900895; TM 195381
Komentar: Spomenik je pronađen 1988. na sjeveroistočnoj nekropoli Murse (Grob 116). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 118 (12.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Aur(elio) Agripp(a)e ex / provinci(a) Arabia / c(ivitate) Cilis(---)(?) Sahareno / qui vix(it) ann(os) XXIIII / M(arcus) Aur(elius) Bass(us) eq(ues) R(omanus) / nepoti dulcis/simo

396. Portretna stela Tita Aurelija Avita

Nalazište: Osijek
Smještaj: Arheološki muzej u Zagrebu, inv. br. 362
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 172 cm, šir. 83 cm, deb. 24 cm
Datacija: 130-170.
Objavljeno: CIL III 3283; Brunšmid 1909, 167, br. 362; Schober 1923, br. 260; Pinterović 1978, 81, T. XI/1; Dautova-Ruševljan 1983, 24, br. 136; Cambi 1989, 59-76; Göricke-Lukić 2011, 44, br. 9; Migotti 2016, 178, br. 13; HD057374
Komentar: Spomenik je dokumentiran 1759, ugrađen u vanjski zid župne crkve u Donjem gradu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 4305 (12.06.2020)
Natpis:

T(itus) Aur(elius) Avitus / vet(eranus) leg(ionis) II adi(utricis) / ann(orum) LXXVI vivos(!) / sibi et Ulpiae / Appianae con/iugi pientissimae / vivi sibi posue/ru[nt]

397. Ulomak grobnog spomenika sinu

Nalazište: Osijek
Smještaj: Muzej Slavonije, inv. br. 19624
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: mramor
Dimenzije: vis. 29.8 cm, šir. 28.2 cm, deb. 3.8 cm
Visina slova: 3.5 cm
Datacija: 150-250.
Objavljeno: Bulat 1989, 39-40, br. 7; HD067885; EDCS-67400752; TM 699922
Komentar: Spomenik je pronađen 1985. u Osijeku. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 26294 (12.06.2020)
Natpis:

[---] Paterni / [--- a]nn(os) VII / [---]ntinus / [---]BR et / [---] parent/[tes ---]T[---] / [-----?

398. Stela Nigera Sveltrija

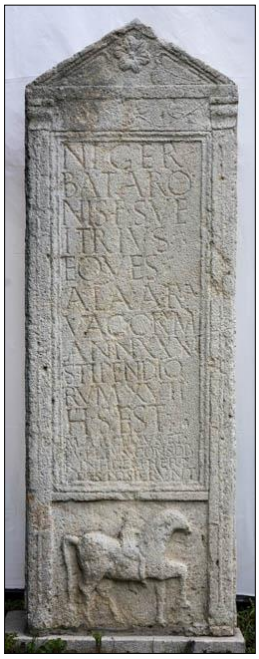

Nalazište: Osijek
Smještaj: Muzej Vojvodine, Novi Sad
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 156 cm, šir. 54 cm, deb. 25 cm
Datacija: 1-50.
Objavljeno: CIL III 3286; 10262; Schober 1923, 32-33, br. 58; ILJug 294; Pinterović 1978, 45, T. VI/1; Dautova-Ruševljan 1983, 24, br. 135; Göricke-Lukić 2011, 37, br. 4; Migotti 2013, 306, br. 3; Migotti 2016, 172, br. 1; Lőrincz 2001, 198, br. 133; Ubl 2013, XXXVI, br. 50; HD073644; EDCS-28600269
Komentar: Spomenik je pronađen 1800. u Donjem gradu kod crkve Gospe Snježne. Datacija prema Lőrinz 2001.
Fotografija: lupa 3074 (12.06.2020)
Natpis:

Niger / Bataro/nis f(ilius) Sve/ltrius / eques / ala I Ara/vacorum / ann(orum) XXXVII / stipendio/rum XVII / h(ic) s(itus) est / Marcellus et / Publius consob/rini idem here/des pos<u>erunt

399. Žrtvenik Kvinta Korvinija Severijana

Nalazište: Osijek
Smještaj: Muzej Slavonije
Tip spomenika: žrtvenik
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 132 cm, šir. 87 cm, deb. 42 cm
Datacija: 160-210.
Objavljeno: Katančić 1826/1827, I, 413; PIR^2 C 1514; CIL III 3281; Pinterović 1978, 77, T. XVI/2; Fitz 1993, 730, br. 410; Göricke-Lukić 2011, 33; HD074764; EDCS-28600264; TM 404217
Komentar: M. P. Katančić vidio je spomenik 1790. u Osijeku. Datacija prema Lőrinz 2001. Prema Goricke-Lukić 2011, 33. ovo nije grobni nego zavjetni spomenik.
Fotografija: lupa 4306 (12.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Q(uinti) Corvini / Severiani / Aemilianus proc(urator) / Augg(ustorum) filio fecit

400. Grobni spomenik Aurelija Sekunda

Nalazište: Osijek
Smještaj: nepoznat
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: nepoznat
Dimenzije: nepoznate
Datacija: 100-300.
Objavljeno: CIL III 3284; Pinterović 1978, 105; HD074766
Komentar: Katančić je 1788. vidio spomenik i zabilježio njegov sadržaj. Spomenik je izgubljen. Datacija prema HD.
Crtež: CIL III 3284

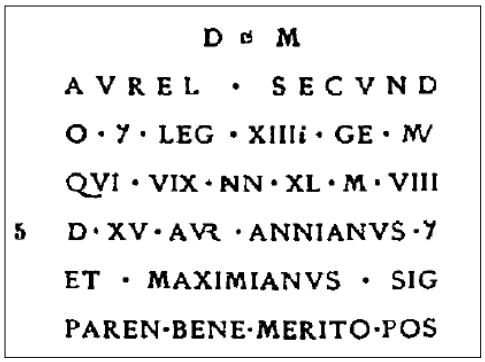
D M
AVREL · SECVND
O · V · LEG · XIIII · GE · MV
QVI · VIX · NN · XL · M · VIII
D · XV · AVR · ANNIANVS · V
ET · MAXIMIANVS · SIG
PAREN·BENE·MERITO·POS

Natpis:

D(is) M(anibus) / Aurel(io) Secund/o |(centurioni) leg(ionis) XIII[I] ge(minae) M(artiae) v(ictricis) / qui vix(it) ann(os) XL m(enses) VIII / d(ies) XV Aur(eli) Annianus |(centurio) / et Maximianus sig(nifer) / paren(ti) bene merito pos(uerunt)

401. Nadgrobna ploča Marka Aurelija Di[…]

Nalazište: Osijek
Smještaj: Muzej Slavonije
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 32 cm, šir. 32 cm
Datacija: 150-300.
Objavljeno: CIL III 10270; ILJug 450; Pinterović 1978, 106, T. XX/2; Göricke-Lukić 2011, 46, br. 10; HD074963; EDCS-29400021; TM 404796
Komentar: Spomenik je pronađen u Donjem gradu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 4297 (12.06.2020)

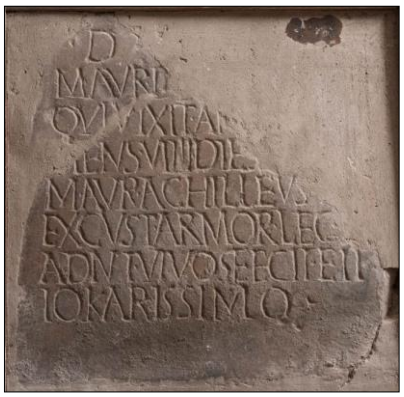

Natpis:

D(is) [M(anibus)] / M(arcus) Aur(elius) Di[omedes?] / qui vixit an[nos ---] / mens(es) VIIII dies [---] / M(arcus) Aur(elius) Achilleus [vet(eranus)] / ex cust(ode) armor(um) leg(ionis) I[I] / adiut(ricis) vivos(!) <f>ecit <f>il/io karissimo

402. Nadgrobna ploča Aurelije Sabine

Nalazište: Osijek
Smještaj: Muzej Slavonije
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 46 cm, šir. 62 cm
Datacija: 150-250.
Objavljeno: CIL III 10271; Pinterović 1978, 80, T. XX/1; Göricke-Lukić 2011, 46, br. 11; HD074964; EDCS-29400022; TM 404797
Komentar: Spomenik je pronađen u Osijeku. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 4298 (12.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // A[u]r[e]liae Sabi<n>ae q(uon)d(am) co/niugi A[u]r(eli) Abellon(is) vet(erani) / qu(a)e <vi>xit ann(os) XXX Aur/eli(i) Gratus [e]t Grata f/ili(i) heredes matri b/ene [me]renti fecerunt cu/rante Aur(elio) Sabino tut/ore p(uerorum) s(upra) s(criptorum) h(oc) m(onumentum) h(eredem) n(on) s(equetur)

403. Ulomak nadgrobne ploče djeci i unucima/nećacima

Nalazište: Osijek
Smještaj: Muzej Slavonije
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: pješčenjak
Dimenzije: vis. 27 cm, šir. 29 cm, deb. 6 cm
Datacija: 100-200.
Objavljeno: CIL III 15144; HD075013; EDCS-32701068
Komentar: Spomenik je pronađen u Donjem gradu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 26293 (12.06.2020)
Natpis:

[D(is)] M(anibus) / [---]ali D(---) equi[t(i)] / [--- vi]xit ann(os) XXIII / [---]ill(a)e quae vi/[xit ann(os) --- fi]li(i)s dulcis/[simis] et nepo[t]/[ibus] / [------

SIRMIJ

404. Stela Gracija Artileja

Nalazište: Srijemska Mitrovica
Smještaj: Muzej Srema, inv. br. A 18 (767)
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 115 cm, šir. 83 cm, deb. 32 cm
Datacija: 250-270.
Objavljeno: ILJug I, 272; Mirković 1971, 71-72, br. 36; Dautova-Ruševljan 1983, 15, br. 27; FPA V, 124, br. 30; HD009820; EDCS-10000343
Komentar: Spomenik je pronađen 1953. u Novom šoru 19. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 26292 (12.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Gratius Artilleus / et Cludius(!) Glamo/sus ||(centuriones) leg(ionis) VIII Aug(ustae) / bello Serdicensi / desideratis scho/la ||(centurionum) leg(ionis) s(upra) s(criptae) colle/gis bene meren/tibus d(e) s(e) [p(osuit)](?)

405. Nadgrobna ploča Gaja Antonija Viktora

Nalazište: Srijemska Mitrovica
Smještaj: Muzej Srema
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 70 cm, šir. 131 cm, deb. 12 cm
Visina slova: 4 cm – 4.3 cm
Datacija: 170-230.
Objavljeno: AE 1990, 856; Mirković 1990, 633-636; 641, br. 2; HD024957; EDCS-05200607; TM 194465
Komentar: Spomenik je pronađen 1982. u prirodnom rezervatu Zasavica, na obali Save. Datacija prema Mirković 1990, 635.
Fotografija: Mirković 1990, 634.
Natpis:

D(is) M(anibus) / G(aio) Antonio Victor[i] q(uondam?) op[ti(oni)] / spei leg(ionis) III Gallic(ae) qui vixit / ann(os) XLVII Tra(c)henti origine / DEISTA civitat[e La?]ss(eorum?) curam / [-] Ant(onio) Prot[---] col(---) amico / [pos(uit)?]

406. Portretna stela Elija Ingenua

Nalazište: Srijemska Mitrovica
Smještaj: Muzej Srema, inv. br. A 762 - 764
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 293 cm, šir. 85 cm, deb. 28 cm
Datacija: 100-200.
Objavljeno: ILJug 271; Dautova-Ruševljan 1983, 13, br. 2; Ubl 2013; XLIV-XLV, br. 87; Mirković 1971, 73, br. 39, T. VIII/1; HD033670; EDCS-10000342; TM 194679
Komentar: Spomenik je pronađen 1953. na istočnoj nekropoli, u Novom šoru 19 zajedno s još tri spomenika. Datacija prema Dautova-Ruševljan 1983, 13.
Fotografija: lupa 4335 (13.06.2020)
Natpis:

*D(is) M(anibus) / Ael(io) Ingennuo(!) clav/iculario ex officio / pr(a)esides deci(dit) in bel(lo) / Aelia Procella con/iugi karissimo me/moria(m) posuit / Septi(mio) Decorato / clavicul*ario ex offici(o) / pr(a)esides deci(dit) in b<e>l(l)o / Aelia Basilissa coniugi / karissimo memoria(m) posuit

407. Portretna stela Restitucija Silvana

Nalazište: Srijemska Mitrovica
Smještaj: Muzej Srema, inv. br. A 16
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 170 cm, šir. 72 cm, deb. 22 cm
Datacija: 250-300.
Objavljeno: ILJug 273; Dautova-Ruševljan 1983, 13, br. 3; Ubl 2013, XXXII, br. 26; Mirković 1971, 70, br. 32, T. IV/3; HD033671; EDCS-10000344; TM 194680
Komentar: Spomenik je pronađen 1953. na istočnoj nekropoli, u Novom Šoru 19. Datacija prema Dautova-Ruševljan 1983, 13.
Fotografija: lupa 4336 (13.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Restitutius / Silvanus / |(centurio) leg(ionis) I Men(erviae)(!) / Aur(elius) Martius / heres et / Aurelia Bona / sec(undus) heres / coniugi bene / meren(ti) f(aciendum) c(uraverunt)

408. Portretna stela legionara

Nalazište: Srijemska Mitrovica
Smještaj: Muzej Srema, inv. br. A 17
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 180 cm, šir. 52 cm, deb. 22 cm
Datacija: 261-285.
Objavljeno: ILJug 274; Dautova-Ruševljan 1983, 13, br. 4; Ubl 2013, XXXI, br. 35; Mirković 1971, 71, br. 35. T. V/2; AE 2010, 1067; HD033672; EDCS-10000345; TM 194681
Komentar: Spomenik je pronađen 1953. na istočnoj nekropoli, u Novom Šoru 19. Datacija prema Dautova-Ruševljan 1983, 13.
Fotografija: lupa 4337 (13.06.2020)
Natpis:

------] / Samm[o]/nius(?) Sam/minus / im(a)g(inifer) leg(ionis) / VIII Aug(ustae) / fecit Veri/na co(n)iux

409. Sarkofag Aurelije Asklepiodote

Nalazište: Srijemska Mitrovica
Smještaj: Narodni muzej, Beograd
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 225 cm, šir. 84 cm, vis. 94 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: Vulić 1939, I, T. IX/2; Cermanović 1965, 101, br. 30; ILJug 3020; Dautova-Ruševljan 1983, 17, br. 47; Mirković 1971, 74, br. 44; T.IX/2; HD034834; EDCS-10102024; TM 194716
Komentar: Spomenik je pronađen 1923. na sjevernoj nekropoli, u blizini željezničke postaje. Datacija prema HD.
Fotografija: Dautova-Ruševljan 1983, 17, br. 47
Natpis:

D(is) M(anibus) / Aur(elia) Asc<l>e/piodota vixit / an(nos) XIIII Aur(elius) Alex/sander(!) s(ororı) c(arissimae) p(osuit) / c(---) p(---) f(---)

410. Nadgrobna ploča Postumija Leona

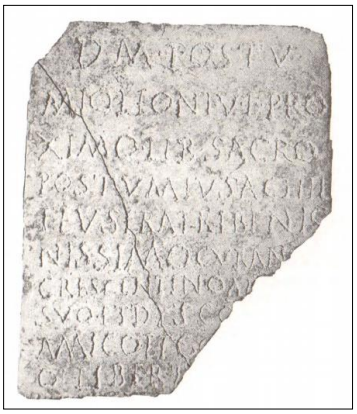

Nalazište: Srijemska Mitrovica
Smještaj: Muzej Srema
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: mramor
Dimenzije: vis. 50 cm, šir. 42 cm, deb. 2.5 cm
Datacija: 270-330.
Objavljeno: AE 1998, 1052; Mirković 1998, 97-100, br. 2; Ricl 2001, 295-296; Kovács 2014, 174; HD049107; EDCS-12000850; TM 195282
Komentar: Spomenik je pronađen podno brežuljka Kalvarija u sekundarnoj uporabi u rimskoj cesti.
Fotografija: Mirković 1998, 98.
Natpis:

D(is) M(anibus) Postu/mio Leoni v(iro) e(gregio) pro/ximo lib(erto) sacro / Postumius Achil/leus fratri benig/nissimo curan[te] / Crescentino am[ico ---] / suo et Dysco[lio ---] / amico et co[---]/q(ue) / libert[o ---]

411. Portretna stela koju podiže Julije Asklepijad

Nalazište: Srijemska Mitrovica
Smještaj: Kunsthistorisches Museum, Beč, inv. br. III 82
Tip spomenika: stela
Materijal: mramor
Dimenzije: vis. 247 cm, šir. 118 cm, deb. 31 cm
Datacija: 100-250.
Objavljeno: Schober 1923, 128-129, br. 280; CIL III 3241; CLE 1208; Dautova-Ruševljan 1983, 13, br. 5; Visy 1996, 55, br. 69; Ubl 2013, XXVII, br. 19; Mirković 1971, 70-71, br. 34; Kuntić-Makvić 1976, 37-39, br. 1; HD057035; EDCS-28600225; TM 195444
Komentar: Spomenik je pronađen 1860. u Krajiškoj ulici 70 i prenesen je u Beč. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 4005 (13.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // ------] XXXVII Salvio ann(orum) XXXIII frum(entario) leg(ionis) II adi(utricis) / Iul(ius) Asclepiades caris suis hunc titul(um) / posui miserabile munus non satis / ut meruistis quattuor amissis te quin/tum Salvi flere necesse est adsidu{a}e / dum mea fata resistent te nunc amis/so domus inclinata recumbit depon(am) / luctus cum te sequar care per umbr(as) / dulce(m) meum Salvium liceat mihi dicer(e) / semper optaver(am) tumul(um) tu mihi ut facer(es) / tot bona tum carui merit(o) te care requiro

412. Maksiminina nadgrobna ploča

Nalazište: Srijemska Mitrovica
Smještaj: Arheološki muzej u Zagrebu, inv. br. 387
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: mramor
Dimenzije: vis. 45 cm, šir. 50 cm, deb. 6 cm
Datacija: 250-300.
Objavljeno: CIL III 6441; Schober 1923, 96, br. 206; Mirković 1971, 76, br. 53, T. IX/3; Dautova-Ruševljan 1983, 14, br. 20; HD073533; EDCS-30600048; TM 404725
Komentar: Spomenik je pronađen 1871. u dvorištu kuće A. Sića, u Sremskoj ulici 89. Datacija prema Dautova-Ruševljan 1983.
Fotografija: lupa 4347 (13.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) Maximina annos vixit / XXVII Gorgonius memori/am posuit compari su(a)e / carissim(a)e de provincia / Dalmatia defuncta penus / colonia Sirmi Manibus / posita memoria

413. Nadgrobna ploča Aurelije Florentine

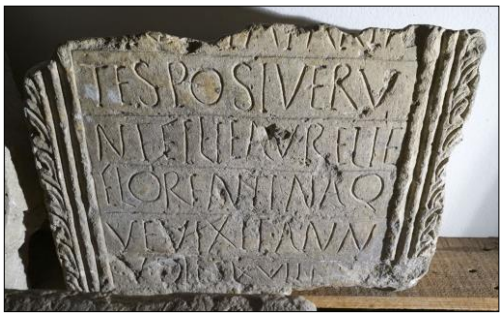

Nalazište: Srijemska Mitrovica
Smještaj: Arheološki muzej u Zagrebu, inv. br. 374
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: pješčenjak
Dimenzije: vis. 48.5 cm, šir. 38.5 cm, deb. 16.5 cm
Datacija: 200-300.
Objavljeno: CIL III 6442; 10216; Dautova-Ruševljan 1983, 13-14, br. 21; HD073588; EDCS-30600049; TM 404726
Komentar: Spomenik je pronađen 1871. u dvorištu kuće A. Sića, u Sremskoj ulici 89. Datacija prema Dautova-Ruševljan 1983.
Fotografija: lupa 22586 (13.06.2020)
Natpis:

------ paren]/tes pos{i}ueru/nt fili(a)e Aureli(a)e / Florentina(e) q/u(a)e vixit ann(os) / V dies {L?}XVIII / [------?

414. Civilova stela

Nalazište: Srijemska Mitrovica
Smještaj: Arheološki muzej u Zagrebu, inv. br. 383
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 111 cm, šir. 89 cm, deb. 31 cm
Datacija: 100-200.
Objavljeno: CIL III 3242; Brunšmid 1909, 181-182, br. 383; Mirković 1971, 80-81, br. 77; Dautova-Ruševljan 1983, 15, br. 28; HD073610
Komentar: Spomenik je pronađen 1866-1869. u dvorištu kuće, u naselju Jarak, Srijemska Mitrovica. Datacija prema Dautova-Ruševljan 1983.
Fotografija: Brunšmid 1909, 181.
Natpis:

------] / Civilis / dec(urio) col(oniae) ann(orum) L / et C(aius) Iul(ius) C(ai) f(ilius) / Florus dec(urio) col(oniae) / ann(orum) XX et Iuliae / Festae ann(orum) XII / Anicia [M]a[cr]ina / marito et fili(i)s

415. Žrtvenik Tita Kominija Severa

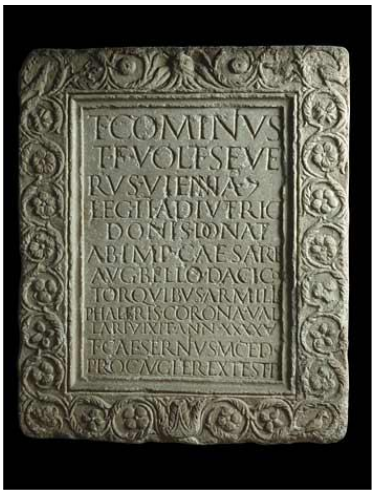

Nalazište: Srijemska Mitrovica
Smještaj: Muzej Srema, inv. br. A 1
Tip spomenika: žrtvenik
Materijal: mramor
Dimenzije: vis. 106 cm, šir. 44 cm, deb. 36 cm
Datacija: 107-117.
Objavljeno: CIL III 10224; ILS 9193; Schober 1923, 141-142, br. 323; ILJug 270; PIR² C 181; Mirković 1971, 70, br. 33, T. V/1; Dautova-Ruševljan 1983, 15, br. 30; Fitz 1993, 231, br. 112. i 333, br. 238; IDRE 288; FPA II, 94; HD073621; EDCS-29300085
Komentar: Spomenik je pronađen 1889. kod pravoslavnog groblja. Datacija prema Fitz 1993.
Fotografija: lupa 4334 (13.06.2020)
Natpis:

T(itus) Cominius / T(iti) f(ilius) Volt(inia) Seve/rus Vienna (centurio) / leg(ionis) II adiutric(is) / donis donat(us) / ab imp(eratore) Caesare / Aug(usto) bello Dacico / torquibus armillis / phaleris corona val/lari vixit ann(os) XXXXV / T(itus) Caesernius Macedo / proc(urator) Aug(usti) her(es) ex test(amento) p(osuit)

416. Sarkofag Publija Elija Respekta

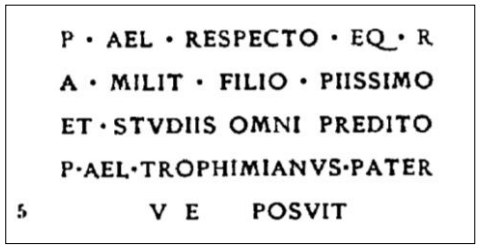

Nalazište: Srijemska Mitrovica
Smještaj: nepoznat
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: nepoznat
Dimenzije: nepoznate
Datacija: 130-200.
Objavljeno: CIL III 3240; 13354; Mirković 1971, 69-70, br. 31; HD074557
Komentar: Spomenik je pronađen prije 1674. Izgubljen je. Datacija prema HD.
Crtež: CIL III 3240.
Natpis:

P(ublio) Ael(io) Respecto eq(uiti) R(omano) / a milit(iis) filio piissimo / et studiis omni pr(a)edito / Ael(ius) Trophimianus pater / v(ir) e(gregius) posuit

417. Stela bratu

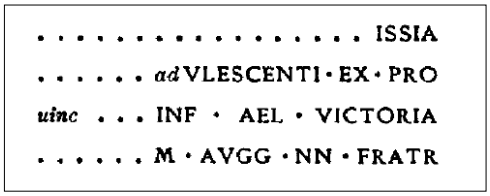

Nalazište: Srijemska Mitrovica
Smještaj: nepoznat
Tip spomenika: stela
Materijal: nepoznat
Dimenzije: nepoznate
Datacija: 160-200.
Objavljeno: CIL III 3244; Mirković 1971, 77, br. 57; HD074559
Komentar: Spomenik je pronađen prije 1853. u crkvenom dvorištu. Izgubljen je. Datacija prema HD.
Crtež: CIL III 3244.
Natpis:

------?] / [---]issia / [--- ad]ulescenti ex pro/[vincia ---] inf(eriore) Ael(ia) Victoria / [---]M Augg(ustorum) nn(ostrorum) fratr(i)

418. Nadgrobna ploča supruzi

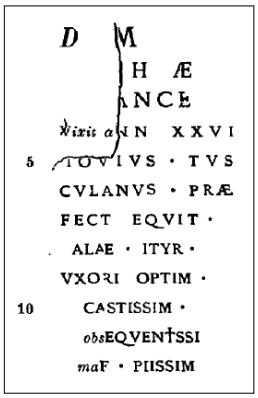

Nalazište: Srijemska Mitrovica
Smještaj: nepoznat
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 140 cm, šir. 86.5 cm, deb. 53 cm
Visina slova: 9.5 cm – 6 cm
Datacija: 50-200.
Objavljeno: CIL III 10222; Mirković 1971, 72, br. 37; HD074624
Komentar: Spomenik je pronađen 1880. tijekom građevinskih radova. Uništen je. Datacija prema HD.
Crtež: CIL III 10222.
Natpis:

D(is) M(anibus) / [---]HAE / [---]A(?)nce / v[ixit a]nn(os) XXVI / Iovius Tus/culanus prae/fect(us) equit(um) / alae It<u>r(aeorum) / uxori optim(ae) / castissim(ae) / [obs]equentissi/[ma]<e> piissim(ae)

419. Ulomak nadgrobne ploče supružnicima

Nalazište: Srijemska Mitrovica
Smještaj: Arheološki muzej u Zagrebu, inv. br. 377
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: pješčenjak
Dimenzije: vis. 45 cm, šir. 29 cm, deb. 8 cm
Datacija: 150-300.
Objavljeno: CIL III 10229; Mirković 1971, 75, br. 49; HD074628; EDCS-29300090; TM 404775
Komentar: Spomenik je pronađen prije 1879. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 22668 (13.06.2020)
Natpis:

D(is) [M(anibus)] / Aurelia V[--- fe]/cit mem[oriam sibi?] / et co(---) Aur[elio ---] / vet(e)ra[no] / mar[ito](?) / [------?

420. Konkordijina nadgrobna ploča

Nalazište: Srijemska Mitrovica
Smještaj: Arheološki muzej u Zagrebu
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: mramor
Dimenzije: vis. 16 cm, deb. 6.5 cm
Datacija: 1-300.
Objavljeno: Mirković 1971, 77, br. 60; HD074632
Komentar: Spomenik je pronađen 1893. u Ulici svetog Roka 4. Datacija prema HD.
Natpis:

Conc[ordiae] / parent[es --- posue]/runt [---] qu[------

421. Ulomak nadgrobne ploče supruzi

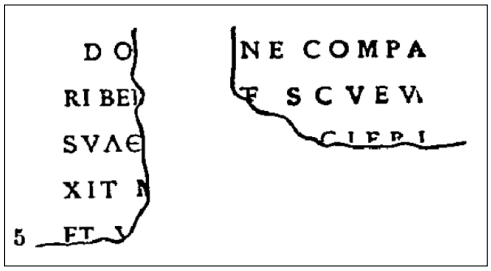

Nalazište: Srijemska Mitrovica
Smještaj: Arheološki muzej u Zagrebu, inv. br. 381
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: mramor
Dimenzije: vis. 20 cm, šir. 13.5 cm, deb. 3.3 cm
Datacija: 200-300.
Objavljeno: CIL III 14340, 5; Mirković 1971, 78, br. 63; HD074652
Komentar: Spomenik je pronađen 1893. u Sremskoj ulici 93. Datacija prema HD.
Crtež: CIL III 14340, 5
Natpis:

Do[---]ne compa/ri ben[e? merenti? ---?]TE SCEVA(?) / su(a)e [---] qu(a)e(?) vi(?)/xit a(?)[n(nos) ---] / et V(?)[---] / [------

422. Žrtvenik patronima

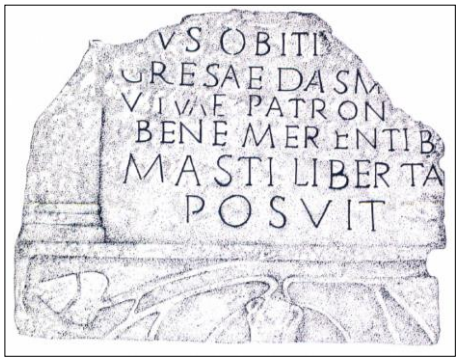

Nalazište: Srijemska Mitrovica
Smještaj: nepoznat
Tip spomenika: žrtvenik
Materijal: nepoznat
Dimenzije: vis. 98 cm, šir. 75 cm, deb. 23 cm
Datacija: 100-200.
Objavljeno: Mirković 1971, 80, br. 74; HD074670
Komentar: Spomenik je pronađen 1961. u naselju Manđelos, općina Srijemska Mitrovica. Datacija prema HD.
Crtež: Mirković 1971, Tab. XI/
Natpis:

------] / [-?]us obitis [et] / Gresae Dasm[eni] / vivae patron[is] bene merentib[us] / Masti liberta / posuit

423. Grobni spomenik supruzi

Nalazište: Srijemska Mitrovica
Smještaj: nepoznat
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: nepoznat
Dimenzije: nepoznate
Datacija: 1-300.
Objavljeno: Mirković 1971, 88-89, br. 101; HD074734
Komentar: Spomenik je pronađen prije 1894. u podrumu kuće u Kuzminskoj ulici 65 u sekundarnoj uporabi. Datacija prema HD.
Natpis:

------?] / LIOLMIO / deposita(?) / INPTEQVIC / coniu[gi]

424. Sarkofag Aurelije Makrine

Nalazište: Srijemska Mitrovica
Smještaj: Arheološki muzej u Zagrebu
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 56 cm, šir. 221 cm, deb. 15 cm
Datacija: 150-300.
Objavljeno: Brunšmid 1909, 177, br. 375; CIL III 3245; 10215; HD074560; EDCS-28600229; TM 404188
Komentar: Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 4359 (02.09.2020)
Natpis:

In hanc arcam posita est / Aurelia Macrina quae / vixit annos XXXV et / Aurelius Iustinianus / <f=E>ilius pius qui vixit annum / unum et menses quinque

425. Nadgrobna ploča djevojčice Kalipone

Nalazište: Srijemska Mitrovica
Smještaj: Arheološki muzej u Zagrebu, inv. br. 185
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: mramor
Dimenzije: vis. 30 cm, šir. 22 cm, deb. 10 cm
Datacija: 200-300
Objavljeno: Brunšmid 1905, 101, br. 185; CIGP 130; Mirković 1971, 105.
Komentar: Spomenik je pronađen 1893. Datacija prema CIGP.
Fotografija: Brunšmid 1905, 101.
Natpis:

[Σῆμ]α Ἡρακλεί[ας / τ]έκνων δίχα Καλλιπόνη / φώς ἐννέα / σὺν φιλίῳ τελ / εσάσα χρόνου λυκαβάντων

SEREGÉLYES

426. Nemoratina portretna stela

Nalazište: Seregélyes
Smještaj: Stolni Biograd, Muzej kralja Stjepana, inv. br. 67.1.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 136 cm, šir. 97 cm, deb. 19
Visina slova: 5.5 cm
Datacija: 100-130
Objavljeno: AE 1952, 66; 1969/70, 530; RIU 1477; HD018932; EDCS-09701163; TM 194319
Komentar: Spomenik je pronađen u sekundarnoj uporabi u podu protestantske crkve. Datacija prema lupa 770.
Fotografija: lupa 770 (31.08.2020)
Natpis:

Nemoratta [Co]matimari [f(ilia) an(norum)] XXX / [h(ic) s(ita) e(st)]

SOPIJANE

427. Nadgrobna ploča Elija Mesija

Nalazište: Pečuh
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. R D 375
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 40 cm, šir. 51 cm, deb. 13 cm
Visina slova: 3.5 cm – 2.8 cm
Datacija: 150-300.
Objavljeno: CIL III 6453; 10286; RIU 989; Gábor et al. 2004, 275, br. 25; HD037504; EDCS-27800691; TM 195029
Komentar: Spomenik je pronađen u Ulici Káptalan 6 u sekundarnoj uporabi. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3503 (14.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // Aelio Messio vet(erano) / <e>x praet(orio) an(norum) LX Flav<i>/a Ingenua / coniugi pie/ntissimo po/suit h(ic) s(itus) e(st)

428. Ulomak stele djeci

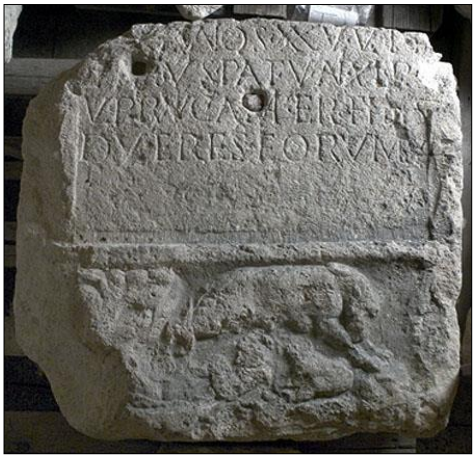

Nalazište: Pečuh
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. R-D 389
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 73 cm, šir. 80 cm, deb. 25 cm
Visina slova: 5 cm – 4.7 cm
Datacija: 100-300.
Objavljeno: CIL III 3311; 10292; RIU 990; CSIR Ungarn VII, 48, br. 59, T. XVII/1; Gabór et al. 2004, 275, br. 26; HD037505; EDCS-26600609; TM 195030
Komentar: Spomenik je pronađen u Ulici Ferencesek 3 u sekundarnoj uporabi. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 676 (14.06.2020)
Natpis:

------] / [--]A(?)E(?) an(n)os XXV Ulp(ius) / Pirus pat(er) v(ixit) an(nos) XL p(osuit) / Ulp(ia) Ruca mater fili(i)s / dul(cissimis) (h)eres eorum

429. Portretna stela Marka Restucijana

Nalazište: Pečuh
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. R-D 379
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 46 cm, šir. 88 cm, deb. 10 cm
Visina slova: 4.5 cm – 4.3 cm
Datacija: 150-300.
Objavljeno: CIL III 3309; RIU 992; CSIR Ungarn VII, 38, br. 32, T. XXVII/1; Gabór 2004, 275-276, br. 40; Mander 2013, 317, br. 749; HD037507; EDCS-26600607; TM 195031
Komentar: Spomenik je pronađen 1773. u naselju Aranyhegy. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 649 (14.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // M(arcio) Restutiano p(atri) d(e)f(uncto) an(norum) LXXV / Sep(timiae) Ursin(a)e viv(a)e p(arentibus) p(ientissimis) et M(arcio) Urso mil(iti) / leg(ionis) III Italic(a)e d(e)f(uncto) an(norum) XXV et Mar(ciae) Aquilin(a)e d(e)f(unctae) an(norum) XXXV et Mar(cio) Coto / [---] d(e)f(uncto) an(norum) X fratribus item Su/[--- coniu]g(i) sua(e) optim(a)e et Ael(---) / [------

430. Nadgrobna ploča Elija Ursa

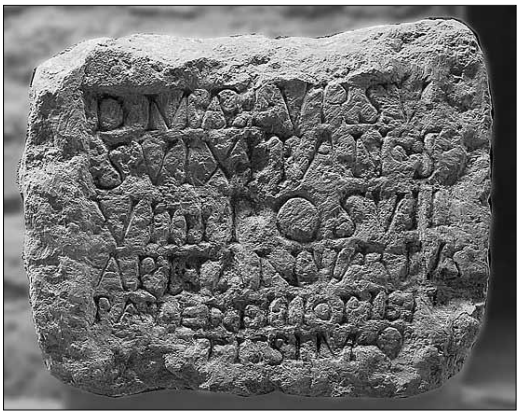

Nalazište: Pečuh
Smještaj: Muzej Janus Pannonius, Pečuh
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 34 cm, šir. 40 cm, deb. 9 cm
Visina slova: 3.2 cm – 2.6 cm
Datacija: 150-300.
Objavljeno: CIL III 3310; RIU 995; Gabór et al. 2004; 275, br. 30; HD037535; EDCS-26600608; TM 195034
Komentar: Spomenik je pronađen uz toranj katedrale sv. Petra i Pavla u Pečuhu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3504 (14.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) Ael(ius) Ursu/s vixit an(n)os / VIIII posuit / Ael(ius) Ianuarius / pater filio pien/tissimo

431. Ulomci stele supruzi i kćerima

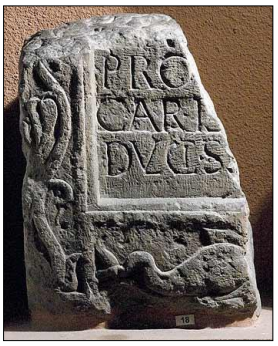

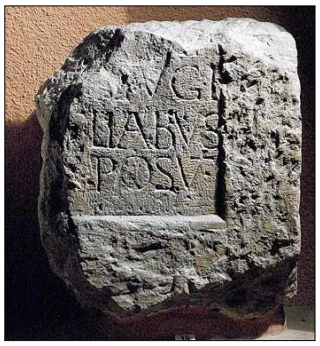

Nalazište: Pečuh
Smještaj: Muzej Janus Pannonius, Pečuh, inv. br. 1231 i 1284
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: a) vis. 43 cm, šir. 34.5 cm, deb. 15 cm; b) vis. 46 cm, šir. 38.5 cm, deb. 16 cm
Visina slova: 5 cm – 4.8 cm
Datacija: 100-200.
Objavljeno: RIU 999; RIU 1000; CIL III 10296; CSIR Ungarn VII, 49, br. 62; T. XVIII/3 i 4; Gabór et al. 2004, 275, br. 35; HD037539; EDCS-29000543; TM 195037; HD037541; EDCS-09900479; TM 195038
Komentar: Spomenik se sastoji od dva ulomka. Ulomak a) pronađen je prije 1911. u Ulici Ferencesek u sekundarnoj uporabi. Ulomak b) pronađen je 199. na Trgu Széchenyi. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3504 (14.06.2020)
Natpis:

a) ------*] / pro[---] / caris[sim---] / dulcis[sim---]*
b) ------*] / [---]L(?)I(?) / [--- con]iugi / [---] filiabus / [---] posuit*

= ---] / pro [--- con]iugi / caris[s(imae) et] filiabus / dulcis[s(imis) ---] posuit

432. Atijeva nadgrobna ploča

Nalazište: Pečuh
Smještaj: Muzej Janus Pannonius, Pečuh, inv. br. 1228
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 64 cm, šir. 96.5 cm, deb. 15 cm
Visina slova: 6 cm – 7.2 cm
Datacija: 100-250.
Objavljeno: AE 1984, 730; RIU 1047; Gabór et al. 2004, 276, br. 41; HD001749; EDCS-09900496; TM 193979
Komentar: Spomenik je pronađen u Pečuhu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3508 (14.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Att(io) Germani/oni lib(erto) vix(it) ann(os) XL / Apul(eius) Basileus / posuit b(ene) m(erenti)

433. Ulomak Rustikine stele

Nalazište: Pečuh
Smještaj: Muzej Janus Pannonius, Pečuh, inv. br. R 83.3.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 88 cm, šir. 66 cm, deb. 28.6 cm
Visina slova: 5.5 cm – 4.9 cm
Datacija: 100-200.
Objavljeno: AE 1984, 733; RIU 1009; CSIR Ungarn VII, 51-52, br. 71; T. XX/1; HD001755; EDCS-09900484; TM 193981
Komentar: Spomenik je pronađen 1971. u utvrdi Máré u sekundarnoj uporabi, ugrađen u prag srednjovjekovne građevine. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 756 (14.06.2020)
Natpis:

------]/ci fil(iae) Rust[i]cae / an(norum) XXXXV Iul(ius) / Honoratus / coniugi pienti(ssimae) / et Moderato / fil(io) an(norum) V pos(u)it

434. Ulomak stele Aurelije Ingenue

Nalazište: Pečuh
Smještaj: Muzej Janus Pannonius, Pečuh, inv. br. R83.6.1 (1216)
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 71 cm, šir. 50 cm, deb. 19 cm
Visina slova: 5 cm – 4.8 cm
Datacija: 200-300.
Objavljeno: AE 1984, 732; RIU 1048; CSIR Ungarn VII, 55, br. 80, T. XXII; Gabór et al. 2004, 276, br. 42; HD001758; EDCS-09900497; TM 193983
Komentar: Spomenik je pronađen u Pečuhu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 811 (14.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / [Aure]l(iae) Ingenu(a)e / [con]iugi pientiss(imae) / [vix(it)] ann(os) XXX Aur(elius) / [Cr]escentio / [pos]uit et Aur(elio) / [Cre]scentiano / [et Aure]l(iae) Ursae / [------

435. Portretna stela Aurelije Severe

Nalazište: Pečuh
Smještaj: Muzej Janus Pannonius, Pečuh, inv. br. 62.314.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 176 cm, šir. 105 cm, deb. 28 cm
Visina slova: 4 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: AE 1984, 734; RIU 1010; CSIR Ungarn VII, 52, br. 72; T. XXVI/1; HD001761; EDCS-09900485; TM 193984
Komentar: Spomenik je pronađen 1961. u naselju Szilágy. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 691 (14.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Aur(elia) Severa / Ael(io) Saturnino / coniugi p(ientissimo) v(ixit) a(nnos) LXXX / et Ael(io) Ex(s)uperato / et Apul(eio) Macrinian(o) / fili(i)s et Aurel(iae) / Nigrinae mat(ri) / et [---]FI[---]M[---]/S et Ato[---]is et sib(i) / m(emoriam) p(osuit)

436. Stela Cezernija Marcijala

Nalazište: Pečuh
Smještaj: Muzej Janus Pannonius, Pečuh, inv. br. 1215
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 104 cm, šir. 68 cm, deb. 19 cm
Visina slova: 5.5 cm – 4.3 cm
Datacija: 200-300.
Objavljeno: AE 1974, 527; RIU 0987; CSIR Ungarn VII, 37-38, br. 31, T. XXXI/2; Gabór et al. 2004, 275, br. 23; HD11409; EDCS-09900475; TM 194114
Komentar: Spomenik je pronađen 1900. u Ulici Bajcsy Zsilinszky 8. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 648 (14.06.2020)
Natpis:

[D(is)] M(anibus) / [C(a)ese]rnius Marti/[ali]s miles leg(ionis) / [pri]m(a)e a(d)iutricis / [sig]nifer vixit a/[nn]os XL Ael(ia) / [---]ata coni/[ug]i carissi/[mo] et C(a)esern/[ia]e Provinci/[ae fil]iae carissim(a)e / [p]os(uit)

437. Nadgrobna ploča Sabina i Serotina

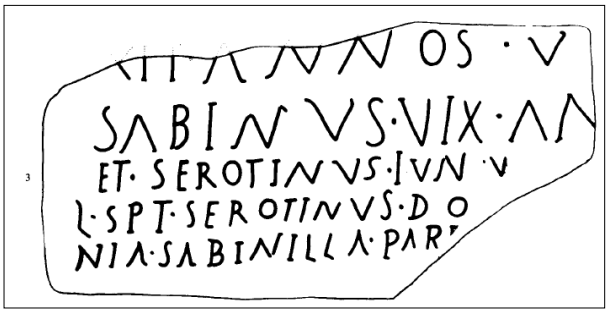

Nalazište: Pečuh
Smještaj: Dvorište Gradske knjižnice, Pečuh
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: opeka
Dimenzije: vis. 17 cm, šir. 34 cm, deb. 6 cm
Datacija: 100-300.
Objavljeno: AE 1969/70, 468; RIU 993; Gabór et al. 2004, 275, br. 28; HD012037; EDCS-09900477; TM 194159
Komentar: Spomenik je pronađen 1958. u Ulici Geisler Eta 8, sekundarno upotrebljen u kasnoantičkom grobu. Natpis je urezan u ciglu (grafit). Datacija prema HD.
Crtež: RIU 993
Natpis:

------ vi]/xit annos V / Sabinus vix(it) an[nos ---] / et Serotinus iun(ior) v[ixit ---] / L(ucius) S(e)pt(imius) Serotinus do[mo? ---]/nia Sabinilla pare[ntes ---]

438. Aurova nadgrobna ploča

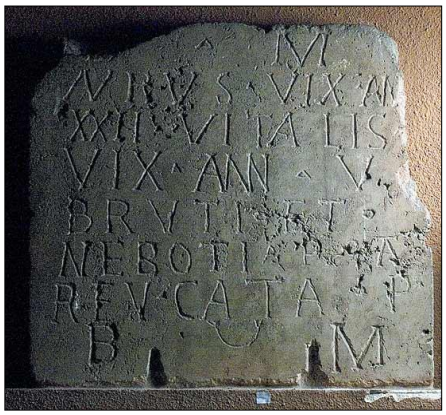

Nalazište: Pečuh
Smještaj: Muzej Janus Pannonius, Pečuh, inv. br. 1223
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: mramor
Dimenzije: vis. 60 cm, šir. 67 cm, deb. 6 cm
Visina slova: 5.4 cm – 7.3 cm
Datacija: 170-250.
Objavljeno: AE 1951, 110; 1953, 6; RIU 980; Gabór et al. 2004, 274-275, br. 16; HD018296; EDCS-09900473; TM 194294
Komentar: Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3502 (14.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Aurus vix(it) ann(os) / XXII Vitalis / vix(it) ann(os) V / bruti et / neboti(!) p(osuerunt) At/rev(ius?) Cata p(arentes) / b(ene) m(erentibus)

439. Portretna stela Cezernije Firmile

Nalazište: Pečuh
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. R-D 380
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 104 cm, šir. 57 cm, deb. 18 cm
Visina slova: 4 cm – 2 cm
Datacija: 100-150.
Objavljeno: CIL III 3308; 10289; RIU 983; CSIR Ungarn VII, 35, br. 26, 2, T. XXVI/2.; Gabór et al. 2004, 275, br. 19; Mander 2013, 316-317, br. 748; HD037500; EDCS-26600606; TM 195026
Komentar: Spomenik je pronađen prije 1873. u katedrali sv. Petra i Pavla u Pečuhu, u sekundarnoj uporabi. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 644 (14.06.2020)
Natpis:

C(a)esern(ia) Firmill[a] / v(iva) f(ecit) sibi et Mar(cio) Lucid[i]/ano coni(ugi) an(norum) XLIIII et / Marc(io) Lucido fil(io) an(norum) / XL et Marc(io) Firminia[n(o)] / mil(iti) an(norum) XXVII et Ulp(io) SI(?) A(?) / Lucio candi(dato) leg(ionis) II ad[i(utricis)] / et Ulp(iae) Proclin(a)e niri(!) et / Luci(a)e et Mar(cio) Iuliano an(norum) VI[--] // nepotibus

440. Justov grobni spomenik

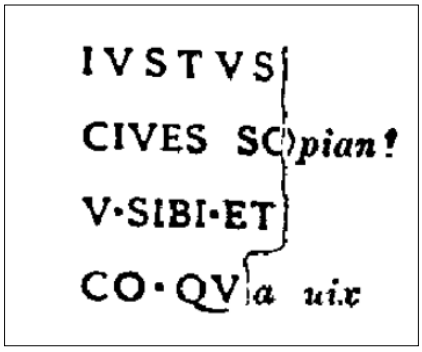

Nalazište: Pečuh

Smještaj: nepoznat

Tip spomenika: nepoznat
Materijal: nepoznat
Dimenzije: nepoznate
Datacija: 1-300.
Objavljeno: CIL III 3293; Gabór et al. 2004, 276, br. 45; HD074779
Komentar: Spomenik je pronađen prije 1785. u naselju Laskó. Izgubljen je. Datacija prema HD.
Crtež: CIL III 3293
Natpis:

Iustus [---] / cives So[pianenses?] / v(ivus) sibi et [---] / c<u>(m)(?) qu[a? vix(it)? -----

GORSIJ i STOLNI BIOGRAD

441. Grobni spomenik Aurelija Dazana

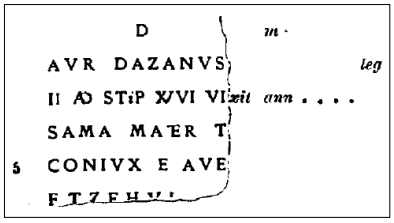

Nalazište: Stolni Biograd
Smještaj: nepoznat
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: nepoznat
Dimenzije: nepoznate
Datacija: 100-300.
Objavljeno: RIU 1504; CIL III 3349; HD032113; EDCS-17800018; TM 194623
Komentar: Spomenik je pronađen u blizini evengeličke crkve. Izgubljen je. Datacija prema HD.
Crtež: CIL III 3349
Natpis:

D(is) [M(anibus)] // Aur(elius) Dazanus [--- leg(ionis)] / II ad(iutricis) st[i]p(endiorum) XXVI vi[xit ann(is) ---]/sama mater et [---] / coniux et Aur(elius) [---] / <her>e<s> VI[---] / [------?

442. Grobni spomenik Aurelija Sekundina

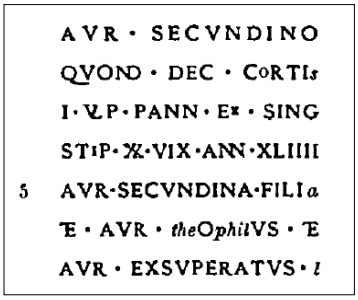

Nalazište: Stolni Biograd
Smještaj: nepoznat
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: nepoznat
Dimenzije: nepoznate
Datacija: 200-250.
Objavljeno: CIL III 3350; Barkóczi 1964, br. 142/7; RIU 1505; Lőrincz 2001, 279, br. 413; HD032119; EDCS-17800019; TM 194625; lupa 3950
Komentar: Spomenik je pronađen u centru grada. Izgubljen je. Datacija prema Lőrincz 2001.
Crtež: CIL III 3350
Natpis:

Aur(elio) Secundino / quond(am) dec(urioni) co(ho)rti[s] / I Ulp(iae) Pann(oniorum) ex sing(ularibus) / stip(endiorum) XX vix(it) ann(os) XLIIII / Aur(elia) Secundina filia / et Aur(elius) <F>lo<r>i<an>us et / Aur(elius) Exsuperatus [f(ecerunt)?]

443. Grobni spomenik Marka Aurelija Tertula

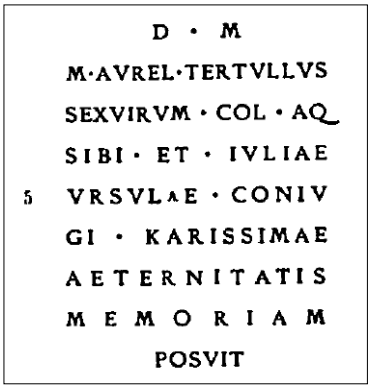

Nalazište: Stolni Biograd
Smještaj: nepoznat
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: nepoznat
Dimenzije: nepoznate
Datacija: 194-250.
Objavljeno: CIL III 3354; RIU 1506; HD032122; EDCS-17800020; TM 194626; lupa 4031
Komentar: Spomenik je izgubljen. Datacija prema HD.
Crtež: CIL III 3354
Natpis:

D(is) M(anibus) / M(arcus) Aurel(ius) Tertullus / sexvirum col(oniae) Aq(uincensium) / sibi et Iuliae / Ursulae coniu/gi karissimae / aeternitatis / memoriam / posuit

444. Portretna stela Gaja Dignija Sekundijana

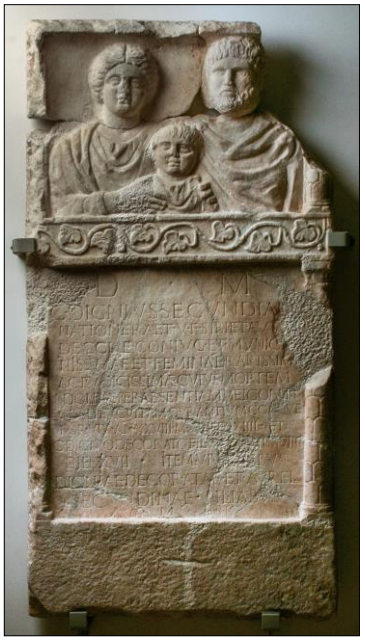

Nalazište: Stolni Biograd
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. R D 193
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 172 cm, šir. 87 cm, deb. 12 cm
Visina slova: 4.2 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: CIL III 3355; RIU 1509; Mander 2013, 318, br. 754; HD032128; EDCS-17800022; TM 196168
Komentar: Spomenik je pronađen u sekundarnoj uporabi u bazilici sv. Stjepana. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 4032 (14.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / C(aius) Dignius Secundian[us] / natione Rae(tus) v(ivus) f(ecit) sibi et Aur[el(iae)] / Decciae coniug(i) et munici[pi] / piissimae et feminae rarissim[ae] / ac pudicissimae cuius mortem / dolens per absentiam mei conti/gisse per culpam curantium co[n]que/ror vix(it) an(nis) XXVIII m(ensibus) X [d]ieb(us) XXIIII et / C(aio) Dignio Decorato fil(io) v[ix(it) an(nis) ---]II m(ensibus) VIIII / dieb(us) XVII item viv[enti]bus / Dign[i]ae Decoratae et Aurel(iae) / Secundinae filiabus / Aug(ustalis) m(unicipii) Brig[etionis]

445. Stela Gaja Valerija Maksima

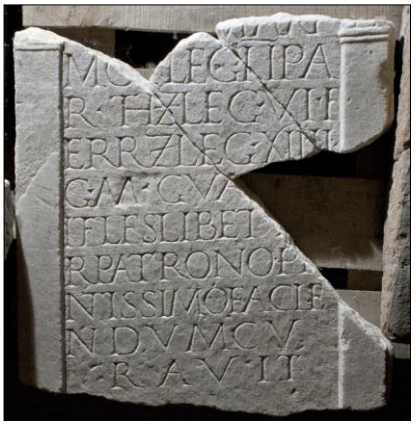

Nalazište: Stolni Biograd
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. R.D. 134
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 61 cm, šir. 55 cm, deb. 8 cm
Visina slova: 5.4 cm
Datacija: 150-300.
Objavljeno: CIL III 3683; 3694; 10610; RIU 1515; HD032146; EDCS-17800028; TM 194631
Komentar: Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 1344 (14.06.2020)
Natpis:

------] / [G(aio) Val(erio)] Maxi/mo |(centurioni) leg(ionis) II Pa/rth(icae) |(centurioni) leg(ionis) VI f/err(atae) |(centurioni) leg(ionis) XIIII / g(eminae) M(artiae) G(aius) Va[l(erius) Prax]/it<e>l<e>s lib(ertus) et h[e]/r(es) patrono pi[e]/ntissimo facie/ndum cu/ravit

446. Regijanova stela

Nalazište: Stolni Biograd
Smještaj: Muzej na otvorenom Gorsium, inv. br. 10798
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 128 cm, šir. 70 cm, deb. 19 cm
Visina slova: 7.5 cm
Datacija: 100-200.
Objavljeno: AE 2003, 1458; CIL III 3359; RIU 1513; Solin 2003, 195-197, br. 209; HD045399; EDCS-17800026; TM 195254
Komentar: Spomenik je pronađen u sekundarnoj uporabi u bazilici sv. Stjepana. Datacija prema HD. Čitanje prema lupa 4029.
Fotografija: lupa 4029 (14.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Ulp(i) Mag/ni(?) b(ene)f(iciarii)(?) Cl(audius) / Alexan/der her(es) / fecit t(itulum)

447. Dulibogijeva nadgrobna ploča

Nalazište: Tác
Smještaj: Muzej na otvorenom Gorsium, lapidarij
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 106 cm, šir. 112 cm, deb. 12 cm
Visina slova: 5.2 cm – 4.3 cm
Datacija: 150-250.
Objavljeno: AE 1983, 777; RIU 1547; HD000511; EDCS-08500524; TM 193942
Komentar: Spomenik je pronađen 1980. u sekundarnoj uporabi u jugozapadnom tornju gradskih zidina. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 4040 (14.06.2020)
Natpis:

Dullibogius Flori f(ilius) / ann(orum) XL h(ic) s(itus) e(st) Flavia / Giboruna coniugi / pientissimo et sibi / vivae faciendum / curavit

448. Portretna stela Aurelije Sure

Nalazište: Tác
Smještaj: Muzej na otvorenom Gorsium, inv. br. 97.11.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 181 cm, šir. 73 cm, deb. 18 cm
Visina slova: 5.2 cm
Datacija: 100-300.
Objavljeno: AE 1972, 434; RIU 1543; HD009652; EDCS-09700290; TM 194068
Komentar: Spomenik je pronađen u temeljima pilastra Zgrade br. 4 (*taberna*). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3591 (14.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // Aurelia Sura qu(a)e / vix(it) an(nos) XXXV me(nses) X / Aur(elius) Fortunio qui / vix(it) an(nos) XIIII me(nses) XI / Aureliae Candid(a)e viv(a)e / Aurelia Lucilla libertis / carissimis M(arcus) Aur(elius) / Maximianus nutri/ci pientis(s)im(a)e / f(aciendum) c(uraverunt)

449. Portretna stela Flavije Usaiu

Nalazište: Tác
Smještaj: Muzej na otvorenom Gorsium
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 197 cm, šir. 98 cm, deb. 24.5 cm
Visina slova: 6.5 cm – 4 cm
Datacija: 100-170.
Objavljeno: AE 1972, 435; Fitz 1972, 44; Fitz 1976, 77, br. 30; RIU 1548a; Visy 1996, br. 59; Rothe 2012, 207, sl. 57; HD009655; EDCS-09700291; TM 194069
Komentar: Spomenik je pronađen u temeljima pilastra Zgrade br. 4 (*taberna*), u sekundarnoj uporabi. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 805 (14.06.2020)
Natpis:

Flavia Tattunis / filia Usaiu Eravi/sca annor(um) LXXX / hic sita est / Q(uintus) Flavius Titucus matri ob pietatem posuit

450. Bauzova stela

Nalazište: Tác
Smještaj: Muzej na otvorenom Gorsium, inv. br. 97.12.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 77 cm, šir. 76 cm, deb. 23 cm
Visina slova: 7 cm – 5.5 cm
Datacija: 100-300.
Objavljeno: AE 1969/70, 536; RIU 1545; HD012229; EDCS-09701169; TM 194211
Komentar: Spomenik je pronađen u Zgradi br. 4. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 8170 (14.06.2020)
Natpis:

Bauso Bon[i] / f(ilius) ann(orum) L h(ic) s(itus) e(st) / Atta frat(ri) op(timo) / pietati(!) t(itulum) m(emoriae) p(osuit)

451. Portretna stela Ulpija Revokata

Nalazište: Tác
Smještaj: Muzej na otvorenom Gorsium
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 132 cm, šir. 62 cm, deb. 21 cm
Visina slova: 4.5 cm
Datacija: 170-230.
Objavljeno: AE 1969/70, 537; RIU 1550; HD012232; EDCS-09701170; TM 194212
Komentar: Spomenik je pronađen u zapadnom zidu ranokršćanske bazilike. Datacija prema HD. Za drugačije čitanje v. AE.
Fotografija: lupa 3588 (15.06.2020)
Natpis:

D(is) [M(anibus)] // Ulpio Revocat[o] / Trurso frater he[r(es)] / [ex testamento posuit] / [------

452. Portretna stela Publija Elija Respekta

Nalazište: Tác
Smještaj: Muzej na otvorenom Gorsium, inv. br. 62.763.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 215 cm, šir. 102 cm, deb. 23 cm
Visina slova: 10 cm – 5.3 cm
Datacija: 140-180.
Objavljeno: *AE* 1965, 12; 1972, 430; *RIU* 1540; Rothe 2012, 195, sl. 43a, 205, sl. 55; Mander 2013, 308, br. 709; HD017272; EDCS-11800554; TM 194278
Komentar: Spomenik je pronađen u sekundarnoj uporabi kao podno popločenje. Datacija prema Lupa.
Fotografija: lupa 3586 (15.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / P(ublius) Ael(ius) Respectus / dec(urio) mun(icipii) v(ivus) f(ecit) s(ibi) / et Ulp(iae) Amasiae / coniugi Aelia / Materio fil(ia) / ann(orum) X h(ic) s(ita) e(st) / parentes t(itulum) m(emoriae) p(osuerunt)

453. Ulomak Vibiline stele

Nalazište: Tác
Smještaj: Muzej na otvorenom Gorsium, inv. br. 99.3.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 92 cm, šir. 123 cm, deb. 23 cm
Visina slova: 8.7 cm – 5 cm
Datacija: 150-230.
Objavljeno: RIU 1549b; AE 2009, 1088; Alföldy 2010, 41-42; HD032209; EDCS-17800394; TM 194652
Komentar: Spomenik je pronađen u zapadnom dijelu gradskih bedema. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 10083 (15.06.2020)
Natpis:

------] / [--- an(norum?) ---]X e[t] Vibill(a)e con/[iugi et V]alentin(a)e f(iliae) et / [Satu]rnino f(ilio) tertio et / [su]is vivis p(osuit) Aurelius / Sabinus et Aurelius / [I]us<t>us(?) he(redes) bene mere(ntibus) f(ecerunt)

454. Sarkofag Lucije Septime Mamertine

Nalazište: Tác
Smještaj: Muzej na otvorenom Gorsium, inv. br. 99.2.1
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 145 cm, šir. 59 cm, deb. 23 cm
Visina slova: 8.7 cm – 5 cm
Datacija: 150-300.
Objavljeno: RIU 1548b; HD032203; EDCS-17800392; TM 194650
Komentar: Spomenik je pronađen u zapadnom dijelu gradskih bedema. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 8121 (01.09.2020)
Natpis:

Lucia Septim<i>a Mam[e]rtina / Luci Septimi Mam[e]rtini fi/lia Marci Aurel[i] Casii con/iux diem funi(!) [an]norum XXX

TAURUN

455. Grobni spomenik suprugu

Nalazište: Zemun
Smještaj:nepoznat
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: nepoznat
Dimenzije: nepoznate
Datacija: 200-300.
Objavljeno: CIL III 13355; AE 1965, 305; Dušanić 1965, 99-106, br. 3; HD018532; EDCS-29900064; TM 194309
Komentar: Spomenik je pronađen 1815. u Zemunu. Datacija prema HD.
Natpis

[D(is)] M(anibus) / [---]ulatrio c(ontra) s(criptori) C(onfluentium) v[i]x/[it] ann(os) XLV Septimi[na] / [inno]cent(issimo) char(issimo)(!) coniu<g>i

456. Sarkofag Gaja Julija Serena

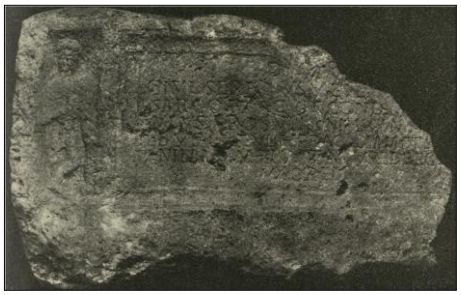

Nalazište: Zemun
Smještaj: Muzej grada Beograda, inv. br. 16
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: mramor
Dimenzije: duž. 160 cm, vis. 100 cm, šir. 16 cm
Datacija: 200-300.
Objavljeno: AE 1968, 437; ILJug 3004; Cermanović K. 1965, 103, br. 39; Dušanić 1967, 210-212, br. 8; Dautova-Ruševljan 1983, 29-30, br. 209; HD014642; EDCS-10102009; TM 194235
Komentar: Spomenik je pronađen u sekundarnoj uporabi u zidu javne zgrade u Zemunu. Datacija prema Dautova-Ruševljan 1983.
Fotografija: Vulić 1933, *Antički spomenici naše zemlje*, 31
Natpis:

D(is) M(anibus) [s(acrum)] / C(aius) Iul(ius) Serenus vet(eranus) l[eg(ionis) IIII Fl(aviae) f(elicis)] / sarcophagum cond[idit et] / vi(v)us posuit ann(is) LXXX me[nsib(us)] / [-] d(iebus) V s(epultas) Iul(ias) Heracliam et S[abi]/nillam filias et Aurel(iam) Reg[inam] / uxorem

457. Aurelijina i Florentinova stela

Nalazište: Zemun
Smještaj: Zavičajni muzej Zemuna
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 144 cm, šir. 87 cm, deb. 34 cm
Visina slova: 4 cm
Datacija: 100-200.
Objavljeno: AE 1964, 256; ILJug 1049; Dautova-Ruševljan 1983, 28, br. 196, T. I/6; HD016237; EDCS-10001053; TM 194262
Komentar: Spomenik je pronađen 1959. u sekundarnoj uporabi, uzidan kao spolij u grob u Njegoševoj ulici. Datacija prema Dautova-Ruševljan 1983.
Fotografija: Dautova-Ruševljan 1983
Natpis:

D(is) M(anibus) / perpetuae secu/ritati Aur(elia) Bittel/liana(!) ex provin(cia) / Ital(ia) vix(it) an(nos) XX Flor/entino filio Aur(elius) / Florus pr[o]t(ector) duc/[en(arius)] coniu[g]i [---] / [------

BASIJANE

458. Grobni spomenik kćeri i sestri

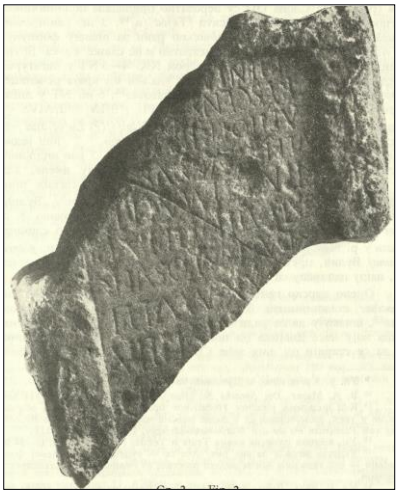

Nalazište: Ruma
Smještaj: Groblje Donji Petrovci
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: mramor
Dimenzije: vis. 90 cm, šir. 72 cm, deb. 17 cm
Visina slova: 5.5 cm – 3 cm
Datacija: 100-150.
Objavljeno: AE 1968, 435; CIL III 15134; Dušanić 1967, 198-201; 214-215, br. 2, sl. 2; ILJug 1035; 3010; HD014636; EDCS-30200444; TM 194233
Komentar: Spomenik je pronađen na groblju naselja Donji Petrovci. Datacija prema HD.
Fotografija: Dušanić 1967
Natpis:

------?] / [---]OD/[---]nis filia / [v(ixit) a]n(nos) XX M(arcus) Ulpi/us Dasius posuer/unt pater filiae / pient[is]simae et [-](?) / Ulpi [S]ilv[a]nus e[t -?] / Capito Prin[ceps] / Crescens [sorori] / pienti[ssimae]

459. Nadgrobna ploča sinu

Nalazište: Ruma
Smještaj: Groblje Donji Petrovci
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: mramor
Dimenzije: vis. 64 cm, šir. 40 cm, deb. 28 cm
Datacija: 150-300.
Objavljeno: ILJug 3009; HD034827; EDCS-10102014; TM 194709
Komentar: Spomenik je pronađen na groblju naselja Donji Petrovci. Datacija prema HD.
Natpis:

[D(is)] M(anibus) / [---]atus m(iles) coh(ortis) / [--- ann(orum)] XXV obitus / [---]es Ex(s)upe[ra?]/[tus? ---] fil(io?) [------

460. Ulomak stele supruzi

Nalazište: Ruma
Smještaj: Groblje Donji Petrovci
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 70 cm, šir. 45 cm, deb. 30 cm
Datacija: 150-200.
Objavljeno: ILJug 3012; Dautova-Ruševljan 1983, 20, br. 94; HD034829; EDCS-10102016; TM 194711
Komentar: Spomenik je pronađen na groblju naselja Donji Petrovci. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 26402 (15.06.2020)
Natpis:

[D(is)] M(anibus) / [---]a Ver/[--- vi]xit ann(os) / [---]pa co/[niugi? ---] maritus / [------

461. Portretna stela Aurelija Januarija

Nalazište: Ruma
Smještaj: Arheološki muzej u Zagrebu
Tip spomenika: stela
Materijal: mramor
Dimenzije: vis. 75 cm
Datacija: 193-235
Objavljeno: CIL III 10208; HD074935; EDCS-29300073; TM 404761
Komentar: Spomenik je pronađen u selu Dobrinci, na privatnom posjedu (vl. M. Vukajlović). Datacija prema lupa 4361.
Fotografija: lupa 4361 (22.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Aur(elio) Ianuarino q(ui) vix(it) ann(os) X / Aur(elius) Ianuarius trib(unus) leg(ionis) II adiutr(icis) / [et Au]r(elia) Valentina filio carissi/mo et sibi vivi posuerunt

462. Grobni spomenik koji postavljaju djeca i nasljednici

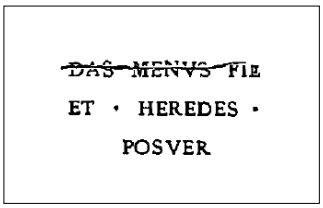

Nalazište: Ruma
Smještaj: Crkva u Donjim Petrovcima
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: nepoznat
Dimenzije: nepoznat
Datacija: 100-300.
Objavljeno: CIL III 10212; HD074937
Komentar: Spomenik je pronađen između sela Dobrinci i Donji Petrovci, u zapadnom bedemu vojnoga logora. Datacija prema HD.
Crtež: CIL III 10212
Natpis:

------] / Dasmenus fi[l(i--?)] / et heredes / posuer(unt)

463. Stela Flavija Apolinara i dr.

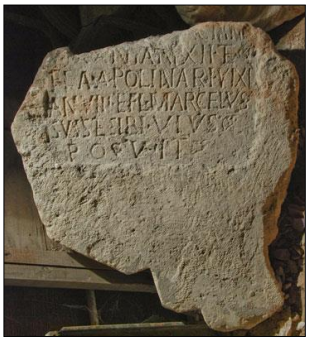

Nalazište: Novi Banovci
Smještaj: Muzej Banata, Temišvar
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 84 cm, šir. 77 cm, deb. 23 cm
Datacija: 100-300.
Objavljeno: CIL III 10245; HD074949; EDCS-29400005
Komentar: Spomenik je pronađen 1878. u benediktinskom samostanu u sekundarnoj uporabi. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 17550 (22.06.2020)
Natpis:

------] / [---]cian(o?) / [---]ani an(norum) XII et / Fl(avio) Apol(l)inari vixi(t) / an(nos) VIII et Fl(avius) Marcel(l)us / suis et sibi viv(u)s / posuit

464. Grobni spomenik amantinskom dječaku

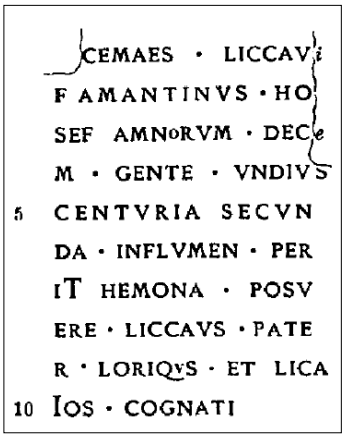

Nalazište: Ruma
Smještaj: nepoznat
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: nepoznat
Dimenzije: nepoznate
Datacija: 1-50.
Objavljeno: CIL III 3224; Mócsy 1962, 523; FPA I, 186; HD074134
Komentar: Spomenik je pronađen 1782. u blizini groblja u Putincima, i to je zacijelo najraniji panonski natpis na latinskom. Prema CIL-u, spomenik je bio čuvan u Župnoj kući u Putincima. Izgubljen je. Datacija prema HD.
Crtež: CIL III 3224
Natpis:

[S]cemaes(?) Liccau[i] / f(ilius) Amantinus ho[-]/sef a<n>norum dec[e]/m gente Undius / centuria secun/da in flumen per/i(i)t Hemona posu/ere Liccaus pate/r Loriqus et Lica/ios cognati

465. Grobni spomenik supruzi i bratu

Nalazište: Ruma
Smještaj: nepoznat
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: nepoznat
Dimenzije: nepoznate
Datacija: 70-200.
Objavljeno: CIL III 3222; HD074529
Komentar: Spomenik je pronađen na groblju u Putincima. Izgubljen je. Datacija prema HD.
Crtež: CIL III 3222

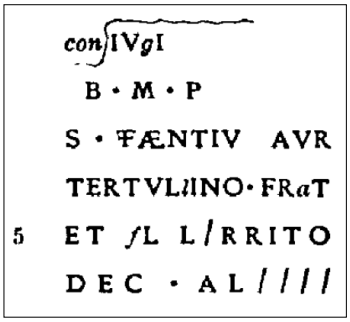

Natpis:

------] / [con]iu[g]i / b(ene) m(erenti) p(osuit) / S(---) Faventin(?)u(s) Aur(elio) / Tertul[l]ino fr[a]t(ri) / et <F>l(avio) L[a]rrito / dec(urioni) al[ae ---]

466. Grobni spomenik Julija Elija

Nalazište: Ruma
Smještaj: nepoznat
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: nepoznat
Dimenzije: nepoznate
Datacija: 70-150.
Objavljeno: CIL III 3223; HD074531
Komentar: Spomenik je pronađen prije 1782. u Kraljevcima. Izgubljen je. Datacija prema HD.
Crtež: CIL III 3223

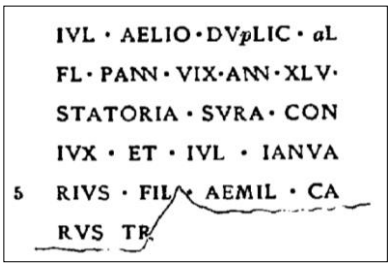

Natpis:

Iul(io) Aelio du[p]l(icario) cl(assis) / Fl(aviae) Pann(onicae) vix(it) ann(os) XLV / Statoria Sura con/iux et Iul(ius) Ianua/rius fil(ius) Aemil(ius) Ca/rus tr[ierarcha ------

467. Stela koju podižu nasljednici

Nalazište: Putinci
Smještaj: Muzej Vojvodine, Novi Sad
Tip spomenika: stela
Materijal: mramor
Dimenzije: vis. 85 cm, šir. 68 cm, deb. 30 cm
Visina slova: 4 cm – 7 cm
Datacija: 50-150.
Objavljeno: CIL III 10214; AE 1968, 434; ILJug 1036; Dautova-Ruševljan 1983, 20, br. 91; Kuntić-Makvić 1976, 53-54, br. 11; HD014714; EDCS-29601580; TM 194239
Komentar: Spomenik je pronađen na groblju u Putincima. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 4368 (23.06.2020)

Natpis:

------] / perd[ere? ---] / superest in I(?)[--- u]tru[m]que vaco / hic her(---) ab I(?)[---] cons(---) \|(denariorum) III(tribus milibus)

468. Nadgrobna ploča Publija Elija Dazija

Nalazište: Krušedol
Smještaj: Crkva u Krušedolu
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 117 cm, šir. 99 cm, deb. 25 cm
Visina slova: 4.5 cm – 3 cm
Datacija: 130-170.
Objavljeno: AE 1965, 303; Dušanić 1965, 85-91; 106-107, br. 1; ILJug 1048; HD018526; EDCS-10001052; TM 194307
Komentar: Spomenik je pronađen malo prije 1965. u sekundarnoj uporabi u crkvi u selu Krušedol (općina Irig), gdje i danas stoji uzidan u oltar. Datacija prema HD.
Fotografija: Dušanić 1965
Natpis:

[D(is) M(anibus)] / P(ublius) Ael(ius) Dasius dec(urio) m(unicipii) B(assianensium) / pont(ifex) munic(ipii) eiusd(em) / aedil(itate) functus mun(icipio) / Spodent(ium?) vixit annis / LXX et Aelis Licinio / et Honorato et Sila/no et I[u]still[o] et Ai/[--]nat[o](?) [ma]rit[o] et / [fil]is karissimis / Aelia Iusta viva / sibi et suis posuit

TEUTOBURGIJ

469. Stela Marka Ulpija Supera

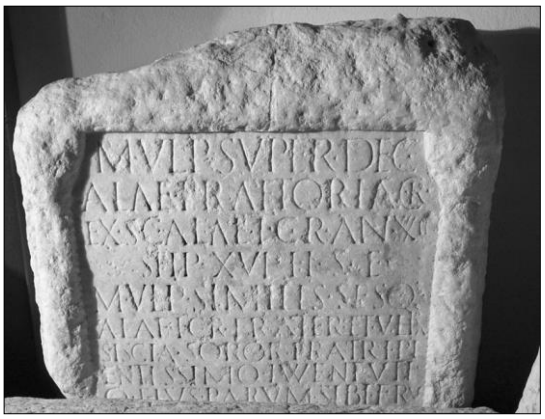

Nalazište: Dalj
Smještaj: Arheološki muzej u Zagrebu, inv. br. 762
Tip spomenika: stela
Materijal: mramor
Dimenzije: vis. 88 cm, šir. 92 cm, deb. 20 cm
Datacija: 100-120.
Objavljeno: CIL III 3272; 10257; Brunšmid 19010-1911, 133, br. 762; Dautova-Ruševljan 1983, 31, br. 221; Lőrincz 2001, 183, br. 85; ILS 2539; Migotti 2016, 176, br. 9; HD073719; EDCS-28600255; TM 404210
Komentar: Spomenik je pronađen 1909. u Dalju. Datacija prema Lőrincz 2001.
Fotografija: lupa 3948 (15.06.2020)
Natpis:

M(arcus) Ulp(ius) Super dec(urio) / alae praetoriae c(ivium) R(omanorum) / ex s(ummo) c(uratore) alae I c(ivium) R(omanorum) an(norum) XXXII / stip(endiorum) XVI h(ic) s(itus) e(st) / M(arcus) Ulp(ius) Similis sesq(uiplcarius) / alae I c(ivium) R(omanorum) frater et Ulpia / Siscia soror fratri pi/entissimo iuventuti/q(ue) eius parum sibi fru/[gi] facie[nd]um c[u]r(averunt)

470. Ulomak stele bratu i sestri

Nalazište: Dalj
Smještaj: Arheološki muzej u Zagrebu, lapidarij
Tip spomenika: stela
Materijal: mramor
Dimenzije: vis. 98 cm, šir. 118 cm, deb. 33 cm
Datacija: 50-100.
Objavljeno: CIL III 3273; 10258; Brunšmid 1910/1911, 135, br. 763; Dautova-Ruševljan 1983, 31, br. 222; Lőrincz 2001, 199, br. 137; Migotti 2016, 174, br. 5; HD073722; EDCS-28600256; TM 404211
Komentar: Spomenik je pronađen 1909. u Dalju. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 22328 (15.06.2020)
Natpis:

------?] / [Com(inius) --- de]/curio mis(s)icius / alae II Arava[corum] / annorum [---] / h(ic) s(itus) e(st) / testam[ento fie]r[i] / iussit sibi et C[om(inio) Cle]/menti fratri [e]t / Com(iniae) Antoni(ae) s[o]rori / [------

471. Stela Tiberija Klaudija Brita

Nalazište: Dalj
Smještaj: Muzej grada Novog Sada
Tip spomenika: stela
Materijal: mramor
Dimenzije: vis. 73 cm, šir. 118 cm, deb. 33 cm
Datacija: 30-70.
Objavljeno: CIL III 3271; Dautova-Ruševljan 1983, 31, br. 223, T. IX/1; Lőrincz 2001, 199, br. 136; HD073724
Komentar: Spomenik je pronađen 1979. u Dalju. Datacija prema HD.
Fotografija: Dautova-Ruševljan 1983
Natpis:

Ti(berio) Cl(audio) Britti / filio / Valerio decurioni / alae II Aravacorum / domo Hispano annor(um) L / stipendiorum XXX et / Cl(audiae) Ianuariae coniugi eius / et Cl(audiae) Hispanillae filiae vivis / ex testamento Flaccus dec(urio) / frater / et Hispanilla filia heredes / faciundum curaverunt

472. Nadgrobna ploča Aurelija De[...]

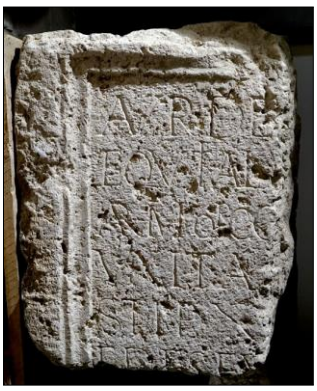

Nalazište: Dalj
Smještaj: Arheološki muzej u Zagrebu
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: pješčenjak
Dimenzije: vis. 58 cm, šir. 47 cm, deb. 26 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: Brunšmid 1909, 170-171, br. 368; ILJug 3016; Lőrincz 2001, 304, br. 506; HD034831; EDCS-10102020; TM 194713
Komentar: Spomenik je pronađen 1979. u Dalju. Datacija prema Lőrincz 2001.
Fotografija: lupa 4292 (15.06.2020)
Natpis:

Aur(elio) De[---] / equ(i)ti ala[e ---] / armor(um) co[h(ortis)? ---] / vixit a[n(nos) ---] / stip(endiorum) X[---] / (h)eres ex [t(estamento) f(aciendum) c(uravit)]

KUKCIJ

473. Sarkofag Marka Kvinta Valerija Severijana

Nalazište: Ilok
Smještaj: Muzej Slavonije, inv. br. 6804
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 224 cm, vis. 87 cm, šir. 12 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: CIL III 3265; ILJug 293; Cermanović K. 1965, 100, br. 21, T. VI/18; Mirković 1971, 83-84, br. 87; Pinterović 1978, 106; Dautova-Ruševljan 1983, 26-27, br. 169, T. XXII/3; HD073691; EDCS-28600243; TM 404204
Komentar: Luigi F. Marsigli vidio je spomenik u Iloku o. 1700. (Marsigli 1726). Kasnije je uzidan u ogradu Pejačevićeva dvorca u osječkoj četvrti Retfala. Stoga se u literaturi pogrešno navodilo da spomenik potječe iz Osjeka (npr. Pinterović 1978, 106; Dautova-Ruševljan 1983, 169, T. XXII/3). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 4300 (15.06.2020)
Natpis:

M(arci) Q(uinti) Val(eri) Severiani equ(itis) / coh(ortis) III pr(a)etoriae / qui vix(it) ann(os) XVIIII / me(n)s(es) VIIII d(ies) VIII / Flavia Ianuaria mater / viva sibi et eidem / Severiano optimo / carissimoq(ue) posuit

474. Nadgrobna ploča Marka Aurelija Serena

Nalazište: Ilok
Smještaj: Muzej grada Iloka
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: mramor
Dimenzije: vis. 54.4 cm, šir. 52.8 cm, deb. 9.2 cm
Datacija: 170-230.
Objavljeno: AE 2009, 1078; Rendić Miočević 2009, 79-103; HD073524; EDCS-32300666; TM 406966
Komentar: Spomenik je slučajan nalaz iz 2000. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 5558 (15.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / M(arco) Aurel(io) Sereno vet(erano) / ex |(centurione) coh(ortis) I Lusit(anorum) domo / Bass(ianis) vixit ann(os) LVI / h(oc) s(epulcrum) f(ecit) / Cl(audia) Maximilla coniug(i) / pientissimo et si/bi posuit

CIBALE

475. Žrtvenik Gaja Aponcija Memija Celera

Nalazište: Vinkovci
Smještaj: Gradski muzej Vinkovci, inv. br. A734
Tip spomenika: žrtvenik
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 126 cm, šir. 53 cm, deb. 50 cm
Datacija: 170-250.
Objavljeno: CIL III 3268; Dautova-Ruševljan 1983, 22, br. 117, T. XIII/2; HD073642; EDCS-28600251; TM 404207
Komentar: Spomenik je slučajno pronađen 1825. u vrtu kuće Schelenberger u Sunčanoj ulici. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 4321 (15.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / C(aio) Aponio Mem/mio Celeri tribu/no militum leg(ionis) / primae Italicae Iulia / Pia co(n)iugi bene / merenti et Aponia / Gallitia fratr(i)

476. Portretna stela Marka Herenija Valenta

Nalazište: Vinkovci
Smještaj: Arheološki muzej u Zagrebu, inv. br. 369
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 246 cm, šir. 94 cm, deb. 32 cm
Datacija: 120-130.
Objavljeno: CIL III 13360; Hofmann 1905, br. 48; Brunšmid 1909, 171, br. 369; Schober 1923, 106, br. 232; Cambi 1989, 59-76; Fitz 1993, 331-332, br. 237; Dautova-Ruševljan 1983, 22, br. 115, T. II/7; Ubl 2013, XXXII-XXXIII, br. 39; Demicheli 2015, 60-62; HD057034; EDCS-29900066; TM 195443
Komentar: Spomenik je slučajno pronađen 1891. u vrtu obiteljske kuće. Datacija prema Cambi 1989.
Fotografija: lupa 3593 (15.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / M(arco) Herennio / Tromentina Valenti / Salona evocato / leg(ionis) XI Cl(audiae) \|(centurioni) leg(ionis) eiusd(em) / \|(centurioni) leg(ionis) I adi(utricis) \|(centurioni) leg(ionis) II adi(utricis) / \|(centurioni) leg(ionis) XV Apol(linaris) \|(centurioni) leg(ionis) iteru(m) / I adi(utricis) \|(centurioni) leg(ionis) IIII Fl(aviae) coh(ortis) V / [ha]st(ato) post(eriori) stip(endiorum) LV / vixit annis LXXV / M(arcus) Herennius Helius / libertus et heres / patrono b(ene) m(erenti) f(aciendum) c(uravit) / h(oc) m(onumentum) h(eredem) n(on) s(equetur)

KAMPONA

477. Ulomak Felicionova grobnog spomenika

Nalazište: Budimpešta, XXII. okrug
Smještaj: Palača Nagytétény, inv. br. 84.29.1 (52.54.1)
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: pješčenjak
Dimenzije: vis. 58 cm, šir. 62 cm, deb. 17.5 cm
Visina slova: 7.5 cm – 7 cm
Datacija: 170-300.
Objavljeno: TitAq 1018; AE 2010, 1346; HD068990; EDCS-48300080; TM 406160
Komentar: Spomenik je pronađen u gradskoj četvrti Nagytétény. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 10110 (04.06.2020)
Natpis:

D(is) [M(anibus)] / Felicionis [---] / lib(erti) nat(ione) Pan[n(onius) vixit an(nos)] / LXV SPANIAT[--- vixit an(nos)] / [--]VI Claud[ia ---]/[---a]e filia[e et coniugi] / [caris]sim[ae ---]

478. Sarkofag Aurelije Marceline

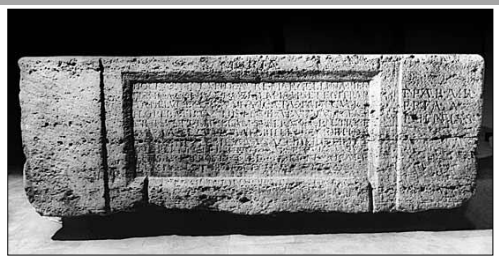

Nalazište: Budimpešta, XXII. okrug
Smještaj: Palača Nagytétény, inv. br. RD 373; 257.1873.1
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 215.5 cm, vis. 73 cm, šir. 88 cm
Visina slova: 3.2 cm – 2 cm – 8 cm
Datacija: 230-270.
Objavljeno: CIL III 3397; Kuntić-Makvić 1976, 46-49, br. 6; CBFIR 332-333, br. 412; AE 1999, 1261; CLE 555; Cugusi 2007, 106; TitAq 1013; HD048582; EDCS-26600595; TM 195280
Komentar: Spomenik je pronađen prije 1873. u gradskoj četvrti Nagytétény. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 2785 (15.06.2020)
Natpis:

Bonae memoriae coniugis c(arissimae) // Hoc iacet in lapide Aure(lia) Marcellina pien/tissima coniunx quem lapis ipse tegit rap/ta de luce serena huic aetas prim(is?) cum / florebat in annis invida fatorum genesis / mihi sustulit illam superante genetrice / sua quae {se} cupiebat ob illam ante morti dari / qu(a)m sibi flebilis casus acciderit filius/que permansit innocentius et quicumque / legis nostros tu nosti dolores sic at et / Elysias senior descendis ad auras // Iul(ius) Victorinus b(ene)f(iciarius) co(n)s(ularis) f(aciendum) c(uravit) // et pater Aur(elius) / Eptala / pientiss(im--)

479. Sarkofag Aurelije Severe

Nalazište: Budimpešta, XXII. okrug
Smještaj: Palača Nagytétény, inv. br. 83.25.3
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 220 cm, vis. 80 cm, šir. 105 cm
Visina slova: 7.9 cm – 6.7 cm
Datacija: 170-250.
Objavljeno: AE 2008, 1122; TitAq 1014; HD066948; EDCS-48300078; TM 406158
Komentar: Spomenik je pronađen 1959. u gradskoj četvrti Nagytétény, u vrtu (Ulica Angeli 25). Datacija prema HD. Za drugačije čitanje v. TitAq.
Fotografija: lupa 1092 (15.06.2020)
Natpis:

Memoriae Aur(eliae) / Severae quae vixit / an(nos) XXII m(enses) VI d(ies) XV M(arcus) Aur(elius) As/clepiades vet(eranus) / et Ulp(ia) Ursa f(iliae) dul(cissimae)

480. Sabinina portretna stela

Nalazište: Budimpešta, XI. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. R D 127
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 146 cm, šir. 60 cm, deb. 24.5 cm
Visina slova: 4.5 cm – 8 cm
Datacija: 100-150.
Objavljeno: CIL III 3407; Schober 1923, br. 214; Nagy 1971, 115; Nagy 2012, 41-42, br. 29; TitAq 996; Mander 2013, 304, br. 690; HD071709; EDCS-28600298; TM 404252
Komentar: Spomenik je slučajno pronađen prije 1816. na dunavskom otoku Čepelju. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 2696 (18.06.2020)
Natpis:

M(arcus) Ulpius / Sabinus v(ilicus) st(ationis) / et Cl(audia) Pusinna / parentes fil(iae) / Sabinae ann(orum) / XIIII h(ic) s(ita) e(st) / D(is) M(anibus)

481. Medulijeva stela

Nalazište: Budimpešta, XXII. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 84.21.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 105 cm, šir. 87 cm, deb. 20 cm
Visina slova: 9 cm – 4.5 cm
Datacija: 100-200.
Objavljeno: TitAq 1010; HD071725; EDCS-48300077; TM 406157
Komentar: Spomenik je slučajno pronađen prije 1899. u vrtu kuće u četvrti Nagytétény. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 8 (18.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // Medulius Utviv/unis annorum L / hic situs es(t) Appianus / et Otiorix m(emoriam) h(eredes) faciendum / curaverunt

482. Stela Julija Proba i drugih

Nalazište: Budimpešta, XXII. okrug
Smještaj: nepoznat
Tip spomenika: stela
Materijal: nepoznat
Dimenzije: nepoznate
Datacija: 170-230.
Objavljeno: CIL III 3398; TitAq 1010; Mander 2013, 308, br. 707; HD071726; EDCS-28600290; TM 404244
Komentar: Spomenik je slučajno pronađen prije 1800. u četvrti Nagytétény. Izgubljen je. Datacija prema HD.
Fotografija: Mander 2013, 308.
Natpis:

[D(is)] M(anibus)(?) Iul(io) Probo vet(erano) leg(ionis) / II adi(utricis) qui vix(it) ann(os) LIIII / patri et C(aio) Iul(io) Honorato / mil(iti) coh(ortis) |(milliariae) N(umidarum) stip(endiorum) III fr(atri) / qui vixit ann(os) XXII et / Aeliae Decoratae matri / vivae C(aius) Iul(ius) Probianus / can(didatus) leg(ionis) s(upra) s(criptae) [-?] quam et / ceteri fratres patri et frat(ri) / matri viv(a)e fac(iendum) curaveru(n)t

483. Nadgrobna ploča Marka Ulpija Italika

Nalazište: Budimpešta, XXII. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. R D 196
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 91 cm, šir. 100.3 cm, deb. 23 cm
Dimenzije slova: 9.8 cm – 4.8 cm
Datacija: 120-150.
Objavljeno: CIL III 3410; TitAq 1012; HD071829; EDCS-28600301; TM 404255
Komentar: Spomenik je slučajno pronađen prije 1800. u četvrti Budafok. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 2700 (18.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // M(arcus) Ulp(ius) Itali/cus an(norum) XL et Ael(ia) / P(ubli) fil(ia) Verodum/na an(norum) XXX h(ic) s(iti) s(unt) Ulp(ii) / Veranus Proculus Verina / fil(ii) et h(eredes) f(aciendum) c(uraverunt)

484. Stela Ulpija Valentina

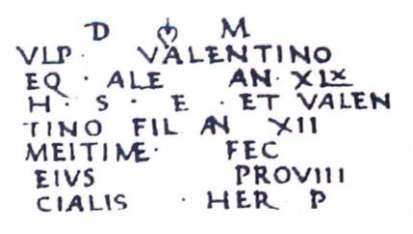

Nalazište: Budimpešta, XXII. okrug
Smještaj: nepoznat
Tip spomenika: stela
Materijal: nepoznat
Dimenzije: nepoznate
Datacija: 100-200.
Objavljeno: CIL III 3401; TitAq 1012; HD071832; EDCS-28600293; TM 404247
Komentar: Spomenik je slučajno pronađen u četvrti Nagytétény. Izgubljen je. Čitanje prema CIL. Datacija prema HD.
Crtež: TitAq 1012
Natpis:

D(is) M(anibus) / Ulp(io) Valentino / eq(uiti) al(a)e an(norum) XL<V> / h(ic) s(itus) e(st) et Valen/tino fil(io) an(norum) XII / Meitim(a)e f<ili(a)e eius / (A)e[l]ius Provin/cialis her(es) p(osuit)

485. Stela Septimije Junile

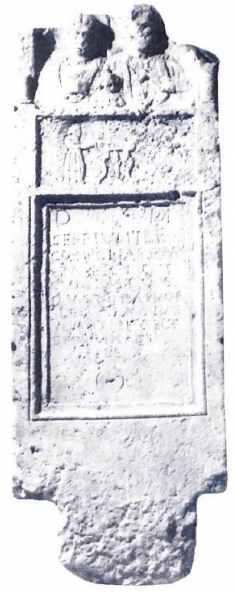

Nalazište: Budimpešta, XXII. okrug
Smještaj: Palača Nagytétény, inv. br. 62.72.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 185 cm, šir. 86 cm, deb. 25 cm
Visina slova: 3.5 cm – 10 cm
Datacija: 230-300.
Objavljeno: CIL III 3399; TitAq 1015; Mander 2013, 307-308, br. 705; HD071833; EDCS-28600291; TM 404245
Komentar: Spomenik je slučajno pronađen u četvrti Nagytétény. Datacija prema HD.
Fotografija: TitAq 1015
Natpis:

D(is) M(anibus) / Sept(imiae) Iunil(la)e / coniugi kar(a)e q(uae) v(ixit) a(nnos) XXV / P(ublius) Aelius / Consta(n)s / qu(ae)stor armor(um) / leg(ionis) II adiut(ricis) / viv(u)s sibi fec(i)t / et Cons(t)a(n)t(i)n(a)e / fili(a)e // o(ptamus) c(uncti)

486. Portretna stela Elije Marcele

Nalazište: Budimpešta, XXII. okrug
Smještaj: Palača Nagytétény, inv. br. 257.1873.7 a - b
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 182 cm, šir. 122 cm, deb. 27 cm
Visina slova: 6 cm – 5 cm
Datacija: 193-235.
Objavljeno: CIL III 3403; Garbsch 1965, 150, br. 106/27; TitAq 1016; Mander 2013, 307, br. 704; HD071834; EDCS-28600295; TM 404249
Komentar: Spomenik je slučajno pronađen prije 1873. u četvrti Nagytétény. Datacija prema Mráv (TitAq).
Fotografija: lupa 2780 (18.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // Ael(iae) Marcellae / coniugi pient(issimae) vixit / an(nos) XVIIII et Aeliae / Verae socr(a)e(!) vixit / an(nos) LV et sibi viv(u)s et / Aur(elio) Magniano fil(io) / suo Mar(cus) Aur(elius) Zosimus / posuit / si qui huic titulo / manus intulerit / extra bonos mores / opto tale dolorem / [---]AT[--?]V[---]

487. Stela Aurelija Julija i drugih

Nalazište: Budimpešta, XXII. okrug
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 257.1873.6
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 152 cm, šir. 97.5 cm, deb. 28 cm
Visina slova: 4 cm – 5 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: CIL III 3395; 10378; TitAq 1019; Lőrincz 2001, 215, br. 190; HD071842; EDCS-28600288; TM 404243
Komentar: Spomenik je slučajno pronađen prije 1873. u četvrti Nagytétény. Datacija prema Lőrincz 2001.
Fotografija: lupa 2784 (18.06.2020)
Natpis:

Aur(elio) Iul(io) e[x dec(urione) alae] / I T(h)rac(um) [vix(it)] an(nos) [--- et] / Aureli[a]e I[---]e / viv(a)e coniugi eius [e]t / Aureliae M[axim]ianae / vix(it) ann(os) XXVII et Aur(elio) / Caesia[no] vet(erano) coh(ortis) / X pr(a)e[t(oriae) vix(it)] a[n]n(os) [---] / et Aur(elio) [Cae?]sio e[v]okato(!) / ex{s}e[r]citatori eqq(uitum) / praet(orianorum) vix(it) ann(os) X[---] / fili(i)s eorum et Aur(elio) / Crescentin[o mi]l(iti) leg(ionis) / II adi(utricis) stip(endiorum) III vix(it) ann(os) / XXI Cl(audius) Pertinax / strator co(n)s(ularis) paren/tibus bene mer(entibus) / f(aciundum) c(uravit)

MATRIKA

488. Portretna stela Klaudija Ingenua

Nalazište: Bata (Százhalombatta)
Smještaj: Muzej Matrica, inv. br. 95.3.6
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 180 cm, šir. 78 cm, deb. 24 cm
Visina slova: 6.1 cm – 5 cm
Datacija: 180-200.
Objavljeno: AE 1982, 0816; 2001, 1682; RIU 1434; Alföldy 2000, 54, br. 11; Lőrincz, 2001, 270, br. 380; Mander 2013, 314, br. 736; HD001005; EDCS-08600617; TM 193958
Komentar: Spomenik je pronađen 1977. na južnoj nekropoli uz vojni logor. Datacija prema smještaju maurske kohorte u Matriki, izostanak pridjevka *Severiana*.
Fotografija: lupa 3143 (18.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Cl(audius) Ingenu(u)s / buc(inator) coh(ortis) |(miliariae) Maur(orum) / et Fla(via) Paulina con(iunx) / vix(it) an(nos) XXVI / et Cl(audius) Paulinus / [et] Cl(audia) Ingenua / [patri et] coniu/[gi eius ---] / [------

489. Stela Publija Afranija Viktora

Nalazište: Bata (Százhalombatta)
Smještaj: Muzej Matrica, inv. br. 95.3.5
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 160 cm, šir. 120 cm, deb. 36 cm
Visina slova: 9 cm – 5 cm
Datacija: 100-150.
Objavljeno: AE 1982, 812; 2001, 1685e; RIU 1432a; Alföldy, 2000, 63; Lőrincz, 2001, 226, br. 224; HD001675; EDCS-08600613; TM 193972
Komentar: Spomenik je pronađen 1974. pored vojnog logora na južnoj nekropoli, uz Grob 153. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 2917 (18.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / P(ublius) Afranius / Victor |(centurio) c(o)ho(rtis) I / Alp(inorum) an(norum) L / h(ic) s(itus) e(st) / Cla(udia) In<g>enua coiiu<g>i(!) / pien(tissimo) et sibi / viva p(osuit)

490. Stela legionarove supruge

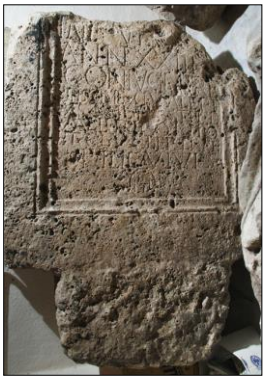

Nalazište: Bata (Százhalombatta)
Smještaj: Muzej Matrica, inv. br. 89.20.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 95 cm, šir. 75 cm, deb. 24 cm
Visina slova: 8 cm – 5.3 cm
Datacija: 150-200.
Objavljeno: AE 1982, 814; RIU 1438; Alföldy 2000, 63-64; AE 2001, 1685g; HD001681; EDCS-17600086; TM 193974
Komentar: Spomenik je pronađen sedamdesetih godina 20. st. jugozapadno od južne nekropole pored vojnog logora. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 8159 (18.06.2020)
Natpis:

------]/in(a)e vix[it] / ann(os) XXIII / coniugi mere/ntissim(a)e Cl(audius) Valeri/us mil(es) l[eg(ionis) I] It(alicae) et Cl(audio) / Valerino filio / et Cl(audiae) Valerin(a)e / fili(a)e vivis // o(pto) t(ibi) t(erram) l(evem)

491. Stela Septimije Okne

Nalazište: Bata (Százhalombatta)
Smještaj: Stolni Biograd, Muzej kralja Stjepana, inv. br. 67.2.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 158 cm, šir. 116 cm, deb. 26 cm
Visina slova: 5 cm – 4 cm
Datacija: 200-300.
Objavljeno: AE 1965, 11; 2001, 1683; RIU 1437; Alföldy 2000, 54-55, br. 12; Mander 2013, 314, br. 737; HD017269; EDCS-11800553; TM 194277
Komentar: Spomenik je pronađen 1957. na južnoj nekropoli vojnoga logora, u sekundarnoj uporabi kao pokrov u kasnoantičkom grobu. Datacija prema HD.
Crtež: RIU 1437
Natpis:

D(is) M(anibus) // Sept(imia) Ocna vix[it] / ann(os) XXXV et Ulp(iae) / [Em]eritae filiae / ei[us] vixit ann(os) XII / et ali[o fi]lio ipseus(!) / qui vix(it) m[en]ses VI / Ael(ius) Mart[inianus?] / optio co[niugi et fili(i)s] / pientissi[mis titulum] / po[suit]

492. Portretna stela koju podiže Elija Sura

Nalazište: Bata (Százhalombatta)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 226.1873.15
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 120 cm, šir. 49 cm, deb. 12 cm
Visina slova: 6.5 cm – 3 cm
Datacija: 150-230.
Objavljeno: CIL III 10376; Garbsch 1965, br. 147; RIU 1431; Alföldy 2000, 53, br. 9; AE 2001, 1680; Mander 2013, 314, br. 735; HD032002; EDCS-17600085; TM 194586
Komentar: Spomenik je pronađen na području vojnoga logora. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3060 (18.06.2020)
Natpis:

D(is) [M(anibus)] // Ael(ia) Sura posu[it] / matri suae M[a]/m<er>t<i>n(a)e a<n>(norum) <LX>

493. Žrtvenik Publija Komatija Adjutora

Nalazište: Bata (Százhalombatta)
Smještaj: Muzej Matrica, inv. br. 94.11.5
Tip spomenika: žrtvenik
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 146 cm, šir. 88 cm, deb. 72 cm
Visina slova: 5.5 cm – 5 cm
Datacija: 120-150.
Objavljeno: RIU 1435; AE 1993, 1300; 1995, 1267; Lőrincz 2001, 226, br. 225; Alföldy 2000, 63; HD032008; EDCS-03700688; TM 194588
Komentar: Spomenik je pronađen na južnoj nekropoli vojnoga logora. Datacija prema Lőrincz 2001.
Fotografija: lupa 1369 (18.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / P(ublio) Comatio / P(ubli) f(ilio) Cl(audia) Adiuto/ri Viruno / vet(erano) ex dec(urione) / coh(ortis) I Alp(inorum) eq(uitatae) / an(norum) LXX h(ic) s(itus) e(st) / P(ublius) Comatius / Lamyrus li/bertus patr/ono pientis/simo f(aciendum) c(uravit)

494. Portretna stela Kurcija Feliksa

Nalazište: Bata (Százhalombatta)
Smještaj: Muzej Matrica, inv. br. 94.11.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 157 cm, šir. 68 cm, deb. 21 cm
Visina slova: 4 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: RIU 1436; Lőrincz 2001, 271, br. 384; Alföldy 2000, 63; AE 1993, 1299; 2001, 1685f; HD032011; EDCS-03700687; TM 194589
Komentar: Spomenik je pronađen 1991. na zapadnoj nekropoli vojnoga logora, u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu. Datacija prema Lőrincz 2001.
Fotografija: lupa 1371 (18.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Curti(us) Felix vet(eranus) / coh(ortis) |(miliariae) Maur(orum) vixit / ann(os) LX Ael(ia) / Annamata co(n)iux / Ael(ia) Carina fil(ia) an(norum) / X Ael(ius) Primit(iv)us / fil(ius) co(n)iux caris(simis) / pos(uerunt)

495. Sarkofag Aurelija Oceana

Nalazište: Bata (Százhalombatta)
Smještaj: Muzej Matrica, inv. br. 95.3.1
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 220 cm, vis. 65 cm, šir. 116 cm
Visina slova: 4 cm – 5.8 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: AE 1986, 595; 1993, 1301; RIU 1433; Lőrincz 2001, 272; Alföldy 2000, 63; HD008037; EDCS-07600395.
Komentar: Spomenik je pronađen 1975. na sjevernoj nekropoli vojnoga logora, u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu. Datacija prema Lőrincz 2001.
Fotografija: lupa 3147 (31.08.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // Aur(elius) Oceanus mil(es) stip(endiorum) II vix(it) an(nos) XX me(n)s(es) VI / et dies VII vivito

VELIŠVAR

496. Portretna stela Aurelija Respekta

Nalazište: Velišvar (Pilisvörösvár)
Smještaj: Velišvar, Ulica Árnyas 1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 209 cm, šir. 130 cm
Visina slova: 4 cm – 3.5 cm
Datacija: 200-300.
Objavljeno: CIL III 3627; 10569; Garbsch 1965, br. 142; RIU 1305; Alföldy 2002, 266-267, br. 5; AE 2002, 1190; HD031726; EDCS-17500070; TM 194509; lupa 3139
Komentar: Spomenik je pronađen u sekundarnoj uporabi u župnoj crkvi. Sastoji se od šest ulomaka. Datacija prema HD.
Crtež: RIU 1305

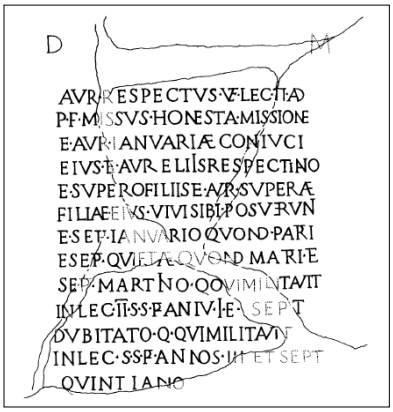

Natpis:

D(is) M(anibus) / Aur(elius) Respectus vet(eranus) leg(ionis) II ad(iutricis) / p(iae) f(idelis) missus honesta missione / et Aur(eliae) Ianuariae coniugi / eius et Aureliis Respectiano / et Supero filiis et Aur(eliae) Superae / filiae [ei]us vivi sibi posuerunt / et Sept(imio) Ia[nua]rio quond(am) patri / et Sept(imiae) Quin[t]ae(?) [quo]nd(am) matri et / Sep[t(imio)] Martino q(uondam) qui [mili]tavit / in leg(ione) II s(upra) s(cripta) p(ia) f(ideli) an<n>u(m) I et [Sep]t(imio) / Dubitato q(uondam) qui militavi[t] / in leg(ione) II s(upra) s(cripta) p(ia) f(ideli) annos III [et Sept(imio)] / Quintiano [---] / [----?

VETUS SALINA

497. Stela Ulpije Vindelije

Nalazište: Džankutaran (Adony)
Smještaj: Muzej Intercisa, inv. br. 75.63.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 77 cm, šir. 118 cm, deb. 30 cm
Visina slova: 7 cm
Datacija: 100-200.
Objavljeno: AE 1975, 703; 2001, 1675d; RIU 1461; Alföldy 2000, 65; HD010927; EDCS-17600851; TM 194089
Komentar: Spomenik je pronađen u Džankutaranu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3873 (19.06.2020)

Natpis:

[------] / [--- fil(ius)] / et heres patri pien[tis]/simo tit(u)lum pos(u)it / et Ulpiae Vindeli/ae matri viv(a)e

498. Nadgrobna ploča Klaudija Tirana

Nalazište: Džankutaran (Adony)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 66.1906.14
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 96 cm, šir. 92 cm, deb. 17 cm
Visina slova: 5 cm – 3.6 cm
Datacija: 100-200.
Objavljeno: CIL III 10329; RIU 1454; Alföldy 2000, 64; AE 2001, 1675b; Lőrincz 2001, 236, br. 260; Nagy 2012, 51, br. 42; HD032032; EDCS-17600846; TM 194596
Komentar: Spomenik je pronađen u Džankutaranu, u dvorištu javne zgrade. Datacija prema Lőrincz 2001.
Fotografija: lupa 3869 (19.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Cl(audius) Tyrannus trib(unus) leg(ionis) / XVI F(laviae) f(irmae) trib(unus) coh(ortis) III Bat(avorum) / Ulp(ia) Saturnina coniugi / pientissimo et Cl(audius) Concor/dianus eq(ues) R(omanus) patri desid{esid}(eratissimo)

499. Nadgrobna ploča Valerije Emilije

Nalazište: Džankutaran (Adony)
Smještaj: Muzej Intercisa
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 145 cm, šir. 68 cm, deb. 11 cm
Visina slova: 5 cm – 4.8 cm
Datacija: 193-235.
Objavljeno: TRHR 156; AE 2003, 1453; Pongrácz, Kovács 2003, 369-373; HD038080=HD045137; EDCS-30100894; TM 195250
Komentar: Spomenik je pronađen 2000. u Džankutaranu, u riječnom koritu Dunava. Sastoji se od osam ulomaka. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3869 (19.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Val(eria) Aemil[ia] usu stolae exor/nata trium lib[e]rorum equitum / Romanorum mater vixit ann(os) / XXXVII Val(erius) Timotheus tr[i]b(unus) coh(ortis) / III Bat(avorum) con[i]ugi pientissimae

AD STATUAS

500. Nadgrobna ploča Aurelija Prokulina

Nalazište: Vardoba (Várdomb)

Smještaj: Županijski muzej Wosinsky Mór, Seksar (mađ. Szekszárd), inv. br. 933.18
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: mramor
Dimenzije: vis. 66 cm, šir. 76 cm, deb. 6 cm
Visina slova: 3 cm
Datacija: 200-300.
Objavljeno: CIL III 3301; RIU 1031; HD037620; EDCS-26600599; TM 195073
Komentar: Spomenik je pronađen u naselju Szőlőhegy. Datacija prema onomastičkim i paleografskim pokazateljima.
Fotografija: lupa 3506 (19.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Aur(elio) Proculino mil(iti) / q(ui) vixit annos XXXV / dies L Aur(elius) Proculus / vet(eranus) leg(ionis) II ad(iutricis) natione / Surus domo Heme/sa cum Cl(audia) Candida / parentes filio ka/rissimo posu/erunt cum Aeli(a) Iustina coniu(ge)

501. Grobni spomenik Aurelija Valerijana

Nalazište: Vardoba (Várdomb)

Smještaj: Županijski muzej Wosinsky Mór, Seksar (mađ. Szekszárd), inv. br. 933.19
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 51 cm, šir. 63 cm, deb. 23 cm
Visina slova: 6 cm – 5.5 cm
Datacija: 150-300.
Objavljeno: CIL III 10280; RIU 1032; CSIR Ungarn VII, 44, br. 45; HD037621; EDCS-29000533; TM 195074
Komentar: Spomenik je pronađen u Vardobi, u vrtu obiteljske kuće (br. 58). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 662 (19.06.2020)
Natpis:

------] / [Au]r(elius) Valerianus / [vi]xit an(nos) LXX M/[a]ximina(e) nep(oti) et / [Sa]turn(a)e con(iugi) Fir/[m]us et Firmanus / [titulu]m fil(ii) pare(ntibus) / [------

BÖLCSKE

502. Sarkofag Lucija Septimija Tatulona

Nalazište: Bölcske
Smještaj: Županijski muzej Wosinsky Mór, Seksar (mađ. Szekszárd), inv. br. 58.349.1
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 183 cm, vis. 60 cm, šir. 16 cm
Visina slova: 3.5 cm
Datacija: 200-300.
Objavljeno: CIL III 3319; 10299; RIU 1018; CSIR Ungarn VII, 60, br. 95; HD037568; EDCS-26600615; TM 195055
Komentar: Spomenik je bio uzidan u reformatorsku crkvu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 822 (19.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // L(ucius) Sep(timius) Tatulo vet(eranus) ex optione coh(ortis) / I T(h)racu(m) Germ(anicae) et Aurel(ia) / Verina coniux L(ucius) Aurel(ius) qui / et Sep(timius) Constans filius mil(es) / coh(ortis) s(upra) s(criptae) Aur(elius) qui et Septi(mius) / Constantinus fil(ius) mil(es) leg(ionis) I ad(iutricis) / Aur(elius) qui et Sep(timius) Victorinus f(i)l(ius) Aur(elius) qui / et Sep(timius) Verin[us f(i)l(ius)] Aur(eli-) q(u-) et S(eptimi-) (A)emil(i-) f(i)l(i-) Mereccusae // mater(!) vix(it) an(nos) LXX vivi s(ibi) fec(erunt)

503. Žrtvenik Gaja Julija Maksima

Nalazište: Bölcske
Smještaj: Lapidarij Sándor Soproni, Bölcske, inv. br. 13
Tip spomenika: žrtvenik
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 118 cm, šir. 82 cm, deb. 83 cm
Visina slova: 6.5 cm – 3.2 cm
Datacija: 83-92.
Objavljeno: AE 2003, 1447; Bölcske 2003, 144-145, br. 40; HD045130; EDCS-30100932; TM 195244
Komentar: Spomenik je pronađen prije 1990. u sekundarnoj uporabi, ugrađen u rimsku utvrdu. Datacija prema Domicijanovim postrojbama.
Fotografija: lupa 3639 (19.06.2020)
Natpis:

C(aius) Iulius C(ai) f(ilius) / Fab(ia) Maximus / centurio coh(ortis) VI Thra(cum) / veteran(ae) h(ic) s(itus) e(st) / C(aius) Iul(ius) Maximus / Iulia Maximilla / Iul(ius) Valens Iul(ius) / Galata fili(i) et / heredes f(aciendum) c(uraverunt)

504. Žrtvenik Publija Cetronije Ingenuina

Nalazište: Bölcske
Smještaj: Lapidarij Sándor Soproni, Bölcske, inv. br. 23
Tip spomenika: žrtvenik
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 117 cm, šir. 89 cm, deb. 67 cm
Visina slova: 6 cm – 4.4 cm
Datacija: 70-150.
Objavljeno: AE 2003, 1448; Bölcske 2003, 145-146, br. 41; HD045131; EDCS-30100933; TM 195245
Komentar: Spomenik je pronađen prije 1990. u sekundarnoj uporabi, ugrađen u rimsku utvrdu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 235 (19.06.2020)
Natpis:

P(ublio) Caetro/nio Inge/nuino annorum X / et Valeriae Satur/ninae annorum / XXX h(ic) s(iti) / P(ublius) Caetronius / Ingenuus filio / et uxori et / sibi viv(u)s / fecit

505. Stela sinovima i zetu

Nalazište: Bölcske
Smještaj: Županijski muzej Wosinsky Mór, Seksar (mađ. Szekszárd)
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 55 cm, šir. 55 cm, deb. 12 cm
Visina slova: 4.5 cm – 5 cm
Datacija: 106-200.
Objavljeno: AE 2003, 1452; Bölcske 2003, 147-148, br. 47; HD045135; EDCS-30100937; TM 195249
Komentar: Spomenik je pronađen prije 1990. u dunavskom koritu. Datacija prema HD.
Natpis:

------] / [---]L / [leg(ionis) I]I adiut(ricis) / [---] fili(i)s / [--- i]temque Ulp(io) / [---]io c[o]rnicul(ario) / [leg(ionis)] II ad(iutricis) [g]enero / [------

506. Portretna stela Opla Lepoka

Nalazište: Dunakömlöd
Smještaj: Mađarki nacionalni muzej, inv. br. R-D 164
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 285 cm, šir. 78 cm, deb. 24 cm
Visina slova: 7 cm – 7.5 cm
Datacija: 55-70.
Objavljeno: CIL III 3322; Schober 1923, 54, br. 179; RIU 1022; CSIR Ungarn VII, 40-41, br. 37; Lőrincz 2001, br. 497; Nagy 2012, 20-21, br. 2; HD037611; EDCS-26600618; TM 195066
Komentar: Spomenik je pronađen 1790. u rimskom kastelu. Datacija prema frizuri iz Neronova doba.
Fotografija: lupa 654 (19.06.2020)
Natpis:

Oplus Lae/pocus Vols/etis f(ilius) Aexil/vas vet(eranus) ann(orum) / LIII stip(endiorum) XXIX / h(ic) s(itus) e(st) / L(ucius) Petillius C(aii) / f(ilius) he(res) pos(uit)

PILISSZÁNTÓ

507. Matijatina stela

Nalazište: Pilisszántó
Smještaj: Muzej Ferenczy Károly, Senandrija, inv. br. 79.31.185.
Tip spomenika: stela
Materijal: pješčenjak
Dimenzije: vis. 42 cm, šir. 45 cm, deb. 20 cm
Visina slova: 5 cm
Datacija: 100-200.
Objavljeno: AE 1986, 583; TRHR 143; Soproni 1985, 289, br. 7; Visy 1996, 23-24, br. 25; HD008004; EDCS-07600384; TM 194017
Komentar: Spomenik je pronađen prije 1973. u kasnoantičkoj promatračnici u sekundarnoj uporabi. Datacija prema HD.
Natpis:

Matiata R[--- f(ilia) vix(it) ann(os) ---] / [---] f(ilius) p(osuit) t(itulum) sib[i vivo et coniugi?]

508. Stela koju podižu Aurelije Just i Elija Kvinta

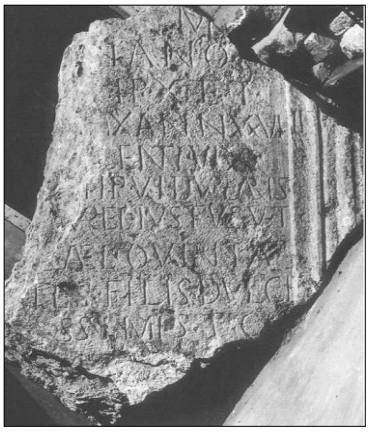

Nalazište: Pilisszántó
Smještaj: Muzej Ferenczy Károly, Senandrija, inv. br. 79.31.190
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 75 cm, šir. 57 cm, deb. 22 cm
Visina slova: 4 cm – 5 cm
Datacija: 200-270.
Objavljeno: AE 1986, 584; Maróti, Mráv 2004, 253-254, br. 6; TRHR 144; HD008007; EDCS-07600385; TM 194018
Komentar: Spomenik je pronađen 1978. u kasnoantičkoj promatračnici u sekundarnoj uporabi. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 9220 (19.06.2020)
Natpis:

[D(is)] M(anibus) / [T(ito) Aur(elio) ---]iano [vix(it)] / [ann(os) --- s]tip(endiorum) X et T(ito) / [Aur(elio) --- v]ix(it) ann(os) XXVIII / [et T(ito) Aur(elio) Va]lenti vix(it) / [ann(os) --- s]tip(endiorum) VI duplari(u)s(!) / [---] Aurel(ius) Iustus vet(eranus) / [---] et Ael(ia) Quinta / [pa]rentes fili(i)s dulci/ssimis p(onendum) c(uraverunt)

509. Stela Kanija Otioriga

Nalazište: Pilisszántó
Smještaj: Muzej Ferenczy Károly, Senandrija, inv. br. 70.15.1-5.
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 128 cm, šir. 112 cm, deb. 30 cm
Visina slova: 5.4 cm – 5 cm
Datacija: 163-166.
Objavljeno: CIL III 3628; 3630; 10572; AE 1953, 5; RIU 944; HD018293; EDCS-28600078; TM 194293
Komentar: Spomenik je pronađen na privatnom posjedu obitelji Jurković u sekundarnoj uporabi. Datacija prema Otiorigovu sudjelovanju u Partskim ratovima Lucija Vera.
Fotografija: lupa 9220 (19.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) C[an]ius Otiorix / m<i>l(es) leg(ionis) II a[d(iutricis) qu]i defunctus / est in Par[t(h)ia t(itulum) f(ecit)] Canius Spe/ratus f(ilius) s[uus] sibi vivo et co(n)/iugi viv[ae]

510. Stela Septimija Dazija

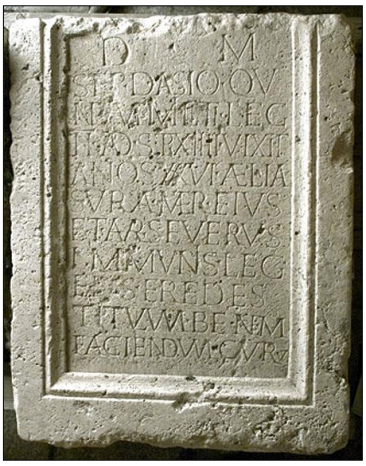

Nalazište: Pilisszántó
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 32.1930.1.
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 77 cm, šir. 60 cm, deb. 16 cm
Visina slova: 4.5 cm – 3.8 cm
Datacija: 200-230.
Objavljeno: AE 1947, 134; RIU 946; HD019580; EDCS-09900451; TM 194335
Komentar: Spomenik je pronađen 1929. u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu obloženom pločama. Datacija prema lupa 3135.
Fotografija: lupa 3135 (19.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Sep(timio) Dasio qu(o)/ndam militi leg(ionis) / II Ad(iutricis) st(i)p(endiorum) XIIII vixit / an(n)os XXXVI Aelia / Sura mater eius / et Aur(elius) Severus / immunis leg(ionis) / eius(dem) (h)eredes / titulum bene m(erenti) / faciendum cur(a)v(erun)t

ALISKA

511. Ulomak grobnog spomenika ocu

Nalazište: Seksar (Szekszárd)
Smještaj: nepoznat
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: nepoznat
Dimenzije: nepoznate
Datacija: 100-150.
Objavljeno: CIL III 3300; RIU 1028; HD037619; EDCS-26600598; TM 195072
Komentar: Spomenik je pronađen u Seksaru. Datacija prema Lőrincz 2001.
Crtež: CIL III 3300
Natpis:

--- c]oh(ortis) I Nor(i)c(orum) / [vix(it) an]n(os) XXXV / [e]t M(arco) Acevo / [qui] vixit ann(os) / [---]nia (v)ivus / [sibi] et patri bene / [merenti posuit?]

VELANCA

512. Nesergunina portretna stela

Nalazište: Velanca (Velence)
Smještaj: Stolni Biograd, Muzej kralja Stjepana, inv. br. 67.5.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 196 cm, šir. 83 cm, deb. 18 cm
Visina slova: 5.2 cm
Datacija: 70-100.
Objavljeno: AE 1965, 14; RIU 1390; Alföldy 2004, 31; HD017278; EDCS-11800556; TM 194280
Komentar: Spomenik je pronađen u sekundarnoj uporabi kao pokrov kasnoantičkog groba. Čitanje prema RIU. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 767 (20.06.2020)
Natpis:

P(---) Nesergo/una an(norum) LX / h(ic) s(ita) e(st) P(---) Dubno/mara f(ilia) et / [P(---) Vale]rianus / [nepos? f(aciendum)? c(uraverunt)?]

513. Avetina portretna stela

Nalazište: Velanca (Velence)
Smještaj: Stolni Biograd, Muzej kralja Stjepana, inv. br. 50.76.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 330 cm, šir. 104 cm, deb. 24 cm
Visina slova: 6 cm
Datacija: 100-150.
Objavljeno: CIL III 3361; RIU 1389; Alföldy 2004, 31; Visy 1996, 35-36, br. 41; HD031933; EDCS-17600054; TM 194577
Komentar: Spomenik je pronađen na rimskoj nekropoli. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 803 (20.06.2020)
Natpis:

Aveta Adnamati / f(ilia) an(norum) LI h(ic) s(ita) e(st) / M(arcus) Ulpius Cassius / matri / t(itulum) m(emoriae) p(osuit)

OČNJA

514. Stela Valerije Alpine

Nalazište: Očnja (Ócsény)
Smještaj: Županijski muzej Wosinsky Mór, Seksar (mađ. Szekszárd), inv. br. 933.23
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 224 cm, šir. 58 cm, deb. 26.5
Datacija: 130-170
Objavljeno: CIL III 3299; AE 1966, 303; RIU 1030; CSIR VII, 43, br. 43; T. XVI/2; HD016130; EDCS-26600597; TM 194255
Komentar: Spomenik je pronađen 1828. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 660 (25.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // C(aiae) Val(eriae) Alpin(a)e / an(n)orum / VIII hic sit/a est pat(e)r et / mater fili(a)e / ben(e) mer(e)nti / posuerunt / et sibi vivis / Ael(ius) Ressatus / explorat(or) et / Val(eria) Aelias / mater

BARAČKA

515. Stela Vibija Respekta

Nalazište: Baračka (Baracska)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 32.1888.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 141 cm, šir. 89 cm, deb. 24 cm
Visina slova: 7 cm – 5.5 cm
Datacija: 100-150.
Objavljeno: AE 1891, 60; CIL III 10371; RIU 1387; Lőrincz 2001, 227, br. 227; Alföldy 2004, 31; HD031927; EDCS-17600052; TM 194575
Komentar: Spomenik je pronađen na privatnom posjedu (vl. Ferenc Dienes). Datacija prema Lőrincz 2001.
Fotografija: lupa 3875 (20.06.2020)
Natpis:

[D(is) M(anibus)] // Vibius Respect(us) / m(iles) c(o)ho(rtis) <I> Alpino/ru(m) an(norum) XXV Oxetia / Vervic<i> mater / an(norum) LX

CSÁKBERÉNY

516. Kanova stela

Nalazište: Csákberény
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 85.1906.2
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 156 cm, šir. 57 cm, deb. 28 cm
Visina slova: 6 cm – 4 cm
Datacija: 50-100.
Objavljeno: RIU 1405; AE 2004, 1166; Alföldy 2004, 18-19, br. 18; HD031963; EDCS-17600068; TM 196160
Komentar: Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3877 (20.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Canu<s> Loi fi(lius) / an(norum) LX / Luba coi/uce(!) Vim/briplia / an(norum) L f(ecit) pat/ri

517. Nadgrobna ploča Aurelije Valentine

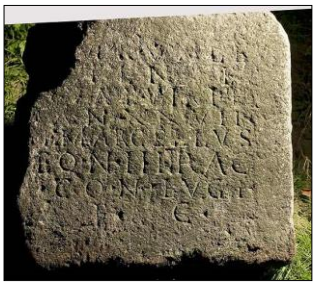

Nalazište: Csákberény
Smještaj: Soponya, privatna zbirka
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 45 cm, šir. 49 cm, deb. 16 cm
Visina slova: 3 cm – 4 cm
Datacija: 270-300.
Objavljeno: AE 1998, 1055; TRHR 158; Lőrincz 2001, 302, br. 499; FPA V, 137, br. 48; HD038114; EDCS-12000853; TM 196493
Komentar: Datacija prema Lőrincz 2001.
Fotografija: lupa 8128 (21.06.2020)
Natpis:

------] / Aur(eliae) Vale/ntinae / quae vixit / ann(os) XXVII / Marcellus / eq(ues) n(umeri) III T(h)rac(um) / coniugi / f(aciendum) c(uravit)

518. Sibulina portretna stela

Nalazište: Csákberény
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 86.1906.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 225 cm, šir. 59 cm, deb. 29 cm
Visina slova: 5.1 cm
Datacija: 1-100.
Objavljeno: Schober 1923, 126, br. 275; RIU 1406; Alföldy 2004, 35; HD031966; EDCS-17600069; TM 196161
Komentar: Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 769 (01.09.2020)
Natpis:

Sibulla / Iopari fi(lia) / annorum / XXX titulum / positus

ĐUROVAC

519. Eksunomarina nadgrobna ploča

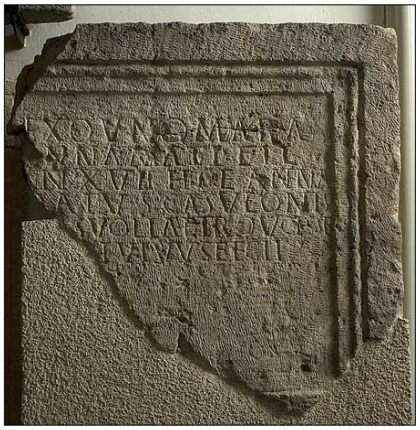

Nalazište: Đurovac (Gyúró)
Smještaj: Stolni Biograd, Muzej kralja Stjepana, inv. br. 59.185.1
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 73 cm, šir. 75 cm, deb. 37 cm
Visina slova: 4 cm – 3 cm
Datacija: 70-130.
Objavljeno: AE 1969/70, 518; RIU 1359; Alföldy 2004, 27; HD012175; EDCS-09701151; TM 194197
Komentar: Spomenik je pronađen u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 764 (20.06.2020)
Natpis:

Exounomarae / [A]nnamati fil(iae) / an(norum) XVII h(ic) s(ita) e(st) Anna/matus Casulonis / [fi]l(ius) Suollae Trouciss(a)e / [et sib]i vivus <f>eci<t>

520. Portretna stela Aurelija Vera

Nalazište: Đurovac (Gyúró)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 120.1868
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 252 cm, šir. 86 cm, deb. 30 cm
Visina slova: 5.7 cm
Datacija: 200-300.
Objavljeno: CIL III 3378; 10357; Schober 1923, 117, br. 258; RIU 1358; AE 2004, 1152; Alföldy 2004, 4-5, br. 3; HD031846; EDCS-17500083; TM 194548
Komentar: Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 776 (20.06.2020)
Natpis:

D(is) I(nferis) Ma(nibus) / Aur(elio) Vero mem/oria(!) posuit coni/ux Audentia e<g>er/unt co(n)iu<g>es ann/os I[---] vixsit(!) anno/s XXXV / [------?

521. Stela Gaja Julija Magimara

Nalazište: Đurovac (Gyúró)
Smještaj: Stolni Biograd, Muzej kralja Stjepana, inv. br. 59.183.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 74 cm, šir. 91 cm, deb. 12 cm
Visina slova: 6.5 cm
Datacija: 1-100.
Objavljeno: CIL III 3377; RIU 1360; Alföldy 2004, 6-7, br. 4; AE 2004, 1153; HD031849; EDCS-17500084; TM 194549
Komentar: Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 4018 (20.06.2020)
Natpis:

C(aius) I(ulius) Ma<g>imarus an(norum) / XXXX K(laudia) Namuson/is f(ilia) Ressona an(norum) <L>II(?) / h(ic) s(iti) sunt C(aius) I(ulius) Ma<g>io et C(aius) I(ulius) / Comatumarus f(ilii) / t(itulum) m(emoriae) p(osuerunt)

522. Antamatova stela

Nalazište: Đurovac (Gyúró)
Smještaj: Stolni Biograd, Muzej kralja Stjepana, inv. br. 6013
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 166 cm, šir. 74 cm, deb. 23 cm
Visina slova: 6.5 cm
Datacija: 1-100.
Objavljeno: RIU 1361; Alföldy 2004, 7-8, br. 5; AE 2004, 1154; HD031852; EDCS-17500085; TM 194550
Komentar: Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 4019 (01.09.2020)
Natpis:

Antamato / Seiami / f(ilio) an(n)o(rum) / tri(gi)nt{h}a

BATASIK

523. Stela Ulpije Kvete

Nalazište: Batasik (Bátaszék)
Smještaj: Županijski muzej Wosinsky Mór, Seksar (mađ. Szekszárd), inv. br. 93.26.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 99 cm, šir. 87.5 cm, deb. 27.5 cm
Visina slova: 5.3 cm – 5.6 cm
Datacija: 170-300.
Objavljeno: AE 1982, 822; TRHR 167; HD001086; EDCS-08600624; TM 193965
Komentar: Spomenik je pronađen 1979. u Ulici Budai 46 u sekundarnoj uporabi. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 4056 (20.06.2020)
Natpis:

Ulpiae Quaet(a)e / an(norum) LX Ulp(io) Quaeti/no an(norum) XV Ulpiae / Crispin(a)e an(norum) XX[---] / Ulpia Quaeti[na?] / mater [---]

SZABADBATTYÁN

524. Portretna stela Aurelije Sabine

Nalazište: Szabadbattyán
Smještaj: Muzej na otvorenom Gorsium, inv. br. 10 801
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 260 cm, šir. 88 cm, deb. 23 cm
Visina slova: 4 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: CIL III 3351; Kuntić-Makvić 1976, 42-43, br. 4; RIU 1522; Alföldy 2004, 40; Lőrincz 2001, 216, br. 192; Mander 2013, 322 br. 773; HD032164; EDCS-17800035; TM 194637
Komentar: Datacija prema Lőrincz 2001.
Fotografija: lupa 3587 (21.06.2020)
Natpis:

D(is) [M(anibus)] // Hic iacet in tumu/lo Aur(elia) Sabina / pientissima coniux / annor(um) XXV quem / lapis ist[e] tegit / rapta [est d]e luce / serena q[uae] magis / debuerat fe[ss]os / sepelire parentes / o dolor o pietas / o funera tristia co/niugis Marcus Aur(elius) / Attianus dec(urio) al(a)e I Trh(!)/acum et Aur(elia) Sabinilla / filia eorundum(!) vivi / sibi faciundum curarunt

525. Resatova portretna stela

Nalazište: Szabadbattyán
Smještaj: Muzej na otvorenom Gorsium, inv. br. 8395
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 254 cm, šir. 117 cm, deb. 24 cm
Visina slova: 6 cm – 4.5 cm
Datacija: 1-100.
Objavljeno: CIL III 3358; Schober 1923, br. 253; RIU 1523a; Erdélyi 1974, br. 15; Alföldy 2004, 40; Rothe 2012, 195, sl. 43c; HD032167; EDCS-17800036; TM 194638
Komentar: Gornji ulomak potječe iz ruševina krunidbene bazilike u Stolnom Biogradu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 4027 (21.06.2020)
Natpis:

R[esa]tus Sapur/d[ae] f(ilius) ann(orum) XXX / h(ic) s(itus) e(st) / Sa[p]urda et Ressila / parentes f(ilio) p(ientissimo) et sibi vivi

SURDUK

526. Grobni spomenik Aurelija Inteula

Nalazište: Surduk (Stara Pazova)
Smještaj: Arheološki muzej u Zagrebu, inv. br. 768
Tip spomenika: nepoznato
Materijal: pješčenjak
Dimenzije: vis. 57 cm, šir. 90 cm, deb. 29 cm
Datacija: 150-200.
Objavljeno: Brunšmid 1910-1911, 137, br. 768; ILJug 3007; HD034825; EDCS-10102012; TM 194707; lupa 4283
Komentar: Spomenik je pronađen 1902. pred kućom br. 256. Datacija prema HD.
Fotografija: Brunšmid 1910-1911.
Natpis:

------] / [---] III / Aurelius Inteulu[s] / vix(it) ann(os) IIII / Aurel(ius) Vitalianus / filibus(!) bene / merentibus / h(ic) [s(iti) s(unt)]

PÁTY

527. Stela Septimija Viatora

Nalazište: Páty
Smještaj: nepoznato
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 101.5 cm, šir. 74 cm, deb. 27 cm
Visina slova: 3.4 cm – 5 cm
Datacija: 100-300.
Objavljeno: AE 2007, 1178; Mráv 2007, 413-414, br. 11; HD065290; EDCS-46700083; TM 195486
Komentar: Spomenik je pronađen u Ulici János Arany 10l.
Fotografija: Mráv 2007, 413.
Natpis:

Sept(imio) Viatori coniugi / D(is) M(anibus) / [------

528. Magijina stela

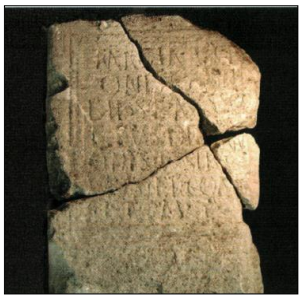

Nalazište: Páty
Smještaj: Muzej Ferenczy Károly, Senandrija
Tip spomenika: stela
Materijal: trahit
Dimenzije: vis. 166 cm, šir. 66.5 cm, deb. 10 cm
Visina slova: 6.8 cm – 5.4 cm
Datacija: 150-250.
Objavljeno: AE 2004, 1146; Maróti, Mráv 2004, 247-249, br. 3; HD037466; EDCS-34100087; TM 195010
Komentar: Spomenik je pronađen u sekundarnoj uporabi na nekropoli (Grob 118). Datacija prema HD.
Fotografija: Maróti, Mráv 2004, 250.
Natpis:

Magia Sici/onis f(ilia) ann(orum) / LII Semusscu/ttus Demn/onis f(ilius) sibi / viv(us) et con(i)u/gi t(itulum) m(emoriae) p(osuit)

529. Masijina stela

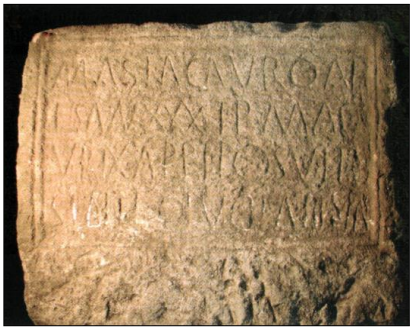

Nalazište: Páty
Smještaj: Muzej Ferenczy Károly, Senandrija
Tip spomenika: stela
Materijal: trahit
Dimenzije: vis. 76.6 cm, šir. 77.5 cm, deb. 15.3 cm
Visina slova: 6.2 cm – 7.8 cm
Datacija: 50-150.
Objavljeno: AE 2004, 1147; Maróti, Mráv 2004, 251-252, br. 4; HD037467; EDCS-34100088; TM 195011
Komentar: Spomenik je pronađen u sekundarnoj uporabi na nekropoli (Grob 254). Datacija prema HD.
Fotografija: Maróti, Mráv 2004, 251.
Natpis:

Masia Cauron/is an(norum) XXX Epmag/urix Appi(?) posuit / sibi et (c)o(n)iugi (c)aris(s)i(m)a(e)

530. Limarova stela

Nalazište: Páty
Smještaj: Muzej Ferenczy Károly, Senandrija
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 70.2 cm, šir. 53.5 cm, deb. 15.6 cm
Visina slova: 6.5 cm – 8.7 cm
Datacija: 50-150.
Objavljeno: AE 2004, 1145; HD037463; EDCS-34100086; TM 195009
Komentar: Spomenik je pronađen 1997. u sekundarnoj uporabi na nekropoli (Grob 267). Datacija prema HD.
Fotografija: Maróti, Mráv 2004, 249.
Natpis:

L(?)i(?)marus / Cucalonis fil(ius) / an(norum) XVI

BUDAKESZI

531. Žrtvenik Publija Elija Viktorina

Nalazište: Budakeszi
Smještaj: Muzej Ferenczy Károly, Senandrija
Tip spomenika: žrtvenik
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 92 cm, šir. 44.5 cm, deb. 39 cm
Visina slova: 3 cm
Datacija: 200-300.
Objavljeno: AE 2004, 1144; Maróti, Mráv 2004, 247-249, br. 1; HD037462; EDCS-34100085; TM 195008
Komentar: Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 5998 (21.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // P(ublius) Ael(ius) Auscul/tus P(ublius) Ael(ius) Victor / P(ublio) Ael(io) Victorino / sacerdotal[i] / patrono / pientissimo / posuerun(t)

KULJKET

532. Nadgrobna ploča Aurelije Dobnine

Nalazište: Kuljket (Kölked)
Smještaj: Pečuh, Muzej Jana Panonca
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 32.5 cm, šir. 26.5 cm, deb. 3.6
Visina slova: 2.5 cm – 3 cm
Datacija: 200-300
Objavljeno: *AE* 1984, 728; *RIU* 1046; HD001746; EDCS-09900495; TM 193978
Komentar: Datacija prema Lupa.
Fotografija: lupa 3507 (31.08.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Aurelia Do/bnina qu/(a)e vixsit(!) a/nnos vig/inti et duos

TRICIJANA

533. Grobni spomenik kćeri

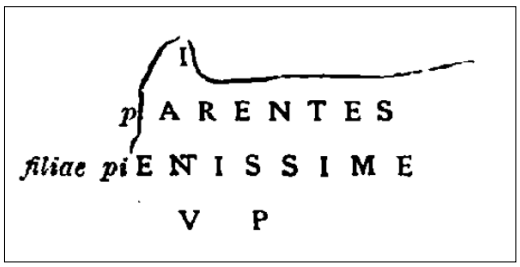

Nalazište: Ságvár
Smještaj: nepoznat
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: nepoznat
Dimenzije: nepoznate
Datacija: 100-300.
Objavljeno: CIL III 10896; RIU 957; HD037480; EDCS-29000453; TM 195013
Komentar: Spomenik je pronađen na privatnom posjedu (vl. J. Szabacs). Izgubljen je. Datacija prema HD.
Crtež: CIL III 10896
Natpis:

------] / [---]I(?)[---] / [--- p]arentes [---] / [filiae pi]entissim(a)e / v(ivi) p(osuerunt)

FEDVAR

534. Stela Sesta Juventija Primitiva

Nalazište: Fedvar (Dunaföldvár)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 92.1889
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 78 cm, šir. 102 cm, deb. 26 cm
Visina slova: 7.5 cm – 6 cm
Datacija: 130-230.
Objavljeno: CIL III 10300; RIU 1014; HD037564; EDCS-29000546; TM 195052
Komentar: Spomenik je pronađen 1889. u temeljima stupa sv. Trojstva. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 695 (21.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Sexti(!) Iuventio / Primitivo / domo Aquil/eia an(norum) XXVII / Ulpia Epicharis / fratri f(aciendum) c(uravit) ob m/erita eius f(aciendum) c(uravit)

SIKA

535. Nadgrobna ploča Septimija Probata

Nalazište: Sika (Magyarszék)
Smještaj: Župna crkva u Siki
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 89 cm, šir. 85 cm, deb. 23 cm
Visina slova: 4.5 cm – 2.8 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: CIL III 3314; RIU 1004; HD037546; EDCS-26600612; TM 195042
Komentar: Spomenik je pronađen na poljoprivrednom imanju. Naknadno je uzidan u stup kora župne crkve. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3505 (21.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / Sep(timius) Probatus / vet(eranus) leg(ionis) II ad(iutricis) / vixit ann(os) XLV et / Sep(timiae) Boniatae con(iugi) / eiusdem et Septimio / Probiano et Probil(l)ae / et Respecto et Pro/culino fili(i)s Aur(elius) / Servatus genero / optimo filiae et / nepotibus et Aur(eliae) / Respectae c(oniugi) p(ientissimae) m(emoriam) p(osuit)

VEČICA

536. Spomenik suprugu vojniku

Nalazište: Večica (Dunavecse)
Smještaj: nepoznat
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: nepoznat
Dimenzije: nepoznate
Datacija: 1-300.
Objavljeno: TRHR 217; HD038454; EDCS-28000285; TM 217502
Komentar: Spomenik je pronađen ugrađen u srednjovjekovnu crkvu u selu Fejéregyház. Izgubljen je.
Natpis:

------] / [---]M[---] / stip(endiorum) [---] / mil(iti) c[oh(ortis)?] / heres c[oniugi? ---] / bene me[renti ---]

537. Ulomak nadgrobne ploče vojnika

Nalazište: Večica (Dunavecse)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 182.1874.3
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 81 cm, šir. 66 cm, deb. 22 cm
Datacija: 50-150.
Objavljeno: TRHR (Suppl.) 216; CIL III 10319; HD038452; EDCS-27600014; TM 217501
Komentar: Spomenik je pronađen u ostatcima srednjovjekovne crkve u selu Fejéregyház. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 9896 (2.09.2020)
Natpis:
[D(is) M(anibus)] / T(itus) Ba[---] / f(ilius) Pol(lia) [---] / [---] Efeso A[--- leg(ionis) ---] / ad(iutricis) |(centuria) Iul(i) [---]/[---]iri an(norum) XXX[---] / stip(endiorum) XII [---] / h(ic) s(itus) e(st)

KALOČA

538. Sarkofag Gaja Retonija Danuvija

Nalazište: Kaloča (Kalocsa)
Smještaj: Nadbiskupova palača, Kaloča
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 68 cm, šir. 217 cm
Visina slova: 6 cm – 6.5 cm
Datacija: 194-250.
Objavljeno: CIL III 3581; TRHR 222; HD038460; EDCS-27600009; TM 217507
Komentar: Spomenik je uzidan u hodniku Nadbiskupove palače. Datacija prema statusu kolonija Akvinka.
Fotografija: lupa 9097 (21.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / C(aius) Retonius / Danuvius / Aug(ustalis) col(oniae) Aq(uincensium) / viv(u)s sibi fecit

539. Nadgrobna ploča Gala Valerija Kalimorfa

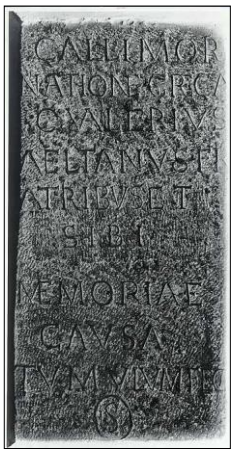

Nalazište: Kaloča (Kalocsa)
Smještaj: Nadbiskupova palača, Kaloča
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 77 cm, šir. 38 cm
Visina slova: 4 cm – 4.5 cm
Datacija: 100-200.
Objavljeno: CIL III 3584; TRHR (Suppl.) 223; HD038462; EDCS-27600010; TM 217508
Komentar: Spomenik je uzidan u hodniku Nadbiskupove palače. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 9098 (21.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / C(ai) Valer[i] / Callimor(phi) / natione Gr(a)eca(!) / C(aius) Valerius Ael<i>anus fr/atribus et /sibi / memoriae / causa / tumulum fecit / o(pto) s(it) t(ibi) t(erra) l(evis)

ŠIKLOŠ

540. Grobni spomenik Septimije Marije Judeje

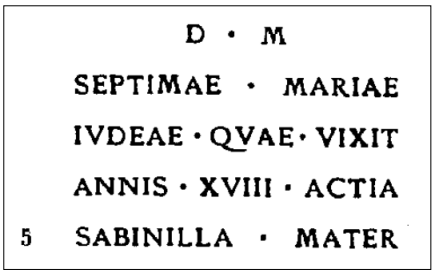

Nalazište: Šikloš (Siklós)
Smještaj: nepoznat
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: nepoznat
Dimenzije: nepoznate
Datacija: 170-300.
Objavljeno: CIL III 3688; ILCV 4918; CIJud 678; HD052913; EDCS-28600096; TM 195377
Komentar: Spomenik je pronađen prije 1500. Izgubljen je. Datacija prema HD.
Crtež: CIL III 3688
Natpis:

D(is) M(anibus) / Septim(i)ae Mariae / Iudeae quae vixit / annis XVIII Actia / Sabinilla mater

VAC

541. Nadgrobna ploča Cezernija Barbe

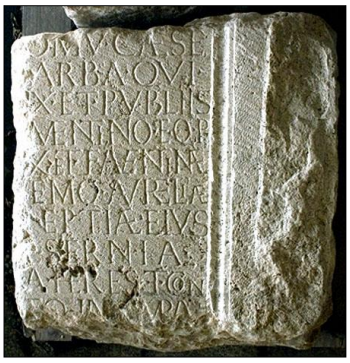

Nalazište: Vác
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 169.1881.1
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 64 cm, šir. 65 cm, deb. 25 cm
Datacija: 170-230.
Objavljeno: CIL III 3582; 10541; TitAq 989; HD071703; EDCS-28600042; TM 404412
Komentar: Spomenik je pronađen u zbirci Migazzi u Vacu. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 10152 (21.06.2020)
Natpis:

------] / [---]OMV Caese/[rnius B]arba qui / [vix(it) an(nos) ---]X et Publiis / [--- et Cle]mentiano et Q(uinto) P(ublio) / [---]X et Faventinae / [--- i]temq(ue) Aureliae / [---] neptiae eius / [--- Ca]esernia / [---]a heres et con/[iux --- mari]to incompa/[rabili et filiis ---]

542. Sarkofag Lucija Kasija Pudenta

Nalazište: Vác
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. R D 142
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 254 cm, vis. 124 cm, šir. 131 cm
Visina slova: 5.5 cm – 4.8 cm
Datacija: 213-250.
Objavljeno: CIL III 3543; ILS 2391; TitAq 990; CBFIR 342, br. 443; HD071704; EDCS-28600431; TM 404375
Komentar: Spomenik je pronađen prije 1813. u zbirci Migazzi u Vacu. Datacija prema Mráv (TitAq).
Fotografija: lupa 3006 (21.06.2020)
Natpis:

L(ucio) Cassio Pudenti quond(am) / mil(iti) leg(ionis) II ad(iutricis) adiutori offici(i) / cornicullariorum co(n)s(ularis) / stip(endiorum) XIII qui vixit ann(os) XXXII / L(ucius) Cassius Regulianus vet(eranus) / leg(ionis) II ad(iutricis) ex b(ene)f(iciario) co(n)s(ularis) pater infe/licis(s)imus filio piissimo f(aciendum) c(uravit)

543. Sarkofag Kvinta Numitora Feliksa

Nalazište: Vác
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. R D 130
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 232 cm, vis. 124 cm, šir. 120 cm
Visina slova: 6.5 cm – 5.3 cm
Datacija: 213-300.
Objavljeno: CIL III 3557; TitAq 991; Fitz 2/1994, 1139, br. 791; HD071705; EDCS-28600018; TM 404388
Komentar: Spomenik je pronađen prije 1814. u zbirci Migazzi u Vacu. Datacija prema Mráv (TitAq).
Fotografija: lupa 3009 (21.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // Memoriae quondam / Q(uinti) Numitori Felicis |(centurionis) leg(ionis) I adu(itricis) / p(iae) f(idelis) vixit annis LX stip(endiorum) XL / Aelia Sabina coniugi / pientissimo f(aciendum) c(uravit)

ARŠANJ

544. Sarkofag Lucije Apuleje Kandide

Nalazište: Aršanj (Nagyharsány)
Smještaj: Aršanj, privatno vlasništvo
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 56 cm, šir. 80.7 cm
Visina slova: 5.7 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: AE 2006, 1095; Kovaliczky 2001/2002, 77-80; HD072498; EDCS-44200273; TM 404086
Komentar: Spomenik je pronađen 1985. Datacija prema HD.
Fotografija: Kovaliczky 2001/2002, 77.
Natpis:

D(is) M(anibus) / Luciae Apul(eiae) Candid/ae coniugi caris/simae quae vixit / [a]nn(os) XXV pro pie/[tate po]suit Hermo/[---]ix / [b(ene)] m(erenti)

JOVIJA

545. Nadgrobna ploča Publija Elija Kasija

Nalazište: Alsóheténypuszta
Smještaj: Alsóheténypuszta
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 55 cm, šir. 49.5 cm, deb. 13 cm
Visina slova: 3.6 cm – 3.1 cm
Datacija: 170-200.
Objavljeno: AE 2009, 1091; Mráv 2009, 250-251, br. 2; HD073510
Komentar: Spomenik je pronađen u sekundarnoj uporabi u rimskoj utvrdi. Datacija prema AE.
Fotografija: Mráv 2009, 264.
Natpis:

P(ublius) Ae(lius) Cassius / vixit an(nos) LXXX / heredes / eius posue/ru[n]t

546. Stela bratu

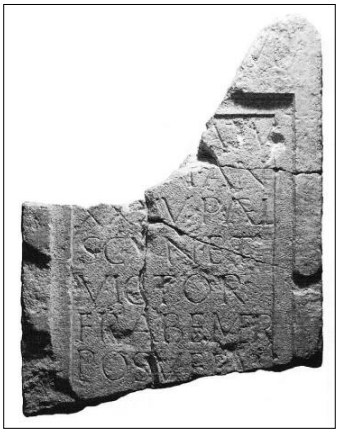

Nalazište: Alsóheténypuszta
Smještaj: Alsóheténypuszta
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 66 cm, šir. 50.5 cm, deb. 12 cm
Visina slova: 7 cm – 4.7 cm
Datacija: 170-200.
Objavljeno: AE 2009, 1092; Mráv 2009, 251, br. 3; HD073511
Komentar: Spomenik je pronađen u sekundarnoj uporabi u rimskoj utvrdi. Datacija prema AE.
Fotografija: Mráv 2009, 264.
Natpis:

[D(is)] M(anibus) // [P(ublius)? Ael(ius)? ---]atu/[s vixi]t an(nos) / XXXV P(ublii) Ael(ii) / Scun(---) et / Victor / fra(tri) be(ne) mer(enti) / posueru/[nt ---]

547. Stela Cezernija Marcela

Nalazište: Alsóheténypuszta
Smještaj: Alsóheténypuszta
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 114 cm, šir. 75 cm, deb. 15.5 cm
Visina slova: 5 cm – 3.1 cm
Datacija: 170-230.
Objavljeno: AE 2009, 1094; Mráv 2009, 252-254, br. 5; HD073513
Komentar: Spomenik je pronađen u sekundarnoj uporabi u rimskoj utvrdi. Datacija prema AE.
Fotografija: Mráv 2009, 266.
Natpis:

D(is) M(anibus) / C(a)ese[r]nius Marcel[lus] / vixit an(nos) L C(a)eserniu[s] / Marcellinus m(iles) leg(ionis) II / adiutricis vixit an(nos) XXV / C(a)esernia Marcellina / vi[xit] an(nos) XXV Domitius Do/mitianus m(iles) leg(ionis) II adiutri/c[is] vixi[t] an(nos) XXIII Domitius / S[e]verinus v[i]xit an(nos) VIII / [--- co]niux posu{u}it / [---]ET[---]

548. Nadgrobna ploča Tita Klaudija Tutora

Nalazište: Alsóheténypuszta
Smještaj: Alsóheténypuszta
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: mramor
Dimenzije: vis. 62 cm, šir. 74.8 cm, deb. 7.8 cm
Visina slova: 6.5 cm – 8 cm
Datacija: 100-150.
Objavljeno: AE 2009, 1095; Mráv 2009, 254-255, br. 6; HD073514
Komentar: Spomenik je pronađen u sekundarnoj uporabi u rimskoj utvrdi. Datacija prema AE.
Fotografija: Mráv 2009, 266.
Natpis:

D(is) M(anibus) / T(itus) Cl(audius) T(iti) f(ilius) / Tutor DOS / an(norum) vi(vus) f(ecit) s(ibi) et / c(oniugi) p(ientissimae) Vet(uriae?) Paulinae / an(norum) LXX h(ic) s<i?>(ti) s(unt)

549. Stela Klaudija Prokulina

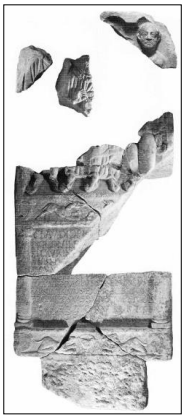

Nalazište: Alsóheténypuszta
Smještaj: Alsóheténypuszta
Tip spomenika: stela
Materijal: mramor
Dimenzije: vis. 127 cm, šir. 68.5 cm, deb. 15 cm
Visina slova: 5.5 cm – 2.4 cm
Datacija: 230-270.
Objavljeno: AE 2009, 1096; Mráv 2009, 255-257, br. 7; HD073515
Komentar: Spomenik je pronađen u sekundarnoj uporabi u rimskoj utvrdi. Datacija prema AE.
Fotografija: Mráv 2009, 269.
Natpis:

D(is) [M(anibus)] // Claudio Pro[culino cen]/turioni leg(ionis) [--? Adiutricis] / et L{l}aurin(a)[e co(n)iugi qu(a)e vixit a]/nnis XLV [--- et] / Secund[ino filio qui vixit ann]/os XXV Cl(audia) Proculi[na] filia qu(a)e vix/it annis XV Cl(audii) Ursio et Ursus et / Ursinianus ex praecepto pa/troni posuerunt inpendi(i)s(!) / libertorum sit / tibi terra levis

550. Nadgrobna ploča sestri, ženi i majci

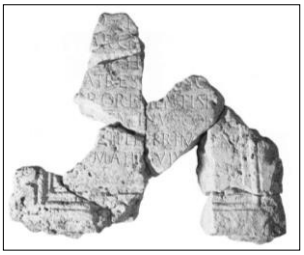

Nalazište: Alsóheténypuszta
Smještaj: Alsóheténypuszta
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 73 cm, šir. 85.5 cm, deb. 22 cm
Visina slova: 5.2 cm – 3.8 cm
Datacija: 193-235.
Objavljeno: AE 2009, 1098; Mráv 2009, 257-258, br. 9; HD073517
Komentar: Spomenik je pronađen u sekundarnoj uporabi u rimskoj utvrdi. Datacija prema AE.
Fotografija: Mráv 2009, 271.
Natpis:

D(is) M(anibus) / [M]arci[---] / [--- e]t H[---] / [fr]atres [---]sc[iae] / [s]orori pientis(s)im[ae] / [---]entinus con[iu]/[gi ---]lti et Primi[g]eniae / matr[i] viv[ae]

551. Stela Lucija Septimija Florijana

Nalazište: Alsóheténypuszta
Smještaj: Alsóheténypuszta
Tip spomenika: stela
Materijal: mramor
Dimenzije: vis. 125.5 cm, šir. 80.5 cm, deb. 12 cm
Visina slova: 7 cm – 4.4 cm
Datacija: 200-235.
Objavljeno: AE 2009, 1099; Mráv 2009, 258-259, br. 10; HD073518
Komentar: Spomenik je pronađen u sekundarnoj uporabi u rimskoj utvrdi. Datacija prema AE.
Fotografija: Mráv 2009, 272.
Natpis:

D(is) M(anibus) // L(ucius) Sep(timius) Florentinus / L(ucio) Sep(timio) Floriano p[a]t(ri) / viv(u)s viv[o p]osuit et / Procu(leiae?) Va[le]ntin[ae] / [co]niugi ei{i}us/[de]m et Sep(timiae) Quint(a)e / coniugi su(a)e et / sibi et P[---] / nepot[---]

552. Stela unucima ili nećacima

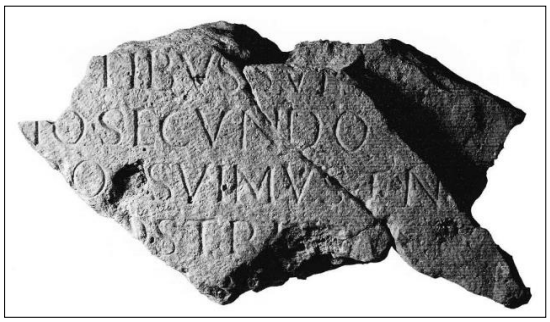

Nalazište: Alsóheténypuszta
Smještaj: Alsóheténypuszta
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 28.5 cm, šir. 56 cm, deb. 13 cm
Visina slova: 3.5 cm – 3.6 cm
Datacija: 170-250.
Objavljeno: AE 2009, 1100; Mráv 2009, 259-260, br. 11; HD073519
Komentar: Spomenik je pronađen u sekundarnoj uporabi u rimskoj utvrdi. Datacija prema AE.
Fotografija: Mráv 2009, 265.
Natpis:

------ *nepo]tibus suis [---] / [---]io Secundo / [---] posuimus et n[---] / [--- n]ostris*

553. Stela supruzi

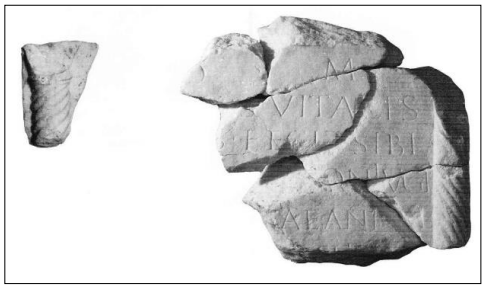

Nalazište: Alsóheténypuszta
Smještaj: Alsóheténypuszta
Tip spomenika: stela
Materijal: mramor
Dimenzije: vis. 33.5 cm, šir. 33 cm, deb. 15 cm
Visina slova: 4 cm – 4.5 cm
Datacija: 193-235.
Objavljeno: AE 2009, 1101; Mráv 2009, 260-261, br. 12; HD073520
Komentar: Spomenik je pronađen u sekundarnoj uporabi u rimskoj utvrdi. Datacija prema AE.
Fotografija: Mráv 2009, 273.
Natpis:

D(is) M(anibus) / [---]s Vitalis / [vivu]s fecit sibi / [--- c]oniugi / [---]ae ann(orum) [X?]L / [---]E[------

AKUMINK

554. Grobni spomenik Virsukcija

Nalazište: Slankamen
Smještaj: nepoznat
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: nepoznat
Dimenzije: nepoznate
Datacija: 70-100.
Objavljeno: CIL III 3256; ILS 2581; Lőrincz 2001, 240, br. 277; HD074125
Komentar: Spomenik je pronađen na prostoru grada Titela u Bačkoj. Datacija prema HD.
Natpis:

------?] / Virssuccius [---]SI / eq(ues) imag(inifer) coh(ortis) I / Brit(tonum) tur(mae) Monta(ni) / ann(orum) XXXV sti(pendiorum) XV / h(ic) s(itus) e(st) / Bodiccius imag(inifer) et / Albanus h(eredes) p(osuerunt)

555. Sarkofag Kvinta Mecija Donata

Nalazište: Slankamen

Smještaj: Muzej Banata, Temišvar, inv. br. IV 6348

Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 200 cm, vis. 60 cm, šir. 98 cm
Datacija: 150-200.
Objavljeno: CIL III 3257; 10244; HD074756
Komentar: Spomenik je pronađen na prostoru grada Titela u Bačkoj. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 4285 (21.06.2020)
Natpis:

MM(anibus) / Q(uinti) Maec(i) Donati pausavit / ann(os) XVI filio pienti/ssimo fecit / [[---]] Arethusa / mater

556. Stela Tita Flavija Prokula

Nalazište: Novi Slankamen
Smještaj: Narodni muzej, Beograd
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 61 cm, šir. 60 cm, deb. 18 cm
Visina slova: 5.5 cm – 2.8 cm
Datacija: 70-130.
Objavljeno: AE 1958, 73; ILJug 280; FPA II, 70; HD019720; EDCS-10000351; TM 194336; lupa 4330
Komentar: Spomenik je pronađen 1956. na Fruškoj gori. Datacija prema FPA.
Natpis:

T(itus) Fl(avius) Proculu[s] / pr(inceps) praef(ectus) Scor(discorum) / an[n(orum)] XXXXI / h(ic) [s(itus)] e(st) / T(itus) Fl(avius) [D]ulcis / pater [filio su]o / pientissimo / fecit

BEOČIN

557. Nadgrobna ploča Tita Flavija Severa Gogena

D · M
T · FL · T · FL · QVRN · SE sic
VERO · GOGÆNO · N
· LVIII · DEC · COLON · SR
M · QVÆSTO · II · VRO ·
PRÆFECTO · FABRVM
H · S · E
FL · SEVERNA · FLA · PAR
PIENTISSIMO · POSVT

Nalazište: Beočin
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 81 cm, šir. 102 cm, deb. 17 cm
Datacija: 100-150.
Objavljeno: CIL III 3685; 10249; Mirković 1971, 84, br. 89; HD074700
Komentar: Spomenik je pronađen 1820. u naselju Susek u Beočinu. Datacija prema HD.
Crtež: CIL III 3685
Natpis:

D(is) M(anibus) / T(ito) Fl(avio) T(iti) fil(io) Quir(i)n(a) Se/vero Gogaeno an(norum) / LVIII dec(urio) colon(iae) Sir/m(i) quaesto(ri) IIviro / praefecto fabrum / h(ic) s(itus) e(st) / Fl(avia) Severina filia patri / pientissimo posuit

AD MILITARE

558. Grobni spomenik koji podiže majka

. . . . . .
CILLA · C ·
. . RISSI . .
PIETATI . .
VIT · ET · SAP ·
MATER

Nalazište: Batina (*Ad Militare*)
Smještaj: Pečuh, Biskupijska knjižnica
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: nepoznat
Dimenzije: nepoznate
Datacija: 100-300.
Objavljeno: CIL III 3296; HD074782
Komentar: Spomenik je pronađen nedaleko od ostataka rimske utvrde. Datacija prema HD.
Crtež: CIL III 3296
Natpis:

------]/cilla c[-?]/[---]rissi[---] / pietati [---]/vit et SAP / mater

CSÁKVÁR

559. Vibijanova portretna stela

Nalazište: Csákvár
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 38.1899
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 221 cm, šir. 105 cm, deb. 20 cm
Visina slova: 5 cm
Datacija: 100-200.
Objavljeno: CIL III 15154; Schober 1923, 118, br. 260; RIU 1398; Lőrincz 2001, br. 181; Alföldy 2004, 33; Nagy, 2012, 58; HD031951; EDCS-17600062; TM 196158
Komentar: Spomenik je pronađen na kasnoantičkoj nekropoli. Datacija prema Lőrincz 2001.
Fotografija: lupa 3878 (22.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // Vibiano Deivo/nis an(norum) LXX pat(ri) et / Atezissae an(norum) XL / matr(i) et Valen/tino an(norum) XXX frat(ri) / Vibius Saturnus / dupl(arius) al(a)e I Thrac(um) / b(ene) m(erentibus) p(osuit)

BIKÁCS-ÚJRÉT

560. Vergisin žrtvenik

Nalazište: Bikacs-Ujrét
Smještaj: Županijski muzej Wosinsky Mór, Seksar (mađ. Szekszárd)
Tip spomenika: žrtvenik
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 90 cm, šir. 46 cm, deb. 43 cm
Visina slova: 10 cm – 5.5 cm
Datacija: 100-150.
Objavljeno: TRHR 2005, br. 202; AE 2005, 1249; EDCS-28000279; HD038218; TM 195111
Komentar: Spomenik je pronađen 1993. u blizini kasnoantičkog groba, u sekundarnoj uporabi. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 9224 (22.06.2020)
Natpis:

Dis Mani(bus) / Vergissa Magi/mari f(ilius) ann(orum) LXXXI / h(ic) s(itus) e(st) Appius fil[i]/us pa(tri) pientis[simo] / ti(tulum) me(moriae) po(suit)

DIÓSD

561. Alorikova stela

Nalazište: Diósd
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 67.41.1.
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 141 cm, šir. 76 cm, deb. 20 cm
Visina slova: 7.5 cm – 5 cm
Datacija: 100-200.
Objavljeno: AE 1969/70, 493; RIU 1347; Alföldy 2004, 26; FPA II, 94; HD012100; EDCS-09701128; TM 194177
Komentar: Spomenik je pronađen 1966. u kasnoantičkom grobu, u sekundarnoj uporabi kao kameni pokrov. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 2745 (22.06.2020)
Natpis:

Alorix / Bassi f(ilius) decu/rio Erav/iscus ann(orum) / XXXV h(ic) s(itus) e(st) / f(ilii?) p(atri?) p(osuerunt?)

ERČIN

562. Bozina portretna stela

Nalazište: Erčin (Ercsi)
Smještaj: Stolni Biograd, Muzej kralja Stjepana, inv. br. 58.5.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 201 cm, šir. 86 cm, deb. 18 cm
Visina slova: 5 cm
Datacija: 70-130.
Objavljeno: AE 1969/70, 517; Garbsch 1965, br. 116; RIU 1475; Rothe 2012, 297, sl. 56; HD012172; EDCS-09701150; TM 194196
Komentar: Spomenik je pronađen u kasnoantičkom grobu, u sekundarnoj uporabi kao kameni pokrov. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 794 (22.06.2020)
Natpis:

Bozi Vellases / f(ilia) an(norum) XXX h(ic) / s(ita) e(st) P<r>oc<u>lus / et Calvisius / Cassites f(ili) t(itulum) m(erito) / p(osuerunt)

KÁLOZ

563. Najeva portretna stela

Nalazište: Kishörcsökpuszta / Káloz
Smještaj: Stolni Biograd, Muzej kralja Stjepana, inv. br. 5390
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 190 cm, šir. 75 cm, deb. 28 cm
Visina slova: 5.5 cm – 4.5 cm
Datacija: 70-100.
Objavljeno: AE 1969/70, 521; RIU 1481; Alföldy 2004, 38; HD012184; EDCS-09701154, TM 194199
Komentar: Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 4022 (22.06.2020)
Natpis:

Naius / Radai f(ilius) / an(norum) XL h(ic) s(itus) [e(st)] / Radaius / pater et / fili(us) et Nata / con(iunx) fe(cerunt)

MÁNY

564. Valaunin sarkofag

Nalazište: Mány
Smještaj: Stolni Biograd, Muzej kralja Stjepana, inv. 59.186.1
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 47 cm, šir. 129 cm, deb. 19 cm
Visina slova: 4.5 cm
Datacija: 100-150.
Objavljeno: AE 1969/70, 523; RIU 1354; Alföldy 2004, 26; HD012190; EDCS-09701156; TM 194201
Komentar: Spomenik (*tabula ansata*) pronađen je u sekundarnoj uporabi u kasnoantičkom grobu. Datacija prema lupa 761.
Fotografija: lupa 761 (22.06.2020)
Natpis:

Valauna Nigrini / f(ilia) an(norum) XXX Dervae Com/onis f(iliae) viv(a)e Nigrinus / Namtiboli f(ilius) sibi et / con(iugi) et f(iliae) t(itulum) m(erito) p(osuit)

SABOČ

565. Romanin sarkofag

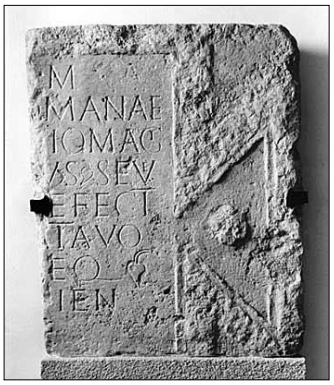

Nalazište: Saboč (Pusztaszabolcs)
Smještaj: Stolni Biograd, Muzej kralja Stjepana, inv. 11470
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 80 cm, šir. 73 cm, deb. 22 cm
Visina slova: 6 cm – 5 cm
Datacija: 200-210.
Objavljeno: AE 1944, 97; 1969/70, 526; 2001, 1675 a; RIU 1440; Lőrincz 2001, 236, br. 262; Alföldy 2000, 64; HD012199; EDCS-15500114; TM 194204
Komentar: Datacija spomenika (*tabula ansata*) prema Lőrincz 2001.
Fotografija: lupa 4024 (23.06.2020)
Natpis:

[D(is)] M(anibus) / [--- R]omanae / [Ulpia Nov]iomagi / [---]us Seve/[rus pra]efect(us) / [coh(ortis) III B]atavo/[rum \|(miliariae)] eq(uitatae) / [coniugi] pien(tissimae) / [posui]t

ĐURKAN

566. Stela koju podiže nasljednik

Nalazište: Đurkan (Györköny)
Smještaj: Županijski muzej Wosinsky Mór, Seksar (mađ. Szekszárd)
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 29 cm, šir. 35 cm, deb. 9 cm
Visina slova: 6 cm – 4 cm
Datacija: 170-230.
Objavljeno: CIL III 3324; AE 1990, 825; RIU 1012; Lőrincz 1989, 257-263; HD024870; EDCS-26600620; TM 194463
Komentar: Spomenik je pronađen prije 1800. Sastoji se od dva ulomka. Mjere drugoga ulomka: vis. 71 cm, šir. 43 cm, deb. 7.5 cm Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 4022 (22.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) / M(arcus) Tul(l)ius Fortuna(t)us / vet(eranus) c(o)h(ortis) |D(quingenariae) Mau(rorum) d(omo) Africa / vix(it) an(nos) LXX Sep(timiae) Dubita/[tae] con[iu]gi et filis eorum Fabius Baritio / [v]et(eranus) coh(ortis) eiusdem heres ei(us) amico bene / mere[n]ti tit[ul]um

TORBA

567. Nadgrobna ploča Ulpije Valentine

Nalazište: Torba (Biatorbágy)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 20.1879.1
Tip spomenika: nadgrobna ploča
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 84 cm, šir. 96 cm, deb. 5 cm
Datacija: 100-200.
Objavljeno: CIL III 10361; RIU 1338; HD031804; EDCS-17500071; TM 194535
Komentar: Spomenik je pronađen 1879. na privatnom posjedu (vl. Márton Gross). Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 7047 (23.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // Ulp(iae) Val[enti]n[a]e(?) / qu(a)e vix[it ann(os)] / XVIII di[es ---] / Ulp(ius) Val[entinus?] / pater fili(a)e / carissim(a)e

TURBAL

568. Atresina i Prokulova stela

Nalazište: Turbal (Törökbálint)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 62.64.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 217 cm, šir. 79 cm
Datacija: 1-100.
Objavljeno: CIL III 3380; Schober 1923, 52-53, br. 111; RIU 1341; 10362; HD031807; EDCS-17500073; TM 194536
Komentar: Spomenik je pronađen početkom 20. st. u naselju Tükörhegy. Datacija prema formuli TMP.
Fotografija: lupa 763 (23.06.2020)
Natpis:

Atressa / Vindonis filia / ann(orum) XXX et / Proculus Busionis / ann(orum) III h(ic) s(iti) pater(?) / Busio t(itulum) m(emoriae) p(osuit)

569. Portretna stela Marka Granija Data

Nalazište: Turbal (Törökbálint)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. R.D. 159
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 238 cm, šir. 86 cm, deb. 20 cm
Datacija: 193-235.
Objavljeno: CIL III 3680; Schober 1923, 113, br. 248; RIU 1342; Alföldy 2002, 275; AE 2002, 1175; HD031810; EDCS-09900662; TM 194537
Komentar: Spomenik je pronađen početkom 1821. Datacija prema ikonografiji (*sagum*) i *domo Africa*.
Fotografija: lupa 2633 (23.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // M(arco) Granio / Dato vet(erano) leg(ionis) / II ad(iutricis) domo / Africa Sufe/t(u)la Granii / Martinus et / Felix liberti / vivo patrono / optimo pecun(ia) / sua t(itulum) f(aciendum) c(uraverunt)

TÁRNOK

570. Ulomak grobnog spomenika koji podiže otac

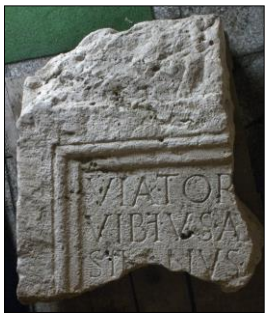

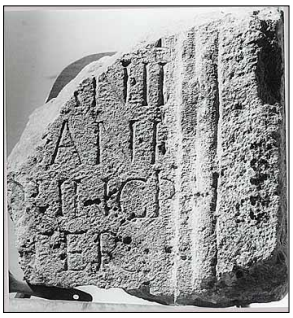

Nalazište: Tárnok
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. R.D. 386
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 69 cm, šir. 56 cm, deb. 19 cm
Visina slova: 6.5 cm
Datacija: 1-100.
Objavljeno: CIL III 3379; 10358; RIU 1345; Alföldy 2004, 26; HD031816; EDCS-17500076; TD 194539
Komentar: Spomenik je pronađen prije 1873. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3188 (23.06.2020)
Natpis:

Viator [an(norum) ---] / Vibius a[n(norum) ---] / Silanus an(norum) II / Severus ann(ni) I / Paulini princ(i)p(is) / f(ili) h(ic) s(iti) s(unt) pater / t(itulum) m(emoriae) [p(osuit)]

BICSKE

571. Sarkofag Ulpije Antonile

Nalazište: Bicske
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. R.D. 87
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 240 cm, vis. 112 cm, šir. 80 cm
Datacija: 194-250.
Objavljeno: RIU 1356; CIL III 3368; Alföldy 2004, 26; HD031840; EDCS-17500081; TM 194546
Komentar: Spomenik je pronađen 1814. Datacija prema statusu kolonije Akvinka i prema noričko-panonskim volutama.
Fotografija: lupa 3876 (24.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // Ulpiae Antonillae quon(dam) Ulpi / Candidiani \|(centurionis) filia(e) T(itus) Ael(ius) Verinus / dec(urio) col(oniae) Aq(uincensium) flamem(!) dumvir/alis(!) sacerdos Urbis Romae / coniugi pientissimae quae / vixit annis XXIIII

ALCSÚTDOBOZ

572. Riturisova portretna stela

Nalazište: Alcsútdoboz
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 42.1899.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 205 cm, šir. 72 cm, deb. 27 cm
Visina slova: 6.2 cm
Datacija: 50-150.
Objavljeno: CIL III 15155; Garbsch 1965, br. 164; RIU 1364; Alföldy 2004, 8-9, Br. 6; AE 2004, 1155; HD031861; EDCS-17500088; TM 194553
Komentar: Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 4051 (24.06.2020)
Natpis:

[D(is)] M(anibus) // Rituris Vel/ad[a]ti f(ilius) ann(orum) / LX h(ic) s(itus) e(st) Verc/om[b]era Scu/p(i?) f(ilia) u[xor? an(norum)?] L h(ic) s(ita) e(st) / Ved[---] fil(i--) pos(uit)

TABAJD

573. Anamatova portretna stela

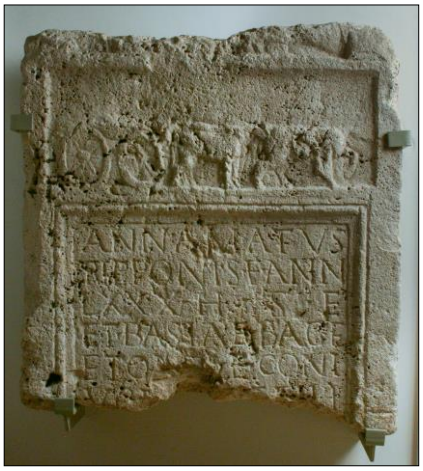

Nalazište: Tabajd
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 107.1901.4
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 98 cm, šir. 95 cm, deb. 26 cm
Visina slova: 5.2 cm
Datacija: 70-150.
Objavljeno: CIL III 3372; 10353; RIU 1367; Visy 1996, 33-35, br. 38; Alföldy 2004, 28; HD031870; EDCS-17500091; TM 194556
Komentar: Spomenik je pronađen na nekropoli. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3209 (24.06.2020)
Natpis:

Annamatus / Tripponis f(ilius) ann(orum) / LXXX h(ic) s(itus) e(st) / et Basiae Bage/{e}tonis f(ilia) coni/ugi [viva]e fili / [------

574. Atresova portretna stela

Nalazište: Tabajd
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 107.1901.2
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 280 cm, šir. 87 cm, deb. 30 cm
Visina slova: 6.5 cm
Datacija: 50-150.
Objavljeno: CIL III 3373; RIU 1368; 10354; Alföldy 2004, 7-8, br. 7; AE 2004, 1156; HD031873; EDCS-17500092; TM 194557
Komentar: Spomenik je pronađen na nekropoli. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 4038 (24.06.2020)
Natpis:

Atressus A/vavilli f(ilius) ann(orum) / LXXX h(ic) s(itus) e(st) / [Ul]p(ia) Coimona / patri pien/tissimo

575. Portretna stela Marka Ulpija Provincijala

Nalazište: Tabajd
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 107.1901.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 245 cm, šir. 97 cm, deb. 26 cm
Visina slova: 6.2 cm
Datacija: 100-150.
Objavljeno: CIL III 3375; 10342; Schober 1923, 96, br. 208; RIU 1370; Visy, 1996, br. 39; Alföldy 2004, 28; Mander 2013, 318, br. 756; HD031879; EDCS-17500094; TM 194559
Komentar: Spomenik je pronađen u blizini Aleje Farkasfa. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 774 (24.06.2020)
Natpis:

M(arcus) Ulp(ius) Provin/cialis an(norum) L / h(ic) s(itus) e(st) / Ulp(ia) Mattuia / coniugi pient/is(s)imo et sibi / viva p(osuit)

VÁL

576. Prenzentova stela

Nalazište: Vál
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 107.1901.3
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 116 cm, šir. 73 cm, deb. 22 cm
Visina slova: 5.5 cm
Datacija: 50-150.
Objavljeno: CIL III 3374; 10341; RIU 1369; Alföldy 2004, 28; HD031876; EDCS-17500093; TM 194558
Komentar: Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3210 (24.06.2020)
Natpis:

Praesens / Annamati f(ilius) / ann(orum) VII h(ic) s(itus) e(st) / pater fil(io) / t(itulum) m(emoriae) p(osuit)

577. Sarkofag Publija Elija Firmina

Nalazište: Vál
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. R D 374
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 20 cm, šir. 59 cm, deb. 13 cm
Visina slova: 3.5 cm
Datacija: 200-250.
Objavljeno: CIL III 3376; RIU 1371; Alföldy 2004, 29; HD031882; EDCS-17500095; TM 194560
Komentar: Datacija po formuli *Dis Manibus memoriae* i po preciznom navođenju godina.
Fotografija: lupa 4048 (24.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // Memoriae q(uondam) P(ubli) Ael(i) Firmini / qui vixit ann(os) VIII me<n>sibus / VII diebus XV P(ublius) Ael(ius) Firmini/anus vet(eranus) leg(ionis) II ad(iutricis) pater / et Aelia Domitina mater / filio dulcissimo facie/ndum curaverunt

578. Sekundinin sarkofag

Nalazište: Vál
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 66.1909.1
Tip spomenika: sarkofag
Materijal: vapnenac
Dimenzije: duž. 215 cm, vis. 110 cm, šir. 98 cm
Datacija: 170-300.
Objavljeno: AE 1910, 150, CBFIR 344, br. 428; RIU 1372; Alföldy 2004, 9-10, br. 9; HD029886; EDCS-16400368; TM 194496
Komentar: Spomenik je pronađen 1908. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 4047 (25.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // [Ael(iae) S]ecund/inae fil(iae) Aelii Secundi/ni vet(erani) ex b(ene)f(iciario) co(n)s(ularis) q(uae) vixit / an(nis) XXIIII d(iebus) XXX et II Ael(ius) / C(a)esianus b(ene)f(iciarius) co(n)s(ularis) con/iugi dulcis(s)im(a)e / f(aciendum) c(uravit)

VERÉB

579. Portretna stela Publija Elija Frontona

Nalazište: Veréb
Smještaj: Stolni Biograd, Muzej kralja Stjepana, inv. br. 51.11.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 173 cm, šir. 99 cm, deb. 30 cm
Visina slova: 3 cm
Datacija: 230-270.
Objavljeno: CIL III 3362; 10347; Kuntić-Makvić 1976, 44-45, br. 5; RIU 1377; Alföldy 2004, 11-12, br. 11; AE 2004, 1159; Mander 2013, 320-321, br. 766; HD031897; EDCS-17500100; TM 194565
Komentar: Spomenik je pronađen prije 1900. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 4050 (24.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // P(ublio) Aelio <F>rontoni dec(urioni) / col(oniae) Aq(uincensium) flaminico / qui vixit annis / LIII et P(ublio) Aelio Vindici / fi[lio] qui vixit an[n(is) -]I / <e>t [Aelia]e V<i>c<t>or[i]n(a)e / fil(iae) qu(ae) [vi]xit ann(is) / VIII et P(ublio) Ael(io) In/petrato filio / qui vixit ann(is) VI cui vita par/va mors valde / citata fuit quem / flentes doleunt / miserique paren/tes Sept(imia) Decora/ta coniugi pien/[ti]ssimo et fili(i)s / [co]mmunibu[s et] / Ael[ii I]npetra[tus et] / [De]coratus [---] / [------?

580. Meitimina portretna stela

Nalazište: Veréb
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 51.4.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 224 cm, šir. 75 cm, deb. 24 cm
Visina slova: 4.6 cm
Datacija: 50-150.
Objavljeno: CIL III 3364; 10348; Garbsch 1965, br. 2; Erdélyi 1974, br. 21; RIU 1378; Alföldy 2004, 29; Rothe 2012, 180, sl. 27; Mander 2013, 320, br. 765; HD031900; EDCS-17500101; TM 194566
Komentar: Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 715 (24.06.2020)
Natpis:

Meitima Casa/monis f(ilia) an(norum) XV / t(itulum) p(osuit) pater f(iliae) p(ientissimae)

581. Portretna stela Septimija Konstantina

Nalazište: Veréb
Smještaj: Stolni Biograd, Muzej kralja Stjepana, inv. br. 51.10.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 209 cm, šir. 71 cm, deb. 25 cm
Visina slova: 2 cm - 2.5 cm
Datacija: 230-270.
Objavljeno: CIL III 3363; 10340; Garbsch 1965, br. 163; RIU 1379; Alföldy 2004, 29; HD031903; EDCS-17500102; TM 194567
Komentar: Datacija prema lupa 4049.
Fotografija: lupa 4049 (24.06.2020)
Natpis:

D(is) M(anibus) // Sep(timio) Con/stantino / q(ui) vixit an(nos) / XVI Sep(timiae) Constan/tin(a)e q(uae) / vix(it) an(nos) XXXVI / matri / ei{i}us Sep(timius) / Vibius av(u)n/culus et her(es) / fa(ciendum) cur(avit) ex tes(tamento) / volete o an/pli(!) sorori / b{s}ene merenti / pos(uit) // o(pto) s(it) t(ibi) t(erra) l(evis)

AJMAŠ

582. Ulomak grobnog spomenika sinu

Nalazište: Ajmaš (Rácalmás)
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 25.1923
Tip spomenika: nepoznat
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 19 cm, šir. 36 cm, deb. 10 cm
Datacija: 200-300.
Objavljeno: RIU 1464; Alföldy 2000, 59-60, br. 19; AE 2001, 1666; HD032050; EDCS-17600853; TM 194602
Komentar: Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 9919 (24.06.2020)
Natpis:

------?] / [--- Co]nstant[inus] / [|(centurio)? leg(ionis) II] adi(utricis) et Aur[---]/[---]na paren[tes] / [filio] rar(issimo) ac dul(cissimo) [fec(erunt)] / [------?

SÁRBOGÁRD

583. Vindonova portretna stela

Nalazište: Sárbogárd - Alsotöbörzsökpuszta
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 56.1900
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 210 cm, šir. 89 cm, deb. 18 cm
Datacija: 100-150.
Objavljeno: CIL III 15151; Schober 1923, 116-117, br. 257; RIU 1482; Visy 1996, 37, br. 43; Alföldy 2004, 38; Nagy 2012, 53-54, br. 45; HD032065; EDCS-17800001; TM 194607
Komentar: Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3213 (24.06.2020)
Natpis:

Vindo Saturn/ini f(ilius) ann(orum) LX et Am/muia Mogetion/is f(ilia) an(norum) L h(ic) s(iti) s(unt) M(arcus) / Ulpius Brogima/rus gener t(itulum) p(osuit)

ČIV

584. Kalmenova portretna stela

Nalazište: Čiv (Piliscsév)
Smještaj: Muzej Bálinta Balassija, inv. br. 67.37.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 210 cm, šir. 60 cm, deb. 26 cm
Datacija: 100-200.
Objavljeno: RIU 801; HD038355; EDCS-09900343; TM 195119
Komentar: Spomenik je pronađen 1909. Datacija prema HD.
Fotografija: lupa 3301 (24.06.2020)
Natpis:

Calmenus Sind/io(nis) f(ilius) an(norum) XXV t(itulum) p/osuerot(!) fil(ii) / (h)eredes

TÖRÖKBÁLINT

585. Verondakova stela

Nalazište: Törökbálint
Smještaj: Mađarski nacionalni muzej, inv. br. 62.65.1
Tip spomenika: stela
Materijal: vapnenac
Dimenzije: vis. 208 cm, šir. 82 cm, deb. 29
Visina slova: 4.5 cm – 5.6 cm
Datacija: 70-150.
Objavljeno: Schober 1923, 58, br. 125; RIU 1343; CIL III 3381; Alföldy 2002, 274, br. 19; AE 2002, 1205; Nagy 2012, 34, br. 17; HD031813; EDCS-17500075; TM 194538
Komentar: Čitanje prema lupa 3099.
Fotografija: lupa 3099 (01.09.2020)
Natpis:

Verondagus / Vervici fil(i)us / an(n)orum / cuadragint/a (!) et Verbaci/us Veronda/gi filius an(n)/orum trium

10. POPIS PRILOGA

10.1. Popis slika

Slika 1. Nekropole u Akvinku (prema Topál 2003a, 162) 26

Slika 2. Rekonstrukcija Murse koncem 2. i početkom 3. st. (prema Leleković 2020, 119).....31

Slika 3. Sirmij u 2. i 3. st. (prema Jeremić 2012, 202) 32

10.2. Popis karata

Karta 1. Donja Panonija s brojem analiziranih grobnih spomenika po naselju.....12

10.3. Popis grafikona

Grafikon 1. Tipologija analiziranih spomenika 58

Grafikon 2. Zastupljenost pojedinih epiteta na grobnim natpisima 72

Grafikon 3. Količina grobnih natpisa s formulom *H(ic) s(itus) e(st)* po stoljećima 77

Grafikon 4. Količina grobnih natpisa s formulom *D(is) M(anibus*) po stoljećima.....77

Grafikon 5. Vrste komemorativnih odnosa u jezgrenoj obitelji.....104

10.4. Popis tablica

Tablica 1. Udio odnosa obilježenih epitetima.....73

Tablica 2. Količina najčešćih epiteta i pokojnici kojima su namijenjeni 74

Tablica 3. Jezgrenoobiteljske linije u civilnom uzorku po područjima.....103

Tablica 4. Jezgrenoobiteljske linije u vojničkom uzorku po područjima.....110

Tablica 5. Zastupljenost odnosa na civilnim i vojničkim natpisima 115

Tablica 6. Zastupljenost odnosa: obični vojnici, časničko-dočasnički kadar i veterani.....125

Tablica 7. Zastupljenost odnosa po naseljima: Akvink, Interciza i Mursa.....131

Tablica 8. Naselja: Ulcizija, Sirmij, Sopijane i Gorsij 135

Tablica 9. Ukupna zastupljenost odnosa u Donjoj Panoniji 136

Tablica 10. Civilne komemoracije u Donjoj Panoniji metodom D. Martina.....138

Tablica 11. Skupni ukopi u Donjoj Panoniji.....139

Tablica 12. Skupne komemoracije u Donjoj Panoniji 139
Tablica 13. Udio posveta djeci do 10 godina 143
Tablica 14. Udio dobnih skupina komemoriranih sinova ili kćeri 144
Tablica 15. Brojčani odnos među komemoratorima u Donjoj Panoniji 153
Tablica 16. Brojčani odnos među komemoratorima izvan Donje Panonije 154
Tablica 17. Brojčani odnos među pokojnicima u Donjoj Panoniji 157
Tablica 18. Brojčani odnos među pokojnicima izvan Donje Panonije 159
Tablica 19. Pokojnici s filijacijom u donjopanonskom uzorku 164

11. BIBLIOGRAFIJA

11.1. Popis kratica

AAntHung	*Acta antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae*, Budapest
AArchHung	*Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae*, Budapest
AAWW	*Anzeiger der Akademie der Wissenschaften*, Wien
AE	*L'année épigraphique. Revue des publications épigraphiques relatives a l'antiquité romaine.* Paris: Presses Universitaires de France, 1888-
AErt	*Archaeologiai értesítő*, Budapest
AHung	*Archaeologia Hungarica*, Budapest
ANRW	*Aufstieg und Niedergang der römischen Welt,* Berlin & New York: Walter de Gruyter & Co., 1972-
AR	*Alba Regia, Annales Musei Stephani Regis*, Székesfehérvár
ARP	*The Archaeology of Roman Pannonia*, ur. Alfonz Lengyel, George T. Radan, Lexington & Budapest: Akadémiai Kiadó, 1980.
BR	*Budapest Régiségei*, Budapest
Bölcske	Ádám Szabó, Endre Tóth, (ur.), *Bölcske. Römische Inschriften und Funde*, Budapest: Ungarisches Nationalmuseum, 2003.
BGU	*Aegyptische Urkunden aus den Königlichen (später: Staatlichen) Museen zu Berlin, Griechische Urkunden*, Berlin, Bd. I (1895) – Bd. XX (2014).
CBFIR	Egon Schallmayer, et al., *Der römische Weihebezirk von Osterburken I, Corpus der griechischen und lateinischen Beneficiarier-Inschriften des Römischen Reiches*, Stuttgart: Kommissionsverlag / K. Theiss, 1990.
CIGP	*Corpus Inscriptionum Graecarum Pannonicarum*, ur. Péter Kovács, Debrecen: University of Debrecen, 2001.
CIJud	*Corpus inscriptionum Iudaicarum*, ur. Jean-Baptiste Frey, Città del Vaticano: Pontificio Istituto di Archeologia Cristiana, 1936-1952.
CIL III	*Corpus inscriptionum latinarum. Inscriptiones Asiae, provinciarum Europae Graecarum, Illyrici Latinae*, ur. Theodor Mommsen, Berlin: Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften, 1873, ^{2}1958, Suppl. 1902.

CLE	*Carmina Latina Epigraphica,* ur. Franz Bücheler, Alexander Riese, Ernst Lommatzsch, Leipzig: Teubner, 1930.
CLEPann	*Studi sui carmi epigrafici: Carmina Latina Epigraphica Pannonica,* ur. Paolo Cugusi; Maria Teresa Sblendorio Cugusi, Bologna: Pàtron, 2007.
CSIR Ungarn	*Corpus Signorum Imperii Romani, Ungarn,* ur. Zoltán Farkas, Alice Sz. Burger et al., Budapest: Akadémiai Kiadó, 1991.
EDH	*Epigraphische Datenbank Heidelberg*
ERA	*The Encyclopedia of the Roman Army*, ur. Yann Le Bohec, Chicester: John Wiley and Sons Ltd, 2015-.
FPA	*Fontes Pannoniae antiquae – The Sources of Pannonian Antiquity,* ur. Péter Kovács, Bence Fehér, Budapest: Károli Egyetemi Kiadó, 2005-
IDRE	*Inscriptiones Daciae Romanae. Inscriptiones extra fines Daciae repertae Graecae et Latinae (saec. I.II.III),* ur. Constantin C. Petolescu, Bucarest: Editura Enciclopedică, 1996-2000.
ILCV	*Inscriptiones Latinae Christianae Veteres,* ur. Ernst Diehl, Berlin, Dublin, Zürich: Weidmann, 1925-1967.
ILJug	*Inscriptiones Latinae quae in Iugoslavia inter annos MCMXL et MCMLX repertae et editae sunt,* ur. Anna Šašel i Jaroslav Šašel, Ljubljana: Situla: razprave Narodnega muzeja Slovenije, 1963-
ILS	*Inscriptiones Latinae Selectae,* ur. Hermann Dessau, Berlin: Weidmann, 1892-1916.
InscrAqu	Giovanni Brusin, *Inscriptiones Aquileiae*, 3 vol., Udine: Arti grafiche friulane, 1991-1993.
Intercisa I	László Barkóczi, Gizella Erdélyi, Endre Ferenczy, Ferenc Fülep, János Nemeskéri (ur.), „Intercisa (Dunapentele - Sztálinváros) története a római korban“, *AHung* 33, 1954, 1–285.
Intercisa II	Mária R. Alföldi, Károly Sági, Jenö Fitz, Klára Sz. Póczy, Aladár Radnóti, Ágnes Salamon, János Szilágyi, Eszter B. Vágó (ur.), „Intercisa II (Dunapentele). Geschichte der Stadt in der Römerzeit“, *AHung* 36, 1957, 1–342.
JRS	*Journal of Roman Studies*, Cambridge
MAInstUngAk	*Mitteilungen des Archäologischen Instituts der Ungarischen Akademie der Wissenschaften,* Budapest
OPEL	*Onomasticon provinciarum Europae latinarum,* ur. Barnabás Lőrincz - Ferenc Redő, Budapest: Akadémiai Kiadó, Archaeolingua Alapítvány, 1994-2005.

OZ	*Osječki zbornik*, Osijek
Pannonia I	Marjeta Šašel Kos, Peter Scherrer, Bruna Kuntić-Makvić, László Borhy (ur.), *The autonomous towns of Noricum and Pannonia. Pannonia I,* Ljubljana: Narodni muzej Slovenije, 2003.
Pannonia II	Marjeta Šašel Kos, Peter Scherrer (ur.), *The autonomous towns of Noricum and Pannonia. Pannonia II*, Ljubljana: Narodni muzej Slovenije, 2004.
PH	*The Packard Humanities Institute: searchable Greek Inscriptions*
PIR	*Prosopographia Imperii Romani Saec. I, II, III*, ur. Edmund Groag, Arthur Stein, Berlin: Preußische Akademie der Wissenschaften, 1897-1898.
RE	*Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*, ur. Georg Wissowa, Wilhelm Kroll, Stuttgart: J. B. Metzlersche Buchhandlung, 1894-1980.
RIU	*Die römischen Inschriften Ungarns*, ur. László Barkóczi i András Mócsy, Amsterdam: Hakkert, 1972–
SEG	*Supplementum epigraphicum Graecum*, Leiden, Alphen aan den Rijn, Amsterdam, 1923-1971; 1979 —
SEP	*Studia Epigraphica Pannonica*, Budapest
SpNov	*Specimina Nova Universitatis Quinqueecclesiensis*, Pécs
StudComitat	*Studia comitatensia*, Szentendre
TAM	*Tituli Asiae Minoris*, ur. Ernst Kalinka, Wien: Akademie der Wissenschaften, 1865-1946.
TitAq	*Tituli Aquincenses,* ur. Péter Kovács et al., Budapest: Pytheas, 1989, 2009-
TM	*Trismegistos*: *an Interdisciplinary Portal of Papyrological and Epigraphical Resources*
TRHR	*Tituli Romani in Hungaria reperti. Supplementum,* ur. Péter Kovács, Bonn: Rudolf Habelt, Budapest: Enciklopédia, 2005.
VAHD	*Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, Split
VHAD	*Vjesnik Hrvatskoga arheološkoga društva*, Zagreb
ZPE	*Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, Bonn
ŽA	*Živa antika*, Skopje

11.2. Popis literature

Agócs 2013 — Nándor Agócs, „People in Intercisa from the Eastern Part of the Roman Empire“, *SpNov* 21-22, 2013, 9–27.

Alföldy 1967 — Géza Alföldy, *Die Legionslegaten der römischen Rheinarmeen*, Graz, Köln: Böhlau, 1967.

Alföldy 1995 — Géza Alföldy, “La Pannonia e l'Impero romano”, u: Gábor Hajnóczi (ur.), *La Pannonia e l'Impero romano*, Milano: Electa, 1995, 25–40.

Alföldy 1997 — Géza Alföldy, “Die Großen Götter von Gorsium”, *ZPE* 115, 1997, 225-229.

Alföldy 2000 — Géza Alföldy, “Epigraphica Pannonica II. Inschriften aus der niederpannonischen Limeszone zwischen Matrica und Intercisa”. *SpNov* 16, 2000 (2002), 47–70.

Alföldy 2002 — Géza Alföldy, “Epigraphica Pannonica I. Inschriften aus der näheren Umgebung von Aquincum”, *ZPE* 140, 2002, 263–277.

Alföldy 2004 — Géza Alföldy, „Epigraphica pannonica III“, *SpNov* 18, 2004, 1–48.

Alföldy 2010 — Géza Alföldy, “Epigraphica Pannonica V. Inschriften aus Tác. Studia Epigraphica Pannonica II”, in: Péter Kovács, Ádám Szabó (ur.), *Studia Epigraphica Pannonica* II, Budapest: Verano, 2009 (2010), 31–48.

Alföldy 2011 — Géza Alföldy, “Ein gallischer Adliger in Aquincum”, u: Ioan Piso et al. (ur.), *Scripta Classica: Radu Ardevan sexagenario dedicata*, Cluj-Napoca: Mega Publishing House, 2011, 211–219.

Andreau Bruhns 1990 — Jean Andreau, Hinnerk Bruhns (ur.), *Parenté et stratégies familiales dans l'Antiquité romaine*, Rome, École française de Rome, 1990.

Bagnall, Frier 2006 — Roger S. Bagnall, Bruce W. Frier, *The Demography of Roman Egypt*, Cambridge: University Press, 2006.

Baldassarre et. 2018 — Ida Baldassarre, Irene Bragantini, Anna Maria Dolciotti, Chiara Morselli, Franca Taglietti, “Necropoli dell’Isola Sacra. Le ricerche 1968-89: ripercorrendo un’esperienza”, u: Mireille Cébeillac-Gervasoni, Nicolas Laubry, Fausto Zevi (ur.), *Ricerche su Ostia e il suo territorio*, Roma: École française de Rome, 2018, 76–93.

Barkóczi 1964 — László Barkóczi, “The Population of Pannonia from Marcus Aurelius to Diocletian”, *AArchHung* 16, 1964, 257–356.

Barkóczi 1982/83 — László Barkóczi, “Die südöstlichen und orientalischen Beziehungen der Darstellungen auf den ostpannonischen Grabstelen”, *MAInstUngAk* 12, 1982-1983, 123–151.

Bárkoczi 1992 László Barkóczi, “Frührömische glasierte Keramik in Ungarn”, u: Zsuzsanna Bánki, Vajk Cserményi (ur.), *Glasierte Keramik in Pannonien*, Székesfehérvár: Konig Sankt Stephan Museum, 1992, 7-35.

Behling 2016 Claudia-Maria Behling, *Kinderdarstellungen in der Spätantike und im frühen Christentum*, Wien: Phoibos, 2016.

Beltrán Lloris 2014 Francisco Beltrán Lloris, „The 'Epigraphic Habit' in the Roman Empire”, u: Christer Bruun i Jonathan Edmondson (ur.), *The Oxford Handbook of Roman Epigraphy*, Oxford: University Press, 2014, 131–152.

Beszédes 2010 József Beszédes, “Római kori sírépítmény a Rupp-hegyről”, *Ókor* 9, 2010/2, 69–73.

Beszédes 2013 József Beszédes, „Felirattani újdonságok 2013-ban“, Péter Kovács, Bence Fehér (ur.), *SEP* 5, Budapest: Phoibos, 2013, 11–16.

Bezeczky 1995 Tamás Bezeczky, “Roman amphora trade in Pannonia“, u: Gábor Hajnóczi (ur.) *La Pannonia e l’impero Romano*, Milano: Electa, 1995, 155–175.

Boatwright 2005 Mary T. Boatwrigh, „Children and Parents on the Tombstones of Pannonia“, u: George 2005, 287–353.

Bodel 2001 John Bodel, „Epigraphy and the Ancient Historian“, u: John Bodel (ur.), *Epigraphic Evidence: Ancient History from Inscriptions*, London & New York: Routledge, 2001.

Borg 2013 Barbara E. Borg, *Crisis and Ambition, Tombs and Burial Customs in Third-Century C.E. Rome,* Oxford: University Press, 2013.

Bradley 2005 Keith R. Bradley, “The Roman child in sickness and death”, u: M. George (ur.), *The Roman Family in the Empire: Rome, Italy and Beyond*, Oxford: University Press, 2005, 67–92.

Brancato 2015 Nicoló Giuseppe Brancato, *Una componente transversale nella società romana: gli alumni. Inscriptiones latinae ad alumnos pertinentes commentariumque*, Roma: Artecom-onlus, 2015.

Brunšmid 1901 Josip Brunšmid, “Arheološke bilješke iz Dalmacije i Panonije IV”, *VHAD* 5, 1901, 87–168.

Brunšmid 1905 Josip Brunšmid, “Kameni spomenici Hrvatskoga narodnoga muzeja u Zagrebu”, *VHAD* 8, 1905, 37–104.

Brunšmid 1909 Josip Brunšmid, “Kameni spomenici Hrvatskoga narodnoga muzeja u Zagrebu”, *VHAD* 10, 1909, 149–222.

Brunšmid 1910-1911 Josip Brunšmid, “Kameni spomenici Hrvatskoga narodnoga muzeja u Zagrebu”, *VHAD* 11, 1910-1911, 63–144.

Bulat, Pinter. 1967 Mirko Bulat, Danica Pinterović, “Novi rimski natpisi iz Osijeka”, *OZ* 11, 1967, 87–100.

Bulat 1989 Mirko Bulat, “Novi rimski natpisi iz Osijeka”, *OZ* 20, 1989, 35–46.

Burn 1953 Robert Burn, “Hic breve vivitur”, *Past and Present* 4, 1953 2–31.

Calabi Liment. 1968 Ida Calabi Limentani, *Epigrafia latina*, Milano, Varese: Istituto editoriale cisalpino, 1968.

Cambi 1989 Nenad Cambi, “Bilješke uz dvije panonske nadgrobne stele”, *VAMZ* 22, 1989, 59–76.

Carroll 2006 Maureen Carroll, *Spirits of the Dead: Roman funerary commemoration in western Europe*, Oxford: University Press, 2006.

Carroll 2015 Maureen Carroll, “Commemorating Military and Civilian Families on the Danube Limes” u: Lyudmil Vagalinski, Nicolay Sharankov (ur.), *Limes XXII. Proceedings of the XXIInd International Congress of Roman Frontier Studies*, Sofia: National Archaeol. Institute, 501–509.

Cermanović K. 1965 Aleksandrina Cermanović-Kuzmanović, “Die dekorierten Sarkophage in den römischen Provinzen von Jugoslawien”, *Archaeologia Iugoslavica* 6, 1965, 89–103.

Cherry 1995 David Cherry, “Re-Figuring the Roman Epigraphic Habit,” *The Ancient History Bulletin* 9, 1995, 143–156.

Chioffi 2010 Laura Chioffi, “Capuano disperso in Pannonia”, u: Marina Silvestrini (ur.), *Le tribù romane. Atti della XVIe Rencontre sur l'Épigraphie*, Bari: Edipuglia, 2010, 451–455.

Chioffi 2014 Laura Chioffi, „Death and Burial“, u: Christer Bruun i Jonathan Edmondson (ur.), *The Oxford Handbook of Roman Epigraphy*, Oxford: University Press, 2014, 627-648.

Clauss 1973 Manfred Clauss, “Probleme der Lebensalterstatistik aufgrund römischer Grabinschriften”, *Chiron* 3, 1973, 395–417.

Conte 1994 Gian Biagio Conte, *Latin Literature. A History*, Baltimore, London: The Johns Hopkins University Press, 1994.

Corbier 1991 Mireille Corbier, “Constructing kinship in Rome: marriage and divorce, filiation and adoption”, u: Kertzer, Saller 1991, 127–144.

Corbier 1998 Mireille Corbier, "Épigraphie et parenté", u: Yann Le Bohec, Yves Roman (ur.), *Épigraphie et histoire: acquis et problèmes,* Lyon: Université Lyon III, 1998, 101–152.

Corbier 2006 Mireille Corbier, *Donner à voir, donner à lire. Mémoire et communication dans la Rome ancienne*, Paris: CNRS, 2006.

Crook 1967 John Anthony Crook, *Law and Life of Rome*, London: Thames and Hudson, 1967.

Cugusi 2007 Paolo Cugusi, Maria Teresa Sblendorio Cugusi, *Per un nuovo corpus dei carmina Latina Epigraphica: materiali e discussioni*, Roma: Bardi, 2007.

Curchin 2000/2001 Leonard A. Curchin, "The roman family: recent interpretations", *Zephyrus* 53/54, 2000/2001, 535–550.

Čače 2010 Slobodan Čače, "Discripti in decurias (Plin. Nat. hist. 3, 142-143) – uređenje osvojenih područja pod Augustom", u: Josip Dukić, Ante Milošević, Željko Rapanić (ur.), *Scripta Branimiro Gabričević dicata,* Trilj: Kulturno društvo Trilj, 2010, 57–81.

Dautova-Ruš. 1983 Velika Dautova-Ruševljan, *Rimska kamena plastika u jugoslovenskom delu provincije Donje Panonije*, Novi Sad: Vojvođanski muzej, Savez arheoloških društava Jugoslavije, 1983.

Demicheli 2015 Dino Demicheli, „Salonitani extra fines Dalmatiae (IV) Salonitanci u vojnoj službi (dio prvi)", *Tusculum: časopis za solinske teme* 8/1, 2015, 59–73.

De Salvo 2010 Lietta De Salvo, "Circolazione e commercio per via d'acqua nelle provincie danubiane", u: Livio Zerbini (ur.), *Roma e le province del Danubio*, Soverio Mannelli: Rubettino, 2010, 79–94.

Dixon 1992 Suzanne Dixon, *The Roman Family,* Baltimore: JHUP, 1992.

Dixon 2016 Suzanne Dixon, „Family", u: Paul J. du Plessis, Clifford Ando, Kaius Tuori (ur.), *The Oxford Handbook of Roman Law and Society*, Oxford, University Press, 2016, 461–472.

Domić Kunić 2006 Alka Domić Kunić, „Bellum Pannonicum (12.–11. pr. Kr.). Posljednja faza osvajanja južne Panonije", *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 39/3, 2006, 59–164.

Du Boulay 1974 Juliet Du Boulay, *Portrait of a Greek Mountain Village*, Oxford: Clarendon Press, 1974.

Duncan-Jones 1974 Richard P. Duncan-Jones *The Economy of the Roman Empire*: *Quantitative Studies*, Cambridge: University Press, 1974.

Duncan-Jones 1977 Richard P. Duncan-Jones, „Age-rounding, Illiteracy and Social Differentiation in the Roman Empire“, *Chiron* 7, 1977, 333–353.

Duncan-Jones 1990 Richard P. Duncan-Jones, *Structure and Scale in the Roman Economy*, Cambridge: University Press, 1990.

Dušanić 1965 Slobodan Dušanić, „Tri epigrafska priloga“, *ŽA* 15, 1965, 85–108.

Dušanić 1967 Slobodan Dušanić, „Novi i revidirani natpisi Istočnog Srema“, *ŽA* 17, 1967, 195–215.

Duthoy 1974 Robert Duthoy, „La fonction sociale de l'augustalité“, *Epigraphica* 36, 1974, 134-154.

Eck 1987 Werner Eck, ‘Römische Grabinschriften: Aussageabsicht und Aussagefa¨higkeit im funera¨ren Kontext’, u: Von Hesberg, Zanker 1987, 61–84.

Eck 1996 Werner Eck, „Epigrafi e construzioni sepolcrali nella necropoli sotto S. Pietro“, u: *Tra epigrafia, prosopografia e archeologia: scritti scelti, rielaborati ed aggiornati*, Roma: Quasar, 1996, 251–269.

Eck 1998 Werner Eck, „Inschriften auf Holz. Ein unterschätztes Phänomen der epigraphischen Kultur Roms“, u: Peter Kneissl, Volker Losemann (ur.), *Imperium Romanum. Studien zu Geschichte und Rezeption. Festschrift Karl Christ*, Stuttgart: Steiner, 1998, 203–217.

Eck 2007 Werner Eck, „Befund und Realität. Zur Repräsentativität unserer epigraphischen Quellen in der römischen Kaiserzeit“, *Chiron* 37, 2007, 49–64.

Edmondson 2005 Jonathan Edmondson, „Family Relations in Roman Lusitania: Social Change in a Roman Province?“, u: Michele George (ur.), *The Roman Family in the Empire: Rome, Italy, and Beyond*, Oxford. University Press, 2005, 183–229.

Edmondson 2014 Jonathan Edmondson, “Roman Family History”, u: Christer Bruun i Jonathan Edmondson (ur.), *The Oxford Handbook of Roman Epigraphy*, Oxford: University Press, 2014, 559-581.

Egger 1951 Rudolf Egger, “Bemerkungen zum Territorium pannonischer Festungen”, *AAWW* 88, 1951, 206–232.

Erdélyi 1974 Gizella Erdélyi, *A római kőfaragás és kőszobrászat Magyarországon*, Budapest: Akadémiai kiadó, 1974.

Ertel, Németh 2010 Christine Ertel, Margit Németh, *Bestandteile von römischen Grabbauten aus Aquincum und dem Limesabschnitt im Stadtgebiet von Budapest*, Budapest: Archaeolingua, 2010.

Etienne 1959 Robert Etienne, "Démographie et épigraphie," *Atti del Terzo Congresso Internazionale di Epigrafia Greca e Latina,* Roma: 'L'Erma, 1959, 415–424.

Facsády 2000 Annamária K. Facsády, „Rescue Excavations in the Northern Part of the so-called Bécsi Street Cemetery", *Aquincumi Füzetek* 6, 2000, 55–61.

Fayer 2005 Carla Fayer, *La familia romana. Aspetti Giuridici ed antiquari. Parte II: Sponsalia, matrimonio, dote,* Roma: L'Erma, 2005.

Fehér 2009 Bence Fehér, „Syrian Names Given in Pannonia Inferior", *Acta classica Universitatis scientiarum Debreceniensis* 45, 2009, 95–109.

Ferjančić 2020 Снежана Ферјанчић, „Регрутација подунавских Легија: II Adiutrix - Recruitment of Danubian legions: II Adiutrix", *Зборник Матице српске за класичне студије* 21/22, 2020, 139-167.

Fernández Corr. 2016 Marta Fernández Corral, "Conmemoración funeraria y religiosa de época romana en la epigrafía del norte de Hispania: el área autrigona" (doktorska disertacija, Universidad del País Vasco), Vitoria-Gasteiz, 2016.

Ferrerò Raditsa 1980 Leo Ferrerò Raditsa, "Augustus' Legislation Concerning Marriage, Procreation, Love Affairs and Adultery", *ANRW* II/13, 1980, 278-339.

Filipović 2004 Slavica Filipović, "Colonia Aelia Mursa", u: *Pannonia* II, 157–168.

Fishwick 2000 Duncan Fishwick, "The Sacred Area at Gorsium (Pannonia Inferior)", *Phoenix* 54/3-4, 2000, 309-331.

Fitz 1967 Jenő Fitz, "Epigraphica II. VIII–IX", *AR* 8, 1967, 292–294.

Fitz 1972 Jenő Fitz, *Les Syriens à Intercisa,* Bruxelles: Latomus, 1972.

Fitz 1976 Jenő Fitz, *Gorsium – Herculia*, Székesfehérvár: Szent István Király Múzeum, 1976.

Fitz 1983 Jenő Fitz, *Honorific Titles of Roman Military Units in the 3rd Century,* Budapest: Akadémiai Kiadó, 1983.

Fitz 1993 Jenő Fitz, *Die Verwaltung Pannoniens in der Römerzeit* I-II, Budapest: Encyclopedia, 1993.

Fitz 2004 Jenő Fitz, "Gorsium – Herculia, Teil 1: Forschungen", *AR* 33, 2004, 25–53.

Forni 1953 Fiovanni Forni, *II reclutamento delle legioni da Augusto a Diocleziano,* Milano, Roma: Fratelli Bocca, 1953.

Fülep 1984 Ferenc Fülep, *The History of Pécs during the Roman Era and the Problem of Continuity of the Late Roman Population*, Budapest: Akadémiai Kiadó, 1984.

Gábor et al. 2004 Olivér Gábor, Gábor Kárpáti, István Lengvári, Csaba Pozsárkó, „Sopianae“, u: *Pannonia II*, 269–294.

Gallivan, Wilk. 1997 Paul Gallivan, Peter Wilkins, “Familial structures in Roman Italy: a regional approach“, u: Rawson, Weaver 1997, 239–279.

Garbsch 1965 Jochen G. Garbsch, *Die norisch-pannonische Frauentracht im 1. und 2. Jahrhundert*, München: Beck, 1965.

George 2005 Michele George (ur.), *The Roman Family in the Empire: Rome, Italy and Beyond*, Oxford: University Press, 2005.

Gonda 2019 Attila Gonda, „Dialects of Vulgar Latin and the Dialectal Classification of the Alps-Danube-Adria Region“, *AAntHung* 59, 2019, 53–69.

Göricke-Lukić 2011 Hermine Göricke-Lukić, *Nekropole rimskodobne Murse*, Osijek: Muzej Slavonije, 2011.

Gummerus 1932 Herman Gummerus, *Der Ärztestand im römischen Reiche nach den Inschriften*, Helsinki: Akademische Buchhandlungs, 1932.

Hable 2002 Tibor Hable, “Óbuda-Újlak római kori topográfi ájának vázlata. Die Skizze der römerzeitlichen Topographie von Óbuda-Újlak”, *BR* 35, 2002, 267–278.

Harl 1991 Ortolf Harl, “Zu den Voraussetzungen für das Entstehen einer römischen Steinskulptur im Ostalpenraum”, u: Manfred Hainzmann, Dietreich Kramer, Erwin Pochmarski (ur.), *Akten des 1. Internationalen Kolloquiums über Probleme des Provinzialrömischen Kunstschaffens*, Wien: VWGÖ, 1991/I: 3–32.

Harlow, Lars. 2012 Mary Harlow, Lena Larsson Lovén (ur.), *Families in the Imperial and Late Antique Roman World*, London: Continuum, 2012.

Harris 1989 William V. Harris, *Ancient Literacy*, Cambridge: Harvard University Press, 1989.

Havas 2005 Zoltán Havas, “Az aquincumi aquaeductus új aspektusai = New approach to the aquaduct of Aquincum”, *BR* 39, 2005, 51-70.

Hofmann 1905 Harald Hofmann, *Römische militärgrabsteine der Donauländer*, Wien: A. Hölder, 1905.

Hope 2001 Valerie M. Hope, *Contructing Identity: The Roman Funerary Monuments of Aquileia, Mainz and Nimes*, Oxford: J. and E. Hedges Ldt, 2001.

Hopkins 1965 Keith Hopkins, „The age of Roman girls at marriage“, *Population Studies* 18, 1965, 309-327.

Hopkins 1966 Keith Hopkins, „On the probable age structure of the Roman population“, *Population Studies* 20 (2), 1966, 245–264.

Hopkins 1983 Keith Hopkins, *Death and renewal*, Cambridge: University Press, 1983.

Hopkins 1987 Keith Hopkins, “Graveyard for Historians” u: François Hinard (ur.), *La Mort, les morts et l'au-delà dans le monde romain,* Caen: Université de Caen, 1987, 113–126.

Jeremić 2016 Miroslav Jeremić, *Sirmium grad na vodi: razvoj urbanizma i arhitekture od I. do VI. veka*, Beograd: Arheološki institut, 2016.

Kaba 1964 Melinda Kaba, “Újabb feliratos kő Aquincumból”, *BR* 21, 1964, 247–251.

Katančić 1782 Matija Petar Katančić, *Dissertatio de columna miliaria ad Eszekum reperta,* Osijek: Typis Ioann. Mart. Diwalt, 1782.

Katančić 1826/1827 Matija Petar Katančić, *Istri adcolarum geographia vetus e monumentis epigraphicis, marmoribus, numis, tabellis eruta et commentariis illustrata I-II*, Buda: Universitas Hungarica, 1826/1827.

Kepartová 1986 Jana Kepartová, „Frater in Militärinschriften – Bruder oder Freund?“, *Listy filologické* 109, 1986, 11–14.

Kertzer, Saller 1991 David I. Kertzer, Richard P. Saller (ur.), *The Family in Italy from Antiquity to the Present,* New Haven / London: Yale Univ. Press, 1991.

Khanoussi, M. 2002 Mustapha Khanoussi, Louis Maurin, *Mourir à Dougga. Recueil des inscriptions funéraires,* Bordeaux: Ausonius, 2002.

Kiss 1987 Ákos Kiss, *Pannonische Architekturelemente und Ornamentik in Ungarn*, Budapest: Akadémiai Kiadó, 1987.

Koch, Sichter. 1982 Guntram Koch, Hellmut Sichtermann, *Römische Sarkophage,* München: Beck, 1982.

Kovács 2000 Péter Kovács, “Römische Inschriften aus dem sarmatischen Barbaricum in Ungarn. Ein Vorstudium zu den römischen Inschriften Ungarns 9“, u: Gyorgy Németh, Péter Forisek (ur.), *Epigraphica I. Studies on Epigraphy,* Debrecen: University, 57–75.

Kovács 2007 Péter Kovács, “A Pisidian Veteran and the First Mention of Pannonia”, *Tyche* 22, 2007, 99–107.

Kovács 2014 Péter Kovács, *Die antiken Quellen zu Pannonien in der Spätantike, Teil I: 284-337 N. Chr.*, Wien: Phoibos, 2014.

Kovács 2014a Péter Kovács, *A History of Pannonia during the Principate*, Bonn: Rudolf Habelt Verlag, 2014.

Kovács 2017 Péter Kovács, István Pánya, „Római feliratos oltárkő Tassról“, *Studia epigraphica Pannonica* 9 (2017), 87-95.

Kovács 2018 Péter Kovács, “Epigraphic research in Hungary, 2012–2017”, *AArchHung* 69, 97–106.

Kovács 2019 Péter Kovács, “Some Notes on the Beginnings of the Epigraphic Research in Hungary.”, u: Gergö István Farkas et al. (ur.), *Visy 75 Artificem Commendat Opus Studia in honorem Zsolt Visy*, Pécs: CLIR, 2019, 300-323.

Kovaliczky 2001/02 Gergely Kovaliczky, “Lucia Apuleia Candida, élt 25 évet”, *Janus Pannonius Múzeum Évkönyve* 46–47, 2001–2002, 77–80.

Krause 1991 Jens-Uwe Krause, “Familien und Haushaltsstrukturen im spätantiken Gallien,” *Klio* 73, 1991, 537–562.

Krause 1994 Jens-Uwe Krause, *Witwen und Waisen im römischen Reich I: Verwitwung und Wiederverheiratung*, Stuttgart: Fr. Steiner, 1994.

Kuntić-Makvić 1976 Bruna Kuntić-Makvić, "Carmina epigraphica latina Pannoniae Inferioris", *Latina et Graeca* 7, 1976, 33-66.

Kurilić 1995 Anamarija Kurilić, “Obitelj u ranorimskoj Liburniji”, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru* 34/21, 1994/1995, 47–83.

Kurilić 2014 Anamarija Kurilić, „The Characteristics of Vulgar Latin in Epigraphic Monuments“, u: Irena Bratičević, Teo Radić (eds.), *Classical heritage from the epigraphic to the digital: Academia Ragusina 2009 & 2011* (Zagreb: Ex libris, 2014), 9–21.

Kuzsinszky 1897 Bálint Kuzsinszky, “Az Aquincumi Muzeum és kőemlékei: az épitészeti részek kihagyásával”, *BR* 5, 1897, 95–164.

Kuzsinszky 1934 Valentin Kuzsinszky, *Aquincum. Ausgrabungen und Funde*, Budapest: Franklin, 1934.

Laes 2013 Christian Laes, “Male Virgins in Latin Inscriptions from Rome”, u: *Religious Participation in Ancient and Medieval Societies*, ur. Sari

Katajala-peltoma, Ville Vuolanto (Rome: Institutum Romanum Finlandiae, 2013), 105-119.

Láng 2004 Láng Orsolya, "Újabb adatok az úgy nevezett Testvérhegyi villa topográfiai helyzetéhez", *Aqfüz* 10, 2004, 90–105.

Laslett 1965 Peter Laslett, *The World We Have Lost*, London: Charles Scribner's Sons, 1965.

Lassère 1973 Jean-Marie Lassère, "Recherches sur la chronologie des épitaphes païennes de l'Africa," *Antiquités africaines* 7, 1973, 7-152.

Lassère 2005 Jean-Marie Lassère, *Manuel d'épigraphie romaine. 2 vols*. Paris: Picard, 2005.

Le Bohec Yann Le Bohec, *L'armée romaine sous le Haut-Empire*, Paris: Piccard, ^{2}1990.

Le Play 1874 Frédéric Le Play, *L'organisation de la famille, selon le vrai modèle signalé par l'histoire de toutes les races*, Tours: A. Mame et fils, 1874.

Le Roy Ladurie 1966 Emmanuel Le Roy Ladurie, *Les paysans de Languedoc*, Paris: Mouton, 1966.

Leleković 2012 Tino Leleković, „Cemeteries", u: Branka Migotti (ur.), *The Archaeology of Roman Southern Pannonia – The state of research and selected problems in the Croatian part of the Roman province of Pannonia*, Oxford: Archaeopress, 2012, 313–357.

Leleković 2020 Tino Leleković, „Elija Mursa: novo čitanje grada", *Arheološki radovi i rasprave = Acta et dissertationes archaeologicae* 19, 2020, 77–161.

Lindsay 2000 Hugh Lindsay, „Death-pollution and funerals in the city of Rome", u: Valerie M. Hope i Eireann Marshall (ur.), *Death and disease in the ancient city*, London: Routledge, 2000, 152-173.

Lo Cascio 1994 Elio Lo Cascio, „The Size of the Roman Population: Beloch and the Meaning of the Augustan Census Figures", *JRS* 84, 1994, 23-40.

Lőrincz 1989 Barnabás Lőrincz, "Cohors quingenaria Maurorum", *AArchHung* 41, 1989, 257-263.

Lőrincz 1992 Barnabás Lőrincz, "Zu den Inschriften von Intercisa", *ZPE* 93, 1992, 117–122.

Lőrincz 1996 Barnabás Lőrincz, *Vezető az Intercisa Múzeum római kőtárához*, Dunaújváros: Intercisa Múzeum, 1996.

Lőrincz 2001 Barnabás Lőrincz, *Die römischen Hilfstruppen in Pannonien während der Prinzipatszeit 1. Die Inschriften*, Wien: Forschungsgesellschaft Wiener Stadtarchäologie, 2001.

Lőrincz 2005 Barnabás Lőrincz, "Zu den Besatzungen der Auxiliarkastelle in Ostpannonien", u: Miroslava Mirković (ur.), *Römische Städte und Festungen an der Donau. Akten der regionalen Konferenz, Belgrad 2003*, Beograd: Filozofski fakultet, 2005, 53–66.

Lőrincz 2011 Barnabás Lőrincz, *Zur Militärgeschichte der Donauprovinzen des Römischen Reiches: ausgewählte Studien 1975-2009*, Budapest: Verano, Debrecen: University of Debrecen, 2011.

MacMullen 1982 Ramsay MacMullen, "The Epigraphic Habit in the Roman Empire," *The American Journal of Philology* 103/3, 1982, 233–246.

Mander 2013 Jason Mander, *Portraits of children on Roman funerary monuments*, Cambridge: University Press, 2013.

Mandić 2005 Živko Mandić, "Hrvatska imena naseljenih mjesta u Madžarskoj", *Folia onomastica Croatica* 14, 2005, 37–128.

Marin 2018 Emilio Marin, *Mursa: Hadrijanova kolonija uz limes Rimskog carstva*, Mursa Aeterna IV, Osijek – Zagreb: HAZU, 2018.

Maróti 2003 Éva Maróti, *Die römischen Steindenkmäler von Szentendre, Ulcisia Castra*, Szentendre: Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága, 2003.

Maróti, Mráv 2004 Éva Maróti, Zsolt Mráv, "Kiadatlan római kori kőemlékek Pest megyéből I. Feliratos kőemlékek", *StudComitat* 28, 2004, 247–263.

Marsigli 1726 Luigi F. Marsigli, *Danubius Pannonico-mysicus*, Amsterdam: Grosse, Alberts, De Hondt, 1726.

Martin 1996 Dale Martin, "The construction of the ancient family: methodological considerations," *JRS* 86, 1996, 41–60.

Márton 2002 András Márton, "A collegium Veteranorum újabb kőemléke Aquincumból. (Another stone monument of the collegium Veteranorum in Aquincum)" *BR* 35, 2002, 293–302.

Matijević 2019 Ivan Matijević, „Životni suputnici rimskih vojnika na salonitanskim nadgrobnim natpisima iz doba principata", *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest* 51/2, 2019, 61–116.

McCarthy 1979 Justin McCarthy, "Age, family, and migration in nineteenth-century Black Sea provinces of the Ottoman Empire", *International Journal of Middle East Studies* 10, 1979, 309–323.

McInerney 2019 Jeremy McInerney, “Interpreting Funerary Inscriptions from the City of Rome”, *Journal of Ancient History* 7, 2019, 156–206.

Meyer 1990 Elizabeth A. Meyer, “Explaining the Epigraphic Habit in the Roman Empire: The Evidence of Epitaphs,” *JRS* 80, 1990, 74–96.

Meid 2005 Wolfgang Meid, *Keltische Personennamen in Pannonien*, Budapest: Archaeolingua, 2005.

Migotti 2013 Branka Migotii, “The Stelae of Northern Croatia”, u: Nenad Cambi, Guntram Koch (ur.), *Funerary Sculpture of the Western Illyricum and the Neighbouring Regions of the Roman Empire*, Split: Književni krug, 2013, 303–341

Migotti 2016 Branka Migotti, „The military stelae of Northern Croatia“, u: Jana Horvat (ur.), *The Roman army between the Alps and the Adriatic*, Ljubljana: Inštitut za arheologijo ZRC SAZU, 2016, 171–192.

Migotti, Šaš. 2018 Branka Migotti, Marjeta Šašel Kos, Ivana Radman-Livaja, *Roman Funerary Monuments of South-Western Pannonia in their Material, Social and Religious Context*, Oxford: Archaeopress, 2018.

Migotti 2019 Branka Migotti, “The Interdependence of the Epitaph and Portraiture in Interpreting Inscribed Funerary Monuments”, u: Barbara Porod, Peter Scherrer (ur.), *Akten des 15. Internationalen Kolloquiums zum Provinzialrömischen Kunstschaffen Der Stifter und sein Monument*, Graz: Universalmuseum Joanneum GmbH, 2019, 234–243.

Milošević 1985 Petar Milošević, “Etnički i društveno-ekonomski aspekti kulta mrtvih na ranim nekropolama Sirmijuma”, u: N. Tasić (ur.), *Sahranjivanje pokojnika sa aspekta ekonomskih i društvenih kretanja u praistoriji i antici*, Beograd: Savez Arheoloških društava Jugoslavije i Arheološko društvo Bosne i Hercegovine, 1985, 177–185.

Mirković 1971 Miroslava Mirković, „Sirmium: Its History From the Ist Century A.D. to 582 A.D.”, u: Vladislav Popović (ur.), *Sirmium (Archaeological investigations in Syrmian Pannonia) 1*, Belgrade: Archaeological Institute, 1971.

Mirković 1990 Miroslava Mirković, „Sirmium et l`armée romaine“, *Arheološki vestnik* 41, 1990, 631–641.

Mirković 1998 Miroslava Mirković, „The staff of imperial administration in Sirmium in the first half of the fourth century“, *Starinar* 49, 1998, 93–101.

Mouritsen 2011 Henrik Mouritsen, *The Freedman in the Roman World*, Cambridge: University Press, 2011.

Mócsy 1950 András Mócsy, “Újabb adat a canabae belső szervezetéhez”, *AErt* 77, 1950, 117–119.

Mócsy 1959 András Mócsy, *Die Bevölkerung von Pannonien bis zu den Markomannenkriegen*, Budapest: Akadémiai Kiadó, 1959.

Mócsy 1962 András Mócsy, RE Suppl. IX, 1962, 516–776, *s.v.* "Pannonia"

Mócsy 1969 András Mócsy, "Pannonia-Forschung 1964-1968", *AArchHung* 21, 1969, 340–375.

Mócsy 1974 András Mócsy, *Pannonia and Upper Moesia. A history of the Middle Danube provinces of the Roman Empire*, London and Boston: Routledge & Kegan Paul, 1974.

Morris 1992 Ian Morris, *Death-Ritual and Social Structure in Classical Antiquity*, Cambridge: University Press, 1992.

Mráv 2007 Zsolt Mráv, "Római kori feliratok és faragott kőemlékek", *StudComitat* 30, 2007, 403–423.

Mráv 2009 Zsolt Mráv, "Másodlagosan beépített római mészkő és márvány kőemlékek az alsóhetényi belső erődből. Előzetes kutatási beszámoló." u: Endre Tóth (ur.), *Studia Valeriana. Az alsóhetényi és ságvári késő római erődök kutatásának eredményei*, Dombóvár 2009, 243–281.

Mráv, Ottom. 2005 Katalin Ottományi, Zsolt Mráv "De{i}fu(n)c(tus) Exp(editione) Germ(anica) Lauri(aco) Mort(e) sua - Sarkophag eines während der alamannischen Expedition Caracallas verstorbenen Soldaten aus Budaörs", AarchHung 56, 2005, 177-212.

Mrozek 1973 Stanislaw Mrozek, "À Propos de la répartition chronologique des inscriptions latines dans le Haut-Empire", *Epigraphica* 35, 1973, 113–118.

Nagy 1941 Lajos Nagy, "Les symboles astraux sur les monuments funéraires de la population indigène de la Pannonie", *Laureae Aquincenses* 2, 1941, 232–243.

Nagy 1942 Lajos Nagy, "VII. Temetők és temetkezés", u: Károly Szendy (ur.), *Budapest Története ½*, Budapest, 1942, 464–485.

Nagy 1971 Tibor Nagy, "Kőfaragás és szobrászat Aquincumban", *BR* 22, 1971, 103–160.

Nagy 1991 Tibor Nagy, "Die Okkupation Pannoniens durch die Römer in der Zeit des Augustus", *AArchHung* 43, 1991, 57–85.

Nagy 2012 Mihály Nagy, *Guide to the archaeological exhibitions in the Hungarian National Museum. Roman stones. Lapidarium*, Budapest: National Museum, 2012.

Németh 1999 Margit Németh, *b*, Budapest: Budapesti Történeti Múzeum, 1999.

Németh 2009 György Németh, "Valerius and Decoratus Crescens on CIL III 15169", *Acta classica Universitatis Scientiarum Debreceniensis* 45, 2009, 91–94.

Németh 2013 Margit Nemeth, "Andenken eines Kaiserbesuches in Aquincum", u: Werner Eck - Bence Fehér, Péter Kovács (ur.), *Studia epigraphica in memoriam Géza Alföldy*, Bonn: Rudolf Habelt, 2013, 249-254.

Nielsen 1997 Hanne Sigismun Nielsen, "Interpreting Epithets in Roman Epitaphs", u: Rawson, Weaver 1997, 169-204.

Parat 2020 Josip Parat, "Augustus and the Introduction of Epigraphic Habit to Pannonia", Jessica Bartz, Martin Müller, Rolf Frank Sporleder (ur.), *Augustus immortalis. Aktuelle Forschungen zum Princeps im interdisziplinären Diskurs*, Berlin: Humboldt-Universität zu Berlin, 2020, 63-70.

Parkin 1992 Tim G. Parkin, *Demography and Roman Society*, Baltimore, London: The John Hopkins University Press, 1992.

Pető 1984 Pető Mária, "Két aquincumi feliratos kőemlék", *BR* 25, 1984, 265-268.

Phang 2001 Sara E. Phang, *The Marriage of Roman Soldiers (13 BC-AD 235): Law and Family in the Imperial Army*, Boston: Brill, 2001.

Phang 2002 Sara E. Phang, „The Families of Roman Soldiers (First and Second Centuries A.D.): Culture, Law, and Practice", *Journal of Family History* 27(4), 2002, 352-373.

Piftor 2013 Valentin Piftor, „Age Rounding and Social Status in Moesia Inferior", *Studia Antiqua et Archaeologica* 19, 2013, 87–114.

Pinterović 1958 Danica Pinterović, "Novi i neobjavljeni rimski kameni spomenici s terena Murse i okolice", *OZ* 6, 1958, 23–63.

Pinterović 1978 Danica Pinterović, *Mursa i njeno područje u antičko doba*, Osijek: Centar za znanstveni rad JAZU, 1978.

Pinterović 2014 Danica Pinterović, *Mursa*, ur. Andrija Mutnjaković (Osijek: HAZU, 2014).

Pitkäranta 1973 Reijo Pitkärante, "Formule sepolcrali-Biometrica", u: *Le inscrizioni della necropolis dell'Autoparco Vaticano*, ur. Veikko Väänänen (Roma: Acta Instituti Romani Finlandiae, 1973), 113-134.

Pongrácz, Kov. 2003 Zsuzsánna Pongrácz, Péter Kovács, „Neue römische Steindenkmäler aus Adony", u: Ádám Szabó; Endre Tóth (ur.), *Pannonica provincialia et archaeologia*. Budapest: Magyar Nemzeti Múzeum, 2003, 369–378.

Popović 1971 Vladislav Popović, „A Survey of the Topography and Urban Organization of Sirmium in the Late Empire“, u: Vladislav Popović (ur.), *Sirmium, Archaeological Investigations in Syrmian Pannonia*, Beograd: The Archaeological Institute, 1971, 119-133.

Purcell 1987 Nicholas Purcell, „Tomb and suburb“, u: von Hesberg, Zanker 1987, 25-41.

Rawson 1974 Beryl Rawson, „Roman Concubinage and Other De Facto Marriages“, *Transactions of the American Philological Association* 104, 1974, 279–305.

Rawson 1986 Beryl Rawson (ur.), *The Family in Ancient Rome. New Perspectives*, Ithaca: Cornell University Press, 1986.

Rawson 1991 Beryl Rawson (ur.), *Marriage, Divorce, and Children in Ancient Rome*, Oxford: University Press, 1991.

Rawson 1997 Beryl Rawson, "The iconography of Roman childhood", u: Rawson, Weaver 1997, 205–238.

Rawson 2011 Beryl Rawson (ur.), *A Companion to Families in the Greek and Roman Worlds*, Malden / Oxford: Blackwell Publishing Ltd, 2011.

Rawson, Weaver 1997 Beryl Rawson, Paul Weaver (ur.), *The Roman Family in Italy. Status, Sentiment, Space*, Canberra / Oxford: HRC / Claredon Press, 1997.

Rendić-Mioč. 1948 Duje Rendić-Miočević, *Ilirska onomastika na latinskim natpisima Dalmacije*, Split: Slobodna Dalmacija, 1948.

Rendić-Mioč. 2009 Ante Rendić-Miočević, „Nadgrobna ploča Marka Aurelija Serena iz Iloka (Cuccium)“, *Opvscvla archaeologica* 33, 2009, 79–104.

Ricl 2001 Marijana Ricl, „A Matris Deae libertus at Sirmium“, *ZPE* 134, 2001, 287–296.

Rothe 2012 Ursula Rothe, “Clothing in the Middle Danube provinces. The garments, their origins and their distribution”, *Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Institutes in Wien* 81, 2012, 137–232.

Roxan 1991 Margaret Roxan, “Women on the frontiers,” u: Valerie A. Maxfield, Michael J. Dobson (ur.), *Roman frontier studies : proceedings of the XVth International Congress of Roman Frontier Studies*, Exeter: University of Exeter Press, 1991, 462–467.

Saller 1984 Richard P. Saller, “"Familia, Domus', and the Roman Conception of the Family", *Phoenix* 38/4, 1984, 336–355.

Saller 1994 Richard P. Saller, *Patriarchy, property and death in the Roman family*, Cambridge: University Press, 1994.

Saller, Shaw 1984 Richard P. Saller, Brent D. Shaw, „Tombstones and Roman Family Relations in the Principate: Civilians, Soldiers and Slaves", *JRS* 74, 1984, 124–156.

Salway 1994 Benet Salway, "What's in a name? A survey of Roman onomastic practice from c.700 B.C. to A.D. 700", *JRS* 84, 1994, 124–145.

Scheiber 1983 Alexander Scheiber, *Jewish Inscriptions in Hungary from the 3rd Century to 1686*, Budapest: Akademiai Kiado, Leiden: Brill, 1983.

Scheidel 1996 Walter Scheidel, *Measuring sex, age and death in the Roman Empire. Explorations in ancient demography*, Ann Arbor: Journal of Roman Archaeology, 1996.

Scheidel 2001 Walter Scheidel, "Roman Age Structure: Evidence and Models", *JRS* 91, 2001, 1–26.

Scheidel 2007 Walter Scheidel, "Marriage, Families, and Survival: Demograpdjrshic Aspects" u: Paul Erdkamp (ur.), *A Companion to the Roman Army*, Malden: Blackwell, 2007, 417-434.

Scheidel 2011 Walter Scheidel, "Marriage, families, and survival: demographic aspects', u: Paul Erdkamp (ur.), *A companion to the Roman army*, Blackwell: Malden, 2011, 417–434

Scheidel 2012 Walter Scheidel, "Epigraphy and demography: birth, marriage, family, and death", u: John Davies, John Wilkes (ur.), *Epigraphy and the historical sciences*, Oxford: University Press: 2012, 101–129.

Schleiermacher 1984 Mathilde Schleiermacher, *Römische Reitergrabsteine: die kaiserzeitlichen Reliefs des triumphierenden Reiters*. Bonn: Bouvier, 1984.

Schilling 2011 László Schilling, "Bestattungen und Gräberfelder von der Spätantike bis zum Frühmittelalter in und um die spätrömische Befestigung von Tác/Gorsium (4.–8. Jh.)", u: Orsolya Heinrich-Tamáska (ur.), *Keszthely-Fenékpuszta im Kontext Spätantiker Kontinuitätsforschung zwischen Noricum und Moesia*, Budapest-Leipzig-Keszthely-Rahden: Leidorf, 2011, 381-396.

Schober 1923 Arnold Schober, *Die römischen Grabsteine von Noricum und Pannonien*, Wien: Holzel und Co, 1923.

Shaw 1984 Brent Shaw, "Latin funerary epigraphy and family life in the later Roman Empire", *Historia* 33, 1984, 457–497.

Shaw 1991 Brent Shaw, “The cultural meaning of death: age and gender in the Roman family“, u: Kertzer, Saller 1991, 66–90.

Sigismund Niel. 1997 Hanne Sigismund Nielsen, “Interpreting Epithets in Roman Epitaphs, u: Rawson, Weaver 1997, 169–204.

Simon 2021 Zsolt Simon, “Brutes: zur Herkunft eines germanischen Lehnwortes in den lateinischen Inschriften”, *Glotta* 97, 2021, 309-320.

Solin 2003 Heikki Solin, “Analecta epigraphica CCVII–CCXV”, *Arctos* 37, 2003, 173–205.

Soproni 1979 Sándor Soproni, “Municipium Halicanum”, *Folia archaeologica* 30, 1979, 91–98.

Soproni 1985 Sándor Soproni, “Újabb római feliratok Pest megyéből”, *StudComitat* 17, 1985, 273–301.

Speidel 1965 Michael P. Speidel, *Die Equites singulares Augusti: Begleittruppe der römischen Kaiser des zweiten und dritten Jahrhunderts*, Bonn: R. Habelt, 1965.

Speidel 1994 Michael P. Speidel, *Riding for Caesar. The Roman Emperors’ Horse Guards*, London: B. T. Barsford Ltd, 1994.

Speidel 2009 Michael Alexander Speidel, „Roman Army Pay Scales“, in: M. A. Speidel (ed.), *Heer und Herrschaft im römischen Reich der hohen Kaiserzeit*, Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2009, 349–380.

Szabó 2016 Ádám Szabó, “Barbaricatus. Notes on the inscription of a funerary stela from Intercisa”, u: Radu Ardevan, Eugenia Beu-Dachin (ur.), *Mensa epigraphica rotunda Napocensis*, Cluj-Napoca: Mega Publishing, 2016, 13–26.

Szilágyi 1943 János Szilágyi, “Az Aquincumi Múzeum kutatásai és gyarapodása az 1936-1942. évek folyamán”, *BR* 13, 1943, 337–357.

Szilágyi 1951 János Szilágyi, “De duabus inscriptionibus Aquinci nuper repertis”, *AantHung* 1, 1951, 191–200.

Szilágyi 1955 János Szilágyi, “A római kori ásatások fontosabb eredményei Budapest területén és az Muzej Akvinka értékesebb gyarapodásai az 1951–53”, *BR* 16, 1955, 387–426.

Szilágyi 1956 János Szilágyi, *Aquincum*, Budapest: Akadémiai Kiadó, 1956.

Szilágyi 1961-1967 Szilágyi, János. “Beiträge zur Statistik der Sterblichkeit in den westeuropäischen Provinzen des römischen Imperiums”, *AarchHung*

13, 1961, 125–155; 14, 1962, 297–396; 15, 1963, 129–224; 17, 1965, 309–334; 18, 1966, 235–277; 19, 1967, 25–59.

Szilágyi 1965 János Szilágyi, "Kőfeliratok az Muzej Akvinka régi gyűjtéséből", *AErt* 92, 1965, 182–191.

Szilágyi 1971 János Szilágyi, "Umstrittene und unveröffentlichte Steininschriften aus dem Museum zu Aquincum", *BR* 22, 1971, 301–328.

Šašel Kos 1992 Marjeta Šašel Kos, "M. Aurelius Bassus, Eques Romanus, from Mursa" *ZPE* 91, 1992, 176–182.

Šašel K., Scherr. 2003 Marjeta Šašel Kos, Peter Scherrer, Bruna Kuntić-Makvić, Laszlo Borhy (ur.), *The autonomous towns of Noricum and Pannonia. Pannonia I*, Ljubljana: Narodni muzej Slovenije, 2003.

Šašel K., Scherr. 2004 Marjeta Šašel Kos, Peter Scherrer (ur.), *The autonomous towns of Noricum and Pannonia. Pannonia II*, Ljubljana: Narodni muzej Slovenije, 2004.

Šašel Kos 2010 Marjeta Šašel Kos, "Pannonia or Lower Illyricum?", *Tyche* 25, 2010, 123–130.

Šašel Kos 2016 Marjeta Šašel Kos, „Cenotaphs and unusual war-time deaths in the southeastern Alps and Pannonia", u: Jana Horvat (ur.), *The Roman army between the Alps and the Adriatic*, Ljubljana, 2016, 213–224.

Šašel Kos 2016a Marjeta Šašel Kos, „Nutrices: the most popular goddesses at Poetovio", u: Manfred Lehner, Bernhard Schrettle, *Zentralort und Tempelberg Siedlungs- und Kultentwicklung am Frauenberg bei Leibnitz im Vergleich*, Wien, Phoibos, 2016, 167-174.

Tacit 2006 Kornelije Tacit, *Anali*, prev. Josip Miklić, Zagreb: Matica hrvatska, 2006.

Taylor 1961 Lily Taylor, "Freedmen and Freeborn in the Epitaphs of Imperial Rome", *The American Journal of Philology* 82, 1961, 113-132.

Teichner 2011 Felix Teichner, *Die Gräberfelder von Intercisa II. Die Altfunde der Museumssammlungen in Berlin*, Berlin: Staatliche Museen zu Berlin – Preußischer Kulturbesitz, 2011.

Thylander 1952 Hilding Thylander, *Etude sur l'épigraphie latine: date des inscriptions, noms et dénomination latine, noms et origine des personnes*, Lund: C.W.K. Gleerup, 1952.

Topál 1993 Judit Topál, *Roman cemeteries of Aquincum, Pannonia: the Western Cemetery, Bécsi Road, I,* Budapest: Aquincum Nostrum, 1993.

Topál 1997 Judit Topál, "Örökös sötétség? / Ewige Finsternis?", u: Paula Zsidi et al. (ur), *Out of Rome. August Raurica / Aquincum. Das Leben in zwei römischen Provinzstädten*, Basel: Schwabe & Co. AG, 1997, 290–319.

Topál 2003 Judit Topál, *Roman Cemeteries of Aquincum, Pannonia. The western cemetery, Bécsi Road, II*, Budapest: Aquincum Nostrum, 2003.

Topál 2003a Judit Topál, "Die Gräberfelder von Aquincum", u: Zsidi 2003.

Tóth 1986 Endre Tóth, "Zur Urbanisierung Pannoniens. Municipium Volgum", *Folia Archaeologica* 37, 163–181.

Tóth 1980 Endre Tóth, "Die Entstehung der gemeinsamen Grenzen zwischen Pannonien und Noricum", *Arheološki vestnik* 31, 1980, 80–88.

Tóth 2008 Endre Tóth, „Gorsium? Herculia? Tác-Fövenypuszta", u: Péter Kovács, Ádám Szabó (ur.), *SEP* 1, 61–90.

Toynbee 1971 Jocelyn Toynbee, *Death and Burial in the Roman World*, Baltimore: John Hopkins University, 1971.

Treggiari 1991 Susan Treggiari, *Roman Marriage:* Iusti coniuges *from the Time of Cicero to the Time of Ulpian*, Oxford: Clarendon Press, 1991.

Treggiari 2005 Susan Treggiari, "Marriage and Family," u: Stephen Harrison (ur), *A Companion to Latin Literature*, Oxford: Blackwell, 2005, 372–384.

Ubl 2006 Hannsjörg Ubl, "Defunctus in expeditione Germanica, Lauriaco morte sua. Ein neues Kapitel zur Geschichte Lauriacums und der Adler der Legio II Adiutrix", *Römisches Österreich* 29, 2006, 1–16.

Ubl 2013 Hannsjörg Ubl, *Waffen und Uniform des römischen Heeres der Prinzipatsepoche nach den Grabreliefs Noricums und Pannoniens*, Graz: Uni-Press, 2013.

Vágó 1970 Eszter B. Vágó, "Neue Inschriften aus Intercisa und Umgebung", *Alba Regia* 11, 1970, 120–132.

Vágó, Bóna 1976 Eszter B. Vágó, István Bóna, *Die Gräberfelder von Intercisa*, Budapest: Akadémiai Kiadó, 1976.

Visy 1996 Zsolt Visy, *Die Wagendarstellungen der pannonischen Grabsteine*, Pécs: Pecsi Tudomanyegyetem, 1996.

Visy 2016 Zsolt Visy, *Intercisa feliratai*, Pécs: PTE Régészeti, 2016.

von Hesberg Z. 1987 Henner von Hesberg, Paul Zanker (ur.), *Römische Gräberstrassen: Selbstdarstellung, Status, Standard*, München: Bayerische Akademie der Wissenschaften, 1987.

von Hesberg 1992 Henner von Hesberg, *Römische Grabbauten*, Darmstadt: WBG, 1992.

Vulić 1939 Nikola Vulić, „Vojvodina u rimsko doba", u: Dušan J. Popović (ur.), *Vojvodina I: od najstarijih vremena do velike seobe*, Novi Sad: Istorisko društvo, 1939, 61–80.

Wallace-Hadrill 1988 Andrew Wallace-Hadrill, "The social structure of the Roman house", *Papers of the British School at Rome* 56, I988, 43–97.

Wellner 1971 István Wellner, "Leletmentések az aquincumi canabae déli szélénél", *BR* 22, 1971, 411–418.

Wiedemann 1989 Thomas Wiedemann, *Adults and Children in the Roman Empire*, London: Routledge, 1989.

Zaccaria 1995 Claudio Zaccaria, "Il ruolo di Aquileia e dell'Istria nel processo di romanizzazione della Pannonia", u: Gábor Hajnóczi (ur.), *La Pannonia e l'Impero Romano*, Milano: Electa, 1995, 51-70.

Zaccaria 2016 Claudio Zaccaria, "*Per titulos et imagines*. Erscheinungsformen der Kommunikation in der römischen Welt", u: Renate Lafer (ur.), *Römische Steindenkmäler im Alpen-Adria-Raum*, Klagenfurt/Celovec, Ljubljana, Wien: Hermagora / Mohorjeva založba, 2016, 257–282.

Zović 2015 Valentina Zović, „Vulgarni latinitet na natpisima rimske provincije Dalmacije", *VAHD* 108, 2015, 157-222.

Zsidi 1997 Paula Zsidi, "Grabummauerungen am nördlichen Rand der Canabae von Aquincum (Budapest III., Ladik-Str.)", u: István Vörös et al. (ur.), *Communicationes Archaeologicae Hungariae*, Budapest: Múzsák Közmúvelódési, 1997, 109–153.

Zsidi 2002 Paula Zsidi, "Transformation of the town structure in the civil town of Aquincum during the Severi (A. D. 193-235)", *AArchHung* 53, 131-149.

Zsidi 2003 Paula Zsidi (hrsg.), *Forschungen in Aquincum 1969-2002. Zu Ehren von Klára Póczy*, Budapest: Budapesti Történeti Múzeum, 2003.

Zsidi 2014 Paula Zsidi, "Gräberfelder und Bestattungsorte in der Topographie von Aquincum", *BR* 47, 2014, 79–96.

Životopis autora

Josip Parat diplomirao je arheologiju (2011), povijest (2013) te grčki jezik i književnost i latinski jezik i književnost (2014) na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Tijekom studija bio je stipendist Talijanskog instituta za kulturu, Vlade Francuske Republike i Vlade Helenske Republike. Sudjelovao je u radu hrvatske delegacije u Ottawi prilikom upisa Starogradskog polja i povijesne jezgre Staroga Grada na Hvaru na popis svjetske baštine UNESCO-a. Stručno se usavršavao na Sveučilištu Lumière Lyon II, Francuskoj školi u Ateni, Humboldtovoj katedri za digitalnu humanistiku Sveučilišta u Leipzigu, Mađarskoj akademiji znanosti u Budimpešti i Francuskoj školi u Rimu. Sudjelovao je na arheološkim istraživanjima u Ostiji, Apoloniji i na domaćim lokalitetima. Radio je kao nastavnik latinskog i grčkog jezika u Klasičnoj gimnaziji u Zagrebu. Zaposlen je kao asistent na Hrvatskom institutu za povijest – Podružnici za povijest Slavonije, Srijema i Baranje. Surađivao je na znanstvenom projektu „Od prašuma do oranica: povijest šuma u Slavoniji od srednjeg vijeka do početka 20. stoljeća“. Surađuje na znanstvenom projektu „Novi životi antičkih natpisa: epigrafski spoliji na području srednje Dalmacije“. Izlagao je na 12 domaćih i 4 inozemna znanstvena skupa (Berlin, Heidelberg, Madrid, Odense). Sudjelovao je u radu Državnog povjerenstva za natjecanje iz povijesti. Kao vanjski suradnik drži nastavu na Odsjeku za klasičnu filologiju i Odsjeku za arheologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Dobitnik je Državne nagrade za znanost – Godišnje nagrade za znanstvene novake za 2019. godinu.

Popis objavljenih radova

Knjiga

• *Lukijan: Kako treba pisati povijest*, uvodna studija, uređenje teksta, prijevod i komentar, Zagreb: Latina & Graeca, 2017, 197 str.

Urednička knjiga

• *Dunav u hrvatskoj povijesti i kulturi*, Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2021, 556 str.

Znanstveni radovi

• „Izbori i pregledi antičkih literarnih izvora za povijest južne Panonije“, *Scrinia Slavonica* 15 (2015), 9-34.

• „Seditio i στάσις: Tacit i Kasije Dion o pobuni panonskih legija 14. g“, *Scrinia Slavonica* 16 (2016), 9-33.

• „Reconsidering the Traces of Scribonianus' Rebellion“, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest* 48/I (2016), 191-212.

• „Celijev prijevod Ksenofontove Anabaze“ (suautor Petra Šoštarić), *Colloquia Maruliana* 26 (2017), 177-186.
• „Šume i drveće u antici južne Panonije“, u: *Slavonske šume kroz povijest. Zbornik radova znanstvenog skupa*, ur. Dinko Župan i Robert Skenderović, Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest - Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2018, 15-38.
• „Dudićev latinski prijevod rasprave *O Tukididovu značaju* Dionizija iz Halikarnasa“ (suautor Petra Šoštarić), *Fluminensia* 30 (2018), 137-159.
• „Antičke šume: oskudna vrela i mogućnosti usporedbe“, u: *Prema povijesti slavonskih šuma*, ur. Robert Skenderović i Dinko Župan, Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest - Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2019, 49-60.
• „Antički svijet i posttraumatski stresni poremećaj: primjeri iz historiografije“, u: *Historiae patriaeque cultor – Zbornik radova u čast Mate Artukovića u prigodi njegova 65. rođendana*, ur. Suzana Leček, Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest - Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2019, 25-38.
• „Augustus and the Introduction of the Epigraphic Habit to Pannonia“, u: *Augustus immortalis. Aktuelle Forschungen zum Princeps im interdisziplinären Diskurs, Beiträge des interdisziplinären Symposions an der Humboldt-Universität zu Berlin, 25–27. Oktober 2019*, ur. Jessica Bartz, Martin Müller, Rolf Frank Sporleder, Berlin: Humboldt-Universität, 2020, 63-70.
• „Antički pisani izvori o vinogradarstvu u južnoj Panoniji“ u: *Vino i vinogradarstvo u povijesti Slavonije, Srijema i Baranje, Zbornik radova znanstvenog skupa*, ur. Milan Vrbanus, Slavonski Brod, Erdut: Hrvatski institut za povijest - Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Erdutski vinogradi d. o. o., 2020, 19-40.
• „U potrazi za Lukijanovim idealnim povjesničarom“, u: *Zbornik radova međunarodnog znanstvenog skupa Natales grate numeras?“*, ur. Diana Sorić, Linda Mijić, Anita Bartulović, Zadar: Sveučilište u Zadru, 2020, 59-74.
• „The Revolt of the Pannonian Legions and the Working Method of Cassius Dio“, in: Madsen, J. M. and Lange, C. H. (eds.), *Cassius Dio the Historian: Methods and Approaches, Historiography of Rome and Its Empire*, Leiden & Boston: Brill, 2021, 130-148.
• „Dunav na rimskim natpisima iz Panonije“, u: Josip Parat (ur.), *Dunav u hrvatskoj povijesti i kulturi*, Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2021, 59-87.

Stručni radovi
• „Ἐκφράζομεν δέ πράγματα: opisi umjetničkih predmeta u grčkoj epici“, *Latina et Graeca* 33/II (2018), 5-59.
• „Croatie: les sources grecques“, u: *Europatrida*, ur. Francisco Oliveira, Ramón Martínez (Coimbra: Universidade de Coimbra, 2019), 47-58.
• „Opisi umjetničkih predmeta u rimskoj epici“, *Latina et Graeca* 35/II (2019), 5-40.
• „Mramor u carskom Rimu: privata luxuria, publica magnificentia“, *Latina et Graeca* 37/I (2020), 43-69.

Prikazi
• Péter Kovács, *Die antiken Quellen zu Pannonien in der Spätantike, Teil I: 284-337 N. Chr.*, (Wien, 2014), u: *Scrinia Slavonica* 15 (2015), 371-374.

- Petar Selem, Inga Vilogorac Brčić, *ROMIC I – Religionum Orientalium monumenta et inscriptiones ex Croatia I* [Znakovi i riječi – Signa et litterae, vol. V] (Zagreb, 2015), u: *Scrinia Slavonica* 16 (2016), 430-432.
- „Znanstveni skup Antiquitatis Sollemnia – Antidoron Mate Suić*"* (Zagreb, Zadar, 3-7. studenoga 2015), u: *Scrinia Slavonica* 16 (2016), 465-468.
- Nenad Cambi, *Dioklecijan: vir prudens, moratus callide et subtilis ili inventor scelerum et machinator omnium malorum. Povijesne kontroverze i današnje dileme / Diocletian: vir prudens, moratus callide et subtilis or inventor scelerum et machinator omnium malorum. Historical controversies and current dilemmas* (Split, 2016), u: *Scrinia Slavonica* 17 (2017), 461-463.
- „Vino i vinogradarstvo u Slavoniji, Srijemu i Baranji u povijesnoj perspektivi. Znanstveni skup s međunarodnim sudjelovanjem*"* (Slavonski Brod, Erdut, 20-22. rujna 2017), u: *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest* 49 (2017), 297-299.
- Péter Kovács, *A History of Pannonia during the Principate* (Bonn: Dr. Rudolf Habelt GmbH, 2014), u: *Scrinia Slavonica* 18 (2018), 598-600.
- I. skup hrvatske ranokršćanske arheologije (HRRANA) (Zagreb, 15-17. ožujka 2018), u: *Latina & Graeca* 34 (2018), 72-74.
- Emilio Marin, *Mursa: Hadrijanova kolonija uz* limes *Rimskog Carstva / Colonia Aelia at the* Limes *of the Roman Empire* (Zagreb, Osijek: HAZU, 2018)", u: *Scrinia Slavonica* 19 (2019), 399-402.
- Marina Milićević Bradač, Dino Demicheli (ur.), *The century of the brave: Roman conquest and indigenous resistance in Illyricum during the time of Augustus and his heirs / Stoljeće hrabrih: rimsko osvajanje i otpor starosjedilaca u Iliriku za vrijeme Augusta i njegovih nasljednika"*, u: *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 52 (2019), 213-215.
- Branka Migotti, Marjeta Šašel Kos, Ivan Radman-Livaja, *Roman Funerary Monuments of South-Western Pannonia in their Material, Social, and Religious Context* (Oxford: Archaeopress, 2018), u: *Scrinia Slavonica* 20 (2020), 522-525.
- *La transgression en temps de guerre de l'Antiquité à nos jours*, Nathalie Barrandon, Isabelle Pimouguet-Pedarros (eds.), (Rennes: Presses universitaires de Rennes, 2021). 270 str. ISBN 978-2-7535-8160-9. za časopis *Scrinia Slavonica* 21 (2021).

Prijevodi

- „Hrvatski prijevod 8 latinskih epigrama humanista Didaka Pira", u: *Dubrovnik: časopis za književnost i znanost* 28/IV (2017), 76-79. [prijevod s latinskog]
- „Plinije Stariji; Apijan iz Aleksandrije; Kasije Dion; Anej Flor; Higin Gromatik; Pisci carske povijesti; Herodijan; Marcijal; Marko Anej Lukan; Marko Aurelije Olimpije Nemezijan; Klaudije Klaudijan; Sekst Aurelije Viktor; Zosim, Nova povijest; Prisk iz Panija; Menandar Protektor", u: *Izabrani izvori za povijest šuma*, ur. Stanko Andrić i Milan Vrbanus, Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest - Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2019, 11-27. [prijevod s latinskog i grčkog]
- „Hrvatski prijevod izabranih latinskih srednjovjekovnih isprava", u: *Varvaria / Breberium / Bribir: razotkrivanje slojeva*, ur. Kristian Gotić, Nikolina Mađar, Nikolina Uroda, Ante Milošević, Zagreb: Hrvatski povijesni muzej, 2019. [prijevod s latinskog]
- „Izabrani epigrami Rajmunda Kunića (*Enc*. 134, 152, 179, 255, 257, 275, 364, *Sat*. 396, *Sep. et Lug*. 14, *Var*. 345)", *Dubrovnik: časopis za književnost i znanost* 31/I, 2020. [prijevod s latinskog]